
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

ПАВЛОДАР МЕМЛЕКЕТТІК ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИНСТИТУТЫ
ПАВЛОДАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ

**БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ЗИЯТКЕРЛІК ЕҢБЕК
МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР:
ПАРАДИГМАЛАР, ҮРДІСТЕР, ТӘЖІРІБЕ**

**Халықаралық ғылыми-практикалық
конференциясының материалдары**

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ТРУДА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ:
ТЕНДЕНЦИИ, ПАРАДИГМЫ, ОПЫТ**

**Материалы международной
научно-практической конференции**

II том

Павлодар
2015

УДК 378
ББК 74.58
А 43

Под общей редакцией кандидата педагогических наук, доцента В.Х. Адиловой
Редакционная коллегия: доктор педагогических наук, профессор
Р.Х. Шаймарданов, доктор философских наук, профессор Н.Р. Аршабеков,
кандидат биологических наук, доцент Н.Т. Ержанов

- А 43 **Болашақ мамандардың зияткерлік еңбек мәдениетін қалыптастырудың өзекті мәселелер: парадигмалар, үрдістер, тәжірибе. халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары. – Актуальные проблемы формирования культуры интеллектуального труда будущих специалистов: тенденции, парадигмы, опыт: сборник научных статей Международной научно-практической конференции – Павлодар: ПГПИ, 2015 – Т 2 – 407 с.**

ISBN 978-601-267-377-7

В сборник включены материалы, отражающие научно-исследовательские и практико-ориентированные инициативы докторов и кандидатов наук, преподавателей и учителей, студентов в психолого-педагогической науке. Представлены результаты теоретических и экспериментальных исследований, а также практические педагогических, психологических и смежных специальностей.

УДК 378
ББК 74.58

ISBN 978-601-267-377-7

ҚҰРМЕТТІ ХАНЫМДАР МЕН МЫРЗАЛАР, ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯҒА ҚАТЫСУШЫЛАР!

Барлықтарыңызды, ең алдымен біздің Республикамыздың және шетелдің алдыңғы қатарлы ғылыми және қоғамдық-саяси орталықтарынан келген қонақтарымызды қарсы алуға рұқсат етіңіздер!

Биылғы жыл Қазақстан халқы Ассамблеясы жылы деп жарияланды. Қазақстан халқы Ассамблеясының 20-жылдығына арналған **«Қазақстан халқы Ассамблеясы – қоғамдық келісімнің маңызды институты»** атты халықаралық конференциямыз Қазақ хандығының 550-жылдығы, Ұлы Отан соғысындағы Жеңістің 70-жылдығы, ҚР Конституциясының 20-жылдығы тәрізді Қазақстан халқының бірлігі идеясымен байланысты бірқатар жарқын маңызды оқиғалар аясында өтуде. Дәл осындай сапасының арқасында, Қазақстан халқы барлық сынақтарға төтеп беріп, өзінің аумақтық тұтастығын сақтап, қоғамның барлық салаларында үлкен нәтижелерге қол жеткізді.

Сіздерді, толеранттылық, ұлтаралық келісім мен ұлттық бірлік рухын нығайту үшін үлкен құндылығы бар Қазақстан тарихындағы осындай маңызды іс-шаралармен құттықтаймын.

Қазақстан аумағында ұзақ ғасырлар бойы дамыған және бірдей әлеуметтік-саяси жағдайларға төтеп берген рухани қауымдастық Қазақстанның көпұлтты халқын біріктірді. Барлық қазақстандықтардың теңдігі, ұлты мен дініне қарамастан, бір-біріне деген сыйластығы, қоғамдық келісімді күшейту мен ұлтаралық қатынастарды үйлестіру Қазақстанның мемлекеттік саясатының негізгі басымдылықтары болып қала береді.

Тұрақтылық пен ішкі тұтастылықты қамтамасыз етуде Қазақстан халқы Ассамблеясы шешуші рөл атқарады. Бұл мемлекеттік азаматтық қатынастар жүйесіндегі бірегей институт болып табылады. Ассамблея Президент жанындағы консультативті кеңестік органнан – толыққанды конституциялық органға – шоғырландырудың негізгі жал-пыұлттық механизміне дейінгі жолды бастан кешірді.

Бүгінгі Ассамблея – бұл азаматтық қоғамның диалогтік алаңы, бұл қоғамдық келісімнің конституциялық принципін жүзеге асыру механизмі болып табылады. Ассамблея халықтың басым көпшілігі қолдаған, ортақ ұлттық идеясы ұлттық бірліктің Доктринасын тұжырымдады. Ол Қазақстан халқы Ассамблеясының Төрағасы, ҚР Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың саяси принциптеріне негізделген: «бір ел, бір тағдыр», «шығу тегі әр түрлі – мүмкіндіктері тең» және «ұлттық рухтың дамуы». Халықаралық қатынастар аясында, мемлекет басшысы «Жаһандық толеранттылық пен сенім», «Жаһандық транспаренттілік», «Сындарлы көпполярлылық» сияқты принциптерді жүргізеді. Бұның бәрі ХХІ ғасырдағы жаһандық дамудағы үрдістер.

Бұл принциптер Қазақстандағы бейбітшілік пен келісім саясатының парадигмасында орналасқан. Олар одан әрі дамуды талап етеді. Біз үшін және бүкіл әлемдік қоғамдастық үшін бейбітшілік пен зорлық, интеграциялық процестер, жастарды әлеуметтендіру, өсу перспективаларын талқылау – қазір маңызды болып табылады. Барлық осы мәселелер Ассамблеяның қызметі негізінде.

Қазақстан халқы Ассамблеясының 20жылдығын қарсы алып, біздің институттың, факультеттің қызметкерлері айтарлықтай мемлекеттік этносаясаттың негізгі бағыттары бойынша өз қызметін жандандыруда. Институт ішінде, тарих ғылымдарының докторы, профессор С.Н. Мамытованың басшылығымен ҚХА және Еуразиялық ықпалдасу орталығы жұмыс істейді. Орталықпен ұлтаралық және мәдениетаралық қарым қатынас мәселелері бойынша, зерттеулер жүргізіледі, білім беру бағдарламалары бойынша, ғылыми зерттеу нәтижелерін пайдалану бойынша ұсыныстар әзірленеді, ғылыми зерттеу жобаларына студенттерді тарту, білім беру, ғылыми және ұйымдастырушылық іс-шаралар кешені іске асырылады, олардың арасында – тарихи этнографиялық экспедиция, дөңгелек үстелдер, брифингтер, оқу семинарлары мен конференциялар. Біздің бүгінгі халықаралық конференциямыз осыған үлгі болып табылады.

Конференция тақырыптары этносаралық қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруда үлкен және елеулі перспективаларды қамтиды. Барлығымыздың бүгінгі таңда тәжірибе алмасуға, жаңа идеялар үшін перспективалар қарастыруға, ұлттық бірлік құндылықтар контекстінде Қазақстанның этникалық саясатының практикасын одан әрі жетілдіруге байланысты ұсыныстар жасауға мүмкіндігіміз бар.

Халықаралық конференция қатысушыларына табысты жұмыс, қызықты идеялар, қоғамдық келісім мен саяси тұрақтылықты қамтамасыз ету жұмысында табыстар тілеймін!

*Павлодар мемлекеттік
педагогикалық институтының ректоры,
филос. г. д. Н. Аршабеков*

УВАЖАЕМЫЕ ДАМЫ И ГОСПОДА, УЧАСТНИКИ МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ!

Разрешите приветствовать всех вас и, в первую очередь, наших гостей из ведущих научных и общественно-политических центров республики и зарубежья, чье участие в конференции придает высокий статус и задает особый алгоритм в работе!

Этот год объявлен Годом Ассамблеи народа Казахстана. Наша Международная конференция **«Ассамблея народа Казахстана – ключевой институт общественного согласия»**, посвященная 20-летию юбилею АНК, проходит на фоне ряда ярких значимых событий: 550-летие Казахского ханства, 70-летие Победы в Великой Отечественной войне, 20-летие Конституции РК, которые связаны между собой идеей единства народа Казахстана. Благодаря именно этому качеству, казахстанский народ выдержал все испытания, сохранил территориальную целостность, достиг больших результатов во всех сферах общества, сформировал потенциал для динамичного развития в перспективе.

Я поздравляю вас с этими знаменательными событиями в истории Казахстана, которые имеют огромную ценность для укрепления духа толерантности, межэтнического согласия и национального единства.

Духовная общность, выработанная и устоявшаяся в течение многовекового совместного развития на единой территории Казахстана в идентичных общественно-политических условиях, скрепила многонациональный народ Казахстана. Уважение друг к другу и равенство всех казахстанцев, независимо от их национальности и вероисповедания, неуклонное укрепление общественного согласия и гармонизация межэтнических отношений были и остаются ключевыми приоритетами государственной политики Казахстана.

Исключительную роль в обеспечении стабильности и внутренней целостности играет Ассамблея народа Казахстана. Это уникальный институт в системе государственно-гражданских отношений. Ассамблея прошла путь от консультативно-совещательного органа при Президенте до статуса полноценного конституционного органа – главного механизма общенациональной консолидации.

Ассамблея сегодня – это механизм реализации конституционного принципа общественного согласия, это диалоговая площадка гражданского общества. Ассамблея сформулировала консолидирующую общенациональную идеологию, Доктрину национального единства, которая разделяется подавляющим большинством населения. Она базируется на основополагающих принципах политики Президента РК, Председателя Ассамблеи народа Казахстана Нурсултана Абишевича Назарбаева: «одна страна – одна судьба», «разное происхождение – равные возможности» и «развитие национального духа». В сфере международных отношений

Глава государства проводит такие принципы, как «Глобальная толерантность и доверие», «Глобальная транспарентность» и «Конструктивная многополярность». Все это тренды глобального развития в XXI веке.

Эти принципы находятся в парадигме политики мира и согласия Казахстана. Они требуют дальнейшего развития. Для нас и в целом мирового сообщества сейчас важно обсудить вопросы перспектив роста, укрепления культуры мира и ненасилия, интеграционных процессов, социализации молодежи. Все эти вопросы лежат в основе всей деятельности Ассамблеи. Ее слагающие сегодня стали аксиомой успеха социально-экономического и политического прогресса не только в регионе, но и во всем мире.

Встречая 20-ю годовщину Ассамблеи народа Казахстана, коллектив нашего института, профессорско-преподавательский состав значительно активизировали свою деятельность по ключевым направлениям государственной этнополитики. На базе института успешно действует Центр Ассамблеи народа Казахстана и Евразийской интеграции под руководством доктора исторических наук, профессора С.Н. Мамытовой. Центром проводятся исследования проблем межэтнического и межкультурного взаимодействия, разрабатываются рекомендации для использования научных результатов в образовательных программах, организуется работа по вовлечению студенческой молодежи в научно-исследовательские проекты, осуществляется комплекс образовательных и научно-организационных мероприятий, среди которых – историко-этнографическая экспедиция, «круглые столы», брифинги, семинары-тренинги, конференции. Наша международная конференция является тому примером.

Тематика конференции охватывает большой и значимый пласт проблематики формирования культуры межэтнических отношений. У всех нас сегодня есть возможность обменяться опытом работы, осмыслить сделанное, увидеть перспективу для новых замыслов, сделать предложения по дальнейшему совершенствованию практики этнополитики в Казахстане в контексте ценностей национального единства.

Желаю участникам Международной конференции плодотворной работы, интересных идей, успехов в деле обеспечения общественного согласия и политической стабильности!

*Н. Аршабеков,
ректор Павлодарского государственного
педагогического института,
доктор философских наук, профессор*

**Модель и технология формирования
мышления будущего специалиста, учителя
в средних и высших профессиональных
заведениях**

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ӘДІСТЕР

Г.С. Абдрахманова

*«Ақсу қаласы Қызылжар селолық округі
Сарышығанақ ауылының орта мектебі» КММ, Павлодар облысы*

Біздің елімізде қазақ тілі мемлекеттік тіл. Соған орай оқу орыс тілінде жүретін мектептерде егемендік еліміздің мемлекеттік тілі – қазақ тілін оқыту өмірлік зор маңызға ие.

Орыс мектептерінде қазақ тілі сабағының білімдік дәрежесі бүтіндей басқа. Өйткені, орыс сыныптарындағы қазақ тілін оқытудың әдісі де, оған қойылатын талаптары да өзгеше. Мақсаты – оқушыларды қазақша сөйлей білуге үйрету болады да, сол сөздерден сөйлем құрау үшін грамматикалық ережелер, анықтамалар сөз үйретудің техникасы ретінде қарастырылады.

Қазақ тілі сабағы әрі тартымды, әрі қызықты, әрі сапалы болуы әр пән мұғалімдерінің өзіне, білім деңгейіне, кәсіби шеберлігіне байланысты. Оқу-тәрбие негізі – сабақ. Сондықтан сабақ тартымды, әсерлі, мақсатты, айқын, қызықты және толық мәнді болуы тиіс. Ол-сонымен бірге басқа ұлт балаларына қазақтың әдебиеті мен мәдениетін, ғылымын, өнерін насихаттайтын пән.

Оқытушы сабақты дұрыс жоспарлап, мақсатын нақты белгілеп алмайынша дегеніне жете алмайды. Сабақтың мазмұнын, құрылысын, дәлдігін, жұмыс жүргізу тәсілін мұқият ойластыруы қажет. Сабақты жоспарлауға қандай негізгі талаптар қойылады. Олардың жобасы төмендегідей:

1. Оқушылардың сабаққа бар зейінін аударып және ықыласпен, ынта-жігермен тыңдауын ұйымдастыру.
2. Сабақтың тақырыбына сай мақсатын нақтылай білу.
3. Мұғалімнің материалды жеткізу шеберлігі, сезімі, тиімді әдіс-тәсілдері.
4. Көрнекі құралдардың нақтылығы, әсерлігі, мазмұндылығы.
5. Жағдаяттары өмірмен байланыстылығы, баланы ойлантуға, сөйлетуге, ықпалы етеді
6. Топпен, жеке оқушымен жұмыстың жандылығы, әртүрлігі.
7. Оқушылардың алдына проблема қойып, оны ізденіске бастау.
8. Оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттыратын өз бетінше жұмыс беру.
9. Бағалау, оның тәрбиелік мәні.
10. Ұй тапсырмасы уақытында түсіндіріп, үлгісін беру.
11. Осылардың ең бастысы-сабақтың жүйелігі.

Мұғалімнің іскерлік сапасына төмендегідей талап-міндеттер қойылады:

– Сабақтың мақсаты айқын болуы.

- Материалды жан-жақты әрі түсінікті баяндауы.
- Басты мәселені бөле көрсетуі.
- Аудиторияны пәнге қызықтыру.
- Мәселе қозғап, пікір-сайыс туғыза білу.
- Сөйлеу мәдениетінің тартымдылығы, сөздерді анық айтуы.
- Алған материалдардың өмірмен байланысты, әрі тәрбиелік мәнінің маңызды болуы.
- Оқушылардың еркін жұмыс істетуі.
- Сабақта дидактикалық материалдардың жеткіліктілігі.
- Көрнекі құралдардың барлығы.
- АКТ-ны қолданылуы.
- Үйге тапсырма уақтылы, әрі дұрыс берілуі.
- Оқушылардың қателері дер кезінде түзетіліп отыруы.
- Бағалау нормалары сақталып, әділ бағалануы.

Әр сабақта осыларға қоса педагогикалық, психологиялық физиологиялық, гигиеналық талаптар қарастырылады.

Сабақты жоспарлағанда оқыту, үйрету, тәрбиелеу, дамыту шарттарын ескеруіміз керек.

1. Оқыту, яғни білім беру мақсаты. Ғылыми-теориялық жағынан не айтуға тиіспіз. Ол қандай мөлшерде, қалай қабылдату керек.

2. Үйрету. Осы білгенін оқушы практикада қолдана ала ма. Ережеге байланысты тапсырманы оқушы қиналмай орындауы керек.

3. Тәрбиелеу. Ендігі бір жауапты кезең – тәрбиелеу, екінші әртүрлі әдіс-тәсілдер арқылы оқушыларды көптеген қасиеттерге, имандылыққа, шеберлікке, еңбекке, тапқырлыққа тәрбиелеу.

4. Дамыту оқушылардың логикалық ойлауын қамтамасыз ету. Ой-өрісін шындай отырып, өмірге көзқарасын қалыптастыру. Бойындағы өнерін танып, бағыт-бағдар беру. Ғылымға қызықтыру. Оқушыға беретін тапсырмаларда дәлелдейтін, түсіндіретін, пікірмен келісетін, келіспейтін, ұсыныс енгізетін, сын көзбен қарайтын, бір сөзбен айтқанда, баланы жан-жақты ойландыратын жұмыстар болуы керек.

Оқушылардың сапалы білім алуына, сол пәннен алынатын міндетті білім дағдыларын меңгеруіне дұрыс бағытта жол ашу үшін, әр пән оқытушысы сол пәннің өзіне тән ерекшеліктеріне, сол пәнге тән оқытудың принциптеріне баса көңіл бөлгені жөн. Оқу орыс тілінде жүретін сыныптарда өзіне таныс емес тілдің дыбыстық құрамын, дыбыстардың айтылу нормасын, дыбыстық заңдылықтарын, оның грамматикалық құрылысын игеруге, ойын еркін жеткізуге, басқаның сөйлеуін түсінуге, жеткілікті дәрежеде сөздік қорын меңгеруге тиісті және қазақша сөйлеуге жаттығып, қазақ тілінде қарым-қатынас жасай алуы қажет. Тыңдаушыны мұндай дәрежеге жеткізу үшін, оқытудың өзіндік тәсілдері мен амалдары, жолдары бар. Сондықтан оқыту әдістемесі бұрыннан қалыптасқан шет тілдерді оқыту, орыс тілін оқыту әдістемелерінен оқып, үйренуіміз көп.

Қазақ тілін орыс сыныптарда оқыту барысында қазақ тілінің өзіндік басты ерекшеліктерін назарда ұстауымыз керек. Қазақ тілі сөз жасау жағынан жалғанбалы (АГГЛЮНАТИВТІ тілдер тобына жататыны бәрімізге мәлім). Сол себептен де қазақ тілінде жұрнақ түрлері көптеп саналады, сонымен қатар төрт түрлі жалғаудың беретін өзіндік мағынасы, сөзге жалғану кезіндегі варианттары да жеткілікті. Қазақ тілін оқытуда жақсы нәтижелерге жету үшін, мынадай басты бағыттарда жұмыс түрлерін жүргізген тиімді. Ең бастысы, оқушылардың қазақ тілінен тілдік қорын молайту. Ол үшін сөздік жұмыстарын үнемі жүргізу. Қазақ тіліндегі сөздер көп мағыналы және синонимдер мен омонимдерге бай. Сөйлемде осындай сөздердің мағынасын ажырата білуге, оларды тиімді қолдана білуге үйрету, оқушылардың тілдік қорын байыту оң нәтижелер береді.

Оқушылардың сөздік қорын байытуда сөздік жұмысының алатын орны ерекше, сабақ процесінде сөздік қорды байытудың мынадай жолдарын пайдалануға болады: мәтін бойынша сөздік қорды байыту.

Сөздік жұмысының енді бір саласы-әңгіме, өлең оқып, мақал-мәтел, жұмбақ жаттаумен байланысты.

Әр сабақта жаңа сөздерді, сөз тіркесін үнемі сөздік дәптерлеріне жазуын, жатталып отырылуын қадағалап отыру қажет. Әр сабақта игерілген жаңа сөздер ауызша, жазбаша сөзде үнемі қолданылып отырғанда ғана сөздік жұмыстары нәтижелі болады. Сөздікпен жұмыс грамматикалық анықтамалар, жаттығу жұмыстарын, суретпен жұмыста, өлең, жұмбақ түсіндіргенде, сұрақтарға жауап бергенде де жүргізіліп отырады.

Жеке адамды қалыптастырып дамыту және оған жан-жақты терең білім беру мақсатында көптеген білім беру технологиялары ұсынылуда: дамыта оқыту технологиясы, саралап оқыту технологиясы, ойын технологиясы, модульдік оқыту технологиясы, жоба технологиясы, ақпараттық – коммуникативтік технологиясы. Оқушылардың ойлау қабілетін дамыту үшін өздігінен жұмыс істеуге баулу, өз ойын тұжырымдауға дағдыландыру, студенттердің белсенділігін арттыру барысында проблемалық сұрақтарды пайдалану, проблемалық ситуациялар туғызу. Тиімді оқытудың негізгі бір шарты – білімнің мазмұнын дәл, тиянақты анықтау. Негізгі ұғымдар мен мәселелерді, теория мен фактілерді қажеттілігі мен тиімділігіне сай іріктей білу, өз бетімен оқи білуге, білім алуға үйрету.

Уақыт талабына сай қазақ тілін оқытудың негізгі міндеттерін, оқушыларды сауатты жазуға, ойын, сөзін еркін сөйлеп, білікті, жан-жақты тәрбиелі азамат болуға тәрбиелеуді, қазақ тілін оқыту әдістемесін педагогика ғылымдарының жетістіктерімен ұштастыра білген, шығармашылықпен еңбек ететін, ғылыми дүние танымы кең ұстаз ғана атқара алады. Қазақ тілі сабағы құрғақ өтілмей мәдениетті сөйлеу, жазу дағдысымен ұштасып жатуы үшін, әрбір категорияның өмірде қолдану аясын ашатындай мақсат қойылуы керек. Бұл мәселені бүкіл сабақ процесінде сіңіріп, қайталап отыру керек.

Білімді меңгерту – оқушылардың танымдық талдау жасай отырып оны орынды пайдалана білуі арқылы жүзеге асатын құбылыс. Бұл оқушылардың есте сақтау, ойлау, даму қабілеттерін арттырады.

Қазақ тілі сабағында әдістерді тиімді пайдалану арқылы оқушылардың білімге деген қызығушылықтарын арттыру, терең ойлау қабілетінің белсенділігін қалыптастыру, оқытудың жаңа технологиясы арқылы жүзеге асып келеді.

Бұл бағдарламаның қолдануға өте тиімді ғылыми негіздері ретінде Л.С. Выготский, Д. Дьюи, Ж. Пиаже еңбектерін атауға болады. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы әлемнің әр түпкірінен жиналған білім берушілердің еңбектерінің жиынтығы.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасы:

Оқушыларды өз ойын еркін жеткізуге дайындайтындығымен.

Сабақты өткізу барысында стратегиялардың барлығы үш кезең арқылы жүзеге асатын тиімділігімен; мұғалімнің сапалы сабақ өткізуіне мүмкіндік туғызу; оқыту мен ұйымдастырудың тиімді әдіс-тәсілдерінің молдығымен; ғылыми-теориялық тұжырымдамаларының тереңдігімен.

Сын тұрғысынан ойлану сабақтарында оқыту, оқушыға үйрету емес, оқушылардың үйренуіне көмектесу жүзеге асырылады. Бұл жүйе оқытуды жаңаша ұйымдастырудың негізгі міндеттерін жүзеге асырады. Ұжымдық іс-әрекет білім игеруде ортақ қарым-қатынас құралына айналады. Білім алу мұғалім көмегімен оқушылардың білім деңгейіне қарап сараланып, оқушылардың өз еркімен жүзеге аса бастайды.

Қазіргі кезеңнің ең басты ерекшеліктерінің бірі ретінде жеке тұлғаның көзқарастары мен болмысына көңіл қоюдың артуын атап өту керек. Бұл бағдарламаның негізінде оқушылардың білімді өздігімен игеру идеясы жатыр. Оқушының пікірін бағалау, оқушыны тыңдай білу.

Білім беру-оқыту мен тәрбиелеудің үздіксіз процесі. Қазіргі кездегі білім берудегі мақсат – жан-жақты, білімді, өмір сүруге бейім, өзіндік ой-толғамы бар, қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру; мұғалімнің оқыту кезінде билік жүргізу әдісінен арылуы; оқыту кезінде білім беретін мұғалім емес, осы білімді қызыға қабылдауға дайын оқушы екендігі, оқушылардың оқуға деген ынтасын күшейту, өз дербестігін дамыту.

Дамыта оқытудың В.В. Давыдов жасаған жүйесінің көздеген мақсаттарына жету тек баланың белсенділігіне байланысты. Осыған орай, бұл жүйенің әдіс-тәсілдері де оқушының белсенділігін ұйымдастыруды, талдап, көмектесіп отыруды көздейді.

Мұғалім сабақ процесін ұйымдастырушы, бағыттаушы адам рөлінде. Әр оқушыға өз ойын, пікірін айтуға мүмкіндік береді, жауаптар тыңдалады.

Дамыта оқыту жүйесінде мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас жаңа қағидаларға негізделеді. Олар-ынтымақтастық, өзара сыйластық қасиеттер. Бұл технологияның маңызды тағы бір ерекшелігі –

оқушыларды жақсы жаман деп бөлмей, барлық оқушылардың дамуы үшін қолайлы жағдай туғызу. Нашар оқушының да өз шамасы келгенінше, қабілеті жеткен жерге дейін еңбек етуі ойластырылған. Сол арқылы ол да өзін мүмкін дәрежеге дейін дамыта алады.

Әрбір ұстаз өз Отанын шексіз сүйетін, білімді, іскер, адамгершілігі мол, парасатты, мәдениетті жан-жақты жетілген ұрпақ дайындауға міндетті. Яғни сабақта әр түрлі әдіс-тәсілдерді пайдалану, студенттерді.

Жеке басын құрметтей отырып, білім беру – қазіргі оқытудың негізгі талабы. Өйткені оқушыларды бәрінің ойлау қабілеті бірдей емес. Сондықтан бұл мәселеге психологиялық тұрғыдан қарап, педагогикалық әрекет, әдістемелік шеберлікпен келу керек.

Әдебиет

1. М.М. Жанпейісова Модульдік оқыту технологиясы. – Алматы, 2002.
2. М. Жұмабаев. Педагогика. – Алма-Ата, 1992
3. Х. Дайана. Сыни тұрғыдан ойлаудың психологиясы, 2002.
4. «Қазақстан мектебі» журналы 2009

ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРМЕН ОҚЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРОЦЕСТЕГІ ТИІМДІЛІГІ

Ж.С. Авкурова

мемлекеттік индустриалық университет, Қарағанды қ.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев халыққа жолдаған жолдауында «Біздің міндет жаңа технологияларды, идеялар мен көзқарастарды пайдалана отырып, білім мен бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу» деп ұстаздар қауымының алдына жаңа міндеттер қойды.

Жаңа технологияның басты мақсаттарының бірі баланы оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін қалыптастыру, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру. Педагогикалық технология – педагогикалық іскерліктердің жетістігіне жеткізетін ғылыми жобалау және нақты өндіру. Сонымен педагогикалық процесс белгілі жүйе принциптерінде құрылатын болғандықтан, педагогикалық технология сыртқы және ішкі болып бөлінеді. Осы принциптерді жалғастырмалы орындау оларға объективті қарым-қатынастарында және педагогтың тұлғасын толық көрсететін жинағы ретінде қалыптастырылады. Педагогикалық технологияны оны жақсы меңгеру дегеніміздің өзі – шеберлік.

Оқыту технологиясы оқыту мазмұнын жүзеге асыру жолындағы алға қойған мақсатқа жетудің тиімділігін қамтамасыз ететін оқытудың әдіс, құрал және түрлерінің жүйесі болып табылады. Педагогикалық технология үш аспектіде қаралады: ғылыми, процессуалды – сипаттамалы, процессуалды – әрекеттік. Осындағы жолмен педагогикалық технология оқытудың рационалды жолдарын зерттеуші ғылыми ретінде, принциптер мен зерттеуші қызметін атқарады.

Баланы қызықтыра тәрбиелеп басқару оқушының білімге, ғылымға деген құлшынысын күшейтеді, өркендеуіне өте қажет шығармашылық қасиеттерін ашады. Білімнің сапалы болуы тікелей мұғалімге, оның білім дәрежесі мен іздену шеберлігіне байланысты. Педагогикалық технология дегеніміз – оқытушының өзін-өзі ұстай білуі, байқағыштығы, алғырлығы, сөзге шешендігі. Педагогикалық технология ақпаратты өңдеу, сақтау, беру әдістері мен құралдарының табыстарына байланысты дамудың барлық мүмкіндіктеріне ие бола алатын әлеуметтік технологияның маңызды компоненті болып табылады. Сонымен технология деп белгіленген мақсатты тиімді орындау үшін материалды түрлендіру процестері мен әдістерінің жиынтығы, кешенді бірлігін айтуға болады.

Педагогикалық технологияда алғаш рет анықтама берген ғалымдардың бірі – орыс ғалымы В.П. Беспалько. Ол «педагогикалық технологияны практикада іске асатын нақты педагогикалық жүйе, жоба» деп көрсеткен.

Б.Т. Лихачев «Педагогикалық технологияны оқу үрдісіне белгілі бір мақсат көздей отырып әсер ететін педагогикалық нәтижеге жетелейтін бірліктердің жүйесі» ретінде көрсетеді, оның үнемі өзгеріп отыратындығын айтады.

Қазақстандағы Ж.А. Қараевтың, Ә. Жүнісбектің және тағы басқа ғалымдардың оқыту технологиялары белсенді түрде қолданылуда.

Адамзат баласының өз ұрпағын оқыту тәрбиелеудегі ең озық тиімді ізденістерін, тәжірибелерін жалғастырып, тың жолдар іздеу педагогиканың озық үлгілерін жаңашылдықпен дамыту жалғаса бермек.

Сондықтан қоғам талабына сай шебер мұғалім болу заман талабы болып тұрғаны анық. Ал жаңа формация мұғалімі деген кім деген сұраққа жауап іздейтін болсақ, Қазақстан Республикасының жаңа педагогикалық білім беру тұжырымдамасында: «Жаңа формация мұғалімі кәсіби дағды мен педагогикалық дарыны қалыптасқан жаңалыққа құмар, рухани дүниесі бай, шығармашылықпен жұмыс істейтін жеке тұлға» деп көрсетілген, яғни ол ізгілі мол, әр іске жаңашылдықпен үлкен ізденіспен зерттеуші ретінде қарайтын, ақпараттық технологияны толық меңгерген, коммуникативті, бір сөзбен айтқанда, толыққанды құзырлы адам.

Мұғалімнің мақсаты – білім алушылардың пәнге деген қызығуын арттыра отырып сапалы білім беру болса, ал қазіргі заман талабына сай білім берудің жолы – тиімді педагогикалық технологияны басшылыққа алу.

«Технология» ұғымы латын сөздерінен – «техне» – өнер, шеберлік, кәсіп және «логос» – ғылым дегенді білдіреді. Технология ғылыми жетістіктерді негізудің тәсілі мен нәтижесі ретінде, ғылымда қол жеткізілген деңгейдің жинақталған көрінісі ретінде анықталады. Демек, оқытудың жаңа технологияларын пайдалана отырып, білім сапасын арттыру, мазмұнын байыту, оқу үрдісін жетілдіру, жан-жақты дамыған, рухани дүниесі бай жас ұрпақты тәрбиелеу – кезек күттірмейтін мәселелердің бірі.

Қазіргі СТО технологияның озық жетістіктерін информатика сабағында қолдану арқылы танымдық іс-әрекеттерін ұйымдастыра отырып, студенттердің құзіреттілігін дамытуға болады. Заман талабына сай білім беру үшін мұғалімнен оқу процесінің ғылыми теорияға негізделген және студенттің қабілетімен бейіміне негізделген оқытудың таңдамалы, белсенді, қарқынды әдістеріне көшуді талап етеді. Егер информатика пәні бойынша жүйелі жан-жақты терең білім берілсе СТО технологиясы арқылы студенттердің шығармашылығы қалыптаса, онда логикалық ойлары теңеліп, өздігінен білім алу, сол білімді нәтежелі түрде пайдалану деңгейлері уақыт талабына сай, бәскеге қабілетті және құзіретті тұлға болып қалыптасады.

Сын тұрғысынан ойлау технологиясы.

«Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» (СТО) бағдарламасы қазіргі таңда білімді, білгенін өмірге пайдалана алатын шәкірт тәрбиелеуде алатын орны ерекше.

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы – әлемнің түпкір – түпкірінен жыйылған білім берушілердің бірлескен еңбегі, ал бағдарламаның негізі Ж. Пиаже, Л.С. Выготский теорияларын басшылыққа алады.

Сын тұрғысынан ойлау стратегиясы бойынша жүргізілетін жұмыста білім алушылардың:

1. Өз бетінше тұжырым жасау, қорытындыға келу.
2. Ұқсас құбылыстар арқылы арасынан тиімдісін таңдай білу.
3. Проблеманы шеше білу.
4. Пікір таласты жүргізе білуге қабілеті қалыптасады.

Сын тұрғысынан ойлаудың маңыздылығының нәтижесі:

1. Әдіс түрлері.
2. Белсенді практикалық іс-әрекетте болуы
3. Басқалармен қарым-қатынас жасай білу, қорғай білу.
4. Қажет болса өз көзқарасын өзгерту.
5. Топтық тұжырымға келе білу.
6. Топ алдына шығып, өз тұжырымын айта білу.

Жалпы сын тұрғысынан ойлау, оқыту мақсатына жетудің нақты жолдарын көрсетеді.

Қорыта келгенде студенттердің сөйлеу дағдысы қалыптасады, танымдық көзқарасы жетіледі. Студент талдаудың барысында өзіне берілген мәліметті жүйелеп, жинақтап жеткізуге үйренеді, тірек сызбалар арқылы ойын тұжырымдап айтуға, әрі шығармашылық ізденісіне жол ашады. Бүгінгі таңда білім беруді акпараттандырусыз ұйымдастырып, жоспарлау мүмкін емес. Сондықтан жаңа технологияны әрбір ұстаздың пайдалануы – өмір талабы.

Әдебиет

1. Г. Кертәев. Оқытудың кейбір әдістері. Алматы, 1991ж. 8-10б.
2. Б.Р. Айтмамбетова. Жаңашыл педагогтар идеялары мен тәжірибелері. Алматы, 1991ж. 25-29б.
3. Беспалько В.П. Педагогика технологиясы.1998. 5-6б.
4. Мирсейітова С. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы.1998ж. 19-21б.

ОБОБЩЕНИЕ ОПЫТА ПО ТЕМЕ САМООБРАЗОВАНИЯ «РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИГРОВОЙ ТЕХНОЛОГИИ»

Ж.Ж. Азатова

средняя школа № 8, г. Аксу, Павлодарская обл.

Основной задачей учителя начальной школы является развитие у детей индивидуальных способностей, их умение применять полученные знания на практике, легко адаптироваться в современном мире, уметь реализовать себя в будущем.

Я вижу несколько путей решения данных вопросов. Стараясь вызвать у учащихся интерес к изучению предмета, включаю детей в исследовательскую деятельность. Это применение разнообразных форм обучения, повышение творческой активности учащихся, развитие познавательных способностей. Любые современные технологии обладают средствами, активизирующими деятельность учащихся.

К таким технологиям можно отнести и игровые технологии. В самых разных системах обучения игре отводится особое место. И определяется это тем, что игра очень логична природе ребёнка. Ребёнок от рождения и до наступления зрелости уделяет большое внимание играм.

Для младшего школьного возраста характерны яркость и непосредственность восприятия, лёгкость вхождения в образы. Дети легко вовлекаются в любую деятельность, особенно игровую. Для младшего школьника игра имеет исключительное значение: игра для них – учёба, игра для них – труд, игра для них – серьёзная форма воспитания.

Игра – ведущий вид деятельности для дошкольного возраста, все следующие периоды со своими ведущими видами деятельности не вытесняют игру, а продолжают включать её в процесс развития. Способность включаться в игру не связана с возрастом, но в каждом возрасте игра имеет свои особенности. Однако не всякая игра имеет образовательное значение, а лишь та, которая приобретает характер познавательной игры.

Я использую игры и игровые моменты как на уроках, так и во внеклассной деятельности.

Есть игры, требующие от детей исполнительской деятельности.

С помощью этой группы игр дети выполняют действия по образцу. В процессе таких игр ученики овладевают счётом, чтением, письмом. Можно использовать такие задания: придумать слова, числовые выражения, выложить узор, начертить фигуру подобную данной.

Так же есть игры, в ходе которых дети выполняют воспроизводящую деятельность.

К этой группе относятся игры, способствующие формированию вычислительных навыков, навыков правописания.

Игры, в которых запрограммирована контролирующая деятельность.

К ним можно отнести: игры «Я учитель», «Контролёр» в которых ученики выполняют проверку чьей-то работы.

Особое внимание уделяю играм, требующим от детей поисковой деятельности.

Ученики очень любят игры данных групп. Им нравится анализировать, сравнивать, находить общее и различия, интересен поиск недостающего.

Игровые ситуации можно разнообразить, изменяя героев, сюжет, правила, что позволяет использовать дидактические игры на всех уроках в начальной школе.

Обучая посредством игры, мы учим детей не так, как нам, взрослым удобно дать учебный материал, а как детям удобно и естественно его взять.

Считаю, что игра помогает делать урок живым, а общение искренним, дойти до ума и сердца каждого ребенка, вызвать творческий интерес к предмету.

В младших классах игра, как известно, занимает одно из важнейших мест в сознании и деятельности детей. При организации и проведении игр на уроке следует иметь в виду, что их назначение не сводится лишь к заполнению свободного времени. Подбирать игры надо осмысленно, использовать их в определенной системе и последовательности, с учетом того, какие именно психические свойства и качества, необходимые детям, они развивают, какие образовательные и воспитательные цели решают.

Выбор игры определяется учебно-воспитательными целями урока. Понятно, что непосильное задание отбивает интерес к игре; очень простое – воспринимается как развлечение. Кроме того, игра должна быть доступной для учащихся, соответствовать их потребностям и интересам, быть посильной, но в то же время содержать некоторые трудности, требующие от ученика напряжения внимания, памяти. С помощью игр удастся углубить и закрепить полученные знания, развить приобретенные детьми навыки.

Активное внедрение в учебный процесс разнообразных развивающих игр считаю важнейшей своей задачей. Для развития интеллектуальных способностей, развития логического мышления, внимания и памяти использую в своей работе следующие игры:

Игры на комбинирование: логические задачи, головоломки и др. – предусматривают умение создавать новые комбинации из имеющихся элементов, деталей, предметов.

Игры на планирование: лабиринты, головоломки, магические квадраты – направлены на формирование умения планировать последовательность действий для достижения какой-либо цели. Способность планирования проявляется в том, что ученики могут определить, какие действия выполняются раньше, а какие позже.

Игры на формирование умения анализировать: найдите пару, найди лишнее, загадки, продолжи ряд, занимательные таблицы – предусматривают умение объединять отдельные предметы в группу с общим названием, выделять общие признаки предметов, умение описывать предмет по принципу «из чего состоит, что делает».

В чем я вижу плюсы такой технологии:

- помогает снять чувство усталости;
- раскрывает способности детей, их индивидуальность;
- усиливает произвольное запоминание.

Поэтому игровая технология – самая актуальная для учителя начальной школы, особенно при работе с 1-м и 2-м классами. Первый год обучения является стартовым и крайне важным для формирования универсальных учебных действий, т.к. именно в этот год у детей происходит плавный переход от игровой деятельности к учебной. Этот переход возможен только при интенсивном формировании всех видов универсальных действий. На уроках обучения грамоте используются игры, совершенствующие слуховое восприятие: «Хлопки», «Твердый – мягкий», «Идем на День рождения». Для уроков математики – игры на отработку состава числа «Домики», «Собери елочку» и др.

Игры-драматизации: Игры-драматизации на уроках в начальных классах формируют воссоздающее воображение, делая содержание текста более зрелищным, наглядным. Инсценируя, дети изображают, рисуют героев с помощью интонации, мимики, позы, жестов. Драматизация очень важна для развития речи и эмоционального развития ребенка. Знакомство с приемом драматизации можно начинать с инсценировки сказок.

Работа с тренажерами: На уроках математики и русского языка учителя начальных классов часто используют работу с тренажерами. Повышение качества знаний учащихся немыслимо без хорошо отработанных навыков. Тренажер – это тренировочные однотипные упражнения, подобранные по одной теме, и направленные на отработку навыков доведённых до автоматизма. Работу с тренажерами можно включать на различных этапах урока .

Учащимся раздаются персональные тетради (тренажеры), через некоторое время (3-5 минут) учитель собирает тетради с ответами, а после урока подсчитывает и фиксирует количество верных ответов в специальной «Таблице успехов».

Ребятам очень нравится работать в тетрадах-тренажерах и после нескольких работ результат значительно улучшается, так как полученные знания отрабатываются и доводятся до автоматизма.

Применение игровых технологий на уроках математики дает возможность сделать то или иное обобщение, осознать правило, которое только что изучили, закрепить, повторить полученные знания в системе, в новых связях, что содействует более глубокому усвоению пройденного. Эти простые игры позволяют в игровой форме повторить таблицы сложения и вычитания, умножения и деления, внести в урок элемент соревнования, что еще более способствует активизации деятельности учащихся, обязывает их быть более четкими, собранными, быстрыми. Многие игры и упражнения я строю на материале различной трудности. Это дает возможность осуществлять индивидуальный подход, обеспечивать участие в одной игре учащихся с разным уровнем знаний. Например, даю самостоятельную работу в виде игры «Кто первый?». А раз это игра, учащиеся чувствуют себя свободно, поэтому уверенно и с интересом приступают к работе. Хорошо подготовленным учащимся предлагаю решить задачу по краткой записи, составив по ней выражение; слабо успевающим ученикам – составить задачу по краткой записи и закончить ее решение. Объясняю цель игры: тот, кто решит задачу быстро и правильно, может считать себя спортсменом. На таких уроках ставится цель: привить любовь к математике учащимся с разными математическими способностями.

Многие учителя часто задают себе вопрос «Как можно быстро активизировать школьников во время уроков?». Организацию этого момента я провожу в виде математической зарядки. Заранее готовлю несколько карточек, на которых записаны несложные примеры с ответами. На одних карточках ответы правильные, на других – нет. Каждое упражнение зарядки состоит из двух движений. Поочередно показываю классу карточки, а ученики делают определенное движение. Например, если ответ верный, то поднимают руки вверх, неверный – вытягивают их вперед. Темп зарядки постепенно увеличивается. Через 2-3 минуты класс готов к работе. Составление комплексов упражнений можно поручать ученикам.

Все мы прекрасно понимаем, как важно научить детей быстро и правильно читать. Эта проблема была и остается одной из главных в обучении. Речевое развитие является важнейшим аспектом общего психического развития в детском возрасте. Речевая деятельность осуществляется посредством языка, который усваивается ребенком в ходе общения с окружающими людьми. Усваивая родной язык, ребенок овладевает его фонетическим (звуковым), лексическим (словарным), грамматическим строем.

Для этого в своей работе я использую следующие приемы: игра «В слова», игра «Со словами», «Дополни слово» или игра «Кто больше

сочинит?» Эффективно чаще проводить сюжетно-ролевые игры. Это очень важно не только для поддержания эмоционального тонуса ребенка во время урока, но делает урок более интересным. Ролевая игра развивает очень важный и необходимый для обучения психический процесс – воображение. Например, «Кто ты такой? Расскажи о себе», «Поиграем в семью» и т.д. Включение в урок игровых технологий делает процесс обучения интересным и занимательным, создает у ребят рабочее настроение, облегчает преодоление трудностей в усвоении учебного материала. В играх, особенно коллективных, формируются и нравственные качества ребенка. В ходе игры дети учатся оказывать помощь друг другу, считаться с мнением и интересами других, сдерживать свои желания. У детей развивается чувство ответственности, коллективизма, воспитывается дисциплина, воля, характер.

Приемы слуховой, зрительной, двигательной наглядности, занимательные вопросы, задачи-шутки, моменты неожиданности способствуют активизации мыслительной деятельности.

Игровые технологии, применение которых в сочетании с традиционной методикой преподавания, гарантируют: активизацию учебного процесса, учебно-познавательной деятельности младших школьников, комфортный и результативный для ученика и учителя процесс обучения, высокий и прочный уровень обученности в классах с любой подготовленностью, формирование у школьников умения и стойкого навыка учиться. Полноценное соединение знаний и практических навыков. Объединение учебной и внеурочной деятельности в единый воспитательный процесс.

Каждый педагог должен иметь свою энциклопедию игр, которые он мог бы предложить ученикам в зависимости от их типологических особенностей и этапа коррекционно-развивающей работы.

Правильно подобранную, умело и уместно проведенную игру следует считать таким же важным и необходимым элементом образовательной работы, как и урок.

Обобщая опыт своей работы, хочу отметить, что участие младших школьников в дидактических играх способствует их самоутверждению, развивает настойчивость, стремление к успеху и различные мотивационные качества. В играх совершенствуется мышление, действия по планированию, прогнозированию, выбору альтернатив, к познанию ими окружающего мира.

Литература

1. Давыдов В.В. О понятии развивающего обучения. – М.: Педагогика, 1986 (240 с.)
2. Корбакова И.Н. Терешина Л.В. Деятельностный метод обучения: описание технологий, конспекты уроков. 1-4 классы. – Волгоград: Учитель, 2006 (118 с.)
3. Романовская М.Б. Проекты в младших классах. – Завуч начальной школы – №6-2007 (88-99 с.)

БАСТАУЫШ СЫНЫП БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Г.Ж. Аманжолова
№35 ЖОББМ, Павлодар қ.

Қазақстандық білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі мен жаңа мазмұндағы жүйесінің басты міндеті – қазіргі заманғы ғылым мен тәжірибенің жетістіктері негізінде алынған білімді қажет жағдайда пайдалану икемділігін меңгерген, өз бетінше дұрыс, тиімді шешімдер қабылдайтын, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру болып табылады.

Сондықтан да, білім саласындағы міндеттерді жүзеге асыру үшін, мектеп ұжымында әр мұғалім күнделікті ізденіс арқылы барлық жаңалықтар мен өзгерістерді сабақтарында енгізіп отырады. Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше жан-жақты сауатты маман болу мүмкін емес.

Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік және көптеген адами қабілеттің қалыптасуына игі әсерін тигізеді. Өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Оқыту мен тәрбиелеуге тың әдіс-тәсілдер енгізілді. Нәтижесінде тұтас педагогикалық үрдістер өзгертіліп, білім берудің тиімді деп танылған жаңа технологиялары дүниеге келеді. Кез-келген оқыту технологиясы мұғалімнен терең теориялық, психологиялық, педагогикалық, әдістемелік білімді, үлкен педагогикалық шеберлікті, шәкірттердің жан дүниесіне терең үңіліп, оны ұғына білуді талап етеді.

Сондықтан оқушының рухани өсуіне жағдай туғыза алатын, жаңалықтарды қабылдауға даяр, өз әрекетіне өзгеріс енгізе алатын педагогтар ғана бүгінгі қоғамның мүддесі мен әр баланың үрдісінен шыға алады. Ойы жүйрік, ақылы жетік, бәсекеге қабілетті, өзгерістерге бейім, жеке тұлғаны тек қана педагог қалыптастыра алады. Бастауыш сынып мұғалімі үшін оқушы жазылмаған тақта секілді таза, пәк. Бастауыш сыныпта оқытудың негізгі міндеті-баланың жеке басының жан-жақты қалыптасуын қамтамасыз ету, оның қабілеттерін анықтау мен дамыту, білімдерін ашу, дұрыс түсінік қалыптастыру. Бұл міндетті жүзеге асыру оқушыны іс әрекетті атқарушы объектіден нәтижесінде жеке тұлғаның өз ісін өзі басқаруға, орындауға қабілетті субъектіге көшіру арқылы мүмкін болады.

Білім беру жүйесіне жаңа инновациялық технологияларды енгізу арқылы оқыту үрдісін жетілдіру, оқушының танымдық қабілетін дамыту саналы деңгейге көтеру – бүгінгі күнгі күрделі мәселе. Білімді жеке тұлғаға бағыттау, оқушының өзін-өзі тануы, өзін-өзі тәрбиелеуі, ақыл-ойын дамытуы, яғни, жан-жақты дамыған жеке тұлға тәрбиелеу мұғалімдер алдына тың міндеттерді жүктеп, жаңашыл іс-әрекетке жетелейді.

Инновациялық тұрғыдан білім беру жүйесі ақпараттандырумен тығыз байланысты. Білім беруді ақпараттандыру дамуының жаңа кезеңінің ерекшелігі – бұл проблеманың инструментальдық емес, мазмұндық аспектілерінің басымдылығында және олардың шешілуінен білім сапалығы, оның әлеуметтік мәнділігінің орны анықталады. Психологтардың зерттеулеріне сүйенсек, ойлау стилі бастауыш сыныптан-ақ оқушыларда жете қалыптаса бастайды. Оқушылардың бастауыш мектепте қазіргі ақпараттық технологияларды адамзат іс-әрекетінің түрлі салаларында қолдана білудің қажетті дағдыларын игеріп үлгеруіне мүмкіндік туады.

Бастауыш білім – үздіксіз білім берудің баспалдағы. Мұғалімнің негізгі ұстанған мақсаты – білімнің жаңа үлгісін жасап, белгілі бір көлемдегі білім мен білік дағдыларын меңгерту, оқу мен тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі жаңа әдіс – тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды сабаққа тиімді пайдалана білуі, бір сөзбен айтқанда - оқу үрдісін дамыту. Бұған Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында айтылған «XXI ғасырда білімін дамыта алмаған елдің тығырыққа тірелетіні анық» деген пікірі нақты дәлел. Бүгінгі таңда алдымызға қойып отырған басты мақсат – оқушыларға тек білім, білік дағдыларын меңгерту ғана емес, өзін – өзі дамытуға ұмтылатын, ақылды, алғыр, ой-өрісі кең, ақпарат көздерін өз бетімен қолдана алатын, талантты жастарды тәрбиелей отыра, еліміздің мүддесіне қызмет етуге бағыт-бағдар беру. Үнемі дамып, өзгеріп отыратын баланың ішкі болмысы мен табиғатын қалыптастыруда мұғалімнің ықпалы ерекше.

Жаңа технологияны жүзеге асыру, тиімділігіне қарай пайдалану үшін, әр мұғалім өзінің алдында отырған оқушыларының жас ерекшеліктерін ескере отырып, педагогикалық мақсат – мүддесіне байланысты, өзінің шеберлігіне байланысты тандап алады. Жаңа технологияны жүзеге асыруда мұғалім белсенділігі, шығармашылық ізденісі, өз мамандығына деген сүйіспеншілігі, алдындағы шәкірттерін бағалауы ерекше орын алады. Жалпы алғанда, жаңа технологиялардың 40 – астам түрлері бар. Оқушы тұлғасының дамуына, қабілетінің артуына жаңа технологиялар айтарлықтай ықпал жасайтыны сөзсіз және бұл қазіргі таңдағы білім беру жүйесінің дамуындағы елеулі бағыт. Сондықтан да болар қазіргі кезде біздің ұстаздар да осы жаңа технологиялар элементтерін өздерінің тәжірибелерінде пайдаланып жүр. Жаңа технологиялар арасынан ақпараттық технологиясына назар аударсақ, оқытудың ақпараттық технологиясын оқу үрдісінде тиімді қолдану үшін бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекеті, психологиялық, тұлғалық, әлеуметтік және физиологиялық даму ерекшеліктерін есепке алу керек. Ақпараттық технологияны қолдану барысында ескере өтетін ерекшеліктер:

Оқу іс-әрекетіндегі ерекшелік – ақпараттық технология арқылы білім беру үрдісін ұйымдастыру бастауыш сынып оқушыларының оқу материаларын жеңіл меңгеруін, компьютерде жұмыс істеу дағдыларымен қарулануын жүзеге асырады.

Психологиялық ерекшелік – ақпараттық технологияны мектепте қолдану бастауыш сынып оқушыларының білуге, оқуға құштарлығы, танымдық қызығушылығы, қиялы, логикалық ойлауы мен есте сақтау қабілеттерінің дамуына үлкен септігін тигізеді.

Тұлғалық ерекшелік – бастауыш мектептің бағдарламасы баланың жеке тұлғасын қалыптастыруға, оның өзіндік оқу-танымдық әрекетін дамытуға бағытталған. Бастауыш сынып оқушыларының өз мүмкіндігін көрсете білуі үшін ақпаратты өзіндік іздеу, жоспарлау, бөлшектеу, біріктіру, суреттеу, жалғастыру және тиімді пайдалану, өз іс-әрекетінің дұрыстығын тексеріп бақылау икемділігін бойына сіңіру әлдеқайда маңызды да күрделі.

Ақпараттық технологияны бастауыш сыныпта қолдану барысында оқушылардың оқу икемділігі дамиды. Шығармашылық оқу икемділігі, өзіндік жұмыс жасауды жоспарлау, бақылау, бағалау икемділіктері дамып, өзіндік ойлау икемділігі өрбіп, компьютер арқылы оқу материалдарын, оқыту және бақылау бағдарламаларын іске қосу, орындау дағдылары қалыптасып, компьютерлік стандартты бағдарламалармен, электрондық оқу басылымымен жұмыс жасау икемділіктері жетіле түседі. Ақпараттық технологияны қолдануға негізделген қазіргі білімнің парадигмасы өз бетімен дамып, өз-өзін тежей алатын шығармашыл, жан-жақты біліммен, мәнді қызығушылықпен және дәстүрлі емес жағдаяттарда жауапты шешім қабылдай алатын үздіксіз дамыған ақпараттық қоғамда өз орнын таба білетін жеке тұлға түріндегі нәтижеге бағдарланғандығында. Сол себепті құзыреттілікке бағдарланған оқу үрдісін бастауыш сыныптан бастап қолдану өз нәтижесін беретіні сөзсіз.

Жалпы оқытудың жаңа технологияларын қолдана отырып, сабақтың тиімділігін арттыру. Сонымен қатар оқушыларды өз бетімен жұмыс жасауға тәрбиелеу, үйрету, шығармашылық қабілетін дамыту. Қазіргі заманғы жаңа ақпараттық технологияны қолдану арқылы оқу-тәрбие үрдісінің барлық деңгейін қарқындату, яғни оқу үрдісінің сапасы мен тиімділігін танымдық іс-әрекет белсенділігін көрсету, пәнаралық байланыстарды тереңдету, қажет ақпаратты іздеу тиімділігі мен көлемін кеңейту.

Оқып үйренушінің жеке тұлғасын дамыту ақпараттық қоғам жағдайында жабдықталған өмірге өзіндік дайындықтар жүргізу, әртүрлі ойлау қабілетінің түрлерін байланыс жолдары қабілеттілігін дамыту, күрделі жағдайлардағы шешім нұсқаларын ұсыну немесе тиімді шешімдерін қабылдау біліктілігін қалыптастыру, компьютерлік графика мен мультимедия технологияларын пайдалану арқылы эстетикалық тәрбиелеу, ақпаратты өңдеуді жүзеге асыра білу, ақпараттық мәдениетті қалыптастырып, мәселені модельдей білуді дамыту және ең бастысы тәжірибелік-зерттеу іс-әрекетін жүзеге асыра білуді қамтамасыз ету.

Қоғамның әлеуметтік тапсырыстарын орындау жұмыстары, яғни, ақпаратты сауатты меңгерген жеке тұлға даярлау, тұтынушыны компьютер құралдарымен жұмыс істеуге үйрету және информатика аймағында кәсіптік бағдар беру жұмысын жүзеге асыру. Жаңа технологияның басты мақсаттарының бірі баланы оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін қалыптастыру, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру. Педагогикалық технология – педагогикалық іскерліктердің жетісітігіне жеткізетін ғылыми жобалау және нақты өндіру. Сонымен педагогикалық процесс белгілі жүйе принциптерінде құрылатын болғандықтан, педагогикалық технология сыртқы және ішкі болып бөлінеді. Осы принциптерді жалғастырмалы орындау оларға объективті қарым-қатынастарында және педагогтың тұлғасын толық көрсететін жинақы ретінде қалыптастырылады.

Қазақстанның тәуелсіз мемлекет ретінде қалыптасуы орта білім беру жүйесінің дамуымен тығыз байланысты. Ендеше қазақ мектептерінің білім деңгейін арттыру және онда ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқу-тәрбие үрдісін тиісті деңгейге көтеру үшін мектеп ұстаздарының, басшыларының, педагогикалық ұжымның жүйелі басшылыққа алатын бағыты болуы тиіс. Осылай айтылған ой-пікірлерді тұжырымдай келе білім беруді ақпараттандыру, мектеп пәндерінің оқыту сапасын арттырады және ақпараттандыру жүйелі түрде іске асады деуге болады.

Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет» деп, Елбасы оңтайландыру мен тиімділігін арттырудың маңызы өте зор. Осы технологияларды тиімді пайдалану арқылы құзіретті мұғалім өз тәжірибесін жетілдіре түспек.

ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫСКЕРЛЕРДІ ДАЙЫНДАУДЫҢ ПРАКТИКАСЫНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ БОЛАШАҚ МАМАННЫҢ ӨЗІНДІК ДАМУЫНДАҒЫ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Ж.М. Байғожина
ПМПИ, Павлодар қ.

Әлеуметтік жұмыс мамандығы бойынша кадрларды дайындау Қазақстанда егемендіктің алғашқы жылдарында қолға алына бастады. Қазірде мемлекетіміздің алдыңғы мақсаттарының бірі – әлеуметтік қызмет көрсету саласындағы мамандар тапшылығын жою, халықтың көмекке мұқтаж әлеуметтік топтарын мемлекеттік көмек түрлерімен қамсыздандыру, әлеуметтік қолдау және сақтандыру шараларын ұйымдастыру болып табылады. Тақырыптың өзектілігі – әлеуметтік

жұмыскерлерді оқыту мен кәсіби дайындау бағдарламаларының кәсіби, этикалық, ғылыми сипаттарын талдау, анықтау. Жұмыстың мақсаты – әлеуметтік жұмыскерлерді дайындаудың шетелдік үлгілерімен таныса отырып, тұлғаның студенттік кезеңде өзіндік сана-сезімінің қалыптасуына әсер етуші педагогикалық аспектілерін ашып қарастыру. Жұмыстың зерттеу болжамы – әлеуметтік жұмыскерлерді кәсіби дайындауды дамыту үшін келесі міндеттер атқарылуы тиіс: Оқытушылар біліктілігін арттыру; Оқу құралдарымен қамту; Жан-жақты білім беру; Студенттің өзіндік ізденісі. Әлеуметтік қызмет пен әлеуметтік педагогиканы халықтың мәдени, әлеуметтік және материалдық өмірін жақсартуға бағытталған, адамға әсер етудің мемлекеттік және мемлекеттік емес арнайы түрі деп анықтауға болады. Осы орайда шетел тәжірибесінен біраз мағлұматтарға тоқтала кетуге болады.

Герман Федеративтік Республикасында екі ұғым да «*әлеуметтік педагогика*» ұғымы құқыққа ие болды, басқа елдердің көпшілігінде мамандықты атау үшін тек «*әлеуметтік қызмет*» ұғымы қолданылады.

ГФР әлеуметтік қызмет пен әлеуметтік педагогика арасына шекара қойып отырғанын айта кету керек. Әлеуметтік қызмет клиентке көмек көрсету, қамқорлық жасау және күтумен байланысты жұмыс. Әлеуметтік педагогика негізінен тікелей тәрбие мәселелерімен және клиенттерге білім берумен айналысады. Мысалы, әлеуметтік педагог өзінің алдына оның клиент-балалары еуропалық ең озық дәстүрлер рухында тәрбиеленуін, жасөспірім клиенттерінің еуропалық білім алуын, психикалық ауруға шалдыққан адамдар қоғам өміріне араласуы үшін қажетті білім алу мүмкіндігіне ие болуын мақсат етіп алады.

Әлеуметтік педагог клиенттің күнделікті өміріне араласа алады, оған педагогикалық әсер ете алады. Әлеуметтік қызметкер клиенттің нақты әлеуметтік мәселесімен айналыса алады, оның шешу жолдарын қарастырады.

Әлеуметтік қызметкерлер мен әлеуметтік педагогтардың қызметінде орталықтардың аз емес екендігін байқадық. Бірақ, көрсетілген бағыттарды мамандандыру әртүрлі әлеуметтік мамандықтардың ерекшелігін есепке алумен орындалады.

ГФР педагогтарының тобы 1983 жылы Нью-Йоркке барып, өздері үшін «Мектеп сияқты қала» моделінің бастамашысы Фред Кури және Рик Сафран болды. Олар 1972 жылы Парквейдің «Қабырғасыз мектеп» идеясының бағдарламасын негізге алып мемлекеттік «баламалы мектеп» ашты. Педагогтардың пікірінше, ашық мектептің немесе «қабырғасыз мектептің» бұл эксперименталдық мектептің ең сәтті, қызықты және болашағы бар нұсқасы болды. Жас өспірімдер бұл мектепте оқи отырып, әрі қаланың әр бұрышында жұмыс істей отырып, жеке оқу бағдарламалары бойынша тәжірибеден өтеді.

«Мектеп сияқты қала» моделі бір жағынан білім беру жүйесіндегі олқылықтарды толтыруға мүмкіндік болды, елде мектепті тастап кетіп,

соңы жағымсыз істерге айналып отырған жастар мен жасөспірімдер аз емес еді. Мысалы, неміс мамандарының мәліметтері бойынша, ГФР мектептерінде, әсіресе жоғары білім беру сатыларында 10-15 пайыз оқушылар оқуға құлқы жоқ, мектепті тастап отырады. Тек Берлинде жыл сайын үш мың – төрт мың оқушы мектепті тастап кетіп отырады.

«Мектеп сияқты қала» тұжырымдамасында әлеуметтік қызметкерлер мен әлеуметтік педагогтардың қызметіне ерекше көңіл бөлінеді. Ерекше даярлықты қажет етпейтін әлеуметтік қызметпен барлық мұғалімдер айналысуы қажет деп есептеледі. Бірақ, мектепте міндетті түрде екі-үш даяланған педагог болуы қажет. Соңғылары әлеуметтік топтық жұмыстың, жобалық жұмыстың ұйымдастрылуына, басқа институттармен, сондай-ақ ата-аналармен байланыс орнатуға көмектесуі қажет.

Әлеуметтік қызметтің классикалық, басқа да жаңа әдістерін пайдалана отырып, әлеуметтік педагогтар нақты проблемаларды шешуде оқушыларға

қолдау көрсету қажет (тұрғын үй, отбасындағы қақтығыстар, қаржылай қамтамасыз ету т.б.)

Әлеуметтік педагогика ересектермен жұмыс істеумен қоса, тек педагогикалық мақсаттағы қызмет аясын қамтиды, себебі – тәрбие мен білім беру – адаммен өмір бойы бірге болатын құбылыс.

Сонымен, әлеуметтік қызмет әлеуметтік мәселелерді шешуге, әлеуметтік қорғансыздарға немесе аз қорғалатын тобына көмек көрсетуге бағытталған. Ал әлеуметтік педагогика мектептен тыс білім алуды қамтамасыз етеді. Олардағы ортақ нәрсе әлеуметтік қызмет пен әлеуметтік педагогика адамның әлеуметтік мінез-құлқы мен әлеуметтік қатынастардың өзгеруіне бағытталған. Жоғары оқу орнының кей таралған түрлері университеттер мен арнайы жоғары мектептер болып табылады. Университеттер жоғары мектептерде сабақ беру құқығымен доктор атағын және хабилизирленген ғылым докторы атағын беру басымдығына ие. Арнайы жоғары оқу органдары 1971 жылы білім беру реформасында барлық жерлердің келісімі негізінде құрылған. Арнайы жоғары мектептер негізінен экономикалық, ауылшаруашылық, әлеуметтік-педагогикалық бағытқа қолданбалы сипатқа ие, сондай-ақ университеттермен салыстырғанда кең көлемде мамандандыра алмайды, оқыту мерзімі қысқа 3-4 жыл. Шоғырланған жоғары мектептер реформа барысында пайда болды және білім беруді ғылыми атақ алғанға дейін жалғастыру мүмкіндігімен қамтамасыз ете отырып, өзіне барлық жоғары оқу орнының түрлерін және білім беру сатыларын біріктірді. Басында ГФР-ғы барлық ЖОО демократиялық ЖОО түрінде, шоғырланған мектепке біріктіру көзделген болатын. Алайда, әртүрлі оқу орындарының өз бетінше жұмыс істейтіндігін көрсететін, жоғары білім беру жүйесінде саралап жіктеу тұжырымын дамыту және жоғары мектеп туралы Заң тиісті түзету енгізу салдарынан (1985 ж.) барлық жоғары оқу орындарының түрлері сақталады. Әлеуметтік педагогика факультетінің

әлеуметтік қызмет факультетінен айырмасы әлеуметтік қызмет факультетінде «жанұя, жастар, әйелдер», «геронтология, қарт адамдармен жұмыс», «әлеуметтік психикалық қызмет», «коммуналдық және аймақтық әлеуметтік қызмет» мамандықтары бар. Әлеуметтік педагогика факультетінде арнайы «жастармен, балалармен әлеуметтік-педагогикалық қызмет», «қарттармен жұмыс істеу», «нашақор адамдармен жұмыс істеу» мамандықтары ашу көзделуде. Бұл процесс Германияның мектептеріндегідей, әлеуметтік қызмет факультетіне факультеттерді біріктіруге әсер етеді.

Арнайы жоғары мектепте оқыту нәтижелі болып табылады. Барлық мектеп бітірушілер халықтың әртүрлі тобымен: жанұялармен, балалармен, жастармен, психикалық ауру адамдармен, қарттармен жұмыс істегісі келеді. Жоғарыда аталған Германиядағы әлеуметтік педагогтарды дайындау тәжірибесін біздің де ЖОО-да тиімді пайдаланып, өз тәжірибемізде кеңінен қолдануымызға болады. Және де академиялық ұтқырлықты одан әрі дамыта түсуімізге зор ықпалын тигізері сөзсіз.

Әдебиет

1. Школа социальных педагогов и социальных работников. Социальная педагогика и социальная работа за рубежом. / Под ред. Бочаровой В.Г., Дашкиной А.Н., М.: Социнновация, Вып. 1,4, 1991. – С. 19.

2. Джуринский А.Н. Зарубежная школа: современное состояние и тенденции развития. М.: Просвещение, 1993. – 192 с.

3. Германская история в новое и новейшее время. М.: Наука, 1970. – Т.2, – 600 с.

ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Х.С. Байкабулов, Б.Н. Қалшабек
«Мирас» университеті, Шымкент қ.

Қазіргі білім беру жоғары технологиялық деңгейге шықты. Дәстүрлі оқыту мен тәрбиелеуден бас тартуға байланысты жаңа педагогикалық технологияны іздестіру жүріп жатыр. Елімізде болып жатқан әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістер де білім саласын жетілдіруді талап етеді.

«Білім беру жүйесінің басты міндеті – оқудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді акпараттандыру, халықаралық коммуникациялық желілерге шығу, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау» деп Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңында аталып көрсетілген. Бірінші кезекте әрбір болашақ

мұғалімнің алдына қойылатын басты міндеттердің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық, ақпараттық технологияны меңгеру.

Болашақ ұрпақты тәрбиелеу мен оқытуда мектептің алатын орны ерекше. Оның қызметі үнемі даму жолында жүруі тиіс. Жаңа заман талаптарына сәйкес мектептің дамуы көптеген қоғамдық-әлеуметтік мәселелерді шешуді қамтамасыз етуі керек.

Мамандардың пікірінше, ХХІ ғасырда тиімді білім беру жүйесін жасайтын жас ұрпақтың ақыл-ой және рухани потенциалын барынша дамытуға мүмкіндігі бар ұлт қана озат бола алады.

Қазіргі таңда Қазақстанда білім беру жүйесін дамыту стратегиясының мақсаттары мен міндеттері 2020 жылға дейін білімді дамыту стратегиясының негізгі қағидаларына байланысты іске асырылуда. Оның мақсаты дүние жүзілік тарихтың, түркі халықтарының, көшпелі өркениеттің, Орталық Азия елдерінің тарихы тұлғасында ғылымның, мәдениет пен ағарту жүйесінің дүние танымдық синтезі негізінде жас ұрпаққа жоғары сапалы білім мен тәрбие бере алатын орта білімнің жаңа, шын мәніндегі тұңғыш ұлттық моделін қалыптастыру болып табылады.

Бүгінде ақпараттық технологиялардың қарқынды даму кезеңінде орта білім беретін оқу орындарының оқу үдерісінің тиімділігі мұғалімнің кәсіби дайындығына тікелей қатысты. Сол себепті педагогикалық іс-әрекетте оқыту технологияларын кеңінен қолдана білу іскерліктерінің жоғары деңгейде қалыптасуы мектеп мұғалімдерінің кәсіби дайындығына қойылатын талаптар қатарына енеді.

Ғаламдық білім беру кеңістігіне сай білім беру, танымды, ойлауды дамыту, өзінше ғылыми тұжырым жасауға, олардың қажетіне қарай ғылым жетістігін сұрыптауға, мұғалімге өзінің іс-әрекетінің субъектісі болуына мүмкіндік туғызу – көкейкесті мәселе болып табылады. Өйткені, тек жоғары білімді маман ғана қоғамның экономикалық, әлеуметтік және мәдени өркендеуінің көшбасшысы бола алады.

Білім саясатының өзекті мәселелері – кәсіптік даярлаудың сапасын жақсарту, біліммен қамтамасыз етудің ғылыми-әдістемелік жүйесін түбегейлі жаңарту, оқытудың формалары мен әдістерінің түрлерін өзгерту, ондағы алдыңғы қатарлы оқу-тәрбие тәжірибелері мен қазіргі қоғамның сұраныстарының алшақтығын жою, білімдегі жаңашылдықты саралау, білімді жетілдіру үдерісіндегі үздіксіздікті қамтамасыз етуде оның ролін арттыру және қазіргі заман техникасы мен технологиясын жоғары деңгейде қолдана білу.

Оқу үдерісін белсенділендіру – берік те тиянақты білім берудің жолдарын қарастыру, оқушылардың шығармашылық ойлауына, ізденуіне мүмкіндік жасау, оларды қызықтыра алу, оқу үдерісін ғылыми негізде ұйымдастыру және т.б. Педагогикалық технология, оқытудың жаңа технологиясы мәселелерін В.П. Беспалько, М.В. Кларин, В.Н. Монахов,

И.Я. Лернер, Қ. Қабдықайыров, Ж.Қараев және басқалар теориялық тұрғыда қарастырса, Л.В. Нефедова, М.В. Николаева, Т.А. Лавина, Г.Г. Брусницына, Г.К. Нургалиева, Г.Д. Жангисина және т.б. зерттеулері мұғалімдерді ақпараттық, педагогикалық технологияларды қолдана білуге даярлау мәселесіне арналады.

Осы аталған жұмыстар, елімізде оқыту теориясы мен әдістемесі бойынша ғылыми ізденістер негізін қалауға мүмкіндік береді. Жаңа ғасырға қадам басқан біздің еліміз үшін қоғам өміріндегі қазіргі өзгерістер, экономиканың, саясаттың, әлеуметтік-саяси саланың дамуы қоғамдағы негізгі фактор болып табылатын жеке тұлғаның жалпы даму деңгейіне байланысты болмақ. Ал ол қоғамдағы білім беру талаптарын түбегейлі өзгертуге алып келді. Міне, осы орайда ҚР Білім және Ғылым Министрлігі әзірлеген «ҚР жоғары педагогикалық білім тұжырымдамасы» мен «ҚР жаңа тұрпатты педагогінің үздіксіз педагогикалық білімі тұжырымдамаларында» жаңа қоғамдағы мұғалім моделінің үлгілері көрсетіліп берілген. Жаңа қоғам мұғалімі тек кәсіби шеберлігі жоғары адам ғана емес, рухани дамыған, шығармашыл, мәдениетті, білім құндылығын түсінетін, педагогикалық технологияларды меңгерген, ғылым мен техника жетістіктері негізінде кәсіби даярланған болуы тиіс.

Орыс педагогі К.Д. Ушинский айтқандай, қазіргі заман талабына сай, әр мұғалім, өз білімін жетілдіріп, ескі бірсарынды сабақтардан гөрі, жаңа талапқа сай инновациялық технологияларды өз сабақтарында күнделікті пайдаланса, сабақ тартымды да, мәнді, қонымды, тиімді болары сөзсіз.

Педагогикалық ғылымның жаңа бағытта дамуы білім беру жүйесінде жоғары дәрежелі, жан-жақты сапалы біліммен қамтамасыз ету арқылы ұлттық, мемлекеттік саяси, экономикалық және ел мүддесі тұрғысынан туындаған мәселелерді шеше алатын жаңа тұрпатты педагог мамандарды талап етеді. Сондықтан мұнда оқушылардың психологиялық-педагогикалық мүмкіндіктері міндетті түрде ескерілуі тиіс.

Бұл ұстанымдар оқушыны ақпараттық біліммен қаруландыруға, жалпы білімдік міндеттер мен компьютер туралы білімін жүзеге асыруға, оқыту мен тәрбиелеудің кешенді мәселелерін есепке ала отырып, сабақты жүргізудің вариативті әдістерін қолдануға жол ашады. Оқыту үдерісінде ақпараттық-компьютерлік технологияр құралдарын қолдану – электронды оқулықтар, мультимедиялы және ақпараттық-компьютерлік құралдарды мұғалімнің өзі де қолдана білуі керектігін білдіреді.

Білім берудегі ақпараттық-компьютерлік оқытуды енгізуді жеделдету қажеттілігін анықтайтын негізгі факторлар:

– бірінші фактор – ЭЕМ-ді пайдалану аймағындағы жоғары білікті мұғалімдерді кәсіби даярлаудың сапасын арттыру, жалпылама ақпараттық-компьютерлік оқулар жүргізуді қамтамасыз ету;

– екінші фактор – жалпы ақпараттық-компьютерлік сауаттылық мәселесін жетілдіру қажеттілігімен;

– үшінші фактор – педагогикалық ғылымдардың логикалық дамуын анықтайтын, білім жүйесінің ішкі қажеттіліктерімен анықталады.

Сонымен, болашақ мұғалімдердің оқу үдерісіндегі іс-әрекетінің мазмұны мен құрылымын талдау қазіргі заманғы жаңа формация мектептерінде жұмыс істеуге қабілетті болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлаудың мазмұны мен тәсілдеріне өзіндік өзгерістер енгізуге мүмкіндік береді.

Қоғам дамуының қазіргі кезеңі адам қызметінің басым бөлігін ақпараттандырумен, компьютерлендірумен ерекшеленеді. Соған байланысты мұғалімдердің қызмет аясы кеңейіп, ақпараттық-компьютерлік іс-әрекетінің практикалық сұранысы артуда. Қоғамдық прогрестегі жетістіктер болашақ ұрпақтың білімі мен тәрбиесіндегі жетістіктерге, ал ол өз кезегінде жаңа формация мұғалімінің білік деңгейіне байланысты. Сондықтан да мұғалімдердің инновациялық біліктілігі проблемасы аса назар аударуды талап етеді.

Жаңа формация мұғалімі пәнді жақсы білумен қоса, стандарт талап етіп отырған құзыреттіліктерді жете меңгеруі тиіс, жеке тұлғаны жан-жақты қалыптастыру мәселесі де психологиялық-педагогикалық тұрғыда шешілуі керектігі де теориялық тұрғыда анықталды, яғни философиялық, психологиялық, педагогикалық, әдістемелік әдебиеттерді, іргелі ғылыми-зерттеу жұмыстарын талдау ізденіс жұмыстарының бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді.

Әдебиет

1. Қазақстан республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. // Егемен Қазақстан. – 17.12.2010.
2. Педагогика дәріс курсы. – Алматы: Нұрлы әлем. – 2003. – 368 б.

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В МУЗЫКАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Г.А. Байкадамова

*Детская школа искусств Бескарагайский район,
Восточно-Казахстанская обл.*

Современное общество в условиях социокультурных преобразований и глобальной информатизации предъявляет принципиально новые требования к качеству школьного образования в целом и к профессиональной подготовке учителя в частности. Требуется специалист с высоким уровнем развития интеллектуального и творческого потенциала, с научной культурой мышления, с оформившейся компетентностью в сфере информационно-коммуникационных технологий.

Развернувшаяся информатизация и компьютеризация учебного процесса вынуждает современного учителя быть готовым к использованию информационно-компьютерных технологий в обучении своему предмету. В современном образовательном процессе основной организационной формой передачи знаний, умений, навыков является урок. Каждый урок в музыкально-исполнительском классе детской музыкальной школы является определенным и вполне конкретным звеном целостной системы учебно-педагогического процесса. Главную роль в развитии урока нового типа сыграли изменения в системе образования последних лет. Во-первых, происходящие социально-экономические преобразования обусловили необходимость коренного обновления системы образования, методологии и технологии организации учебно-воспитательного процесса в учебных заведениях. Во-вторых, усиление гуманитаризации содержания образования, непрерывное изменение объёма, состава учебных дисциплин, введение новых учебных программ требуют постоянного поиска новых организационных форм, технологий обучения. В настоящее время актуальными вопросами в процессе обучения стали: здоровье ребенка; его психолого-педагогические и возрастные особенности; адаптация к очередной ступени, классу, школе, требованиям учителя и т. д. Исходя из требований времени, меняется подход к современному уроку. В связи с этим в последние годы в школах появилось понятие «инновационный урок». Инновационным изменениям урока подлежит:

1) в первую очередь само понятие «урок», его изменение по отношению к современной ситуации;

2) типология урока, т.к. новые типы уроков способны перевести его в качественно иной вид;

3) методологические элементы урока: смысл, цели, роль в общем образовании;

4) методические структурные элементы урока: задачи, содержание, средства, формы и методы обучения, система контроля, оценки;

5) форма подготовки и проведения урока учителем. Современный урок – это предполагаемое сотрудничество творчески работающего учителя и активно думающего ученика, где учитель использует демократический и личностно ориентированный подходы в обучении, а задания носят мотивированный характер. Учитель стремится к прогрессу, хочет изменить свою деятельность к лучшему – именно этот процесс является инновацией. Изобретательная деятельность учителя на инновационном уроке раскрывается в разнообразных, необычных заданиях, неординарных действиях, конструктивных предложениях, занимательных упражнениях, конструировании хода урока, создании учебных ситуаций, дидактическом материале, подборе научных фактов, организации творческой работы учащихся. Что же считать инновационным уроком? Очень часто мы путаем две совершенно разные

вещи – урок с применением современных средств обучения и инновационный урок. Инновационный урок – это урок с применением современных средств обучения. Но инновационным урок делают не только информационно-коммуникационные, мультимедийные или иные технологии. Инновационный урок – это такой урок, который имеет нечто новое, оригинальное, творчески привнесённое учителем изменение в цели, содержание, методы, средства или даже в саму форму организации занятий. Это занятие, имеющее нетрадиционную, гибкую, вариативную структуру и ориентированное, главным образом, на повышение интереса учащихся к обучению посредством новой формы организации их учебной деятельности. На инновационном уроке даются разноуровневые игровые задания, которые ставят учеников в такую ситуацию, при которой им необходимо будет принять решение. В настоящее время использование информационных технологий оказывает заметное влияние на содержание, формы и методы обучения. Современные школьники активно используют персональный компьютер, сервисы Интернета, электронные учебники. Сегодня мультимедиа технологии – одно из перспективных направлений учебного процесса в музыкальном образовании. Успешное их применение видится в совершенствовании программного и методического обеспечения, материальной базы, а также повышения квалификации преподавательского состава.

Литература

1. Батышев С.Я. Профессиональная педагогика. М.: Изд.«Эгвес», 2009. – 456 с.
2. Ларичева Е.А. Двойственная роль инноваций / Менеджмент в России и за рубежом, № 3, 2004.
3. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
4. Аствацатуров Г.О. Технология современного урока и творчества учителя школы – М., 2012. – 274 с.
5. Онищук В.А. Урок в современной школе: Пособие для учителя. – 2-е изд. перераб. – М.: Просвещение, 1986.

АРНАЙЫ ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІНДЕ ЖӘНЕ САБАҚТАРДА КОММУНИКАТИВТІ-ТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

А.Б. Бакраденова
ПМПИ, Павлодар қ.

Мектепке дейінгі оқу-тәрбие жұмысын нұсқайтын мемлекеттік стандарт пен соңғы бағдарламаларда «сабақ» термині «ұйымдас-тырылған оқу іс-әрекеті» делініп жүр. Мысалы 1-3 жасарларға ұсынылған «Алғашқы қадам» бағдарламасында: «Қатынас» білім беру саласының

мазмұны бала тілін дамытуға, құзыреттілігін қалыптастыруға, пассивті және белсенді сөздік қорын, грамматикалық құрылымды, тіл мәдениетін, баланың байланыстырып сөйлеуін жетілдіруге бағытталған.» деп түсінік беріліп, балаларға берілетін базалық білім мазмұнына: тіл дамыту; көркем әдебиет, қоршаған ортамен таныстыру сабақтары енгізілген. Аталған сабақтар 5-15 минуттық көлемде, 15 сабаққа жоспарлана ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінде жүзеге асырылады. Бұл сабақтар барысында ана тіліне үйрету – тәрбиешінің бала тілі мен ойлауын жоспарлы да жүйелі түрде үздіксіз жүргізуі, балалардың ауызша сөйлеу дағдылары мен құзыреттіліктерін белгілі бір мақсатта дамыту үдерісі болып табылады.

Сөйлеу әрекеті – ана тіліне арналған сабақтардағы бала әрекетінің негізгі түрі. Ол баланың ойлауымен, жедеғабыл, тез ойлауымен тығыз байланысты: Сөйлесу үстінде олар ойланады, сұрақтар қояды, қойылған сұрақтарға жауап береді, ой-пікір білдіреді. Белгілі бір зат немесе құбылыс туралы қажетті сөздерді өз сөздік қорынан ойланып, таңдап алып қолданады. Сөйлесу әрекетінде ішкі сөйлеудің мәні зор. Топтастарының сөздерін тыңдай білу, іштей соған жауап іздеу де пайдалы. Тыңдай білетін бала іштей сол оқиғаға қатысты ой-пікір жинақтайды, әңгіменің өрбуін, аяқталуын қабылдайды.

Арнайы оқыту сабақтарының бала тілін дамытудағы рөлін туралы К.Д. Ушинский, Е.И. Тихеева, А.П. Усова, Е.А. Флерица және басқалардың еңбектері дәлелдеп берді. «Ана тіліне оқыту» деген терминді мектепке дейінгілерге қатысты алғаш енгізген К.Д. Ушинскийдің шәкірті Е.И. Тихеева болды. Ғалым «жүйелі оқыту және тіл мен сөйлеуді дамыту балабақшадағы тәрбие ісінің негізгі жұмысы болуы керек» деген және арнайы ұйымдастырылған сабақтарға балабақшада оқыту жүйесі негізіне жоспарлы, жүйелі түрде жүргізілетін үдерісті жатқызған. Оларда тіл дамытудың нақты міндеттері шешілетіндігін ескерткен. А.П. Усова: «баланың фонетикалық және лексика-грамматикалық дағдылары арнайы сабақтарсыз дұрыс қалыптаспайды», – деген.

Күнделікті іс-әрекеттер де, сабақтар да педагогикалық әрекет-тестікке: үйретуге, бағыттауға құрылуын қолдаған зерттеушілер арнайы өткізілетін сабақтарға ерекше көңіл бөлді. Арнайы сабақтарда зерттеушілер балалардың сұрақ қойып, сөйлей бастайтынын байқаған. «Все то, что ранее относилось к качествам «творческой» личности, приписывалось особой одаренности, при обучении становится достоянием всех детей» (А.П. Усова) деген тұжырымды ескерсек, тіл дамыту сабағы сөйлеу сабағына айналатыны байқалады. Сабақтар тіл міндеттерін жүйелі түрде қалыптастыратын үдеріс. Екіншіден, ұжымдық оқыту баланың білуге қызығушылығын арттырады. Тіл дамыту сабағының ерекшелігі ондағы әрекеттің тілдік әрекет болуы. Ақыл-оймен байланысты болуы: олар тыңдайды және тыңдағанын қорытады. Бала өзінің сөздік қорынан сол жағдаятқа қажетті сөзді алып, грамматикалық

формада сөйлеу тіліне салады. Ана тілін қаншалықты білгеніне карамастан балалар өз тұтастарын көп тыңдайды, сырттай белсенді көрінбесе де, іштей олар белсенді болады) тыңдап отырған әңгіменің ретін сақтай қабылдайды, кейіпкерлеріне назар аударып, олардың хал-күйіне ортақтасады, қосымша сұрақтар қояды. Сондықтан сабақта еріктілікке жол беріп, балалардың сөйлемей қалмауына көмектесу керек. Оның нәтижелі болуы педагогтің бала білімін жетілдіретін барлық бағдарламалық міндеттерді шешуіне, олардың сөйлеу дағдылары мен құзіреттерін арттыра білуіне байланысты.

Арнайы сабақтардың қажеттілігі қазіргі қолданыстағы М.М. Алексеева мен В.И. Яшинаның педколледждерге арналған оқу құралында мынандай жағдайлармен түсіндіріледі:

– Сабақ барысында оқыту бағдарламада көрсетілген барлық міндеттерді жоспармен, біртіндеп шешуге ықпалын тигізеді;

– Сабақ барысында балалар назары нақты тілдік құбылыстарға аудартылады, біртіндеп оларды түсініп қабылдайтын болады;

– Тілді меңгеру қабілеттері (сөздің мағыналық жағын түсіну, монологтік сөйлеу тіліне машықтану) арнайы сабақ барысында қалыптасады;

– Сабақ үстінде бала тәрбиешінің бақылауында ғана емес, өзінің қатарластарының назарында болатындықтан, өзара жарыса үйрену үдерісі байқалады [1].

«Арнайы оқыту сабақтарынсыз бала тілін қажетті деңгейге жеткізе алмаймыз. Оқыту бағдарламаның барлық бөлімдерінің міндеттерін орындау үшін қажет» деп жазған оқулық авторлары. Сабақтың нәтижелі болуына Ф.А Сохин мен О.С.Ушакова міндеттерді кешенді шешуді ұсынды. Тіл міндеттерін кешенді түрде шешу дегеніміз–сабақтың бағдарламалық мазмұнында тіл міндеттерін біріктіре, үйлестіре шешуді ұсыну, яғни әр сабақ тақырыбына сәйкес бірнеше міндет алып, оларды жүзеге асыруға тәсілдерді тиімді қолдану деген сөз.

Балалардың ана тілін дамытуға қатысты сабақтар мазмұн – міндеттеріне, дамытылатын тілдік дағдыларына қарай былайша бөлінетін:

1. Сөздік қорды дамыту сабақтары
2. Тілдің грамматикалық құрылымымен таныстыру сабағы
3. Дыбыстық мәдениетке тәрбиелейтін сабақтар
4. Байланыстырып сөйлеуге үйрететін сабақтар
5. Тілдік талдауға үйрететін
6. Сауат ашу сабағы
7. Көркем шығармамен таныстыру сабағы

8. Көркем құралдарды қарастыру (әңгімелесу, сипаттама, суреттеме әңгімелер құрастыру) [2]. Ұйымдастырылған іс-әрекетке көшу осы сабақтардың міндеттерін жанама түрде іске асыруға ауысты. Ойын түрінде біріктіріле өтетін әрекет болып қала береді де, сабақта үйренуге міндетті дидактикалық материалдар кейде сырт қалып жататын жайттар баршылық.

Ф.А. Сохин мен О.С. Ушаковалар қандай әрекетте болсын сабақтың сабақ болып қалуын құнттап, оның мәні мен рөлі туралы арнайы зерттеулер жүргізді, олар сабақта тұтастық, бірізділік ұстанымы ең бастысы екені дәлелдеді. «Важность этого принципа состоит в том, что внимание детей не отвлекается на новые персонажи и пособия, а на уже знакомых словах и понятиях проводятся грамматические, лексические, фонетические упражнения; отсюда и переход к построению связного высказывания становится для ребенка естественным и нетрудным» [3].

Қазіргі бағдарламаның түпкі мақсаты – балабақша жасында баланың монологтік сөйлеуді қалыптастыру. Интеграциялау әдіс-тәсілдерімен ұйымдастырылатын әрбір сабақта тәрбиеші балаларды сурет салу, мүсіндеуге үйрету, тіпті қарапайым математика элементтеріне үйретуді тиімді бірлестіріп, балалардың сол әрекетте өзара сөйлеуін ұйымдастыруы керек.

Бұрынғы зерттеулерде сабақтарды бала саны бойынша: жалпылама топпен жүргізілетін: жаппай жүргізілетін (фронтальді) сабақтар; жекелей жүргізілетін (индивидуальді) сабақтар деп бөлетінді. Балабақшада фронтальді сабақтардан гөрі жеке сабақтарға (кіші-гірім) топпен өтетін сабаққа көп орын беріліп келді. Жаппай оқытудың бас кезінде әр баланың тілдік қатысымға түсуін еске ұстау ескерілетін. Бұл туралы балаларды еріксіз сөйленімге әкелетін ұсыныстарды еңбектерден [4] қарастыруға болады:

Тіл дамыту сабақтарына қойылатын дидактикалық талаптар:

1. Сабаққа ыждаһатты түрде алдын-ала дайындалу.

Сабақтың басты мақсатын, міндеттерін, мазмұны мен басқа сабақтарға әрекеттестігін, басқа әрекет түрлерімен (еңбек, ойын, серуен) байланысын, оқытудың әдістері мен тәсілдерін анықтап алу. Сабақ құрылымын және барысын, көрнекіліктері мен оқу материалдарын (тілдік және әдебиеттік) даярлау. Олардың қиындау болуын, міндеттіерді және тәрбиеші балалар қиналған уақытта нендей тәсілдер қолданатынын білген жөн.

2. Сабақтың тәрбиелік мәні болуы. Сабақта ақыл-ой, адамгершілік, эстетикалық тәрбие кешенді шешілуі тиіс.

3. Сабақтың эмоционалды мәні болуы. Сабаққа қызығушылығын туғызу, кішкене балаларды зорықтырмау, ойынға енгізу, ойнату элементтерін, көрнекіліктердің әдемі болуын ескеру. Әр балаға сеніммен, өзара сыйласымды қарым-қатынаспен келу.

4. Сабақтың құрылысы нақты дәл болуы. Кіріспесі, негізгі бөлімі, қорытынды бөлімі көрініп тұруы.

5. Сабақты дұрыс құру. Сабақ барлық гигиеналық және эстетикалық талаптаға, бөлменің жарық, таза болуы, ауаның таза, бала отыратын орынның бойына шақ болуы, демонстрациялық, көрнекі материалдардың, бөлменің, құралдардың эстетикалық талаптарға жауап беруі. Тәрбиешінің әр үлгі сөзін, өздерінің жауаптарын балалар анық

еститіндей бөлмеде тыныштық болуы керек. Балаларды отырғызғанда ыңғайлы қарым-қатынаста болуын, бірін-бірі көретіндей, ортақ тіл табысатындай болуын ескерудің психологтар ерекше ықпалы болатынын атап өткен.

6. Сабақ нәтижесін есепке алу. Сабақ міндетінің орындалуын, балалардың сөйлеу тілі қаншалықты деңгейде екендігін, өткен және келесі сабақтардың өзара ықпалды коммуникативтік байланысының және өзара бақылаудың болуын ескеру керек.

7. абақтың келесі не күнделікті тіл дамыту жұмыстарымен байланысын сақтау. Балалардың сөйлеу дағдылары мен қабілеттерін ойында, қарым-қатынаста бекіту, тілдік материалдың басқа сабақтарда қайталануын, тұрмыстық еңбекте бекітілуін қажет.

Аралас жас топтарында өтетін сабақтардың өз ерекшеліктері сақталады. Ол топтарда көрнекілік көп қолданылуы керек. Сабақ еркін жүргізіледі, негізінен ойын түрінде өтеді. Педогог сұрағына төменгі топта кез келген бала жауап бере береді.

Орта топта балалар өз сөзін өзі тыңдап бақылай алады. Сондықтан тәрбиеші сабақ мақсатын ашық айтады. Балалар соған ыңғайланып тілдік үйрене бастайды. Сабақ түрлері көбейеді серуен сабақ, әңгімелеуге үйрету, тақпақ жаттату. Сабақ 20 минутке жоспарланады.

Жоғары және даярлық топтарда тілміндеттеріні түгелдейқамтыған кешенді сабақ түрлері өткізіледі. Сабақ мәні көлемі ұлғаяды. Сөзге сүйенетін сабақтар көбірек өткізіледі. Әңгімелеу сабақ түрлері, сөздің дыбыстық жағын қалыптастыру, сөйлем талдау, грамматикалық, лексикалық жаттығу сабақтар, сөздік ойындар көп ойнатылады. Көрнекіліктер өзге формада: үлкен нотюрморт, үлестірмелі материалдар, ілінетін картиналар. Тәрбиеші сабаққа қатыспайды, басқарады. Мектепке даярлық топта сабақтар мектеп типіне ауыса бастайды, ұзақтығы 30-35 мин. Бірақ әр уақытта тәрбиеші дидактизмге жол бермей, сабақты ойната отырып, әр баланы сөйлете жүргізуі керек.

Ойын мен еңбек соңғы теориялық оқулықта [2] балалар әрекеті ретінде сабақпен қатар қойылған. Бір жағынан ойын да, еңбек те тәрбиешінің басқаруымен ұйымдастырылатын балалардың танымын ұлғайтатын әрекет, екіншіден, әр баланың психологиялық көңіл-күйіне қарай өздігінен жүзеге асырылатын ерікті қолданатын құралы. Қызықты да әсерлі өтетін балалар ойынында балалардың бір де бірі сөйлемей қалмайды. Сабақ үстінде балаларға қабылдатып отырылған жаңа тақырыпқа қатысты ойындар ойнатылып, балалардың шамасына шақтап еңбекке тартылса, ойын мен еңбек ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті болып шығады. Бұл әрекет барысында өтілген материалдар бекітіледі, яғни балалар бір-бірімен сөйлесу арқылы жаңа ақпаратты естерінде қалдыруға мүмкіндік туады. Ойын мен еңбек ету үдерісінде заттарды ұқсас жақтарына қарата топтауға, олардың арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды айтады. Мысалы, ағаштан жасалған үй мүліктері:

балалар бөлмесіндегі, қонақ бөлмедегі, жатын бөлмедегі мүліктер деп бөлінетіні, олардың кімдерге арналып, қалай, қандай көлемде жасалғаны суреттен көзге көрсетіле түсіндірілгеннен кейін, «Қонақты қарсы алайық», «Қуыршақтарды ұйықтатайық» т.б. рөлдік-мазмұнды ойындар ойнатылса, шынайы түрде балабақша бөлмелеріне тазалық күні ұйымдастырылса, бұл әрекет түрі арнайы сабақ әрекетінен кем түспейді. Н.А. Стародубова ойын мен еңбекті әрі әрекетке, әрі тіл дамыту құралына жатқызады. Айырмашылығы: әрекеттің белгілі бағдарламалық мақсатқа қарата ұйымдастырылуында.

Автордың «Представления, получаемые не только чувственным, но и действенным путем, более глубоки и отчетливы» деген пікірі қазіргі тәрбиешілердің тақырыпқа байланысты ұйымдастыратын оқу іс-әрекетін ойын және еңбек әрекетіне ұштастырылуын көздеуден туған деп түсінуіміз керек. Ал олардың құрал ретіндегі маңызы бұрынғы еңбектерде айтылып келді). (Қараңыз: Бородич А.М. Методика развития речи детей. – М., 1981).

Сонымен, қазіргі ұйымдастырылған оқу іс-әрекеттерінде қойылатын бағдарламалық мақсатқа жету үшін барлық топтарда ұйымдастырылатын ойын және еңбек маңызды рөл атқарады. Оқу іс-әрекетін тілдік (сөздік) ойындар жандандырыла түседі. Ойындар кезінде баланың тілдік қабілеті өздігінен дамиды. М.М. Алексеева мен В.И. Яшиналар сабақ барысында ұйымдастырылған ойынның барлығы бірдей бала тілін дамытып жатпайтынын ескерткен. «Алдымен, балалар ойыны мазмұнды ойын болуы керек.» дейді де, рөлдік-мазмұнды ойынның бала тіліне кері әсері де болатынын ескертеді. Балалар ойында өмірдегіні қайталайды. Мысалы, үлкендер тілінде диалектілер, варваризм, жаргон сөздер еститін бала, ойын қызған тұста ол сөздерді айтып жатады. Сондықтан, ойынды сабақта лексикалдық, грамматикалық нормада үйретілген қолданыстарды дұрыс қолданатын жағдаяттар тудыра ұйымдастыру көзделеді. Авторлар ойынның, еңбектің бала тілінің дамуына ықпалды болуына тәрбиеші жауапты екендігін ескертеді. Тәрбиеші ойынға тікелей қатыса отырып, оның басталуына, әрі қарай мазмұнды жүргізілуіне, қандай сөздер мен тіркестердің, сөйлемдердің бекітілуіне мұқият болуы тиіс. Бірлесе жасаған жұмыстары (жабыстыру, мүсіндеу, сурет салу, сахналық көрініс, т.б.), ойнаған ойындары туралы немесе не істегілері келетіні, қандай ойындарды қалайтындықтары туралы әңгіме-сұхбат жүргізу тәрбиеленушілердің сөйлеу тіліне барлық қырларынан әсер етеді.

Қимыл ойындары («Ақ серек, көк серек», «Құлақ» т.б.) балалардың сөздік қорларын арттыруға, дыбыстық мәдениетке тәрбиелеуге, дидактикалық үстел үсті ойындары балалардың сөздік қорын байытумен қатар, қажетті грамматикалық құрылымдарды бекітуге, сөзден сөз құрастыру, тіркес жасау, сөйлем құруға, яғни қажетті форманы тез ойлап табу дағдыларын қалыптастыруға, диалогке қатысуға, өз ойларын байланысты сөйлемдермен жеткізуге үйретеді.

Сөздік ойын түрлері туралы зерттеу еңбектерде [4] «Ойлан, тап», «Сөзжұмбақ», «Жұмбақ әңгімелер» т.б. отандық зерттеушілердің, әдебиет өкілдерінің ұсынған нұсқаулықтары мен жинақтарында орын алған.

Белгілі уақыт аралығындағы сабақ тәрбиешінің формальді түрде өтетін әдетіне айнала бастады, балалардың қызығушылығы мен белсенділігін бәсеңдетті, фронтальды сабақтар топ балаларын түгелдей қамтымады; мектеп оқуын еске салды; ана тіліне оқыту балалардың қарым-қатынас тілін дамытуға бағытталмады; көптеген сабақтарда сөйлеуге қажеттілік (мотивация) тудырылмады; үлгіге еліктету, яғни репродуктивті әдістер жиі қолданылды т.б.

Балабақшадағы қазіргі оқу-тәрбие ісінде 2009 жылы ҚР білім және ғылым министрлігінің бұйрығымен бекітілген білім стандарты бойынша сабақ атауының «ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті» аталымына өзгертілуі оқытуды жоққа шығарып отырған жоқ. Соңғы оқулықтарда [1,2] сабақты мүлде алып тастау туралы пікірлерге қарсы дәлелдер келтірілген. Педагогтің балалармен қарым-қатынасының маңызын ерекше бағалай отырып, авторлар арнайы оқытусыз тілді игеру қабілеттерінің негізін құрайтын тілдік дағдылар: сөздердің мағыналық жағын – сөздер ішіндегі антонимді, синонимді және полисемиялы қатынастарды қабылдату, байланысты монологті сөйлеу шеберлігін меңгерту жүзеге аспайтынын дәлелдейді.

Сабақтарды өткізу әдістемесіндегі кемшіліктерді анықтауда көз жеткізілген мәселе – оларды жоққа шығару емес, керісінше олардың түрлерін, әдіс-тәсілдерін жетілдіруді ескерген жөн. Кәсіби білім беруде төменгі топтарда балалардың оқу іс-әрекеттерін және жоғары топтарда арнайы интеграциялы сабақтар ұйымдастыратын тәрбиешінің кәсіби құзыреттіліктерін, білімдерін тереңдей қарастыруды, дамытуды көздеуіміз тиіс.

Әдебиет

1. Алексеева М.М., Яшина Б.И. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников: Учеб. пособие для студ. высш. и сред. пед. учеб. Заведений. 3-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 400 стр.
2. Н.А.Стародубова. Теория и методика развития речи дошкольников. Москва. Академия-2012. 5-басылым. 42стр.)
3. Ушакова О.С. Развитие связной речи // Психолого-педагогические вопросы развития речи в детском саду / Под ред. Ф.А. Сохина и О.С. Ушаковой. – М., 1987. С. 23-24.)
4. Арушанова А.Г., Юртайкина Т.М. Формы организованного обучения родному языку и развитие речи дошкольников // Проблемы речевого развития дошкольников и младших школьников / Под ред. А.М. Шахнаровича . – М., 1993. – С. 27.)
5. «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» білім беру бағдарламасы қалыптастыратын оқыту нәтижелері (құзыреттері) 5B010100 – «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» мамандығы түлегінің моделі». Астана-2012.

КОМПЬЮТЕРЛІК ДИЗАЙН - БОЛАШАҚ МАМАННЫҢ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ РЕТІНДЕ

А.К. Баядилова

№3 гимназия, Павлодар қ.

Қазіргі таңда қоғамымыздың барлық саласында әлеуметтік-экономикалық жаңарулар, түбірлі өзгерістер жасалуда. Білім жүйесін Дүниежүзілік кеңістігімен байланыстыру бүкіл оқу-әдістемелік бағыттарға жаңа талаптар қояды. Сондықтан білім берудегі барлық оңды өзгерістер оқытушының жаңаша ойлау тәсілімен, жаңа шығармашылық іс-әрекеттерімен, жаңа педагогикалық байланысты керек етеді. Қалыптасқан әдістер мен технологияларды оның жаңа өмір талабына сай өзгертілген жолдарымен ұштастыру әрекеттері іздестірілуде [1, 5-6 б.].

Компьютерлік технология тұрмысымыздың сан-саласына еніп, оның ажырамас бір бөлігіне айналды. Мектеп қабырғасында оқытылатын информатика пәні күннен-күнге даму үстінде. Сондықтан бүгінгі күні мемлекеттік білім стандартында көрсетілген бағдарламалармен шектеліп қалған жөн емес.

Компьютерлер білім мен ғылымның көптеген салаларында әртүрлі бағдарламалар арқылы кеңінен таралды. Бұл тұрғыда жаңа технологиялар мен ақпараттық кеңістікті, желі мен қашықтықтан білім беру, мультимедиялық білім беру, компьютерлік графика мен дизайнды атауға болады. Бұл бағдарламалардың ішінде компьютерлік графика мен дизайнның орны ерекше. Компьютерлік графика соңғы жылдары графикалық ақпарат кеңістігінде кеңінен танымал болып, мамандардың ізденістеріне қарай үлкен жетістіктерге жетті. Сол себепті мектеп қабырғасында «Компьютерлік дизайн» атты курсы енгізу қарастырылды. Ұсынылып отырған қосымша курс бағдарламасы 2 жылға (10-11 сыныптар үшін), барлығы 68 сағатқа жоспарланған.

Курстың мақсаты: оқушыларды компьютерлік дизайнға программалы-аппараттық кешендер арқылы жұмыс істеуді үйрете отырып, оларды күнделікті өмірде қолдануға баулу.

Курстың міндеті: оқушыларды кәсіпкерлік іскерлігіне қажетті жаңа дербес компьютердің графикалық мүмкіндіктерімен таныстыра отырып, түрлі графикалық бағдарламалармен таныстыру, жұмыс істеуді үйрету.

Курсты оқу барысында оқушылар келесіні меңгеру керек:

- Компьютерлік дизайн негізі мен оның қолдану салаларын;
- Графикалық бағдарламаларды;
- Белгілі графикалық редакторлармен, беттеу программаларымен, полиграфияға және Web-дизайнға арналған программалармен жұмыс істей білуді.

Осы курсты меңгеру нәтижесінде оқушылар компьютерлік дизайнмен айналысатын түрлі бағдарламалармен танысып, олармен жұмыс жасауды үйренеді. Бағдарламаға дәрістік сағаттар мен тәжірибелік сағаттар енгізілген, соңымен қатар әр курстың соңында оқушылар өз жобаларын жасап, қорғау жұмыстарын жүргізеді. Бұл түрлі жоба, сайыс, ғылыми конференцияларға қатысуға мүмкіндік береді.

Курстың дәрістік мазмұны

Тақырып 1. Кіріспе

1.1 Компьютерлік дизайн.

Тақырып 2. Растрлық графика.

2.1 Растрлық графика ұғымы

2.2. Adobe Photoshop бағдарламасымен танысу, жұмыс жасау

Тақырып 3. Векторлық графика

Векторлық графика ұғымы

CorelDraw бағдарламасымен танысу, жұмыс жасау

Тақырып 4. 3ds MAX бағдарламасы

4.1 3ds MAX бағдарламасымен танысу, жұмыс жасау

Тақырып 5. Графикалық редакторлар.

5.1. Macromedia Flash бағдарламасы

5.2. Macromedia Fireworks бағдарламасы

5.3. Macromedia SwiSH бағдарламасы

5.4. FrontPage бағдарламасы

Курстың тәжірибелік мазмұны

Тақырып 1. Windows жүйесінде графикалық объектілермен жұмыс жасау (Жарнама парақтары, бейджик).

Тақырып 2. Растрлық графика.

Adobe Photoshop бағдарламасында растрлық кескінді өңдеу. Adobe Photoshop програмасының қосымша мүмкіндіктері (Виньетка, фото-монтаж, коллаж).

Тақырып 3. Векторлық графика.

CorelDraw бағдарламасында векторлық кескіндермен жұмыс, оның мүмкіндіктері (баннер, жарнамалық іс-қағаздар).

Тақырып 4. Macromedia Flash, Fireworks, Swish бағдарламалары.

Macromedia Flash бағдарламасында фондық суреттер дайындау, қарапайым анимациялар мен Web элементтерін жасауды үйрену.

Тақырып 5. 3ds MAX бағдарламасы.

3ds MAX бағдарламасымен танысу, жұмыс жасауды үйрену (3d форматтағы объектілер).

Тақырып 6. Web дизайн, сайт құруға арналған бағдарламалар.

HTML программалау тілі, FrontPage бағдарламасы, Gif аниматор бағдарламасы.

«Компьютерлік дизайн» курсы оқушыларды шығармашылық іздену мен танымдылық қабілетін дамытуда маңызы зор. Өйткені, оқушылар мұнда көптеген жаңа графикалық бағдарламалармен таныса отырып, өздік, тәжірибелік, шығармашылық жұмыстар орындайды. Осы іздену, жобалау, жасау, графикалық бағдарламаларды еркін қолдану салдарынан оқушылар кез келген жерлерде өз білім-біліктіліктерін емін-еркін қолдана алады. Мысалы, осы компьютерлік графика мен дизайн салаларында менің келесі оқушыларым ғылыми жобаларын жазып, облыс көлемінде жүлделі орындар иеленуде: Кунакбаев Саду – «Adobe Photoshop бағдарламасы», III орын; Хайргельдин Аскар – «Web-дизайн», «Өркен» номинациясы; Жакенова Дария – «HTML тілінде сайт жасау», «Жаһан жаршысы» номинациясы; Медетов Батырхан – «3Ds Max бағдарламасы», II орын.

Қазіргі кездегі компьютерлік технологияның білім беру жүйесін дамыту ісіне берері ұшан теңіз. Кезінде К.Д.Ушинский: «Бала табиғаты көрнекілікті қажет етеді», – деген болатын [2, 2б.]. Сол себепті, мен, осы бағдарламаны құрып, әдістемелік кешендерді дайындадым. Әрине бұл өте күрделі де, көп уақытты талап ететін жұмыс. Мұндай кезде бағыт-бағдар беретін жетекші қажет. Менің жетекшім ретінде көмек көрсетіп, осы курстың бағдарламасын бекіткен Павлодар мемлекеттік педагогикалық институтының информатика кафедрасының доценті Қойбағарова Тоқан Қойбағарқызы.

Тоқан Қойбағарқызымен бірігіп жұмыс ісееу барысында, мен «Компьютерлік графика» атты әдістемелік кешенің жасап, баспадан шығардым. Өз жетекшіме алғысым шексіз.

Қазіргі қоғамды ақпараттандыру жағдайында оқушының жеке тұлғалығын қарастырып, ақпараттық қоғамда өмір сүруіне, сонымен қатар, оның ақпарат ағымында дұрыс бағдар жасап, тиімді шешім табуына қажетті жаңа ақпараттық технологияларды тандап алу және оларды қолдану қабілеттілігін қалыптастыруда информатика пәнінің маңызы зор. Қорыта келгенде, О.Бальзактың «Ұдайы еңбек ету – өнердің де, өмірдің де заңы» дегеніндей, оқушылардың шығармашылық қабілеті мен белсенділігін артыру үшін мұғалім үнемі ізденіп, тұрақты еңбек етуі қажет [3, 8-9б.].

Бүгінгі күні ХХІ ғасырдың ақпараттанған, жан-жақты мәдениетті, іскер, өмірге икемделген, бәсекеге қабілетті дарынды шәкірт тәрбиелеу барша ұстаздың міндеті.

Әдебиет

1. Муналбаева С. Компьютерлік технологияның жаңа бағыттары // Информатика негіздері. – 2014. – №2. – 5-6 б.
2. Сайлағанова Р. Ақпараттық сауаттылықты жетілдіру – білім сапасын арттырудың кепілі. // Информатика негіздері. – 2014. – №1. – 2-3 б.
3. Баядилова А. Оқушылардың танымдылық қабілеттерін дамыту. // Информатика негіздері. – 2012. – №2. – 8-9 б.

ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ

А.Қ. Бексейтова
№ 13 ЖОББМ, Павлодар қ.

*Баланың қиялы әсіресе ойында жарыққа шығады.
Ойын – балаға кәдімгідей бір жұмыс.
Ойнағанда бала әсерлерімен пайдаланады.
Жан алдымен білімдіосы әсерлену арқылы алады*
Мағжан Жұмабаев

Қазіргі Қазақстан мектебіндегі жаңа өзгерістер әлемдік білім беру тәжірбиелерін пайдалана отырып, баланың жеке-дара күшінің дамуын қамтамасыз ететін жаңа технологияларды іздестіру және оларды қолдануға бағытталған.

Инновациялық оқу оқудың түсіндірмелі – иллюстрациялық түрінен әрекетшілдікке ауысу арқылы жүзеге аса отырып, оқушының оқу әрекетінің белсенді субъектісі болуына мүмкіндік береді. Оның өзі сабақты әр түрлі технологиялар бойынша жобалауды қажет етеді.

Қазақ тілін меңгерту, оқыту, оған қызықтыру көп ізденіс пен шығармашылық еңбекті қажет етеді. Сондықтан сабақ процесінде белгілі дағды мен қабілет қалыптасу арқылы танымдық қызығушылық пайда болады. Оқушыларға әр түрлі әдіс-тәсілдер қолдану арқылы сабақты жаңа методикалық әдістермен өту керек.

Ойындық технология мәнді өмір жағдаяттарын үлгілеу және оның шешуін іздестіруге құрылады. Ойынның ұйымдастырылу түрлері: іскерлік ойындар, рөлдік және оқиғалық ойындар, саяхаттық және білімдік ойындар.

Сабақ үнемі үйрету, тәрбиелеуден ғана тұрса, оқушы жалығып кетері анық. Сондықтан да әр мұғалім өз сабағын түрлендіріп, жұмыстың небір түрлерін кезектестіріп өткізуді жоспарлап жатады. Сабақта оқушы зерігіп кетпес үшін «Қазақ тілі» сабағында басқа пәндер сияқты ойын арқылы оқушыларды сергітіп отырған жөн.

Ойындар сабақтың тиімділігін, сапасын арттыруымен бірге, оқушының оқу белсенділігін, шығармашылық ойлау қабілетін дамытады. Сонымен қатар ойын оқушының сөйлеу қабілеті әрекетін тездетеді, танымын күшейтеді.

Ойын – оқу үрдісіндегі оқытудың әр формасы, әрі әдісі ретінде дербес дидактикалық категория. Сонымен бірге ойынды мұғалім мен оқушылардың бірлескен оқу әрекетінің өзара байланысты технологиясы ретінде қолдануға болады, қазақ тілі сабағында ойын формаларын енгізу барысында интерактивті тақтаны да қолданудың маңызы өте зор. Бастауыш сынып оқушыларының мектепке келгенге дейінгі негізгі әрекеті – ойын болса, оқу-тәрбие үрдісінде олар біртіндеп ойын әрекетінен әрекетінен оқу әрекетін орындауға бейімделуі тиіс. Ол сабақ барысында пайдаланылатын дидактикалық ойындар арқылы жүзеге асады. Ойынның негізгі қасиеттері, мазмұны мен әдістері болады.

Оқытудағы ойынның мағызы – мақсаты мен міндетінде.

Мақсаты

1. Ойын арқылы оқушылардың білім-білік, икем-дағдыларын қалыптастыру
2. Бағдарламада алған білімдерін тиянақтау, пысықтау.

Міндеті

1. Білім деңгейі мен икем-дағдыларын жетілдіре отырып, ойын арқылы оқу және тәрбиені ұштастыру. Ойната отырып білімге жетелеу.
2. Танымдық қызметі мен ой-өрісін кеңейту
3. Оқушының өзіне деген сенімін арттыру, оқуға деген қызығушылығын, белсенділігін дамыту

Дидактикалық ойындар – балалардың білімдерін арттырудың құралы. Сабақта ойындарды қолданудың түрлі жолдары бар.

Дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндетті шешеді.

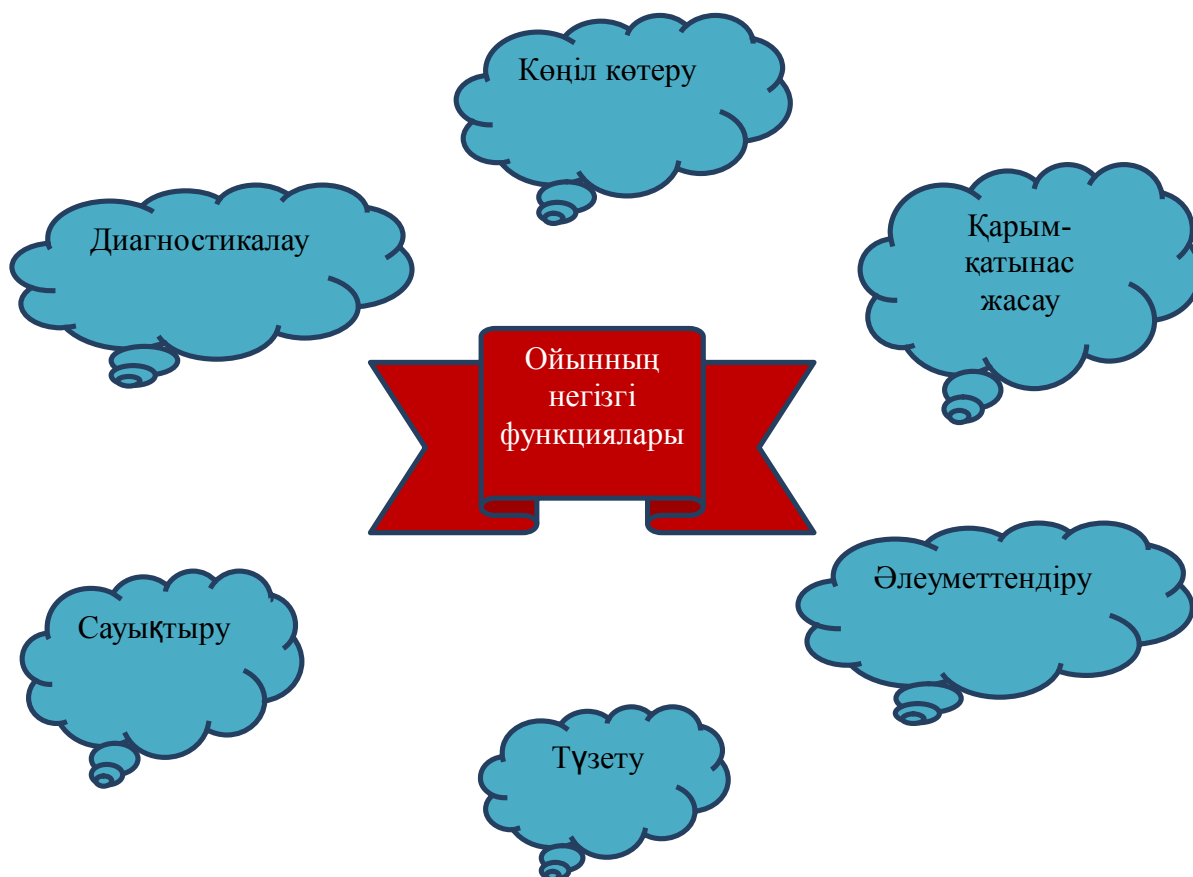
Ойын сабақтың басында – өткен сабақты еске түсіреді.

Сабақтың ортасында – көңіл-күйін сергітеді, ерік – жігерін дамытады, сабаққа ынтасын арттырады.

Сабақтың соңында – тақырыпты бекітеді, сабақта алған білімді жинақтау мақсатын көздейді.

Ойын – оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыратын құрал. Сондықтан бастауыш сыныптарында оқушылар сабақ үстінде ойынды көп қажет етеді. Оларға пайдаланылатын ойындар оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай күрделеніп отырады. Мысалы, бірінші сыныпта қарапайым ғана ойын түрлерін ойнатсақ, сыныбы үлкейген сайын баланың жас ерекшелігіне сай болып күрделенгені дұрыс. Олай болса, ойынды пайдаланудың маңызы зор. Мұндай ойынның көптеген түрлері бар. Сондықтан ойын балалардың жас ерекшеліктеріне және өтілетін сабақтың тақырыптарының мазмұнына сай етіліп таңдалып алынғаны дұрыс. Бала ойын әс-әрекеті үстінде білімді қалай игеріп жатқанын, ал оқу үрдісінің қалай ойынға ұласып кеткенін аңғармай қалуы тиіс. Сонда ғана ойын және іс-әрекеттері табиғи бірлікте болып, пәндік білім, білік және дағдыны игеруге толық ықпал жасайды.

Ойын – бала әрекетінің негізгі бір түрі.

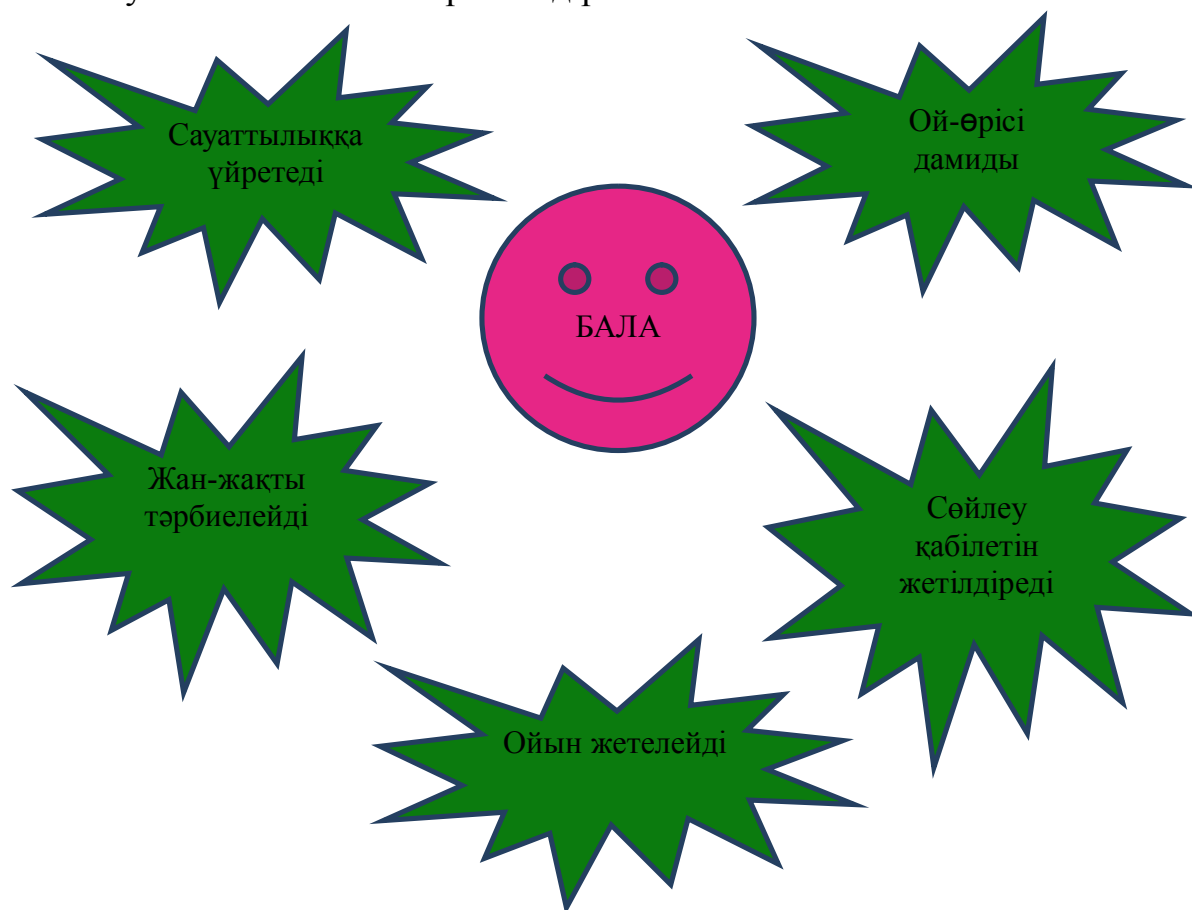

Бала үшін ойын – өмір сүрудің белсенді формасы, сол арқылы ересектерге еліктейді, олардың іс-әрекеттерін, қарым-қатынастарын үйренеді, еңбектің мәнін түсіне біледі, адамгершілік нормаларын игереді, әлеуметтік рөлдер атқарады.

Сабақ үстінде жүргізілетін жұмыс түрлері, тақырыпқа сай алынған тәрбиелік мәні бар ойын элементтері оқушылардың ойлау белсенділігін керек етеді. Сондықтан мұғалім әр сабағында ойын түрлерін орнымен қолданып, оны қызықты ету арқылы олардың білімге ынта – ықыласын, пәнге деген сүйіспеншілігін қалыптастыруды мақсат етеді. Демек, мұғалім сабағын баланың қабілетіне, психологиялық ерекшелігіне сай байланыста жоспарлау керек. Сонда ғана сабақ тартымды, жеңіл болады, оқушыларды жалықтырмайды.

Педагогикалық ғылым тарихына көз салсақ, балалар ойынына қатысты мәселерге соқпай кеткен ағартушы, педагог болмаған екен. Тұлғалы, кезіндегі прогрессивті ұлы педагогтар Я.А. Коменский, Ж.Ж. Руссо, И.Г. Песталоцци халықтық ойынға назар аударып, қоданып, халықтық ойындардың теориялық негізін жасауға талпынған. Ойынның балалардың денін сауықтыратының, ақыл-ойын белсенді ететін және барлық ағзаларын икемді қозғалуға баулитын мәнін Я.А. Коменский дәріптеген.

Сонымен қатар «Ойынсыз, музыкасыз, ертегісіз, творчествосыз, фантазиясыз толық мәніндегі ақыл-ой тәрбиесі болмайды!» – деп В.А. Сухомлинский өз пікірін білдірген.

Ж.Ж. Руссо пікірінше білім алу мен ойынның балалар өмірінде кезектесіп, алмасып отыруы, бір-бірімен сабақтаса байланысуы бала дамуындағы қажетті шарт болады.

Оқушыларға берілетін білім мазмұнын жаңалау жолындағы ізденістермен қатар оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу қабілеті мен логикалық ойлау белсенділігін арттыру, білім алуға құштарлығын кеңейту мақсатында М.М. Жанпейісованың модульдік технологиясы мен өзімнің ұстаздарым Ғ.Қ. Резуанова мен В.А. Шнайдердің «Қазақ тілі сабағында қолданылатын ойындар», «Коммуникативті қазақ тілі: рөлдік ойын арқылы оқыту» – оқу-әдістемелік құралдарын қолдану өте тиімді.

Мысалы: «Түсіп қалған дыбысты тап» ойыны. Бұл ойынды кез келген тақырыпты өткенде ойнатуға болады.

Ойынның тәртібі: Сынып шағын топқа бөлінеді. Ойын белгілі бір тақырып бойынша ойналады.

Ойынның мақсаты: Жазу сауаттылығына үйрету. Әр оқушының сөздік минимумдарын анықтау.

Ойынның міндеті: Көп нүктенің орнына тиісті әріптерді қойып, сөзді қалпына келтіру. Мәселен, «Досым» тақырыбын өткенд 1-ші топқа мінез-құлқына байланысты сөздерді, 2-ші топқа сыртқы келбетін сипаттауға байланысты сөздерді, 3-ші топқа дос қандай болу керектігіне байланысты сөздерді, 4-ші топқа оның болашағын болжауға байланысты сөздерді қалпына келтіруге тапсырма беруге болады. Мысалы, 1-ші топ: мейір...мд., с..раң т.б осы сияқты сөздерді қалпына келтірулері керек. 2-ші топ: ...зын, ..ойлыт.б. 3-ші топ: ад...л, д....п т.б 4-ші топ: к....ңілді т.б

Осы тұрғыдан ойын оқушының жас ерекшелігі мен мүмкіншілігіне сай болуы тиіс. Ойнау арқылы оқушының сөйлеуге деген ішкі жан дүниелік ынтасы, іздену дағдысы қалыптасады. Оқытуда ойын элементтерін қолдануда төмендегі талаптар орындалуы керек.

А. оқушылардың қажетті сөздік минимумы болуы қажет

Ә. белгілі бір мақсатқа құрылуы керек

Ойын түрін пайдалану арқылы жаңа материалды жеңіл де тиянақты, нақты түсіндіруге, меңгеруге жағдай жасалып, ол оқушының санасына берік сақталатын болады. Ойын түрін қолдану оқушыға ерекше әсер етеді, оны дұрыс жоспарлау керек. Сынып оқушылары түгел қатысуы қажет. Қазақ тілін оқытуда ойын түрлерін мынадай мақсаттарда қолдану тиімді.

1. Әліпбиді дұрыс меңгерту

2. Орфографияны дұрыс оқыту

3. Оқу дағдысын қалыптастыру

4. Лексиканы меңгерту

5. Грамматикалық құрылымды меңгерту

6. Оқушының ойын дамыту, дұрыс жазу, дұрыс айту, дұрыс оқи білу дағдыларын қалыптастыру.

Әдебиет

1. Назарбаев Н.А. «Қазақстан – 2030» Жолдау ҚР білім заңы
2. Жанпейісова М.М. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. Алматы 2006-4,5 бет
3. Қазақ ұлттық энциклопедиясы Алматы 241 бет
4. Кәсіби даму мектебі. Алматы, Верена 2007, 93-97 бет
5. Құдайбергенова К.С. Инновациялық тәжірбие орталығы – педагогикалық технология көзі. Алматы 2001 -75 бет
6. Білімдегі жаңалықтар 2007 №4 26-28 бет
7. Ғ.Қ. Резуанова, В.А. Шнайдер Қазақ тілі сабағында қолданылатын ойындар. Коммуникативті қазақ тілі: рөлдік ойын арқылы оқыту. Павлодар 2006
8. Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде
9. Педагогикалық альманах 2009 № 3.

ОЦЕНКА ОТНОШЕНИЯ ВЫПУСКНИКОВ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ДЕЛОВЫХ ИГР В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

А.И. Беляновская

ТПУ, г. Томск

В связи с постоянно повышающимся уровнем развития современного общества, а также модернизации сфер образования и экономики, ведущей задачей высшего образования, является формирование выпускника нового образца. Результатом обучения должно стать формирование личности обладающей не только базовым набором профессиональных компетенций, но и высоким уровнем развития личностных качеств, и последнее особенно важно для будущих работников сферы образования.

Педагогический профессионализм связан, прежде всего, с высоким уровнем самореализации индивидуальных особенностей личности и способностью к индивидуальному стилю деятельности [1].

Традиционные методы проведения учебных занятий в высших учебных заведениях в основном ограничиваются подачей и проверкой предметных знаний и не побуждают студентов к применению творческого подхода к заданиям. Выпускники ВУЗов получают достаточный объем теории, однако далеко не всегда способны применить имеющиеся знания в нестандартной ситуации, в то время как работа учителем предполагает наличие эмоциональной гибкости, развитого самосознания, и, как следствие, критического мышления.

Идея развития критического мышления является актуальным для развития преподавания и обучения в Казахстане. Технология критического мышления – одна из новых образовательных технологий.

Активные методы обучения на занятиях являются неотъемлемыми элементами инновационного образования, они повышают эффективность обучения, стимулируя познавательную активность. Вариативность методов разнообразна: решение изобретательских задач, дискуссии, «круглые столы», «мозговой штурм» и др. Особое место в ряду активных методов обучения принадлежит игровым методам, в том числе деловой игре.

В настоящее время деловую игру можно рассматривать и как область деятельности и научно-технического знания, и как имитационный эксперимент, и как метод обучения, исследования, решение практических задач [2].

Учебно-деловая игра (УДИ) – это целенаправленно сконструированная модель какого-либо реального процесса, имитирующая профессиональную деятельность и направленная на формирование и закрепление профессиональных умений и навыков.

Целью работы стала оценка отношения выпускников Павлодарского государственного педагогического института к использованию деловых игр в учебном процессе, как учащихся школы, так и самих студентов.

В качестве примера 15 выпускникам была предложена к ознакомлению деловая игра «всемирное рыболовство» [3]. Эта игра была выбрана в качестве примера в связи с тем, что она сочетает в себе элементы экологического, экономического и трудового воспитания, а так же укрепляет умение работать в команде.

Была проведена пробная игра, в ходе которой 15 участников разделились на 3 команды по 5 человек,

Данная игра богата вариантами развития сюжета, и, по словам студентов очень увлекательна. Во время обсуждения итогов игры большинство участников отмечало, что знания, полученные ими в игре, позволили им яснее осознать картину увидеть природу и долгосрочные последствия действий экономических и природных сил, ведущих к истощению как мировых зон рыбного промысла, так и возобновимых природных ресурсов в целом. Они так же сочли подобный опыт полезным и для учеников школ.

После игры был проведен опрос, с целью выяснить отношение студентов к игре, а так же их мнение по поводу проведения учебных занятий в подобном формате, были розданы листы-опросники, содержащие следующие вопросы:

1. Узнали ли Вы что-то новое для себя, в ходе игры «Всемирное рыболовство»? Если да, то, что нового дают навыки и знания, приобретенные в ходе деловых игр, по сравнению с навыками и знаниями, полученными при традиционном изучении дисциплин?

2. Было ли Вам интересно играть?

3. Считаете ли Вы необходимым сделать деловые игры частью учебного процесса, и если да, то укажите желаемую, с вашей точки зрения, периодичность (раз в неделю, месяц, квартал, семестр нужно подчеркнуть)?

4. В чем по-Вашему заключается основная сложность внедрения деловой игры в учебный процесс, выберите (проблемы в организации, сложность оценивания, затрудненное восприятие учениками/студентами информации) или укажите свой вариант.

5. Как Вы думаете, в чем состоит главное преимущество деловой игры?

Большинство опрошиваемых сочло главным преимуществом деловой игры нестандартность подачи материала, и наличие элементов модульного обучения, однако, часть из них отметила, что предпочла бы изучать предмет традиционным способом, сочтя главной трудностью сложность в оценке учебных достижений учеников. Больше половины считают, что деловые игры следует проводить регулярно, большинство выбрало периодичность – раз в квартал.

В заключении можно отметить, что деловые игры повышают эффективность школьного и вузовского обучения, и этим окупаются затраты времени, сил и средств на их проведение. В основе игры лежит групповая работа, которая прививает навыки коллективных действий, развивает интуицию и воображение, учит осознавать свою и чужую роль, мобилизует умения и знания [4].

Литература

1. Муслимов Н.А. Формирование профессиональной компетенции будущих педагогов основе применения информационных и педагогических технологий [Текст] / Н. А. Муслимов, Х.Ш. Кадыров // Молодой ученый. – 2012. – №1. Т.2. – С. 102-106.
2. Краевский В.В., Хуторской А.В. Основы обучения. Дидактика и методика: учеб.пособие для студентов высших учебных заведений. М.: Академия, 2007: – 352 с.
3. Учебно-методический комплекс по дисциплине «Активные методы экологического образования» для студентов 5 курса очной формы обучения специальность 020801.65 ЭКОЛОГИЯ специализация «Биоразнообразие и охрана природы» [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL: [//edc.tversu.ru/f/bf/spec/020801/1/sd09.pdf](http://edc.tversu.ru/f/bf/spec/020801/1/sd09.pdf).
4. Раменских Е.А. Деловая игра как форма активизации поисково-творческой деятельности студентов // Известия ТулГУ. Гуманитарные науки. 2010. №1.

ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПЕДАГОГА В ОСНОВЕ ЗДОРОВЬЕ СБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАБОТЕ С ДЕТЬМИ

М.В. Булаева

*КГУ СШ им. Ю. Гагарина, Евгеньевского среднего округа, г. Аксу,
Павлодарская обл.*

На сегодняшний день практически не осталось профессий, для которых не требуется умение общаться. Не является исключением из этого правила и профессиональная деятельность педагога, хотя в арсенале профессиональных компетенций отсутствует такая способность, как «готовность к эмоциональному общению». Как правило, эта профессиональная деятельность связана с повышенной эмоциональной нагрузкой и стрессами, что приводит к развитию разнообразной психосоматической патологии, снижению качества жизни, эмоциональному выгоранию и, как следствие, снижению уровня профессиональной деятельности, что, в свою очередь, оказывает неблагоприятное воздействие на здоровье и качество подготовки детей. Таким образом, овладение культурой проявления эмоций педагогом является основополагающим элементом здоровьесберегающих технологий воспитания и обучения. Способность, получившая название «эмоциональный интеллект», или «эмоциональная компетентность» является важным

качеством, позволяющим прогнозировать успешность в разных видах деятельности. В первую очередь, она необходима для овладения профессиями воспитателя, педагога, психолога, коррекционного педагога. Актуальность эмоциональной компетентности особенно возрастает в связи с необходимостью реализации личностно-ориентированного подхода в обучении и воспитании. Что же такое эмоциональный интеллект? Эмоциональный интеллект – это совокупность способностей, которые позволяют человеку осознать и понять собственные эмоции и эмоции других людей. Люди с повышенным уровнем такого интеллекта способны грамотно управлять своими эмоциями и чувствами. Они более гибки в общении, это помогает им легче добиваться поставленной цели путем взаимодействия с окружающими.

Эмоциональный интеллект может объяснить, почему тот, кто учился на «тройки» в ВУЗе смог сделать хорошую карьеру, а отличник, получивший красный диплом, не добился в жизни ничего. Оказывается, высокий IQ не гарантирует нам успех в жизни. Ведь люди постоянно взаимодействуют с окружающими, и на первое место выходит понимание человеческих эмоций. Здесь большое значение имеет человеческий фактор.(5)

Д. Гоулман к причинам отставания ребенка в учебе относит такие особенности эмоционально-волевой сферы ребенка, как слабый самоконтроль, отсутствие усердия, целеустремленности, способности мотивировать себя, то есть, характеристики личности, часто включаемые в понятие эмоционального интеллекта [4]. К основным компонентам эмоционального интеллекта часто относят: эмоциональную осведомленность (самосознание); способность распознавать и управлять своими собственными эмоциями (самоконтроль) и эмоциями других людей (управление отношениями); способность мотивировать себя и сдерживать негативные импульсы; способность к эмпатии (социальная чуткость) [4]. Каждая из областей эмоционального интеллекта содержит важный набор навыков иерархически выстроенных, необходимых для успешной педагогической деятельности. Например, педагог, не осознавший характер собственных эмоций, не сможет распознавать чувства воспитанников и их родителей, коллег и руководителей учреждения. А если он не контролирует свои эмоции, то страдает его способность эффективно управлять отношениями с коллегами, воспитанниками, друзьями и другими людьми. Самосознание способствует также развитию как сопереживания, эмпатии, так и самоконтроля. Самосознание играет решающую роль и в способности к децентрации, т.е. умения поставить себя на место другого, пониманию того, как другие видят создавшуюся ситуацию. Социальная чуткость, способность к эмпатии необходима, чтобы вызвать позитивную реакцию со стороны аудитории, и одобрение со стороны коллег. Когда педагог умеет «услышать», что в данный момент чувствует его воспитанник, ему легче

заразить его своим энтузиазмом и мотивировать к познавательной деятельности. Эмпатия способствует созданию бесконфликтной здоровьесберегающей среды в детском коллективе. Эмпатия в педагогике возникла неслучайно. Дело в том, что в системе образования каждый раз появляются новые ценности, инновации, которые ведут к серьезным изменениям в социально-экономической, а также культурной жизни общества. Поэтому возникает потребность в людях нового толка. Если прочитать Государственный стандарт образования, действующий на территории нашей страны, то станет понятным, что огромное значение имеет эмоционально-нравственное воспитание и развитие детей разного школьного возраста. Личность ребенка, как утверждает такая область науки как социальная эмпатия, должна быть способной к сопереживанию, сочувствию, милосердию. Ребенок должен адекватно воспринимать эмоции других людей. Все это поможет ему успешно адаптироваться в современном мире. Более того, способность к эмпатии поможет детям участвовать в межличностных отношениях, контролировать свои собственные чувства и эмоции, чтобы знать, какие из них можно демонстрировать на публике, а какие лучше пережить в себе. Именно поэтому перед учителем в школе стоит задача не только передать детям знания, развить в них умения и навыки той или иной деятельности, но и установить доброжелательные отношения между детьми. Все, что для этого необходимо, – это развитие нравственных качеств личности, общение детей и взрослых, а также умение воспринимать эмоциональное состояние друг друга, оценивать свои поступки и действия других людей. Иногда это умение называют умением видеть и чувствовать людей. Педагог, которому не хватает умения понять переживания коллег, оказывается выключенным из контекста коллектива, что связано с эмоциональным напряжением и стрессом, а затем и психосоматическими расстройствами. И, наоборот, эмоциональная компетентность позволяет педагогу эффективно управлять отношениями с коллегами и родителями, успешно осуществлять учебный процесс, реализуя индивидуально – личностный подход, и находя отклик со стороны аудитории, что сохраняет здоровье всех участников процесса – педагога, детей и их родителей. Вопрос о том, как соотносятся интеллект и эмоциональная компетентность, тесно связан с вопросом, как соотносятся интеллект и аффект? На этот вопрос ответил Л.С. Выготский, выдвинувший принцип единства аффекта и интеллекта, мысли и чувства: «Все дело в том, что мышление и аффект представляют части единого целого – сознания человека» [2,3]. Эта связь является основой индивидуально-личностного подхода к обучению и воспитанию. Единство интеллекта и аффекта обнаруживается, во-первых, во взаимодействии и взаимовлиянии этих сторон психики друг на друга на всех стадиях психического развития и, во-вторых, в том, что эта связь является динамической, меняющейся, причем всякой ступени в

развитии мышления соответствует соответствующая ступень в развитии аффекта. Альберт Эйнштейн так писал об интеллекте: «Мы должны постараться не сделать интеллект нашим богом. Он, конечно, обладает мощными мускулами, но лишен личности. Он не может управлять — он может только служить». Это высказывание подтверждается современными исследованиями, показавшими, что, будучи более древней, эмоциональная сфера является также и более мощной. Д.Гоулман указывает на значение динамической взаимосвязи коры больших полушарий (источника рациональности) и лимбической системы, той части мозга, в которой обрабатываются эмоции [4]. В критические моменты эмоциональные центры, основные из которых сосредоточены в лимбической системе, подчиняют себе всю мыслительную деятельность. Эмоции имеют исключительную важность для выживания, поскольку именно через них мозг предупреждает человека об угрозе. Благодаря своей открытости лимбическая система быстро реагирует на воздействия окружающей среды. Часть лимбической доли мозга, миндалевидное тело, отслеживает экстренные ситуации. При этом миндалевидное тело может подчинять себе локализованные в неокортексе центры рационального мышления и мобилизовать их на мгновенный ответ. Подобный механизм справедлив и в случае социальных эмоций, таких как ревность, гордость, презрение и привязанность, играющих заметную роль во всех сферах жизни: семейных отношениях, на работе и др. Исследуя неврологические основы эмоций и их адаптивное значение, Д. Гоулман пришел к заключению о слабой адаптивности эмоциональных реакций на изменения окружающей среды в современную эпоху. Под влиянием естественного отбора в прошлом эмоциональные реакции стали весьма ценными для выживания человека. Однако, снижение его давления в последние 10.000 лет сделало неадаптивными многие реакции человеческого эмоционального репертуара. Например, в далеком прошлом ярость в боевой обстановке была позитивным фактором в борьбе за выживание. В настоящее время эта эмоция при доступности автоматического оружия нередко приводит к катастрофическим последствиям в мирное время. Таким образом, сложные социальные реалии сегодняшнего цивилизованного мира не всегда позволяют прибегать к простым средствам, эффективным для разрешения конфликтов в условиях первобытного общества. На психофизиологическом уровне эта проблема решается следующим образом. Путь эмоциональных импульсов начинается в миндалевидном теле, а затем переходит в префронтальную область, расположенную сразу за лобной долей и являющуюся исполнительным органом мозга. Префронтальная область выполняет аналитическую и синтетическую функцию, получает и анализирует информацию, поступающую от всех частей тела, а потом вырабатывает решение о способе действий. Она может затормозить

передачу нежелательного эмоционального импульса и таким образом повысить эффективность ответных реакций организма. Такой контроль позволяет сдерживать эмоциональные «всплески». Этот механизм создает гармонию интеллекта и аффекта. Слабость префронтального контроля лимбических импульсов в связи с незрелостью его механизмов у детей или по другим причинам у взрослых независимо от уровня интеллекта, являются факторами высокого риска по академической неуспеваемости, алкоголизму и преступности. Дети и взрослые в таких семьях часто импульсивны и тревожны, раздражительны и агрессивны в общении, легко теряют контроль над собственными эмоциями, управлением эмоциями гнева и сочувствия. Подобное поведение лишает детей необходимой практики сотрудничества, не дает им навыка продуктивных взаимоотношений. Не имея опыта дружеского сотрудничества, они начинают строить отношения с окружающими на основе агрессии, асоциального самоутверждения и конфликта. Большое значение в воспитании таких детей, работе с семьей приобретает эмоциональная компетентность коррекционного педагога, являющегося центральной фигурой процесса воспитания и обучения детей с нарушениями развития и помогающему каждому ребенку приобрести навыки, необходимые для его адаптации в обществе. Он дает ребенку шанс использовать любой интеллектуальный потенциал, сформировавшийся на основе генетической «лотереи» или неблагоприятной ситуации развития. Эта проблема является социально значимой и не может быть решена только медикаментозными или репрессивными методами. Она требует особого внимания со стороны родителей, постигается в ситуации позитивного опыта общения и во многом зависит от эмоциональной компетентности воспитателей и педагогов. В эксперименте, целью которого являлся анализ эмоциональной компетентности учащихся и педагогов, 14 и 10 человек соответственно, использовались метод **определения уровня эмоционального интеллекта Н. Холла**, а также метод **определения ситуативной и личностной тревожности Спилберга-Ханна**. Получены предварительные результаты: у 70% учащихся среднего звена отмечался средний уровень, а у 21 % – низкий уровень эмоциональной компетентности. Интегральный показатель колебался от 30 до 70. Показатель 39 и ниже в данном тесте рассматривается как низкий, 40-69 – средний показатель и 70 и более – высокий. Высокие показатели у учащихся среднего звена были лишь один раз-0,07% средние показатели эмоционального интеллекта отмечались у 70%, низкие – у 21%. У учащихся старшего звена средний уровень отмечался также у 70 %, высокий уровень у – 30%, а ни Снижение эмоциональной компетентности у старшеклассников по сравнению со учащимися среднего звена отмечался другими авторами [4]. Рассмотрение результатов выполнения теста по отдельным шкалам показало, что в обеих группах испытуемых наиболее

высокими являются средние показатели у среднего звена это группа эмоциональной осведомленности(первая шкала), а у старшего звена это шкала распознавание эмоций других людей (пятая шкала) , а наиболее низкими показатели способности управления своими эмоциями (вторая шкала) и несколько более высокие показатели самомотивации (третья шкала). Очень низкие показатели по второй шкале и низкие по третьей были причиной низкого интегративного уровня эмоционального интеллекта, что следует учитывать при разработке психологических тренингов. Интегральные уровни социального интеллекта коррелировали с уровнем эмоциональной компетентности, но, как правило, были выше последнего. Высокий уровень ситуативной тревожности был обнаружен только в одном случае из 24, а личностной в трех случаях среди учащихся старших классов. Только в одном случае из 24 выявлен низкий уровень личностной тревожности и в двух случаях ситуативной тревожности. У остальных учащихся (21) отмечался средний уровень личностной тревожности. Прямой зависимости изучаемых параметров и успеваемости не наблюдалось, хотя этот вопрос, как и многие другие, требуют дополнительного изучения.

Литература

1. Психология. Взаимоотношения. Статьи » Что такое эмоциональный интеллект?
2. Эмпатия в психологии и педагогике Образование Наука Ав. Колотухина Калерия Май 13, 2012
3. Андреева И.Н. Развитие эмоциональной компетентности педагогов / Психология образования сегодня: Теория и практика: материалы международной науч. – прак. конф. Под ред. С.И Коптевой, А.П. Лобанова, Н.В. Дроздовой. Минск, 2003; (С. 166-168)
4. Выготский Л.С. Собр. соч.: в 6 т. М.: Педагогика 1982-1984; (400 с.)
5. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций. – М., Изд-во АПН РСФСР, 1960; (159 с.)
6. Гоулман Д., Кевин Л. Эмоциональный интеллект. Опубликовано в Noesis №5

ФОРМИРОВАНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ УЧЕНИКОВ СРЕДСТВАМИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

И.З. Валеев, А.Н. Хузиахметов

*ФГАОУ ВПО «Казанский (Приволжский) федеральный университет»
г. Казань*

В течение последних десяти лет, в период которых происходит бурное развитие информационных технологий, остаётся актуальным вопрос об изменении роли учителя в современной системе образования. Внедрение и использование в современной школе информационных, коммуникационных, мультимедийных технологий становится делом привычным, ни у кого не вызывающим сомнений в целесообразности и неизбежности этого процесса. Сейчас трудно найти школу, в которой нет компьютерного класса, все чаще используется компьютер на уроках математики и др. Другими словами компьютер уже сейчас завоевал прочные позиции в различных предметных областях образования.

Сегодня же наблюдается возрастающий интерес учителей-предметников к использованию информационных технологий в обучении. В современной школе компьютер все шире используется не только на уроках информатики, но и на уроках математики, химии, биологии, русского языка, литературы, изобразительного искусства, иностранного языка.

Использование информационных технологий на уроках математики способствует повышению качества образования, что является главной целью для каждого педагога. Использование информационных технологий является одной из новых форм организации образовательного процесса. Это реализация той или иной учебной программы, ориентированной главным образом на самостоятельную работу учащихся. Переход к информационному обществу открывает новые возможности для модернизации содержания обучения и методов преподавания. Компьютер становится мощным средством для структурирования и систематизации математических знаний и умений, для формирования мировоззрения и развития интеллекта учащегося.

Рассматривается вопрос о различных подходах к использованию информационных технологий на уроках математики. В качестве компьютерной поддержки предлагается применение на уроках программного обеспечения для различных разделов математики, а именно универсальных математических пакетов.

Проведение уроков с использованием информационных технологий – это мощный стимул в обучении. Посредством таких уроков активизируются психические процессы учащихся: восприятие,

внимание, память, мышление; гораздо активнее и быстрее происходит возбуждение познавательного интереса. В настоящее время разработана компьютерная поддержка любого учебного предмета, в том числе и математики. Не подменяя собой учебник или другие учебные пособия, электронные издания обладают собственными дидактическими функциями. Они не привязаны жестко к какому-либо конкретному учебнику, в них представлены наиболее значимые вопросы содержания образования для основной и старшей школы. Основную роль играет задачный материал. Программное обеспечение включает в себя обучающие и контролирующие программы, электронные учебники по планиметрии, стереометрии, алгебре, алгебре и началам анализа. При помощи этих программ ученик самостоятельно может проверить свой уровень знаний по теории, выполнить теоретико-практические задания; имеется теоретический вопросник, образцы выполнения заданий, задания для самопроверки. Программы удобны своей универсальностью. Они могут быть использованы и для самоконтроля, и для контроля со стороны учителя.

В последние годы создано большое количество компьютерных математических пакетов, таких как электронный учебник-справочник «Планиметрия», «Живая Геометрия», MatLab, Mathcad, Maple и др. Это позволяет говорить о возникновении новой отрасли в математике. В последнее время ее наименование стабилизировалось в русском языке как «компьютерная алгебра» – отрасль современной математики, лежащая на стыке математики и информатики и опирающаяся на использование новых информационных технологий.

Компьютерная поддержка в преподавании с помощью математических пакетов призвана освободить учащегося от рутинной работы, позволить ему сосредоточиться на сути изучаемого в данный момент материала и стимулировать познавательную деятельность ученика.

При этом хотелось бы подчеркнуть особую роль символьной составляющей математических пакетов. Интегрированные системы символьной математики – одно из важных современных направлений в применении компьютеров. Как правило, работа с программами заключается в вводе данных, проведении необходимых вычислений и получении результатов. В программах можно производить численные и аналитические расчеты.

При выполнении численных расчетов возможно:

- решать системы уравнений;
- находить максимумы и минимумы функций;
- решать нелинейные уравнения;
- вычислять определенные интегралы;
- решать дифференциальные уравнения;
- производить основные операции над полиномами.

При аналитических расчетах:

- определить производные;

- находить неопределенные интегралы;
- выполнять символьные операции с математическими выражениями.

Все эти функции могут и должны широко применяться в обучении математике. При использовании систем символьных вычислений у учащихся появляется возможность получения не только числовых, но и аналитических (символьных) результатов. Поэтому особая роль компьютерных программ заключается в закреплении и проверке формульных расчетов, а не только в получении некоторой числовой информации.

Программа «Живая Геометрия» – эффективное средство для широкого спектра пользователей от – учеников от 5-го класса до студентов вуза. Хотя в основном она рассчитана на поддержку школьного курса геометрии и алгебры. Живая Геометрия проявляет свою полную мощность при динамической работе с евклидовой и неевклидовой геометрий, алгеброй, тригонометрией, приближенными вычислениями и расчетами. И именно динамический, визуальный метод Живой Геометрии позволяет младшим ученикам приобретать необходимый опыт манипуляции математическими объектами. Этот опыт составляет ту базу, которая им нужна для движения вперед, для психологически сбалансированного повышения своего уровня.

Роль математических пакетов класса MathCAD, Maple, MatLab, в образовании исключительно велика. Эти системы облегчают решение сложных математических задач. При использовании математических систем снимается психологический барьер при изучении математики, делая его интересным и достаточно простым. Грамотное применение систем в учебном процессе обеспечивает повышение фундаментальности математического и технического образования, содействует подлинной интеграции процесса образования.

MathCAD – математически ориентированные универсальные системы для математиков и научно-педагогических работников, заинтересованных в автоматизации своих достаточно сложных и трудоемких расчетов.

Maple – типичная интегрированная система. Это означает, что она объединяет в себе ориентированный на сложные математические расчеты мощный язык программирования (и он же входной язык для интерактивного общения с системой), редактор для подготовки и редактирования документов и программ, математически ориентированный входной язык общения и язык программирования, современный многооконный пользовательский интерфейс с возможностью работы в диалоговом режиме, справочную систему, ядро алгоритмов и правил преобразования математических выражений, программные численный и символьный процессоры с системой диагностики, мощнейшие библиотеки встроенных и дополнительных функций, пакеты расширений и применений системы и огромную и очень удобную в применении справочную систему. Ко всем этим средствам имеется полный доступ прямо из системы.

Maple – одна из самых мощных и «разумных» интегрированных систем символьной математики, созданная фирмой Waterloo Maple Inc. (Канада). Эта система на сегодня является лучшей математической системой компьютерной алгебры для персональных компьютеров, имеющей большое число встроенных функций, обширные библиотеки расширения и богатейшие графические возможности, с блеском решающие задачи наглядной визуализации сложнейших математических расчетов.

Хорошие возможности интерфейса, символьные и численные вычисления, численное и символьное решение уравнений, вычисление элементарных и специальных математических функций, графическая визуализация вычислений, программирование (C, Fortran и LaTeX).

MatLab – это высокопроизводительный язык для технических расчетов, он включает в себя вычисления, визуализацию программирование в удобной среде, где задачи и решения выражаются в форме близко к математической. Типичное использование MatLab – это:

- математические вычисления;
- создание алгоритмов;
- моделирование;
- анализ данных, исследование и визуализация;
- научная и инженерная графики;
- разработка приложений, создание графического интерфейса.

MatLab – эта интерактивная система, в которой основным элементом данных является массив. Это позволяет решать различные задачи, связанными с техническими вычислениями, особенно в которых используются матрицы и вектора, в несколько раз быстрее, чем при написании программ с использованием «скалярных» языков программирования.

Особое место в программах занимают средства визуализации, т. е. исходные данные можно представлять в виде графиков и диаграмм. Наглядность является одним из главных орудий в работе учителя, когда ученик видит расчеты и ход решения, а главное – результат своей деятельности.

Таким образом, современные математические программы способствуют творческому развитию учащихся, расширению возможностей урока, а главное – привитию познавательного интереса к предмету «Математика».

Литература

1. Азевич А.И. Несколько компьютерных программ // Математика в школе. 2002. № 10. С. 44-46.
2. Бурмакина В.Ф. Электронный учебник-справочник «Планиметрия» в интеграции предметов информатики и математики // Мультимедиа в образовании, 2000 № 1. Стр. 38-43.
3. Габдрахманова Р.Г. Современные педагогические технологии.
4. Насибуллов Р.Р., Хузиахметов А.Н. Информационные технологии в образовании / Казань: Республиканское издательство «Хэтер», 2011. – 272 с.

ОСОБЕННОСТИ КОМПЬЮТЕРНОЙ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ

С.И. Васильев, Д. Аманбаев
ПГПИ, г. Павлодар

Одним из перспективных направлений в информационных технологиях является компьютерная технология обучения (КТО).

Кратко рассмотрим ее основные формы.

1. Компьютерная и информационная грамотность. Проблема культуры информатики весьма остро стоит перед современным обществом. Выделим две базовые составляющие информационной культуры, хотя понятие «информатика» пока не существует в виде дефиниции. К компьютерной грамотности можно отнести умение работать с вычислительной техникой. Информационная грамотность подразумевает знание основных правил обучения, хранения и обработки информации, а также умение пользоваться конкретными приемами их реализации. Очевидно, что без использования КТО добиться решения задачи формирования информационной культуры невозможно.

2. Применение компьютера в учебном процессе. Одним из наиболее распространенных видов КТО являются вычислительные процедуры, реализуемые с помощью ЭВМ. Как правило, компьютер применяется для выполнения домашних заданий, курсового или дипломного проектирования, а также в научно-исследовательской работе. В этих формах учебного процесса применяются математические модели простейших вариантов задач, достаточно хорошо известных. Вычислительные работы в КТО должны обеспечиваться с помощью пакетов, которые реализуют модели, соответствующие данной задаче, и сопровождающих наборов вычислительных программ. Такая схема позволяет студентам не только осваивать различные алгоритмы и методики решения конкретных задач, но и развивать исследовательские навыки.

3. Моделирование. Задолго до широкого внедрения вычислительной техники в учебный процесс в нем широко использовались специальные макеты, действующие стенды и схемы, на которых моделировалось функционирование изучаемых объектов. Однако визуализация математического моделирования реальных процессов стала возможной только с применением компьютеров. Благодаря этому будущие специалисты могут за годы учебы получить навыки проектирования на базе современных информационных технологий. Нельзя требовать жесткой унификации математических моделей даже в учебных процессах близких специальностей, например, при подготовке инженера-конструктора и инженера-технолога в области самолетостроения. Для первого наиболее важны аэродинамика, прочностные расчеты, компоновка, для второго – материаловедение, контроль

качества технологических процессов и т.д. Главное требование к любой модели – адекватность ее тому явлению, которое она моделирует. Проблема адекватности модели в общем виде не решена. Существуют разнообразные практические приемы, которые для частных моделей с большой вероятностью соответствуют исследуемому явлению. Современный инженер должен иметь в своем арсенале достаточный запас таких приемов, и компьютеризация учебного процесса очень успешно способствует этому.

4. Компьютерные обучающие программы (КОП). Они представляют собой программы, предназначенные для изучения какой-либо дисциплины (или ее разделов) с помощью компьютера в интерактивном режиме. КОП являются очень перспективным направлением КТО. Как правило, КОП содержит теоретический материал и блоки, позволяющие определить качество его усвоения учащимися. Наличие обратной связи в КОП способствует формированию модели самим учащимся и делает возможным полное усвоение предлагаемого материала. Эти дидактические особенности КОП очень эффективны для применения компьютерных технологий при изучении тех дисциплин, в учебном плане которых значительный объем теоретических сведений подкрепляется небольшим количеством практических занятий. Широкое применение КОП находят также для самообразования и повышения квалификации. Несомненный интерес представляет такая ветвь КОП, как электронные справочники и энциклопедии, чему особенно способствует развитие multimedia.

Когда компьютеры стали широко использоваться в образовании, появился термин «новая информационная технология обучения». Вообще говоря, любая педагогическая технология – это информационная технология, так как основу технологического процесса обучения составляет информация и ее движение (преобразование). На наш взгляд, более удачным термином для технологий обучения, использующих компьютер, является компьютерная технология.

Компьютерные технологии развивают идеи программированного обучения, открывают совершенно новые, еще не исследованные технологические варианты обучения, связанные с уникальными возможностями современных компьютеров и телекоммуникаций.

Компьютерные технологии обучения – это процессы подготовки и передачи информации обучаемому, средством осуществления которых является компьютер.

Компьютерная технология может осуществляться в следующих вариантах:

I – как «ронирующая» технология: применение компьютерного обучения по отдельным темам, разделам для отдельных дидактических задач по отдельным темам, разделам для отдельных дидактических задач.

II – как основная, определяющая, наиболее значимая из используемых в данной технологии частей.

III – как монотехнология: когда все обучение, все управление учебным процессом, включая все виды диагностики, мониторинга, опираются на применение компьютера.

Основной акцент целей в данной технологии сделан на:

1. Формирование умений работать с информацией, развитие коммуникативных способностей.
2. Подготовку личности «информационного общества».
3. Подачу такого объема учебного материала, который он может усвоить.
4. Формирование исследовательских умений, умений принимать оптимальные решения.

В основу компьютерной технологии положены следующие концептуальные положения: *Обучение* – это общение ребенка с компьютером. В нем должен действовать *принцип адаптивности*, который предполагает приспособление компьютера к индивидуальным особенностям ребенка. На каждом этапе обучения возможна коррекция учителем его результатов. Это позволяет поддержать у ученика состояния психологического комфорта при общении с компьютером. Огромным преимуществом в данном случае оказывается также неограниченное обучение: содержание, его интерпретации и приложения представлены в обширном объеме.

Компьютерная технология основывается на использовании некоторой формализованной модели содержания, которое представлено педагогическими программными средствами, записанными в память компьютера, и возможностями телекоммуникационной сети. Главной особенностью фактологической стороны содержания образования является многократное увеличение «поддерживающей информации», наличие компьютерной информационной среды, включающей на современном уровне базы информации, гипертекст и мультимедиа (гипермедиа), микромиры, имитационное обучение, электронные коммуникации (сети), экспертные системы. Базы данных. Под базами данных понимаются технологии ввода, систематизации, хранения и предоставления информации с использованием компьютерной техники. Базы данных могут включать в состав информационного массива различную статистическую, текстовую, графическую и иллюстративную информацию в неограниченном объеме с обязательной ее формализацией (представлением, вводом и выводом в компьютер определенной; характерной для данной системы форме – формате). Для целого ряда традиционно перерабатываемой информации существуют содержащие замкнутый, не подлежащий дополнению объем информации по данной теме, структурированной таким образом, что каждый ее элемент содержит ссылки на другие логически связанные с ним элементы из их общего набора. Ссылка на элементы, не

содержащиеся в данной базе знаний, не допускаются. Такая организация информации в базе знаний позволяет учащемуся изучать ее в той логике, которая ему наиболее предпочтительна в данный момент, т.к. он может по своему желанию легко переструктурировать информацию при знакомстве с ней. Привычным библиографическим аналогом базы знаний являются энциклопедии и словари, где в статьях содержатся ссылки на другие статьи этого же издания. Программные продукты, реализующие базы знаний, относятся к классу HIPERMEDIA (сверхсреда), поскольку они позволяют не только осуществлять свободный выбор пользователем логики ознакомления с информацией, но дают возможность сочетать тексто-графическую информацию со звуком, видео- и кинофрагментами, мультипликацией. Компьютерная техника, способная работать в таком режиме, объединяется интегральным термином MULTIMEDIA (многовариантная среда). Аппаратные средства multimedia, наряду с базами знаний позволили создать и использовать в учебном процессе компьютерные имитации, микромиры и на их базе дидактические и развивающие игры, вызывающие особый интерес у детей. Компьютерное тестирование уровня обученности школьника и диагностирование параметров его психофизического развития дополняется использованием экспертных систем - подсистем, осуществляющих сетевые оценочные процедуры и выдающих результаты с определенной степенью точности. Эти программные средства применяются в зависимости от учебных целей и ситуаций: в одних случаях необходимо глубже понять потребности учащегося; в других – важен анализ знаний в предметной области; в третьих – основную роль может играть учет психологических принципов обучения. Богатейшие возможности представления информации на компьютере позволяют изменять и неограниченно обогащать содержание образования, включая в него интегрированные курсы, знакомство с историей и методологией науки, с творческими лабораториями великих людей, с мировым уровнем науки, техники, культуры и общественного сознания.

Работа учителя в компьютерной технологии включает следующие функции.

1. Организация учебного процесса на уровне класса в целом, предмета в целом (график учебного процесса, внешняя диагностика, итоговый контроль).

2. Организация внутриклассной активизации и координации, расстановка рабочих мест, инструктаж, управление внутриклассной сетью и т.п.).

3. Индивидуальное наблюдение за учащимися, оказание индивидуальной помощи, индивидуальный «человеческий» контакт с ребенком. С помощью компьютера достигаются идеальные варианты индивидуального обучения, использующие визуальные и слуховые образы.

4. Подготовка компонентов информационной среды (различные виды учебного, демонстрационного оборудования, сопрягаемого с ПЭВМ, программные средства и системы, учебно-наглядные пособия и т.д.), связь их с предметным содержанием определенного учебного курса.

5. Информатизация обучения требует от учителей и учащихся компьютерной грамотности, которую можно рассматривать как особую часть содержания компьютерной технологии. В структуру содержания компьютерной технологии (компьютерной грамотности) входят: знание основных понятий информатики и вычислительной техники; знание принципиального устройства и функциональных возможностей компьютерной техники; знание современных операционных систем и владение их основными командами; знание современных программных оболочек и операционных средств общего назначения (Norton Commander, Windows, их расширения) и владение их функциями; владение хотя бы одним текстовым редактором; первоначальные представления об алгоритмах, языках и пакетах программирования; первоначальный опыт использования прикладных программ утилитарного назначения.

Литература

1. Кашлев С.С. Современные технологии педагогического процесса. Минск, 2002.
2. Коджаспирова Г.М., Петров К.В. ТСО и методика их использования. М.: изд. центр Академия 2001.
3. Леднев В. С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы. М., 1991.

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР НЕГІЗІНДЕ ПЕДАГОГ МАМАННЫҢ КӘСІБИ ДАЯРЛЫҒЫН ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕСІ

А.К. Досанбаева

«Жарқын орта мектебі», Жарқын ауылы, Тимирязев ауданы, СҚО.

Бүгінгі таңда әлемнің барлық елдері бірінші орынға білім беру сапасын қояды. Заман талабына сай білімді, шығармашыл, өзіндік ойлау қабілетімен ерекшеленетін, техника мен технологияны ұтымды пайдалана алатын мамандарға қажеттілік артуда. Сол себепті білім жүйесін инновациялық технологиялармен жабдықтап, дүниежүзілік білім кеңістігіне шығу, білімнің халықаралық талаптарын меңгерудің, сапалы білім берудің маңызы жоғары.

Ал жас ұрпақ бойына білім негізінің мәңгілік іргетасын қалаушылардың алдыңғы қатарында ұстаз тұрады. В.А. Сухомлинский айтқандай, мұғалімдік мамандық – бұл адамтану, адамның күрделі және

қызықты, шым-шытырығы мол рухани жан дүниесіне үңіле білу. Педагогикалық шеберлік пен педагогикалық өнер – ол даналықты жүректен ұға білу болып табылады. Педагог ізденімпаз ғалым, нәзік психолог, тынымсыз еңбекқор, білімді, жан-жақты бола отырып, жастарды жеке тұлға етіп қалыптастыру мақсатында білім мен тәрбиені ұштастыра алуы қажет. Сондықтан, педагогтар жаңа технологияны меңгеріп, оны өз тәжірибесінде қолдана алғаны дұрыс.

Бүкіл дүниежүзілік білім әлеміне кіру мақсатында қазіргі кезде Қазақстанда білімінің жаңа жүйесі құрылуда. Бұл үрдіс педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үрдісіне нақты өзгерістер енгізумен қатар жүргізіледі. Елімізде болып жатқан түрлі бағыттағы өзгерістер білім беру қызметіне жаңаша қарауды, қол жеткен табыстарды сын көзбен бағалай отырып саралауды, оқушылардың шығармашылық әлеуметін дамытудың, мұғалім іс-әрекетін жаңаша тұрғыда ұйымдастыруды талап етеді.

Қоғамның білім деңгейіне және тұлғаның дамуына қоятын жаңа талаптар оқу технологияларының өзгеруіне алып келеді. Педагогикалық үрдісте жаңа технологияларды енгізіп, интерактивті оқытуды пайдалану педагогтардың шеберлігін арттырады. Қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болуы мүмкін емес.

Қазақстан Республикасының тәуелсіз мемлекет ретінде қалыптасуы, оның ашық демократиялық қоғам нарықтық экономикаға өтуі кезеңіндегі ұлттық мәдени бастаулары білім беруді жүйелі реформалауда кезек күттірмейтін мәселеге айналдыруда. Ғылым мен техникалық прогрестің дамуы, қоғамның өзгеруі, жаһандану заманының басталуы, білім мазмұнын жаңа оқулықтар арқылы жаңартуға мол мүмкіндіктер туғызды. Білім теңіз, оның тереңін жетік білетін, сырын меңгерген адамдарды дайындайтын мұғалім. Әрбір ұстаз өз Отанын шексіз сүйетін, білімді, іскер, адамгершілігі мол, парасатты, мәдениеті жан-жақты жетілген ұрпақ дайындауға міндетті. Ол үшін мұғалім өзі оқытатын пәндердің ғылыми әдістемелік деңгейін ғылыми ұйымдастырғанда, яғни сабақта әртүрлі әдіс-тәсілді кешенді жоспармен пайдаланғанда ғана қолы жетеді. Қазіргі таңда әлемдік оқу процесінің өзегі жаңа технологиялар мектеп практикасына енгізілген. Қазіргі уақытта педагогика ғылымының бір ерекшелігі – баланың тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологияларын шығаруға ұмтылуы.

Педагогикалық технология – мұғалім мен оқушының іс-әрекеттерінің біріккен жүйесі арқылы іске асатын, ақпаратты білім беру нәтижесі және рефлексия негізінде білім алуға бағытталған, бір үлгідегі педагогикалық жүйе. Педагогикалық жүйенің мынадай құрылымы бар:

1) оқу және тәрбиелеу мақсатында нақты жүйелі дидактикалық, педагогикалық зерттеу жүргізу;

2) оқушы меңгеруге тиісті ақпарат мазмұнын толықтыра отырып, жүйелеу;

3) қажетті дидактикалық, техникалық оқу құралдарын дұрыс қолдануын қадағалау;

4) тәрбиелеу және диагностикалық оқыту жүйесін дамыту;

5) оқушыларға жоғары деңгейде сапалы білім беру.

Педагогикалық технология мен жеткілікті түрде қаруланған мұғалімнің іс-әрекеті тиімді болатыны әркезден-ақ мәлім. Облыс мұғалімдерінің іс-тәжірибесінде әртүрлі оқыту технологияларын пайдалану оның жетістіктерін болжау, өз бетінше жобалау мен құрастыру негізінде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге ұмтылыс бар екендігі байқалады. Еліміздің болашағы көркейіп, өркениетті елдер қатарына қосылуы бүгінгі ұрпақ бейнесінен көрінеді.

Қазіргі білім беру сапасындағы проблема – әлеуметтік педагогикалық және ұйымдастыру тұрғысынан білім мазмұнына жаңалық енгізудің тиімді жаңа әдістерін іздестіру оларды жүзеге асыратын мұғалімдерді даярлау. Мұғалімдерді даярлау қай уақыт та да ең өзекті мәселелер қатарына кіретіні белгілі жәйт. Олай болатыны қоғамның әлеуметтік-экономикалық міндеттері заманына сай өзгерістерге ұшырап, өскелең ұрпақты оған лайықтап өмірге бейімдеудің жаңа талаптары туындап отырады.

Қазіргі заманға мектеп жағдайындағы білім берудің ұлттық моделіне өту оқыту мен тәрбиелеудің яғы әдістерін, инновациялық педагогикалық технологияны меңгерген, психологиялық-педагогикалық диагностиканы қабылдай алатын, педагогикалық жұмыста қалыптасқан бұрынған ескі сүрлеуден тез арада арылуға қабілеті және нақты тәжірбиелік іс-әрекет үстінде өзіндік даңғыл жол салуға қабілітті, икемді, шығармашыл педагог-зерттеуші, ойшыл мұғалім болуын қажет етеді. Мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқу үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияларды ендіруді міндеттейді. Кез-келген елдің экономикалық қуаты, халқының өмір суру деңгейінің жоғарылығы, дүние жүзі қоғамдастықтағы орны мен салмағы сол елдің технологиялық даму деңгейімен анықталмақ.

Жалпы қоғам дамуы мен жаңа технологияны ендіру сапалығы осы елдегі білім беру ісінің жолға қойылғандығы мен осы саланы ақпараттандыру деңгейіне келіп тіреледі. Мұны экономикасы күшті дамыған елдердің көрсетіп отырған білім деңгейлерінен көруге болады.

Жалпы білім беретін мектептерде бүгін белең алып отырған кешіліктер баршылық:

– білім сапасының төмендігі;

– білім саласына мемлекет тарапынан реформалар жүргізілгенімен оқытудың нәтижесі болмауы;

– директивалық құжаттар көптеп шығарылғанымен оның мардымсыздығы;

- оқушылардың өздігінен білім алу дағдысының болмауы;
- оқушылардың және оқытушылардың бірлескен шығармашылық еңбегінің болмауы.

Бұл тығырықтан шығудың бірден-бір жолы оқу-тәрбие үрдісінде инновациялық әдіс-тәсілдерді енгізу, оқушылардың білімге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып, өз бетімен ізденуге, шығармашылық еңбек етуіне жол ашу. Яғни осындай келеңсіздіктер КСРО-ның оқу жүйесінің тиімсіз болғандығын, аса күшті нәтиже бермегендігін көрсетеді. Сол үшін біз қазіргі кезде оқыту үрдісінде жаңа заманға сай оқытудың жаңа педагогикалық әдістерін қолданамыз. Бұл жаңа әдістер оқушылардың оқу барысында олардың оқуға, білімге, білімділікке, ізденімпаздыққа ынтасын ашады. Жаңа бағыт береді, жалығу мен жалқаулыққа, бейғамдыққа ұрынуына аса жол бермейді.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Қазақстан халқына арналған жолдауында «Біздің жас мемлекетіміз өсіп, жетіліп, кемелденеді, біздің балаларымыз бен немерелеріміз онымен бірге ер жетеді. Олар өз ұрпағының жауапты да жігерлі, білім өрісі биік, денсаулықтары мықты өкілдері болады. Олар балаларының экономика жағдайында жұмыс істеуге, қазақ, орыс, ағылшын тілдерін еркін меңгеруге, бейбіт, жылдам өркендету үстіндегі, күллі әлемге әйгілі, әрі сыйлы өз елінің патриоттары болады» – деп көрсетілгендей-ақ, ертеңгі келер күннің бүгінгіден гөрі нұрлы болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын күдіретті күш пен білімге тән.

Жас мемлекетіміздің болашағы – бүгінгі мектеп оқушылары. Бәріне бірдей талап қойып, олардың табиғи қабілеттерін, нақты мүмкіндіктерін анықтап оқыту бүгінгі күннің өзекті мәселесі.

Оқыту жүйесінің қандай түрі болмасын, олар белгілі бір әдістемеге негізделеді. Әдістеме жан-жақты және өз орнында дұрыс қолданылса, өтілетін әрбір тақырыптың мазмұны да ойдағыдай ашылып, оқушылардың меңгеруіне жеңіл тиеді. Әдетте әдістеме өздігінен келе қоймайды. Ол көп жылдар бойына ұстаздық қызметінің іс-тәжірибесімен, күнделікті сабақ беру процесімен тығыз байланысып жатады. Білім беру саласы қызметкерлерінің алдына қойып отырған басты міндеттемелердің бірі -оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіру.

Еліміздегі тәуелсіздіктің әсері қоғам дамуының барлық салаларын қамтып, әлемдегі жаңа мазмұнды озық тәжірибелерге негізделген оқу-тәрбие үрдісінің қалыптасуына ықпал етті. Әрбір өсіп келе жатқан ұрпаққа тәлім-тәрбие беру, олардың рухани жаңарып жандануына тірек те, тетік те болатын мектеп екендігі бәрімізге белгілі. Сондықтан да оқушылардың ой-өрісін, ұлттық мәдениетін, ұлттық рух пен сана-сезімін дамытып, алғыр тұлғаны қалыптастыруда тәрбие жүйесіндегі инновациялық іс-әрекеттердің ендірілуі үлкен жетістіктерге жетелеуде.

Бүгінгі ғылыми-техникалық прогрестің қарқындап дамуы кезінде өндірісті автоматтандыру, компьютерлендіру мәселесімен тығыз

байланысты өркендетіп отырған өтпелі кезеңде мектеп оқушыларына ғылым негіздерін меңгеруде білімді әлемдік стандартқа жақындату, оқытудың мазмұны мен әдістерін жаңарту арқылы білім сапасын көтеру мемлекеттік мәселе болып отыр. Бұл мәселелерді ойдағыдай шешу мектептің материалдық базасына, оқу-әдістемелік құралдардың ғылыми-әдістемелік негізде жасалуына мұғалімдердің ұстаздық еңбекті жаңа технологиялық тұрғыда ұйымдастыруына, сонымен бірге мектеп басшыларының педагогикалық бірлігіне, оқу-тәрбие үрдісінің бүгінгі күн талабына сай ұйымдастыра білуімізге байланысты болмақ. Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерде іс жүзінде анықталып табылған оқыту үрдісінің нәтижесін көрсететін әдіс-тәсілдері, түрлері көбінде жаңашыл, инновациялық деп атайды.

«Инновация» ұғымы педагогиканың сөздік қорына ежелден енген. Ол кейбір ғалымдардың еңбектеріне «жаңа» «жаңалық енгізу» деп көрсетіледі. Кей ғалымдар оны «өзгеріс» деген терминмен анықтайды. Біздің ойымызша, бұл түсініктер кең мағынадағы терминдермен білім беру жүйесіндегі кез-келген өзгерісті сипаттайды. Инновация термині қазірде білім берудің теориясы мен практикасында кеңінен қолдануда. Бірақ, ғылымда бұл терминнің нақтылы анықтамасы белгілі бір категория ретінде берілмеген. Берілетін анықтамалардың көпшілігі бұл ұғымды кеңінен терең таныта алмайды.

Инновация ұғымы ең бірінші XIX ғасырда мәдениет танушылардың зерттеуінен пайда болды, яғни бір мәдениет түрлерін, екінші ел мәдениетіне енгізу дегенді білдіреді және бұл ұғым этнографияда әлі күнге дейін сақталған. Инновация жаңа, жаңалық, жаңарту дегенді білдіреді екен. С.И. Ожегов сөздігі бойынша, инновация бірінші рет шыққан, жасалған, жуық арада пайда болған, бұрынғының орнын басатын, алғаш ашылған, бұрыннан таныс емес енгізілген жаңалық.

«Инновация» ұғымын әр елде әртүрлі түсінген, кейбір мемлекеттерде (АҚШ, Нидерланды) бұл термин кең таралса, ал Аравия, Жапония мемлекеттерінде «инновация» ұғымын сөздіктерден кезіктіру мүмкін емес екен. Сондықтан әр елде бұл құбылысқа қандай көзқарас қалыптасқанын анықтау мақсатымен ғылыми-педагогикалық техникалық саяси әдебиеттерді, зерттей келе, Ресейде, шет елдерде, ТМД елдерінде, Қазақстанда «инновация» ұғымына берілген анықтамаларды жинадық. «Ғылымның қайнар көзі» – Ресейде «инновация» ұғымына өте күдікпен қараған: XIX-XX ғ. басында бірде-бір білім реформаларында бұл термин кездеспейді. Негізінде реформа жүзеге асқан, яғни инновациялық үрдіс өткен, бірақ «инновация» термині еш жерде аталмайды. Инновация деген ұғымның өзін қарастырсақ, ғалымдардың көбі оған әртүрлі анықтамалар берген. Мысалы: инновация ұғымының әр елдегі, әр түрлі уақытта берілген анықтамалары: «инновация» ұғымына берілген ең ескі емес анықтама, бұл салада американдықтар мен еуропалық көлемді зерттелер иесі Э.М. Роджерс инновацияны былайша түсіндіреді: «Инновация – нақтылы бір адамға жаңа болып табылатын идея».

Инновация термині қазірде білім берудің теория-практикасында кеңінен қолданылуда. Көптеген ғылыми педагогикалық еңбектерде «инновация» ұғымын білім беру жүйесінде жаңалықтарды жасап шығару, игеру, қолдану және тарату іс-әрекеті деп сипаттайды. Сонымен қатар, инновациялық үрдіс дегеніміз – жаңалықтарды жасау, оны педагог ғалымдардың оқыту мен тәрбие беру тәжірибесінде қолдануы деп түсіндіреді. Автордың пікірі бойынша, педагогикалық инновацияға үш блок түсініктер мен идеяларды енгізуге болады: біріншіден, жаңалықты жасау классификациясы, «жаңалық критерийлері», екіншіден, оларды қабылдау проблемасын зерттеу, педагогтардың берген бағасы, үшіншіден, жаңаны білім беру жүйесінде қолдану. Яғни, инновациялық үрдіс дегеніміз педагогикалық жаңалықтардың динамикалық бірлігін педагогтардың тәжірибесінде ғылыми негізде қолдану.

Сонымен, мұғалімнің инновациялық әрекетке көшуі бірден-бір көкейкесті мәселе деп есептейміз. Білімнің ағартушылық жүйесінде мұғалім субъект динамикалық үрдісі мұғалімнен шығармашылықты, инновациялық әрекетті талап етеді. Мұндай талап етушілікте, мұғалімнің дәстүрлі деңгейі, қазіргі мектеп, қоғам қажет ететін шығармашыл, жаңашыл-мұғалім арасында қарама-қайшылық туындайды. Мектеп өмірінде болып жатқан өзгерістер, олардың инновациялық бағытқа бет бұруы болашақ мұғалімдерді даярлаудағы әдістемелік өзгеріспен тығыз байланысты. Инновация көлемдігі оның жүйелілігі менжіктелуін тудырады. Ғылыми жолда бұл мәселе толық анықталмаған. Осындай мәседелердің шешімін іздеу жолында еңбектеніп жүрген ғалымның бірі О.Т. Хонерин. Ол инновацияны төмендегідей түрлерге жіктейді:

- модификациялы, яғни педагог қауымның идеяларынан туындаған.
- комбинаторлы;
- радикалды, инновациялық жолмен оқытудың модельдері.

Бір технологияның өзі әртүрлі атқарушылардың шеберлігіне байланысты әрқилы жүзеге асырылуы мүмкін. Қазіргі кезде әдебиеттерден қазіргі заманғы білім берудің даму бағыты мен тенденцияларын қамтитын 50-ден астам педагогикалық-технология қолданылып жүргендігі мәлім. Сондықтан біз оқытудың жаңа технологияларын таңдаудың М.М. Поташник ұсынған өлшемдерін көрсетеуге болады. Олар:

- елдің, аймақтың, қаланың талап-тілегі – мектепке әлеуметтік сұраныс;
- мектептің дамуы туралы мемлекеттік құжаттар;
- қазіргі ғылымның адам туралы жетістіктері мен табыстары;
- педагогикалық озат тәжірибе;
- мұғалімдердің, мектеп басшыларының іс-тәжірибесі, интуициясы, шығармашылығы;

– мектептің жұмыс үрдісі мен нәтижелерінің талдамасы.

Бұдан педагогикалық технология барысында:

– алынып отырған технологияның мектептің мүмкіндігі мен нақты жағдайға сай болуы;

– жүйелілігі;

– тиімділігі т.б. ескерілуі керек деген қорытынды шығады.

Педагогикалық технология оқу үрдісімен – мұғалім мен оқушының іс-әрекетімен тығыз байланысты. Оның құрылымына төмендегілер кіреді:

а) тұжырымдық негізі;

ә) оқыту мазмұндық бөлімі;

– оқытудың нақты және жалпы мақсаты;

– оқу материалдарының мазмұны.

б) үрдістік бөлім-технологиялық үрдіс:

– оқу үрдісін ұйымдастыру;

– оқушылардың оқу қызметінің әдістері мен формалары;

– мұғалімнің материалды меңгеруді басқарудағы іс-әрекеті;

– оқу үрдісінің диагностикасы.

Қазіргі кезде қолданылып жүрген жаңа педагогикалық технологияның негізіне жататындар:

1) әрбір оқушының жеке және дара ерекшеліктерін ескеру;

2) оқушылардың қабілеттері мен шығармашылықтарын арттыру;

3) оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу, іздену дағдыларын қалыптастыру.

Жаңа педагогикалық технологиялар:

– ынтымақтастық педагогикасы;

– білім беруді ізгілендіру технологиясы;

– проблемалы оқыту технологиясы;

– тірек сигналдары арқылы оқыту технологиясы;

– деңгейлеп саралап оқыту технологиясы;

– міндетті нәтижелерге негізделген саралап оқыту технологиясы;

– модульдік оқыту технологиясы;

– жобалап оқыту технологиясы.

Ынтымақтастық педагогикасының негізгі мақсаты – талап ету педагогикасынан қарым-қатынас педагогикасына көшу, балаға ізгілік тұрғысынан карау, оқыту мен тәрбиенің ажырамас бірлігі. Ынтымақтастық педагогикасының ерекшеліктері: мұғалім – оқушы, оқушы – мұғалім, оқушы – оқушы.

Білім берудің ізгілендіру технологиясының негізін қалаған Ш.А. Амонашвили. Білім берудің ізгілендіру технологиясының мақсаты – баланы оны азамат етіп тәрбиелеу, баланың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту, баланың жаны мен жүрегіне жылулық ұялату.

Проблеманы оқыту технологиясын негізгі мақсаты – оқушыны өз бетімен ізденуге үйрету, олардың танымдық және шығармашылық икемділіктерін дамыту.

Проблемалы оқыту технологиясының ерекшеліктері:

- оқушының белсенділіктерін арттыру;
- оқу материалында баланы қызықтыратындай құпиясы бар мәселе туғызу;

- оқушы материалды сезім мүшелері арқылы қабылдап қана қоймайды, білімге деген қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында меңгереді.

Тірек белгілері арқылы технологияның негізін қалаған В.Ф. Шаталов. Тірек белгілері арқылы оқыту технологиясы төмендегідей мақсатты көздейді:

- білім,білік, дағдыны қалыптастыру;
- барлық баланы оқыту;
- оқытуда жеделдету.

Тірек арқылы оқыту технологиясының ерекшеліктері:

- үнемі қайталау, міндеті кезеңдік бақылау, жоғары деңгейдегі қиыншылық, блокпен оқыту, тіректі қолдану;
- жеке бағадарлы қарым-қатынас, ықпал;
- ізгілік, еркімен оқыту;
- әр оқушының жобасының жариялылығы, түзетуге, өсуге, табысқа жетуге жағдай жасау;
- оқыту мен тәрбиенің бірлігі.

Түсіндірме басқарып оза отырып оқыту технологиясының авторы жаңашыл мұғалімдердің бірі, ресейлік мұғалім С.Н. Лысенкова. Бұл технологияның негізгі мақсаты – барлық баланы табысты оқыту. Түсіндірме басқарып оза отырып оқыту технологиясы төмендегідей ерекшеліктермен сипатталады:

- оқу материалдарының бірізділігі, жүйелілігі;
- саралау, әр оқушыға берілетін тапсырманың қолайлығы;
- бағдарламаның, кейбір тақырыптардың қиыншылығын жеңу, қиын тақырыптарды біртіндеп оңайлату әдісін қолдану. Сабақты пысықтауға әуелі озаттар, сосын орташалар, ең соңынан үлгерімі нашар оқушылар қатыстырылады;
- бірте-бірте толық дербестікке жету;
- сыныпта қалыпты жағдай қалыптастыру: түсіністік, өзара көмек, ынтымақтастық қарым-қатынас;
- оқушының қателігін ескерту, бірақ еш жазаламау;
- үй тапсырмасы тек әр оқушының мүмкіндігіне қарай (әркім өзі орындай алатын жағдайда ғана) беріледі;
- білім, білік, дағдыны дамыта меңгерту;
- түсіндіруді қабылдау.

Міндетті нәтижелерге негізделген деңгейлеп саралап оқыту технологиясы төмендегідей ерекшеліктермен сипатталды:

- білімнің базалық деңгейінің барлық оқушылар үшін міндеттілігі;
- оқушыларға берілген тапсырманың саралануы: тапсырма оқушының күші жететіндей және қолайлы болуы шарт;
- білімнің базалық деңгейі оқытудың жаңа технологиясының механизмі ретінде оқушының бірте-бірте өрістей дамуына мүмкіншілік жасауы тиіс;
- оқушыға оқу деңгейін таңдауға ерік беру;
- оқушы өз мүмкіндігіне орай тек міндетті деңгейден кем емес білім алуға ерікті.

Модульдік оқытудың өзегі – оқу модулі. Оқу модулі:

- ақпараттардың аяқталған блогынан;
- бағдарламаны табысты жүзеге асыру бойынша берілген мұғалімнің нұсқауларынан;
- оқушы іс-әрекетінің мақсатты бағдарламасынан тұрады.

Модульдік оқыту білім мазмұны, білімді игеру қарқыны, өз бетінше жұмыс істей алу мүмкіндігі, оқудың әдісі мен тәсілдері бойынша оқытудың дербестігін қамтамасыз етеді.

Барлық жаңа педагогикалық технологияның алдына қоятын мақсаты-оқушының жеке басының дара және дербес ерекшеліктерін ескеріп, олардың өз бетінше ізденуін арттырып, шығармашылықтарын қалыптастыру.

Әдебиет

1. Бұзаубақова К.Ж. Жаңа педагогикалық технология // оқу құралы. – Алматы. – 2004.
2. Шамова Т.И., Малинин А.Н., Тюло Г.М. Инновационные процессы: содержательно-организационная основа механизма ее развития. – М., 2011.
3. Сәдуақасқызы К., Ізмағанбетова С. Педагогтің тұлғалық салалары. Қазақстан мектебі. – Алматы. – 2007, №4.
4. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» стратегиясы – Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына жолдауы. – Астана: Елорда. – 2012.
5. Бабаев С.Б., Оңалбек Ж.К. Жалпы педагогика. – Алматы, 2005.
6. Ликан В.В. Современные образовательные технологии. – М.: Педагогика, 2005. – 225 с.

ҚҰЗЫРЕТТІ ТҮЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

А.С. Дюсенбаева
№35 ЖОББМ, Павлодар қ.

Қазіргі қоғамның өзгеруі білім беруде жаңа талаптар мен міндеттер қойғаны барлығымызға белгілі. Осыған орай, білім берудің негізгі мақсаты: білім, білік, дағдының сабақтастығы ғана емес, әлеуметтік кәсіби біліктілікті, яғни тұлғаның өз бетінше мәліметтерді іздеп табуын, талдауын көздейді. Ал білім алушы баланы ізденушілікке баулу, оған зерттеу дағдысы мен білігін игерту бүгінгі білім беру саласының маңызды міндеті болып саналады. Соның ең бастысы-сапалы білім және саналы тәрбие беру барысында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, ақыл-ой белсенділігін дамыту. Себебі, білімді жастар ғана ел егемендігін баянды етіп, қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуына лайықты үлес қоса алады. Ендеше өскелең ұрпақ мұғалім берген білімді іс-әрекет тәсілдері мен бағалау өлшемдерін қамтитын қоғамдық және ұжымдық тәжірибе тағылымдарын ғана игеріп қоймай, оны әрі қарай өзінің белсенді, зерделі танымдық іс-әрекетімен сабақтастыруы тиіс. Егер әр оқушының жеке тұлға ретінде қалыптасуын қамтамасыз ету қажет болса, онда баланың қабілетін түрлі әрекетте көрсету үшін зерттеуге дайындау қажет.

Зерттеу – дарынды балаларды оқытудың негізі. Онсыз баланың әлеуетті қабілетін ашу, дамыту мүмкін емес. Ал ғылыми зерттеу дегеніміз – ғылыми әдіс – тәсілдерді қолдана отырып, белгілі бір нысан жөнінде жаңа білім қалыптастырумен аяқталатын жүйелі және арнайы мақсатқа көзделген нысандармен танысу. Оның негізінде адам әрекетінің ең қиын түрі – ғалымның таным қызметі. Танымдық әрекет оқушы үшін еске түсіру мен өзгерту бағытында болуы мүмкін. Оқушының өзгерту таным әрекеті зерттеу деп аталатын тәсіл арқылы жүзеге асырылады. Интеллектуалдық және шығармашылық қабілеті жоғары балалардың өз бетімен білім алу мүмкіндігі болуы тиіс. Мұғалім оқушыны дамыту үшін баланың дамуын педагогикалық тұрғыдан дұрыс басқара білуі керек. [1, 11-б]

Сонау XX ғасырдың басында ғалымымыз Ахмет Байтұрсынов «Бала білімді тәжірибе арқылы өздігінен алу керек, мұғалімнің міндеті балаға жұмысты әліне қарай шағындап беру және белгіленген мақсатқа қарай бағыттап отыру керек» деп ой айтқан. [2, 17-б]

Егерде педагогикалық әрекеттің өзін шығармашылық әрекет деп санайтын болсак. Онда ұстаздың өзі оқушымен сенімді қарым-қатынас орнатуы қажет. Ғалым Д.С. Лихачевтің сөзімен айтсақ «Адамды тек педагог-жасампаз ғана тәрбиелей алады. Білім беру тәрбиесінің міндеттеріне тәуелді тәрбие – шығармашылық» екенін айтады. Сонда

оқушы шығармашылық әрекет ету үшін ұстаздың өзі сондай тұлға болуға әрекет етуі тиіс. Сонда бұл мәселе жөнінде мұғалімнің зерттеушілік жұмысы туралы айтқанда М.М. Поташник шығармашылық әрекеттің негізгі механизмін анықтайды:

- Жетілдірілген – белгілі бір әдістеме, тәсілдерді жетілдіру, жүзеге асыру, өзгерту; бұрын болған, бірақ ұмыт болғанды жаңа жағдайда жасау;
- Құрылымдық – жаңа үйлесімде әлі қолданбаған бұрыннан белгілі әдістемелердің элементтерін жаңадан қосу
- Түбегейлі – баламасы жоқ жаңадан туындаған. [3, 59-6]

Қазіргі заман да осы ой өзінің өзектілігін әлі де жоғалтқан емес. Бұл жерде кейінгі ұстаздар қауымы көп айтып жүрген жоба әдісі туралы ой-пікір қозғаған орынды. «Жоба» деген сөздің өзі еуропа тілдеріне латын тілінен еніп, «алға тасталған ой, алға шығып сөйлеуші» деген мағынаны білдіреді. Жоба туралы ізденушілердің пікіріне тоқталсақ, В. Афанасьева былай дейді: «Жобалау субъектінің педагогикалық тәжірибедегі шығармашылық іс-әрекетінің айрықша түрі болып табылады. Бұнымен қоса ол педагогикалық тәжірибенің теориясымен, болжам, ұйымдастыру, жоспарлау, үлгілеу және басқарумен тығыз байланысты.

Тек осы іс-әрекет түрлерінің мүмкіншіліктеріне сүйене отырып, толық әрекет етуші жобаны шынайы жасап, іске асыруға болады». И. Зимняя мен Т. Сахарованың айтуынша, «Жоба ауызекі тілдесу мен басқа әрекеттің (ойын, саяхат, сұхбат және т.б.) интеллектуалды – эмоционалды құрамының қосыла көрініс табатын, оқушылардың өз бетінше жоспарлап, іске асыратын жұмысы». Ал Т. Душейна өз анықтамасын былайша береді: «Жоба – бұл студенттердің өз ойларын толық ойластырылған шығармашылық іс-әрекет түрінде көрсету мүмкіншілігі: коллаждар, жарнамалар дайындау, сұхбат жүргізу, зерттеулер, қажетті ақпараттар мен моделдер көрсету, түрлі жерлерге бару, жоспарлар құру, картамен жұмыстар атқарылады, т.б.» [4, 22-б]

Енді осы қазіргі кезде жаңа әдіс ретінде ұсынылып жүрген жоба әдісінің шығу тарихы туралы сөз қозғасақ онда көптеген ғалымдар жоба әдісін мәселелік әдіс деп таниды. Бұл жоба жұмысы 1920 жылы АҚШ-тың ауыл шаруашылық мектептерінде жүзеге асып, ол баланың ойлау қабілетін дамытуға, мектептен алған білімін есте сақтауға және үйретуге негізделді. Жоба жұмысы сол кездегі сәтті дамыды. Американдық ағартушы, психолог, философ, идеалист Джон Догон осы жобалау әдісі туралы «Білімді беруде мақсатқа жету үшін оқушыны шынайы әлеуметтік өмірге араластыру керек, шынайы істерге араластырып белсенділігін арттыру керек» дейді. Ал оның ізбасары Килпатрик пен Колинс еңбектерінде де жоба жұмысы елеулі көрініс табады. Олар өз еңбектерінде мектеп бағдарламасын белгілеп берген. Бағдарлама жобамен өзара байланыста жасалған. Бұдан шығатын қорытынды, мұғалім мен оқушы арасында үзілмес байланыс орнығады. XX ғасырдың басында Колинс осы жобаның келесі түрлерін ұсынған:

- 1) Экскурсивті
- 2) Еңбек жобасы
- 3) Ойын жобасы
- 4) Әңгімелесу.

Кейінгі ғалымдар С. Шацкий, В. Петрова, Н. Крупская, Б. Игнатъев, В. Шульгин, М. Крупенина, т.б. жоба жұмысында оймен ойлап айту мен жазба жұмысы қатар жүрсе, ол оқушының бойындағы шығармашылықты дамыта алады және өз бетімен сөйлеуге үйретуге, алған білімін іс жүзінде меңгеруге қалыптастырады деп есептейді. [5, 61-6]

Сонымен тиімді педагогикалық технологиялардың бірі – жобалар әдісі. Жобалар әдісі келесі дидактикалық мәселелерді шешуге мүмкіндік береді:

- оқушылардың дайындау процесінде пәнаралық байланыстарды өзектілендіру;

- оқушының оқу процесінде теория мен практиканың арасындағы байланысты толық жүзеге асыру;

- оқушыларды білім мен білікті меңгеру дәрежесін жоғарылату;

- оқу процесінің субъекті ретінде студенттердің(оқушылардың) белсенділігін арттыру және өздігінен

- білім алуын, өзін-өзі дамытуының рөлін жоғарылату; [6, 23-6]

Жоба әдісінің тиімділігін арттыру үшін оқушы міндетті түрде мынандай біліктер мен дағдыларға ие болуы тиіс:

- сыртқы қоршаған ортаның құбылыстарын бақылай білу

- ойлай, қиялдай білу

- оқушы өзінің көргенін, байқағанын, істегенін, ойын тұжырымдап айта білуі

- Өзіне керекті кітапты таба алу

- Мұғаліммен бірлесе жұмыс істей алуы

Оқушыларда осындай шеберліктер мен дағдылар жүйесі болмаса, онда ойдағыдай оқып өз бетінше оқып жұмыс істей алмайтынын В.А. Сухомлинский ескерткен. [5, 12-6] Бұл жоғарыда аталған біліктер мен дағдыларды оқушылар сабақ барысында қалыптастыру керек. Ол үшін сабақ шығармашылық қабілеттерді дамытуға ықпал етуі тиіс. Сабақ барысында оқушының шығармашылық әрекеті өзіндік жұмыс арқылы іске асырылады. Оқу үрдісінде шығармашылық әрекетті қалыптастырудың екі кезеңі көрсетуге болады:

1. Алғашқы кезең;

2. Дамыту кезеңі.

Алғашқы кезеңде өзіндік жұмыс арқылы пәндік білім, білік, дағды қалыптасады. Бұл оқу білік, дағдыларын меңгеру өте маңызды, өйткені олар тапсырманы орындаудағы дұрыс және тез іс-амалдар жүйесі болып табылады.

Дамыту кезеңінде өзіндік жұмыс арқылы қалыптасқан пәндік білім, білік, дағдылар ойлауоперацияларын орындау нәтижесінде оқушы

біліктілігі қалыптасады. Оқушы біліктілігі – оның өмірге дайындық деңгейі, иемденген білім, білік, дағдыларын нақты нәрсеге не жағдаятқа байланысты қолдана алуы. Біліктілігі қалыптасқан оқушы – кұрделі мәселелерді шешуде жол таба алатын, қоғам талаптарына жауап беретін жеке тұлға [3, 104-б].

Қалай дегенмен жоғары оқу орындары кредиттік жүйеге өтуі студенттерден өзіндік жұмысты қажет етсе, онда оқушыларға осы өзіндік жұмыс(жоба жазу) дағдыларының алғашқы қадамдарын білуі бүгінгі күн талабы деп айтуға толық негіз бар. Ал осындай дарынды оқушыларды тәрбиелеудің бір түрі– сыныптан тыс жұмыстар.

Сыныптан тыс жұмыстардың маңызды ерекшелігі – оқушылардың шығармашылық мүмкіндіктерін жетілдіру. Мұндай ерекшелік мынадай жағдайда байқалады:

- оқушының іс-әрекетте нәтижеге жетуіне сенімділігін қалыптастыруда;

- шығармашылық ой-өрісін кеңейтуде;

- өзіндік жұмыс істеу біліктерінің қалыптасуында;

- дербес жұмыс істеу дағдысын жетілдіруде;

- дүниетанымының интеллектуалдық, эмоционалдық, еріктік бөліктерін қалыптастыруда;

- оқушының шығармашылық дербестігін қалыптастыруда.

Сыныптан тыс жұмыстар арқылы шығармашылық дербестікті қалыптастыру бір жағынан оқу үрдісіне қызмет етсе, екінші жағынан тәрбиелік ықпал жасауды күшейтеді. Сыныптан тыс жұмыс мазмұны әр түрлі іскерліктерді, дағдыларды жетілдіруге бағытталады. Олар оқу дағдыларын жетілдіреді, өзіндік жұмыс ұйымдастыруда ізденімпаздығын, дербестігін, танымдық біліктерін дамыту, этикалық нормаларды сақтау іскерлігін менгереді. Сыныптан тыс жұмыстар белгілі бір мақсатқа сай жүйелі де нәтижелі болуы керек.

Оқу-тәрбие барысында сабақ пен сыныптан жұмыстардың өзара байланыстылығын жетілдіру, мұнымен бірге оқушылардың білімге, жеке пәнге деген құштарлығын дамыту, сондай-ақ оларды қоғамдық пайдалы еңбекке неғұрлым белсенді қатыстырып, белгілі бір кәсіптік мамандықты игеруге әзірлеу – мұғалімдердің негізгі міндеті. Сондай-ақ мұғалімнің оқу материалын түсінікті етіп әсерлі баяндауы, тәжірибелерді шеберлікпен көрнекі көрсетіп, сабаққа танымдық ойын қисындарын енгізіп отыруы оқушылардың пәнге деген қызығуын арттырып, қиялын қозғауға әсер етеді. Мұғалім сыныптан тыс жұмыстарды жеке оқушыға ғана әсер ететіндей емес, көпшілік оқушыларды қызықтыратындай етіп ұйымдастыруы тиіс. [6, 24-б]

Қазіргі таңдағы көптеген мектеп қабырғасында білім алып жатқан өскелең ұрпақ озық әдіс – тәсілдершенберінде өздерін білім алушы ғана емес, осы алған білімді қолдана алатын, болашаққа сеніммен қарайтын азамат болып шығу әр ұстаз үшін үлкен бақыт.

Бұл орайда ұлтымыздың рухани жарық жұлдызы Мағжан Жұмабаевтың «Қазақтың тағдыры да, келешек ел болуы да мектебінің қандай негізде құрылуына барып тіреледі. Мектебіміз таза, берік, жанымызға қабысатын, үйлесетін негізде құра білсек, келешегіміз үшін тайынбай-ақ серттесуге болады» [3, с.17] деген даналық өсиетінің мәні қазіргі жаһандану кезеңінде Қазақстан мемлекеті үшін орасан зор. Өйткені, қазақ елінің келешегін айқындайтын, оны тұрақты даму деңгейіне көтеретін бірден-бір құндылық, ол – бүгінгі ұрпақ.

ҚАЗІРГІ ЗАМАН САБАҒЫ ҚАНДАЙ БОЛУ КЕРЕК?

А.М. Ережепова

№1 ЖОББМ, Ақсу қ., Павлодар облысы

Қазіргі заман сабағы қандай? «Заман» ешкімнің ырқына бағынбайтын, үзеңгілесен де шырмалып тоқтамайтын таудан аққан тасқын сумен іспеттес – өмір ағымы. Күркіреген ағын су – заман болса, қарқынды ағысы – заманауи өзгерістер, тау етегіндегі шұрайлы алқап – қоғам болмақ. Жаңа ағын жаңа өзгерістерді, жаңа өзгерістер жаңа қауымды дүниеге әкеледі. Ал, қазіргі біз өмір сүріп жатқан заман қандай, оның әкелген жаңалығы қандай, адамға әсер етер құдіреті қандай, осыған тоқталып өтелік. Заман өзгерген сайын, қоғам да өзгереді, гүлденіп, жаңаша бір күйге енеді. Оған ықпал ететіп, өзгертетін не дейсіздер ғой? Ол – жаңа бағдар, жаңа білім кеңістігі. Біздің еліміздің жаңа білім кеңістігі нені насихаттайды, нені қалайды, нені мақсат тұтады екен? Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев өз Жолдауында: «Қазіргі таңда Қазақстан білім кеңістігінде жаңа бағдар жүріп жатыр, соның бірі ақпараттық технология арқылы білім беру арқылы бәсекеге қабілетті жастарды тәрбиелеу», – деп нақты айтып өтті. Сонымен, білім берудің қазіргі өмір талабына сай насихаттайтыны – ақпараттық технология.

Заманауи қоғамның негізгі бөлшегі – білімді ұрпақ. «Білімді ұрпақ» дегеніміз алдымызда жан-жақты білім нәрімен сусындатып отырған оқушы. Ал заманымыздың негізгі талабы – бүгінгі қоғамдағы ақпараттану желісінің негізгі құралы – компьютерді жетік меңгеру, ақпараттық-коммуникация құралдарын талапқа сай пайдалана алу, ақпарат алмасудың негізгі көзі – Интернет желісін тиімді пайдалану болып табылуда. Ақпараттық технологияның негізгі мақсаты – оқушыны қазіргі қоғам сұранысына сай, өзінің өмірлік іс-әрекетінде дербес компьютердің құралдарын қажетті деңгейде пайдаланатын жан-жақты дара тұлға ретінде тәрбиелеу.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа

технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру» деп атап көрсеткен. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев жолдауында айтқандай: «Болашақта өркениетті дамыған елдердің қатарына ену үшін заман талабына сай білім қажет.

Мақсаты: Ақпараттық технологияны қолдану арқылы оқушылардың білімге деген қызығушылығын, интербелсенді тақтаның мүмкіндіктерін тиімді пайдалана отырып, оқушылардың ынтасын, белсенділігін арттыру.

Оқытуды ұйымдастырудың негізгі түрі – сабақ.

Сабақ бұл – оқу үрдісінің басты құрамдық бөлігі, нәтижеге бағытталған оқу әрекеті, оқу-тәрбие процесінің кесіндісі. Сабақ – оқу үрдісіндегі шешуші буын, күрделі еңбекті ізденуді талап ететін іс, сан алуан қызмет атқаратын педагогикалық үрдіс. Оқу үрдісінде сабақты талапқа сай жүргізу мұғалімнің – басты міндеті. Сабақта оқушылардың білімге ынтасы мен қызығуын арттыру үшін сабақтың құрылымы мен әдістерін түрлендіріп, көрнекі және техникалық құралдарды, түрлі ойындарды тиімді қолдану керек. Қазіргі заман талабына сай, әр мұғалім, өз білімін жетілдіріп, ескі бірсарынды сабақтардан гөрі, жаңа талапқа сай инновациялық технологияларды өз сабақтарында күнделікті пайдаланса, сабақ тартымды да, мәнді, қонымды, тиімді болары сөзсіз. Ж. Аймауытов: «Баланың ынтасын арттыру үшін оқытылатын нәрседе бір жаңалық болуы кере» – деп айтқан. Сондықтан әрбір мұғалім өз сабақтарының қызықты, тартымды, есте қаларлықтай болуы қажет. Дегенмен, жас мұғалімдер өз пәнін жетік білу және оның әрбір мәтінін қызықты етіп баяндай алу – мұғалімнің басты қасиеті деп ойлаймын.

Сондықтан да қазіргі сабақ қандай болуы керек, оның қандай жақтары жеткіліксіз, қай саласына көп мән бөлу керек, күнделікті сабақтың сәтті өтуін қалай қамтамасыз етуге болады деген сан алуан сұрақтар әрқайсымызды толғандырып жүргені сөзсіз.

Сабақты сәтті ұйымдастырудағы басты мақсат – оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттырып, бүгінгі заман талабына сай білім беру. Сабақтың сәтті өтуі біріншіден, **мұғалімнің біліміне, іскерлігіне, тәжірибесіне** байланысты болса, екіншіден, **сабақ материалына**, ал үшіншіден, **сынып типіне**, төртіншіден **мұғалім мен оқушының көңіл – күйіне** де байланысты.

Сонымен, қазіргі заман ағымын, білім кеңістігін, жаңашыл көзқарасты мұғалімнің сөз етіп айқындады, енді осы ұстаздың «қаруы» яғни «қазіргі заман сабағы» қандай? Білімнің сапалы, жоғары деңгейде болуы сабаққа байланысты, сондықтан сабаққа қояр талап та жыл санап күшеюде. Алдында келген оқушының білімі сабақ соңында бір сатыға жоғарылауы қажет. Дәстүрлі білім беруде оқу үрдісі «мұғалім-оқушы» ұстанымы бойынша жүзеге асса, бүгінгі таңда «оқушы-мұғалім-оқушы» болып өзгерген, яғни бұрын сабақтың басынан аяғына дейін мұғалім өзі білім берген болса, қазір оқушы білімді өздігінен игеріп, мұғалімнің

көмегімен түсініксіз жерлерін ұғып алып, ары қарай білімін жалғастырып, тәжірибе жүзінде қолданып, пысықтайды. Сонда жаңашыл ұстаздың қызметі – кеңесші, бағыт-бағдар беруші, білімі мен біліктілігін қадағалаушы. Негізгі мақсат – ой ояту, оқушының қорытындыға өздігінен шығуына мүмкіндік беру.

Қазіргі сабаққа қойылатын талаптар қандай?

Сабақтың тиімділігін арттыруды жүзеге асыру үшін қазіргі сабаққа қойылатын талаптарды сақтау керек. 1. Сабаққа қойылатын дидактикалық талаптар. Бұл талаптар негізгі сабақ жұмыстарында көрсетіледі. Сабақ мерзімі, тақырыбы, білімділік, тәрбиелік, дамытушылық мақсат, көрнекілік, қолданылатын әдістер жүйесі. Өткен сабақпен байланыс, проблемалық жағдайларды шешу жолдары да көрсетіледі. 2. Сабаққа қойылатын психологиялық талаптар. Мұғалімнің өзін-өзі ұстауы, дұрыс көңіл-күйі, балалармен ұстаздық этикаға сай қатынаста болуы. 3. Сабаққа қойылатын гигиеналық талаптар. Бұл балалардың артық шаршамауы, физкультминут, ойын элементтерін дұрыс қолдану. Сынып бөлмесі, кабинеттердің, ойын алаңдарының талапқа сай болуы.

4. Сабақты өткізу техникасының талаптары:

– сабақ эмоционалды болу керек, оқу қызығушылықты арттырып, білімге деген қажеттілікті тәрбиелеу;

– сабақтың темпы мен ырғағы тиімді болу керек, оқушы мен мұғалімдердің бастаған ісі аяқталуы керек;

– сабақ барысында оқушы мен мұғалім арасында толық контакт болу қажет, педагогикалық такт пен педагогикалық жігер сақталуы қажет;

– мейірімділік пен белсенді шығармашылық еңбектің атмосферасы болуы қажет;

– мүмкіндігінше оқушы қызметінің түрлерін ауыстырған жөн, оқытудың әр-түрлі әдістері мен тәсілдерін тиімді есепке алу;

– мектептің біріңғай орфографиялық тәртібінің сақталуын қамтамсыз ету;

Мұғалім әр-бір оқушының сабаққа белсенді араласуын қамтамсыз етуі керек:

Сабақтардың негізгі түрлері:

1. Жаңа білім беру сабақтары – дәстүрлі (аралас) сабақ, дәріс, серуен, саяхат, іздендіру жұмысы, оқу және еңбек тәжірибесі. Мақсаты оқыту мен алғашқы білімді бекіту болып табылады.

2. Алған білімді бекіту сабақтары – тәжірибе, саяхат, лабораториялық жұмыс, әңгімелесу, кеңес беру. Мақсаты білімді қолдануда іскерлікті шыңдау болып табылады.

3. Білімді кешенді түрде қолдану сабақтары – тәжірибе, лабораториялық жұмыс, семинар т.б. Мақсаты жаңа жағдайда өз бетімен білімді қолдану іскерлігін шыңдау болып табылады.

4. Білімді жүйелеу және кеңейту сабақтары – семинар, конференция, дөңгелек үстел т.б. Мақсаты білімді бірыңғай жүйеде кеңейту болып табылады.

5. Білімді бақылау, бағалау және талдау сабақтары – бақылау жұмысы, сынақ, коллоквиум, білімді тексеру т.б. Мақсаты білімді, іскерліктерді, дағдыларды меңгеру деңгейлерін анықтау болып табылады.

Сабақ құрылымы. 6-слайд.

Құрылым	Мұғалім мен оқушы іс-әрекетінің болжамды тәртібі мен тәсілі анықталатын оның элементтерінің өзара берік байланысы.
Сабақтың негізгі элементтері.	Сабақтың тақырыбы мен мақсатын хабарлау. Жаңа материалды оқыту. Білім мен дағдыларды қалыптастыру. Қалыптасқан білім, білік, дағдыларын бекіту және жетілдіру. Игерілген білім, білік, дағдыларын қолдану. Сабақта оқытудың нәтижелерін талдау. ББД тексеру және бағалау. Үй тапсырмасы. Сабақты қорытындылау өз-өзіне талдау жасау.
Сабақты ұйымдастыру нысандары	Жеке. Фронтальды. Топтық. Ұжымдық. Әр түрлі жастағы..
Тәсілдер	Түсіндіру. Талқылау. Жалпы мінездеме.
Оқыту әдістері.	Сөздік әңгіме, әңгімелесу, түсіндіру, оқу дәрісі, баяндамалар) Көрнекті (бақылау, көрсету, серуен-теледидарлық және компьютерлі технология) Машықтық (әр түрлі жаттығулар)
Жалпы дидактикалық әдістер	Қызықты түрде түсіндірулер. Бір сәттік ізденулер. Проблемалық. Зерттеулік.
Дидактикалық міндеттер бойынша әдістерді іріктейді	Білім алу. Білім, дағдыны қалыптастыру. Білімді қолдану. Шығармашылық іс-әрекет. Бақылау.

Қазіргі сабақтардың негізгі құрамдас бөліктері (компоненттері):

1. Ұйымдастырушылық – сабақ барысында сыныпты ұйымдастыру, оқушылардың сабаққа дайындығы, тәртіп пен тәрбие.

2. Мақсаттық – сабаққа және оның әрбір кезеңдеріне мақсат қойғандағыдай, оқушылардың алдарына да мақсаттар қою.

3. Қызығушылық – оқытылатын материалдың тақырыпта ғана емес, бүкіл бөлімдегі маңыздылығын анықтау.

4. Коммуникативтік – мұғалімнің сыныппен қарым-қатынас деңгейі.

5. Мазмұндылық – оқытуға, бекітуге, қайталауға, өздік жұмыстарға материалдар іріктеу.

6. Технологиялық – өтілетін сабақ, тақырып, сынып үшін оқыту әдістерін, методтарын, түрлерін таңдау.

7. Бақылау-бағалау – бағаны оқушының сабаққа қатысу әрекетін, танымдық қызығушылығы мен белсенділігін арттыру үшін пайдалану.

8. Аналитикалық – сабақ қорытындысын шығару, сабақтағы оқушы-лар әрекеттеріне талдау жасау, сабақты ұйымдастырудағы жеке әрекетінің қоры-тындысын талдау.

Сабақ болғаннан кейін әдіс бар, әдіс бар жерде жүйелі түрде сабақ беру – технология туындайды. Білім беруде заман сұранысына орай оқушы қызығушылығын арттырып, белсенділігін дамытатын, жеке тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал ететін тиімді технологиялар саны жыл санап артуда. Бұл ретте Ахмет Байтұрсынұлының: «Шеберліктің белгісі – түрлі әдісті болу», – деген сөздері ойға оралады. Менің ойымша, бір сабақта түрлі әдіс-тәсілдерді орнымен қолданса, көп нәтижеге жетуге болады, ең бастысы соның тиімдісін анықтап білу. Қазіргі заман сабақтарында модульдік оқыту, проблемалық оқыту, деңгейлеп оқыту, тест жұмысы, компьютермен оқыту, итерактивті тақтамен оқыту, зерттеу, миға шабуыл т.б. интерактивті әдістер қолданысқа енуде. Бұрын, дәстүрлі оқытуда ұжымдық оқыту басым болса, бүгін жұптық, топтық, жеке топтық оқыту формалары оқу үрдісіне енуде.

Егер мұғалім күнделікті сабақта оқушыға тапсырманы күрделендіріп беріп, бағыт-бағдар көрсетіп отырса, оқушы бұл тапсырманы орындағанда оқулық материалымен шектеліп қана қоймай, өзінің бойындағы барлық қабілетін аша отырып, ойланып, ізденіп жауап береді. Және де деңгейлік тапсырмалар беру арқылы- оқушының қабілетінің шарықтау шегін, танымдық сұрақтар беру арқылы – оқушының жан-жақты ойлау қабілетін, теориялық тапсырмалар беру арқылы – тақырыпты меңгеру қабілетін, венн диаграммасы арқылы – салыстыру қабілетін, эссе жазу арқылы - оқушының іздену қабілетін, ал тест әдісін қолдана отырып оқушының есте сақтау қабілетінің деңгейін анықтауға болады.

Бастауыш сыныптарда компьютермен жұмыс істеу тиімді. Технологиялық құралдардың бірі екендігін, оның көмегімен сабақты қызықты, тартымды етіп түрлендіруге болады. Компьютермен өткен сабақ баланың көңіл-күйін көтеріп, нашар деген оқушының компьютермен жұмыс істеуде қызығушылық қабілетін арттыруға мүмкіндік береді және шеше алмаған жауапты мұғалімнің көмегімен шешуге тырысады. Мұндай сабақтар оқушылардың білімін, мүмкіндігін толығырақ бағалауына және оны түсінуге, жаңаша шығармашылық тәсілдермен жұмыс істеуіне, ізденуіне сан алуан әдіс-тәсілдерді таңдауына жол ашары сөзсіз.

Оқушылардың білім деңгейін арттыру дегеніміз оқушылардың білім сапасының арттыруы. Демек білім сапасы дегеніміз не? Оны қалай

көтеруге болады? Елбасының халыққа жолдауында айтылғандай, білім сапасында да үлкен бәсекелестік керек. Ол үшін баланы таңнан кешке дейін оқыту міндет емес. Біліммен бірге тәлім берілуі қажет. Міне, осы қос ұғым бірінің жігін бірі басқарғанда ғана сапалы білім болатынын естен шығармау керек.

Білім сапасының көтерудің бір жолы ол нақты білімдер мен танымдық әрекеттер беру. Білім сапасын көтерудің екінші бір үлкен мәселесі – бағалау. Ол оқушыны бағалауы және оқушының өзін-өзі бағалауы.

Математика, қазақ тілі, ана тілі сабақтарында оқушылардың білім деңгейінің арттыруын, яғни білім сапасының көтеру мақсатында қазіргі заман талабы шығармашылық мүмкіндіктерді іске асыратын жаңа технологиялардың бірін қолданамын. Ол «Оқу мен жазу арқылы сыни ойлауды дамыту» жобасы.

Мен сабақтарымда, көбінесе қазақ тілі пәнінде стратегияларды оқу бағдарламасына сәйкес бірізді жүйелі түрде қолданып келдім. Сабақта қолданып жүрген әдістерім мынадай:

I. фазасы-қызығушылықты ояту.

Үйрену процесі-бұрынғы білетін және жаңа білімді ұштастырудан тұрады. Үйренуші жаңа ұғымдарды, түсініктерді, өзінің бұрынғы білімін жаңа ақпаратпен толықтырады, кеңейте түседі. Сондықтан да, сабақ қарастырылғалы тұрған мәселе жайлы оқушы не біледі, не айта алатындығын анықтаудан басталады. Осы арқылы ойды қозғату, ояту, ми қыртысына тітіркенгіш арқылы әсер ету жүзеге асады. Оқушы өз білетінің еске түсіреді, қағазға жазады, көршісімен бөліседі, тобында талқылайды. Осы кезеңге қызмет ететін «Топтау», «Түртіп алу», «Ойлану», «Жұпта талқылау», «Болжау», Әлемді шарлау» т.б. деген аттары бар стратегиялар жинақталған. СЛАЙД

II. фазасы – мағынаны тану

Мағынаны ажыратуда үйренуші жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмалар орындайды. Оның өз бетімен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Оқушылардың тақырып бойынша жұмыс жасауына көмектесетін оқыту стратегиялары бар. Соның бірі INSERT. Ол бойынша оқушыға оқу, тақырыппен танысу барысында V – «білемін», – «мен үшін түсініксіз», + – «мен үшін жаңа ақпарат» ? – «мені таң қалдырады» белгілерін қойып отырып оқу тапсырылады. INSERT – оқығаның түсінуге, өз ойына басшылық етуге, ойын білдіруге үйрететін ұтымды құрал. Бір әңгіменің соңына тез жету, оқығанды есте сақтау, мәнін жете түсіну-күрделі жұмыс. Оқушылар арасында оқуға жеңіл-желпі қарау салдарынан түсіне алмау, өмірмен ұштастыра алмау жиі кездеседі. Бұл кезеңде үйренушілер білетіндерін анықтап, білмейтіндерін белгілеп сұрауға әзірленеді.

III. фазасы – ой толғаныс

Күнделікті оқыту процесінде оқушының толғанысын ұйымдастыру, өзіне, басқаға сын көзбен қарап, баға беруге үйретеді. Оқушылар өз ойларын, өздері байқаған ақпараттарды өз сөздерімен айта алады. Бұл сатыда оқушылар бір-бірімен әсерлі түрде ой алмастыру, ой түйістіру, өз үйрену жолын, кестесін жасау мақсатында басқалардың әр түрлі кестесін біліп үйренеді. Бұл үйрену сатысы – ойды қайта түйіп, жаңа өзгерістер жасайтын кезең болып табылады. Осы кезеңді тиімді етуге лайықталған «Бес жолды өлең», «Венн диаграммасы», «Еркін жазу», «Семантикалық карта» Мысалы мен өз сабағымда «Ой толғаныс» сатысында «Екі түрлі түсініктеме күнделігі» стратегиясын пайдаландым. Яғни, шегіртке мен құмырсқа істеріне байланысты. Оқушылардан дәптердің бетіне не ортасына вертикаль сызықпен бөлуді сұрадым. Мәтінді оқу барысында олар: Бөліктің оң жағына: Мәтінде қатты әсер еткен тұстарды, үзінділерді жазды. Бұл тақырып бойынша әлбетте оқушылар шегірткенің пайдасыз іспен айналысып, ала жаздай ән айтып, би билеумен жүріп, жаз артынан қыс келетінін ойламағандығы туралы жазды. Бөліктің сол жағына: Сол мәтінде өздеріне әсер еткен үзінділер туралы жазады. Олар бұл тапсырмалар бойынша «шегіртке уақытын босқа өткізбей, ол да құмырсқа сияқты қысқа дайындалу керек еді» дейді. «Қыстың қамын жаз ойла» деген мақалды еске түсіреді. Әр оқушы мәтінмен танысып, күнделікті толтырып біткен соң жұпта, топта талқылау ұйымдас-тырылады. Жұмыс аяқталған соң, қорытуға арнап әкелген сұрақтарды оқушыларға қойып, жауаптарын аламын.

Сабақтың нәтижелілігі мұғалімнің дайындық деңгейіне, оқушы-лардың оқу-танымдық әрекетін ұйымдастыра алуына және ол оқу әрекетінің нәтижесін болжай алуына байланысты.

Қорытынды: өзімнің баяндамамды қорыта келіп, мынадай түйін түюге болады.

Осы әдіс – тәсілдерді пайдалануда оқушылар төмендегідей нәтижеге жетеді:

1. Сабаққа деген ынтасы, қызығушылығы артады.
2. Оқушылар өз бетімен іздену жолдарын үйренеді.
3. Өз ойын схема, кесте, суреттер, салыстыру тәжірибелерді пайдалану арқылы еркін жеткізеді.
4. Ауыз екі сөйлеу мәдениетін дамытады.
5. Ізденуі іс-әрекеті қалыптасады. 6. Оқушылардың өз бетімен жұмыс жасау ынтасы оянады.
7. Зертханалық және сарамандық жұмыстарды өз бетінше жасауға дағдыланады.
8. Оқушылардың танымдық белсенділіктері дамиды.
9. Осы шығармашылық тапсырмаларды пәндерге бейімдеп қолданудан, оқушылардың пәнге деген қызығушылығы молаяды.

10. Оқушылардың логикалық ойлауы, шығармашылық іс-әрекетке қабілеті артады.

11. Оқушылардың білім сапасы көтеріледі.

12. Ақпараттық – техникалық құралдарын талапқа сай пайдалана алу дағдылары қалыптасады.

Ол үшін, жалықпай жаңа инновациялық технологияларды өз жұмысымызда пайдаланып, сонымен қатар оқушыларды мадақтап, ынталандырып отырған орынды. Баланың қиялын дамыта отырып, ойын дамытамыз. Ойы дамыған шәкірттеріміздің танымдық қызығушылығы арта отырып, шығармашылық әрекеті жоғары деңгейге көтеріледі.

Қалам ұштаған тақырыпқа бір көз жүгіртіп, ойымды тұжырымдап, сөз соңында мына бір шумақты арнаймын:

Қазіргі заман сабағы, алға баста біздерді,

Техниканың күшімен тамсандырдың күллі елді.

Қарыштай дамып, жетелеп, қызығыңа қандырдың,

Іздендіріп шәкіртті, тамсандырып оқытқын!

«Жақсыны көрмек үшін», – дейді халқымыз, жақсы әдіс-технологиялар ұстаздар қауымына дарып, сабақтарымыз нәрлі, тартымды да сапалы болып, еліміздің болашағына қызмет етсе, нұр үстіне нұр болары сөзсіз. «Қазіргі заман сабағы ұшқыр, әсерлі, сапалы, тиімді, қызықты да шұрайлы», – деп нық сеніммен айта аламын. Әрбір сабағыңызды шәкіртіңіз асыға, ынтыға күтсін, жас ұстаз!

Әдебиет

1. Жаңа технология мүмкіндіктері / Бастауыш сынып – 2013 №3 – 2 бет.
2. Иновациялық технологияларды тиімді пайдалану жолдары / Бастауыш мектеп оқыту – 2014 №1 – 5 бет.
3. Оқытудың жаңа технологиясын пайдалану сапалы білім негіздері / Әдіскер мұғалім – 2012 №3 – 3 бет.

ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ

А.Е. Игнатьев

Казанский (Приволжский) Федеральный Университет, г. Казань

На сегодняшний день все большую популярность набирает дистанционная форма обучения. Не выходя из дома по тем или иным причинам, через компьютер или при помощи другого информационного оборудования человек получает знания, а по окончании обучения – документ об образовании.

Член-корреспондент Международной Академии информатизации и Международной академии педагогических и социальных наук Буланова-

Топоркова М.В. дает следующее определение: «Под дистанционным образованием понимается комплекс образовательных услуг, предоставляемых широким слоям населения в стране и за рубежом с помощью специализированной информационно-образовательной среды, базирующейся на средствах обмена учебной информацией на расстоянии (спутниковое телевидение, радио, компьютерная связь и т.п.)» [2].

Без сомнения, дистанционное образование не решает всех проблем образования, однако в ряде случаев посредством новых информационных технологий оно позволяет решить ряд важных проблем высшего образования. Если сравнивать затраты на обучение по традиционным формам образования и затраты на дистанционное обучение, то можно прийти к выводу, что дистанционное обучение обладает рядом преимуществ.

Однако с другой стороны дистанционное обучение требует серьезных начальных капиталовложений, направленных на создание учебных материалов и информационной инфраструктуры.

При дистанционном обучении учебные материалы, тесты и экзамены доступны студенту в любое время. Он может самостоятельно выбирать время и объем изучаемых материалов. Это особенно удобно людям, имеющим базовый уровень образования и желающим углубить свои знания и получить новые.

Студент не ограничен территориально тем местом, где он должен получать образование. Существует одно ограничение – возможность доступа к среде передачи информации и среде взаимодействия.

В дистанционном обучении обучаемый может иметь возможность самостоятельно выбрать, каким способом он будет изучать ту или иную дисциплину [3].

С появлением дистанционной формы обучения у многих людей с ограниченными возможностями здоровья появился шанс получить образование, а затем уже и работу, где они могли бы себя реализовать.

Российская Федерация устанавливает федеральные государственные образовательные стандарты, поддерживает различные формы образования и самообразования (ст. 43 Конституции РФ). Правовую основу организации дистанционного обучения детей-инвалидов, нуждающихся в обучении на дому, составляют, прежде всего, Федеральный закон Российской Федерации от 29 декабря 2012 г. N 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации», Федеральный закон от 24 ноября 1995г. N181-ФЗ «О социальной защите инвалидов в Российской Федерации» и приказ Минобрнауки России от 9.01.2014 №2 «Об утверждении порядка применения организациями, осуществляющими образовательную деятельность, электронного обучения дистанционных образовательных технологий при реализации образовательных программ».

На основании статьи 18 Федерального закона «О социальной защите инвалидов в Российской Федерации» детям-инвалидам, по состоянию здоровья временно или постоянно не имеющим возможности посещать образовательные учреждения, с согласия их родителей должны быть созданы необходимые условия для получения образования по полной общеобразовательной или индивидуальной программе на дому [1].

Относительно недавно российское общество заговорило о новой форме образования для людей с особыми образовательными потребностями – об инклюзивном образовании.

Инклюзивное образование – обеспечение равного доступа к образованию для всех обучающихся с учетом разнообразия особых образовательных потребностей и индивидуальных возможностей [4].

Это означает, что не только люди с ограниченными возможностями здоровья, но и другие категории населения имеют полное право учиться в общеобразовательных организациях.

Но раз инклюзивное образование предполагает совместный процесс обучения, а дистанционное – обучение на расстоянии, можем ли мы говорить о взаимосвязанной работе между двумя этими процессами? Скорей «да», чем «нет». Некоторые технологии дистанционного обучения могут применяться в инклюзивном образовании.

Для того чтобы узнать отношение людей к дистанционному образованию, мы провели опрос среди людей с особыми образовательными потребностями. Был задан следующий вопрос: «Как вы относитесь к дистанционной форме обучения?».

Было предложено 3 варианта ответа:

1 вариант: Положительно. Благодаря дистанционной форме обучения, я смог(ла) получить общее / среднее / высшее образование.

2 вариант: Нейтрально. Есть как положительные, так и отрицательные моменты.

3 вариант: Отрицательно. Я считаю, что дистанционное обучение – это пустая трата времени.

Всего в опросе приняло участие 68 человек. Среди них:

– 35 человек (51,5%) – люди с инвалидностью.

– 33 человека (48,5%) – люди, находящиеся в пеницитарном учреждении (рис. 1).

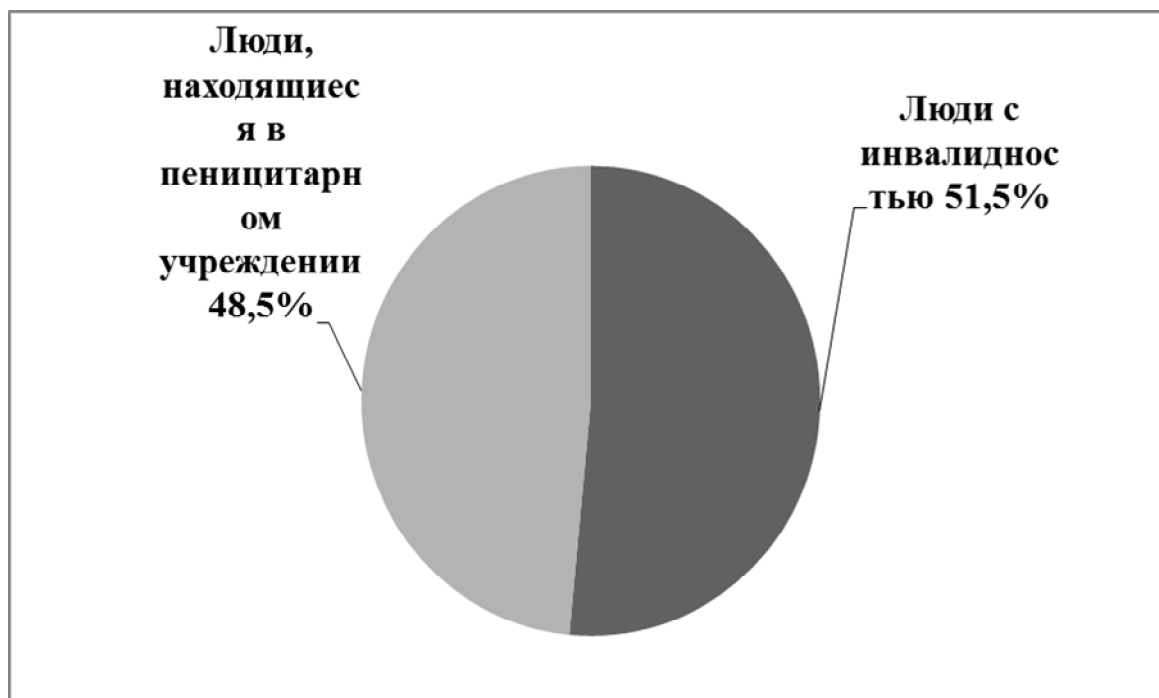
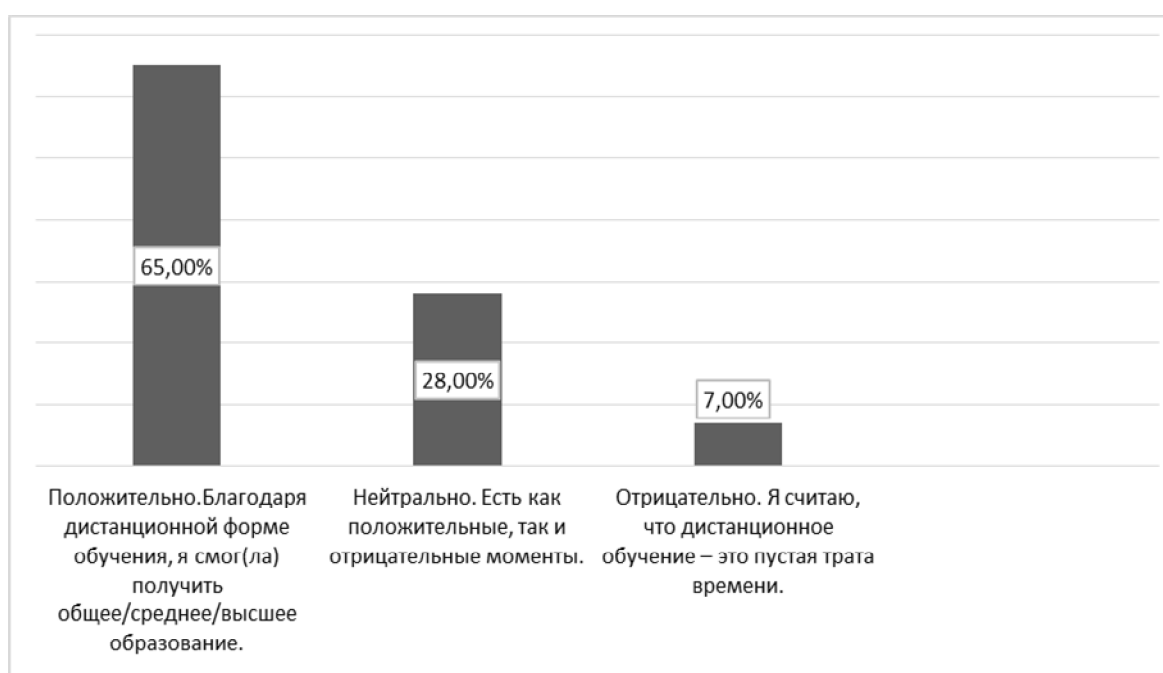

Рисунок 1. Количество опрошенных людей

В результате проведенной обработки данных были получены числовые данные, показывающие отношение людей с особыми образовательными потребностями к дистанционной форме обучения (Табл. 1). 44 испытуемых выбрали 1 вариант ответа, 19 испытуемых выбрали 2 вариант ответа, 5 испытуемых выбрали 3 вариант ответа.

Таблица 1. Общие результаты опроса

Также отдельно были обработаны данные лиц с ограниченными возможностями здоровья (Табл. 2) и отдельно лиц, находящихся в пеницитарном учреждении (Табл. 3).

Таблица 2. Результаты опроса лиц с ограниченными возможностями здоровья

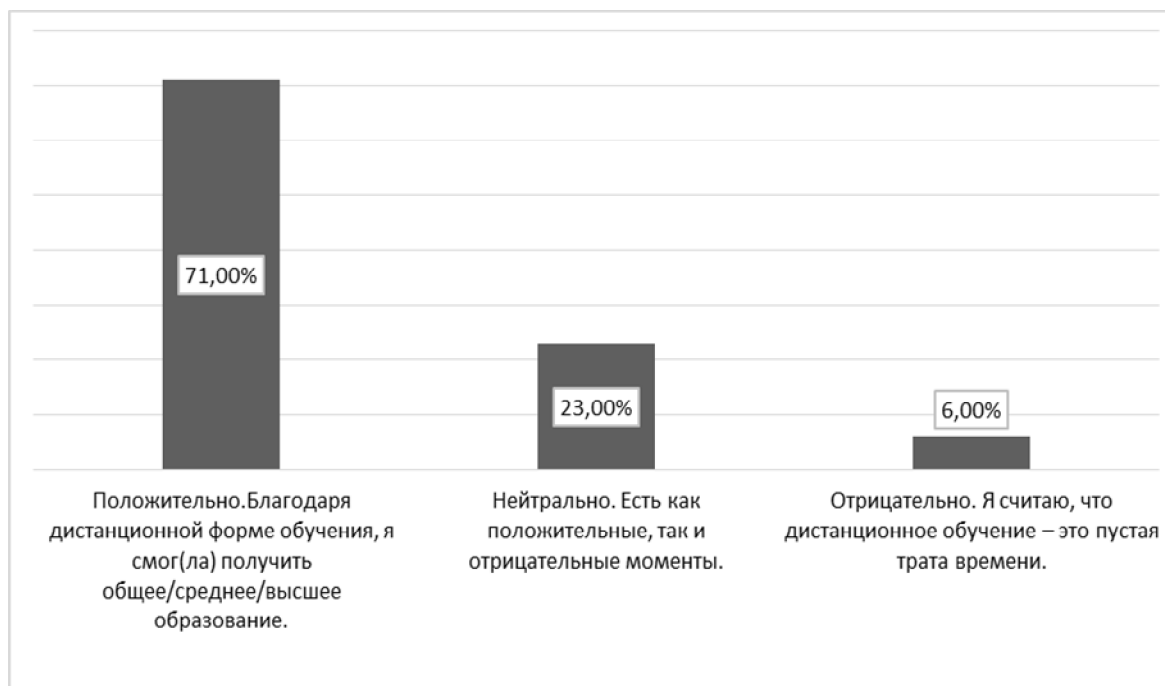
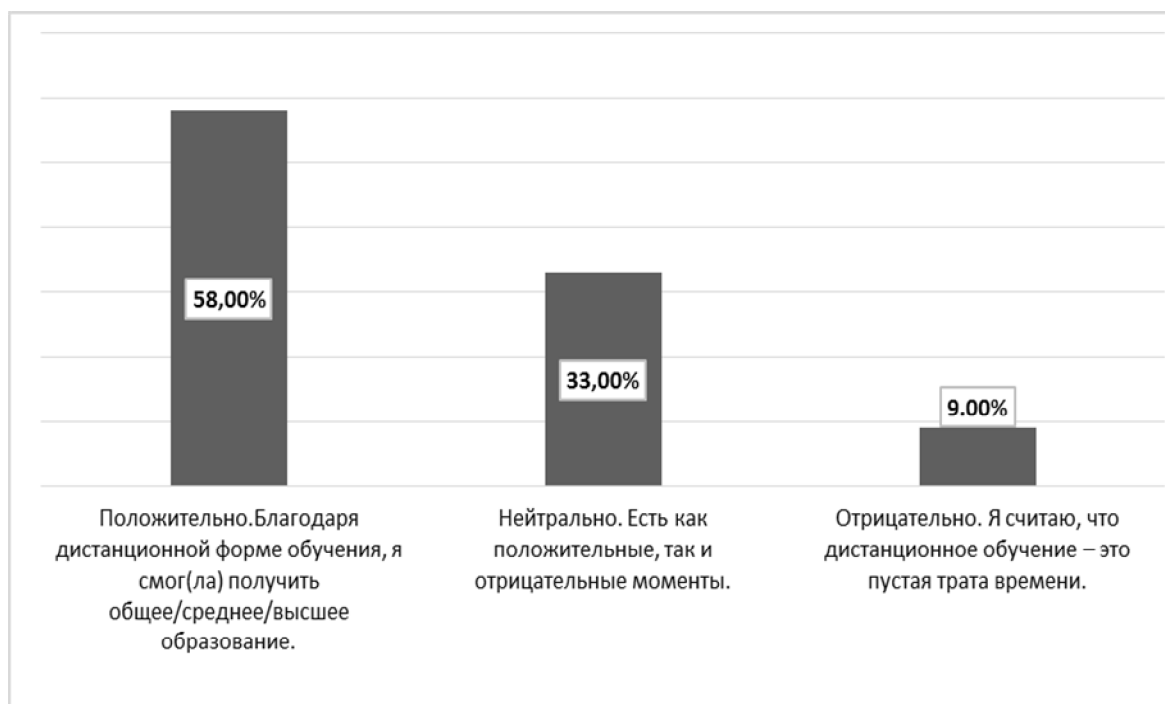

Таблица 3. Результаты опроса лиц, находящихся в пеницитарном учреждении

В работе было эмпирически исследовано отношение лиц с особыми образовательными потребностями к дистанционной форме обучения. Исходя из полученных данных, мы видим, что количество людей положительно воспринимающих дистанционную форму обучения составляет большую часть, причем лица с ограниченными возможностями здоровья более восприимчивы к данной форме обучения, нежели лица, находящиеся в пеницитарном учреждении. Как нам кажется, полученные данные говорят о том, что люди с особыми образовательными потребностями целиком и полностью поддерживают идею дистанционного обучения.

Литература

1. Ахметова Д.З. Инклюзивный подход к психолого-педагогическому сопровождению обучения с применением дистанционных образовательных технологий: науч.-метод. пособие/ Ин-т экономики, упр. и права (г. Казань), Д.З. Ахметова. – Казань: Познание, 2014. – (Педагогика, психология и технология инклюзивного образования).
2. Буланова-Топоркова М.В. Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 544 с.
3. Гордиевских В.М., Петухов Д.В. Технические средства обучения: Учеб. пособие. – Шадринск: ШГПИ, 2006. – 152 с.
4. Федеральный закон Российской Федерации от 29 декабря 2012 г. N 273 – ФЗ «Об образовании в Российской Федерации».

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ОҚУШЫЛАРЫНА ЖАҢА МАТЕРИАЛДАРДЫ МЕҢГЕРТУ ШАРТЫ РЕТІНДЕ ӨЗДІК ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

К. Калелхан

Төрткүдық мектебі, Ақсу ауданы, Павлодар облысы

Білім беру және оқыту теориясы оқыту барысындағы оқушылардың саналылығы, белсенділігі, өздігінен білім мен біліктерінің беріктілігі, ұғынықтылығы және әрекеттілігі талаптарын қамтиды. Бұл талаптардың орындалуы оқушылардың оқу материалын түсінуге, өткенді жаңамен байланыстыруға, негізгісі мен қосымшасын анықтауға, алған білімдерін тәжірибеде қолдана білуге, пайдалануға, өз пікірлерін дәлелдеуге ұмтылысынан көрінеді. Оқу үрдісі оқушылардың танымдық іс-әрекеті нәтижесінде жүзеге асады, ал танымдық әрекеті негізінде оқушыларда танымдық белсенділік қалыптасады.

Өздік жұмыс – оқушының берілген тапсырманы мұғалімнің көмегінсіз орындайтын, өз қабілетін, мүмкіншілігін көрсететін іс-әрекет.

Бұл пікірлерге сүйенсек, ортақ пікір: өзіндік жұмыстың ең басты қажеттілігі оқушыны ойға жетелеуінде, ойланта отырып, өзіндік қадам жасауында болмақ.

Оқудағы өз бетінше жұмыс – өзін-өзі оқыта білу, оқушыда оқу әрекетінің компоненттерін жоғары дәрежеде меңгеруді қалыптастырады. Бұл Ю.Н. Бабанскийдің, А.В. Усованың жеке т.б. авторлардың зерттеулерімен дәлелденген. В.А. Ковалев, А.И. Кочетов, А.И. Рубинский өз бетімен жұмыстарды өзін-өзі тәрбиелеумен байланыстырады.

Е.В. Гурьянов: «Өз бетінше жұмыстың көріністерін оқушылардың іс-әрекетімен анықтайды. Оқушылардың өз бетінше әрекет етуі басқа адамның көмегінсіз, қадағалауынсыз жұмыс істеуі деп біледі. Бұл әрекет оқушыларды өзін қоршаған ортада ұстай білуге, өз жұмысын ұйымдастыра білуге, өзінің пікірін қорғай білуге үйретеді», – деген [15].

Үнемі тануға, білуге деген құштарлықтың болуы адамның болмысының басты ерекшелігі, сол ұмтылысының арқасында ол өзінің рухани жан-дүниесін байытып, дами береді.

Бұл оқу әрекетіндегі бір-бірімен өзара тығыз байланыста туындап жүзеге асатын танымдық, әлеуметтік-мотивациялық компоненттердің бірлігі арқылы жүзеге асады. Выготский: «Егер біз ойды сөз жаңбырын төгетін бұлтқа теңесек, онда осы образды салыстыруды ары қарай жалғай түскенде мотивацияны сол бұлтты айдап отыратын желге теңер едік» – деп көрсетеді. Себебі бұл екеуі де сол оқу әрекетін ұйымдастырудың алғы шарттары. Оқу әрекеті бір жағынан бала не біледі, не істей алады, қандай танымдық негізі бар, екінші жағынан оның оқуға қатынасы қандай, не үшін, не мақсатпен оқиды, білімді қандай дәрежеде меңгеруді қалайды деген тұрғыда анықталады. Сондықтан баланың оқуға қабілетін көрсететін танымдық жағын да, оқуға деген, қатынасын білдіретін мотивациялық жағын да ажырата білуі қажет.

Оқушылардың өзіндік жұмыстарының негізгі ерекшеліктері – олардың ықыласы және өз еркімен әрекет жасауына байланысты.

Бастауыш саты – оқушыда оның интелектісі дамуының іргетасы – оқу әрекеті қалыптасуының қуатты жүретін кезеңі. Оқу әрекетінің мазмұны оқу тапсырмалары түрінде құрылады. Осы тапсырма түрлерін меңгеру оқушы ойын тәртіптеп, оның белгілі бір бағытта жүйелі «арнамен» орындалуын қамтамасыз етеді.

Бастауыш сыныптарға арналған бағдарламада мұғалімге педагогикалық үрдісті жаңаша ұйымдастыру талабы қойылған. Осыған орай сабақ сапасын арттырып, оқушының сабаққа қызығушылығын, белсенділігін дамытып, жүйелі тәрбие беру, оқушыларды ізденімпаздыққа тәрбиелей отырып, өз бетінше білім алу жұмыстарына жұмылдыра білу – бастауыш оқыту сатысының басты мақсаттарына айналып отыр. Оқудағы өз бетінше жұмыс - өзін-өзі оқыта білу, оқушыда оқу әрекетінің

Бастауыш мектеп жасындағы баланың танымдық іс-әрекеті оқыту үрдісінде жүзеге асады. Оқу арқылы баланың таным үрдісі, қабылдау, зейін, ес, қиял, ойлауы дамиды. Күнделікті өмір барысында бала шындық дүниенің құбылыстары мен заттарын анықтай білуге, адам баласының жинақтаған бай тәжірибесін үйренуге талаптанады.

Бастауыш мектеп жасындағы балалардың негізгі әрекеті – оқу. Оқу арқылы балаға қоғам өзінің ғасырлар бойына жинаған асыл мұрасын, дағды тәжірибесін береді. Демек, оқыту – таным үрдісі. Өйткені, онда ілгері қарай қозғалыс болады, оқушы білмеуден білуге қарай жүріп отырады. Оқытудағы міндет – оқушыны табиғат, қоғам және адам дамуының жалпы және негізгі заңдарымен қаруландыру.

Әдебиет

1. Бітібаева Қ. Әдебиетті оқытудың кейбір мәселесі, Өскемен. 2002 ж,
2. Аймамбетотова Б.Р. С.М. Педагогикалық технология ұғымының мәні мен әдіснамалық сипаттамасы. Алматы., 2004.
3. Балтабаева Ж. Бастауыш класс оқушыларының оқу икемділігі мен машығын қалыптастыру – Алматы, 2007.

ОҚУ МЕН ЖАЗУ АРҚЫЛЫ СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУДЫ ДАМУ – ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ

Ю.З. Касымова

Ақсу қаласының №1 қазақ орта мектебі, Павлодар облысы

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы – әлемнің түкпір-түкпірінен жиылған білім берушілердің бірлескен еңбегі. Тәжірибені жүйеге келтірген Джинни Л. Стил, Куртис С. Мередит, Чарльз Тэмпл. Жобаның негізі Ж. Пиаже, Л.С. Выготский теорияларын басшылыққа алады.

Мақсаты барлық жастағы оқушыларға кез келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға сабақтарда үйрету. Біздің елімізге Джордж Соростың ашық қоғам институты, «Сорос-Қазақстан» қоры арқылы келген бұл технология орыс және қазақ тілдерінде мектеп тәжірибелеріне ене бастады.

«Сын тұрғысынан ойлау» ұғымы белгілі бір идеяларды қабылдай отырып, оның неге қатысты екенін зерттеу, оларды жеңіл септикалық ойларға қарсы қоя білу, салыстыра алу, сол идеяларға қарсы көзқарастармен тепе-теңдікте ұстап зерттеу, оларға сеніммен қарау деп түсіндіреді авторлар.

Сын тұрғысынан ойлау – сынау емес, шындалған ойлау. Бұл деңгейдегі ойлау тек ересек адамдарға, жоғарғы сынып оқушыларына

ғана тән деп ойлау аса дұрыс емес. Жас балалардың да бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырған жағдайда өз даму деңгейіне сәйкес ойы шындалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз. Оған осы жобамен жұмыс жасау барысында көз жеткіздік.

Аталмыш бағдарламаның ішкі құрылымында ерекшелік бар. Бұл құрылым 3 деңгейден тұратын оқыту мен үйретудің моделі. Білімнің болашақта пайдаға асуы, қажетке жарауын қалыптастырады. Көп ақпаратты талдай, жинақтай отырып, ішінен қажеттісін алуға үйретеді.

Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы *қызығушылықты ояту, мағынаны тану, ой толғаныс* кезеңдерінен түзіледі.

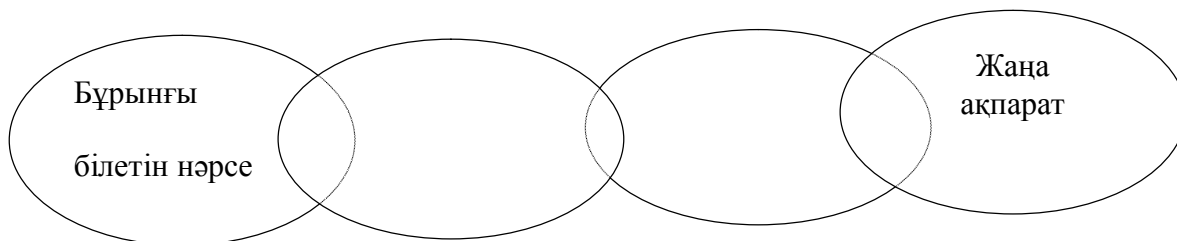
Енді осы кезеңдердің мақсат-міндеттеріне толығырақ тоқталып өтейік.

Қызығушылықты ояту

Үйрену процесі – бұрынғы білетін және жаңа білімді ұштастырудан тұрады. Үйренуші жаңа ұғымдарды, түсініктерді, өзінің бұрынғы білімін жаңа ақпаратпен толықтырады, кеңейте түседі. Сондықтан да, сабақ қарастырылғалы тұрған мәселе жайлы оқушы не біледі, не айта алатындығын анықтаудан басталады. Осы арқылы ойды қозғату, ояту, ми қыртысына тітіркенгіш арқылы әсер ету жүзеге асады. Осы кезеңге қызмет ететін «Топтау», «Түртіп алу», «Ойлану», «Жұпта талқылау», «Болжау», «Әлемді шарлау» т.б. деген аттары бар әдістер (стратегиялар) жинақталған. Қызығушылықты ояту кезеңінің екінші мақсаты – үйренушінің белсенділігін арттыру. Өйткені, үйрену – енжарлықтан гөрі белсенділікті талап ететін іс-әрекет екені даусыз. Оқушы өз білетінін еске түсіреді, қағазға жазады, көршісімен бөліседі, тобында талқылайды. Яғни айту, бөлісу, ортаға салу арқылы оның ойы ашылады, тазарады. Осылайша шындалған ойлауға бірте-бірте қадам жасала бастайды. Оқушы бұл кезеңде жаңа білім жайлы ақпарат жинап, оны байырғы біліммен ұштастырады.

Ойлау мен үйренуге бағытталған бұл бағдарламаның екінші кезеңі мағынаны тану (түсіне білу). Бұл кезеңде үйренуші жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмалар орындайды. Оның өз бетімен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Оқушылардың тақырып бойынша жұмыс жасауына көмектесетін оқыту стратегиялары бар. Соның бірі INSERT. Ол бойынша оқушыға оқу, тақырыппен танысу барысында V – «білемін», – - «мен үшін түсініксіз», + - «мен үшін жаңа ақпарат», ? – «мені таң қалдырады» белгілерін қойып отырып оқу тапсырылады. INSERT – оқығанын түсінуге, өз ойына басшылық етуге, ойын білдіруге үйрететін ұтымды құрал. Бір әңгіменің соңына тез жету, оқығанды есте сақтау, мәнін жете түсіну – күрделі жұмыс. Сондықтан да, оқушылар арасында оқуға жеңіл-желпі қарау салдарынан түсіне алмау, өмірмен ұштастыра алмау жиі кездеседі. Мағынаны түсінуді жоғарыдағыдай ұйымдастыру – аталған кемшіліктерді болдырмаудың бірден-бір кепілі.

Үйретушілер білетіндерін анықтап, білмейтіндерін белгілеп сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білім арасында көпірлер құрастыруға, яғни байланыстар құруға дағдыландырады. Сурет арқылы бейнелесек:

Тақырып туралы ой-толғаныс – бағдарламаның үшінші кезеңі. Күнделікті оқыту процесінде оқушының толғанысын ұйымдастыру, өзіне, басқаға сын көзбен қарап, баға беруге үйретеді. Оқушылар өз ойларын, өздері байқаған ақпараттарды өз сөздерімен айта алады. Бұл сатыда оқушылар бір-бірімен әсерлі түрде ой алмастыру, ой түйістіру, өз үйрену жолын, кестесін жасау мақсатында басқалардың әр түрлі кестесін біліп үйренеді. Бұл үйрену сатысы – ойды қайта түйіп, жаңа өзгерістер жасайтын кезең болып табылады. Әр түрлі шығармашылықпен ой түйістіру болашақта қолданылатын мақсатты құрылымға жетелейді.

Осы кезеңді тиімді етуге лайықталған «Бес жолды өлең», «Венн диаграммасы», «Еркін жазу», «Семантикалық карта», «Т кестесі» сияқты стратегиялар әр сабақтың ерекшелігіне, ауыр-жеңілдігіне қарай лайықтала қолданылады.

Жоба 60-қа жуық стратегиялардан тұрады. Солардың кейбірімен таныстыра кетеміз.

Джиксо – ұжымдық оқыту әдісі. Мақсаты – жалпы мәселені алдымен жұпта, сосын ұжымда талқылау. Бұл жағдайда әрбір оқушы бір сәт өзін мұғалім ретінде сезінеді, оқуға деген жауапкершілігі артады.

Әдісті қолдану төмендегіше ұйымдастырылады. Алдымен ұжым 4 адамнан тұратын топтарға бөлінеді. Бұл «жанұя» топтар деп аталады. Содан кейін 1, 2, 3, 4-ке санау арқылы 1-лер бөлек, 2, 3, 4 өз алдына «жұмыс» тобын құрайды. Оқуға ұсынылатын материалдың тақырыбы талқыланды соң осы мәтінді түсіну қажет екендігі ескертіледі. 4 логикалық бөлікке бөлінген мәтіннің 1-бөлігін 1-лер, 2-бөлігін 2 санын алғандар, 3, 4 нөмірлі топтарға оқуға тапсырылады. Жұмысты бастамас бұрын оқушыларға «жұмыс тобында» мәтіннің тиісті бөлігін жақсы меңгеру қажеттілігін, өйткені сол бөлікті «жанұя топ» оқушыларына түсіндіруге жауапты екенін, мәтінді тұтас түсіну әр оқушының ыждағаттылығына байланысты екенін түсіндіру қажет.

Келесі кезекте ұжым мүшелері бастапқы топтарымен қайта табысып, өздерінің үйреніп келген бөліктеріндегі мазмұнды ортаға салады. Осылайша ұжым мүшелері бірін-бірі оқытуға, сол арқылы ойлауға үйренеді.

ДЖИКСО стратегиясы мазмұнды жоғары табыспен меңгеру, оқығанды есте сақтау үшін өте тиімді. Оқушының оқуға деген қызығушылығы артады, ұжымда жақсы қарым-қатынас қалыптасады, саналы тәртіп орнайды. Сондай-ақ, мұғалімді, мектеп қызметкерлерін түсіну, оларға деген дұрыс көзқарасқа үйренеді.

Екі түрлі түсініктеме күнделігі.

Оқушылардан дәптердің бетін (не таратылып берген парақты) ортасынан вертикаль сызықпен бөлу сұралады. Мәтінді оқу барысында олар:

Бөліктің оң жағына

Мәтіндегі қатты әсер еткен тұстарды, үзінділерді жазады.

Сол жағына

Сол әсер еткен үзінділер жайлы пікір жазады (нені еске түсіреді, себеп-салдары қандай, қандай сұрақ бар т.б.)

Әр оқушы мәтінмен танысып, күнделікті толтырып біткен соң жұпта, топта талқылау ұйымдастырады. Жұмыс аяқталған кезде мұғалім қорытуға арналған әзірлеп келген сұрақтарын қойып, жауаптар алады. Ол сұрақтар оқығанға баға беру, пікірін, көзқарасын білдіруге лайықталынып қойылғаны дұрыс. Мысалы:

- Сіздің ойыңызда не сақталып қалды?
- Автор оқырманды қалай қызықтырады?
- Кейіпкерлердің іс-әрекетін Сіз қалай бағалайсыз? т.б. түрінде.

Бұл әдіс те алдыңғы сияқты оқушыларды ұжым болып, жұмыс жасауға үйретеді. Ақпаратты өз бетінше меңгеруге жағдай жасайды. Сөз астарын, күдіретін түсінуге бағыттайды. Сондай-ақ, әдістің тиімділігі – сабақтан тысқары қалатын оқушы болмайды, оқыған мәтінді түсіну, оны түсінікті етіп айтып беру, оған қатысты ойын, пікірін білдіру арқылы оқушының тілі дамиды. Осылайша ұйымдастырылған оқу сабақтары арқылы сауатты оқырман қалыптастыру мүмкіндігі туады.

Еркін жазу. Бұл әдісті сын тұрғысынан ойлау жобасындағы сабақтың үшінші ой толғаныс кезеңінде пайдалану тиімді. Мұғалім сабақ бойына қарастырылған жаңа ақпарат жайлы, одан алған әсерін, не үйренгенін, нені әлі де біле түсу керек екенін т.б. жайлы өз пікірін қағаз бетіне түсіруді тапсырады. Жазуға уақыт береді. Уақыт аяқталған кезде оқушылар өз жазғандарымен топ мүшелерін таныстырады. Ең жақсы деп танылған жұмысты ұжымда оқуға болады.

Оқушыларды алған білімдерін қорытуға, оған сын көзбен қарап, ойын түйіндеуге үйрететін бұл әдісті кез келген сабақта қолдануға болады.

Венн диаграммасы. Бір-бірімен айқасқан екі шеңбердің екі жағына салыстыруға берілетін объектілердің сипаттамалары жазылады. Ал

айқасқан жерге екеуіне ортақ сипаттар тізіледі. Салыстыруға арналған тапсырмаларды осы диаграммаға салып, оқушылар қызыға толтырады, яғни салыстыру сияқты күрделі ойлау операциясын меңгереді.

Біз жобадағы әдістердің тек бірнешеуін ғана сөз еттік. Қалғандары осы тақырыптар арнайы ұйымдастырылатын курс жұмыстарында талқыланады.

«Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» жобасында жұмыс жасауды бастаған мұғалімдер бұл сабақтар баланың танымдық белсенділігін арттыруға, өз бетінше білім алуға, шығармашылығын қалыптастыруға ықпал ететіндігін атап өтсе, оқушылар оқудың (сабақтардың) қызықты, жеңіл өтетіндігін, ұжымда бірлесіп жұмыс жасауға үйрететіндігін, білімнің тереңдігі, әрі тиянақтылығы артатындығын баяндайды.

Мектеп өмірінде мұғалімдердің аталмыш жобамен жұмысқа дейінгі және кейінгі кезеңін (аралығын) салыстыру оқушылардың оқуға деген ынта-ықыласының артқандығын, адами жақсы қасиеттердің қалыптасқандығын, мұғалімнің шыдамдылық, төзімділік сияқты сапаларымен қатар оқушылардың басқаны қабылдау, түсіну, сыйлауды үйренгендігімен сипатталады.

Бүгінгі қоғамға, мектепке керегі де осылар.

Оқытудың осындай жаңа педагогикалық технологияларын сабаққа ендіру бүгінгі таңда әрбір ұстаздың басты мақсаты болуы керек. Себебі, елімізге заман талабына сай қалыптан тыс ойлай алатын, шұғыл шешімдер қабылдай білетін, белсенді, шығармашыл азаматтар қажет. Сабақта тек білімділік мақсаттарды шешіп қоймай, балалардың жекелік қасиеттерін, қабілеттерін дамытудың жолдарын қарастыруда дәстүрлі оқыту мен дамыта оқытудың айырмашылығын салыстыру кестесі арқылы көрсетуге болады. Мұғалім бұл жүйемен жұмыс жасағанда, үнемі оқушы санасында болып жатқан өзгерістерді бақылап, оның дамуын жан-жақты зерттей отырып, өз сабақтарын соған сай өзгертіп отыруы тиіс. Әйтпесе, жаңа жүйенің құны болмайды.

<i>Дәстүрлі сабақтар</i>	
Мұғалімнің әдістері	Оқушының іс-әрекеті
Тақырыпты түсіндіреді	Мазмұнын айтып береді
Кейіпкерлер туралы айтып береді	Кейіпкерге мінездеме береді
Мәтіннің идеясын анықтайды	Оқулық бойынша мұғалімнің түсіндіргенімен байланыстырып айтады
Мәтіннің көркемдік ерекшелігін мысалдар арқылы түсіндіреді	Мәтіндегі негізгі сөздерді тауып, айтып береді, дәптерлеріне жазады
Тақырыпқа шығарма жазуды тапсырады	Шығарма жазады
Сабақты қорыту сұрақтары жалпы қойылады	Жауап береді

<i>RWCT сабақтары</i>	
Мұғалімнің әдістері	Оқушының іс-әрекеті
Топқа бөліп, ой қозғайды	Ұжыммен жұмыс жасайды
Тақырыпқа қызықтырып бағыттайды	Мәтінмен өздері танысады
Мәтіндегі ең құнды нәрсені анықтауды ұсынады	Әр түрлі әдістер арқылы мәтінді зерттейді
Кейіпкердің ерекшеліктерін тануға бағыттайды	Жеке кейіпкерлерді талдайды, өздерін олардың орнына қойып, қарайды, салыстырады
Мәтіннің тілдік ерекшелігі туралы сұрақ қояды	Әр түрлі әдістер арқылы шығарманың негізгі мазмұнын анықтайды
Өз ойларын жазуды ұсынады	Ойларын қорытып, оны қағаз бетіне түсіреді
Ойларын қорытуға бағыттайды	Өз тұжырымдамасын жасайды

Сабақта оқушыға білім дайын күйінде беріле салмау керек. Мұғалім шеберлігі арқылы баланың білімді игеруге қызығушылығын ояту қажет. Ал ол сұрақ әр түрлі әдіс-тәсілдер арқылы баланың алдына жан-жақты мақсат қойып, іске асыруына жол көрсетеді.

Технологияның басты мақсаты – дамыта оқыту негізінде «Сын тұрғысынан ойлау арқылы оқу мен жазуды дамыту» бағдарламасын іске асыру, балаларға терең білім беру.

Бұл бағдарлама Қазақстан қоры жанынан 1998 ж. қазан айынан бастап жүргізіліп келеді.

Жаңа технология ретінде ең озық әдістерді дер кезінде игеру, іздену арқылы бала бойына дарыту, одан өнімді нәтиже шығара білу – әрбір ұстаздың басты міндеті.

RWCT бағдарламасы – ағылшын тілінен аударғанда «Сын тұрғысынан ойлау үшін оқу мен жазу» дегенді білдіреді. Бұл бағдарлама оқытудың 60 түрлі стратегияларынан: әдістерінен тұрады. Мақсаты – шығармашылық ойлауды, сын тұрғысынан ойлауды дамыту.

Сабақтың мақсаты:

- а) қызығушылықты ояту – сұрақ қою;
- б) мағынаны ажырату – жауаптар іздеу, мәселені зерттеу;
- в) ой толғаныс – ойлау процесінің ең жоғарғы сатысында мәселені талқылау, яғни үш фазада сабақты бөліп өту, оқыту мен оқу процесін осындай үш сатыда ұйымдастыру.

Мен өз сабақтарымда, көбінесе ана тілі пәнінде стратегияларды оқу бағдарламасына сәйкес бірізді жүй елі түрде қолданып келдім. Сабақта қолданып жүрген әдістерім мынадай:

I – қызығушылықты ояту фазасында ой қозғау (шақыру).

II – мағынаны ажыратуда түртіп алу жүйесі, 5 жолды өлең.

III ой толғаныс фазасында Венн диаграммасы, еркін жазу т.б. стратегиялар арқылы баланың дамуына, оның бойындағы жеке қабілеттердің ашылуына, шығармашылықпен ізденуіне жол саламыз.

СТО бағдарламасына қатысудың нәтижесінде сабақта жеткен нәтижелерім:

1. Сабағымда сабақтың жаңа құрылымы пайда болды.

Сабақтың жоспары:

1. Психологиялық дайындық.
2. Ой ашар.
3. Үй тапсырмасын тексеру.
4. Жаңа сабақ.
- I. Қызығушылықты ояту.
- а) Ой қозғау.
- ә) Өзіндік жұмыс.
- б) Түртіп алу — + ? v (INSERT)

II. Мағынаны тану сатысы.

1. Топпен жұмыс.
2. Бес жолды өлең.

III. Ой толғаныс сатысы.

1. Венн диаграммасы.
2. Бағалау.
3. Үйге тапсырма.

2. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту сабақтарының негізінде менің сабағымда оқушылар арасында:

- бір-бірінің пікірін тыңдау, сыйлауға ынтымақты қарым-қатынастың негізі қаланды;
- өзін жеке дара тұлға ретінде тануға жол ашуға;
- бір-біріне құрметпен қарауға;
- өз ойын ашық, еркін айтуға, пікір алмасуға;
- өзін-өзі, бірін-бірі бағалауға;
- мұғаліммен еркін сөйлесіп, пікір алмастыруға;
- достарының ойын тыңдай отырып, проблеманы шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге көмектесуге;
- белсенді шығармашылықты ойлауға негіз қаланды.

Әдебиет

1. «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» / Бастауыш сынып – 2014 №1 0 (54) – 4 бет.
2. «Оқыту мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясын сабақта тиімді қолдану жолдары /Бастауыш сыныпта оқыту әдістемесі – 2014 №3(18) – 2 бет.
3. Әдітемелік қызметінің мазмұны білім берудің жаңарту тұрғысынан / Алматы-2007-35 бет.
4. Жаңа технологияларды қолдану / Бастауыш мектеп – 2013 №5-3 бет.

ТЕХНОЛОГИЯ ПРОВЕДЕНИЯ УЧЕБНОЙ ПРАКТИКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Е.А. Кириллова

Казанский (Приволжский) Федеральный Университет, г. Казань

В связи с распространением инклюзивного образования в мире одной из главных задач современных педагогических ВУЗов становится подготовка высококвалифицированных, практико-ориентированных специалистов, способных осуществлять свою деятельность в инклюзивной образовательной организации [5]. Такая подготовка наряду с теоретической частью предусматривает достаточно большой объем практической подготовки – педагогической практики. Будущие инклюзивные педагоги должны не только владеть знаниями о детях-инвалидах и особенностях их обучения в условиях инклюзивного образования, но и иметь практический опыт профессиональной деятельности [2].

Педагогическая практика (от греч. *prakticos* – деятельный, активный) – это форма профессионального обучения в высших и специализированных учебных заведениях, ведущее звено практической подготовки будущих учителей, логопедов, дефектологов, психологов [4].

Педагогическая практика – это комплексный процесс, в котором студенты выполняют все виды деятельности, определяемые их специализацией.

Современный педагог должен обладать глубокими теоретическими и практическими знаниями, а также высоким педагогическим мастерством. Практика способствует развитию профессионального самосознания, культуры педагогического общения, формированию теоретической, практической и личностно-мотивационной составляющих профессиональной компетентности будущих педагогов [1.]

Учебная практика – вид практики, позволяющий приобрести первичный профессиональный опыт.

Технология проведения данной практики предполагает разработку рабочей программы и ее выполнение в соответствии с содержанием, поставленными целями, задачами.

Целями учебной практики являются:

- формирование у студентов целостного представления о теории и практики воспитания и обучения детей с особыми образовательными потребностями;
- ознакомление с содержанием и спецификой профессиональной деятельности педагогов в инклюзивной образовательной организации;
- знакомство студентов с инклюзивными образовательными учреждениями, осуществляющими совместное обучение детей с особыми возможностями здоровья (ОВЗ) и детей, не имеющих отклонений в развитии.

Задачи учебной практики в инклюзивной образовательной организации:

- совершенствование профессиональных умений и навыков, приобретенных в процессе усвоения программного материала по психолого-педагогическим дисциплинам;

- формирование у студентов целостного представления о современной педагогике, методах, приемах и системах совместного воспитания и обучения здоровых детей и детей с ОВЗ;

- овладение студентами широкой информацией о структуре и многообразии видов нарушений в психофизическом развитии;

- приобретение ряда диагностических, организационных, коммуникативных и других умений;

- совершенствование полученных теоретических знаний в процессе их применения в работе с детьми, имеющими особые возможности здоровья;

- стимулирование интереса к будущей профессиональной деятельности.

Учебная практика включает три этапа работы студентов: ориентировочный, основной и заключительный [3].

На первом (ориентировочном) этапе проводится установочная конференция, где учащиеся знакомятся с задачами и организацией практики, сроками выполнения учебных заданий. Здесь же происходит вводный инструктаж, ознакомление студентов с графиком выхода на базы практики и их закрепление за определенным методистом и педагогом.

Второй этап (основной) учебной практики в инклюзивной образовательной организации включает знакомство с педагогическим коллективом и медицинским персоналом учреждения, изучение организации работы в контексте обеспечения педагогического сопровождения образовательного процесса, анализ материально-технического оснащения; посещение занятий педагогов.

Третий этап (заключительный) предполагает обобщение результатов профессиональной подготовки будущих специалистов и включает оформление документации (дневник педагогической практики, анализы просмотренных занятий, протоколы наблюдения занятий, конспекты уроков, сообщения для педагогического совета, конспекты родительских собраний, отчет о работе). Также на заключительном этапе проводится итоговая конференция и выставляется оценка деятельности студента.

В результате прохождения учебной практики в инклюзивной образовательной организации студенты овладевают основами коррекционно-педагогической деятельности инклюзивного педагога с детьми с различными возможностями здоровья; технологией проведения динамического наблюдения за ходом образовательного процесса с целью оценки его эффективности, анализом педагогической деятельности; основными

подходами к организации работы по популяризации психолого-педагогических знаний среди населения. Кроме того, учатся собирать информацию в сфере профессиональной деятельности, выбирать коррекционно-образовательные программы, применять в обучении личностно-ориентированный и индивидуальный подход.

Продолжительность учебной практики в инклюзивной образовательной организации составляет 4 недели. За это время будущие специалисты знакомятся со структурой инклюзивной образовательной организации, ее особенностями; изучают правовую, нормативную, медицинскую, рабочую документацию; овладевают навыками ее заполнения и ведения, наблюдают за работой различных специалистов (учителя, воспитателя, психолога, логопеда, дефектолога), собирают и анализируют научную информацию, отечественный и зарубежный опыт инклюзивных образовательных учреждений.

Все студенты организуют свою деятельность с учетом требований нормативных документов, правил внутреннего распорядка инклюзивной образовательной организации; своевременно выполняют все виды работ, которые отражены в индивидуальном плане педагогической практики; в дневнике педагогической практики отражают основное содержание коррекционно-воспитательного процесса и результаты самостоятельной работы; повышают свой профессиональный уровень, используя различные формы самообразования; самостоятельно готовят необходимые для практики материалы и оформляют все виды документации.

В соответствии с общими требованиями будущие педагоги по результатам практики получает оценку. При оценке результатов учебной практики учитывается уровень теоретической подготовки; степень сформированности профессионально-педагогических умений уровень профессиональной направленности; возможность реализации имеющихся знаний по специальности и смежным дисциплинам в конкретной педагогической деятельности; степень самостоятельности и инициативности; соблюдения студентом трудовой дисциплины [3].

Таким образом, учебная практика является необходимой основой для последующего изучения ряда дисциплин вариативной части и курсов по выбору, подготовки выпускной квалификационной работы, формирования у студентов многих общекультурных и профессиональных компетенций.

Учебная практика в инклюзивной образовательной организации – новое направление в практической подготовке будущих педагогов. Опыт педагогической деятельности в таком учреждении позволяет преодолеть страх, незнание, психологические барьеры в работе с детьми, имеющими особые возможности здоровья в условиях инклюзивного образования, а также решить одну из главных проблем инклюзивного образования – отсутствие высокопрофессиональных педагогических кадров.

Литература

1. Асафова Е.В. Педагогическая практика студентов в высшем учебном заведении. – Казань: Издательство Казанского университета, 2011.
2. Ахметзянова, А.И. Подготовка педагогических кадров для реализации инклюзивного образования инвалидов и лиц с ограниченными возможностями здоровья в Казанском федеральном университете / Инклюзивное образование – доступное образование – безбарьерная среда: материалы второй международной научно-практической конференции (июнь 2014). – Якутск: Издательский дом СВФУ. – 2014, с. 227-231.
3. Ахметзянова А.И., Корнийченко Т.Ю. Организация и содержание педагогической (логопедической) практики в школе для детей с тяжелыми нарушениями речи. – Казань: ТГГПУ, 2012. – 102 с.
4. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь. – М.: Издательский центр «Академия», 2003.
5. Инклюзивное образование: история, теория, технологии / под ред. З.Г. Нигматова. – Казань: Изд-во «Познание» Института экономики, управления и права, 2014. – 220 с.

БІЛІМ МАЗМҰНЫН МЕНГЕРТУДЕГІ БЕЛСЕНДІ ӘДІС - ТӘСІЛДЕРДІ ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТАРДА ТИІМДІ ҚОЛДАНУ

Ж.К. Қоңырханова

№2 ЖОББМ, Ақсу қ, Павлодар облысы

Орта білім беру жүйесінде әлемдік жоғары деңгейге қол жеткізген анағұрлым танымал оқыту әдістемелері арасында сындарлы (конструктивті) теориялық оқытуға негізделген тәсіл кең тараған [Hatte, 2009].

Бұл бағдарламаның басым бөлігі, түрлі тәсілдер қарастырылғанына карамастан, сындарлы оқыту теориясы негіздерін қамтыған. Теория оқушылардың ойлауын дамыту олардың бұрынғы алған білімдері мен жаңа немесе сыныптағы түрлі дерек көздерінен, мұғалімнен, оқулықтан және достарынан алған білімдерімен астастырыла жүзеге асады деген тұжырымға негізделеді. [Мұғалімге арналған нұқаулық, 6 бет] Міне, осы сындарлы оқытуды негізге алған бағдарламаны оқу барысында 7 модульді оқып үйрендім. Бұл мен үшін жаңалық болды. Бірақ мен жаңашылдықтан еш уақытта қорыққан емеспін. Себебі мұғалім мамандығын менің сүйікті мамандығым десем болады. Сондықтан сүйікті кәсібіме жаңашыл бастама енгізуді мен қашанда қолдаймын. Халқының болашағы үшін білімнің даңғыл жолын салған Ыбырай Алтынсарин «Мұғалім – мектептің жүрегі» деп айтқан.

Шындығында ұстаз деген бойындағы күш-қайратын ұрпақ тәрбиесіне жұмсап, сол жолда еңбек етіп талмай ізденетін ұлағатты жандар деп білемін. Осы ретте бағдарлама негізінде қамтылған модульдер менің педагогикалық көзқарасыма әсер етті. Себебі менің

теориялық білімім болғанымен әдістемелік білімім жеткіліксіз екенін осы оқу барысында түсіндім. Үйткені мен бұрынғы сабақтарымда оқушылардың нені оқып-үйренгісі келетіні жөнінде ойланбаппын. Енді осы қателіктерімді дұрыстамақ болып мектептегі тәжірибе кезінде алдымен әріптестермен кеңесіп өзімнің алған біліміммен бөлістім. Оларға бұрынғы сабақтарымды өзіме ыңғайлы үйреншікті тәсілмен құрылымдағанымды және оқушы қызығушылығын ескермегенім қателік екенін де айттым. Әрине бастапқыда сабақтарымды қай бағытта қалай өзгертемін деген қорқынышым да болды. Дегенмен бағдарлама барысында 7 модульді оқып үйрену маған бағыт-бағдар берді, мұғалім ретінде тәжірибеме өзгеріс енгізуіме көмектесті деп айта аламын. Осылайша мен сабақ өткізу әдісімде оқушылардың таным қабілетіне баса назар аудардым. Себебі «оқу бар және сонымен қатар оқуды үйрету де бар» [Мұғалімге арналған нұсқаулық, 32 бет].

Алдымен мен өзімнің курс барысында тыңдаушы болған кезімді еске түсірдім. Біз онда барлық тыңдаушылар мәселені өзіміз талқылап, пікірлесу арқылы жұмыс жасадық. Білімді өздігімізден игеру ұнады. Сол сияқты оқушыларға да дәл сондай мүмкіндік беруге тырыстым. Ең маңыздысы оларға өз қалаулары мен өз еңбектерін қолдану ұнады. Мысалы, мен сабақта

«ДЖИГСО» әдісімен тақырып мазмұнын өздіктерінен меңгеріп, бірін-бірі толықтыра отырып, өз пайымдаулары бойынша түсініп, талдап, ой қорытып, білімдерін ортаға салу арқылы өзара әрекеттесетінін байқадым. Демек, сабақтың қызықты өтуі, оқушының теориялық білім алуы мұғалімнің оқушыға сабақты түсіндіруімен байланысты емес, оқушылардың өз қалауымен ерікті түрде білім алуына, сол жолда еңбектенуіне жағдай туғызуға байланысты деп ойлаймын. Әрине бастапқыда олар қателесуі мүмкін. Мұндай сәтте оған бағыт беріп, қателігін дұрыстауға үйрететін мұғалім.

Бағдарламаның негізгі мақсаты сол балаларды өздігінен білім алуға үйрету. Енді мен әр сабағымды жаңаша құрылымдап өткізуге тырысудамын. Нені оқыту керек? Балалар қалай оқиды? Оқыту реттілігін қалай құрылымдау керек? Табысты бола білгендігіңізді қалай бағалау керек? деген сұрақтар төңірегінде көп ойлануыма тура келді. Өзімнің сабақтағы мұғалім басқарушы рөлінен арылып, бағыттаушы рөліне енуім үшін осы бағдарламаның 7 модульмен жұмыс жасау керек деп білдім.

Сыныбымда алғашқы кезде топтық жұмыстың барысы у-шуға ұласқан жағдайда, күлкінің басымдығы да орын алып жатты. Бірақ келе-келе балалар сабақ мақсатын өздері айқындап, өздері жаңа сабақты түсіну үшін жұмыс жасаған сәтте жауапкершілікті сезіне білгеннің арқасында сабаққа көңіл аударып, өз жұмыстарына байыпты қарауды үйренді. Топпен жұмыс жасағанда немесе тапсырма орындағанда балаларға уақыт беріліп, сол уақытта жұмысты аяқтау керектігі жөнінде

талап қоюыма тура келді. Себебі, бастапқы кезде кешеуілдеп орындаған тапсырмаларымыз да болды, үнемі уақыт жетпей жататын. Бұл жаңа сабақты өтуге немесе тапсырмалар орындауға уақыт тапшылығын сездірді. Кейін келе бұл мәселе уақытқа бағынуға тырысқанның нәтижесінде өзінің оң шешімін тапты.

Сыныптағы диалогты орнату үшін алдымен әр сабағымда ынтымақтастық атмосферасын қалыптастырып отыру қажет екенін түсіндім. Сол себепті алдымен сынып оқушыларын достық қарым-қатынасқа негіздеп түрлі әдістерге (түрлі фигуралар арқылы, мақал-мәтелдер арқылы, сурет құрастыру арқылы) сүйене отырып топқа бөлдім. Топ мүшелері ақылдаса отырып топтың атын және ережесін құруды үйренді.

Білім мазмұнын меңгертуде қолданылған әдіс-тәсілдерге әріптестер тарапынан қызығушылық танытып жаңа әдісті түсіндіруіме тілек білдіргендер де болды. Сабағыма қатысып көргеннен кейін өзіндік ой-пікірлерімен бөлісті. Олардың айтуынша, сабақтың барысында диалогтың жақсы орын алатындығы, оқушылардың шығармашылықпен жұмыс жасауына, ізденуіне жаңа әдіс-тәсілдер жол ашады екен. Мұндай пікірлерден кейін әріптестер жаңашыл бастаманы құптап қолдау көрсететіндеріне мен де сенімдімін.

Білім мазмұнын меңгерту барысында қолданылатын тиімді әдіс-тәсілдер түрлері көп. Ұлы данышпан Әбу Насыр әл Фараби «Әрекетіміз дұрыс болу үшін біздің соған баратын жолымыз қандай болу керек екенін анықтап алуға тиіспіз» деп атап көрсеткендей, бір сабақ құрылымына сай бір немесе екі ғана әдіс таңдалуы тиіс, сонда тақырып меңгеруі нәтижелі болмақ.

Тарих, география сабақтарына тиімді қолданылып жүрген әдіс-тәсілдер: «Джигсо», «Ыстық орындық», «Қар үйіндісі», «Тыңдап тұрған үштік», «Қара жәшік», «Венн диаграммасы», «Сәйкестендіру», «Артығын тап», «Он сұрақ», «Конверт-сұрақ», «Сөйлемді толықтыр», «Ойлан, бірік, бөліс», «Жұптық әңгіме», «Өкіл», «Мозайка», «Ойланудың алты қалпағы», «Дебат-диспут» т.с.с. Бірнеше әдістердің орындау шартына сабақ ұйымдастыру барысында қолдау табар деген үмітпен тоқтала кеткім келіп отыр.

«Қар үйіндісі»

Мақсаты:

Келіссөздерді, бірге алаң болу және негіздеуді қолдануға көмектеседі.

Ұйымдастыру жолы:

Сыныптағы жұмыс үшін стандартты.

Жаттығудың сипаттамасы:

Біріншіден, оқушылар жеке жауап берулері керек. Кейін жұбы ақылдасып, олардың екі жауабын бір жауап етіп үйлестіреді. Кейін жұптар басқа жұптармен бірігіп, үдерісті қайталайды. Осылайша төрт жауап бір жауап болып біріктіріледі.

Мысалы.

Бірінші оқушы мінсіз өмір үшін үш зат таңдайды.

Кейін жұптар талқылап, 6 жауаптан тек үшеуін таңдайды.

Сосын 4 оқушы дәл солай алтыдан 3 затты таңдайды.

«Жұптық әңгіме»

Мақсаты:

Идеяларды құрастырып, белсенді тыңдап, бар ойын талқылауға шоғырландыруға мүмкіндік береді. Жұптарды қолдану оқушыларға сөйлеуге және үлкен топтарда өзін сенімсіз сезінетін оқушыларға көмектесуге мүмкіндік береді.

Ұйымдастыру жолы::

Талқылау кезінде басқа жұптармен қосылып талқылаудан сақтап қалу үшін жұптар арасында аз да болса арақашықтық сақтаған дұрыс әрі тиімді болмақ.

Жаттығудың сипаттамасы:

Оқушылармен талқылау үшін ынталандыратын немесе арнайы сұрақтар мен тақырыптарды қолданыңыз. Белсенді тыңдап, жауап беруге жетелеңіз. Тақырыпты белгілеу үшін А мен Б атаңыз (мысалы, А тыңдайды, ал Б сөйлейді, кейін керісінше. Оқушылардан олар жеке жауап алғысы келетін сұрақ қоюды сұраңыз, кейін бұл сұрақ жұпта талқыланады. Әр жұпқа мақсат қойыңыз – мысалы, мынаған жауап беріндер.

«Тыңдап отырған үштік»

Мақсаты:

Бұл әңгіме тақырыбының тұжырымдамасын және үдерісті түсінуді дамытатын ақпарат алуға арналған құрылымдалған жаттығу. Сондай-ақ бақылаушы ролі арқылы өзін өзі сараптауды дамытуға ықпал етеді.

Ұйымдастыру жолы::

Оқушылар үшеуден отырады, екеуі қарсы, ал біреуі сәл алшақта – сөйлесуге қатыспайды, бірақ бақылайды.

Жаттығудың сипаттамасы:

Оқушылар топта үшеуден отырады. Әр оқушы сөйлеуші, сұрақ қоюшы және жазып алушы рөлін атқарады. Сөйлеуші бір нәрсені айтады, сұрақты түсіндіреді немесе пікірін білдіреді. Сұрақ қоюшы көмектесіп айтып отырады және түсінтеме беруді сұрайды. Жазып алушы қажетті жерлерін түрліп алып, әңгіме соңында қорытынды береді. Келесі жолы рөлдер ауысады.

«Өкіл»

Белсенді тыңдау, қауым алдында сөйлеу және анық баяндау, тәжірибе алмасу және өзара байланысты болу.

Ұйымдастыру жолы::

Топтарды сынып бойынша үш-төрттен орналастыру.

Жаттығудың сипаттамасы:

Топ тапсырманы орындап болғаннан кейін, әр топтан бір адам «өкіл» ретінде таңдалып, түсіндіріп және жинақтау үшін, және басқалардың идеяларын анықтау үшін басқа топқа жіберіледі. Сосын не білгенін айту үшін өкіл өз тобына қайта оралады. Бұл зеріктіретін және қайталана беретін «өз тобына хабарлау» әдісінен аулақ болу үшін қолданылатын тиімді әдіс. Сондай-ақ бұл өкіл тілін қолдануға және белсенді тыңдаушылар тобын құруға жағдай жасайды

«Мозайка»

Мақсаты:

Сұрақтар топтамасымен жұмыс істеудің құрылымдалған тәсілі және топта жұмыс істеуге мүмкіндік туғызу.

Ұйымдастыру жолы::

Оқушыларды сынып бойынша үш-төрттен орналастырыңыз.

Жаттығудың сипаттамасы:

«Мозайканың» басымдылығы – оның топты жұмыс істеу үшін құрылымдауы, ол сондай-ақ сөйлеуге және тыңдауға мүмкіндік береді.

Мұғалім барлық сыныпты кішкентай топтарға бөледі (топта шамамен төрт оқушыдан). Мұғалімнің мұндай бастамасы барлық топтарда гендерлік теңдік сақтап, барлық сыныптың мүмкіндіктері мен қарым-қатынасын көрсетуге арналған.

Барлық бастапқы топқа жалпы тапсырма беріледі. Үлестірме материал ұсынылған. Оқуға арналған материал күрделі емес, әрі көлемі шағын. Егер топта төрт оқушы болса, онда топқа арналған негізгі тапсырманың ішінде төрт сұрақ немесе тапсырма беріледі. Әр топта сұрақтар мен тапсырмаларды оқушылар өздері бөледі.

Ортақ проблемамен жұмыс істеу үшін, барлық оқушылар өз сұрақтары немесе тапсырмаларына сәйкес сарапшы топ болып, қайта топталады. Талқылау соңында әр оқушы өз сұрағы бойынша сарапшыға айналады, себебі сарапшы топта басқа оқушылармен ол сұрақты талқылады.

Бастапқы топ қайта құрылады. Тарату басталады. Бастапқы топқа соңғы тапсырма беріледі. Бұл шешім немесе жаңа тапсырма болуы мүмкін. Бұл жаттығудың шешуші мәні – тапсырманы аяқтау үшін оқушылардың бастапқы топтың біріккен «даналығын» құруы болып табылады.

«Ыстық орындық»

Мақсаты:

Драматикалық пән бірігіп әсерленуді мадақтау үшін, «түсіну» мазмұнын түсіну, сұрақтар мен ұстанымдардың негізделуін зерттеуге мүмкіндік береді.

Ұйымдастыру жолы:

Бір оқушы алдында орындықтар доға болып орналастырылған.

Жаттығудың сипаттамасы:

Бір оқушы алға шығып өз пікірін айтып және тақырып бойынша сұрақтарға жауап береді. Оқушылар белгілі бір пікірмен немесе басқа оқушымен, сұрақты неғұрлым жеке емес қылу үшін немесе мазмұны жағынан кеңірек қылу үшін, бірге алға шығып сөйлей алады. Мысалы, оқушылар белгілі бір рольді немесе адамды сомдай алады.

Бағдарламаның негізгі идеясын жүзеге асыруда жақсы нәтижеге жетіп жатырмын, өзімнің жұмысымның табысты тұстарын Сіздер де қолданса екен деп ойлаймын.

Әдебиет

1. Қазақстан республикасының педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру курстарының бағдарламасы Мұғалімге арналған нұсқаулық Үшінші (негізгі) деңгей (Үшінші басылым)

2. Жалпы білім беретін мектептерде «география», «Қазақстан тарихы» пәнін оқытуға арналған бағдарламалар. Алматы 2014-15

3. Табиғатты қорғау жөніндегі материалдар жинағы. Табиғат – ел байлығы. Алматы. Қайнар. 1982.

6. Сәтімбеков Р, Әлімқұлова Р, Шілдебаев. Биология. Дидактикалық материалдар. Алматы. Мектеп. 2007

7. Жалпы білім беретін мектептің 5-11 сыныптарына арналған оқулық. Алматы. Атамұра. 2004, 2006, 2014, 2015.

BASIC TECHNIQUES AND INNOVATIVE TEACHING METHODS STUDENTS

N. Korogod, M. Skripnik, A. Belyanovskaya
PSPI, Pavlodar, Kazakhstan

A well-known fact that only the state can successfully develop and blend well in a number of leading countries of the world that is able to create for its citizens decent working conditions for the acquisition of high-quality and modern education. President NA Nazarbayev set a high challenge to national education. It should be of high quality, competitive and so that graduates of Kazakh schools could easily continue their education in leading foreign universities.

Saving the best traditions of Kazakh education, providing school leavers international qualifications of the development of linguistic consciousness, based on - the mastery of the state, the family and all foreign languages is an important strategic task of education.

Under the innovation in education refers to the process of improving teaching techniques, a set of methods, techniques and training aids. The process of improvement of pedagogical techniques involves the use of information and communication technologies, the use of modular training methods, recursive learning, distance learning, learning based on personal individual plans and educational programs.

Information technologies offer real prospects for the education system, namely: the widespread introduction of information technology for visual, dynamic presentation of educational information using video, audio and remote access to information resources; ensuring the freedom of choice of technique, style, and learning tools for the detection and identification of individual creative abilities of students; the creation of scientific and methodically based system of basic education on the basis of new information technologies.

Currently, active methods and techniques are the following innovations are used in high school:

- Transition from informational lectures to the problem, visualize the pair (two teachers of different subjects are the same topic), with the planned lectures errors, lectures – press conference;
- Mikroobuchenie (sharing of educational material on the fast-flowing stretches, followed by repeated playback);
- Modular technology training (note taking, memorization techniques of numbers and words, the ability to quote, test, optimize, etc.);
- Aggregation of thematic studies on the sign (first information, the second – the problematic, the third – the practical, the fourth – fixing, the fifth – testing);
- Business, professional game;
- The problem of teaching methods;
- Evaluating student achievement by ranking;
- The organization of programmed instruction.

Already used didactic factors: increased focus (this is theorientation of pedagogical tools for specific classes); increase information density (the choice of teaching material); logical structuring of educational material and aggregation, gain feedback and motivation, the introduction of active learning methods, rationalization of training activities, evaluation of training intensity. Methodological factors: creation of conditions for individual learning, mutual learning, strengthening the control of learning, the use of problem and game situations. Technological factors: the rejection of a text note-taking, providing students with the support of lecture notes, dictionaries and reference books, the automation of information through the use of computer technology control and accounting knowledge in the system of automated control. Factors enrich the content of training (information capacity and complexity), motivational factors of learning (organization of discussions, the comparison, the importance of scientific excellence, artistic and emotional).

One of the factors of intensive training is a modular form of organization of educational process. The modular structure of courses and disciplines involves a systematic analysis of the concepts included in the lecture course, the integration of all forms of learning, compact scheme of distribution of educational material, providing teaching aids.

Innovation in Education should be held, first of all, the process of developing a person's confidence in themselves, their abilities. The result should be an innovative teaching students about the correct understanding of the application of this knowledge to achieve personal goals, as well as the strengthening of the economy and development of the state.

МОДЕЛИ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ТРУДА У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

З.К. Кульшарипова, Б.Б. Исабекова, Ж.К. Сыздыкова
ПГПИ, г. Павлодар

Одной из важнейших проблем формирования культуры интеллектуального труда у будущих специалистов является на современном этапе источником формирования профессионального сообщества.

Вопрос об успешном развитии трудового поколения диктуется, прежде всего, возросшими требованиями к формированию у студентов особенно педагогических вузах навыков положительного трудового взаимодействия с окружающими, как залога их успешного развития. Современные требования к формированию социально-коммуникативных и интеллектуально-трудовых навыков у будущих педагогов, адаптирующегося в образовательном пространстве, является проблемой оптимизации личностных отношений к труду и достижения взаимопонимания в процессе интеллектуального общения между педагогами и студентами в учебной деятельности.

Интеллектуально-трудовая деятельность является в студенческом возрасте ведущей, отсутствие данных навыков существенно затрудняет внутреннее раскрытие будущего специалиста и реализацию его в учебе, среде сверстников и социуме в целом, приводит к неконструктивному общению в среде студенческой молодежи и появлению отклонений в его социализации в труде.

Современное студенческое сообщество с многообразием межличностных коммуникаций, усиливающейся конкуренцией требует от современного человека развитие интеллектуально-трудовых навыков с проявлением социальной, положительной активности, ориентированности на успешную социальную интеграцию и адаптацию.

Одним из условий развития интеллектуально-трудовых навыков является психическая активность личности студента, выступающая как формально-динамическое свойство, поэтому необходимо учитывать уровень активности личности в коммуникативно-трудовой сфере.

Выбор стратегии формирования интеллектуально – трудового потенциала у будущих специалистов задает поиск психологических условий, которые позволят актуализировать и максимально использовать этот потенциал.

Очевидно, что социально-коммуникативные навыки студентов с учетом уровня их интеллектуально – трудового потенциала характеризуют высокую потребность в интеллектуальном общении. Интеллектуальное общение – специфическая форма взаимодействия членов студенческого сообщества, и в общении реализуются их социальные отношения при условии трудовой деятельности [1].

Одними из необходимых требований к данной проблеме являются формирование у будущих специалистов гибкости, нестандартности, оригинальности мышления, психологической устойчивости, способности находить правильные решения.

Процесс восприятия для интеллектуального общения выступает как обязательная составная часть. Поскольку будущий специалист вступает в процессе общения всегда как интеллектуальная личность, постольку он воспринимается и другим, как интеллектуальная личность. Впечатления, которые возникают при этом, играют важную регулятивную роль как психологическое условие интеллектуального общения.

Процесс понимания при интеллектуальном общении распознается явлением рефлексии. Под рефлексией понимается осознание коммуникантом того, как он воспринимается партнером по общению. Это уже не просто знание или понимание интеллектуального внутреннего мира партнера, причем в этом внутреннем мире в свою очередь отражается его собственный внутренний мир и интеллект.

В области межличностных взаимоотношений необходимо изучать правила интеллектуального взаимодействия в социуме, чтобы стать полноценным членом трудового сообщества [2].

Научить будущего специалиста психологически верно вступать в общение, поддерживать общение, прогнозировать реакции партнеров на собственные действия, психологически настраиваться на эмоциональный тон собеседников, овладевать и удерживать инициативу в общении, преодолевать психологические барьеры в интеллектуальном общении возможно при психологических условиях, организованные для учебного процесса.

Интеллект не терпит грубости, не разумности, а проявляется при благоприятных психологических условиях в процессе учебно-трудовой коммуникации.

В социальных ситуациях необходимо выработать у студентов навык снимать излишнее напряжение, эмоционально настраиваться на ситуацию общения, психологически и физически «пристраиваться» к собеседнику, адекватно ситуации выбирать жесты, позы, ритм своего поведения, мобилизоваться на достижение поставленной коммуникативно-интеллектуальной задачи – вот лишь немногие проблемы, решение которых позволит подготовить эффективного коммуникатора для интеллектуально-трудовой деятельности [3].

На современном этапе навыки интеллектуального труда остаются популярным объектом психологических исследований, большинство

работ (И.Р. Алтунина, Е.А. Кукуев, М.И. Скрыпко, Н.А. Воробьева, М.В. Иванова, И.Н. Зотова, А.Ш. Гусейнов, Т.С. Баташева) выполнено в рамках деятельностного подхода.

Авторы так же рассматривают интеллектуально-трудовую компетентность через призму особенностей социально-коммуникативной деятельности, однако вопрос о природных предпосылках или задатках этих навыков и их связи с личностными образованиями в возрастном контексте остается открытым. В связи с этим не может быть до конца раскрыт вопрос о путях развития данных навыков без учета индивидуально-типологических и личностных свойств и роста изменения социально-трудового пространства.

Законы теории самой коммуникации [2,4] определяют технологические стороны интеллектуально-трудового процесса, ее предмет и информационные связи между природой интеллектуально-трудового общения и процессами коммуникации в студенческом сообществе. Они заключаются в следующем:

- учебная коммуникация представляет собой социально-психологическое взаимодействие, характеризующееся не только обменом информацией, но и чувствами, и психологической природой интеллекта;
- учебная коммуникация как информационное взаимодействие основана на принципе обратной интеллектуально-психологической связи, которая выступает необходимым условием осуществления коммуникативного акта («закон обратной связи»),
- учебная коммуникация имеет знакo-символьный (понимания) характер и интеллектуально-языковой признак.

Ядром исследования такой многогранной коммуникации является изучение используемых в ее процессе знаков понимания, а также правил для понимания требования коммуникаторов.

Не существует интеллектуально – трудовой коммуникации без определенной системы- системы знакo-смысловой нагрузки. Так как она имеет разную природу: психологическую, социальную, образовательную и языковую. Под языковыми знаками (понимание) в данном случае понимается опредмеченная информация (учебные дисциплины), используемая при интеллектуальном общении между коммуникантами (педагогом – студентом).

Анализ теории и методологии развития коммуникативных способностей на основе интеллектуально-трудовой деятельности будущих специалистов свидетельствуют о том, что ученые в недостаточной степени уделяют внимание рассмотрению психологических условий и путей формирования культуры интеллектуального труда у студентов, особенно в практике развивающей учебно-производственной и практико-ориентированной среды.

Мало уделяется внимания их формированию с учетом индивидуальных показателей развития, недостаточно полно используются методы включения будущих специалистов с использованием практико-

ориентированных средств, как организационно-деятельностных игр, интеллектуально-психологических тренингов, специализированных упражнений.

Таким образом, формирования культуры интеллектуального труда представляет собой интегральное, относительно стабильное, целостное психологическое образование, проявляемое в индивидуально-психологических, личностных особенностях в поведении и общении конкретного индивида. Не смотря на различие в понимании его составляющих, все авторы сходятся во мнении, что по существу представляет собой способность устанавливать и поддерживать контакты в интеллектуально – образовательном и учебно – трудовом процессе.

В современной литературе модели формирования культуры интеллектуального труда в учебной коммуникации рассматриваются либо как действие (односторонний процесс передачи базы знаний без осуществления банка данных и базы данных для обратной связи), либо как взаимодействие (двусторонний процесс обмена умениями и навыками интеллектуально трудовой деятельности), либо как учебный процесс, в котором коммуникаторы поочередно и непрерывно выступают в роли педагога и обучающегося.

Очевидно, что все модели учебной коммуникации необходимы для формирования культуры интеллектуального труда, что дает возможность структурировать по функциям, содержанию, форме, целям и задачам формирования интеллектуальной и трудовой компетентности. Практическое применение на сегодняшний день в образовательных системах находят следующие модели учебной коммуникации. В таблице 1 нами проведена классификация и дана характеристика модели учебной коммуникации.

Таблица 1

№	Модели учебной коммуникации	Характеристика	Авторы
1.	Авторитарная модель.	Авторитарная модель УК основана на максимальном ограничении двустороннего взаимодействия между педагогом и обучающимся и жестком организационным контролем за учебно-трудовой деятельностью будущих специалистов.	Данная модель описана У. Шраммом и Д. Маккуэйлом.
2.	Асимметричная учебная модель коммуникации.	Асимметричная учебная модель коммуникации включает обратную коммуникативную связь, которая создает некий психологический баланс и определенную асимметрию.	Данная модель описана Дж. Груингом и Т. Хантом.
3.	Симметричная учебная модель.	Симметричная учебная модель достигается сбалансированностью за счет выравнивания отношений между педагогом и обучающимся.	Автор немецкий философ Ю. Хабермас.

Продолжение Таблицы 1

4.	Когнитивная учебная модель субъектно-объектных отношений.	Неклассическая методология - основывается на когнитивной учебной модели субъектно-объектных отношений по поводу обмена знаниями, отдавал предпочтение позитивной науке в изучении субъектов образовательного.	Автор методологии, немецкий философ Ю. Хабермас
5.	Двухканальная модель речевой коммуникации (ДМРК).	Модель представляет коммуникацию как двухканальный процесс, состоящий из вербального, речевого лингвистического и невербального экстралингвистического каналов. Его теория основывается на схеме Шеннона, в которой любая система коммуникации представляет собой взаимодействие следующих основных частей: – источника информации (человека, передающего информацию); – сигнала (транслирует информацию в закодированном виде); – приемника или слушателя (обладает свойством декодировать информацию). Модель коммуникации представлена как двухканальная система, но не в технологическом, а в психологическом смысле.	Автор модели отечественный психолог В.П. Морозов.

В данной модели была учтена роль функциональной асимметрии мозга человека, которая является физиологической основой независимости невербальной функции речи и вербальной.

Данные учебные модели коммуникации, рассмотренные в статье, необходимы для формирования культуры интеллектуального труда будущего специалиста как определения степени сформированности данных способностей.

Модель учебной коммуникации в этом случае является активной самоорганизующейся средой, где простейшая коммуникативная среда формирует основы культуры интеллектуального труда будущего специалиста через взаимное согласование действий и переживаний, присутствующих у участников общения.

Таким образом, исследование показало, что общественно оправдан и необходим активный научный поиск адекватных средств социализации школьников подросткового возраста, в том числе и таких образований, которые интегрировали бы в себе формы различных общественных институтов, в рамках которых возможно было бы создание психологических условий для успешной социализации подростка сформированными социально-коммуникативными навыками.

Литература

1. Ительсон, Л.Б. Лекции по общей психологии / Л.Б. Ительсон. – Минск, 2000. 896 с.
2. Карпов, А.В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики / А.В. Карпов // Психологический журнал. 2003. Т.24 – №5. – С.45-57.
3. Кирсанов, А.А. Методологические проблемы создания прогностической модели специалиста / А.А. Кирсанов Казань, 2000. – 228 с.
4. Научная библиотека диссертаций и авторефератов. disserCat <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-intellektualnykh-umenii-u-budushchikh-spetsialistov-sotsialnoi-raboty#ixzz3lOYNSTDS>

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ И ГЕОГРАФИИ

Ш.И. Кыпшаевна

Казынская СОШ, с. Казы, Лебяжинский район, Павлодарская обл.

Современная школа должна выпускать в мир творчески развитого, образованного, умеющего адаптироваться к условиям быстро меняющегося мира. Если раньше ученики получали от учителя готовые знания, то сейчас такой вид деятельности учеников и родителей уже не устраивает. Обучаясь в школе, работать в коллективе, дети должны учиться добывать знания, использовать их, высказывать и защищать свою точку зрения.

Современная школа должна не только подготовить и выпустить в мир образованного человека, но человека творчески развитого, умеющего адаптироваться к условиям быстро меняющегося мира. Выпускника, который сможет легко организовать самостоятельную деятельность, принимать решения и нести ответственность за свои поступки.

Долгие годы в школе учебный процесс был сведен к тому, что от учителя к ученику передавались знания, умения и навыки. Но современная жизнь доказала, что этого недостаточно. Образование должно давать ответы на «вызов» современного мира, меняться, реагируя на новые социальные явления. Именно инновационные методы в обучении направлены на подготовку личности к будущей жизни.

Итак, инновация... Есть очень много трактовок этого термина, но основная мысль – это нововведение. К новшеству тянутся люди, которых не устраивает традиционная система. Работая в системе образования уже много лет видишь, что многие из современных учеников уже с младших классов ставят себе четкие цели относительно своей будущей жизни. Очень радует, что их не устраивает роль пассивного участника образовательного процесса. Им неинтересно получать знания в готовом

виде. Такие ученики на уроках хотят работать наравне с учителем. В данной ситуации мы учителя должны вовремя среагировать, а иначе ученики очень быстро станут пассивными участниками процесса.

Дети на уроке трудятся по возможности самостоятельно, а учитель – руководит самостоятельной работой, которая проводится без непосредственного управления этим процессом со стороны учителя.

Учитель дает общую идею – найти способы решения задач.

Самостоятельная работа учащихся организуется на разных этапах урока: на этапе мотивационном и выходе на цель урока, на этапе выработки способа деятельности и самой деятельности, на этапе рефлексии.

Некоторые приемы, которые я использую на уроках

Кубик Блума. На гранях кубика написаны следующие слова: «Неліктен», «Ата», «Түсіндір» и т.д. Ученик бросает кубик. Задача – сформулировать вопрос по учебному материалу, который бы начинался со слова, оказавшегося на грани кубика. Этот прием очень удобен при проверке домашнего задания. Если ученики знают материал домашнего задания, они без труда смогут составить вопрос и ответить на него.

Ключевые слова. Можно предложить ученикам подобрать в тексте «ключевые слова» и обосновать свой выбор. Особенно полезно, когда к таким словам учащиеся будут обращаться неоднократно.

«Задай вопрос». Когда ученик формулирует вопрос, определяется его уровень знаний (чем ниже уровень знаний, тем «проще» вопрос). Хороший вопрос оценивается очень высоко.

Составление тестов. Этот прием позволяет проявить творческие навыки учащихся. Но ученики должны понимать разницу между альтернативным тестом и тестом на соответствие или тестом на исключение лишнего.

Оценка текста. Ученики читают текст и оценивают содержание изучаемого параграфа. Учитель может задавать наводящие вопросы. Например, «Какие даты встречаются в данном параграфе?» и т.д.

Для старших классов можно предложить следующие приемы обучения:

Аналитическая работа. Эта деятельность основана на работе учеников не с учебником, а с дополнительным материалом, хрестоматией. Необходимо продумать задание таким образом, чтобы учащиеся, поработав с данным материалом, пришли к определенным выводам.

«Шифрограммы». Ученики составляют опорный конспект изучаемой или изученной темы. Можно использовать особый язык «кодирования» информации. Задача остальных – расшифровать эту «шпаргалку».

ПОПС – формула.

П – позиция («Менің ойымша

О – объяснение, обоснование (« Соңдықтан »)

П – пример (« Мен мысал келтіріп дәлелдеймін аламын »)

С – следствие, суждение («Осы мәселеден шыға отырып мен қорытынды жасаймын... »)

Позиция: 1950-1960 жж Қазақстан өнеркәсібін шикізаттық-өндірушілік бағытта дамыту.

Обоснование: Сондықтан Қазақстанның аса бай табиғи ресурстарын мүмкіндігінше көбірек қамти пайдаланды

Подтверждение: Тың және тыңайған жерлерді игеру туралы шешім қабылданды

Следствие: Миллиондаған гектар жерді жырты, елді мекендер салды, мал жайылымдарын және жемшөп дайындайтын алқаптардың ауқымын тарылтты. Осылайша дәстүрлі мал шаруашылығы орны толмас шығынға ұшырады. Бұл жағдай тиісінше ет, сүт өнімдерінің тапшылығын туғызды.

Как видим из примеров, всякая аргументация содержит в себе четыре основных элемента. Центром аргументации, главным ее содержанием является утверждение. Утверждение поддерживается рядом доводов. Каждый из доводов, в свою очередь, подкрепляется доказательствами. В качестве доказательств могут использоваться статистические данные, выдержки из текста, личный опыт и вообще всё, что говорит в пользу данной аргументации. Аргументация выигрывает, если учитывает существование возможных – контраргументов, которые либо оспариваются, либо признаются допустимыми.

В ходе группового метода обучения возникает взаимное уважение, индивидуальная ответственность, толерантность к чужому мнению.

Класс работает в режиме самостоятельного решения задач. Учащиеся делятся на группы, каждая группа получает определенное задание. Например: 9 класс. Буржуазные революции нового времени.

1-задание: Составить хронологию буржуазной революции.

2-задание: Составить характеристику Кромвелю, сравнить политические взгляды Д. Вашингтона и Т. Джефферсона.

3-задание: Сравнить формы государственного правления, социально-экономическую политику до революций, во время революций и после буржуазных революций в Англии, Франции

4-задание: Представьте себе, что вы журналист, интересующийся организацией труда на фабриках, положением фабричных рабочих. Те, кто знают об этом, часто присылают вам различные документы и статьи по этому вопросу (жалобы, письма рабочих). Напишите статью о положении наемных рабочих в XVII-XVIII вв. в Европе.

На своих уроках я часто применяю отдельные приёмы. Одним из них является составление КЛАСТЕРА. Это способ графической организации материала, позволяет сделать наглядными те мыслительные процессы, которые происходят при погружении в ту или иную тему. Кластер является отражением нелинейной формы мышления. Последовательность действий проста и логична:

1. Посередине чистого листа (классной доски) написать ключевое слово или предложение, которое является «сердцем» идеи, темы.

2. Вокруг «накидать» слова или предложения, выражающие идеи, факты, образы, подходящие для данной темы.

3. По мере записи, появившиеся слова соединяются прямыми линиями с ключевым понятием. У каждой из «веточек» в свою очередь тоже появляются «веточки», устанавливаются новые логические связи. В итоге получается структура, которая графически отображает наши размышления, определяет информационное поле данной темы.

В работе над кластерами необходимо соблюдать следующие правила:

1. Не бояться записывать все, что приходит на ум. Дать волю воображению и интуиции.

2. Продолжать работу, пока не кончится время или идеи не иссякнут.

3. Постараться построить как можно больше связей. Не следовать по заранее определенному плану.

Система кластеров позволяет охватить избыточный объем информации. В дальнейшей работе, анализируя получившийся кластер как «поле идей», следует конкретизировать направления развития темы. При изучении темы «Что такое общество» у нас получился такой кластер.

Для формирования навыков работы с источниками я часто использую приём **ЗХУ**. Другим приемом, используемым для систематизации материала, является прем ИНСЕРТ. Название приёма складывается из первых букв его назначения: **i**nteractive (интерактивная) **n**oting (размечающая) **s**ystem (система) **e**ffective (для эффективного) **r**eadng and (чтения и) **t**hinking (размышления). В процессе чтения текста ученик карандашом или маркером делает пометки на полях: «V» – уже знал, «+» – новое, «-» – думал иначе, «?» – не понял, есть вопросы. Этот приём можно использовать при работе с текстом исторического источника.

В своей работе я использую приёмы критического мышления. Предлагаю рассмотреть примеры конкретных уроков, которые наглядно показывают продуктивность развития критического мышления. Например некоторые вопросы и задания составлены по Таксаномии Блума.

6 «А» сынып Физикалық география

Тақырыбы: Атмосфераның құрамы және құрылымы

Аксепт: Қойылған міндеттерді шешу үшін қандай ақпарат/ не туралы / талап етілетінін атап көрсету.

Ынта: Егер сен осы тапсырмаларды орындасан атмосфераның құрамы және құрылымын анықтай аласын

Ақпарат көздері:

Тапсырма орындау мәтіні:

1 тапсырма:

А / Атмосфераның жер бетіне таяу, төменгі қабаты қалай аталады ?

Б / Атмосфераның тропосфера үстіндегі қабаты қалай аталады ?

В / Атмосферадағы ауаның қосындысы қандай газдардан тұрады ?

Г / Атмосфералық құбылыстар жайындағы ғылым.

тапсырма

2. Сәйкестендір

1. Атмосфера	А тропосфера
2. Озон газы	Б озон қабаты
3. Азот	В 21 %
4. Стратосферадағы маңызды қабат	Г ауа қабаты
5. Оттегі	Д. стратосфера
6. Ауа райы түзіледі	Е.78%

2 / Географиялық диктант

1 Жердің ауа қабаты

2 Ауа райының барлық құбылыстары.....қабатында өтеді

3 Адамдардың, жануарлардың тыныс алуына..... газы қатысады

4 Атмосфераның 78%.....газы құрайды

3 тапсырма Ұғымдарға сипаттама, анықтама беріңіз

А / Атмосфера –

Б / Су қабаты –

В / Тіршілік қабаты –

Г / Жердің қатты қабаты –

4 тапсырма: «Атмосфераның маңызы» туралы әңгіме құрастыр

5 тапсырма: «Атмосфераны қорғау» туралы өз пікірлерінді баяндап беріндер

6 тапсырма: Эссе «Мен Атмосфера»

Эти приемы только малая часть методов, которые могут быть использованы в современной школе. Все они предполагают: возрастание роли обучаемого в учебном процессе, усиление помощи со стороны учителя в организации индивидуального учебного процесса. Если ученики сами не достигнут успеха, то настоящего желания к обучению не будет. Если ученикам задаются слишком легкие задачи, желание учиться может исчезнуть. Внедрение инновационных педагогических технологий позволяет решать проблемы развивающего, дифференцированного, личностно-ориентированного обучения. Школьники высказывать свою точку зрения и защищают её, учатся думать, творить. И это всё помогает ученикам самоутвердиться, а значит быть более подготовленным к будущей жизни.

В настоящее время, когда приоритетным направлением обучения выбрано личностно-ориентированное обучение, перед нами стоит цель сделать его, с одной стороны, содержательным и практическим, а, с другой стороны, доступным и интересным. Любое новшество, как известно, встречает на своем пути поддержку, одобрение или сопротивление. Для меня это тоже больной вопрос: как сделать свои

уроки увлекательными и ёмкими в плане содержания. Изучив специальную литературу на уровневых курсах, я пришла к выводу, что на предметах таких, как история, география, где приходится часто работать с «сухими» и неинтересными текстами, очень актуально развитие критического мышления. Некоторые приёмы позволяют сделать урок более продуктивным, помогают ученикам сформировать собственную позицию, освоить навыки работы с источниками, справочниками. Подводя итоги всему выше сказанному, остановимся на главных выводах:

Развитие критического мышления представляет собой целостную систему, формирующую навыки работы с информацией в процессе чтения и письма. Критическое мышление – это один из видов интеллектуальной деятельности человека, который характеризуется высоким уровнем восприятия, понимания, объективности подхода к окружающему его информационному полю.

И моя задача, как учителя, не только пробудить внутреннюю мотивацию учеников, но и поддерживать это состояние. А чтобы поддержать интерес учащихся, необходимо постоянно детей удивлять. Я не отнимаю значимости чувства успеха, но все же приоритетным для себя ставлю заинтересованность. Возможностей у учителя в наше время множество. Интересный материал в большом количестве есть в Интернете. Значит, все зависит от заинтересованности самого учителя, который в свою очередь мотивирует и учащихся. Все гениальное просто! Чтобы зажечь блеск в глазах ребенка, нужно зажечь этот интерес у учителя. У меня есть желание постоянно удивлять детей, а значит, необходим постоянный поиск идей.

Мой опыт работы может использоваться в каждой школе, в каждом коллективе. Он доступен по форме и средствам воплощения. Надеюсь, мои знания, мой опыт поможет моим коллегам расширить свои педагогические возможности.

Литература

1. Национальный план действий на 2012-2016 годы по развитию функциональной грамотности школьников.
2. Руководство для учителей третьего уровня
3. «Администратор школы» Республиканский научно-методический журнал №1,4 – 2013 год
4. Муштавинская И.В. Школа с видом на город. // Преподавание истории в школе. 2003, №4
5. «История» Республиканский научно- методический журнал №1 – 2013 год.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДЕГІ ЖӘНЕ ОНЫҢ АКСИОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Б.М. Мауенова

№25 «Ақбота» балабақша, Екібастұз қ., Павлодар облысы

Жалпы планеталық экологиялық проблемалар: өнеркәсіп және ауылшаруашылық өнімдерімен қоршаған ортаны ластау (ауа, топырақ, су) планетаның «өкпесі» болып табылатын және барлығын оттегімен қамтамасыз ететін орман аландарын қарқынды өсіру, тапырақтың құлдырауы – шөлге айналуы, құрылымның бұзылуы, климатты өлшеу – бір қатар материктердің құрлықтарындағы төменгі жерлерін су басуын болдыратын оның жылынуы, табиғи катастрофалар, озон тесіктері – космостық радиациядан тірі организмдерді қорғайтын планетамыздың озон қалқаның бұзылуы.

Адамдар өмірінің сапасына тиетін – энергетика, денсаулық және тамақтану сияқты басқа да, проблемаларымен тығыз байланысты. Заманауи адамның өмірі мен қызметі электроқуатын қарқынды пайдаланумен байланысты. Ал оны өндіру негізгі экологиялық проблемаларды тудырады – станциялар өзінің шығарылуымен ауаны ластайды, содан соң, жауын-шашындармен – топырақ пен суды, гидроэлектростанциялар суда мекендейтін тірі организмдердің мекендеу ортасын бұзады, бұл дендердің экожүйесін бұзылуына, кәсіптік балықтардың жоюлуына тура әкеледі, атомдық электростанциялар – ең үнемді, бірақ ең қауіпті [1].

Жердегі ел халқының өсуі (8 миллиард адамға жуық) бұл бір экологиялық проблема. Табиғатқа жүк түседі: жаңа жерлер игерілуде, жаңа орындар әзірленуде, мұнай, электроқуаты шығарылуда, ормандағы ағаштар жоюлуда. Егер, адамзат экологиялық дағдарыстың проблемаларын сезінсе, қоғам мен табиғаттың өзара әрекеттесуіне жаңа көзқарасқа, жаңа саналы көзқарасқа ие болса және тіршілік әрекетінің тәжірибесін өзгертсе, сонда ғана бұл проблемаларды шешу жолын табуға болады [2].

Алғашқы экологиялық зерттеулерінің элементтерін біз көне дәуір оқымыстылары Эмпедокл, Гиппократ, Аристотель, Теофраст еңбектерінен көреміз. Табиғат құрылыстарын зерттеушілер өсімдіктер мен жануарлар тіршілігіндегі морфологиялық, физиологиялық бейімделіліктерді оның қоршаған табиғи ортасына тәуелділік шеңберінде экологиялық тұрғыдан қарастырады [3].

Экологиялық тәрбие бала шақтан басталауы тиіс. Баланың алғашқы қалыптасуы көзқарасының азаматтық санасының жүйеге түсуі экологиялық жауапкершілікті сезінумен бірге тәрбиеленуі керек. Жас ұрпаққа экологиялық білім мен тәрбие беру міндеттерін шешу жолдарын қоршаған ортаны сезім арқылы түсініп, тәжірибелік іс-әрекеттерінің қамқорлығына мүмкіндік жасайды.

Балалардың экологиялық тәрбиесі – соңғы жылдарда қалыптасқан және балаларды табиғатпен таныстырудың дәстүрлі бағдарламаларында ұсынылғанда ауыстырған педагогиканың мәдениетінің негіздері қалыптасады. Экологиялық мәдениеттің орталығы әмбебап құндылықтар мен осы құндылықтарды сақтауға мүмкіндік беретін қызмет тәсілдері болып табылады.

Сөйтіп, «экологиялық мәдениет» ұғымы. Табиғаттың негізгі заңдарын білуді; осы заңдармен санасу мен әртүрлі жеке ұжымдық қызметте басшылық ету қажеттілігін түсінуді; жеке және өнімділік табиғатты пайдалану үдерісінде тиімділікке ұмтылуды; табиғатқа, адамды қоршаған ортаға, адамдардың денсаулығына жауапкершілікпен қарау сезімін оятуды біріктіреді[4].

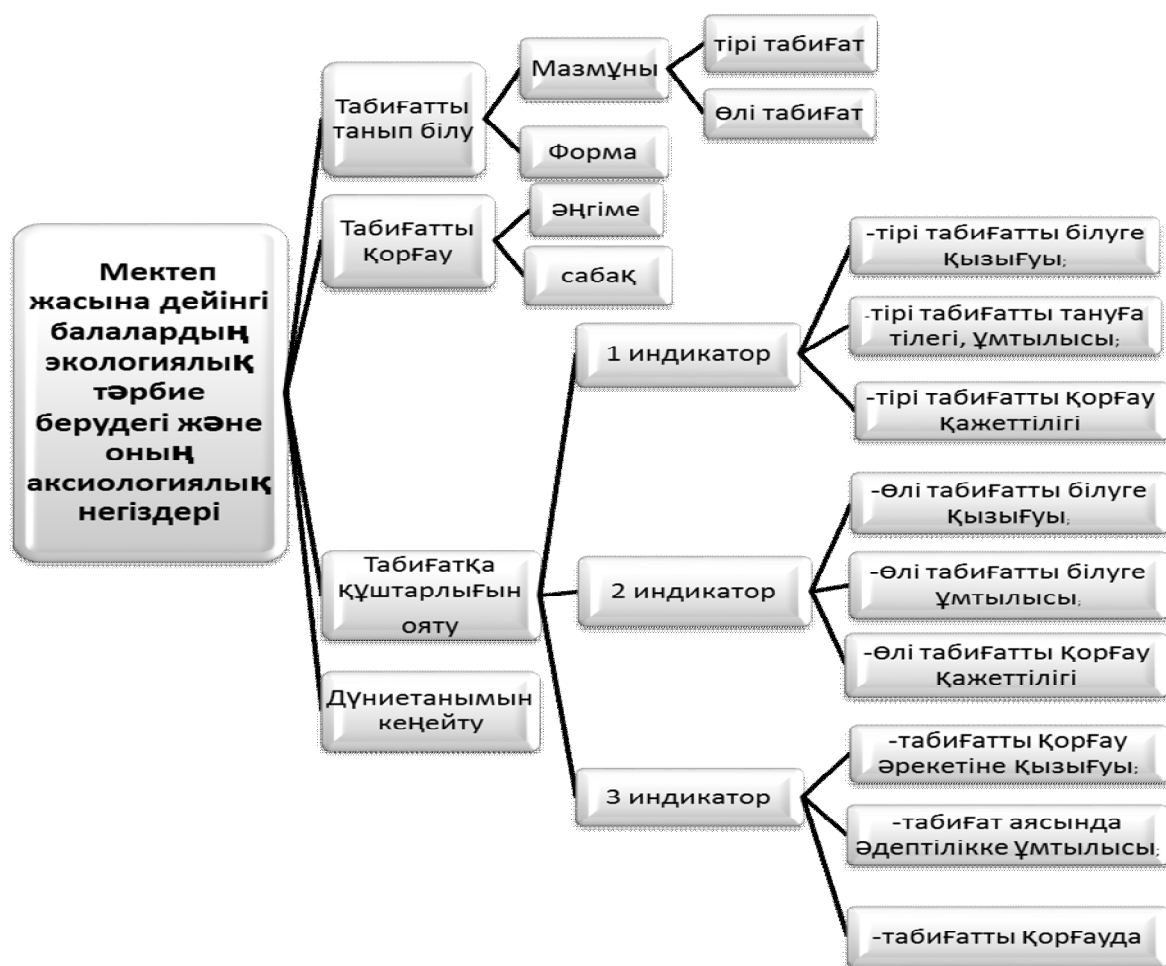
Экологиялық мәдениет адам өмірінің мынадай аспектілерін қамтиды: интеллектуалды, эстетикалық, этикалық, қызметтік-еркіндік, тұрмыстық және кәсіби қызмет тәжірибесі.

Экологиялық қызмет қалыптастырған критерийлер. Мектепке дейінгі Оқыту Орталығы педагогикалық үдерістерде экологиялық жағынан тәрбиесі тұлғаның қалыптасуы мына міндеттерді шешкенде мүмкін:

1. Балаларда экологиялық сана элементтерін қалыптастыру.
2. Балаларды табиғаттағы сан алуан қызметте практикалық біліктері мен дағдыларын қалыптастыру.
3. Табиғатқа адамгершілік қатынасты тәрбиелеу[5].

Табиғат әлемі таңғажайып және керемет. Дегенмен, барлығы бұл сұлулықты, аспан, су, жапырақ түстерінің алуандығын көре білмейді. Табиғат балаға күнделікті әсер етеді. Бірақ балалар көп нәрсені байқай бермейді, үстірт қабылдайды. Табиғат сұлулығы рұхани қайырымдылыққа тәрбиелеуде үлкен рөл атқарады, яғни, балаларды мейірімділікке, адамгершілікке, жақын адамдарға қамқор бола білуге көмектеседі. Балар үшін табиғат – бұл әр түрлі табиғат құбылыстарды танудың және сөздік қорын байыту көзі. Бұл – балалардың сөйлеу және ойлау қабілетінің дамуына ең қолайлы және пайдалы фактор. Табиғат баланың тұлғалық қалыптасуына зор ықпал етеді. Баланың қандай болып өсуі – бізге, ерексектерге байланысты[6].

Мектеп жасына дейінгі балалардың экологиялық тәрбие берудегі және оның аксиологиялық негізін қалыптастырудың моделі

Әдебиет

1. Қазақстандағы география және экология ғылымдарының дамуына арналған халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның материалдары. – Алматы, 2002. – 89-192 б.
2. Керімбаева Р. Табиғат. Бала. Тәрбие. // Отбасы және балабақша. – 1997. № 1 – 3. 50 – 52б.
3. Қалықбаева З. Табиғат – тал бесігің. // Отбасы және балабақша. – 1995. № 6. 30б.
4. Хамитқызы Г. Балабақшадағы экологиялық тәрбие жұмысы. // Отбасы және балабақша. – 1996. № 3 – 4. 34 – 37б.
5. Экологиялық тәрбие негізінде баланың рухани жан дүниесін дамыту // Білім берудегі менеджмент. – 2001. – №3. – 117-119 б.
6. Жас ұрпаққа экологиялық тәрбие берудің бағыттары // Ұлт тағылымы. – 2003. – №2. – 19-21 б.

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ ТҮРЛЕРІН ПАЙДАЛАНУ

Б.Қ. Мұратбекова

Алматы қ.

«Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа» сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет» деген болатын Елбасымыз 2012 жылғы 27-қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына жолдауында [1], және Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және азаматтық құндылықтар мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шындауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желіге шығу» – деп көрсетілген [2]. Елбасының жолдауы мен Білім заңына сүйене отырып, студенттердің «әлеуметтік-мәдени құзіреттіліктерін жоғары деңгейде меңгеру мақсатында шетел тілі сабақтары барысында тың педагогикалық әдістер мен ақпараттық-қатысымдық технологиялардың білім беру жүйесінде кеңінен қолданылуын қажет етеді. Олай болса инновациялық әдіс-тәсілдердің кеңінен қолдану шеттілдік білім берудің бірден-бір шарты». ЖОО саласын ақпараттандыру мәселесі бүгінде көптеген отандық ғалымдар мен әдіскерлердің қызығушылығын арттыруда. Ақпараттық технологиялар оқу үрдісінің ажырамас бөлігі болып табылатынына байланысты түбегейлі зерттеулер жүргізілуде: академик Құнанбаева С.С. мектебі шетел тілін оқытудың теориясы мен әдістемесін ақпараттандыру мәселелерін зерттейді. [3] Чакликова А.Т. мәдениетаралық-коммуникативтік құзіреттіліктерін қалыптастыру, студенттердің елтанымдық құзіреттіліктерін қалыптастыру мәселелесімен Түселбаева Ж.А., студенттерді АҚТ-ты пайдалануға әдістемелік даярлау Сағымбаева Д.Е., шетел тілін ара қашықтықтан оқыту мысалы, Moodle технологиясын іске асуымен Асматтулаева Н.С., ағылшын тілін электрондық оқулықтар арқылы оқыту әдістемесімен Нұрманалиева Ұ.Т. айналысып жүр. Ақпараттық технологиялардың коммуникациялық үрдістерді ұйымдастыру құралы ретіндегі рөлін Д.М. Джусубалиева, А.Ю. Уварова, Г.З. Адильгазинов т.б. қарастырған.

Ақпараттық оқыту технологиясын пайдалану шетел тілін оқытуда оқып жатқан елінің табиғи ортасын құрудың бір жолы. Сонымен қатар ағылшын тілін оқытуда жаңа оқыту технологияларын пайдалану студенттердің жаңа тілдік материалды меңгеру кезіндегі оқу-танымдық әрекетін белсендіруге, пәнге қызығушылығын арттыруға үлкен мүмкіндіктер туғызады.

Ақпараттық технология (информационная технология; information technology) – біріншіден, объектінің, процестің немесе құбылыстың күйі туралы жаңа ақпарат алу үшін мәліметтерді жинау, өңдеу, жеткізу тәсілдері мен құралдарының жиынтығын пайдаланатын үрдіс. Екіншіден, ақпаратты өңдеу үшін пайдаланылатын технологиялық элементтердің, құрылғылардың немесе әдістердің жиынтығы. Осы орайда О.С. Степанова өзінің зерттеу жұмысында «Ақпараттық технология» ұғымы ақпараттарды өңдеу, ұйымдастырушы-басқарушылық концепция, түрлі ақпараттық техникалардың жиынтығы деп қарастырса, осы мәселеге байланысты ғылыми әдебиеттерге талдау жасау барысында зерттеушілер «ақпараттық технология» ұғымын әр түрлі мазмұнда қарастыратынына көз жеткізуге болады [4]. Ж.А. Қараевтың берген анықтамасында, «Оқытудың ақпараттық технологиялары» – оқушылардың жеке тұлғалақ қабілеттерін дамыту және оқу танымдық іс-әрекеттерді белсенді ету, оқу мерзімін барынша қысқарту, сондай-ақ оқу пәнін терең түсінуде жетістіктерге жетуге бағытталған, оқыту үдерісінде компьютерлер мен аудиовизуалды құралдарды, дидактикалық материалдарды пайдалануды көрсетеді [5]. Сонымен, оқытудың ақпараттық технологиялары дегенімізді тұтас кешенді компьютерлік және басқа да құралдарды қолданумен болатын дидактикалық үдеріс деп танығанымыз жөн.

Ақпараттық технология білім беру үдерісінде екі түрлі міндетті орындай алады. Бірінші типтегі міндеттерінің негізгі мақсаты – жалпы когнитивті қабілеттерін дамыту; бұл жағдайда қарым-қатынас дағдыларын меңгеру, өздігінен ойлау, қойылған міндеттерді шеше біл қалыптасады. С. Пейперттің ойынша, дербес компьютер оқу саласының кең көлеміне жататын жалпы когнитивтік дағдыларды дамытуға, оқытудың жаңа әдістерін жасауға мүмкіндік береді [6]. Екінші типтегі міндеттердің негізгі мақсаты – жалпы білім саласы бойынша үлгерімді жоғарлату. Дербес компьютерлерді қолдана оқыту үдерісін жетілдіруге, жалпы педагогикалық үдерісінің тиімділігін көрсетуге бағытталған. Оқытуды ұйымдастыру дербес компьютер – білім беру жүйесіне есептеуіш, жинақтау және ақпаратты өңдеу құралы ретінде ғана емес, сонымен бірге оқытудың жаңа формасы болып табылады. Заманауи ақпараттық технологиялардың аталып өткен мүмкіндіктерін пайдалану білім берудің төмендегідей жаңа түрлерін кеңінен пайдалануға мүмкіншіліктерін тудырады:

– Интерактивтік белсенді сұхбат диалог ол қолданушының компьютермен қарым-қатынасы арқылы жүзеге асырылады. Бұл арада сұхбат мәтінді бұйрықтарға жауап арқылы қарқынды түрде жүзеге асады.

– Нақты объектілерді басқару;

– Экранда көрініс тапқан түрлі объектілер мен құбылыстардың үлгілерін басқару;

– Оқу үдерісінің нәтижелеріне автоматтық бақылау, өзіндік бақылау жасау және бақылаудың нәтижелері бойынша тестілеу, түзетулер енгізу.

Жоғарыда атап өтілген білім беру қызметінің түрлері, біріншіден, оқушылардың ой өрісін кеңейтуге бағытталған әдістемелерді жасауға мүмкіндік береді; екіншіден, қазіргі таңда адамдар үшін өте қажетті тиімді шешім қабылдай алу немесе қиын жағдайлардан шығудың жолдарын таба білу сияқты қарым-қатынасты қалыптастырып, дамытуға мүмкіндік береді. Ақпараттық білім беру технологияларын оқытуда тиімді пайдалану, өз кезегінде, ағылшын тілін оқытудың қарқынын арттыруға бейнелік және теориялық ойлауын дамытуға, студенттердің ақпараттық қоғамның жағдайларына бейімделуіне ықпал етеді. Жоғары оқу орындарында ақпараттық технологияларды қолданудың негізгі бағыттары электронды оқулықтар мен интернет технологиясын пайдалану болып табылады, сонымен қатар, дүниежүзілік интернет желісі студенттердің білім өрісін кеңейтуге ықпал етеді. Сонымен қатар, қазіргі оқыту құралдары: компьютерлер, телекоммуникациялық байланыс құралдары, қажетті интерактивті бағдарламалық және әдістемелік жабдықтар әр түрлі оқыту үдерісін қамтамасыз ете отырып, студенттердің өздігінен білім алуын ұйымдастыруда, өзіндік жұмыстарды орындауда әдістемелік құрал ретінде де маңызды.

Көптеген зерттеушілер студенттің компьютермен жұмыс істей отырып, сұрақтың мәніне тереңінен үңіліп, пәнге деген қызуғышылығының артуына, оқу және техникалық әдебиеттермен белсенді жұмыс істеуге дағдыландырады деп түйінделген. Компьютер оқушыны ұқыптылыққа, нақтылыққа, қойылған мәселеге назар аударуға білуге үйретеді. Графикалық құралдар, музыкалық үзінділер оқушының шаршағанын басып, оның әуестігінің дамуын қамтамасыз етеді.

Ағылшын тілін оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану білім беру коммуникациясының интерактивті сипатын арттыра түседі. Ғалымдар А.А. Андреев, В.И. Солдаткин, В.П. Кашицин ағылшын тілін оқытуда ақпараттандыру үдерісінің ықпалын жан-жақты сипаттай отырып, әсіресе, білім мен ұғымды ұсыну, меңгеру әдістерінің өзгеретіндігін, оқушылар мен студенттердің өзара әрекетінің жолдары туралы айтады. Осы орайда оқытудың тиімділіген ұсынады. Ағылшын тілін оқыту үдерісінде ақпараттық технологиялардың, әсіресе қарым-қатынас ортасын, жалпы тақырып шеңберінде әріптестердің интерактивті өзара әрекет ортасын құрудағы маңызы ерекше. Ақпараттық білім беру технологиялары өз кезегінде қарым-қатынас тәжірибесін игеруде, оқушылардың лингвомәдениеттік құзырлылықтарын қамтамасыз етуде маңызды. Ғалым М. Ушакова ағылшын тілін оқыту әдістемесін зерттей отырып, компьютерлік телекоммуникациялар ағылшын тілінде тірі, шынайы қарым-қатынастарды ұйымдастыруға мүмкіндік беретінін айтады. Бұл телекоммуникацияның дидактикалық қасиеті шынайы тілдік орта құру үшін керемет мүмкіндіктер туғызады.

Шетел тілін оқытуда мультимедиялық, гипермәтіндік, желілік және коммуникациялық ақпараттық технологиялардың пайда болуы үлкен мүмкіндіктерге жол ашты. Мультимедиялық технологиялар мәтіндік құжаттарға, графикалық суреттер, дыбыс және бейне көріністерін пайдалануға мүмкіндік береді. Мұның барлығы өз кезегінде тілдік құралдарды меңгеру жылдамдығының жоғарылауына жол ашады. Тәжірибе көрсеткендей, мультимедияның ағылшын тілін үйретуде мүмкіндіктері зор. Педагогикалық зерттеулерге сүйенер болсақ, ағылшын тілін оқытуда мультимедиялық бағдарламаларды және ресурстарды қолдану арқылы мынадай құндылықтарға қол жеткізуге болады [4,7].

Ағылшын тілін меңгеруде ақпараттық құралдар пайдалану оқытушы мен оқушылардың ізденушілік және шығармашылық қабілеттерінің дамуына, оқушылардың тілдік біліктілігінің, тыңдау дағдыларының, сөйлеудің қалыптасуы мен дамуына, жазу әрекетін жетілдіруге, тұлғаның шығарма тұрғыдан шыңдалуына зор әсерін тигізеді. Мультимедиадағы бейнелер мен графикада ағылшын тілін сазды кескіндемелік анимациялық иллюстрациялар арқылы бере отырып, ағылшын тілін оқытуда үлкен маңызға ие болатындығын аңғаруға болады. Бұл кездегі ұсынылған формалар, көрсету құралдары, дизайн көркемдік және бейнелік, т.б. шешімдердің үйлесім табуы ағылшын тілін үйрену үдерісіндегі оның мазмұнын толықтырады. Олар оқушылардың барлық сезім мүшелеріне әсер ете отырып, оның ойлау қабілеттерін арттырып, бейнелік қабылдауын, есте сақтауының барлық түрлеріне қозғау салып, оқу ақпаратын толыққанды қабылдау және тануына негіз болатындығын байқауға болады. Мультимедиа оқушылардың берілген ақпаратты қабылдау кезіндегі көру және есту бейнелерін өзара үйлестіріп, салыстырмалы мәнерлігін құрайды [7].

Ақпараттық технологияны меңгерген педагогта интеллектуалдық, рухани азаматтық және басқа да көптеген адами келбеті қалыптасады. Ақпараттық технология құралдарын қолдау адамзаттың әртүрлі сферасында, соның ішінде білім беру саласында көптеген өзекті маңыздылыққа қол жеткізіп отырғаны белгілі.

Ағылшын тілін оқытуда жаңа технологияларды, техникалық құралдарды сабақта жан-жақты қолдану, оқытушының көптеген қиындаған қызметтерін жеңілдетіп, осы іскерліктің ұстанымды жаңа тәсілдерінің пайда болуына мүмкіндік туғызады. Осындай жаңа жолдардың біріне ақпараттық оқыту жүйесіндегі компьютерлік бағдарламалардың түрлері арқылы тіл үйретуді жатқызуға болады. Ағылшын тілі сабақтарының лексика бөлімін меңгертуде ақпараттық технологиялардың алатын орны зор. Интернет арқылы оқушы грамматикалық, лексикалық, фонетикалық жаттығулар, оқуға және грамматикаға арналған тесттерімен жұмыс істей алады. Интернеттің бізді мәтіндік, графикалық және дыбыстық ақпаратпен қамтамасыз ете

алуы, оның басты және маңызды ерекшелігі аутенттілігінде. Жаңа ақпараттық технологияда компьютер негізгі рөл атқарады. Бүгінде Интернет жүйесі арқылы білім алудың жаңа түрі — қашықтан оқыту пайда болды. Мұнда мультимедиа материалдары, электрондық оқулықтар, интерактивтік бейнеконференциялар арқылы білім алуға мүмкіндік бар. Интернет шет тілін үйренушіге көптеген мүмкіндіктер береді. Олар: ана тілі болып саналатын шет ел адамдарының тілдерін тыңдауға, олармен қарым-қатынасқа түсуге, керекті мәтіндермен жұмыс істеуге қол жеткізеді. Интернет арқылы оқушылар тілдік қарым-қатынасқа түсе алады. Сол сияқты, тілдік қорын дамыта алады. Осыдан жазу іскерлігімен дағдысын жоғары деңгейде қалыптастыра алады. Ақпараттық жүйе ретінде, Интернет өз қолданушыларын жан-жақты ақпараттармен қамтамасыз етеді. Оған: электронды пошта (e-mail), телеконференция (usenet), бейне-конференция, анықтама каталогтары, жүйеде сөйлесу (Chat) жатады.

Білім беру жүйесіндегі ақпараттық технологияның мүмкіндіктері:

- Әр бір адамға білім алудың өзіне тиімді жолын таңдауға мүмкіндік беретін білім берудің ашық жүйесін орнықтыруға;
- Білім алудың техникасын түбірімен өзгертуге;
- Оқыту үрдісінде оқушылардың танымдық іс-әрекетін тиімді ұйымдастыру;
- Электрондық білім беру пайдалану арқылы даралып оқытуға

Ақпараттық – коммуникациялық технологияларды пайдаланудың тиімділігі:

1. Мультимедиялық мүмкіндіктерді қолдау (музыкалық немесе дикторлық дайындау, анимация бейне- клиптер, слайд –шоу).

2. Жүйенің басқару құрылымы – оқытушы өз ойын, көзқарасын, өз кезегіндегі материалдық ұсынылымын, әртүрлі аудиторияға бір ғана оқу мәлеметтерін ұсынуға мүмкіндік алды .

3. Білімді бақылау арқылы нәтиже алу, бағалау.

Ақпараттық – коммуникациялық технологияларды пайдаланудың тиімділігі:

1. Мультимедиялық мүмкіндіктерді қолдау (музыкалық немесе дикторлық дайындау, анимация бейне-клиптер, слайд-шоу).

2. Жүйенің басқару құрылымы – оқытушы өз ойын, көзқарасын, өз кезегіндегі материалдық ұсынылымын, әртүрлі аудиторияға бір ғана оқу мәлеметтерін ұсынуға мүмкіндік алды .

3. Білімді бақылау арқылы нәтиже алу, бағалау.

Ақпараттық технологияны шетел тілі сабақтарында пайдалану нәтижесінде төмендегідей жетістіктерге қол жеткіземіз.

1. Сөзжұмбақ, кестелерді құру үшін дербес компьютерді қолдану арқылы грамматикалық және лексикалық оқу материалдарын өңдеу.

2. Ағылшын тіліндегі сөздерді сауатты жазу мен көркемдеп безендіруді үйретеді.

3. Дербес компьютерді пайдалану арқылы оқушылардың өзіндік және жұмыс жасауды игеру мен білім алуды кеңейту.

4. Интернет желісін пайдалану арқылы оқушылар электрондық пошта арқылы оқушылар хат-хабарлама алмасу, өзінің ойын еркін жеткізу.

Қазақстан Республикасының мемлекетаралық тілі – ағылшын тілін жаңа технологиялар арқылы оқыту ісі күннен-күнге өзекті болып келеді. Тілді ақпараттық-коммуникативтік технология арқылы оқыту – тіл үйренушінің өз бетімен тіл үйрену қабілеттерін жетілдіруіне игі ықпал ететін тиімді жүйе болып табылады. Сонымен қатар студенттер интеллектуалдық, шығармашылық және коммуникативтік істерін дамыта алады, оқушының оқу белсенділігі артады, сабақтың негізгі кезеңдерінің бәрінде студенттерге шығармашылық жұмысты ұсынуға болатын жағдай туындайды [8].

Қорыта келе ағылшын сабағында ақпараттық технологияларды пайдалану оқу үдерісінің тиімділігін көтереді, оқытудың барлық салаларында зерттелетін пәнге қызығушылығын сақтауға көмектеседі.

Әдебиет

1. Н.Ә. Назарбаевтың «Әлеуметтік – экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы.

2. Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы. Астана, 2000.

3. Құнанбаева С.С. Қазіргі шеттілдік білім берудің теориясы мен практикасы. Алматы, 2010.

4. Степанова О.С. Научно-педагогические основы применения новых информационных технологии в профессиональной подготовке студентов экономических факультетов. – Ставрополь: Политиздат, 2006.

4. Қараев. Ж.А., Кобдикова Ж.У. Актуальные проблемы модернизации педагогической системы на основе технологического подхода. // Вестник Академии Педагогических Наук Казахстана. – 2005. – №3. – 14-21 с.

5. Papert S. Mindstorm. Children, computers, and powerful ideas. // N.Y. Basic books. – 1980. – № 8. – p. 230.

6. Смирнов С.А. Технология как средство обучения второго поколения \ С.А. Смирнов – М. 2001.

7. Полат Е.С. Интернет на уроках иностранного языка//М., ИЯШ, 2001, №2, с. 24-28.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ МҮМКІНДІКТЕР

А.Т. Мусина

«№70 мектеп-лицей», Астана қ.

Мүмкінділігі шектеулі балалардың денсаулығын қадағалау дәрігерлердің қызметі болса, тәрбиеленуі ата-аналар құзырында, ал білім беру мен тәрбиені қатар ұйымдастыру педагог-психологтардың міндеті. Қазіргі таңда инклюзивті білім беру кеңінен қолданылуы етек алып келеді.

Қазіргі уақытта арнаулы білім берудегі нақты прогресске бірнеше факторлар: мүгедек оқушыларға қатысты үміттің аздығы, инклюзивті білім беруге мектептердің дайын еместігі кедергі келтіруде.

Арнаулы білім беруді кез келген білім беру реформаларының бағдарламаларына енгізу, жоспарлау кезінде мүгедек балалардың нақты мүмкіндіктерін ескеру, білім сапасын жақсарту және оны алуға қол жеткізуді қамтамасыз ету, арнаулы заңдарды әзірлеу, ерекше білім алу қажеттіліктері бар адамдардың санаттарының құқықтарын қамтамасыз ету осының барлығы жағдайды едәуір өзгертіп, барлық адамдардың білім идеяларын іске асыру үшін алғышарттар жасап, үйден оқыту мәселесін қатаң қадағалау қолға алынып отыр. Еліміздің Білім заңында барлық бала жалпы орта біліммен қамтылуы жазылса да, өкінішке орай мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту өзекті мәселе болып отыр.

Инклюзивтік оқыту бастауыш сыныптарда білім беру ұйымдарының бұйрығымен әр балаға оқытудың сай түрлерінің қажеттілігі туралы психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестерімен ашылады. Ақыл және дене дамуының кемшілігінің байқалу дәрежесіне байланысты әр балаға өз екпінінде даму құқығы берілуі керек. Ерекше қажеттілікті қажет ететін балалар жалпы білім мектептерінің бағдарламасын толық немесе толық емес ауқымды алулары керек. Қазіргі кездегі Қазақстандық қоғамдағы жеке тұлғаға деген қызығушылықтың жоғарылауы бала құқығы туралы мәселелерді қарастыруға, мүмкіндігі шектеулі балаларға әлеуметтік-психикалық және медициналық-педагогикалық көмек көрсетумен және оны зерттеу мәселесіне байланысты жаңа мәселелерді белсенді қарауға мүмкіндік береді. Осы балаларды жалпы білім беретін мектептің бастауыш оқыту мен психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету мақсатында мектептің даму бағдарламасына инклюзивтік білім беруді дамыту бойынша тараулар енгізілді. Қалай десек те, бастауыш сыныпта инклюзивтік білім беруді ұйымдастыру тиімді түрде жүзеге асыруда кездесетін кедергілер мен қиындықтар жетерліктей. Ол жалпы білім беретін мектептердегі мүмкіндігі шектеулі балалар оқу материалын меңгеруде жеке тәсілдің жоқтығы, арнайы түзету, психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік қолдаудың жеткіліксіздігі салдарынан әлеуметтік дағдыларды игеруде

елеулі қиындықтарға тап болады. Бүгінгі мектеп педагогтары жалпы білім беретін бастауыш сыныптарында мұндай категориялы балаларды оқытудың нақты тәсілдерін әлі білмейді.

Бастауыш мектеп мүмкіндіктері шектеулі балалар үшін «өмірлік орнын толтырудың» тәрбие «институты» болуы керек. Оны оқуға, жазуға, есепке, еңбектенуге оқыта отырып, бірлестік қарым-қатынасын, мәдени тәртіп ережелерін үйренуін, әртүрлі әрекетте икемдерін қалыптастыру маңызды болып табылады. Бастауыш сыныпта инклюзивтік білім беруді ұйымдастыруда мүмкіндігі шектеулі баланы жалпы білім беру үдерісіне кіріктірудің үш кезеңдік моделін ұсынуға болады:

Мүмкіндігі шектеулі баланың бір кезеңнен екінші кезеңге ауысуында нақты шарттар бойынша баланың дайындығы ескеріледі:

- медициналық жарамаушылықтың жоқтығы;
- денеге түсетін ауырлықты көтеруге қабілеттілігі (мысалы 1-2 сағатқа дейін белсенді сергектену);
- қарапайым коммуникативтік дағдылардың болуы;
- нақты әлеуметтік ережелерге бағына алушылығы (именбейтін агрессивті мінез-құлық болмаса).

Бастауыш сыныпта инклюзивтік білім беру үдерісі кезінде баламен және оның ата-аналарымен бірлестік, білім алу орталарын ұйымдастыруда психологиялық жайлылыққа жағдай жасау, баланы психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу инклюзивтік оқытудың ең басты шарты. Даму мүмкіндігі шектеулі балалардың білім деңгейін көтеріп, өмірге қажетті білім, білік дағдысын тәртібін қалыптастыруға байланысты түрлі шаралар жасалуда. Бұл балаларды оқытатын бастауыш сынып мұғалімдердің алдына үш түрлі міндет қойылады:

1. Баланың мектепке дайындығын анықтау.
2. Тәрбиесіндегі кемістігін жою.
3. Сабақты жүйелі жоспарлау.

Даму мүмкіндігі шектеулі баланың бастауыш мектепке дайындығын анықтау үшін оларды жазу, сызу, оқуға үйретпес бұрын олардың қабілеті бойынша жеке ерекшелігін, психологиялық дайындығын байқау керек. Белгілі психологтар В.В. Давыдов, Д.В. Эльконин, Р.С. Немов зерттеулері бойынша баланы жүйелі оқыту үшін психологиялық дайындығына ерекше назар аудару керек дегенді атап айтады. Даму мүмкіндігі шектеулі балаға сабақ беретін бастауыш сынып мұғалімі алдымен баланың даму ерекшелігін анықтайтын тесттер арқылы ойының, қиялының, зейінінің тұрақтылығын анықтап алу керек. Ол үшін «Дөңгелек кию», «Лабиринт», «Көру әдісі», «Есту әдісі» тәрізді тесттерді қолданып, баланың шама-шарқын анықтап алуға болады. Ұйымдастыру барысында баланың тіл мүкісін, қолының буындарының қимылын, саусақтарының моторикасын дамытуға ерекше көңіл бөліп отыру қажет.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың дамуы ауруының сипатына, басталған уақыты мен түзеу жұмысының уақытылы басталуына тәуелді болады.

Кейбір сыныптарда қазірдің өзінде сау балалармен бірге мүмкіндігі шектеулі балалар бірге оқитын сыныптар пайда бола бастады. Бұл – алғашқы қадамдар. Мүмкін алдағы уақытта мұндай практика барлық мектептерге енгізілер. Жалпы, инклюзивті білім беру біз үшін жаңа термин. АҚШ пен бірқатар еуропалық мемлекеттерде ондай тәжірибе баяғыдан бар көрінеді. Бізде бастау алғанына үш жылдай ғана. Инклюзивті білім берудің мәні мынада: мүмкіндігі шектеулі балалар өздігінің сау құрдастырымен бірге бір сыныпта оқиды. Бұл мүгедек баланың өзін қоғамнан тыс жапандағы аралда жалғыз өмір сүріп жатқан секілді сезімнен арылтып, мемлекеттің азаматы ретінде қалыптасуына ықпал жасайды. Бала қандай болмасын қоғамнан тыс қалмауы керек.

Дені сау балалардың ата-анасы баласының мүгедек балалармен оқуына іштей қарсылықтарын жасыра алмайтынын, олар мүгедек балалардың қимылы, жүріс-тұрысы ұнамайтынын білдіреді. Осындай проблема алдымен сау балаларда емес, олардың ата-аналарында екендігі анық. Мұндай көзқарасты түбірімен өзгерту керек. Ешкім де мүгедекті сұрап алмайды. Тағдырдың ауыртпалығын өмір бойы арқалап келе жатқан бала мен оның ата-анасына сау адамдар тарапынан оң көзқарас, түсіністік, сәл де болса, олардың ауыртпалықтарын жеңілдетуге деген адами жылылық орнатуымыз керек.

Инклюзивтік білім берудің тиімділіктері:

1. Бала бойында өз-өзіне деген сенімділік жоғарылайды;
2. Бала басқа балалармен бірдей деңгейде білім алады;
3. Өзі қатарлас балалармен қарым-қатынас орнатады;
4. Дені сау бала мүгедек балалардың жандүниесін ұғына алады;
5. Қоғам дамуына байланысты қалыптасады.

Біріктіріп оқыту тәжірибесін іске асыру үшін инклюзивті білім беру мемлекеттің саясаты болуы керек жүйелі шараларды ұйымдастыруы қажет. Ол жанұяны, жалпы мектептерді қолдауға, мүмкіндіктері шектеулі балалардың интеграциялау деңгейін жоғарлатуы керек етеді. Бұл жерде мүмкіндіктері шектеулі балалардың және жасөспірімдердің білім беру және әлеуметтік қажеттілігін бағалау оқу мекемелерінде осындай жағдайларын қамтамасыз ету, жанұяны қолдауды дамыту қажет.

Қазіргі уақытта бұл күрделі мәселелер түзету педагогикасының Ұлттық ғылыми-тәжірибелік орталығындағы арнайы мектептерде білім беру зертханасында қарастырылып отырғаны баршамызға мәлім.

Мүмкіндігі шектеулі балалармен психо-коррекциялық жұмыс барысында олардың топта, жанұяда нақты іс-әрекет моделі қалыптасады, қорқыныш басылып, позитивтік ойлауы басым болады. Ата-ана мен педагог міндетті түрде баланың жетістіктерін бір-біріне хабарлап отыру керек.

Бақылау күнделігін ашып, үйдегі, мектептегі жетістіктерін жазып жүруі қажет. Мүмкіндігі шектеулі баланың үйренгендерін көрсетуге, өлең оқуға, ән салып, би билеуге, ойын ойнауға талпыныстарын қалыптастыру үшін шаттық шеңбер, сергіту сәттері, санамақ, сазды үзіліс өткізуге болады.

Балаға белгілі бір суреттегі жағдайды көрсетіп, мазмұнын әңгімелеп беруге тапсырма беру. Балалармен сол жағдайдың қойылымын көрсетуін сұрау. Осы жағдай туралы баланың пікірін сұрап, дәлелдеп сөйлеуге үйрету. Іс-әрекетін дұрыс-бұрыстығына өз ойын айтуға дағдыланады.

«Тыңдаймыз және орындаймыз» сазды жаттығуы, «Майшам», «Тас және жолаушы» психологиялық ойындарын жүргізуге болады. Мақсаты: баланың өзіне деген сенімділігі пайда болады, ортадан оқшауланбайды.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың саусақ қимылы мен қол қимыл жаттығуын дамыту баланың жан-жақты дамуында маңызды роль атқарады.

Қол және саусақ қимылын дамыту бала миының дамуына жақсы әсер беретінін мамандар баяғыда-ақ дәлелдеген. Мамандардың айтуы бойынша, қол мен саусақ қимыл жаттығу ойындары ми жүйесін керемет жағдайда ұстай отырып, ақыл-ес және дененің үйлесімді қатынасын реттейді.

Қазақ халқының халық педагогикасына сүйенсек, бізде кездесетін – «Қуыр-қуыр, қуырмаш», «Саусақ санау», «Санамақ», «Бес саусақ» сияқты ойын жырларының бірі «санамақ» деген атпен белгілі. Жас баланың қолын ұстай отырып, саусақтарына ат қойып, оларды бірде бүгіп, бірде жазып ойнау арқылы баланың көңілін ғана аулап қоймай, балалардың бірлесіп қайталауына, дыбыстарды дұрыс айтуға, айтылған жырды есте сақтауға, психикалық демалуда таптырмайтын әдіс. Ұрпағын ойламайтын халық болмайды. Онсыз өсіп-өну, ілгерілеу жоқ. Санамақ ойындарының өміршең қызметі де оның ең алдымен жеткіншек ұрпақты тәрбиелеу мен білім беру ісімен байланысты болуында.

Япония мемлекетінде кеңінен тараған осындай жаттығулардың бірі – грек жаңғақтарын қолдану. Жаңғақтарды алақанға салып әр бағытта домалату арқылы баланың шаршағанын басып, сауықтырады. Көбінесе ата-аналар саусақ қол қимыл жаттығуларына терең үңіле қоймайды, олар көбінесе баланы алдандыру, көңілін аулау мақсатында қолданылады деп ойлайды. Ал шын мәнінде олар өз балаларының қол саусақ қимылын дамытып отырмыз деп ойламайды.

Әр саусақтың қарапайым қимылын жасату арқылы баланың дыбыстарды дұрыс айтуын қадағалап, мәнерлеп сөйлеуін де дамытып сөздік қорын байытамыз. Қоршаған орта туралы түсініктерін кеңейтеміз. Баланың қарапайым қасық, қарындаш ұстау, жуыну, сияқты қимылдарына көңіл аударып отырған жөн. Мысалы, бала төрт жасында екі қолын уыстап, бетін жуа алмаса, ұсақ бұлшық еттер дамуында артта қалушылық бар екенін байқауға болады.

«Үй», «Жаңбыр қалай жауады?», «Отыншы», «Тікұшақ» сияқты саусақ, қол жаттығуларын тірек-қимыл бұзылыстары бар балаларға орындатуға болады. Демек, халық педагогикасы мен психологиясының әдет-ғұрпының шоғырланған көрінісі санамақ жырларында және десек, асыра айтқандық емес.

Әдебиет

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118 Жарлығымен бекітілген. // Егемен Қазақстан. – 2010. – 14 желтоқсандағы. – № 529-532 (26375).

2. Организационные основы и формы включения школьников с ограниченными возможностями в общеобразовательный процесс: Методические рекомендации/ под ред. Б.Б. Амриной, И.Г. Елисеевой, Т.А. Жангазиевой, О.Ф. Чумаковой. – Алматы: Национальный научно-практический центр коррекционной педагогики, 2013. – 84 с.

3. Инклюзивное образование. Настольная книга педагога, работающего с детьми с ОВЗ: Методическое пособие – М.: Гуманитарный изд. центр ВЛАДОС, 2012. – 167 с.

АКТУАЛЬНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Г.К. Мустафина

Потанинская СОШ, Лебяжинский район, Павлодарская обл.

Здоровье – совокупность физических и духовных качеств человека основа долголетия, развитие творческих способностей и трудовой деятельности, создание семьи и воспитание детей – построй дом, посади дерево, вырасти сына... В народе существует поговорка: «Деньги потерял – ничего не потерял, время потерял – много потерял, здоровье потерял – все потерял».

Проблемы сохранения и укрепления здоровья детей всегда были актуальны в образовании, поэтому само понятие «образование» требует современного нового трактования. Оно не должно сводиться только к усвоению знаний, а предполагает развитие мыслящей, деятельной, творческой, но главное – здоровой личности. Здоровье и умственное развитие ребенка должны быть взаимодополняющими и взаимопределяющими пластами в системе формирования целостной личности. Одним из условий здоровья личности является успешность в его деятельности, в нашем случае, это деятельность детей в школе. Именно в школьный период формируется здоровье человека на всю последующую жизнь.

Здоровьесберегающие технологии – предполагают совокупность педагогических, психологических и медицинских воздействий, направленных на защиту и обеспечение здоровья, формирование ценного отношения к своему здоровью.

Не менее значимым направлением образовательной деятельности школы является организация психологической службы школы, задача которой – формирование у детей навыков самостоятельной деятельности, социальной активности, толерантного поведения. Психологическое здоровье является необходимым условием полноценного функционирования и развития человека в процессе его жизнедеятельности. Основная функция психологического здоровья – это поддержание активного динамического баланса между человеком и окружающей средой в ситуациях, требующих мобилизации ресурсов личности.

Работа осуществляется по трем направлениям:

- диагностика,
- мониторинги адаптации, мотивации, качества обученности, самоопределения учащихся,
- коррекционно-развивающие занятия, консультирование.

С начала учебного года составляю план работы по здоровому образу жизни.

***План работы психолога Потанинской средней
общеобразовательной школы по здоровому образу жизни.***

№		Мероприятия	Классы	Сроки	Форма проведения
1.	Диагностическая работа				
	Диагностика предрасположенности уч-ся к отклоняющемуся поведению		1-11	В теч.г.	Тестирование, анкетирование
	Диагностика по определению уровня психологического здоровья – антинаркотической устойчивости личности		5-11	Февраль	Электронное тестирование
	Диагностика агрессивности		5-11	Ноябрь, декабрь	Басса – Дарки
	Диагностика самооценки		5-11	Ноябрь, декабрь	
	Диагностика здоровья		5-11	Ноябрь, декабрь	
	Изучение темперамента		5-11	Ноябрь, декабрь	
	Диагностика по адаптации 1 класса, 5 класса		1,5	Ноябрь	
	Легко ли вам отказаться от нежелательной привычки?		5-11	В теч года	тестирование
	Исследование досуговой сферы и интересов уч-ся			В теч.г.	Тестирование, анкетирование

Продолжение таблицы

2.	Работа с учащимися	Профилактическая работа			
		Профилактика СПИДа (по отдельному плану) Участие в районных, областных мероприятиях, посвященных международному дню борьбы со СПИДом.	5-11	В теч.г. декабрь	конкурс плакатов, рисунков, тестирование, беседа, консультации, лекции
		Профилактика наркомании, алкоголизма, табакокурения (по плану работы наркопоста)	5-11	В теч.г.	тестирование, беседа, лекции консультации
		Просмотр учащимися кинофильмов, видео, роликов о последствиях алкоголизма, табакокурения, употребления наркотиков	5-11	В теч.г.	Кл.часы, часы психолога
		Цикл занятия по адаптации 1 класса	1	Сентябрь	занятия
		Цикл занятия по адаптации 5 класса	5	Сентябрь	занятия
		Цикл занятий по профилактике ЗОЖ	1-11	В теч.г.	Разв. занятия, кл. рук.
		«Что такое хорошо и что такое плохо»	1-5		Час психолога
3.	Работа с родителями и педагогами	Инд. и групповые консультации для педагогов и родителей по запросу	1-11	В теч.г.	Консультации беседы, лекции
		Разработка и распространение памяток для педагогов и родителей по профилактике ЗОЖ	1-11	В теч.г.	Консультации
		«Мама, папа, я – спортивная семья!» День Здоровья		Сентябрь	Веселые старты Классные руководители начальных классов, физруки
4.		Работа ящика доверия		В теч.г.	

Это позволяет нам владеть психологической ситуацией в школе, определять перспективы развития, стратегию и тактику взаимодействия между учителями, учащимися и родителями.

Успешность реализации задач по созданию здоровьесберегающей среды в школе и формированию у учащихся здорового жизненного стиля достигается благодаря отлаженной работе всех структурных подразделений нашей школы. Только совместная работа медиков, педагогов и психологов по профилактике, укреплению здоровья учащихся и учителей, воспитанию и пропаганде здорового образа жизни позволяет создавать и внедрять полноценный комплекс мероприятий, способствующих сохранению и укреплению физического и психического здоровья школьников.

Какие они будут, наши дети?..

Сказать не можем однозначно мы,

Ведь детям каждого столетия

Присущи новые черты.

Долг учителя заключается не только в том, чтобы дать качественные знания своим воспитанникам но и в том, чтобы сформировать сознательную установку на здоровый образ жизни, научить детей жить в гармонии с собой, окружающим миром. Образованный Человек способен быть конкурентно – способным творцом собственной судьбы и судьбы всей страны.

Здоровье народа дороже всего,

Богатства земли не заменят его..

Джамбул Джабаев.

Литература

1. Ананьев В.А. основы психологии здоровья. СПб., 2006
2. Безруких М.М. Здоровье детей. – 2003
3. Радионов В.А., Попов А.Л. Психологические основы воспитания – М., 2004

МАТЕМАТИКАЛЫҚ ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУ КЕЗІНДЕГІ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КӨЗҚАРАС

Ф.Б. Нұсманова
ПМПИ, Павлодар қ.

Математикалық есептерде үлкен тәрбиелік мүмкіндікке ие болып табылатын экономикалық деректер мен олардың сандық мінездемесі жиі кездеседі.

А.Я. Хинчин педагогикалық мақаларында мазмұндық есептердің осынау ерекшелігін атап көрсетті. Математикалық жаттығулардың материалы ретінде математикалық тақырыптардағы есептерді пайдаланудың өзі-ақ тұлғаның бірқатар мінездері қалыптасуының педагогикалық міндеттерін орындауды автоматты түрде қамтамасыз етеді деп санау қалыптасқан: үнемшілдік, есепқорлық, ұқыптылық және т.б.

Осыған байланысты біздің сұрақ пайда болады: «экономикалық есептерді үйлесімді қоюлар немесе пайдаланулар көмегімен осы есептермен шұғылданудың тәрбиелік тиімділігін жоспарлау мен нақты басқару мүмкіндіктеріне қалай қол жеткізуге болады?».

Теориялық зерттеумен оған жүргізілген тәжірбиелік тексеру бізге осындай мүмкіндікті анықтауға жол ашты. Олардың біріншісі – оқушыларды танымдық бағалау әрекетіне тарту. Екіншісі – оқушылардың сезімдік көңіл-күйін өзектендіру. Осылардың әрқайсысының жан-жақты мінездемесіне тоқталамыз.

Математикалық есептің тәрбиелік тиімділігі тағы басқа оқытуды ұйымдастыру формасы немесе әдісі сияқты оқушыларды қандай мөлшерде танымдық әрекетке қоса алатындықтарына оқылатын фактілерімен құбылыстарға, жеке қатынастың қалыптасуына көмектесулеріне тәуелді.

Психологтар мен педагогтар Е.Н. Маносзан, С.Л. Рубенштейн, В.А. Сухамлинский, В.А. Шукиналардың жұмыстарына сүйене отырып біз кез-келген жастағы оқушыларға танығанды, оқығанды, көргенді өз бетінше бағалауға ұмтылмас тән екендігінен тараттық. Егер мұғалім бұл ұмтылысты тұншықтырмай, керісінше оны ескеруге бар қажеттілікті маңыздандыруға ұмтылса, онда оқушылардың танымдық бағалау тәжірбиесі біртіндеп байый бастайды. Сонымен бірге, мұғалімнің көмегімен танымдық бағалау әрекетіне тіпті төменгі сыныптағы оқушыларда қосылады.

Оқушыларды танымдық – бағалау әрекетіне тікелей қатыстыру мақсатында біз математикалық есептерді шығару процессінде келесі тәсілдерді пайдаландық.

1. Сандық мәліметтер немесе олар бейнелейтін фактілер оқушылардың эмперикалық деңгейіндегі сандық мәліметтермен және фактілермен салыстырылды және теңестірілді.

Оқушы үшін жақын және қолайлы фактілермен жұмыс істеу өз кезегінде олардың танымдық және бағалау тәжірбиесінің баюына жол ашып, оқушыларды осы фактілерді жақын қабылдауға және терең игеруге міндеттей отырып, олардың көңіл – күйлерімен сезімдеріне әсер етеді.

2. Есептермен жұмыс істеуге шығармашылық элементтерін енгізу немесе белсенді ойлау әрекеттерін ұйымдастыру жолымен оқушылар назарын фактілермен соған сәйкес материалдарға аудару.

3. Есептің сауалдары оқушылардың назарын қажетті құбылысқа шоғырландыратындай, қаралатын проблемаларға қатынасы немесе өз ойын айту қажеттілігін тудыратындай өзіне тиісті қортынды жасайтындай етіп қойылады.

Біз саханадан бір теңгеге сатып алатын нан тілімінің салмағы 80г, егер сендердің әрқайсың күн сайын сондай тілімнің $\frac{1}{4}$ -ін тастайтын болсаңдар, онда сендердің сыныптарыңдағы оқушылар бір жыл ішінде қанша нанды ысырапсыз жоғалтады?. Сендер күн сайын пайдаланатын нан салмағының қанша пайызы қалдыққа кетеді ?

Мұндай есеті шығару бағдарламалық материалды білумен бірге күнделікті тірлікте кездесетін біршама сандық деректерді (сыныптағы оқушылар саны, жылдағы күндер саны, тәулікте нақты желінентін нан) пайдалануды талапетеді, ең бастысы сауалға жауап беру, есептерді шығару кезінде балалар барлық құндылықтардың өлшемі және аса маңызды азық- түлік ретінде нанға үнемді қажеттілігін терең сезінеді мұндай есептердің негізгі педагогикалық құндылығы қарастырылып отырған проблемаға терең жеке көңіл-күйлік қатынастың жасалуына қолайлы жағдай туғызу, оқушылардың тұлғалылығын қалыптастыруға нақты тәрбиелік әсерінде. Оқытудың барлық кезеңінде осы тұрғыдағы есепті пайдалану мен қою математикаға оқу пәні ретінде оқушылар бойында өз байлылығына үнемді, саналы қарауға қажетті әдеттермен адамгершілік қасиеттердің қалыптасуына бағытталған су жаңа мүмкіндіктер береді.

Әлеуметтік тәжірбие мен білімнің жетіспеулігі салдарынан балалар барлық кезде өздері қатынасатын есептердің маңыздылығын өз бетінше бағалай алмайды. Математика сабақтарында оқушы істің қоғам үшін пайдалылығы мен маңыздылығы туралы, үнемшілдік тақырыптарындағы есептерді қарастыру педагогикалық араласуды қажет етпей-ақ, өз «қызметін» орындауға қажетті көңіл-күй атмосферасын жасайды. Оқушы арсеналында оқушының сезімдік жағыдайын түрлі күштермен маңыздандыра алатын түрлі әдістермен құралдар бар.

Біздің жүргізген зерттеулер тиісті тақырыптардағы математикалық есептерді пайдаланумен қою өз кезегінде балаларда іске қатынса пен нақты ынта туындауына жол ашатын олардың әрекетінде қоғамдық маңызды себептерді қалыптастыратын оқушылардың көңіл-күй жағдайын өзектендіретін тиімді құрал болып табылады. Осылайша, математикалық есептерді шығару барысында математиканы оқытудағы басты мақсатарға қол жеткізіледі: мағыналы әрі берік математикалық, білім беру, іс-жүзінде қолданылатын дағдылар мен ептіліктерді қалыптастыру, дүние танымдық принциптердің қалыптасуына өз үлесін қосу, оқушыларды ізгіліктің жоғарғы рухында тәрбиелеу.

Мұндай жағдайда математиканы оқытудың кәсіптік бағыты бірнеше жолдармен жүзеге асады. Олардың біріншісі – есептер мәтінінде кездесетін экономикалық терминдердің мағыналық мазмұндары

барынша пайдалы білімдерді хабарлау. Екіншісі – есепте суреттелетін экономикалық процесқандай негізгі көлемдермен бейнеленетінін анықтау ептілігін дамыту және көлемдер арасындағы тәуелділікті орнату. Үшіншісі – күнделікті тәжірбиедегі бірқатар жағдайлардың мінез-демелері үшін пайыздың мәліметтерді салыстыру мен есептеу, пайдалану ерекшеліктерін түсіндіру; белгілінген жоспар бойынша іс-жүзінде атқарылған жұмыстарды салыстыру, өндірістің жоспарланған және жеткен деңгейлерін салыстыру. Төртіншісі – оқушыларда нақты болмыстың көзқарас тұрғысында іс-жүзіндегі мақсатты шешімдер мен талдауларды іздестірудің пайдалы әдептерін жасау.

Енді экономикалық тақырыптағы мазмұндық есепті есепті қоюдың табылған бірқатар ерекшеліктеріне тоқтала кетейік.

Бірінші ерекшелік: оқушылардың жаңа ақпарат алу үшін қойылатын есепті оның шешімі немесе жауабы пайдаланылған экономикалық түсінікке есеті оның шешімі немесе жауабы пайдаланылған экономикалық түсінікке тән қасиеттерді білуді талап ететіндей болған жөн.

Екінші ерекшелігі: есептің мағынасындағы экономикалық терминдерді түсіндіруден, мәтінді жағыдайда түсіндіретін көмекші сөйлемдер енгізу немесе сөздің өзімен мағынасы түсіндірілетін терминдерді пайдаланудан құралады.

Үшінші ерекшелік: оқушыларға тәжірбиеге тән жағыдайларда қойылғандықтан олардың қолда бар экономикалық білім мен тәжірбиені маңыздандыруды талап ететін деректері артық немесе жетіспейтін есептерді пайдаланудан тұрады.

Төртінші ерекшелік: есептің жауабы немесе мәтінін дайын анықтамамен қамтамасыз етуден тұрады.

Бесінші ерекшелік: экономикалық тақырыптағы есепті үлгілі-есеп түрінде қою.

Мысалы үлгісі төмендегідей:

1. 2011 республикада шаруашылығында бір минутта өндірілетін өнімді анықта, егер сол жылы 3600 млрд. 4500 квт. сағат электр қуаты өндірілетін болса, 2400 млн. Тонна мұнай алынса, 1500 млн. Тонна көмір қазылса, 3000 млрд. Текше метр газ өндірілсе.

Нұсқау... бір жылда 526000 минут бар.

Экономикалық есепті үлгілі-есеп түрінде қою студенттердің оқу әрекеті белсенділігін арттырудың тиімді құралы болып табылады. Олар сабақта өз бетінше жұмыстарды ұйымдастыруға қолайлы. Мәселен, оқушыларға анықтамалық әдебиеттерді пайдалана отырып, жетіспейтін мәліметтерді енгізу, содан кейін шешу ұсынылады. Үлгілі-есептер басқа мақсатарда да пайдаланылады: статистикалық деректерді жаңалау үшін; студенттерді оқытуға есептер құрастыру үшін және т.б.

Алтыншы ерекшелігі: мәтінге тиісті сандық материалы, атты, текті, нақты атаулармен енгізу жолдарымен немесе «бізде», «біз», «олар» және т.б. сөздердің көмегімен есеп мазмұнында пайдаланылған фактілерді нақтылау.

Зерттеу барысында экономикалық қысқа мазмұндық есепті пайдаланудың бірқатар ерекшеліктерін есептеу математика сабақтарында оқушыларға экономикалық білім мен тәрбие беруді іске асырудың маңызды сәті болып табылатындығы белгілі болады.

Әрине, ерекшеліктерді пайдалану математика сабақтарында көрсетілген есептердің айырықша міндеттерімен байланысты. Оқушыларға экономикалық білім беру мен тәрбиелеу функциясы толыққанды математикалық білімді қалыптастырудың басты функциясына бағынышты болып табылатындықтан біз өзгеше функцияларды орындау қорларын осы есептерді шешудің әдістемелік оқытудан іздедік. Айталық, математиканы оқыту әдістемесіндегі оқушыларды мазмұндық есептер мәтініне семантикалық талдау жасауды оқыту идеясы жаңалық емес. Мазмұндық есептерді шешу кезінде семантикалық талдауды пайдалаудың тиімділігі педагогикалық әдебиетте дәлелденген.

Мекетеп оқуларындағы дәстүрлі есептер қатарының біразы тәжірибеде кеңінен таралған экономикалық терминдерден тұрады: еңбектің өнімділігі, өнімнің өзіндік құны және т.б. Мұндай есептер экономикалық терминдердің мағыналық мазмұнын немесе тіпті мәтін сөйлемдерін түсінбестен сандық мәліметтермен жұмыс істеу негізінде дұрыс жауаптар алуға жиі жол береді. Есептің бүкіл мазмұнын семантикалық талдауды, мәтінді экономикалық терминдер тіліне аударуды және одан әрі көлемдер арасындағы функционалды тәуелділікті (баға – сан, саны, құны, еңбек өнімділігі – уақыт, жұмыс ауқымы; еңбек өнімділігі – бұйымның көп еңбек сіңіру қажеттілігі; өзіндік құн – рентабельдік пайда және басқалар) зерттеу, анықтау кезінде пайдаландық.

Семантикалық талдау есептің сұрақтары мен жұмыс кезінде де тиімді болады. Мәселен, біздер, экономикалық білім мен тәрбие беру үшін пайдаланған мазмұндық есептердің көбінде сұрақтар «Кім үздік?», «Кім жылда?», «Не пайдалы?», «Қалай қолайлы?» сөйлемдер көмегімен құрастырылады. Бақылау көрсеткендей, оқушылар сұрақтардың мәнін түсінбей тұрып, жауапта көлемнің қандай түрі тиісті екендігін немесе қай көлемнің мағынасын салыстыру қажеттігін сезіне алмайды. Біздің тәжірибе мұндай жағыдайларда қажетті нәтижеге жету үшін семантикалық талдаудың аса тиімді құралы болып табылатындығын көрсетіп отыр.

Әдебиет.

1. Батышев С.Я. Актуальные проблемы подготовки рабочих высокой квалификации. М., Педагогика, 1989, 224-б.
2. Батышев С.Я. О переходе на основе содержание обучения в СПТУ Профессионально-технического образование, 1972, № 2-4-б.
3. Батышев С.Я. Профессионально – техническое образование и педагогическая наука. Профессионально-техническое образование. 1972, №2. 6-8-б.

4. Батышев С.Я. Основы направления переходе СПТУ на новое содержания обучения. Советская педагогика. 1973, 9.16-26-б.
5. Беляева А.П. Теоретические основы содержания образования в СПТУ (на примере ведущих рабочих профессии): Автореферат дисс. На соиск. Уч.ст.доктора пед.наук. М.,» ұұұ, 51-б.
6. Беляева А.П., Штак Н.Г. Взаимосвязь профессиональной и общеобразовательной подготовки рабочих в средних профучилищах. Советская педагогика. 1977, №1.44-52-б.
7. Гутов Г.С. Особенности структуры межпредметных связей в ПТУ. Советская педагогика. 1973, №11.47-55-б.
8. Кудрявцев А.Я. К проблеме принципов обучения. Советская педагогика. 1981, №8. 100-106-б.
9. Махмутов М.И. Методы проблемно-развивающего обучения в средних протехучилищах. Метод. Рекомендации. М., Изд-во АПН СССР, 1991, 63-б.
10. Вольдман М.Ш. Преподавание математики и развитие интереса к профессии. Профессионально-техническое образование. 1974, №4, 23-24-б.

ГУМАНИТАРЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДА ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

А.А. Сарсенова

*«Ақсу қаласы Қызылжар селолық округі
Сарышығанақ ауылының орта мектебі» КММ, Павлодар облысы*

Еліміздегі жаппай ауыл аймақтың қалаға көшуі, урбанизация үдерісі ауыл мектептерінің азаюына, шағын жинақталған мектептердің көбеюіне әкелгені баршаға мәлім. Осы тұрғыда болашақ педагог мамандар шағын жинақталған мектептегі білім беру үдерісін ұйымдастыруға және инновациялық технологияларды қолдануға қабілетті болу керек. Осы мәселені басшылыққа алып және гуманитарлық әдістеме бірлестігінің мұғалімі болғандықтан «Гуманитарлық пәндерді оқытуда заманауи технологияларды пайдаланудың маңызы» тақырыбымен баяндама таңдадық.

Қазіргі заманғы ғылым жаңа технологияларды өндірумен қатар, қоғамның рухани құндылықтарына бағытталған жаңа саланы-гуманитарлық технология саласын дүниеге әкелді.

Ғылымның жаңа саласы ретінде, жаратылыстану технологиясына жаңа мән беретін ерекше сала-гуманитарлық технология (ГТ). Өйткені заманауи технология, озық технология күн санап адамға, адам өмірін өзгерте отырып жақындап келеді. Сондықтан да адамға бағытталған технологияны гуманитарлық деп атауға толық негіз бар. Сондай-ақ «гуманитарлық» сөз екі мағынада қолданылады: біріншісі-гуманитарлық ғылымға, білімге; екіншісі-адамға бағытталуы мағынасында қолданылуы. Гуманитарлық технология үшін оның қос мағынасы да тән.

Гуманитарлық құндылықтарға құрылған интеллектуалдық әлеует қалыптастыру бағытындағы іргелі және қолданбалы зерттеулердің әлемдік тәжірибесі көрсеткендей, ғылыми қауымдастық алдына мынадай мәселелерді қалыптасуын күн тәртібіне қойды.

– синтергетикалық және жаңа институционализм әдістері арқылы интеллектуалды азамат концепциясын синтездеуді;

– гуманитарлық құралдардың мақсатты топтарға әсер етуі, шешім қабылдау процесіне адамның қатысу ролінің артуын, сондай-ақ гуманитарлық технологиялардың даму және прогрессивті өркендеу құралы ретінде танылуын;

– гуманитарлық технологиялардың орындалуын бағалау алгоритм арқылы талдамалық, ақпараттық ұйымдастыру жұмыстарын жүргізу қажеттігін;

– гуманитарлық технологиялардың сенімге құрылуы, адам мен қоғам арасындағы нақты изоморфизмнің (жауапкершілікке қабілеттілік) қалыптасуын.

Бүгінде әлемнің көптеген елдерінде бұл бағытта бас қосқан ғылымдар түрлі бағыттарда мәселені шешуге атсалысуда. Мәселен, АҚШ-тың Гарвард университетінде гуманитарлық бастамалар бағытында, сондай-ақ Қатар мемлекетінде гуманитарлық ғылымдарға байланысты зерттеулер кешенді түрде жүргізілуде. Осы елдегі Гуманитарлық зерттеулер базасы дүние жүзі бойынша алдыңғы қатарлы ақпараттар қорына ие.

Соңғы жылдары Қазақстан қозғалысының да интеллектуалдық әлеуетінің дамуы және өзекті проблемалары зерттеліп, талдау жүргізіле бастады. Қазақстандағы гуманитарлық құндылықтардың замануи қағидаларын талдау, қажетін қабылдау, құндылығын сақтау, дәстүрін жалғастыру-жаңа заманның өрлеуге бет бұрған қазақ елінің басты мақсаты, айқын мұраты.

XX ғасырдың оқу жүйесіне зер сала қарасақ, білім беру жүйесінде осы уақытқа дейін оқушыдан білім, білік, дағдыны қалыптастыруды талап етсек, бүгінгі күннің мақсаты- оларды іскерлік қарым-қатынасқа, өз бетімен білім алуға бағыттау. Сондықтан да қазіргі замандағы педагогикалық ғылымның мақсаты – бала тұлғасының дамуына бағытталған жаңа білім технологияларын қалыптастыру.

ҚР-ның «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті-ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтары, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп, білім беру жүйесіне одан әрі дамыту міндеттері көзделеді.

Бүкіл дүниежүзілік білім беру кеңістігіне кіру мақсатында қазіргі кезде Қазақстанда білімнің жаңа жүйесі құрылуда. Бұл үрдіс

гуманитарлық бағыттағы білім беру қызметіне де жаңаша қарауды, қол жеткен табыстарды сын көзбен бағалай отырып саралауды, жастардың шығармашылық әлеуетін, мұғалім іс-әрекетін жаңаша тұрғыда ұйымдастыруды талап етеді.

Бүгінгі таңда Қазақстанда Ш. Қаланованың, Ж. Караевтің, Ш. Таубаеваның, Қ. Қабдықайровтың, С. Көшімбетованың, М. Жәнпейісованың, т.б ғалымдардың зерттеулерінде оқытудың жаңа технологиялары жан-жақты қарастырылады.

Елбасымыз Н.Назарбаевтың «Қазақстан-2030» Қазақстан халқына арнаған Жолдауында «Біздің жас мемлекетіміз өсіп, жетіліп, кемелденеді, біздің балаларымыз бен немерелеріміз онымен бірге ер жетеді. Олар өз ұрпағының жауапты да жігерлі, білім өрісі биік, денсаулықтары мықты өкілдері болады. Жас мемлекетіміздің болашағы- бүгінгі мектеп оқушылары. Оларға бірдей талап қойып, олардың табиғи қабілеттерін, нақты мүмкіндіктерін анықтап, соған негіздеп оқыту-бүгінгі күннің өзекті мәселесі.

Қазіргі уақытта педагогика ғылымының бір ерекшелігі-баланың тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологияларын шығаруға ұмтылуы. «Педагогика технологиялар-бұл білімнің; басымды мақсаттарымен біріктірілген пәндер мен әдістемелердің; оқу-тәрби процесін ұйымдастырудың өзара ортақ тұжырымдамамен байланысқан міндеттерінің, мазмұнының, формалары мен әдістерінің күрделі және ашық жүйелері, мұнда әр позиция басқаларына әсер етіп, ақыр аяғында оқушының дамуына жағымды жағдайлар жиынтығын құрайды».

Дәстүрлі сыныптық-сабақ жүйесінің барлық элементтерін және сабақты құрастыру технологияларын қолданумен қатар, мұғалім келесі педагогикалық технологияларды пайдалана алады: ойын технологиялары, проблемалық оқыту, оқу зерттеуін ұйымдастыру технологиясы, жобалар әдісі, ақпараттық-коммуникативтік, модульдік оқыту технологиялар.

Тілді оқытуда ойын элементтерін тиімді пайдалану болып табылады. Ойын баланың көңілін өсіріп, ойын сергітіп қана қоймай, сонымен қатар оның таным – түсіндігін де арттырады. Балалар ойын арқылы бір-бірімен тез тіл табысып, жақсы ұғысады, бірінен-бірі ептілікті, сергектікті, тапқырлықты үйренеді. Ойын арқылы оқушылар өздерін еркін ұстап, нашар оқитын оқушының өзі белсенділік көрсетеді. Жалпы алғанда ойындарды өткізу зор әдістемелік және ұйымдастырушылық дайындықты қажет етеді. Ойындарды көбінесе компьютер, интерактивті тақта арқылы өткізеді. Ойындар екі түрге бөлінеді: «Дайындық ойындар», «Шығармашылық ойындар». Ойындарды әріптерге, оқу ережесіне, сөйлеу қабілетін дамытуға, сан есімге, фонетикалық, грамматикалық тақырыптарға байланысты өткізеді.

Модульдік технология-білім беруді жетілдірудің бір жолы. Модульдік оқыту жүйесі үш бөлімнен тұрады:

1. Кіріспе бөлім (модульге, тақырыпқа енгізу);
2. Сөйлесу (оқушылардың танымдық қызметін өзара сөйлесу негізінде ұйымдастыру);

3. Қорытынды бөлім (бақылау).

Кіріспе бөлімге 1-2 сағат бөлінеді, қорытынды бөлімге де 1-2 сағат, ал қалған уақыттың барлығы сөйлеу бөліміне бөлінеді.

Модульдік жүйемен оқытудың тиімділігі:

1. Оқу материалының дұрыс және жүйелі бөлінуі;
2. Білім алу тәсілдерін үздіксіз, жүйелі үйрету;
3. Оқу материалының игерілу сапасының тереңдігін бірнеше рет бақылау.

Жоба технологиясы-оқушылардың коммуникативтік біліктілігін дамытудың жолы. Жоба-жеке ұжымдық жұмыстың бір түрі. Бұл әдіс шетел педагогикасында кең тараған. Жобаның ең негізгі кезеңдеріне мыналар кіреді:

1. Жобаның тақырыбын таңдау. Жобаның тақырыбы осы кезеңге, уақытқа сай өзекті нақты болу қажет.

2. Жоба мақсаты мен негізгі міндеттерін алдын-ала белгілеп қояды. Мақсатқа жету міндеттерін шешу талап етіледі.

3. Оқушылардың өз бетіндік жұмысы нәтижесінде жоба міндеттері біртіндеп орындалады. Оқушылар бақылау күнделігі мен жұмыс дәптерін арнайды. Мұнда оқушылардың жұмысы түгелінен көрінеді.

4. Алынған нәтижелер негізінде есеп беруге, талдауға және қорытындылауға үйренулері қажет.

5. Жобаны қорғау.

Жоба технологиясы-оқушылардың коммуникативтік біліктіліктің барлық бөліктерін тиімді қалыптастыратын жаңа әдіс.

Қоғамның бүгінгі басты бағыттарының бірі-білім беру жүйесін акпараттандыру, оқытудың жаңа технологиясын енгізу, бүкіләлемдік коммуникация желісіне шығу.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиясын ағылшын тілі сабағында қолдану ерекшеліктері:

1. Мультимедиялық мүмкіндіктерді қолдану: музыкалық немесе дикторлық дайындау, анимация, графикалық қойылым, бейне клиптар, слайд-шоу және т.б.

2. Жүйенің басқару құрылымы-оқытушы өз ойын, көзқарасын, өз кезегінде материалдың ұсынылуын, әртүрлі аудиторияға бір ғана оқу мәліметтерін ұсынуға мүмкіндік алады және анықтамалық жүйе ретінде қолдана алады.

3. Жүйенің білімді бақылаумен тез арада нәтиже алуы, орындалған жаттығулардың бағалануы.

Оқыту тілі орыс сыныптарының қазақ тілі сабағында әрбір тараудан оқушы мынадай мәліметтерді жеңіл және шұғыл түрде алады:

– тақырыпқа байланысты мәтіндер.

– тақырыпқа қатысты суреттер мен сызбалар және компьютерлік анимация элементтері.

– сөздік қорды толықтыруға жаттығулар.

– грамматикалық тестер.

Мұғалім олардың өздік жұмысына бағыт беріп, оны бақылаушы, технологиялық ақпаратты басқарушы болады да, оқушы белсенділігі артады.

Гуманитарлық бағытта жаңа инновациялық технологияны меңгерудің төмендегідей жолдарына көңіл бөлу, оқытушы үшін сабақтың дұрыс нәтижесінде жетудің алғы шарты болмақ: жаңа инновациялық технологияны насихаттайтын нұсқаулар, әдістемелер, ақпараттарды жинақтап кеңінен танысу; жоспар құру; картотека жасау; оқу бағдарламасын, күнтізбелік-тақырыптық жоспар жасағанда жаңа инновациялық технологияны қолдануға болатын тақырыптарды іріктеу; жаңа инновациялық технологияны пайдаланып жазып, семинарлар өткізу, баспа беттерінде мақалалар жариялау; жаңа инновациялық технологияның сабақта кейбір қажетті элементтерін кіргізуден бастау керек.

Жаңа инновациялық технологиялар өз кәсіби міндеттерінің шешімін іздеу үстінде жүрген мұғалімдер үшін кең мүмкіндіктер туғызады. Жаңашыл технологиялар алдыңғы қатарлық үздік мұғалімдерді тартуға, оқушылар аудиториясын кеңейтуге жағдай туғызады.

- оқуға деген ынтасының артуы;
- оқушының жан-жақтылығы;
- бірігіп топпен жұмыс жасауға қалыптасуы;
- өз жетістіктерін дұрыс бағалай білуі;
- тілдерін қалыптастырады, сөздік қорын дамытады.

Әдебиет

1. ҚР-ның «Білім туралы» заңы.
2. Дзюина Е.Н. «Игровые уроки», «Внеклассные мероприятия на английском языке» 5-9 классы
3. Атаханова Р. Проекттік сабақ-берері мол сабақ.
4. Концепция развития образования РК до 2015.
5. «Қазақстан мектебі» журналы-2009 \ №9,10
6. «Оқыту-тәрбиелеу технологиясы» – 2010\ №1, 2, 3.

СЫН ТҰРҒЫДАН ОЙЛАУҒА ҮЙРЕТУ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗДІГІНЕН БІЛІМ МЕН ИДЕЯЛАР ҚҰРУ БАСТАМАСЫНЫҢ НЕГІЗІ

С.Д. Сеилханова

Железин №3 ЖОББМ, Железин ауданы, Павлодар облысы

Ұлы ағылшын ағартушысы Уильям Уарт: «Жай мұғалім хабарлайды, жақсы мұғалім түсіндіреді, керемет мұғалім көрсетеді, ұлы мұғалім шабыттандырады» деген екен. Қазіргі заманда оқушылардың білім алуына, одан әрі алған білімін жетілдіру үшін алдымен оның сабаққа деген қызығушылығын арттыруымыз қажет. Деңгейлік курс бағдарламасының мектептегі тәжірибе кезімде оқушыларымның сабаққа қызығушылықтарын арттыруым үшін түсіндіріп, көрсетіп, хабарлап қана қоймай оларды әрі қарай шабыттандыру үшін оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдерді қолданып, жан-жақты сыни тұрғыда ойлануына бағыт-бағдар жасау керек деп ойладым. Сыни тұрғыдан ойлауға үйрету, бұл – ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау болып табылатыны баршаға мәлім. Сондай-ақ өздігінен және бірлесіп шығармашылықпен жұмыс жасау. Білім саласында кәсіби дамудың жаңа бағдарламасына сай сыни тұрғыдан ойлайтын мұғалімдер балалардың сыни тұрғыдан ойлануына ең алдымен рефлексивтік оқыту ұғымын саралап, сыни тұрғыдан ойлаудың білім беру бағдарламасында туындаған қажеттіліктерді ескеруіміз керек екенін түсіндім. Осы кезекте сыни тұрғыдан ойлаудың қажеттілігін «Бастауыш сыныптарда талантты немесе қабілетті үнемі айқындай отырып, мектеп мұғалімдері өздерін «дарынды бақылаушылар» ретінде көрсетуге тиіс» (Eyre and Lowe, 2002) деген пікірін негізге алдым. Сыни тұрғыдан ойлауға дағдыланған бала пәндер бойынша логикалық тапсырмалар орындау арқылы халықаралық, республикалық деңгейге жетуге мүмкіндіктері болады деп ойлаймын. Осы себептен тәжірибем кезінде өз сабақтарымда оқушыларыма сыни тұрғыдан ойлануға мүмкіндіктер қарастырып, оқыту мен оқудағы жаңа әдіс-тәсілдердің түрлі әдістерді (миға шабуыл, инсерт, синкейн, кластер, санадағы кинофильм, жоғары деңгейлі түрткі сұрақтар т.б.) жалпы Дадлидің белсенді әдіс-тәсілдерін қолдандым.

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы – әлемнің түкпір-түкпірінен жиылған білім берушілердің бірлескен еңбегі. Жобаның негізгі Ж. Пиаже, Л.С. Выготский теорияларын басшылыққа алған. Мақсаты барлық жастағы оқушыларға сабақ барысындағы кез келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға үйрету.

Өз тәжірибеме тоқталсам төртінші сыныпта ана тілі сабағындағы С. Мұқановтың «Жылқы» тақырыбының жаңа тақырыпты түсіну кезінде оқулықпен жұмыс жасай отырып оқушыларға қалай оқу керектігін үйретуде «Топтық тергеу» әдісі арқылы «Жылқы» өлеңін өздігінен оқытып, топта жұптық тапсырмалар бердім. Сынып 6 жұпқа бөлініп, әр жұп «Топтық тергеу» әдісі арқылы постер жасап, дайын болған өнімді қорғады. Сол жұптың екіншісі зерттеушілер Тайыр мен Аружан әңгіме кейіпкерлеріне мінездеме беріп, мәтіннен антоним, синоним сөздерді тапқан кезде Тайыр мен Аружан зерттеушілік тапсырмасын бұған дейін өткен батырлар жырындағы Ер Тарғын мен Тарлан аттың ерліктерін салыстырған және жырдан үзінді келтіру арқылы әрі салыстыра отырып жылқыларға мінездеме берді. Бұл оқушыларым тапсырманы жақсы орындап шықты, бірақ толық орындамаған, себебі берілген тапсырманы дұрыс түсінбегенін аңғардым, себебі, постер құрастыру кезінде зерттеушілік жасап, әңгімедегі антоним және синоним сөздерді тауып жазбаған. Сыныпқа жалпылама сұрақ ретінде антоним, синоним сөздерді сұрау кезінде, оқушылар оқулыққа қарамай естерінде қалған әңгіменің мазмұнында кездесетін антоним, синоним сөздерді жарыса айтып бере білді.

Мен үшін ерекше жоғары деңгейде болғаны үшінші жұптың, яғни сұрақ құрастырушылар Дарина мен Әсел әңгімені оқып, оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауына ықпал ете отырып, жоғары деңгейлі сұрақтар дайындағаны. Мысалы: – Ер балаларға жылқы әбзелдерін ата?; – 7 жылқыға ат қой?; – Жылқы туралы мақал-мәтелдер айт?; – Жылқының кему ретімен жасын ата? Барлық жылқының үштен бірі және екеуі бөлініп алынды. Бұдан соң қалған жылқының жартысы айдалып кетті. Сонда өрісте 9 жылқы қалды. Басында неше жылқы болды? – деген пәнаралық байналыста жоғары деңгейдегі сұрақтар да туындап оқушылардың қызығушылығы артты. Осы кезде оқу үлгерімі орташа деңгейіндегі Даринаға «Математика түрдегі логикалық сұрақты қайдан ойлап таптың» – деп сұрағанымда, ол «Кенгуру халықаралық математикалық марафонына қатысқан кезде кездескен сұрақ еді» -деген жауап айтты. Осы кезде Дарина жұптық жұмыс кезінде сыныпта көп сөйлемейтін, тұйық оқушышы Әселдің осы сұраққа жауап тапқанына таң қалғанын айтты. Мен басқа оқушыларымның әр сұраққа жауап беруін асықпай күттім.

Осы кезде мен Выготскийдің оқыту моделі оқушылар сұрақ-жауап арқылы диалог құру нәтижесінде білім алады деген жорамалын көргендей болдым. Сондықтан, оқушының білім деңгейін дамытуға әлеуметтік қолдау көрсетуде мұғалімнің рөлі ерекше екенін түсіндім. Оқушылардың көбірек білетін басқа адамдармен, әрине, бұл рөлдерде сыныптастары мен мұғалімдері болуы мүмкін, диалог жүргізу мүмкіндігі болған жағдайда, оқыту жеңіл болмақ. Талданатын идеялар оқушы түсінігінің нақты бөлігі болмағанымен, жақын арадағы даму

аймағының аясында қарастырылғандықтан оқыту табысты болмақ деген түсініктің бірден-бір дәлелі бола білді. Осы кезекте сыныпта сұрақ-жауап арқылы диалог әңіменің маңызын бақыладым, сыныпта үздік оқушылар Диляра, Несвелді, Даданбектің жауап беру кезінде шапшандығын көре отырып, ойлау қабілетінің жылдам, әрі нақты екенін байқадым да, басқа балаларға сабақ соңында жиынтық бағалау парағында үй тапсырмасы бағаланатынын ескерткен едім, сол кезде оқу үлгерімі жақсы деңгейіндегі Тайыр, Аружан және оқу үлгерімі орташа деңгейіндегі Арыстанбектің жауап беруге араласқанын көрдім, ал алтыншы жұбым, олар дәнекершілер Мақсат пен Аңсар әңгіме оқиғасын бүгінгі өмірмен байланыстырып айтып берді. Аңсар жылқы малының шаруашылыққа пайдасын, оның ішінде ішсең-тамақ, кисең-киім, мінсең-көлік деген негізгі ойды да айтты. Мақсат жылқы малымен ойналатын ұлттық ойындар туралы қысқаша ғана айтты. Мен сол кезде «Осы ұлттық ойындарды өмірде кездестіріп көрдің бе?» – деген сұрақ қойған кезде, «жоқ, теледидардан ғана көрдім» – деп жауап берді. Жалпы бұл жерде мен Мақсаттың тілдік қорының аз екенін, өз ойын мазмұндап жеткізе алмайтыны және қысқа, нұсқа жауап беретінін байқадым. Осы кезде бұл оқушыларға үйге қосымша тапсырма ретінде ғаламтордан «Көкпар», «Теңге алу», «Қыз қуу», «Ат жарыс» ойындары туралы біліп, өз түсінгендерін рефератқа түсіріп келу тапсырмасын бердім. Бұл жерде оқушы қосымша ақпарат көздерін іздей отырып, сыни тұрғыда ойланып, жинақ жасайды деген ойда болдым.

Сыни тұрғыдан ойлауды, әдетте, білім берудің кейінгі кезеңдерімен – орта мектептің жоғары сыныптары мен оқу орындарындағы оқушылармен байланыстырды. Алайда сыни тұрғыдан ойлаудың негіздерін кішкентай балалармен жұмыс барысында, қажетті дағдыларды дамыту мақсатында білім берудің ерте кезеңінен дамытуға болады. Мен өз тәжірибемде дамытудың ең оңай тәсілі – балалардың жеке басының тәжірибесіндегі дәлелдерге мән беруге ынталандыру екенін білдім. Ана тілі сабағында балалардың қызығушылығын оятып, олардың сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамыту үшін қолдануға болатын, ана тілі пәнінің әртүрлі бөліктерінде кездесетін тақырыптарды, оның ішінде ұлттық мәдени құндылықтар туралы тақырыптарды өмірмен байланыстыруға мысалдар жеткілікті. Ана тілінде топтастыру жұмысын берген кезде фотосуреттер, суреттер, естелік жазбалар сияқты дәлелдерді жинақтау арқылы жүзеге асырып отыруға болады.

Сыни тұрғыдан ойлаудың негіздерін бастауыш сыныптың жұмыс барысында, қажетті дағдыларды дамыту мақсатында білім берудің кезеңдерінен дамытуға болады. Бұл жолдағы ең оңтайлы тәсіл – балалардың жеке басының тәжірибесіндегі дәлелдерге мән бере отырып, бағалау арқылы ынталандыру. Оқушылардың жұмысын зерделеудің кейінгі кезеңінде мұғалімдермен талқылау, олардың уақытша қорытындыларын қарастыру және қайта қарау арқылы балаларды

оқытудың жеке үдерістерін түсінуді, сонымен қатар бағалау, түсіндіру, метатануды реттеуге көмек беруге болады. Оқушылардың сыни тұрғыда ойлануын ынталандырудың негізі – бағалау болып табылады. «Мадақтау смайликтері», «Бас бармақ» әдісі, «Бағдаршам» әдісі және «Бағалау парақтары». Мадақтау смайликтері кезінде танымдық белсенділік көрсеткендері үшін оқушы ой әрекетінің көлеміне және тереңдігіне қарай лайықты смайлигін алады, олар (өте жақсы, жақсы, керемет), осы арқылы оқушының ынтасы артып бір-біріне ұқсамайтын, ерекшеліктерімен ерекшеленуде сыни тұрғыдан ойлануға ұмтылады.

Тағы бір тәжірибемнен мысал келтіретін болсам М. Дулатовтың «Наурыз тойы» тақырыбының жинақтау кезеңінде «Синквейн» әдісі бойынша «5 жолды өлең құрастыру» әдісін өткізген кезде, мұндағы негізі ереже / Бірінші жолда – тақырып бір сөзбен беріледі (зат есім) Екінші жолда- тақырып екі сөзбен сипаттау (сын есім) Үшінші жолда- тақырыпқа қатысты қимыл атауынан үш сөз жазу. (етістік) Төртінші жолда- тақырып мәнін ашатын бір синоним сөзБесінші жолда-4 сөзден тұратын бір сөйлем. Осы кезде оқу үлгерімі орташа деңгейіндегі Әсел есімді қызымның сыни тұрғыдан ойлана отырып, бір саты жоғары дәрежеге көтерілгенін байқадым, оның дәлелі тілдік қоры дамып, сөйлеуге ұялмай, еркін сөйлей бастауы немесе өз шығармашылығымен 5 жолды өлең құрастыра білуі :

«Наурыз жылынды, гүлдеді.

Қар еріп, бүршік жарды, күн ұзарды.

Жаңа жыл!

Балалар далада ойнап жүр» – деген өлең жолдары шықты.

М. Дулатовтың «Наурыз тойы» тақырыбында жаңа тақырыпты түсіну үшін «Санадағы кинофильм» әдісін қолдандым. Оқушылардан мұғалім оқып жатқан ақпаратты көздерін жұмыс, көз алдарына елестететіндерін айттым. Ақпаратты оқуды тоқтатып, оқушылардан оқиғаны тоқтаған жерден жалғастырып, одан әрі дамытатындарын түсіндірдім. Сыныпқа «Наурыз тойы» өлеңін оқи бастағанда, оқушылар көздерін жұмды. Содан соң көздерін ашып, естігендерін ой елегінен өткізіп, қиялдары мен шығармашылығын шыңдай отырып, сыни тұрғыдан ойлау арқылы әңгіме құрастырып, одан кейін оқушылар шағын топта алдында өздерінің«санасындағы кинокартинада» не болғандығы туралы әңгімеледі. Жеке-жеке дауыстап оқыпберді.Бірінші топ бұл жолы «Тірек сигналы» стратегиясын басшылыққа ала отырып «жасыл» түсті көрсетіп жұмысын аяқтағанын хабарлады. «Бәйшешек» тобындағы Дарина есімді қыз бен Диляра өз саналарындағы кинокартинамен ерекшеленді. Оның дәлелі ретінде Диляраның кинокартинасынан үзінді айтсам «Күн ұзарып, түн қысқарып, күннің көзі адамдарға жақындағанда, табиғат әдемі кейіпке еніп, құстар сайрап, адамдар далаға малдар өріске шыққан шақта, яғни 22 наурыз күні көзі ботадай домалақ, бір қыз бала дүниеге келді» деп басталған, әрі қарай «Мереке күні

немерлерінің дүниеге келгеніне қуанған атасы мен әжесі қызға «Наурызгүл» деген есім қойды. Күндер өтіп, жылдар өтіп Наурызгүл көктемнің құлпырған гүліндей жайнап өсіпті» деп жазған жолдардан Даринаның ойлау деңгейі жоғары және шығармашылық қабілеті бар екенін аңғартты. Осы кезекте талантты және дарынды балаларды оқытуда зерттеулерге негізделген және ең үздік оқушыларды анықтайтын сенімді өлшемдерді тиімді қолдануға болатын икемділік өлшемі: басқаларға қарағанда олардың ойлау қабілеттері жақсы ұйымдастырылған, дегенмен олар оқуда және проблемаларды шешуге балама шешімдерді көріп, қабылдай алады; (Montgomery, 1996; Freeman, 1991), деген, осы сенімді икемділік өлшемін санадағы кинокартина әдісін қолдану кезінде Дарина, Диляра және Даданбектен байқадым.

Әр сабағымда оқушыларымнан өзгерістер аңғардым, сол кезде оқу үлгерімі жақсы деңгейдегі Аружан, Дарина, Аңсардың сыни тұрғыдан ойлау отырып механикалық есте сақтау қабілетінің жоғары деңгейде екенін байқадым, өйткені бұл оқушыларым тапсырма орындау кезінде үнемі қайталап отыру арқылы фактілерді, ойларды және күнделікті іс-әрекеттерді жаттау арқылы кері байланысқа шығып отырғанын көрдім.

Сол сияқты әр сабағымды әр түрлі деңгейдегі оқушыларымды сыни тұрғыда ойланып жұмыс жасау үшін «Керемет қорапша» әдісін қолданып, деңгейлік тапсырмалар беріп отырдым. Әр деңгейлік тапсырмамды оқушылардың сыни тұрғыдан ойланып, жан-жақты ізденуі үшін тапсырмаларды күрделендіріп беруге тырыстым. Бұл тапсырмалардың ішінде «Наурыз тойы» мерекесінің жаңа үлгісін құрастыр» – деген деңгейлік тапсырмада оқу үлгерімі үздік деңгейдегі Несвелдінің Наурыз мерекесін 1 мамыр мерекесімен байланыстырып жазған, үлігісін «Наурыз көктеп, шуағын төкпек» деген ұйқас сөздермен бастап, қазақтың Қыдыр атасын аяз атаға теңеп балаларға сыйлық әкелгенін, сыйлықты жай ғана беріп қоймай тапсырмалар орындатқан, мысалы «Қол күрес», «Тоғызқұмалақ», «Ұлттық салт-дәстерлер туралы сұрақтар» және өзінің қыздар арасында өткен ат жарыс ойынына қатысқаны туралы тоқталған. Орыс ұлтының жаңа жылында аулаларына шырша құрса, біздің қазақ халқы ауласына киіз үй құрып, оның ішін ұлттық тағамдар мен заттармен безендірген. Адамдар үй аралап, бір-біріне барып құшақтасып көріскен, ал Қыдыр ата үйлерге келіп батасын берген. Несвелдінің сыни тұрғыда ойлай отырып, өз шығармашылығымен жазған әңгімесі оқушыларға да, маған да ұнады.

Сын тұрғысынан ойлау – бұл кез-келген мазмұнды сынау емес, оны зерттеу, бақылау, талдау, әртүрлі стратегиялар арқылы өзінің ойлау негіздерін сыни тұрғыда дамыту екенін айта келіп, өзімнің тәжірибе кезінде жаңа технологияның арқасында оқушыларымның белсенділігі артып, жан-жақты талдауға, ойын ашық айтуға, оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауға үйренгенін байқадым. Осындай жұмыстардың нәтижесінде бүгінгі күн талабына сай сауатты, білімді оқушылар

тәрбиелеуге болады. Ол үшін мұғалім көп ізденіп, көп оқып, ізденіс үстінде болу керек. Сыни тұрғыда ойлауды бағалау тек қана техникалық тәсіл емес. Мұғалімдер жазбаша немесе ауызша түрде баға қою жолымен бағалайды. Олар қолданылатын кез-келген нысанның артында объективті немесе жеткілікті дәрежеде объективті емес нормалар мен стандарттар ғана емес, сондай-ақ баланың дамуы, оқуы және ынтасы туралы түсінік, сонымен қатар өзін-өзі бағалау, қабілеттілік және күш – жігер сияқты ұғымдарға қатысты құндылықтар жатады (Александр, 2001) деген мұғалімге арналған нұсқаулықтағы тұжырымдаманы қорытындылай келе тәжірибемізде мынадай ортақ кедергілер болғанын атап өттік; Оқушылардың бірін-бірі сыни тұрғыда бағалай алмауы; Дәлелдерді сыни талдау мен бағалау; Бағалаудың критерийлерін түсінбеуі. Ал осы кедергілердің шешу жолдары Сыни тұрғыда бағалауға бағыт-бағдар беруі; Ойлау мен талқылаудың нәтижесінде алынған ақпаратты бағалауға, синтездеуге үйрету; Сыни тұрғыда бағалаудың мақсатын түсіндіру. Кәсіби мамандығымыздағы сыни тұрғыдан ойлауды бағалауда келесі қадамымыз: Сыни тұрғыда оқушылардың ерекшелігі мен қызығушылығын түсініп, олардың қарым-қатынастары мен эмоцияларына көңіл аудара отырып сыни тұрғыдан бағалауда назарда ұстау.

Мен үшін әр сабағымда жаңа әдіс-тәсілдерді қолданып, түрлендіріп өткізген сабақтарымда оқушыларымның сабаққа қуанып кіріп, қуанып шығуы мен үшін жаңа белестерді бағындыруға болатындай көңіл күй сыйлады. Тізбектелген сабақтар топтамасындағы сабақтар арқылы көп нәрсені үйрендім. Модульдерді тиімді қолдану арқылы оқушылардың жан-жақты дамыған тұлға ретінде қалыптасуына ықпал еткенімді аңғардым. Келешекте осы тәжірибені ары қарай нәтижелі қолдануға тырысамын. Қиыншылықтарымды уақтылы түзететініме, өзгерте алатыныма сенімді болдым. Қорытындыға келгенде бұл әдістің бала білімінің өсуіне, дамуына тигізер пайдасының бар екенін байқадым. Бұл менің кішкене болса өзгергенімнің айғағы ретінде қабылдасам да болады.

«Адамгершілік мақсаттағы мұғалімдер өздерінің әріптестері мен айналасындағыларға әсер ету үшін көшбасшылық қасиеттерін көрсетеді. Олардың көңілінде үнемі талапқа сай оқыту тұрады» деген Фросттыңсөзінің өзі қаншама ұстазға ой салады деген ойдамын.

Әдебиет

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық НЗМ ДББҰ, 49-50 бет, 72 бет
2. Педагогика хабаршысы газеті 2014ж, №77
3. Ұстаздар газеті 2013ж, 43

ЖАҢА ТҰРПАТТЫ БАСТАУЫШ МЕКТЕП МҰҒАЛІМІН ДАЙЫНДАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ж.Ж. Сергазина
ПГПИ, Павлодар қ.

Жас ұрпаққа әлемдік стандартқа сәйкес білім беру мәселесі республикамызда ғылыми-педагогикалық тұрғыда ізденіспен әлемдік жинақталған тәжірибеге, отандық қол жеткен табыстарды саралай отырып, оқыту мен тәрбиелеуді жаңаша ұйымдастыруымен көкейкесті мәселе болып отыр.

Білім – адамзаттың терең және үйлесімді дамуын бекітетін құралдардың бірі, прогрестік, әлеуметтік тұрақтылық пен ұлттық қауіпсіздіктің маңызды факторы. Қазіргі білім беру үрдісі адамның ішкі табиғи мүмкіндіктерін ашып, әр адамның өзінің «Менің» сезінуге, толықтыруға көмектесетіндей, сыртқы әлеммен әлеуметтік қарым-қатынастарда өз орнын табуға, өзін шығармашылықпен өзгертуге белсенділік танытуға ықпал етуі тиіс. Бүгінгі таңдағы қоғам кәсіби білімі жетік, құзіретті, бәсекеге қабілетті мамандарды талап етеді. Білікті ұстаз, білімді маман болу үшін – әрбір мұғалім өз білімін үздіксіз көтеріп отыруы тиіс. Білімін тұрақты көтеріп отыру – мұғалімдердің құқықтары әрі міндеттері, білім беру жүйесінің тұрақты дамуының кепілі, Мемлекеттің дамуының құралы болып табылады.

Мұғалімнің кәсіби құзіреттілігі-оның жан-жақты білімінен ұстаздық шеберлігімен, оқытудың жаңа әдістерін меңгерумен өлшенеді. Мұғалім қаншалықты білімді, шығармашыл болса, оның құзыреттілік аясы да соғұрлым кең болмақ. «Құзыреттілік» ұғымы педагогика саласында тұлғаның субъектілік тәжірибесіне ерекше көңіл аудару нәтижесінде ендіріліп отырған ұғым. Құзырлылық-белгілі сала бойынша жан-жақты хабардар, білгір деген мағынаны қамти отырып, қандай да бір сұрақтар төңірегінде беделді шешім шығара алады дегенді білдіреді. Мұғалімнің кәсіби құзіреттілігінің негізгі шарттары:

1. Тұлғааралық және еңбектегі байланыс.
2. Қызметтің экономикалық, әлеуметтік, құқықтық, адамгершілік, психологиялық аспектілерін меңгеруі.
3. Қызметті жаңа жағдайға бейімдеудегі, басқару шешімін қабылдаудағы дайындығы.
3. Практикалық кәсіби тапсырмаларды орындаудағы дайындық әлеуеті
4. Нақты жағдайларға байланысты қандай да бір әдістерді пайдалану біліктілігі.
5. Тиімді шешім қабылдау қабілеті.

«Құзырлылық – тек кәсіби білімі емес, тұлғаның жалпы мәдениеті мен шығармашылық әлеуетін дамыту қабілеті» – деп түйіндейді белгілі оқымысты Т.Г. Браже. Сондықтан бүгінгі ұстаз тек кәсіби білімін толықтырып қана қоймай, үнемі шығармашылықпен жұмыс жасауы қажет.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көп нұсқалық қағидасы бекітілген, бұл білім мекемелерінің мұғалімдеріне өзіне оңтайлы нұсқаны қолдануға, педогогикалық процесті кез келген үлгімен, тіпті авторлық үлгімен құруға мүмкіндік береді. Қазіргі оқытудың жаңаша технологиясын меңгерудің өзі ұстаздан шығармашылықты талап етеді. Ал шығармашылықпен жұмыс жасау үшін мұғалім өзінің кәсіби біліктілігін арттырып отыруы қажет. Мұғалімнің өз кәсіби қызметтерін шығармашылықпен атқаруына әр деңгейдегі әдістемелік жұмыстарды иновациялық бағытта ұйымдастырып өткізудің ықпалы мол. Біліктілігін арттырушы мұғалім өзінің білімін, жалпы дүниетанымын кәсіби және әдіснамалық деңгейін жоғарлатады, психологиялық – педогогикалық сонымен қатар әдістемелік сауаттылығын жетілдіреді. Ең бастысы бұл білімдер мен білік дағдыларды құзырлылық ұстанымдарының талаптарына сәйкес өздерінің меңгеруі және сол жолдар арқылы өздерінің ойлау жүйесін, шығармашылығын өнертапқыштығын, рефлексиялық машығының дамуына жол ашады. [3]

Сол кезде ғана мұғалімнің өзіне-өзі бағ баға беру деңгейі артып, өзін-өзі анықтап, үздіксіз өзін-өзі дамытуға деген қажеттілік туады.

Білім-тоқтаусыз толассыз үрдіс. Бұл әр адамның өзін-өзі жасампаздықпен қайта құра алуы, қоғамдық талаптар тұрғысынан өзіне сыни баға бере алуы, айналаны өзгерте алуға қатыса алуы. Ол арқылы адамның интеллектуалдық, рухани күші дамып, тұлғалығы қалыптасады. Білім – мұғалім үшін оның шығармашылық әлеуетін дамытудың үрдісі.

Шығармашылық әлеуеттің дамуы өз білімін көтеруге негіз болады. Мұғалім шығармашылық әлеуетін дамыта отырып, өзінің құзіреттілік аясын кеңітеді. Кәсіби құзіреттілік маманның әлеуметтегі дәл осы уақыттағы қабылданған стандарттар мен нормаларға сәйкес өзінің кәсіби педагогикалық қызметін атқаруға дайындығы мен қабілетін анықтайтын кәсіби білімдер жиынтығы немесе жекелік-кәсіби сипаттама. Кәсіби құзіретті еңбек деп мұғалімнің педагогикалық әрекетті өте жоғары деңгейде атқара алуы, педогогикалық қарым-қатынасқа түсе алуы нәтижесінде оқушылардың білімділік және тәрбиелік деңгейінің жоғары болуы деп санаймыз.

Кәсіби құзіреттілік бір нәрсе жайлы беделді ой, кесімді пікір білдіруге мүмкіндік беретін білімділердің сипаттамасы ретінде қарастырылады. Сондықтан оның құрылымына әлеуметтік психологиялық, аутопсихологиялық, коммуникативті, педагогикалық-педагогикалық, әлеуметтік, перцептикалық құзіреттілік жатады.

Мұндағы әлеуметтік-перцептикалық құзіреттілік байқампаздық пен өткірлік яғни тұлғааралық қарым-қатынаста баға бере алушылық, салыстыра білушілік, талдау мен рефлексиялау нәтижесінде басқаның образын қалыптаструдан түзіледі.

Аутопсихологиялық құзіреттілік-тұлғаның өзінің сапаларын өзгертуге дайындығы мен қабілеттеріне бағытталған психологиялық жұмыс. Оның нәтижесінде өзін-өзі дамыту мен жетілдіру, өзіндік ресурстарына әсер етуі қамтамасыз етіледі. Аутопсихологиялық құзіреттіліктің жүйе ретіндегі құрылымдық компаненттеріне;

- рефлексивтік – өзін-өзі бағалау, бақылау
- жобалаушылық – өзін-өзі өзгерту әрекетін жоспарлау
- өзара камуникативтілік – ішкі диалог
- ұйымдастырушылық – ішкі ресурстарын өзін дамыту үшін аша алуы
- прогностикалық – өзінің даму сәттеріне сүйсінуге қабілеттілік жатады.

Сонымен аутопсихологиялық құзіреттілік-тұлғаның өз білімділігін өзі танып, бағалап, бақылап, дамытуға бағыттауы, мұның нәтижесінде шығармашылық әлеуеттің дамуы жеделдейді деп есетеуге болады.

Рефлексивті құзіреттілік-шығармашылық әрекетті жоғарылататын кәсіби-тұлғалық дамуды жеделдететін рефлексивтік үрдістерде көрінетін тұлғаның кәсіби сапасы. Ол маманның өз тәжірибесін талдау арқылы дамуды ынталандыратын жаңа кәсіби этолондар мен стандарттарды белгілеудегі ролін арттырады.

Рефлексиялық қабілеттері дамыған мұғалімде оған деген тұрақты қажеттілік сезіліп тұрады. Кез келген істі ол өзіне өзі сұрақ беруден бастайтындай дәрежеге жетеді. Бұл мұғалімнің шығармашылық әрекетке қосылуының құралдарының бірі-одан өзіне қатысты белсенді позицияны таңдауды талап ететін рефлексиялық өзіндік диагностика жасауға мүмкіндік береді.

Мұғалімнің белгілі бір педагогикалық мәселелер туралы барлық ақпаратты жинақтай алуы, оның тиімдісін таңдай білуі, нақты жағдайды шешуге байланысты оған өзіндік қолтаңбамен өзгерістер енгізе алу, осылайша мәселені шешудің өзіндік жолын таба білу сыни ойлау нәтижесінде жүзеге асады. Бұл жағдайда сонымен бірге тапқырлық пен өнертапқыштық сияқты сапалар қатар дамуға мүмкіндік алады.

Шығармашылық әлеуеті дамыған мұғалім үшін білім мазмұнын, әр оқушының өзіндік ерекшелігін, оқушылар ұжымының артықшылықтарын, соған сәйкес оқуды ұйымдастырудың формалары мен тактикалары жайлы ақпараттарды есінде ұстау қажет. Сонымен қатар оларды дер кезінде еске түсіріп қажетіне жарата алу оның басты құндылықтарының бірі болып табылады.

Кез келген жаңалық ең алдымен адамның қиялында пайда болатындықтан шығармашылық әлеуеттің құрамдас бөлігінің бірі – фантазия. Бұған дейін белгілі фактілерге қатысты жаңа көзқарас тұрғысынан қарауға мүмкіндік береді. Сондықтан оның көркемдік және ғылыми-танымдық құндылығы орасан зор. Қиялдаудан туындаған шығармашылық белсенділік едәуір шамада ішкі ниеттерге, жекелей

дарындылыққа және адамның қызметі үрдісінде қалыптасатын даралық тәжірибесіне байланысты. Фантазия арқылы адамның есінде сақталған қабылдау, елес бейнелері қайтадан өңделіп, сұрыпталып, жаңартылып, солардың негізінде мида жаңа бейнелер жасалады.

Фантазия-педагогикалық актінің құрамдас бөлігі. Ол жаңа жоспарлар, бағдарламалар, технологиялар, т.б. жасауда, оны жүзеге асыруда іске қосылады. Нәтиженің қолдай болатынын болжау, бұрынғы елес-бейнелерді өзгертіп бір-біріне қосып, қайтадан бейнелеу арқылы, оқытуда жаңа жолдар табуға көмектеседі. Фантазия арқылы көрнекті ақын, педагог, психолог Мағжан Жұмабаев «Мылқау өмірге үн, сақау өмірге тіл беретін», жоқты бар, ар барды гүлді, көрікті қылатын, бізді асыға аяқ бастырып тәңірмен тілдестіретін сол фантазия» – деген. Шығармашылық әрекет жоғары әлеуметтік қажеттіліктерден туатындықтан оның нәтижесіне қарай қанағаттану немесе қанағаттанбау реакцияларын бастан өткізеді. Бұл эмоциямен тығыз байланысты. Эмоция – толғану, сезім, көңіл-күй деген мағына береді. Эмоцияның жоғары түрі адамның іс-әрекетінің өнімді болуына мүмкіндік туғызады. Эмоциясыз, сезімсіз ізденушілік болмайды. [2]

Жақсылық ашу өздігінен келе салмайды, оған алдын-ала жасалған қажырлы еңбек құлшындырады десек, дәл сол сәтті шабытты шақ деп сипаттауға болады. Шабыт – адамның рухани күштерінің ширығып өрлеуі, шығармашылық толғанысы. Шабыт жаңа туындының пайда болуына, бастайды. Ол адамның жоғары белсенділігінен, әрекеттің өнімділігімен, шығармашылықтың шаттығын сезінумен «құштарлық» пен эмоциялық ойға шолумен ұштасады. Шығармашылық үрдістің санадан тыс тәрізді болып көрінуі шығармашылықтың өзінің барынша саналығының нәтижесі, сананың ерекше айқындылығының, ойлар мен бейнелердің өзінше бір үлгіде лықси келіп, айшықтана көрінуінің, естің, зейіннің, идеяны орындауға бағытталған құлшыныс пен ерік-жігердің жемісі. Шабытты шақтарында адам бойындағы бар күш жігермен әрекет етеді. Шығармашылық әлеует ұғымының құрамалары ретіндегі адамның тұлғалық сапаларының: еркіндік, шешімділік, тәуекелшілдік, тапқырлық, өнертапқыштықтың алатын орны ерекше. Адамның еркіндігі өмірдегі, кәсіби әрекеттегі мәдени әлемдегі өз орнын анықтай алу қабілетінде жатыр. Оның ойлау, пайымдау және әрекеттену еркіндігі жеке кәсіби жауапкершілікті сезінумен сәтті байланысады. Рухани және материалдық құндылықтар әлемінде еркін бағдарлай алу, педагогикалық догмалардан еркін тұлға ғана тәуекелді талап ететін шешімдерді өз мойнына ала алады. Еркін адам өзінің өмірлік позициясы, ұстанымы болғандықтан өзгелерді қайталамай, жаңаша тың жолдармен жүреді. Дәл осы сапа шығармашыл мұғалім үшін аса маңызды.

Шешімділік – адамның өз бетімен жауапты шешімдер қабылдауға және іс-әрекетке оларды бұлжытпай жүзеге асыруға қабілеттілігі. Әрекет белгілі бір шамада тәуекелге барудың және бірнеше баламадан біреуін

тандаудың қажеттілігін туындатады. Осы кезде шешімділіктің маңызы зор. Сол қабылданған шешім үшін жауапкершілікті өзіне батыл алуды, іс-қимылдың дер кезінде болуын оны тез орындай білуді білдіреді. Шығармашылық әлеует-шығармашылық әрекетке негіз бола отырып, шешімді әрекеттің орын алуын қамтамасыз етеді. Мұғалімнің шығармашылық әлеуетінің құрамына оның кәсіби мәнді сапаларын жатқыза отырып, олардың бастылары ретінде: шеберлік, импровизация мен интуицияны атап өтеміз. Шығармашыл тұлғаның ерекше қасиеттерінің қатарына педагогикалық импровизация жасай алуы жатады. Педагогикалық импровизация дегеніміз-мұғалімнің алдын-ала жоспарланбаған тосыннан пайда болған педагогикалық мәселені шешу үшін өзінің білік, дағдысы мен іскерлігін шығармашылықпен іске қосуы. Педагогикалық импровизация мұғалімнің шығармашылықпен өзін-өзі дамытуына әсер етуші фактор. Өйткені импровизация кезінде мұғалімнің ішкі күштері мен қабілеттерінің жұмылуы маңызды орын алады. Дәл осы жағдайда шығармашылық туады да әлеуеттің дамуына мүмкіндік жасалады. Педагогикалық шығармашылықтың орын алуына септігін тигізетін тағы бір басты мәселе – мұғалімнің әртістік қасиеті. Мектеп әрине, театр емес. Дегенмен мұғалім үнемі халық алдында тұратын танымал адам. Олай болса ол аудиторияны меңгере алуы, иландыра білуі, шабыттандыра алуы тиіс. Педагогикалық әртістік тек әрекетте педагогикалық білім, білік, дағдыны тиімді пайдаланып қою ғана емес, тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытуды қамтамасыз ететін эмоцияналдық-бейнелік тетіктер жүйесі арқылы педагогикалық міндеттерді шешу барысында көркемдік логиканы пайдалану. Педагогика ғылым ретінде ой мен сезімдерді дамытады, адамның құндылық негіздерін бекітеді. Ол педагогикалық үрдістің руханилығын арттырады, оның мазмұны мен формаларын адамсергіткіштік пен мейірімін қанықтырады, шығармашылық, шеберлік сияқты педагогикалық кәсібиліктің жаңа сапасы арқылы жасампаздыққа жеткізеді. Шығармашылық әрекет жоғары әлеуметтік қажеттіліктерден туатындықтан, сол қажеттіліктерді жүзеге асыру арқылы мұғалімнің күзіреттілігі қалыптасады. Шығармашылық әлеуеті дамыған мұғалім өз кәсібін жете меңгеріп қана қоймай, өзін-өзі жан-жақты дамытуға қол жеткізеді. Нәтижесінде мұғалім кәсіби күзіреттілікке қол жеткізеді. Мұғалімнің кәсіби күзіреттілі-бүгінгі ғасыр талабына сай белгілі бір нәтижеге бағытталған білім берудің негізі болмақ. [3]

Бүгінгі заман талабы-жан-жақты дамыған, өзіндік «мені» қалыптасқан «тұлға» тәрбиелеу. Оқушы «тұлға» болып қалыптасуы үшін оның бойында түрлі жағдаяттағы проблеманы анықтауға, өзіндік тұжырым жасай білуге, өзіндік бағалауға, сыни ақпараттарды өз бетімен табуға, талдауға логикалық операцияларды қолдана отырып дәлелдеуге жалпы алғанда жеке адамның күзіреттіліктері қалыптасуы қажет.

Осындай биік нәтижеге қол жеткізуді – кәсіби күзіреттілігі жоғары мұғалім ғана жүзеге асырмақ.

Әдебиет

1. Сегізбаева О.А. Қазақ философиясының тарихы. – Алматы, Ғылым, 1999 ж.
2. Маркова А.К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя // Педагогика. – 1995. – №6. – С.55-63.
3. Митина Л.М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях//Вопросы психологии.-1997. – №4 – С. 12-27.
4. Білімдегі жаңалықтар. №3-4 2009ж.
5. Қазақстан мектебі. №11 2008 ж.
6. «Мектеп директорының орынбасары» №6, 2011 ж

БОЛАШАҚ МАМАННЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ӨЗІН-ӨЗІ ДАМУЫНЫҢ МОДЕЛІ

М.К. Сирлибаев
ПМПИ, Павлодар қ.
М.С. Қанағатова
ПМТК, Павлодар қ.

ҚР Білім және Ғылым Министрлігі әзірлеген «ҚР жоғары педагогикалық білім тұжырымдамасы» мен «ҚР жаңа тұрпатты педагогінің үздіксіз педагогикалық білімі тұжырымдамаларында» жаңа қоғамдағы оқытушы моделінің үлгілері кәрсетіліп берілген. Болашақ педагогтерге қойылатын талаптар қазіргі қоғам қажеттілігінен туындайды. Жаңа қоғам оқытушысы тек кәсіби шеберлігі жоғары адам ғана емес, рухани дамыған, шығармашыл, мәдениетті, білім құндылығын түсінетін, педагогикалық технологияларды меңгерген, ғылым мен техника жетістіктері негізінде кәсіби даярланған болуы тиіс.

Болашақ маманның моделін жасауға кірісу барысында тұлғаның кәсіби іс-әрекетінің пәндік және қызметтік жақтарынан басқа тұлғалық жағын ескеру маңызды болады, сонымен бірге маман іс-әрекетінің шығармашылық жақтарын. Сонымен, ажырамас параметрлері ретінде, болашақ маманның моделін құрайтын, келесілерді қарастыруды ұсынылады:

1. Сауаттылық, оқытушылық деңгейі деп түсініледі, қазіргі адамның әрекеттенуі үшін қоғамда талап етілетін және оған қосқанда қажетті білімдерді, белгілі бір ғылым мен техникада, өнердегі және т.б. мағлұматтарды білуді қамтиді.

2. Біліктілік– қажетті кең ой-өрістің және түрлі мәселелерді түсіну тереңдігі бойынша белгілі бір таңдаушылықтың болуын қамтитын жүйе.

3. Кәсіби құзырлылық дегеніміз өзіндік кәсіби деңгейімен, тәжірибесімен, тұлғаның жеке ерекшеліктерімен, оның білім алуға ұмтылыстарымен, шығармашылыққа қабілеттілігімен, іске жауапкершілігімен анықталатын жүйе.

4. Мәдениет дегеніміз белгілі бір іс-әрекетті немесе білімдер кәсібін меңгеруде қол жеткізген жетілудің деңгейі.

5. Менталитет дегеніміз әлемді қабылдаудың терең негіздерін, мінез-құлық пен дүниетанымдық негіздерін, адамның қылығы мен оның қоғамның өміріне түрлі жақтарын қамтитын жүйе.

Маман мәдениетінің негізгі компоненттері:

- Білімдер, біліктер, дағдылар, тұлғалық қасиеттер;
- Кәсіби-шығармашылық және эмоциялық тұрғысынан құнды іс-әрекет тәжірибесі;
- Кәсіби этика.

Кәсіби-тұлғалық мәдениетінің құрылымдық компоненттері:

- Мотивациялық;
- Бағдарлаушылық;
- Бағалаушылық;
- Мазмұндық-операционалдық.

Болашақ маман моделінің компоненттері:

- Сауаттылық;
- Білімдарлық;
- Кәсіби біліктілік;
- Мәдениет;
- Менталитет.

Жаңа үлгі оқытушысын жалпы кәсіби дайындау моделі – қоғамның әлеуметтік тапсырысын, оқытушыларды дайындаудағы мемлекеттік стандарттың талаптарын, оқытушы дайындау мақсаттарын және оқытушының жалпы жаңа кәсіби іс-әрекеттерді меңгеру деңгейлерін қамтиды.

Болашақ маман кәсіби шығармашылық деңгейін өзінің жаңашылдығымен, креативтілігімен, өз ісіне жауапты қарауы, өзін-өзі жетілдіруі, кәсіби шыңдау арқылы қол жеткізеді. Сондықтан да болашақ маманның кәсіби құзырлығын жетілдіру мәселесі маңызды болып табылады.

Студенттердің танымдық қызығушылығы, ізденімпаздығы мен интеллектуалдық белсенділігі оның шығармашылық іс-әрекет құрылымын анықтайды. Студент қоғам өміріндегі маңызды кәсіптік қызметке дайындалып жатқандықтан, оның оқу-танымдық, шығармашылық әрекеті болашақ кәсіби әрекетінің интеллектуалдық бейнесі болуы керек. Сондықтан студенттің іс-әрекетін кәсіби бағытталған, ал оның әлеуметтік және шығармашылық белсенділігі оның өмірлік жолын анықтаудағы ұмтылысы болып табылады.

Болашақ мұғалімдердің ақпараттық-компьютерлік модельдеуді қолдануға даярлығын қалыптастыру бойынша зерттеулер жүргізілді. Осы орайда біз болашақ мұғалімдердің ақпараттық-компьютерлік модельдеуді қолдануға даярлығының құрылымдық-мазмұндық моделін жасадық (Кесте-1).

Модель болашақ мұғалімдердің сапасына қойылып, зерттеу идеясын болашақ маманды дайындауды оңтайландыру мәселесі бойынша, осы қарастырылып жатқан проблеманы студенттерге оқытудың тұтас бір әдістемелік жүйесін құруда негізгі роль атқарады. Техникалық, ақпараттық құралдар туралы мәселелер басым қарастырылатындықтан болашақ мұғалімдерде мотивациялық компонент, осы тұрғыда танымдық, бейімділікке арнайы талап болатындықтан мазмұндық компонент, ал ең бастысы практикалық қолдану болғандықтан болашақ мұғалімдерде іс-әрекеттік компоненттер болуы қажеттілігін модельде ескердік.

Мотивациялық компонентке танымдық қызығудың негізгі қалыптастыру бейнесі жатады. Оған болашақ маманның өзінің кәсіби шеберлігін дамытуға талпынуы, кәсіби жеке біліктілік деңгейін көтеруге бағыттылығы, инновациялық іс-әрекетке ұмтылу әрекеттері, ақпараттық-компьютерлік және математикалық модельдеуге қызығушылығы кіреді.

Мазмұндық компонентке болашақ мұғалімнің жалпы мәдениеттілік дайындығы мен пәндік әдіснамалық дайындығының деңгейі, мамандығы бойынша білімі, педагогикалық біртұтас білім жүйесі, біртұтас педагогикалық үдерістің заңдылықтары мен қозғаушы күштерінің жалпы теориялық білім негіздерімен қарулануы, ақпараттық-компьютерлік және математикалық модельдеу туралы түсінігі, білімдер жүйесі кіреді.

Іс-әрекеттік компонент болашақ мұғалім өзінің кәсіби іс-әрекетін инновациялық тұрғыда меңгере алуы мен міндетін анықтай алуы және ақпараттық-компьютерлік және математикалық модельдеуге негізделген педагогикалық үдерісті тиімді жүзеге асыра алуымен өлшенеді. Оған болашақ мұғалімнің өз пәнін жете меңгеруі, біртұтас оқу-тәрбие үдерісінің психологиялық-педагогикалық жағдаятын жоспарлап, жүзеге асыра алуымен сипатталады.

Білім беру жүйесінде жоғары дәрежелі, жан-жақты сапалы біліммен қамтамасыз ету арқылы ұлттық, мемлекеттік саяси, экономикалық және ел мүддесі тұрғысынан туындаған мәселелерді шеше алатын жоғары дәрежелі мамандарды даярлауды талап етеді.

Білім беруді ақпараттандыру үдерісі, компьютерді оқу үдерісінде пайдалануы – халыққа білім беру жүйесі реформасының негізгі буынының бірі. Қазіргі қоғамның қажеттілігіне сай оқытудың әдісі мен формасын, білім берудің мазмұнын түбірімен өзгертуді компьютердің мүмкіндігін ескермей жүзеге асыру мүмкін емес деп есептейміз.

Жаңа технологияларды оқу процесінде қолдануда жаңа оқу пәндерінің пайда болуы, оқытудың жаңа формалары мен тәсілдерін қарастыру бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып отыр.

Кесте – 1. Болашақ мұғалімдердің ақпараттық-компьютерлік модельдеуді қолдануға даярлығының құрылымдық-мазмұндық моделі

№	Компоненттер	Өлшемдер	Көрсеткіштер
1	Мотивациялық	– Өзінің кәсіби шеберлігін ақпараттық - компьютерлік технология бойынша дамытуға талпынуы – ақпараттық-компьютерлік модельдеуге қызығушылық таныту	– Кәсіби жеке біліктілік деңгейін көтеруге бағыттылығы – Ақпараттық және компьютерлік технология бойынша инновациялық іс-әрекетке ұмтылуы – Ақпараттық жүйелерді модельдеу, компьютерлік модельдеу туралы мотивтер – Мультимедиялы технология-ларды қолдануға ұмтылуы
2	Мазмұндық	– Өзінің ақпараттық және компьютерлік технология бойынша сауаттылығы – ақпараттық-компьютерлік моделдеу туралы білімдер жүйесі	– Педагогикалық іс-әрекет теориясының кәсіби біліктілік тұрғысындағы негіздерін білуі – Барлық мүмкіндіктерді ескере отырып инновациялық іс-әрекеттің көбіне нәтижелі болғандығын сезінуі – Ақпараттық жүйелерді модельдеуді, компьютерлік модельдеуді түсінуі – Мультимедиялы технология лар туралы түсінік – Пән сабақтарында компьютерлік модельдеуді қолдану керектігін түсіне білуі
3	Іс-әрекеттік	– Өзінің кәсіби іс-әрекетін инновациялық тұрғыда меңгеру – Ақпараттық-компьютерлік модельдеуді қолдану іскерлігі	– Ақпараттық және компьютерлік технология негізінде іс-әрекетін инновациялық тұрғыда шеше алуы – Ақпараттық жүйелерді модельдеуді меңгеру – Компьютерлік модельдеуді игеруі – Мультимедиялы технология ларды қолдана алуы

Әдебиет

1. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина и др.; под.ред. Е.С. Полат. – М.: Академия, 2003. – 272 с.

2. Калтаева Г.К. Педагогические проблемы модели формирования педагогической компетентности инженеров-педагогов // Материалы международной конференции «Наука и образование в XXI веке, динамика развития в Евразийском пространстве». – Павлодар, 2006.

ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОЙЛАУДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА АҚПАРАТТЫҚ МАРКЕТИНГ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ПӘН РЕТІНДЕ

М.К. Сирлибаев

ПМПИ, Павлодар қ.

А.С. Қанагатова

Қазақ инновациялық гуманитарлық – заң университеті, Семей қ.

Еліміз серпінді дамуы барысында өркендеудің жаңа сатысы – ақпараттық кезеңге аяқ басуда. Интернет, жедел байланыс сияқты коммуникацияның жаңа құралдары әлемдегі дерек көздері мен базаларын жаппай пайдалануға мүмкіндік беріп отыр. Ақпарат өндірістік фактор ғана емес, қоғамды демократияландырудың, билік құрылымдары ашықтығының негізгі құралдарының біріне айналууда.

Қазіргі кезде әлемдік қауымдастықта біртұтас ақпараттық кеңістік терминінің ортақ түсінігі қалыптасты. Біртұтас ақпараттық кеңістік деректер базалары мен банктерінің, оларды енгізу және пайдалану технологияларының, азаматтар мен ұйымдардың ақпараттық өзара байланысын және олардың ақпараттық сұраныстарын қамтамасыз ететін біртұтас қағидаттар мен жалпы ережелер негізінде жұмыс істейтін ақпараттық-телекоммуникациялық жүйелер мен желілердің жиынтығы болып табылады. Біртұтас ақпараттық:

- тиісті ақпарат тасушыларда бекітілген деректер, мәліметтер мен білімдер жинақталған ақпараттық ресурстар;

- біртұтас ақпараттық кеңістіктің жұмыс істеуі мен дамуын, атап айтқанда ақпаратты жинауды, өңдеуді, сақтауды, таратуды, іздестіру мен беруді қамтамасыз ететін ұйымдық құрылымдар;

- азаматтар мен ұйымдардың ақпараттық өзара байланыс құралдары, атап айтқанда тиісті технологиялар негізінде ақпараттық ресурстарға қол жеткізуді қамтамасыз ететін бағдарламалық-техникалық құралдар сияқты негізгі компоненттерден тұрады.

Қазақстан Республикасының жаңа ғасырдағы әлеуметтік-экономикалық дамуы ақпараттық маркетингті ұтымды ұйымдастырумен, жаңа үрдістер мен тәжірибелерді өмірге батыл енгізумен тығыз байланысты.

Маркетинг – нарық жағдайында өндірісті нақты бір тұтынушылардың нақты бір қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағыттайтын басқару концепциясы. Ақпараттық маркетинг нарық билеген елде экономиканы ілгері жылжытудың басты тетігі, көзі [4].

Маркетингтің дамуының қазіргі жағдайында басқару және жоспарлаудың жаңа стратегиялық деңгейге, басқарудың жаңа түрін қалыптастыру деңгейіне – ақпараттық ақпараттық инновациялық маркетингке ауысады. Сондықтан ЖОО-дарында ақпараттық маркетингті оқыту бойынша оқыту – білім беру бағдарламаларын жасап енгізу қажет. Инновация маркетингтің тұжырымдамасы кәсіпорынның бәсекелестік нарықтың және ізденудің негізі болып табылады. Маркетингтің кешенін құрастыруды, нарықты талдау және ақпараттық маркетингті қамтиды.

Ақпараттық маркетинг пәні нарықтың бөлінісуімен, тауардың үрдістелуімен анықталады. Маркетинг пәнінің басты кезеңі тұтынушының жаңашылықты қабылдаудың тиянақты зерттелуі, жаңа тауардың тағайындалуы және сұранысы болып табылады. Инновациялық жобалар маркетингтік зерттеулер барысында қандай өнім, сапасы қандай және қандай тұтынушыға ұсынылатыны анықталады. Сондықтан маркетингтік және әлеуметтанушылық қызметкерлерінің тұтынушымен тығыз қарым-қатынаста бағытталады.

Ақпараттық маркетинг бөлімдерінің бірінші қатардағы міндеттері нарықты зерттеу болып табылады. Мұндай зерттеудің бірінші қатарында; әдеттегідей жалпы экономикалық талдау жасалады. Талдаудың бұл түрі кәсіпорынның жаңашылыққа деген сұраныс қатынасы бар макроэкономикалық, соның ішінде инфляцияның қарқыны т.б. зерттеуге мүмкіндік береді. Осыған байланысты өнімнің ұлттық деңгейін, импорттың бар болуын немесе мүмкіншілігін, экспорттың мүмкіншілігін, шет елдерге шығарумен жаңашылдықпен айналысатын кәсіпорындар туралы мәліметтерді талдау қажет.

Ақпараттық маркетингті жүйелеу мақсатында маркетингтің келесі қадамы мынандай бөлімдерге бағытталады:

1. Тұтынушылықты талдау. Тұтынушылықты талдау нәтижесінде кәсіпорын «Біздің жаңа өніміміз қандай тұтынушылар үшін қажет?» деген сұраққа жауап беруі керек. Тұтынушылыққа талдау жүргізу кезінде көбінесе іріктеу әдісі жүргізіледі: түрлі өнімді талап ететін және әрқайсысына түрлі күш жұмсалатын нарықтың сатып алушылар тобына бөлінуі (нарықтық іріктеу).

2. Тартымдылық. Маркетингті құрастырудың келесі қадамы түрлі нарықтық іріктеудің және бір не бірнеше іріктеуді таңдаудың (мақсатты нарықтардың) дәрежесін меңгеру үшін анықтау болып табылады. Тартымдылықты талдау әдістері нарықты іріктеудің беталысын және сұранысын зерттеуге негізделеді.

3. Бәсекелестікке қабілетті. Осы өнімнің нарығында кіші және орта кәсіпорынның бәсекелестік қабілетін бағалау. Талдаудың осы түрі тұтынушылардың мақсатты тобына енеті өнімінің әр түрінің алдын ала ұстанымы әдісі тығыз байланысты. Инновациялық өнімнің ұстанымы – ол оның нарықта жаңашылдықтардың ұстанымен нығайту.

4. Дамудың инновациялық стратегиясын анықтау. Даму – ұйым оның соңына ере отырып белгіленген мақсатына қол жеткізілетін маркетингті қызметтің басты бағыты. Белгілеген мақсатты нарықтарда маркетингтің түрлі типтерін қолдануға болады.

Ақпараттық маркетингтің басты құрылымдары маркетинг бойынша мамандарға байланысты, компания кірісінің бір тауарының өсуі, сондай-ақ сол өнімнің жаңа үлгілері пайда болуымен байланысты болатын инновациялық маркетингтің жұмысы болып табылады. Маркетингтің құзыретін құрастырудың басқа кәсіпорында маркетингті жедел басқару енгізіледі:

1. Кәсіпорынның бірлікте болатын маркетингтің жазбаша жоспарын құрастыру;

2. Кәсіпорынның жалпы бюджеті шеңберінде кіріккен маркетинг үрдісінің сметасын даярлау;

3. Кәсіпорын қызметінің маркетингті әрекетін бақылау (жыл сайынғы жоспарлауды бақылау, тиімділікті бақылау).

Ақпараттық маркетинг өсу сатысында ынталандыру мағынасына ие болады. Жарнама сипаты өзгереді, сол фирманың және сол тауардың жетістігіне көңіл бөледі. Өндіруші фирмалардың бәсекелестік артықшылықтары мұнда жалғастырушы қызметін жалғастырады.

Тауардың жетілген кезеңінде нарықтың басқа да қатысушыларымен бәсекелестігінен құтыла алмаймыз. Дал осы сатысында жаңашыл кәсіпорын нарыққа жаңа үлгіні немесе айырқша жаңа өнімді шығаруды даярлап жатады.

Ақпараттық маркетингте бағалау түрлері қолданылады: тауарға айтарлықтай жоғарғы баға берілген кезде тауардың нарыққа шығарылу стратегиясы. Фирманың бәсекелесі және тұтынушыда тауар жайлы ақпараттың болмаған кезінде, сондай-ақ тез арада пайда табу қажеттігінде бұл әдіс жұмыс істей бастайды.

Ақпараттық маркетингтің негізгі мақсаты жаңашылдықтың нарыққа ену жобасын құрастыру болып табылатындықтан, ақпараттық маркетинг зерттеулер негізінде нарықтың түрін талдау, нарық бөлімдерін құрастыру және сұранысты қалыптастыру, сатушы әрекетіне талдау жасау жатады.

Әдебиет

1. А.Д. Астремский. Стратегический инновационный маркетинг. Актуальные проблемы педагогической инноватики. Балашиха-2009 г.

2. О.Н. Лихачева. Финансовое планирование на предприятии. М.: Проспект, 2004 г.

3. Е.П. Голубков. «Маркетинговые исследования». М.: Издательство «Финпресс», 1998г.

4. Иванова Т.Е., Платова Т.В. Основы информационного маркетинга. – Ярославль, 1990. – 124 с.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ДАРАЛАП-САРАЛАП ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ БІЛІМ САПАСЫН КӨТЕРУ

Д.С. Солтангазинова

«Ақсу қаласы Қызылжар селолық округі

Сарышығанақ ауылының орта мектебі» КММ, Павлодар облысы

Еліміздің тәуелсіз мемлекет ретінде қалыптасу барысында білім беруді реформалау жүзеге асырылып жатқаны белгілі. Осыған орай әр

түрлі педагогикалық технологиялары жасалып, мұғалімдердің тәжірибесінде енгізілуде. Осыған орай, өз тәжірибемде жиі қолданып жүрген технологияларының бірі – саралап – даралап оқыту технологиясы. Бұл технология бойынша оқушылардың білімді өздігінен саналы түрде меңгеруіне ерекше мән берілген. Оқушыларға тек білім берумен шектелмей, танымдық әрекетін арттырады және ойлау қабілетін, елестету мен есте сақтауын, белсенділігін, білім сапасының дамуын қамтамасыз етеді.

Тәжірибенің жаңашылығы: компьютерлік технологияны қолдану арқылы оқушылардың қазақ тіліне деген қызығушылығын арттыру, интерактивтік тақталарының мүмкіндіктерін барынша пайдалана отырып оқушылардың ынтасын, белсенділігін арттыру.

Тәжірибенің тиімділігі: пәнге деген қызығушылығын арттырады, оқытуда саралау және жіктеуді қамтамасыз етеді, оқушылардың танымдық процестері мен танымдық қабілеттерін дамытады, оқушылардың сауаттылығын ашуға септігін тигізеді, оқушылардың оқу әрекетінде жетістіктерге жетуіне жағдай туғызады, оқушылардың рухани бай жеке тұлға болуына қалыптасады.

Қазақ тілі пәнін оқытудың мақсаты – оқушылардың жеке бас ерекшелігіне қарай қабілетін аша отыра, осы пәнді теориялық және тәжірибелік жағынан сараланған түрде даралап оқыту, сөйлестіру, жазу мәдениетін жетілдіру, өзіндік ой- пікірін дамыту.

Саралай оқыту әрекеті – білім алуға бағыттаған әрекет. Ол өз бетінше әрі мұғалімнің жетекшілігімен жүзеге асады. Біз басшылыққа алып отырған саралай оқытудың жүйелік негізін Б. Ананьев, Л. Выготский, А. Леонтьев, С. Рубинштейн т.б. ғылымдар жасаған. Ал бастауыш мектеп кезіндегі оқу әрекеті Ш. Аманатшвилли, В. Давыдов, Л. Занков т.б. зертеулерінде қарастырылады. Саралай оқытуды ұйымдастыру арқылы баланың ойы абстрактіден нақтыға қарай өрлейді, ілімдік ойлауы қалыптасады. Оқушы дамуының негізгі болып табылатын әрекет, оқу әрекеті әрбір сабақтың өзегі деп түсіну керек. Саралай оқытуды ұйымдастыру арқылы бала ақыл-ой деңгейі мен белсенді әрекеті арқасында репродуктивті емес өнімді нәтижеге жетеді. Оқушылардың дербес ерекшеліктерін анықтау үшін мұғалім алдымен олардың ықылас-жігерін, еске сақтау мен ойлау қабілеттерін, ынтасын жалпы білім деңгейін зерттеу қажет. Бұл ерешеліктерді айқындау үшін білімді меңгеру деңгейін анықтауға арналған тапсырмалар дайындау, оқушы біліміне диагностика жүргізу, оқушыларға сауалдама., психологиялық тәжірибе жасау ата-аналарымен әңгіме жүргізу керек. Оқушылардың жеке ерекшеліктері сабақтың сұрақ беру, кіріспе әңгіме, оқыған материалды, тағы да басқа тиянақтау сатыларында ескерілуі тиіс. Мәселен, үлгерімі жақсы оқушыларға берілген сұраққа тікелей жауап беру талап етілсе, орташаларына ойланып, қажетті есептеулер жасауға, суреттерін салуға уақыт беріледі, ал үлгірімдері төмендеріне нақты

сұрақтың тізімі, жауап берудің жоспар үлгісі ұсынылады. Оқыту үрдісін оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сай ұйымдастыру үшін оқу – тәрбие жұмысында мұғалім өзіне лайық әдіс енгізеді.

Өзіндік әдісті жүзиге асыруда мына мәселелер көзделеді:

1. Оқушылардың жеке ерекшеліктерін зерттеп, типтік топтарға бөлу.
2. Оқу үрдісінің барлық сатыларында әр түрлі топтардағы оқушыларды оқыту, тәрбиелеу және дамытудың әдістемелігін жасау.
3. Әр алуан мақсатта жеке дидактикалық материалдардың жүйесін құру.
4. Білімді бағалау, бақылай жүйелерін жетілдіру.

Оқушыларды топтарға бөлгенде олардың оқуға және жұмысқа деген қабілеті ескеріледі. Оқуға қабілеттілік деп оқушының неғұрлым қысқа мерзім ішінде білімнің биік деңгейіне жету қабілетін түсінеміз. Бұл белгі бойынша оқуға қабілеті жоғары, орташа, стандартты немесе төмен деп 4 топқа бөлуге болады.

Сыныпта барлық балалардың ойлау қабілеті бірдей емес. Сондықтан сабақ кезінде әрқайсысының деңгейіне қарай жұмыстың түрін танда, сол тақырыпты егеру көзделсе, өте пайдалы.

Бірінші деңгей (оқытушылық деңгей) – білімнің минималдық шегі. Граммаикалық тапсырмалар, жазба жұмыстарын орындау, мәтінді түсініп оқу, жаңа сөздерді сөздікке жазып алу, сұрақтарға түсініп жауап беру.

Екінші деңгей (алгоритімдік деңгей) – үйренушілік деңгейдегі білімін толықтыру күрделі материалдарды жүйелей алуы, алған білімдерін басқа тапсырмаларды орындағанда пайдалана алуы, сол тақырыпты еркін меңгергені ескеріледі.

Үшінші деңгей (эвристикалық деңгей) – материалды саналы түрде меңгеру. Бұл деңгейде оқытушылардың меңгерген білімдерін тереңдету үшін танымдық ізденіс, әр – түрлі логикалық тапсырмаларды талдай, жинақтай алатын және салыстыра білуді қажет етеді.

Төртінші деңгей (шығармашылық деңгей) – өз бетімен оқу материалдарын меңгеру. Құбылысты өз бетімен талдай келіп, шағын шығармашылық тұрғыдан зерттеу жұмысын жүргізуге баулу.

Деңгейлік тапсырмалардың өзі дамытпалы түрде болады. Барлық оқушы өз қызметін ең төменгі деңгейдегі тапсырмаларды орындаудан бастайды да, оларды міндетті түрде толық орындап болғаннан кейін ғана келесі деңгейге көшіп отырады. Бұл оқушылар арасында жарысу жағдайларын туғызады және әр оқушының мемлекеттік стандарт деңгейде білім алуына кепілдік береді. Әр оқушының өз қабілетіне, қызметіне сәйкес жоғары жағдай жасайды.

Деңгейлік саралау оқушы мен мұғалімнің белсенді шығармашылық қызметін дамыту мен қатар, оқушыларға өз білімін жаңа әдіспен бағалауға мүмкіндік береді. Меселен, оқушылардың алған бағасы арнайы таблода көрсетіліп тұрады. Әр деңгейдің өз бағалауы бар. Олардың барлығы оқушылардың көз алдына тұрады. Мұның өзі білім берудегі демократия критерийлері болады.

Даралап – саралап оқытудың маңыздылығы:

1. Сынып оқушыларын жаппай жұмыс істеуге әкеледі.
2. Бос отырған оқушы болмайды.
3. Әркім өзінің білім деңгейін біліп, оны дамытуға тырысады.
4. Қиындықтарды жене білуге дағдыланады, пәнді оқып үйренуге қызығушылығы пайда болады.
5. Ізденіс дағдысы қалыптасады.

Даралап-саралап оқытуда күтілетін нәтиже:

1. Алдына қойған мақсатына жете алатын оқушы тәрбиелеу.
2. Әр оқушы өз білім деңгейін, мүмкіндігі, іскерлігін біліп ғана қоймай оны дамытады.
3. Өз бетімен ізденіс дағдыларын шығармашылық қабілетті жетілдіретін, шығармашыл тұлға тәрбиелеу.

Ерекшелігі:

1. Таланттылар өздерінің қабілеті мен икемдігін одан әрі бекіте түседі, әлсіздер оқуға ниет білдіріп, сенімсіздіктен айырылады.
2. Оқушылардың оқуға деген ынтасы артады.
3. Білім дәрежесі бірдей топтарды оқыту ісі жеңілдейді.

Даралап – саралап оқыту технологиясы оқушы мен мұғалімнің белсенді шығармашылық қабілетін дамытумен қатар оқушыларға өз білімін жаңа әдіспен бағалауға мүмкіндік береді. Оқушының білімі мен білігіндегі жетістіктерді, кемшіліктерді, олардың себептерін анықтап, мұғалім өз жұмысына талдау жасайды, оны жетілдірудің жолдарын белгілейді. Сонымен қатар даралап – саралап оқыту барысында оқушылар да өзінің оқу жұмысындағы жетістіктер мен жіберген кемшіліктері туралы мәліметтер алып, өз еңбегіне талдау жасайды. Ең бастысы, оқудан ләззат алуға, білім мен ғылымға деген құштарлығын арттыруға дағдыланады. Барлық оқушы өз қызметін ең төменгі түрде орындап болғаннан кейін ғана, келесі деңгейге көшіп отырады. Бұл оқушылардың арасында өзара жарысу және оқушының өз қабілетіне, қызметіне сәйкес жоғарғы деңгейге көтерілуіне жағдай туғызады.

Сондықтан да мұғалімдерге саралап – даралап оқыту технологиясын қазақ тілі сабағында пайдаланған өте тиімді.

Мен өз іс-тәжірибемде оқушылардың өздік білімділігін қалыптастыру үшін «Ұжымдық оқыту технологиясын» да қолдануды жөн көрдім.

Осы технология оқушының қабілетін дамытуға, еңбек етуге баулып, ынтымақтастық, ұйымшылдық қабілеттерін оятуға тәрбиелейді. Өзін – өзі басқаруын қалыптастырып, байқампаздыққа таратады.

Оған мынадай басты талаптар қойылады:

- әр оқушының еңбектенуі және оның еңбегін пайдаға жарату;
- өзінің еңбегімен қоса басқаның да еңбегіне жауапкершілікпен қарау;
- өзі оқи отырып, қасындағы оқушыны да оқыту;

- серіктесінің түсінбегенін түсіндіріп көмектесу;
- әрбір оқушы кезектесіп (ауысып) не оқушы, не мұғалім болады;
- әр оқушы кезек тәртібін сақтап барлығын үйретеді, ал жұп жекеше түрде барлық мүшесін үйретеді;

Әдістеменің ерекшелігі:

- жекелеу оқыту;
- қасындағы оқушымен жұптасып оқыту;
- топпен оқыту;
- ұжымдық оқыту.

Бұл технологияның тиімділігі сол, жаңа тақырыпты оқушылар шығармашылық ізденіс үстінде өздігінен меңгеруі тиіс. Сондықтан сабақтарда оқушылардың ынтасын, белсенділігін арттыру үшін, оларға мәселелік сұрақтар қойылып отырады. Тақырып бойынша жасалған деңгейлік тапсырмалар жүйесі дамыта оқыту идеясын жүзеге асыруға мүмкіндік береді, өйткені ол білім сапасының дамуын қамтамасыз етеді.

Оқушылардың білімін жүйелі түрде меңгеруіне және жеке оқушының қабілет деңгейлерін дамытуда «Сын тұрғысынан ойлау», «Модульдік оқыту» технологияларын күнделікті сабақтарымда қолданамын. Сын тұрғысынан ойлау – сынап қарау емес, оқушының шындалған ойлау әрекеті. Бастауыш сынып оқушыларының оқытуда тиімді әдістерді пайдалана арқылы оқушының білімге деген қызығушылығын арттырады, терең ойлау қабілетінің белсенділігін қалыптастыруға болады. Бұған дейін оқушы мұғаліммен оқулыққа ғана бағынатын тыңдаушы ғана еді, енді ол сын тұрғысынан ойланып, өз ойын дәлелдей алатын. Сынып оқушылары топпен, жұппен жұмыс істей арқылы өзара пікірлесіп, ең ұтымды жауапты тауып айтуға үйренеді. Берілген сұраққа тынымсыз іздене отырып, әр оқушы өз ойын еркін айтуға, оны дәлелдеп, қорғай білуге мүмкіндігі бар.

Оқу процесін жеделдету міндетіне байланысты, орыс мектептерінде қазақ тілін үйретуінде әр түрлі әдіс тәсілдерді, методикалық құралдарды қолдану қажеттілігі туып отырғаны белгілі. Мен бастауыш сыныптарында өзім жасаған «Дыбысты бағдаршам» деген құралды жиі қолданам. Алғашқы кезеңдерінде уақыттың тығыздығына байланысты тақырыпты қайталауға, бекітуге үлгере алмайтын жағдайлар болды. Енді «Дыбысты бағдаршамды» қолданғаннан бері уақытымды үнемдеп, бірнеше секундта сыныптағы барлық оқушының жалпы білім әсерін көремін. Жалпы сыныптың айқын білім деңгейі анықталады. Мұғалім сабақ барысында барлық оқушыларды көз аясында ұстап, әр баланың өткен материалды қалай меңгергенін біледі. Бұл құралды оқушылар мұғалімнің басшылығымен өздері жасай алады.

Екінші «Бақылау сұрау» деген құралды үлкен тақырыпты қайталау және бекіту кезеңдерінде, әрбір тоқсан соңында, немесе жыл аяғында оқушылардың қорытынды білімін тексергенде қолдану өте тиімді.

Мұндай бақылау құрал ұжымдық және топтық әрекетті пайдалана отырып жүргізгенде нәтиже береді. Тәрбиелік мағынасы өте зор – әр оқушы өз тобы үшін жауапкершілігін арттырады, өз үшін ғана емес, өз тобы үшін ынтасын көтереді.

Әдебиет

1. Кобдикова Ж.У. «Деңгейлеп саралап оқыту »
2. Ахметов С. «Білім берудің тиімді жолдары »
3. Л. Занков, Д. Эльконин, В. Давыдов, В. Репкин, В. Левин «Дамыта отырып оқыту әдістемесі»
4. Якиманская Н.С. «Дамыта оқыту тұжырымдамасы »

МЕТОДЫ И ФОРМЫ ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ В СПОРТЕ

Е.О. Кольев, О.К. Кольева

ПГПИ, г. Павлодар

1. Метод воспитательного воздействия – это особый способ организованной педагогической деятельности, направленный на решение конкретной воспитательной задачи по формированию определенного личностного качества. Большинство научных подходов к классификации методов воспитания связано с разделением их воздействия на личностные сферы ребенка: сферу сознания, поведения и эмоционально-волевую.

Центральным методом воспитательного воздействия является метод убеждения. Предполагаются самые разнообразные способы убеждающего воздействия: информационно-доказательные (рассказ, объяснение, разъяснения, лекции, инструктаж); самостоятельный поиск воспитанниками информации (наблюдения, экскурсии, походы, экспедиции, библиографический поиск, поиск через СМИ); творческая самостоятельная работа; самоубеждение через обсуждение проблемы и убеждение других (доклад, дискуссия, диспут, конференция).

Необходимым условием успеха в спорте и важным фактором нравственного совершенствования личности спортсмена является его творческая самостоятельная работа. В.Л. Марищук, Е.А. Пеньковский считают, что тренеру-воспитателю целесообразно знать ряд условий, определяющих успешность формирования убеждений:

- воспитатель должен иметь достаточно высокий авторитет у воспитуемых, быть образцом нравственности;
- невозможно убедить других, не будучи убежденным самому;
- стремясь сформировать убеждение у своего подопечного, тренер-воспитатель должен вызывать сопереживание, чувство гордости, ощущение радости или эмоционального подъема;

– убеждение нельзя формировать путем нотаций, декларирования, необходимы аргументы, доводы, яркие факты; необходимо подвести воспитуемого к собственному правильному решению.

Среди приемов убеждающего воздействия выделяют следующие: «уважение», «сочувствие», «предостережение». Убеждая, необходимо использовать способы влияния на психическую сферу формирующейся личности спортсмена, среди них внушение, заражение, подражание. Остановимся на подражании – «пример».

Юные спортсмены наиболее часто выбирают жизненные примеры следующим образом:

1) Выбор идеала определяется увлекательным течением событий, ярким рассказом, интересной книгой, кинофильмом, вызывающим восхищение. Характерно для младшего школьного возраста (7-10 лет).

2) Образец близок к выбирающему, он имеет, по мнению подростка, тот же характер, но более сильный, те же жизненные устремления, нередко занимается тем же видом спорта, живет в том же дворе, учится в той же школе. Типично для подростков (11-14 лет).

3) Идеал наделен чертами, противоположными чертам данного человека. Так, неуспевающий в школе выбирает эрудита, безвольный-волевого, скромный-активиста. Так поступает большинство юношей и девушек (более 65%).

4) в основе выбора героя лежит привязанность, признательность, любовь к старшему. Этот путь особенно характерен для части девочек и девушек. Для формирования ценного поведения спортсмена необходимо специально организовывать повседневное повторение в различных обстоятельствах элементов поведенческих актов.

Выделяют следующие методы формирования привычного поведения:

- упражнения
- приучение
- поручение
- конфликтные ситуации
- воспитывающие ситуации.

Реализация метода упражнения предполагает использование метода убеждения, стимулирующих методов и собственно тренировки привычек культурного поведения. Метод «Приучение» целесообразно использовать тогда, когда требуется за короткий срок сформировать необходимые навыки поведения. Спортивный педагог объясняет воспитанникам, почему надо вести себя именно так, а не иначе; показывает образец правильных действий; требует от детей соответствующего поведения, контролирует его; добивается регулярного повторения требуемого поведения. В.В. Белорусова в методе приучения выделила следующие группы:

- а) приучение к преодолению трудностей спортивной тренировки;

б) приучение к действиям в коллективе и для коллектива;
в) приучение к дисциплине путем систематических требований, распоряжений, приказаний и т.д.

г) приучение к самостоятельным и инициативным действиям.

Метод поручения дает возможность спортсмену пережить и проявить свою ответственность перед группой, наставником, самим собой. Важно, чтобы поручение не было формальным.

Конфликтная ситуация как метод воспитания, заключается в использовании стихийно возникающих острых противоречий в отношениях юных спортсменов в педагогических целях.

Метод «воспитывающих ситуаций» предполагает, не нарушая свободу воспитанников упражнять их в правильном поведении.

Воспитательная ситуация в спорте – это подготовленный тренером фрагмент деятельности детей заранее заданными условиями и обстоятельствами, которые формируют определенный тип отношений. К методам воспитания, активно побуждающим спортсмена к действию, относятся следующие стимулирующие методы:

- поощрение;
- ситуация переживания успеха;
- сюжетно-ролевые игры;
- доверие;
- постановка радостной перспективы;
- снятие напряжения в отношениях;
- обращение к чувству;
- сравнение, соревнование, конкуренция;
- требование;
- общественное мнение;
- метод естественных последствий;
- метод взрыва;
- принуждение.

Охарактеризуем некоторые из перечисленных методов. Доминирующим методом стимулирования социально ценного поведения спортсмена является поощрение.

Спортивному педагогу необходимо уметь использовать всю гамму поощрений – от доброжелательного взгляда до материальных наград. Каждый воспитанник, занимающийся спортом, должен переживать ситуации успеха.

Это ситуации эмоционально позитивного отклика на достигнутую совместно с наставником цель.

Метод воспитания «снятие напряжения в отношениях» осуществляется в ходе совместного анализа сложившейся ситуации для воспитанника и возможных для него последствий. Обоюдный поиск путей преодоления трудностей, как правило, приводит к обретению ребенком уверенности в своих силах. Метод «обращение к чувству»

предполагает активизацию педагогом одного из многочисленных чувств воспитанника: достоинство, справедливости, самолюбия, любви, состраданию и т. д.

«Требование» – один из важных методов стимулирования и коррекции поведения ребенка. Различают требование непосредственное и опосредованное. Непосредственное требование бывает прямое и косвенное. Разновидности прямого требования: распоряжение, указание. К косвенным требованиям относятся: намек, совет, просьба, предупреждение.

Опосредованные требования предъявляются через актив и общественное мнение группы.

«Принуждение» – педагогическое воздействие основанное на активном проявлении воли и соответствующих мер воспитателя в отношении воспитанников, не обладающих достаточной сознательностью и игнорирующих нормы общественного поведения.

Принуждение должно опираться на убеждения и другие методы воспитания. Используются следующие виды принуждения: категорическое требование, запрет, осуждение провинившегося в коллективе, наказание. «Наказание» – как вид принуждения должно быть обоснованным, соразмерным поступку, своевременным, справедливым, максимально индивидуализированным.

Оно должно исчерпывать проступок раз и навсегда, и стимулировать проявление лучших личностных качеств. Наказание не должно лишать ребенка заслуженных похвалы и наград.

В целом, выбор метода воспитания зависит от целого ряда факторов:

- целей и задач этапа воспитательного процесса;
- возраста спортсмена, их индивидуальных способностей, уровня спортивной квалификации;
- уровня развития группы как коллектива;
- системы используемых методов и воспитательных средств;
- уровня профессионально-педагогического мастерства тренера.

2. Формы воспитания юных спортсменов. Совокупность воспитательных методов и средств, обусловленных индивидуальностью педагога, определяет форму воспитательной деятельности.

Форма воспитания это и образ взаимодействия воспитанников с воспитателем в педагогическом процессе.

Формы воспитания различают:

- по продолжительности: кратковременные (несколько минут, часов), длительные (несколько дней, недель);
- по способам влияния педагога: непосредственные и опосредованные;
- по доминирующему виду деятельности: трудовая, игровая, спортивная, художественная и т.д.;

– по уровню сложности: простые как процесс ситуативного воздействия; сложные – включающие воспитанников в многочисленные отношения;

– по уровню новизны: традиционные и креативные;

– по частоте повторяемости: регулярные и эпизодические;

– по полученным результатам: информационный обмен, выработка общего решения и т. п.;

– по количеству участников: индивидуальные, групповые и массовые.

Рассмотрим особенности форм воспитания спортсменов, различаемых по количеству участников. Индивидуальная форма работы со спортсменами включает: беседу, диалог, разговор по душам, консультацию, обмен мнениями, совместный поиск решения проблем.

Групповые формы работы – это и организация органа детского самоуправления и создание творческих групп.

Коллективные формы: коллективные творческие дела, конкурсы, концерты, походы, турслеты, показательные спортивные выступления.

К формам воспитания, успешно применяемым в деятельности спортивных школ относятся:

– спортивные праздники памяти выдающихся тренеров, знаменитых спортсменов;

– фестивали вида спорта (с приглашением гостей);

– акции «спорт против наркотиков», «спорт против насилия»;

– тематические олимпиады;

– «день открытых дверей» и т.д.; Роль и место тренера-воспитателя в каждой из форм различны. Они зависят от поставленных целей воспитания, от возрастных особенностей юных спортсменов.

Со спортсменами младшего школьного возраста тренер выступает ведущим организатором, с воспитанниками среднего возраста – может быть рядовым участником и воздействовать личным примером, с ребятами старшего возраста – советчиком, консультантом, участником, помощником.

При выборе форм воспитания необходимо учитывать:

– их развивающий потенциал;

– принципы организации воспитательной среды в спорте;

– конкретные воспитательные задачи на данном этапе и основные виды деятельности, в которые целесообразно включить юных спортсменов;

– подготовленность воспитанников, их интересы и потребности;

– уровень теоретической и практической разработанности, методические особенности;

– оригинальность;

– материальную базу, возможности тренера и родителей.

Каждая форма воспитания требует определения конкретных способов, приемов, методов организации деятельности. В каждой из

форм должен решаться комплекс взаимосвязанных задач физического, нравственного, трудового, интеллектуального, гражданского, эстетического воспитания.

ВЫВОД: Для современного бокса характерен очень высокий уровень тренировочных и соревновательных нагрузок. Пройти очень жесткий отбор на всех этапах подготовки может лишь спортсмен, обладающий хорошим здоровьем, сумевший развить свои возможности до нужных величин и обладающий способностью предельно мобилизовать их к необходимому моменту времени.

Это возможно лишь при высочайшей мотивации достижения результата. Активность человеческой личности проявляется именно в процессе удовлетворения потребностей: естественных, культурных, материальных, духовных, стойких или сиюминутных. Потребности же эти формируются под влиянием различных жизненных факторов, в том числе и специально организованных воздействий, их формирование может быть более или менее контролируемым, более или менее успешным.

Тренер и другие заинтересованные лица не могут в той или иной степени, форме не влиять на формирование потребностей спортсмена, хотя бы они этого или не хотят. Помимо желания сделать спортивную карьеру используется стремление человека быть здоровым, получать наслаждение от своих физических качеств. Быть здоровым – одно из величайших наслаждений человека. Эта мысль должна постоянно подчеркиваться и актуализироваться в сознании спортсмена.

Литература

1. С.Д. Неверкович «Педагогика физической культуры и спорта».
2. Е.В.Калмыков, Киселев В.А., Клещев В.Н., Хромов Н.Д. «Теория и методика бокса.»
3. В.И. Филимонов «Бокс. Спортивно-техническая и физическая подготовка».

АҚПАРАТТЫҚ КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ИНФОРМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІН БЕЛСЕНДІЛЕНДІРУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ

А.А. Сыздыкова

облыстық көп салалы дарынды балаларға арналған лицей – интернат

«Адамзат үшін ХХІ ғасыр – жаңа технологиялар ғасыры болмақ, ал осы жаңа технологияларды жүзеге асырып, өмірге еңгізу, игеру және жетілдіру – бүгінгі жас ұрпақ, сіздердің еңшілеріңіз... Ал жас ұрпақтың тағдыры – ұстаздардың қолында»

(Н. Ә. Назарбаев)

Қазіргі заман талабына сай адамдардың мәлімет алмасуына, қарым-қатынасына ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың кеңінен қолданысқа еніп, жылдам дамып келе жатқан кезеңінде ақпараттық қоғамды қалыптастыру қажетті шартқа айналып отыр. Ақпараттық қоғамның негізгі талабы – оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық ойлау, құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, ақпараттық технологияны пайдалану дағдыларын қалыптастыру және оқушы әлеуметінің ақпараттық сауатты болып өсуі мен ғасыр ағымына бейімделе білуге тәрбиелеу, яғни ақпараттық қоғамға бейімдеу болып табылады. [1]

Ақпараттық технология – қазіргі компьютерлік техника негізінде ақпаратты жинау, сақтау, өндеу және тасымалдау істерін қамтамасыз ететін математикалық және кибернетикалық тәсілдер мен қазіргі техникалық құралдар жиыны.

Коммуникация – ақпаратты тасымалдап жеткізу әдістері мен механизмдерін және оларды жазып жинақтап жеткізу құрылғыларын қамтитын жалпы ұғым.

Оқытудың ақпараттық-коммуникациялық және интерактивтілік технологияларын пайдалану – педагогикалық іс-әрекеттердің мазмұны мен формасын толықтыру негізінде оқыту үрдісін жетілдірудің бірден бір жолы. Компьютерлік желілерді, интернет жүйесін, электрондық оқулықтарды, мультимедиялық технологияларды, қашықтан оқыту технологиясын пайдалану оқу орындарында ақпаратты-коммуникациялық технологиялар кеңістігін құруға жағдай жасайды.

Ақпараттық-коммуникациялық технология көмегімен орындалатын жұмыстар өзінің кез келген формасында тиімдірек орындалады, адамның шығармашылық деңгейде дамуына әсерін тигізеді. Ақпараттық технологиялық артықшылығы ойлау қабілетін дамытады, пәнге

қызығушылығын арттырады, өз бетінше оқып – үйренуі жүзеге асады, нәтижесін бірден көруі, жіберген немесе дұрыс меңгермеген тақырыптарды қайтадан оқу мүмкіндігі, оқу үрдісін басқару мүмкіндігі, бұрын алған білімдерін кеңейтеді.

Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты – бәсекеге қабілетті маман дайындау. Мектеп – үйрететін орта, оның жүрегі – мұғалім. Ізденімпаз мұғалімнің шығармашылығындағы ерекше түс – оның сабақты түрлендіріп, тұлғаның жүрегіне жол таба білуі. Ұстаз атана білу, оны қадір тұту, қастерлеу, арындай таза ұстау – әр мұғалімнің борышы. Ол өз кәсібін, өз пәнін, барлық шәкіртін, мектебін шексіз сүйетін адам. Өзгермелі қоғамдағы жаңа формация мұғалімі – педагогикалық құралдардың барлығын меңгерген, тұрақты өзін-өзі жетілдіруге талпынған, рухани дамыған, толысқан шығармашыл тұлға құзыреті. Жаңа формация мұғалімі табысы, біліктері арқылы қалыптасады, дамиды. Нарық жағдайындағы мұғалімге қойылатын талаптар: бәсекеге қабілеттілігі, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі. [2]

Нәтижеге бағытталған білім моделі мен басқарудың жаңа парадигмасы аясында жекелеген ұғымдар мен нормаларды және тиімді педагогикалық технологияларды меңгеру үшін педагогтардың кәсіби мәдениетін дамытуға бағытталған оқу қажеттіліктері туындылап отыр. Мұғалімдерге қойылатын талаптардың бірі – оқытудың жаңа технологияларын меңгеру. Осындай аса қажетті технологиялардың бірі – ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (бұдан кейін АКТ) пайдалану. АКТ-ны игеру қазіргі заманда әрбір жеке тұлға үшін қажетті шартқа айналды. АКТ-ның дамуы кезеңінде осы заманға сай білімді шәкірт тәрбиелеу мұғалімнің басты міндеті болып табылады. Қоғамдағы ақпараттандыру процестерінің қарқынды дамуы жан-жақты, жаңа технологияны меңгерген жеке тұлға қалыптастыруды талап етеді.

Білім беру саласындағы көп қолданыста жүрген АКТ құралдары:

- интерактивті тақта;
- мультимедия;
- интернет кеңістігі;
- электронды оқулық.

АКТ құралдар оқу үрдісінің тиімділігін қамтамасыз ету үшін қажет: Бір қалыптылықты пайдаланбау, деңгейлер бойынша (білу, пайдалану, қолдану) оқушылар әрекетін ауыстырып отыру; Баланың ойлау (зерделеу) қабілетін дамытуға бағытталу, яғни елестету, салыстыру, байқағыштық жалпыдан негізгіні айыра алу, ұқсастықты табу қасиеттерін дамыту; Компьютерлік технологияны пайдалана отырып дарынды, орташа және үлгерімі төмен оқушыға сабақты ойдағыдай меңгеруіне мүмкіндік туғызу; Оқушының есте сақтау қабілетін ескеру (жедел, қысқа мерзімді және ұзақ уақыттық есте сақтау). Оң мотивацияларды қалыптастыру – мұғалімнің кәсіби міндеті. Мотив

оқушының танымдық қызығушылықтары, жаңа білім, іскерлік, дағдыны меңгерудегі қажеттіліктерімен тығыз байланысты. Жағымды жағдай туғызу үшін оқушыны коммуникативтілікке бағыттап, сабақта оқушы іс-әрекетін ынталандыратын ерекше сабақ формаларын таңдау керек.

Мұғалімдердің тәжірибесі көрсеткендей, дәстүрлі емес сабақтарды ұйымдастыру оқушылардың сабаққа деген ынтасын арттырады. Бүгінгі күнде мұғалімдер оқушылардың жемісті және тиімді іс-әрекетін ұйымдастыру үшін белсенді түрде дәстүрлі емес сабақтарды пайдалануда. Дәстүрлі емес сабақ түрлеріне видеосабақтар, интернет сабақ, спектакль – сабақ, саяхат – сабақ және т. б. жатқызуға болады.

Жаңа АКТ – ны сабақта пайдаланудың тиімділігі:

- оқушының еркін ойлауына мүмкіндік береді;
- ақыл-ойын дамытады;
- шығармашылық белсендігін арттырады;
- ұжымдық іс-әрекетке тәрбиелейді;
- тіл байлығын жетілдіреді;
- жан-жақты ізденушілігін арттырады.

АКТ-ның негізгі мақсаты – оқушыны қазіргі қоғам сұранысына сай, өзінің өмірлік іс-әрекетінде дербес компьютердің құралдарын қажетті деңгейде пайдаланатын жан-жақты дара тұлға ретінде тәрбиелеу. Білім беруде АКТ-ны пайдалану мен оқушылардың құзіреттілігін қалыптастыру, қазіргі заман талабына сай АКТ-ны, электрондық оқулықтарды және Интернет ресурстарды пайдалану оқушының білім беру үрдісінде шығармашылық қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. АКТ-ны сабақта пайдалану кезінде оқушылар бұрын алған білімдерін кеңейтіп, өз бетімен шығармашылық тапсырмалар орындайды. Сонымен қатар АКТ құралдарымен жұмыс істеу барысында мектеп оқушыларының оқуға, білім алуға деген ұмтылысының артуы АКТ құралдарымен жұмыс істей алу жаңалығымен ғана емес, сонымен берілетін оқу тапсырмаларын қиындық деңгейі бойынша реттей алу мүмкіндігінен, тапсырманың дұрыс нәтижесі үшін марапаттай алу қызметінен де байқалады. Заманауи АКТ құралдарымен жұмыс істеу оқушыларды ұқыптылыққа, нақтылыққа, берілген тапсырмалардың нәтижелі орындалуына, басты мәселеге назар аудара білуге баулиды, сондай-ақ, АКТ құралдарымен жұмыс істеу барысында оқушылардың өзінің жеке іс-әрекетін дұрыс жоспарлауға, дұрыс шешім қабылдай алуға тәрбиелейді. Әрбір ұстаздың алдына келген бала да әртүрлі ойлау қабілетінде болады, мысалы кейбірі шапшаң ойлап, тез жұмыс істесе, кейбірі тақырыпты баяу қабылдап, оған тапсырманы (тақырыпты) қайтадан қарап шығу тиімді болып табылады. Осы орайда АКТ құралдарын пайдалана отырып презентация құралдары арқылы сипаттап, артынан осы материалдарды флеш – карталарына салып берудің тиімділігін білеміз. Видео – сабақтарды қолдану мен презентацияларды демонстрациялау оқу құралы ретінде қиялды, абстрактілі ойлауды, оқытылатын оқу материалына және пәнге

қызығушылықты арттырады. Презентациялар бір жағынан оқушыларға жаңа материалды (иллюстрация, фотосуреттер, бейнелік, дидактикалық материалдар, т.с.с.) көрнекті түрде көрсету құралы болса, екінші жағынан, мұғалімдерге осы материалдарды және оны қолдану арқылы сабақты меңгерту процесін жеңілдетеді. Видео – сабақтар педагогикалық технологияның алға басқан тағы бір қадамы. Оқушылардың ақпаратты теледидар, компьютер және т. б. техникалық құралдардың көмегімен жақсы қабылдайтынын жақсы білеміз. [5]

Оқытудың ақпараттық технологиясы – бұл ақпаратпен жұмыс жасау үшін арнайы тәсілдер, педагогикалық технологиялар, бағдарламалық және техникалық құралдар (кино, аудио және видео құралдар, компьютерлер, телекоммуникациялық желілер). Оқытудың ақпараттық технологиясы – білімді жаңаша беру мүмкіндіктерін жасау (педагогикалық іс-әрекетті өзгерту), білімді қабылдау, білім сапасын бағалау, оқу-тәрбие үрдісінде оқушының жеке тұлғасын жан-жақты қалыптастыру үшін ақпараттық технологияның қосымшасы деп түсіну керек.

Қорытындылай келе ақпараттық коммуникациялық технологияларды білім беру саласында қолдану білім деңгейін жетілдіруге зор үлес қосады. Ақпараттық – коммуникациялық технологиялардың келешек ұрпақтың жан-жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, еркін дамуына жол ашатын педагогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін де тигізер пайдасы аса мол.

Жедел дамып отырған ғылыми –техникалық прогресс қоғам өмірінің барлық салаларын ақпараттандырудың ғаламдық процесінің негізіне айналды. Ақпараттық технологиялық дамуға және оның қарқынына экономиканың жағдайы, адамдардың тұрмыс деңгейі, ұлттық қауіпсіздік, бүкіл дүниежүзілік қауымдастықтағы мемлекеттің рөлі тәуелді болады. Тұтас дүние қалыптастыру мен қоғамдастықтар, жеке адам мен бүкіл дүниежүзілік қоғамдастықтың өмір сүруі үшін жаңа жағдайларды қамтамасыз етуде ақпараттық – коммуникациялық технологиялар маңызды роль атқарады.

Ақпараттық технологиялардың ішіндегі мультимедиялық құралдарда сабақ кезеңдерінде пайдалану кезіндегі бұл құралдардың тиімді тұстарын атап көрсетсек, олар:

- оқушының пәнге деген жеке қызығушылығын оятады;
- танымдық қабілетін қалыптастырады;
- этнопедагогикалық тәрбие береді;
- оқушыны шығармашылық жұмысқа баулиды;
- оқытушының уақытын үнемдейді;
- оқулықтан тыс, қосымша мәліметтер береді;

Оқушыларға білім беруде жаңашыл технологияларын қолдану инновациялық бағытта жұмыс жасау заман ағымына сай талап етілуде. Оқу үрдісінде осындай жаңарған озық тәжірибелерді белсенді пайдалану және қолдану кейінгі жылдары айтарлықтай оң тәжірибе беріп отыр.

Бүгінде қоғамның жеке тұлғалы, дамыған адамын тәрбиелейтін маманға өзінің үздіксіз шығармашылық ізденуі, оқытуда жаңа педагогикалық технологиялар мен инновациялық әдіс-тәсілдерді меңгеруі, кәсіби құзырлығының жоғары деңгейде болуы қажет. [3]

Әдебиет

1. Н.Ә. Назарбаевтың «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» (Ел президентінің халыққа жолдауы) 2007 жыл
2. «Қазақстан – өз дамуында жаңа серпіліс жасау қарсаңында» (Ел президентінің халыққа жолдауы) 2006 жыл
3. Оқу – тәрбие үрдісінде ақпараттық – коммуникациялық технологияны қолдану қажеттілігі. «Информатика негіздері» 2008 жыл, №4 Ж.Сатыбекова
4. ҚР білім беру жүйесін 2010 жылға дейін дамытудың мемлекеттік бағдарламасы.
5. «Интерактивті тақтаны қолдану жолдары», Мектеп республикалық ғылыми әдістемелік журнал №9-72.

БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА АҚТ-НЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Қ.Қ. Теленгутова
Баймұльдин ЖОББМ

*Ғылымды сүйген және жақсы меңгере білген мұғалім ғана
оқушыларына терең де мағыналы білім бере алады.*

Д.И. Менделеев

Қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани азаматтылық, адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

«Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет» деп Елбасымыз атап өткендей, жас ұрпаққа білім беру жолында ақпараттық технологияны оқу үрдісіне қолдану мен оның тиімділігін арттырудың маңызы аса зор. Себебі ақпараттық технология ғана жаңа педагогикалық технологиялардың мүмкіндіктерін іске асыра алады. Оқушы–оқу үрдісінің басты субъектісі, сондықтан баланың дамуына, оның ойлау қабілетін дамытуға оқушы мен оқытушының өзара ынтымақтастығы оқу процесіне қалыптастыру мен әр түрлі оқу іс-әрекетін қамтитын оқыту әдістерінің үйлесімдігі нәтижесінде жүзеге асырылуы тиіс.

Ақпараттық технологияны пайдаланып оқыту төмендегідей мақсатты көздейді:

- оқушылардың ақпаратпен жұмыс жасау іскерлігін қалыптастыру арқылы коммуникативтік қабілеттерін, ақыл-ойын, танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту

- алған білімдерін практикалық іс-әрекетте қолдануға үйрету.

Міндеттер:

- Ғылыми – педагогикалық әдебиеттерден жаңа ақпараттық технология туралы мәліметтер жинақтау, озық тәжірибелермен танысу.

- Жаңа ақпараттық технологияны ұйымдастыру үшін материалдық техникалық базаны жетілдіру, іс шаралар кешенін әзірлеу.

- Компьютерлік және саралап – деңгейлеп оқыту технологиясын оқыту үрдісінде кеңінен пайдалану

Биология пәнінде АКТ пайдалану тиімділігі.

«Жаңа ақпараттық – коммуникациялық технологиялар» ұғымының пайда болуы білім беру саласында компьютердің қолданыла бастауымен тығыз байланысты. Көптеген электронды оқулықтар мен оқу бағдарламалары, мультимедиялық оқу бағдарламалары жасалады және жасалып та жатыр. Сондықтан, бүгінгі таңда биология пәні мұғалімдерінің кәсіби құзырлылығы құрылымынан оқытудың ақпараттық – коммуникациялық технологиялары ерекше орын алады.

Компьютер – мұғалімнің басты көмекшісі. Ең біріншіден, ол мұғалімнің еңбегін жетілдіреді. Көптеген материалдарды, дайын сабақтарды реттеп сақтауға мүмкіндік береді. Екіншіден, компьютердің арқасында мұғалім әр сабаққа оқушылардың ерекшелігіне қарай және сабақтың мақсатымен міндетін ескере отырып, әртүрлі кестелер, материалдар дайындай алады. Үшіншіден, сабақтың формаларын түрлендіре алады, яғни көрнекілік, әдістемелік, аудио және бейне-материалдар қолдана алады. Мұндай жұмыс сабақтың әр кезеңінде іске асырылады.

Компьютерлік тұсаукесер сабақтары – жаңа сабақты диалог тәртібінде түсіндіру, дәріс – сабақ, ғылыми конференция сабағы, жобаларды қорғау сабағы, кіріктірілген сабақ, тұсаукесер сабағы, пікірталас сабағы.

Компьютерлік формадағы бақылау сабақтар – оқушылардың білімдерін тест түрінде тексерудің бір түрі. Мұндай сабақтар арқылы оқушылар өз бағаларын бірден біледі.

Тұсаукесер – берілген материалды слайд, электрондық оқулық, флипчат арқылы көрсету формаларының бір түрі. Оның ішінде сұрақтар мен кестелер, суреттер, көрнекіліктер мен аудио мен бейне-материалдарды, дайындаған құжаттарды, клайстер мен танымдық жаттығуларды кіріктіруге болады.

Бұл технологияның тиімділігі, оқушы мұғалімнің бағыт – бағдар беруі арқылы өз бетімен ізденіп, жаңа мәліметтер алып, еңбектену

арқылы игереді. Білімді меңгере отырып, оқушы сын көзбен қарауға, өз ойын еркін айтуға, өз құқықтарын қорғай білуге, ақпарат көздері арқылы ізденуге, білімін толықтыруға жәрдемдеседі.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың бірі – интерактивті тақта, мультимедиялық және онлайн сабақтары. Интерактивті тақтаны сабақта пайдаланудың маңыздылығы, яғни оның көмегімен оқыту үрдісіндегі өзекті мәселелерді шешуге болатындығы анықталған. Осыған байланысты күнделікті сабақта:

- мультимедия (видео, аудио қондырғылары мен теледидарды, электрондық оқулықтарды);
- компьютер (компьютерлік бағдарламалар, интерактивті тақта);
- анықтамалық мәліметтер (сөздік, энциклопедия, карта, деректер қоры);
- интернет және т.б. көрнекі материалдарды пайдалану айтарлықтай нәтиже береді. Мұндай қондырғылар оқушылардың қызығушылығын арттырып, зейін қойып тыңдауға және алған мәліметтерді нақтылауға мүмкіндік береді.

АКТ әдістерін төмендегідей бірнеше бағытта қолданып отыруға болады:

1. Сабақтарда талдау жасау үшін компьютер немесе басқа да ақпараттық құралдар арқылы көрнекілік ретінде суреттер, диаграмма мен бейнероликтерді кеңінен қолдануға болады.
2. Оқушылардың есту, көру қабілеттерін дамыту үшін табиғаттағы заңдылықтар мен үрдістерді анимация арқылы қолдануға тиімді.
3. Мультимедиялық оқулықтар көмегімен күрделілігі жөнінен түрлі деңгейдегі тапсырмалар мен практикалық жұмыстарды орындауға болады.
4. Алған білімдерін тексеріп, бекіту өте тиімді.

Биология сабақтарында АКТ пайдалану жолдары. Интерактивті тақтаны қолдану.

Оқыту үрдісін компьютерлендіру мақсатында интерактивті тақтамен жұмыс жасау тиімді. Қазіргі уақытта Қазақстанның жалпы орта білім беретін мектептерінің барлығы дерлік интерактивті тақтамен қамтамасыз етілген. Интерактивті әдіс – диалогтік әдіс, нәтижесінде сабаққа қатысушылар бір-бірімен байланыса отырып, мәселелерді шешеді. Қарапайым тақта және компьютер проекторына қарағанда, интерактивтік тақта сабақ мазмұнын кеңінен ашуына мүмкіншілігі өте зор. Интерактивтік тақтаны пайдалану кезінде үлкен жетістікке қол жеткізу үшін, тек қана сауатты сабақ жоспарлап, керекті материалдарды дайындау керек.

Сабақта мұғалім интерактивтік тақтаны бір емес бірнеше рет пайдалана алады, қарапайым тақтаға қарағанда интерактивті тақта

пайдалануға ыңғайлы, әрі уақыт үнемдейді. Сабақ дайындығына дұрыс уақытты қалай бөлу керек? Әр сабақта пайдаланатын көрнекі құралдарды қалай дайындайды? Біз аталған сұрақтарға жауап беруге тырысамыз.

Интерактивті тақта оқытудың басқа тәсілдеріне қарағанда (салыстырғанда), көптеген жетістіктері бар. Бұл жетістіктер туралы өз сабағында интерактивтік тақтаны пайдаланатын мұғалімдер ғана айта алады. Мұғалім әріптестерімен бірге отырып сабаққа дайындалу арқылы жақсы әсерге қол жеткізуге болады, бұл тек қана міндеттерді бөліп беру мен уақытты үнемдеу ғана емес, сонымен қатар берілген материалдардың сапасын да арттырады.

Мұғалімдердің пайымдауынша интерактивтік бағдарлама олардың жартылай жұмысын атқарады. Мысалы: белгілі бір материалды интерактивтік тақтада орындау арқылы файлдағы белгілермен өзгерістерді сақтап қалуға болады, бұны сабақта болмай қалған оқушыларға қайта түсіндіруге немесе келесі жолы тағы да қолдануға болады.

Мұғалім оқытудың жаңа ақпараттық технологияларын меңгеріп, оны пайдалану арқылы өзінің материалдық базасын толықтырып, әрі уақытты үнемдейді.

Қазіргі уақытта сабақ материалына байланысты көптеген электрондық оқулықтар мен компакт-дискілер бар. Бүгінгі таңда ақпараттық технологияның өмірімізге терең енуіне байланысты жеке пән сабақтарында компьютерлік техниканың мүмкіндіктерін толық пайдаланып, оқушыларға терең де тиімді білім беруге жағдай жасалды.

Компьютерлік графикалық материал презентациялық слайд көмегімен көрсетіледі. Microsoft Power Point бағдарламасының көмегімен оқу процесінде презентациялар мен слайдтар жасап көрсету, оқушылардың қызықты және дәлелді (мағыналы) болады, танымдық ойлауы мен есте сақтауын қалыптастырады.

Сонымен сабақ үрдісінде интерактивті тақтаның барлық мүмкіндіктерін қолдану арқылы оқушылардың қызығушылығын, интеллектуалдық танымын, білім сапасын арттыруға болатыны анық.

1. «Тестілерді шешейік» – терминдерді меңгеруге, түрлі ақпараттарды есте сақтап, жаңғыртуға көмектеседі. Бұл әдіс оқушылардан бір уақытта жауап алуға мүмкіндік береді және тестілеген кезде мұғалім оқушылардың білім деңгейін анықтай алады. Тестілеудің нәтижелерін құрылған график арқылы тексеріп, сол уақытта бағалауға болады. Ал жауап нәтижелерін бақылап, оқушылардың материалды түсіну деңгейін анықтауға болады. Оқушыға тест сұрақтарына жауап беруі үшін уақыт беріледі. Бұл жүйе тұйық оқушылардың ойын білдіріп, жалқау оқушылардың қызығушылығын арттырады. Оқушылар жауаптарын кұпия түрде бере алады.

Интерактивті тақтада слайд арқылы мұғалімнің дайын ақпаратты мәтін, фото, видеоны компьютерлік презентациямен пайдаланады.

Оқушылар алдына қойылған мәселе тақтада қайталанып еске түсіріп отыруға өте жақсы жағдай туғызады.

Көмекке берілген кестелер, биосуреттер, т.с.с құралдар экранда флипчарт арқылы жабылып тұруы мүмкін. Оқушылар талдау барысында жауаптары тақтада жазылады, ашылады, қателер түзетіліп, дәлелденед . Интерактивті тақтада сәйкестендіру есептерді тиімді талдауға өте ұтымды. Ал интерактивті тақтадағы мәтінде, кесте, графиктерде қажетті ақпаратты маркер – қаламмен сызып бөлуге болады, назарды аударуға болады.

Ғаламтормен жұмыс.

«Жүрек – қан тамырлары жүйесі» тарауының соңғы сабағында оқушылардың интернет жүйесі арқылы ізденіс жұмыстарын талдау сәті.

Қазіргі ақпарат ғасырында өмірімізді әртүрлі ақпарат көздерінсіз елестету мүмкін емес. Теледидар мен радио желісінен бүкіләлемдік ғаламтор кеңістігіне көшіп бара жатқан заманда, келешек ұрпақты осы заманауи үрдістердің залалды әсерлерінен сақтап, пайдалы тұстарын өз жұмысымызда пайдаға асыру үшін интернет желісін биология сабақтарында кеңінен пайдалануға тырысуымыз қажет. Ғаламтор желісін пайдалану формалары мынадай:

- Онлайн режимдегі тапсырмаларды орындау (тесттер, есептер);
- Әртүрлі деңгейдегі онлайн олимпиадалар мен байқауларға қатынасу

Оқушылар сабақта видеоматериалдар пайдаланады. Рефераттар жазу барысында оқушылар өз беттерімен Интернет кеңістігінің материалдарын, электрондық оқулықтарды іздеу арқылы компьютерлік сауаттанады. Биология пәнінен оқушыларды сынаққа дайындау барысында ғаламтормен жұмыс үлкен роль атқарады. Ол тек әртүрлі тесттер мен мәліметтер алатын ақпарат көзі ғана емес, даярлық жұмыстарында онлайн режиміндегі тесттерді орындау арқылы оқушыны тестпен жұмыс істеу дағдысына, уақытты үнемдеуге және қорытындысын талдау арқылы сол бойда қатемен жұмыс істеуге көп көмегін тигізеді. Оқушылар бір тестілеуден жақсы нәтижеге жеткенше бірнеше қайтара өтеді. Бұл тестілердің барлығы биология пәні бойынша мемлекеттік білім стандарты талаптарына сәйкес келеді. Ол оқушылардың интеллектін, логикалық ойлауын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал жасайды.

Биология пәнінде дарынды оқушылармен жұмысты да ғаламтор көмегімен тиімді ұйымдастыруға болады. Осы бағытта соңғы уақытта жиі-жиі ұйымдастырылып жүрген республикалық, облыстық олимпиадалар мен байқауларға қатыстыру арқылы оқушылардың көптеген жетістіктеріне қол жеткізуге болады. Сабақты қызықты формада ұйымдастыруға, кейбір өндірістік процестерді бейнелейтін дидактикалық материалдардың шексіз көзі болып табылатындықтан ғаламтормен жұмыс әрбір мұғалімнің шығармашылық ізденісіне көп көмегін тигізері сөзсіз.

PASCO зертханасын биология сабағында қолдану.

Заман талабына сай жабдықталған PASKO зертханалық жабдығы ХХІ ғасырдың оқу үрдісіне негізделген. Бұл құралдың көмегімен оқушылар ғылым негіздерін игере отырып, ғылыми зерттеу мен эксперимент жасауға мүмкіндік алады және де аталған жабдық оқытушының өз сабақтарында теорияны практикамен ұштастыруына көмектесе алады. Құрал датчиктерді пайдаланып биология сабақтарында зертханалық жұмыстар оқушылардың талаптарына сәйкес жасушалық биология, экология, физиология салаларына арналған 20 артық зертханалық жаттығулар жүргізуге болады. Онда әр жаттығудың PDF нұсқалары мен көптеген қорлары бар мұғалімнің папкасы. Әр оқушыға арналған басып шығаруға дайын жаттығулардың нұсқалары. Оқушының әр нұсқасына арналған редакцияланатын Word файлдары бар. Мұғалім зертханалық жұмысқа қажетті барлық ақпараттардың электронды форматы бар CD дискіні пайдалануға болады. Бұл зертханалық жұмыстарды жүргізу оқушылардың сөздік қорын жақсартады. Оқушылар жаттығуды түсінгеніне көз жеткізу үшін, мәліметтерді жинауды бастау алдында, олар болжам жасайды. Жауаптарының бірнеше нұсқалары бар сұрақтар оқушылардың стандартталған емтихандарға

дайындық барысында жақсырақ түсінуіне көмектеседі. PASCO зертханалық тәжірибелер тізімі өте көп. Олар бірнеше тақырыптарды қамтиды. 10-сыныпта «ФОТОСИНТЕЗ» тақырыбында СПАРК құралдарын қолдану.

Қорытынды.

АКТ қолдану тек оқу үрдісін жеңілдетіп қана қоймай, сонымен бірге оқушының да көптеген қабілеттерін дамытуға көмегін тигізеді. Атап айтқанда:

– оқушының сабаққа деген ынтасы мен қызығушылығын арттырады;

– әр түрлі мәселелерді шешу жолдарын іздестіру арқылы танымдық қабілетін дамытады;

– логикалық ойлау қабілетін дамытады;

– жеке немесе топпен жұмыс жасауға дағдыландырады;

– қоғамдағы өз ұстанымдары жайлы ой-өрісін кеңейтеді.

«Елімнің ертеңі – бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры – ұстаздың қолында» – деп, елбасымыз айтқандай үлгілі, жан-жақты білімді жеке тұлға қалыптастыру заман ағымына қарай үнемі ізденісте жүретін жаңашыл ұстаздарымыздың қолында деп ойлаймын.

Әдебиет

1. Ә.М. Нұрмағамбетова. Ақпараттық-коммуникативтік технологияны оқу үрдісінде пайдалану. // Педагогикалық альманах, №3-4, 2010, – 64-бет.

2. А. Ғабитқызы. Кәсіби құзыреттілік және жаңа ақпараттық технологиялар. // Қазақстан мектебі, №11, 2012, – 5-бет.

3. Б. Ибраимова. Ақпараттық технология - нәтижелі білім берудің көзі. // Қазақстан мектебі, №6, 2012, – 3-бет.

4. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.

5. М.Ж. Жадрин. Жалпы білім берудегі жаңа үрдістер. // Открытая школа, №5, 2004.

6. Білім технологиялары – 2010. – № 2.

7. Қазақстан мектебі – 2009. – №7.

8. Ашық сабақ факультативті сабақтар 2011. – № 4.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОДКАСТОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Е.С. Темирханова

*Павлодарский педагогический колледж им.Б. Ахметова,
г. Павлодар*

Нынешнее поколение с самого рождения окружено компьютерами, видеоиграми, КПК, проигрывателями аудиофайлов в формате mp3, мобильными телефонами и другими изобретениями цифровой эпохи. Они стали неотъемлемой частью жизни современного студента. Это поколение называют «жителями цифровой эры», так как «они свободно говорят на цифровом языке компьютеров, видеоигр и Интернета»

Подкаст – пример мобильного обучения. В образовательной среде подкаст может стать инструментом, который позволит преподавателям инновационным и творческим способом оказать поддержку своим студентам в обучении. В этом случае подкаст может быть использован в образовательных целях (для распространения лекций), в вспомогательных целях (для предоставления информации по библиотечным ресурсам, по читаемым дисциплинам и т.д.), в рекламных целях (для продвижения курса, факультета, учебного заведения) и для облегчения внедрения новых технологий в образовательный процесс. Практика показывает, что в образовательном процессе подкасты используются весьма редко. Такое положение дел вызвано либо незнанием о существовании такого инструмента обучения, либо технофобией, либо существующими среди обывателей ложными мифами о подкастах [1].

Во-первых, высказывается опасение, что использование подкастов может привести к снижению посещаемости лекций, так как студенты предпочтут остаться дома и скачать лекцию с подкаста вместо того, чтобы прийти на занятие. Этот миф является несостоятельным, поскольку причины плохой посещаемости чаще всего кроются в том, что обучающиеся не получают удовольствия от занятий, если преподаватель просто пересказывает учебник или уделяет большое внимание несущественным деталям. Студентам необходим преподаватель, который заставит их размышлять, анализировать, критически подходить к решению поставленного вопроса, и подкаст тому не помеха. Одновременно с этим подкаст способствует лучшей организации и строгому структурированию материала, оказывая преподавателю и студенту помощь в определении наиболее важной информации. Тем самым подкаст снимает проблему монотонного и неяркого представления материала, а также помогает очертить объем данных, необходимых для усвоения.

Во-вторых, бытует мнение, что подкаст – это лишь запись лекции, прочитанной преподавателем в аудитории. Может показаться, что легче

всего записывать лекции вживую, а затем выкладывать их на сайте без редактирования. Однако преподаватель не должен прибегать к такому способу создания подкаста за исключением случаев, когда он сам не может присутствовать на занятии. Подкаст – не замена преподавателя, он помогает студентам справиться с большим объемом информации. Важно понимать, что подкаст играет вспомогательную роль, поскольку он дает студентам возможность учиться самостоятельно в заданных ими самими временных и локальных параметрах.

В-третьих, считается, что использование подкастов способно привести студентов к перенасыщению информацией и вследствие этого повысить их нервозность, снизить их работоспособность и мотивацию. На практике наблюдается обратная картина. В ходе опроса, который был проведен в Калифорнийском политехническом университете после апробации студентами подкастов, созданных преподавателями университета, были получены исключительно положительные отзывы. Записи помогали студентам вычленивать наиболее важную информацию. «Подкаст – хороший способ разобраться в материале. Часто я просто в ужасе от количества информации, которое я получаю в ходе 2-часового занятия, а подкасты помогают мне заполнить пробелы, если я что-то пропустил во время лекции, или разобраться в том, что я не совсем понял».

Существуют различные виды подкастов, которые можно разделить на следующие группы:

Аутентичные подкасты

Файлы с записью носителей языка. Среди них существуют подкасты, записанные не для лингвистических целей, но которые могут служить богатым ресурсом для аудирования и подкасты, созданные как учебные материалы, специально для изучающих иностранный язык [2].

Подкасты, созданные преподавателями для обучающихся

Подкасты записываются преподавателями чаще всего для собственных занятий и делаются для того, чтобы предоставить студентам доступ к материалу, который больше нигде не доступен.

Студенческие подкасты

Подкасты, которые записывают сами студенты часто с помощью преподавателя. Студенты могут слушать подобные образцы, чтобы ознакомиться с другой культурой и жизнью обучающихся в разных странах [3].

Преподаватели могут выбрать тот или иной сюжет по определенной теме и провести видеоурок, который относится к «наиболее эффективным и перспективным формам обучения иностранным языкам, благодаря большой информативности зрительно-слухового ряда, а также динамизму изображения».

Основываясь на опыте, следует отметить, что методическая целесообразность использования видеоподкастов подтверждается тем, что они наглядно демонстрируют ситуации общения в вербальном и

невербальном плане выражения, насыщены живой разговорной речью, знакомят обучающихся с историей, культурой, современной жизнью, традициями, обычаями и нравами страны изучаемого языка.

Преподаватели иностранного языка, использующие аудиоблоги в процессе обучения, говорят, как правило, о двух способах применения подкастов: слушание информации и создание собственных продуктов на занятии или вне его [1].

В условиях деятельностного подхода в обучении иностранному языку студентам может быть предложено из всего многообразия аудио- и видеоматериалов в сети самостоятельно выбрать необходимые отрывки на заданные темы для самостоятельного прослушивания, обработки и дидактического осмысления – подготовки заданий и упражнений для своих коллег (в духе метода «учение через обучение»). В этом случае реализуются принцип автономности обучения и саморегуляция обучаемых. Один из интереснейших вариантов использования технологии подкастинга – производство учащимися собственного подкаста. Процесс создания подкаста на занятии иностранного языка может протекать следующим образом: определение темы, разработка плана поиска нужного содержания и языкового оформления, поиск, запись, совместная рефлексия и отзывы всей группы, редактирование и завершение отрывка и в заключении публикация в интернете. Продуктивный подкастинг может быть предложен в форме групповой работы или проекта, тогда интенсивное занятие с материалами и коммуникация на изучаемом языке происходит уже на стадии совместной разработки идеи и формата. [4]

Подводя итог вышесказанному, можно заключить, что подкаст как медианоситель является, наряду с другими ресурсами, неотъемлемым техническим средством обучения иностранному языку, позволяющим решать комплексные задачи иноязычного образования. Навыки и умения, формируемые с помощью технологии подкастинга, выходят за пределы иноязычной компетенции даже в рамках языкового аспекта. Кроме того, использование подкастов в обучении демонстрирует мобильность современной системы образования в целом, ее адаптивный характер, т.е. своевременное приспособление к инновационным технологиям.

Литература

1. Абдрахманова Т.М. Инновационные образовательные технологии в обучении студентов немецкому языку [Электронный ресурс]. URL: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Pedagogica/61735.doc.htm
2. Википедия: свободная энциклопедия [Электронный ресурс]. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
3. Савицкая Н.С., Даниленко М.Д. Использование аутентичных видеоматериалов при формировании навыков говорения на занятиях по иностранному языку // Филологические науки. Вопросы теории и практики, № 2 (9)
4. Ступина Т.Л. Основы использования подкастинга в образовательном процессе: методическое руководство. Иркутск: ИГЛУ. 2006.

ХАЛЫҚ АУЫЗЕКІ ШЫҒАРМАЛАРЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ЖОЛДАРЫ

А.Б. Хамитова

*Қалқаман селолық округі Ақжол ауылының орта мектебі,
Ақсу қ., Павлодар облысы*

Халық ауыз әдебиеті – халық шежіресі. Қазақ ауыз әдебиеті – талай ғасырлардан келе жатқан мұра, сарқылмас бай асыл қазына. Оның халқымыздың өткенін білеміз, сол арқылы бүгінгі заманымызды танимыз. Ауыз әдебиетіндегі қиял дүниесінен туған ғажайып ертегілер, батырлар жырлары, өмір тәжірбиесінің қысқаша қорытындысы – мақал-мәтелдер, аңыз-әңгіме ойға түрткі салатын сыр сандықты жұмбақтар, қиыннан қиыстырылған тақпақ-жаңылтпаштар, санамақтар, ұлттық ойындар – бәрі халықтық мол байлық.

Сондықтан осы мол байлықтың, қайнар бұлағынан жас жеткіншектердің сусындату, оның педагогикалық дидактикалық тәрбиелік міндеттерін ұстаздар оқу-тәрбие үрдісінде орайластыра кеңінен пайдаланған абзал.

Себебі жас жеткіншектердің дүниетанымының, адамгершілік қасиеттерімен мәдениетінің негізін қалыптастырушылардың бірі – мұғалім.

Жас ұрпақ өз халқының мәдениетін бойына сіңіру арқылы ғана жалпы адамзат мәдениетін игере алады. Халық зердесіне тереңірек үңілсек, ұрпақ тәрбиесі қай елдің, қай кезеңнің болсын толғақты мәселесі болып отыр. Бұл көкейтесті мәселе ғасырлар бойы тек халықтың ғана сәтті шешімін тауып отырған. Халық мұрасының танымдылық тәрбиелік мәні – ұланғайыр. Қазақ халқының да бала тәрбиесі жөнінде атам заманнан жиіп-терген мол тәжірбиесі бар.

Халық мұрасының танымдық – тәрбиелік мәні орасан зор. Ол тек ұрпақтың тәрбиесінде ана емес, жалпы адамзат өмірінде рухани қуатының байлығы ретінде үлкен орын алады. Бала тәрбиесі – тәрбиенің барлық түрлерін, сан-саланы қамтитын әрекет. Оны жүзеге асыру үшін ата-ана, мектеп, қоғам бірлесе отырып атсалысатынына белгілі. Әр халықтың дәстүрлеріне зер салатын болсақ, ұрпақ тәрбиесі қай кезде де қай елдің болсын ең басты толғақты мәселесі болғанын айтуға болады. Олардың ішінде бала тәрбиесіне ікелей бағытталған, оның жан дүниесінің қалыптасуына, рухани жағынан жетілуіне негіз болуға лайықты әстүрлері жеткілікті. Бұған еліміз егемендік алғаннан бері халықтық тәрбиенің ерекшеліктерін зерттеп, зерделеп халыққа жеткізуде, оны пайдаланудағы тиімді жақтарын ашып беру мақсатында жүргізген ғалымдардың еңбектері айқын дәлел болады. Көп уақыт бойы бұл мәселелерге ашық баға беру мүмкіндігі болмағаны белгілі.

Халықтың тәрбие туралы осы салада іргелі зерттеу жүргізген ғалымдардың жасаған өзіндік тұжырымдары да бар.

Қ.Жарықбаев: «Ауыз әдебиеті – халықтың тәрбиелеу және оқыту туралы педагогикалық білімдерінің жиынтығы», – деп түйін жасайды [1].

А.Ш. Гашимов: «Ауыз әдебиеті кең мағынада алғанда халық бұқарасының тәрбие мәселелері жөніндегі көзқарастарының, идеяларының, салттарының, дәстүрлерінің жиынтығы» дейді.

М. Мусабеков: Ауыз әдебиеті – халық бұқарасының тәрбиелеу және оқыту туралы ғасырлар бойы жинақталған тәжірбиелері мен білімдері. Өйткені, қазақ халқы «ғылыми негізі-тәжірбие, даналық негізгі-білім» деген» тоқтамға келеді [2].

Бұлардан басқа халықтық педагогика түсінігіне анықтамалар жасағандар аз емес. Олардың барлығын салыстыра отырып, түйіндейтін негізгі ой-халықтық педагогика талай уақыттың сынынан өткен, бабалардың тағылымды дәстүрімен өз орын байытқан, ұрпақ тәрбиесінде өзіндік қомақты үлесі бар, жеткіншектерді қалыптастырып, дамытудағы басты тәрбиелік құрал болып табылады.

Кейінгі жылдары халықтық тәлім-тәжірбиесінен жинақтаған зерттеу еңбектері көптеп жарық көруде. Қазіргі заманның талаптарына ыңғайластырып, белгілі бір жүйеге түсірілгендерін пайдаланатын да уақыт келді, пайдаланылып та жүр. Тағы бір байқалатын мәселе қазір сыныптан тыс жұмыстарға дұрыс көңіл бөлмей отыр, тек мерекелік шаралар ұйымдастыру кезінде ғана тәрбие берудің бұл түрін ескеретін мектептер аз емес. Сынып жетекшілерінің тәрбие жоспарларында халықтық тәрбие мәселелері өте аз қарастырылады.

Ауыз әдебиеті тәрбиенің қайнар бастауы болып табылады. Өмірдің талай-талай кезеңдерінен өтсе де маңыздылығын жоймай келе жатқан халықтық тәрбиенің негізін алу ата-ананың да, мектептің және жалпы тәрбие беруші мекемелердің де басты міндеті.

Соңғы жылдары көп қозғалып жүрген де «Ғаламдастыру» мәселесін есте ұстай отырып, балалардың халқымыздың асыл аналарын – тілін, тарихын, ата-дәстүрін ұмытпай, керісінше, оны ұтымды пайдалану да жауапты нәрсе. Әрине, әр халықтың өзінің ертеден келе жатқан бала тәрбиесіндегі өзіндік дәстүрлері жеткілікті. Бізде басқа халықтардың бала тәрбиесіндегі озық үрдіс пен тиімді әдіс-тәсілдерін пайдаланудың да жолдарын жан-жақты қарастыруға тиіспіз. Осы тұрғыда әдістемелік құралдар да халық педагогикасының материалдарын сыныптан және мектептен тыс тәрбие жұмыстарында тиімді пайдаланудың жолдары қарастырылады.

Мектептегі оқу үрдісін дұрыс жолға қою және тәрбие жұмыстарының үздіксіз жүргізілуі үшін сыныптан, мектептен тыс жұмыстарды үнемі жандандырып отырудың қажет екендігі даусыз. Сыныптағы тәрбие мен сыныптан тыс кездегі тәрбиенің мақсаты бір болғанымен, оларды ұйымдастыру жағынан өзара айырмашылықтарды көруге болады. Бұл

мақсатқа жету жолында халықтық педагогика материалдарын пайдаланудың жөні бөлек. Ол баланың дүниетанымын кеңейтуге, мінез-құлықтарын қалыптастыруға, адами қасиеттерді дарытуға көмектеседі.

Сондықтан мектеп мұғалімдері, тәрбиешілер тәрбие жұмысының нәтижелілігі халықтық педагогика жетістіктерін ұтымды пайдаланумен өлшенетінін білуі тиіс.

Сонымен ұрпақ тәрбиесі, бүгінгі қоғамға лайықты азаматтар тәрбиелеу күрделі мәселелердің бірінен саналатын, үлкен жауапкершілікті, жан-жақтылықты талап ететін процесс. Осыған байланысты қоғамның жаңа ғасырға өтпелі кезеңінде, үлкен өзгерістер мен жаңалықтарға толы мерзімде болашақ азаматтарға білім мен тәрбие беру мекемелерінің алдында жауапты міндеттер тұр. Қазіргі сәтте сындай келелі мәселелерді шешу мақсатында уақытқа ыңғайластырылған иімді әдіс-тәсілдер іздестірілу үстінде.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Тұжырымдамасында: «Тәрбие – халықтың ғасырлар бойы жинақтап, іріктеп алған озық тәжірбиесі мен ізгі қасиеттерін жас ұрпақтың бойына сіңіру, баланың қоршаған ортадағы қарым- қатынасын, дүниетанымын, өмірге деген көзқарасын және соған сай мінез-құлқын қалыптастыру», – деген түсінік береді. Екі анықтама да әртүрлі кезеңде берілгенімен әр биеде көзделген мақсат біреу – ұрпақ пен ұрпақты байланыстыру, сабақтастыру, тәжіриде шындалған әрбие түрлерін, әдістерін келесі ұрпаққа жеткізу, солар арқылы тәрбиелеу болып табылатындығын айғақтайды.

Жоғары айтылған тұжырымдамада: «Тәрбиенің негізгі мақсаты-дені сау, ұлттық сана-сезімі оянған, рухани ойлау дәрежесі биік, мәдениетті парасаты, ар-ождан мол, еңбекқор, іскер, бойында басқа да игі қасиеттер қалыптасқан адамды тәрбиелеу» – делінген. Осы жерде ұлттық ерекшеліктерді меңгеру үшін ең алдымен, ұлттық сана- сезімнің басым болуы керек екендігін баса айта кету керек. Басқалай айтқанда, бүгінде қоғам алдында ұлттық сана-сезімі оянған, қалыптасқан, ұлт дегеннің не екенін сезінетін азаматтарды тәрбиелеу міндеті тұр.

Ұлттық салт-сананың қалыптастыруының екі негізі бар: игі әдеттер көп қолданыстан әдет-ғұрыпқа, яғни өмір қолданысына айналады да, ол ұлттық әдеп болып (этика, этника) қалыптасады. Мұның барлығы балалардың ұлттық сана-сезімін ояту үшін ұлтжандылық сезіміне түрткі болуға бағытталған іс-әрекеттер.

Ақыл-парасатына азық ете білу үшін әрбір ұстаз халық педагогикасын, сан ғасырларда қалыптасқан салт-дәстүрімізді терең біліп, тебірене іс-қимыл жасауға тиіс. Ұстаз ұлттың мәдениет үрдістерін өркениетті өмірмен байланыстырып, тәлім-тәрбиеге пайдалана білуге міндетті.

Әдебиет

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы Қазақстан мұғалімі. – Алматы, 2008. – № 4. – Б.1-8.
2. Мұсабеков М. Халық педагогикасы сабақта. // Қазақстан мектебі, 2003. – №3. – 50 бет.
3. Қоңыратбаев.Ә. Қазақ фольклорының тарихи оқу құралы. – Алматы, 1991. – 238 бет.

ФОРМИРОВАНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ УЧЕНИКОВ СРЕДСТВАМИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

А.Н. Хузиахметов

Казанский (Приволжский) Федеральный Университет, Россия

И.З. Валеев

«Лицей №149 с татарским языком обучения», г. Казань, Россия

В течение последних десяти лет, в период которых происходит бурное развитие информационных технологий, остаётся актуальным вопрос об изменении роли учителя в современной системе образования. Внедрение и использование в современной школе информационных, коммуникационных, мультимедийных технологий становится делом привычным, ни у кого не вызывающим сомнений в целесообразности и неизбежности этого процесса. Сейчас трудно найти школу, в которой нет компьютерного класса, все чаще используется компьютер на уроках математики и др. Другими словами компьютер уже сейчас завоевал прочные позиции в различных предметных областях образования.

Сегодня же наблюдается возрастающий интерес учителей-предметников к использованию информационных технологий в обучении. В современной школе компьютер все шире используется не только на уроках информатики, но и на уроках математики, химии, биологии, русского языка, литературы, изобразительного искусства, иностранного языка.

Использование информационных технологий на уроках математики способствует повышению качества образования, что является главной целью для каждого педагога. Использование информационных технологий является одной из новых форм организации образовательного процесса. Это реализация той или иной учебной программы, ориентированной главным образом на самостоятельную работу учащихся. Переход к информационному обществу открывает новые возможности для модернизации содержания обучения и методов преподавания. Компьютер становится мощным средством для структурирования и систематизации математических знаний и умений, для формирования мировоззрения и развития интеллекта учащегося.

Рассматривается вопрос о различных подходах к использованию информационных технологий на уроках математики. В качестве компьютерной поддержки предлагается применение на уроках программного обеспечения для различных разделов математики, а именно универсальных математических пакетов.

Проведение уроков с использованием информационных технологий – это мощный стимул в обучении. Посредством таких уроков активизируются психические процессы учащихся: восприятие, внимание, память, мышление; гораздо активнее и быстрее происходит возбуждение познавательного интереса. В настоящее время разработана компьютерная поддержка любого учебного предмета, в том числе и математики. Не подменяя собой учебник или другие учебные пособия, электронные издания обладают собственными дидактическими функциями. Они не привязаны жестко к какому-либо конкретному учебнику, в них представлены наиболее значимые вопросы содержания образования для основной и старшей школы. Основную роль играет задачный материал. Программное обеспечение включает в себя обучающие и контролирующие программы, электронные учебники по планиметрии, стереометрии, алгебре, алгебре и началам анализа. При помощи этих программ ученик самостоятельно может проверить свой уровень знаний по теории, выполнить теоретико-практические задания; имеется теоретический вопросник, образцы выполнения заданий, задания для самопроверки. Программы удобны своей универсальностью. Они могут быть использованы и для самоконтроля, и для контроля со стороны учителя.

В последние годы создано большое количество компьютерных математических пакетов, таких как электронный учебник-справочник «Ланиметрия», «Живая Геометрия», MatLab, Mathcad, Maple и др. Это позволяет говорить о возникновении новой отрасли в математике. В последнее время ее наименование стабилизировалось в русском языке как «компьютерная алгебра» – отрасль современной математики, лежащая на стыке математики и информатики и опирающаяся на использование новых информационных технологий.

Компьютерная поддержка в преподавании с помощью математических пакетов призвана освободить учащегося от рутинной работы, позволить ему сосредоточиться на сути изучаемого в данный момент материала и стимулировать познавательную деятельность ученика.

При этом хотелось бы подчеркнуть особую роль символьной составляющей математических пакетов. Интегрированные системы символьной математики – одно из важных современных направлений в применении компьютеров. Как правило, работа с программами заключается в вводе данных, проведении необходимых вычислений и получении результатов. В программах можно производить численные и аналитические расчеты.

При выполнении численных расчетов возможно:

- решать системы уравнений;
- находить максимумы и минимумы функций;
- решать нелинейные уравнения;
- вычислять определенные интегралы;
- решать дифференциальные уравнения;
- производить основные операции над полиномами.

При аналитических расчетах:

- определить производные;
- находить неопределенные интегралы;
- выполнять символьные операции с математическими выражениями.

Все эти функции могут и должны широко применяться в обучении математике. При использовании систем символьных вычислений у учащихся появляется возможность получения не только числовых, но и аналитических (символьных) результатов. Поэтому особая роль компьютерных программ заключается в закреплении и проверке формульных расчетов, а не только в получении некоторой числовой информации.

Программа «Живая Геометрия» – эффективное средство для широкого спектра пользователей от – учеников от 5-го класса до студентов вуза. Хотя в основном она рассчитана на поддержку школьного курса геометрии и алгебры. Живая Геометрия проявляет свою полную мощность при динамической работе с евклидовой и неевклидовой геометрий, алгеброй, тригонометрией, приближенными вычислениями и расчетами. И именно динамический, визуальный метод Живой Геометрии позволяет младшим ученикам приобретать необходимый опыт манипуляции математическими объектами. Этот опыт составляет ту базу, которая им нужна для движения вперед, для психологически сбалансированного повышения своего уровня.

Роль математических пакетов класса MathCAD, Maple, MatLab, в образовании исключительно велика. Эти системы облегчают решение сложных математических задач. При использовании математических систем снимается психологический барьер при изучении математики, делая его интересным и достаточно простым. Грамотное применение систем в учебном процессе обеспечивает повышение фундаментальности математического и технического образования, содействует подлинной интеграции процесса образования.

MathCAD – математически ориентированные универсальные системы для математиков и научно-педагогических работников, заинтересованных в автоматизации своих достаточно сложных и трудоемких расчетов.

Maple – типичная интегрированная система. Это означает, что она объединяет в себе ориентированный на сложные математические расчеты мощный язык программирования (и он же входной язык для

интерактивного общения с системой), редактор для подготовки и редактирования документов и программ, математически ориентированный входной язык общения и язык программирования, современный многооконный пользовательский интерфейс с возможностью работы в диалоговом режиме, справочную систему, ядро алгоритмов и правил преобразования математических выражений, программные численный и символьный процессоры с системой диагностики, мощнейшие библиотеки встроенных и дополнительных функций, пакеты расширений и применений системы и огромную и очень удобную в применении справочную систему. Ко всем этим средствам имеется полный доступ прямо из системы.

Maple – одна из самых мощных и «разумных» интегрированных систем символьной математики, созданная фирмой Waterloo Maple Inc. (Канада). Эта система на сегодня является лучшей математической системой компьютерной алгебры для персональных компьютеров, имеющей большое число встроенных функций, обширные библиотеки расширения и богатейшие графические возможности, с блеском решающие задачи наглядной визуализации сложнейших математических расчетов.

Хорошие возможности интерфейса, символьные и численные вычисления, численное и символьное решение уравнений, вычисление элементарных и специальных математических функций, графическая визуализация вычислений, программирование (C, Fortran и LaTeX).

MatLab – это высокопроизводительный язык для технических расчетов, он включает в себя вычисления, визуализацию программирование в удобной среде, где задачи и решения выражаются в форме близко к математической. Типичное использование MatLab – это:

- математические вычисления;
- создание алгоритмов;
- моделирование;
- анализ данных, исследование и визуализация;
- научная и инженерная графики;
- разработка приложений, создание графического интерфейса.

MatLab – эта интерактивная система, в которой основным элементом данных является массив. Это позволяет решать различные задачи, связанными с техническими вычислениями, особенно в которых используются матрицы и вектора, в несколько раз быстрее, чем при написании программ с использованием «скалярных» языков программирования.

Особое место в программах занимают средства визуализации, т. е. исходные данные можно представлять в виде графиков и диаграмм. Наглядность является одним из главных орудий в работе учителя, когда ученик видит расчеты и ход решения, а главное – результат своей деятельности.

Таким образом, современные математические программы способствуют творческому развитию учащихся, расширению возможностей урока, а главное – привитию познавательного интереса к предмету «Математика».

Литература

1. Азевич А.И. Несколько компьютерных программ // Математика в школе. 2002. – № 10. С. 44-46.
2. Бурмакина В.Ф. Электронный учебник-справочник «Планиметрия» в интеграции предметов информатики и математики // Мультимедиа в образовании, 2000. – № 1. С. 38-43.
3. Габдрахманова Р.Г. Современные педагогические технологии.
4. Насибуллов Р.Р., Хузиахметов А.Н. Информационные технологии в образовании / Казань: Республиканское издательство «Хэтер», 2011. – 272 с.

ТЕХНОЛОГИЯ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ

И.Р. Шиахметов

Казанский (Приволжский) Федеральный Университет, Россия

Технология проблемного обучения получила распространение в советской и зарубежной школе в 20-30-х г. Проблемное обучение основывается на теоретических предположениях американского философа, психолога и педагога Дж. Дьюи (1859-1952), основавшего в 1894 г. в Чикаго опытную школу, в которой учебный план был заменён игровой и трудовой деятельностью. Занятия чтением, счётом, письмом проводились только в связи с потребностями – инстинктами, возникавшими у детей спонтанно, по мере их физиологического развития. Дьюи выделил четыре инстинкта для обучения: социальный, конструирования, художественного выражения, исследовательский.

Образования в тесной связи с перспективами проблемного обучения. И цель проблемного обучения заключается, не только усвоение результатов научного познания, но и самого пути процесса получения этих результатов; еще и формирование познавательной самостоятельности обучающегося и развития его творческих способностей (помимо овладения системой знаний, умений, навыков и формирования мировоззрения).

Выводом вышеуказанного следует, что проблемное обучение - это современный и высокий уровень развития дидактики и передовой педагогической практики. Поскольку организация учебного процесса базируется на принципе проблемности, следовательно, приобрело название проблемным. Систематическое решение учебных проблем – характерный признак этого обучения.

Основными понятиями проблемного обучения:

- проблемная ситуация,
- учебная проблема.

Учебная проблема понимается как отражение логико-психологического противоречия процесса усвоения, определяющее направление умственного поиска, пробуждающее интерес к исследованию сущности неизвестного и ведущее к усвоению нового понятия или нового способа действия. Существует две основные функции учебной проблемы:

1. Определение направления умственного поиска, то есть деятельности ученика по нахождению способа решения проблемы.
2. Формирование познавательных способностей, интереса, мотивов деятельности ученика по усвоению новых знаний.

Для учителя она является средством: управления познавательной деятельностью ученика; формирования его мыслительных способностей.

В деятельности ученика – служит стимулом активизации мышления, а процесс ее решения – способом превращения знаний в убеждения.

Проблемная ситуация – средство организации проблемного обучения, это начальный момент мышления, вызывающий познавательную потребность учения и создающий внутренние условия для активного усвоения новых знаний и способов деятельности.

При условии создании проблемной ситуации учителю необходимо владеть поисковыми методами обучения:

- знанием фактического материала (глубоко и прочно).
- технологией постановки вопросов, раскрывающие противоречия перед учащимися.
- оперированием слов, терминов, знакомым ученикам.

Учитывать возрастные особенности учеников, уровень их развития, интеллектуальные возможности (в первом, втором классах необходимо научить ребят отвечать и самим формулировать проблемные вопросы), уметь находить разные подходы к классификации предметов, слов, иметь разные точки зрения на один и тот же сюжет, явление, выделять главное. А третьеклассники и четвероклассники уже смогут самостоятельно организовать свою деятельность по усвоению знаний, находить средства для решения конкретной учебной задачи.

3. Проблема должна быть достаточно трудной, но посильной с опорой на предыдущие знания, умения, навыки.

По эмоциональному отклику, реакции учеников, Е.Л. Мельникова выделила 2 типа проблемных ситуаций:

1. С удивлением (разные мнения по поводу выполнения одного и того же задания).
2. С затруднением (практическое задание на новый материал, с которым ребята не могут справиться).

Способы создания проблемной ситуации (по Махмутову М.И.).

1. При столкновении учащихся с жизненными явлениями, фактами, требующими теоретического объяснения (проблемная ситуация возникает, когда учитель преднамеренно сталкивает жизненные представления учащихся с фактами, для объяснения которых у них не хватает опыта, знаний).

2. При организации практической работы учащихся.

3. При побуждении учащихся к сравнению, сопоставлению, противопоставлению.

4. При исследовательских заданиях.

5. Приемы создания проблемной ситуации.

1. Непреднамеренный – ошибка ученика.

2. Преднамеренный – проблемный вопрос «Можно ли...»; ложное умозаключение – учитель говорит: «Я считаю, что..., а вы как думаете?»; аналогии (Например, образуй новое слово из слов «рыбак» и «ловить», используй образец: сам летает – самолет); использование противоречивых сведений (Например, «Выбери правильный ответ: Имя существительное ...

А) Обозначает предмет или его признак.

Б) Отвечает на вопрос «Кто?» или «Что?»

В) Обозначает предмет или явления природы, отвечает на вопросы «Кто?» или «Что?»)

Вопросы для осознания противоречия:

Что удивило вас? Что интересного заметили? Какие факты налили? Сколько же разных мнений в классе? Что вы сначала думали? Что вы предполагали? Что получилось на самом деле? Вы смогли выполнить это задание? В чем затруднение? Что вы хотели сделать? Какие знания применили? Задание выполнено?

Проблемная ситуация может быть различной. По содержанию неизвестного проблемные ситуации делятся: неизвестная цель; неизвестен объект деятельности; неизвестен способ деятельности; неизвестны условия выполнения деятельности.

По виду рассогласования информации: неожиданности; конфликта; предположения; опровержения; несоответствия; неопределенности.

По методическим особенностям: непреднамеренные; целевые; проблемное изложение; эвристическая беседа; проблемные демонстрации; игровые проблемные ситуации; исследовательская лабораторная работа; проблемный фронтальный эксперимент; мысленный проблемный эксперимент; проблемное решение задач; проблемные задания.

Особенность проблемных методов состоит в том, что методы основаны на создании проблемных ситуаций, активной познавательной деятельности учащихся, состоящих в поиске и решении сложных вопросов, требующих актуализации знаний, анализа, умений видеть за отдельными фактами явления, закон.

В современной теории проблемного обучения различают два вида проблемных ситуаций: психологические и педагогические. Первая касается деятельности учеников, вторая представляет организацию учебного процесса.

Педагогическая проблемная ситуация создается с помощью активизирующих действий, вопросов учителя, подчеркивающих новизну, важность, красоту и другие отличительные качества объекта познания. Создание психологической проблемной ситуации сугубо индивидуально. Не слишком трудная, ни слишком легкая познавательная задача не создает проблемы для учеников. Проблемная ситуация может создавать на всех этапах процесса обучения: при объяснении, закреплении, контроле.

Учитель создает проблемную ситуацию, направляет учащихся на ее решение, организует поиск решения. Таким образом, ребенок становится в позицию своего обучения и как результат у него образуются новые знания, он овладевает новыми способами действия. Трудность управления проблемным обучением состоит в том, что возникновение проблемной ситуации – акт индивидуальный, поэтому от учителя требуется использование дифференцированного и индивидуального подхода.

Проблемная ситуация специально создается учителем путем применения особых методических приемов:

- учитель подводит школьников к противоречию и предлагает им самим найти способ его разрешения;
- сталкивает противоречия практической деятельности;
- излагает различные точки зрения на один и тот же вопрос;
- предлагает классу рассмотреть явление с различных позиций;
- побуждает обучаемых делать сравнения, обобщения, выводы из ситуации, сопоставлять факты;
- ставит конкретные вопросы (на обобщение, обоснования, конкретизацию, логику рассуждения);
- определяет проблемные теоретические и практические задания;
- ставит проблемные задачи (с недостаточными или избыточными исходными данными; с неопределенностью в постановке вопроса; с противоречивыми данными; с заведомо допущенными ошибками; с ограниченным временем решения; на преодоление психической инерции и другим).

Для реализации проблемной технологии необходим:

- отбор самых актуальных, сущностных задач;
- определение особенностей проблемного обучения в различных видах учебной работы;
- построение оптимальной системы проблемного обучения, создание учебных и методических пособий и руководств;

– личностный подход и мастерство учителя, способные вызвать активную познавательную деятельность ребенка.

Проблемное обучение не может быть одинаково эффективным в любых условиях. Практика показывает, что процесс проблемного обучения порождает различные уровни, как интеллектуальных затруднений учащихся, так и их познавательной активности и самостоятельности при усвоении новых знаний или применении прежних значений в новой ситуации.

В зависимости от характера взаимодействия учителя и учащиеся выделяю четыре уровня проблемного обучения:

– уровень несамостоятельной активности – восприятие учениками объяснения учителя, усвоение образца умственного действия в условиях проблемной ситуации, выполнение учеником самостоятельных работ, упражнений воспроизводящего характера, устное воспроизведение;

– уровень полусамостоятельной активности характеризуется применением прежних знаний в новой ситуации и участие школьников в поиске способа решения поставленной учителем проблемы;

– уровень самостоятельной активности – выполнение работ репродуктивно-поискового типа, когда ученик сам решает по тексту учебника, применяет прежние знания в новой ситуации, конструирует, решает задачи среднего уровня сложности, доказывает гипотезы с незначительной помощью учителя и так далее;

– уровень творческой активности – выполнение самостоятельных работ, требующих творческого воображения, логического анализа и догадки, открытия нового способа решения учебной проблемы, самостоятельного доказательства; самостоятельные выводы и обобщения, изобретения, написание художественных сочинений.

Эти показатели характеризуют уровень интеллектуального развития учащихся и могут применяться учителем как видимые показатели продвижения ученика в учебном развитии, в качестве основного содержания обратной информации.

Литература

1. Омарова А.А. Современная технология проблемного обучения // Современные наукоемкие технологии. – 2011. – № 1 – С. 73-75
2. Задоя С.Э. Технология проблемного обучения [Электронный ресурс] // Сидоров С.В. Сайт педагога-исследователя. – URL: <http://si-sv.com/publ/14-1-0-84> (дата обращения: 29.08.2015). Источник: <http://si-sv.com/publ/14-1-0-84>

СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ ЭЛЕМЕНТТЕРІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ

С.Р. Мусалинова

№21 ЖОББМ, Павлодар қ.

Тақырыптың өзектілігі:

Мектептегі дәстүрлі сабақтардың балаларды жалықтыруы; Оқушылардың тіл байлықтарының төмендігінен ойларын ашық, жеткілікті түрде жеткізе алмауы;

Қазіргі техника заманы дамыған кезеңде, оқушылар интернетті пайдалана білгенімен,

– сыни тұрғыдан ойлана алмауы;

– жұппен, топпен жұмыс істей алмауы;

оқушылардың кез-келген туындаған проблемаларды шешімін таба алмауы;

Бүгінгі ең негізгі мәселе болып отырған жағдай оқушылардың ойын оқу мен жазуға сын тұрғысынан ойлауды дамыта оқыту жүйесін қолға алу.

Осыған орай жаңа кезеңдегі озық педагогикалық және әдістемелік идеяларды ой елегінен өткізіп, бүгінгі заман талабына сай, біршама өзгерген және жаңа жағдайларды қолдану ерекше маңызға ие болып отыр. Сол себепті болып жатқан білім беру саласындағы өзгерістерге, қоғам сұранысына байланысты жоғары мәдениетті білімді де білікті жеке тұлға қалыптастыру бүгінгі күнде өзекті мәселе. Бұл модуль оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауды дамытуды саналы және оймен қабылдауын көздейді.

Сыни тұрғыдан ойлау – бақылаудың, тәжірибенің, ойлау мен талқылаудың нәтижесінде алынған ақпаратты ойлауға, талдауға, және синтездеуге бағытталған пәндік шешім. Ол болашақта әрекет жасауға негіз бола алады. Сыни тұрғыдан ойлау көбінесе қарсы пікір айтуға, баламалы шешім қабылдауға, ойлау және іс-әрекетімізге жаңа немесе түрлендірілген тәсілдерді енгізуге дайын болуға, ұйымдастырылған қоғамдық әрекеттерге және басқаларды сыни тұрғыдан ойлауға баулуды білдіреді. Сыни тұрғыдын ойлау екі мағынада қарастырылады: оқушылардың және мұғалімдердің сыни тұрғыдан ойлауын дамыту. Шынымен де ең бірінші өзімді оқушыдай сезініп, берілетін тапсырмаларды жан – жақты ойлауды қажет етті. Ол оқушыға тиімді ме? Сыныптың жас ерекшелігіне сәйкес келе ме? деген сұрақтарға жауап бере отырып ойландым. Қазіргі заманның талабына сай білімді, жан-жақты, дарынды, талантты ұрпақ тәрбиелеу біздің міндетіміз. Білім саласындағы түбегейлі өзгерістер ұстаздан үлкен жауапкершілікті талап етеді. Өздігінен білім алатын, жан-жақты ізденетін, талпынатын, алдағы

өмір жолын өзі болжай алатын тұлға тәрбиелеу-ұстаздың қолында. Мен оқыту тәжірибемде жетістіктерге жету жолдарын қарастырудамын. Оқушылар өз пікірлерін, көзқарастарын еркін және ерікті түрде білдірсе екен деп ойлаймын. Тек білдіру емес, сонымен бірге өз пікірлерін дәлелдей алатын және оны іс жүзінде де асыра алатын тұлға болып қалыптаса алса, онда мұғалімнің биік мақсатқа қол жеткізгені болмақ. Оқушы бұрын тек тыңдаушы болса, енді ізденуші, ойланушы, ал мұғалім осы әрекетке бағыттаушы, ұйымдастырушы. Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы оқушының еркін сөйлеуіне, пікір таластыруына, достарының ойын тыңдауға, проблеманы шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге бағытталған бағдарлама. Сыни ойлауда – оқушылар қай нәрсеге болса да терең оймен қарайды, салыстыра отырып талдау жасайды, өз көзқарасын білдіреді, өзіндік мәнін қалыптастырады, өз ойын тұжырымды жеткізе алады. Сабақ қарастырылғалы тұрған мәселе жайлы оқушы не біледі, не айта алатындығын анықтаудан басталады. Осы арқылы ойды қозғату, ояту, ми қыртысына тітіркенгіш арқылы әсер ету жүзеге асады. Осы кезеңге қызмет ететін «Топтау», «Түртіп алу», «Ойлану», «Жұпта талқылау», «Болжау» т.б. әдістер жинақталған. Қызығушылықты ояту кезеңінің екінші мақсаты – үйренушінің белсенділігін арттыру. Өйткені, үйрену – белсенділікті талап ететін іс-әрекет екені даусыз. Мен өз тәжірибемде «Кластер», «Синквейн», «Эссе», «Жигсо», «Инсерт», «Ыстық орындық» т.б. әдіс-тәсілдерін қолданып жүрмін. Бұл кезеңде үйренуші жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмалар орындайды. Оның өз бетімен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Оқушылардың тақырып бойынша жұмыс жасауына көмектесетін оқыту стратегиялары бар. Үйретушілер білетіндерін анықтап, білмейтіндерін белгілеп сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білім арасында көпірлер құрастыруға, яғни байланыстар құруға дағдыландырады. Тақырып туралы ой-толғаныс – бағдарламаның үшінші кезеңі. Күнделікті оқыту процесінде оқушының толғанысын ұйымдастыру, өзіне, басқаға сын көзбен қарап, баға беруге үйретеді. Оқушылар өз ойларын, өздері байқаған ақпараттарды өз сөздерімен айта алады. Бұл сатыда оқушылар бір-бірімен әсерлі түрде ой алмастыру, ой түйістіру, өз үйрену жолын, кестесін жасау мақсатында басқалардың әр түрлі кестесін біліп үйренеді. Бұл үйрену сатысы – ойды қайта түйіп, жаңа өзгерістер жасайтын кезең болып табылады. Осы кезеңді тиімді етуге лайықталған «Венн диаграммасы», «Еркін жазу», «Семантикалық карта» сияқты стратегиялар әр сабақтың ерекшелігіне қолдандым. Оқушылардың сыни ойлауын дамыту үшін диалогтың, соның ішінде жұптық әңгіменің орны басым. Сыни тұрғыдан ойлауды дамытуға арналған жұптық әңгіме кезінде оқушылардың бойында жеке ерекшеліктерін байқадым, пікірлерінің құнды екеніне көз жеткіздім. Топ болып бірауыздан бағдарламаның жеті модуліне сәйкес жұптық әңгіме

барысында оқушылардың бойында кездескен жетістіктерді атап көрсеттік: талпыныс, жауапкершілік, қарама-қайшы пікір, жетелеу, зерттеушілік, жаңа идея, қолдау, таланты ашылды. Сабақтарды өткізу барысында мен мынандай жетістіктерге қол жеткіздім: топқа бөліну кезінде тез орындарын таба білу, жұппен, топпен жұмыс кезінде уақытты тиімді пайдаланып өз пікірлерін ортаға қызығушылықпен сала отырып талқылай алатынына көзім жетті.

Оқушылар тапсырма бойынша өз ойларын постерге, «Венн диаграммаға» жазып қорғады. Топтық жұмыс кезінде оқушылардың тақырыпты өздігінен түсінуге құлшынысы байқалды. Постер құру-оқушыларға ең ұнаған әдістердің бірі. Топпен жұмыс жасауға тиімді тәсіл деп ойлаймын. Топ мүшелері өз міндеттерін белгілеп алғасын жауапкершілік сезінді. Үлгерімі төмен оқушылардың өздері белсенділік танытып, басқа қырынан көрінді. Біреуі жазып жатса, екіншісі сурет салды. Постерді тақтаға шығып қорғау оқушыға сөйлеу мәнерін үйретті. Көпшілік алдында сөйлеуге үйренді. Бір айналым сөйлесу кезеңінде оқушылар өз ойларын ашық айтуға дағдыланады. Постерде басында көп отырса, қазір тез аяқтап, қорауға тырысады. Оқушылардың деңгейлік тапсырма бойынша ынтасын арттыру үшін топтарға біріктіріп, әр тапсырмадан соң топтарын деңгейлеп ауыстырдым. Тақырыпты қаншалықты меңгергендігін анықтау мақсатында рефлексия кезеңінде «Ыстық орындық» әдісі бойынша жаңа тақырыпты бекітуде жөн санадым. Бүгінгі сабақты жақсы меңгердім деген оқушы шығып, ыстық орындыққа келіп отырды, осы оқушыға сыныптастары сұрақ қойды. Осы сәтте сыныптағы орташа деңгейдегі оқушы белсенділік танытып алға суырылып шықты. Сабақ оқушыларға ұнады. Топтық жұмыстың артықшылығы:

1. Оқушылар өзара достық қатынаста болады;
2. Бір-бірінен сұрай отырып білімдерін жетілдіреді,
3. Өзгелерге ойын жеткізу үшін өз шешімін дәлелдеп үйренеді;
4. Топ болып жауап береді;
5. Топта отырмаймын деген болмайды, ренішсіз бөлінеді;
6. Уақыттары қызықты әрі тиімді өтеді.
7. Топтық жұмыста бос отыратын оқушы болмайды.

Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз:

«Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасы бойынша ол:

– шындалған ойлау кез келген даму деңгейіне байланысты мәселелерге сыни көзбен қарау;

– күрделі мәселелерді шешуге, аса маңызды, жауапты шешімдер қабылдауға құштарлық;

– үйрету мен үйрену бірлігінен, үйренудің қызығушылығынан тұратын, үйренушінің сеніміне негізделген құрылым.

Нәтижесінде неғұрлым дамытылған оқушының жеке тұлғасы қалыптасады. Сын тұрғысынан ойлау технологиясының мақсаты шындалған ойлауға үйрету. Бұл технология сабақ жүйесінде іштей үш кезеңге бөлінеді:

Бірінші кезең «Қызығушылықты ояту»

Кезеңнің мақсаты:

- оқылатын тақырыпқа танымдық қызығушылықты ояту;
- оқылатын мәселелер бойынша не білетінін еске түсіреді,
- ақпаратты жүйелейді,
- жауап алуға қажетті сұрақтар қояды. Өзге мақсатын тұжырымдайды.

Түйін сөздер бойынша – әңгіме, кластерлер, дұрыс және дұрыс емесін мақұлдау және т. б.

Бірінші кезеңде алынған ақпараттар тыңдалады, жазылады, талқыланады, жеке, жұп және топ бойынша жүргізіледі.

Екінші кезең «Мағынаны ашу»

Кезеңнің мақсаты:

- Жаңа ақпаратпен танысу;
- Белсенді оқу әдістерін қолдану:
«инсерт»; «бес жолды өлең»
- сабақтың бірінші кезеңінде қойылған сұрақтарға белсенді түрде жауап іздеу және т. б.

Бұл кезеңде жаңа ақпараттармен, ойлармен танысады, тиісті тақырыпқа байланысты бейне фильм көру, әңгіме, тыңдау немесе тәжірибе – эксперимент жасау, мультимедиялық құралдарды пайдаланады. Сабақта жұмыс жұп және топ түрінде жүргізіледі.

Үшінші кезең «Ой толғау»

Кезеңнің мақсаты:

- тақырыпты мұнан әрі меңгеру бағытын анықтау.

Технологияны жетік меңгеру үшін бірнеше тәсілдер қолданылады. Оқытуда жақсы нәтижеге жету үшін осы стратегияларды оқыту үрдісінің әр кезеңінде сабақтың мазмұнына қарай пайдаланған жөн.

Кластер (топтастыру). Мәтіннің маңызды бөлігін бөліп, график түрінде белгілі бір тәртіппен орналастыру. Мысалы, сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының кезеңдерін кластер түрінде былай келтіруге болады.

Бұл тәсілді қызығушылықты ояту және ой толғау кезеңдерінде қолдануға болады.

Инсерт (түртіп алу) жүйесі. Бұл тәсіл бойынша оқу материалы дайын күйінде беріледі, мәтінді оқып отырып оның бір жақ шетіне немесе кесте түрінде жазылады:

«V» - білемін «+» мен үшін жаңа «-» басқаша ойлаймын «?» - түсінбедім, тереңірек білгім келеді

Кестені мәтіннің фрагменттері немесе толық абзац түрінде толтырады. Сонан соң оқушылар жұп болып немесе топпен өзара пікір алмасады. Түсініксіз болған ұғымдарды мұғалім түсіндіреді немесе басқа ақпарат көздерінен іздеуге үйге тапсырма беріледі. Мұнда оқушыларға аз таныс, қызықтыратын, энциклопедиялық сипаттағы, яғни құбылыстар туралы мәліметтер жинауға болады. Бұл тәсіл дәстүрлі оқытудағы «оқындар» деген тапсырмаға қарағанда тиімді.

Венн диаграммасы – екі затты алып, олардың ерекшеліктері мен ұқсастықтарын салыстыру.

«Синквейн» тәсілі. Мұны бес жолдан тұратын өлең деп те атайды. Бұл әрбір ой толғау кезеңінде қолданылады.

Қорыта айтқанда, оқыту технологиясының ең лайық деген технологияны таңдау ұстаз еркінде. Елбасы Н.Назарбаевтың «Біздің міндетіміз-бәсекелестікке лайық ұрпақ тәрбиелеу» – деген ойын қолдай отырып, саналы, білімді, ұрпақты тәрбиелеуде ұстаздық рух, дана да, батыр да бас иетін ұлылық тілеймін.

Болашақтың бәсекесіне қабілетті ХХІ ғасыр шәкіртін тәрбиелеу білім беру саласының еш назарынан тыс қалған емес. Соған сай ұстаз-ізденімпаз ғалым, нәзік психолог, тынымсыз еңбеккер, білімпаз болғанда ғана қоғамның мықты да шығармашылығы жоғары жеке тұлғаны қалыптастырып, тәрбиелейтінімізге нық сенімдімін.

Әдебиет

1. С. Қожагелдиева, Н. Нұртазаева.Сын тұрғысынан ойлау арқылы оқытудың тиімділігі. 2009 ж
2. Мұғалімге арналған нұсқаулық. 2012ж
3. Интернет жүйесі

Концепция формирования критического мышления будущего специалиста

«МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СЕНСОРЛЫҚ ТАНЫМ ПРОЦЕСІНІҢ ДАМУЫ»

Р.З. Абенова

Қараағаш ЖОББМ

Мектепке дейінгі ұйымдарда білім сапасын арттыру аса маңызды мәселе, ол үшін жалпы және негізгі жағдайларды жақсарту басты міндет болып табылады. Біріншіден, білім мен тәрбие беруге арналған дамытушы ортаны жабдықтау қажет десек, ол мектепке дейінгі кезеңнің өзіндік ерекшелігі мен құндылықтарын сақтайтын, баланың балалығына бағытталуы шарт. Екіншіден, тәрбие мекемесінің басшысы мен тәрбиеші педагогтар қауымы кәсіби шеберліктерін үнемі шыңдап, білімін жетілдіруге жүйелі көңіл бөліп, ұжымның шығармашылық бағыт-бағдарын айқындап, оны жүзеге асыруға белсенділікпен ат салысуға және жағымды психологиялық ахуалдың тұрақтануына ықпал ету қажет. Сондай-ақ, отбасының сұранысы мен талап тілектерін қанағаттандыру және білім мен тәрбиенің балаға берілген үрдісі жайында ата-анамен үнемі бірлескен ынтымақты негізде жұмыс істеу де өте маңызды.

Баланың мектепке дейінгі жас кезеңі оның дамуындағы ең жауапты кезең, себебі, осы кезде баланың ақыл-ой қабілеттері, сенсорлық дамуы, эстетикалық сезімдері қалыптасады. Бала тұлғасының мұндай қасиеттері қызықты да мазмұнды оқу іс-әрекеті, еңбек және ойын әрекетінде қалыптасады.

Мектеп жасына дейінгі баланың бойына ақыл-ой күштерін, ойлауын дамытудағы және ақыл-ой еңбек мәдениетін дарыту-ең алдымен балаға сенсорлық тәрбие беруден бастау алады.

Сенсорлық тәрбие ақыл-ой тәрбиесінің негізі болып табылады, ол баланы, сезімдік тәжірибесінің дамуын және баюын қамтамасыз етеді, заттардың қасиеті мен сапасы туралы түсінігін қалыптастырады. Сенсорлық тәрбие дегеніміз-бұл түйсік пен қабылдаудың дұрыс бағытта дамуы. «Сенсор» сөзі латынның «Sensus»-«сезім», «түйсік», «қабылдау», «түйсіну қабілеті» деген сөздерінен шыққан. Дүниені тану түйсінуден, қабылдаудан басталады. Түйсігі мен қабылдауы мол адамның қоршаған дүние жайлы қозғарасы кең, жан-жақты келеді. Сөйтіп, баланың сенсорлық мәдениеті, оның түйсігі мен қабылдауының даму деңгейі ойдағыдай дамыған таным қызметінің алғы шарты болып табылады.

Сенсорлық тәрбие-балалардың белсенді ойлау қызметінің дамуына ересектердің мақсаты ықпалы. Қазіргі өмірдің технологиязациясы балалардың сенсорлы тәжірибесінің дефицитін құрап, оны визуальды және виртуальды образдар ауыстырған. Сенсорлы бұрыш, тәрбиелеу-білім беру процесінде, қосымша білімнің тәрбиешілері және педагогтарының ұйымдастырушылық сабақтарында, өзіндік ойындарда, балалардың ізденіс-экспериментальды әрекеттерінде қолданылады. Сенсомоторлы бұрыш негіздері:

- сенсорлы функциялардың стимуляциясы үшін (көру, сезу, есту т.б.);
- ұсақ моториканың дамуы, қозғалушы активтілік стимуляциясы;
- бұлшық ет және психоэмоциональды қауыртпалықты кетіру үшін, балалардың жақсы сезінуі релаксацияға жету үшін;
- баланың еңбекқорлығын арттырып, жақсы эмоциональды жағдай қалыптастыру;
- когнитивті процестерінің белсенділігі (ойлау, көңіл бөлу, қабылдау, ес);
- мектеп жасына дейінгі балалардың іс-әрекетінің экспериментальдылығы және өзіндік жұмысқа уәжділігінің артуы.

Ортаның, топтың моделі екі қарапайым мақсатқа негізделеді:

Балабақша-балалар үшін екінші үй, сондықтан оның ішінде балаларға қуанышты және жайлы болу керек.

Балалардың толық және жан-жақты дамуы үшін, ойнауға демалуға және оқуға арналған ұйымдастырылған орта болу керек.

Тәрбиешінің міндеті-ойлау түрлерінің мәнін терең түсінуі, оларды тұтас педагогикалық процесте шебер қолдана білуі, балалардың ақыл-ой қабілетінің дамуын әсер ету тәсілдерін жете зерттеу қажет.

Кіші топтардың бағдарламаларын талдау нәтижесінде, дидактикалық және ойын материалдарының қандай болу керектігін ойластырып, балаларға олардың жас ерекшелігін ескере отырып, заттық даму ортасын құру, әсіресе, негізгі көңілді, балаларда сенсорикалық қасиеттерінің дамуына бөлу керек.

Балабақшаға алғашқы келген балаларды әдемі, ашық түсті көмекші құралдармен, ойыншықтармен қызықтыру керек. Театр ілгіштен басталса, балабақшада шешінетін жерден басталады. Сондықтан да балаларды балабақшаға қарсы алған кезде кіре берістен бастап жайлы болуы керек. Балаларға түрлі түсті полкаларда орналасқан ашық түсті, жұмсақ, сүйікті т.б. түрлі ойыншықтарды ұсынамыз. Үйдің образын балабақшада бөлменің интерьері қалыптастырады. Ұйықтайтын бөлмеге кірген кезде балалар сенсорлы түрлі түсті жолақтан өтіп, оны дене түйсігі арқылы сезінеді. Сенсорлы бұрышты ұйымдастыру барысында алдымен топтық мекеме ішіндегі орналасу орнын анықтау керек. Ол балаларға ыңғайлы жерде орналасуы керек. Бұрышқа сенсомоторлы объектілерді тандауда ерекше көңіл бөлінеді. Олар балалардың өміріне және денсаулығына қауіпсіз объектілер болуы тиіс. Бұрыш сабақ тақырыбына және қажеттіліктерге байланысты енгізілетін, негізгі және қосымша объектілерден тұрады. Табиғат мезгілдері құбылыстарымен таныса отырып, спектр түсін атауда көңіл көтеріп, жаттығады.

Сөйлеу қабілеттерін дамыту үшін-құыршақтарды, қолғап құыршақтарды қолданып театр ұйымдастырады, туған күндерде ерекше күндерде ертегілер ойналады. Бала ерекше қызығатын заттар туралы талдау жасау керек, сонымен қатар баланың, сөздері дұрыс айтуын, сұрақтарға жауап беруін қадағалау, үйрету керек.

Көру қасиеттерінің дамуы үшін: түстерді атап, анықтайтын, контрастылы өлшемдерді (үлкен, кіші) формаларды қарастыратын ойындарды ойнау.

Біз келесі дидактикалық ойындарды қолданамыз:

Түске байланысты ойындар: «Кесеге сәйкес келетін қасық таңдау», «Ойыншықты түсіне қарап тығып қой», «Қуыршақтарға моншақтар мен ойыншықтар таңдау», «Сиқырлы қапшық», «Әдемі қоршау», «Гүлді отырғыз» т.б.

Қолдың ұсақ моторикасының дамуы үшін және заттардың әр түрлі қасиеттерімен таныстыру үшін келесі дидактикалық ойындарды қолданамыз: «Моншақ жаса», «Қысқышты сыйла», «Жапырақтарды қой», «Сиқырлы таяқшалар», «Түйме алаң», «Баулар», «Баланы ора» және т.б. Құм, су, қармен ойнау барысында балаларды осы материалдардың қасиеттерімен таныстырамыз (құм шашылады, сулы затты жабыстыруға болады, ыдыстағы сулы шәшкелерге құямыз).

Иіскеу сезімдерін дамыту керек. Иістер дене мен сана арасындағы байланыс функциясын атқарады. Ойындар: «Мен ұнататын иісім», «Гүлдердің жұпар иісі», «Иісті таны» және т.б. Ұстап сезіну үшін әр түрлі фактурадағы материалдар (тері, жібек, қағаз т.б.), қолға білінетін әріптер мен сандар. Балалар формасы әр түрлі заттармен ойнағанды жақсы көреді.

Ойындар: «Қолмен ұстап біл», «Тауып көрсет», «Затты сипатта» және т.б.

Ойынның құндылығы-баланың психикалық ерекшелігін ескеріп, оны қызықтырады, көңілін мобилизациялайды, бала берілген тапсырманы шешу жолын ойлау үрдісіне қатыстырады. Ойынның бірінші кезеңінде тек фигураларды құрастырсақ, кейін жылдан жылға үлкен сарайлар, ракеталар, космонавттар салып, толық оқиғаларды құрастыруға болады. Қолданатын ойындар: «Екі түсті квадрат», «Кавролин», «Ғажайып пішіндер».

Саусақ, жүйке импульстары орталық жүйке жүйесіне жіберетін үлкен санды рецепторлардан тұрады және ағза жүйесінің жұмысын жақсартады. Осы мақсатта ата-аналармен жұмыс өткізіліп, кеңестер берілді. Балалар ойынға сабақ үрдісінде қатысып жатқандарын аңғармайды.

Сенсорлық даму еңбек өнімділігін арттыруға, еңбектің шығармашылығына зор ықпал жасайды. ең бастысы, ол ғылым мен техниканың, мәдениеттің жедел дамуының қайнар бұлағы екендігін үнемі ұстағанмыз жөн.

Қорыта айтқанда, сенсорлық тәрбие тұлғаның жан-жақты дамуының негізі.

Әдебиет

1. «Бала мен балабақша», республикалық педагогикалық журнал, 2013ж, №9
2. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. – Алматы: 2003 ж
3. Жұмабекова Ф.Н. Мектепке дейінгі педагогика. Астана: 2008 ж
4. А. Меңжанова, А. Исмагулова, Г.И. Дайрабаев Е. Мектепке дейінгі педагогика. 1982 ж.
5. Ә.Табылдиев. Қазақ этнопедагогикасы. Алматы: 2011

МЕХАНИЗМ ВЫРАБОТКИ КОГНИТИВНОСТИ МЫШЛЕНИЯ

В.Х. Адилова, Е.Т. Ержанов, С. Бекен
ПГПИ, г. Павлодар

Знания представляют истинную ценность, если человек владеет определенными приемами мыслительных процессов – анализом, синтезом, сравнением, сравнение, индукцией, дедукцией, рассуждение от обратного, сопоставлением, систематизацией, обобщением. Умеет выделять главное от второстепенного, выделять сущее, владеть компетенцией и т.д. Способность вскрывать сущность явлений, отбрасывать ложные представления, находить новое, оригинальное характеризует развитый интеллект, творчески направленное мышление. И наоборот, механическое, некритическое усвоение знаний, укоренившихся представлений, порой уже ставших предрассудками, говорит об узости мышления.

Умение глубоко осмысливать события и делать правильные выводы особенно важно в нынешнюю исключительно динамичную эпоху. «Безликий отличник, человек-компьютер не самый лучший идеал воспитания в эпоху научно-технической революции, требующей творчески мыслящих личностей», – пишет Л. Бадалян [1, с.59].

Существует четыре уровня знаний и способов их практического применения:

- 1) восприятие (понимание) знаний;
- 2) воспроизведение приобретенных знаний, умение правильно пересказать сведения о том или ином объекте или явлении;
- 3) умение на практике активно применять знания в стереотипных ситуациях и, наконец;
- 4) умение изобретать и творчески применять усвоенные знания в практической деятельности.

Задача современной школы состоит в том, чтобы готовить не «отличников-компьютеров», а творчески мыслящих членов постиндустриального, информационного общества. Поэтому стоит задача перед работниками образования – серьезно перестроить работу школы с целью подготовки знающих, убежденных, творчески мыслящих, желающих и умеющих постоянно пополнять свои знания людей.

Развитие мышления происходит за счет взаимодействия трех факторов:

- интеллектуального (знания);
- эмоционально-волевого;
- действенно-практического.

Каждый урок в школе должен содействовать наиболее эффективному формированию и проявлению этих факторов, что предполагает глубокое усвоение обучающимися разносторонних знаний, способствует развитию их продуктивного, критического, конкретного мышления. Общественное воспитание призвано возбудить у молодых людей желание самостоятельно мыслить, научить их приемам логического мышления.

Для продуктивного мышления необходимо, прежде всего, умение сосредоточиться на объекте. Как указывал В.И. Ленин, важно уметь «освободить себя от суматохи и сутолоки, кои всех нас губят, обеспечить себе возможность спокойно подумать над работой в целом ...» [2, с.366]. Таким умением обладали практически все великие деятели прошлого. Например, Исаак Ньютон на вопрос, как он пришел к великим научным открытиям, ответил: «Постоянно думал о них». Альберт Эйнштейн на вопрос журналиста, как стать знаменитым, дал такой шутливый ответ: «Возьмите какое-либо явление и подумайте о нем лет этак пять, и тогда обязательно станете знаменитым». В этой шутке заключен большой смысл. Правильно говорится, что приближаться к идеалу можно, только постоянно думая о нем.

Разумеется, предметом осмысления должны быть не просто случайно подвернувшиеся факты, явления, а наиболее существенные события, нераскрытые тайны природы, научные проблемы и т. п. При этом важно уметь не только сосредотачиваться на главном, но и выделять то, на что следует обратить особое внимание, что нужно глубоко осмыслить. Тогда и появится потребность в приобретении новых знаний. Н.А. Рубакин писал: «Если есть действительно серьезный интерес хоть к какому-нибудь вопросу, для вас в данное время жгучему и важному, задумайтесь над ним посерьезнее, хоть на одно мгновение. И вы почувствуете, что вам недостает образования вообще, и целый ряд знаний не может не показаться вам притягательным и манящим в светлую даль» [3, с.67].

Основой «выбора» тем для осмысления, как правило, служат потребности, реальные интересы, диктуемые самой общественно-преобразующей деятельностью человека. В процессе производственной и общественно-политической деятельности, при чтении газет, книг, при прослушивании радиопередач, лекций, докладов, просмотра телевизионных программ, при посещении музеев, картинных галерей, при общении с другими людьми нужно отбирать наиболее важные факты, явления, события, художественные образы и осмыслять их в их единстве, взаимосвязи. Только так можно приучить себя серьезно мыслить.

Специалисты считают, что размышлять лучше всего в форме диалога, т.е. ставить перед собой вопросы и отвечать на них. Ответ на каждый предыдущий вопрос должен служить как бы стартовой площадкой для ответа на следующие.

Обычно вопросы возникают в результате удивления, порожденного неожиданным впечатлением. В этом смысле поучительна легенда Вольтера об открытии Ньютоном закона всемирного тяготения. Как полагал Вольтер, это открытие явилось результатом наблюдения за упавшим с яблони яблоком и удивления, почему оно полетело не вверх или в сторону, а именно вниз. В самом деле, до Ньютона миллионы людей наблюдали падение различных предметов, но никто не задумывался, почему они падают только вниз. Это обычное, миллионы раз повторяющееся явление удивило Ньютона, заставило задуматься и привело к великому научному открытию. Таким образом, уметь видеть удивительные явления, задумываться над ними, стараясь объяснить их, и значит уметь самостоятельно мыслить. Для развития данного качества Н.А. Рубакин советует следующее: «Попробуйте отвечать себе, например, на такие вопросы, видя любой факт: Что здесь самого существенного, а что мелочи несущественные? Всегда ли так бывает, например, в других местах и странах? И всегда ли и всюду ли так бывает и было? За десятки или за тысячи лет? Хорошо или дурно, по-вашему, то, что происходит перед вами? Красиво это или некрасиво? Желательно ли вам или нежелательно? Полезно или вредно? Чем и как, и каким способом следовало бы это заменить, по-вашему? И как осуществить свои желания и намерения на деле? Учитесь отвечать себе на такие вопросы возможно полнее, отчетливее, точнее и осторожнее. Отвечать на такие вопросы – это и значит вдумываться в жизнь» [3, с.70-71].

В процессе выработки самостоятельного мышления важную роль играют сомнения, скептицизм, но не в смысле агностицизма, огульного отрицания объективных истин, а в смысле критического освоения прошлых знаний, представлений с целью либо устранения какого-нибудь укоренившегося заблуждения, либо открытия новой истины исходя из нового опыта. Выступая против «зряшного скептицизма», пустых и ложных сомнений в существовании объективных истин или в возможности их познания, диалектика признает рациональный смысл творческого скептицизма, т.е. отношения к прошлым знаниям с последовательно научных позиций и практического опыта. Такой скептицизм требует не брать все на веру, а сопоставлять прошлые знания, утверждения с практикой жизни, с последними достижениями научной и общественно-политической мысли. Такой «скептицизм, – писал Д. Дидро, – не всякому по плечу. Он предполагает глубокое и бескорыстное исследование; кто сомневается потому лишь, что не знает оснований утверждаемого, тот простой невежда. Настоящий скептик тот, кто подсчитал и взвесил основания» [4, с.102].

Сознание каждого человека формируется главным образом жизнью. Но «жизнь учит» тех, кто сам активно стремится – учиться. Овладение правильными приемами мышления в громадной степени способствует этому процессу. Речь идет о необходимости изучения логики, раскрывающей «механизм» научного мышления, которому присущи такие характеристики, как определенность, непротиворечивость, последовательность и обоснованность. Логика утверждает, что мышление правильно тогда, когда оно подчиняется законам тождества, непротиворечия, исключенного третьего, достаточного основания, т.е. законам формальной логики. Имануэль Кант выдвинул три основных принципа человеческой мудрости:

- а) иметь собственное суждение;
- б) обладать широким образом мыслей, т.е. мыслить себя в общении с другими людьми, знать и учитывать их мнение;
- в) всегда мыслить себя в согласии с самим собой, т.е. мыслить последовательно.

Однако мышление должно подчиняться законам не только формальной, но и диалектической логики, суть которой В.И. Ленин сформулировал следующим образом: «Чтобы действительно знать предмет, надо охватить, изучить все его стороны, все связи и «опосредствования». Мы никогда не достигнем этого полностью, но требование всесторонности предостережет нас от ошибок и от омертвления. Это, во-первых. Во-вторых, диалектическая логика требует, чтобы брать предмет в его развитии, «самодвижении» ... изменении ... В-третьих, вся человеческая практика должна войти в полное «определение» предмета и как критерий истины и как практический определитель связи предмета с тем, что нужно человеку. В-четвертых, диалектическая логика учит, что «абстрактной истины нет, истина всегда конкретна». В другом месте, по поводу В.И. Ленин писал: «Весь дух марксизма, вся его система требует, чтобы каждое положение рассматривать лишь (а) исторически; (б) лишь в связи с другими; (в) лишь в связи с конкретным опытом истории» [5, с.290].

В развитии творческого мышления большую роль играет фантазия, которая помогает выходу за пределы установившихся знаний. «Эта способность, – подчеркивал В.И. Ленин, - чрезвычайно ценна. Напрасно думают, что она нужна только поэту. Это глупый предрассудок! Даже в математике она нужна, даже открытие дифференциального и интегрального исчисления невозможно было бы без фантазии. Фантазия есть качество величайшей ценности» [24, с.329]. Фантазия развивается при высоком эмоциональном напряжении личности «...Без «человеческих эмоций», – писал В.И. Ленин, никогда не бывало, нет и быть не может человеческого искания истины» [6, с.125]. И это естественно, так как мышление представляет единство рационального опыта и эмоционального познания. В процессе мышления знания и чувства неразрывно связаны, знания «переживаются».

Значимость в интеллектуальном развитии индивида, в формировании культуры мышления имеет речь. Ясность мысли и её четкое языковое выражение должны находиться в полном согласии. Для этого каждому человеку необходимо постоянно предварительно обдумывать то, что он должен высказать, устранять из своей речи всякого рода шаблоны, избитые фразы, пустословие и т.п. Руководствуясь изложенными выше принципами диалектического мышления, человек обретает способность не только постигать истину, но и бороться с догматизмом и косностью мысли, софистикой и эклектикой, разоблачать антинаучные, реакционные теории псевдоидеологов [7, с.125].

В заключение можно сделать следующий вывод: овладение культурой мышления позволяет людям более успешно усваивать знания, двигать вперед науку и культуру, наращивать духовный потенциал, быть активными и сознательными.

Литература

1. Бадалян Л. Мозг – эволюционирующая система. – Наука и жизнь. 2009. №6. с. 58.
2. Ленин В.И. Полн. собр. соч., т. 44, с. 366.
3. Рубакин Н.А. Как заниматься самообразованием. М., 2002. с. 67, 71.
4. Вейн А. Мозг и творчество. – Наука и жизнь. 2007. №3. с. 80.
5. Дидро Д. Собр. Соч. в 10-ти т. т. 1. М. – Л., 1935. с. 102.
6. Ленин В.И. Полн. собр. соч., т. 42, с. 290.
7. Ленин В.И. Полн. собр. соч., т. 49, с. 329.

ҒЫЛЫМ ТІЛІНДЕГІ МЕТАФОРАЛАҢУ КӨРІНІСТЕРІ

С. Әлісжан

Назарбаев Университеті, Астана қ.

Ғылыми дискурста ақпараттың берілу тәсілдері әрқашан өзекті болған. Когнитивтік бағыт аясында көптеген зерттеушілер метафоралық модельдерге назар аударып жүр. Ғылыми танымдағы метафоралану үдерісіне орай мынадай көзқарас кездеседі: метафора – ғылыми ойлаудың негізін қалайтын базистік тетік, ғылыми қызметің негізгі қағидасы. Ғылым саласы тұтас алғанда да, сондай-ақ жекелеген салалары да табиғаты жағынан виртуалды салалар тәрізді метафоралық тұрғыдан модельденеді. «Метафора – тұжырымдау мен танудың бір үлгісі. Ол – жаңа ұғымдарды жасай отырып, жаңа ұғымның қалыптасуына тікелей әсер ететін маңызды фактор...» [1].

Метафоралық модельдеудің классикалық үлгісін қазақ тіл білімі мен әдебиеттану ғылымының негізін салған Ахмет Байтұрсынұлы ұсынады. Сәулет өнері мен сөз өнерінің ұқсастық жақтарын сипаттай келіп,

метафораның эвристикалық және ақпараттық сыйымдылығын орынды пайдаланған. Әлемді түсінудегі интуитивті және рационалды тәсілдерді метафоралау механизмі арқылы біріктірген.

Зерттеуші Э. Оразалиеваның түсіндіруіндегі Байтұрсыновтан алынған мысалдар ғылым саласындағы метафораның рөлін әу бастан күшті болғандығын көрсетеді [1].

Метафоралану үрдісі кейін де жалғасын тауып отырған. Метафоралану белгілі бір ғылыми мәселелерді қабылдауды сол халықтың танымына, тәжірибесіне жақындатады және сол арқылы ғылымның түсініктілік деңгейін арттырады. Ғылыми нысан мен ұлттың рухани және материалдық тәжірибесіне негізделеді. Осыған орай модельдер пайда болады. Айталық, Қ. Жұбановтан алынған мына үзіндіні «нысан – шаруашылық» моделіне жатқызуға болатын тәрізді:

Сонымен Телжанның шығармаларында қазақ тілінің бет-аузы көріне алмай қалған. Оның мақсаты қазақ тілінің қасиеттерін, өзгешеліктерін көрсетіп беру болмай, қазақ тілі заңдарын формашыл грамматика шеңберіне қалай да болса сыйдыру ғана болатын. Қойына өлшеп қорасын салмаған. Даяр қораға әкеп қамаған. Сондықтан басқа тілдерге өлшеп салынған форма қорасының түкпірлерінде бос қалған алаңдар да болғаны сияқты, тарлық етіп, тоқты-торымның сыймай қалғаны да болған [2].

Мысалда тіл біліміндегі теориялар сөз болады, басқа тілдегі тіл теорияларын механикалық түрде қазақ тіліне көшіру жайы айтылған, сол бағытта «қойына өлшеп қорасын салмаған», «даяр қораға әкеп қамаған», «қорасының түкпірлерінде», «тоқты-торымның сыймай қалуы», «қазақ тілінің бет-аузы» тәрізді метафоралық қолданыстар пайдаланылады. Ең бастысы, осы жолдарды оқыған адам қазақтың жанына жатық көріністер негізінде ғылыми мәселенің жай-күйін бағамдайды.

Келтірілген мысалдар – метафоралану – ғылыми ойлаудың негізін қалаған базистік тетік (механизм) болып табылатындығын дәлелдейді. Авторлар дискурсқа тән негізгі жағдайларды сақтай отырып, нысанды өзіндік тану арқылы өзіне жақын келетін модельдерді таңдайды, нақтылайды, я болмаса мәтін аясында өзгертіп қолданады. Жаңа білімді игеру барысында бұл модельдер онтологиялық дәрежеге ие болады да, нақты білім қалыптастыру үшін қызмет етеді.

Ғылымды іргелі және қолданбалы деп бөлудің өзінде метафоралық модель жатыр, іргелі ұғымында («ірге», «қабырға» семалары) «іргетас», «ғимарат», «құрылыс» мәніндегі түсініктер бары рас, айталық, «іргетас» маңызды бөлік, онымен ғимараттың беріктігі байланысты. Сондай-ақ, А. Байтұрсынұлының сөз өнері ғылымын құрылыс саласымен салыстыра көрсетуі де осыған келіп саяды.

Когнитивтік тіл біліміндегі әлем бейнесін модельдеуге бағытталған әдістер ғылыми дискурстағы кеңістік қатынасының берілу жолдарын айқындау үшін пайдалы. Кеңістік ұғымы ғылыми дискурс үшін аса

маңызды болып табылады. Ғылыми қарым-қатынас осы кеңістікте жүзеге асады, сондықтан белгілі бір танымдық үлгілер (модельдер) негізінде тілдік құрылымдар арқылы қалыптасатын кеңістіктік қатынастарды табу, берілу тәсілдері мен қолданылу деңгейлерін анықтау ғылыми дискурстың менталды кеңістігін көрсету болып табылады.

Ғылым дегеніміздің өзі – физикалық кеңістік (ғылыми сала) ретінде қабылданады. Ғылыми кеңістік аясына кез келген дерексіз ұғым енуі мүмкін, сонымен бірге зерттеу нысаны, зерттеуші ғалымдар, пікірлестер мен қарсыластар, өзара ғылыми байланыстар т.т. енеді.

Кеңістік қатынасы тік (вертикал) және көлденең (горизонталь) бағдармен сипатталатыны белгілі. Ғылыми дискурс үшін тік бағдар «жоғары деңгей / төмен деңгей» ұғымдарымен байланысты. Көлденең белгі ғылымның түрлі салаларына және олармен шектесетін, түйісетін тұстарын байланысты түсіндіріледі. Мысалы: Тірі организм биологиялық құбылыстардың қатарына жатса, тіл қоғамдық құбылыстардың қатарына жатады [3].

Зерттеу нысанына байланысты «тереңдік» өлшемі қолданылады, «тереңдік» негізгі кеңістік деңгейінен төмен орналасады да, «тереңдіктегі жасырын» нысанды айқындау – әр сала бойынша іске асырылатын ғылыми іс-әрекеттің мақсаты болып табылады. Мысалы:

Физика фундаментальдық ғылымдар қатарына жатады. Қазіргі заман талабына сай, техниканың жедел дамуына байланысты бұл пәнді терең, жан-жақты игеру біздің болашақ техника саласында қызмет ететін инженер мамандарымызды теориялық және практикалық жағынан дайындауда шешуші рөл атқарады [4].

Осыған байланысты академик Ә. Қайдардың «індете зерттеу» («төркіндете зерттеу» термині де бар) метафоралық қолданысын алуға болады. Ғалым бұл қолданыстың мән-жайын былайша түсіндіреді: «...Тіл байлығын этнолингвистикалық тұрғыдан зерделеудің тағы бір принципін біз «індете зерттеу» деп атадық. Аңшылар лексиконында: «аңды індетіп алу» – тазылардан қашып келіп, жан сауғалап, кез келген інге тығылған аңдарды (түлкі, қасқыр, қарсақ, борсық т.б. аңшы амалдап, су құйып, түтін салып, таяқ жүгіртіп т.т.) қолға түсіру әдісі.

«Індете зерттеу» деп шартты түрде алынып отырған бұл терминнің мәнісі – зерттеушінің тілімізде күнделікті айтылып, жазылып жүрген («қолбала, елгезек») сөздермен ғана шектеліп қалмай, не өзі білетін, шеті көрініп тұрған, не ұмыт болған тіл фактілерінің «ізіне түсіп», лексикалық қордың қойнау-қалтарынан іздеп тауып, түп-тамырымен копарып, түбегейлі айқындауға тырысу деген сөз. Сонда ғана этнос табиғатын толық танып-білуге қажетті тілдік фактілерді, сол фактілердің қабатында, астарында, қайнар көзінде жатқан небір ғажайып этнолингвистикалық деректерді тауып, сөйлетуге болады. Олардың «ірілерін» ғана емес, «майда-шүйделеріне» дейін түгел қамту ләзім. «Індете зерттеуге» әрбір зат пен құбылыстың, ұғым мен түсініктің жеке

бастарын ғана емес, олардан туындап, өркендеп, бұтақтап, балалап, тарап жатқан туындыға да қатысты дүниенің бәрін (олардың атауы арқылы) түгел қамту міндеті де жатады...» [5].

Мұның бәрі «тереңдіктегі жасырын» нысанды айқындау – бір ғылыми жұмыспен шектелмейтінін, «бір еңбектің ішінде талдау мүмкін еместігін», оларды ажыратып, айырып, саралап талдау керектігін көрсетеді.

Егер ғылыми сала үшін әлем түсінікті, түсініксіз, танылған және танылмаған, зерттелген (игерілген) немесе белгісіз болатын болса, мұндай модельдер соларды тануға, жеткізуге мүмкіндік береді. Ғылымның терең қатпарын игеруге арналған менталды іс-әрекеттердің жиынтығын көрсетеді. Қабылдау үдерісі таным нысанының бөлшек-телуіне тікелей байланысты, айталық, жіктеу, ажырату, бөлу, топтастыру т.б. Қандай да бір нысанның түрі ғылыми танымның аясына түсе отырып, оның негізгі ерекшеліктерін сақтау арқылы бөлшектенетін конструктивті ұғым ретінде көрініс табады.

Сөйтіп, ғылыми дискурс үшін кеңістік – «кен», «қазына» тәрізді онтологиялық модельдермен шектесіп жатады. Онтологиялық білім қалыптастыру, әлем жайындағы бастапқы түсініктер – ғылыми дискурсты модельдеудің алғашқы кезеңіне тән. Дж. Лакофф пен М. Джонсон «онтологиялық метафора» терминін енгізген: Онтологиялық метафора – эмоцияны, оқиғаларды, әрекеттер тізбегін белгілі бір зат немесе субстанция ретінде қарастырудың амалы. Когнитивті терминдер сөздігінде оған «абстрактылы ұғымдардың кеңістіктегі шекарасын анықтау» деген анықтама берілген [1].

Кеңістік ұғымы мен көзбен көру (визуалды) арқылы қабылдаудың тығыз байланысы бар, бұлардың бірқатарын «таным – көрім (видение)» моделін репрезентациялайтын модельдеуге жатқызуға болады. Мұндай модельдер ғылыми дискурстағы «көрнекілік қағидатын» айқындайды және оның қолданысы таным мен түсініктілік деңгейінің дискурс үшін маңыздылығын көрсетеді. Мына мысалдарға назар аударайық:

1) Соңғы кездердегі зерттеулерге қарағанда, XV ғасырдан, қазақ халқының этникалық тұтастық болып құрылған кезінен басталған қазақ әдебиеті келесі ғасырлар бойына үзілмей келгенін байқаймыз [6];

2) Демек бұл анықтамаға қарасақ, осы күнгі жазба тілімізде қолданылатын [6];

3) Ойлауды екі түрлі апектіде қарауға болады: зерттеушілер ойлауды сөз еткенде, біріншіден, оны ұғым, байымдау формаларында болатын абстракті мазмұн, абстракті процестер түрінде қарайды да, екіншіден, қабылдау мен елестерді образы түрінде болатын сезім-образдардың мазмұны ретінде қарайды [7];

4) Осыларды келтіре отырып, Қ. Жұбанов олардың қазақша баламаларын көрсетеді [8].

Осы сөйлемдердегі қыстырмалар өздерінің негізгі мәндерімен (салыстыру мағынасындағы) қоса дискурс аясында жүзеге асатын ғылыми іс-әрекеттің белгілі бір дәрежедегі нәтижесін көрсету үшін қолданылған. Ғылыми кеңістіктегі авторға дейінгі бар ақпаратты қажетіне жарату, бір қарағанда, көзге байқала бермейтін дискурс ішіндегі мазмұнды көрсетеді және бұл дискурсивтік-когнитивтік талдау жүргізу барысында ғана анықталады. Дәстүрлі-функционалдық тәсіл сөйлемдердегі бар мағынаны назарға алса, дискурсивтік-когнитивтік мәнмәтін арқылы өмір сүретін, ойлау тәжірибесі мен когнитивтік операциялар негізінде қалыптасатын, модельдену сипаты болатын үзіктерді айқындайды. Мұндай үзіктер тіл мен ойдың жалғастығын ғана емес, дискурстың, соның ішінде мәтіннің түзілу заңдылықтарын құрайды. Мысалдар кеңістіктегі жалпылаушы таным мен автордың өзіндік танымын (ғылыми нысанға қатысты көрімін) ұштастыратын қызмет атқарады.

Ғылыми дискурста қабылдаудың анатомиялық-физиологиялық шектеулігі зерттеу нысандарының зерттеу назарына алынған/алынбаған ретінде беріледі және нысанды таңдау, қарастыру барысында бұл маңызды белгілердің бірі болып саналады. Тілдік жағынан бұл әртүрлі жолдармен беріледі: алғаш, алғаш рет, тұңғыш, дәстүрлі зерттеу, ертеден т.т.

Ғылыми дискурс үшін маңызды модель тірі/жанды ұғымдарының жансыз нәрселермен байланысынан өрбиді. Жанды және жансыз арасындағы мұндай байланыстың бір көрінісі – белгілі бір ғылыми мәселелердің өзектілігіне орай туындайды.

Үлкен рөлге ие, үлкен рөл ойнайды, өзіндік орны бар тәрізді қолданыстар ғылыми дискурстағы шындықты бейнелеудің өзіндік жолдарын көрсетеді. Ғылыми дискурс үшін бұлар екіншілік модель-дейтін жүйе болып табылады және динамикалық сипатта өріс алады. Екіншілік болатын себебі олардың жалпы шындықты модельдеудің ежелгі және дәстүрлі тәсілі ретіндегі алғашқы қызметі бар, әсіресе салт-дәстүр мен бейнелеу саласы. Ғылыми дискурста ойын моделі түрлі аспектілер бойынша қолданылады, осы модель бойынша метафоралану ойынның түрлі ерекшеліктерін, шартын қамтиды. Ойын – әдетте белгілі бір талаптар бойынша жүзеге асатыны белгілі, кейді виртуалды шындықты жасау үшін қолданылады. Мысал үшін тарих сахнасында, әлемдік аренада, рөл атқару тәрізді әсіресе, гуманитарлық салада көп ұшырасатын метафоралану құбылыстарын алуға болады.

Сөйтіп, сөз болған модельдер ғылыми дискурстағы коммуникативті-когнитивті кеңістікті қалыптастырады, соны ұйымдастыруға қызмет ететін басты тетік. Метафоралану үдерісі осы орайда білімді онтологизациялау рөлін атқарады, ғылыми қатынас пен ғылыми қызмет жүзеге асатын ғылыми дискурстың метафоралану кеңістігін айқындайды, метафораланудың ғылым атаулыға да жат емес екендігін, таным үдерісіндегі әлеуетін көрсетеді.

Әдебиет

1. Оразалиева Э. Когнитивтік лингвистика: қалыптасуы мен дамуы. Ғылыми монография. – Алматы: «Ан Арыс», 2007, 215, 281-283 бб.
2. Жұбанов Қ. Қазақ тілі жөніндегі зерттеулер. – Өңд., 3-бас. – Алматы, Мемлекеттік тілді дамыту институты, 2010, 34-б.
3. К. Аханов. Тіл білімінің негіздері, 6-б.
4. А.Қ. Ахметов. Физика, 3-б.
5. Қайдар Ә. Қазақ этнолингвистикасы // Ғылымдағы ғұмыр. Мақалалар, баяндамалар жинағы. – Алматы: «Сардар» баспа үйі, 2014/ 494-495 бб.
6. Р. Сыздықова. Абай және қазақтың ұлттық әдеби тілі, 25, 30-б.
7. К. Аханов. Тіл білімінің негіздері, 45-б.
8. І. Кеңесбаев. Профессор Құдайберген Қуанұлы Жұбанов / Кітапта: Жұбанов Қ. Қазақ тілі жөніндегі зерттеулер, 19-б.

СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУДЫ ДАМУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Ж.К. Архабаева

№11 ЖОББМ, Екібастұз қ., Павлодар облысы

*Бар ізгілік тек білімнен алынар,
Біліммен аспанға жол салынар.*

Жүсіп Баласағұн

«Адам ұрпағымен мың жасайды» – дейді халқымыз. Ұрпақ жалғастығымен адамзат баласы мың емес, миллиондаған жылдар жасап келеді. Жақсылыққа бастайтын жарық жұлдыз – оқу. «Надан жұрттың күні – қараң, келешегі – тұман» – деп Міржақып Дулатов айтқандай, егеменді еліміздің тірегі – білімді ұрпақ.

«Білім деген биік шың. Оған самғап қыран да, жорғалап жылан да шығады. Алаштың ұл-қызы білім атты биік шыңға қыранша самғап шығуы керек» – деп Елбасы Н.Ә. Назарбаев айтқандай, қыранша самғап шығатын ұрпақты тәрбиелеп оқыту біздің – ұстаздардың алдына үлкен міндет қойып отыр.

Елімізде жүргізіліп жатқан білім саясаты әлемдік білім кеңістігімен ықпалдасуға бағдарланған. Әлемдік білім кеңістігіндегі білім берудің басымдық мақсаты – өзгермелі өмір жағдайына тез бейімделетін, өз жолын дұрыс таңдай білетін, оң шешім қабылдай алатын тұлға дайындау, сапалы білім беру, ғылымды дамыту болып отыр. Осы орайдағы білім ордасы – мектеп, ал мектептің жаны – ұстаз. Ахмет Байтұрсынов айтқандай: «Мұғалім қандай болса, мектеп һәм сондай

болмақшы. Яғни мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы». Заман талабына сай мұғалімдердің іс-тәжірибесіндегі заманауи өзгеріс оқу үдерісінде орын алып жатқаны барша ұстаздар қауымына белгілі.

Кембридж университеті мен «Назарбаев Зияткерлік мектептері» дербес білім беру ұйымы бірлесіп жасаған жаңа бағдарлама бойынша білім беру үдерісі біршама өзгереді. Мұнда балаларға білім дайын күйінде берілмейді, керісінше оқушылардың өздерін еркін ұстауға, ойлануға мүмкіндік жасалады. Олар өз беттерімен және өзара әрекеттесе оқып-үйреніп, ортақ бір шешімге келуге бағытталады. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту-Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында 2012-2016 жылдарға арналған «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту» жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспарын қабылдап, жүзеге асыруды міндеттеген болатын. Дамыған елдердің қатарына қосылу еліміздің білім жүйесінде көптеген жаңартуларды енгізуді қажет етіп отыр. Оның барлығы Ұлттық жоспарда айқын міндеттелген. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру іс-қимыл жоспары мен 12-жылдық білім жүйесіне көшу жоспарының алға қойған мақсаттары бір-бірімен астасып, бір-бірін толықтырып отырған, яғни тұлғаның кәсіби тұрғыда өзін-өзі анықтауы, оқушыда шығармашылық және инновациялық қызметке деген қажеттілікті қалыптастыру болып табылады. «Орта білім беру жүйесінде әлемдік жоғары деңгейге қол жеткізген анағұрлым танымал оқыту әдістемелері арасында сындарлы теориялық оқытуға негізделген тәсіл кең тараған. Сындарлы оқытудың мақсаты – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімдерін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету» [1]. Осы мақсаттың орындалуы үшін «Сын тұрғысынан ойлау» модулінің маңызы зор. Сондықтан да қазіргі таңдағы әрбір ұстаздың да, оқушының да іс-әрекеті ерекше шығармашылық сипатта болуы керек. Сабақ барысында оқушының ізденуі мен зерттеу дағдыларын қалыптастыра отырып, пәнге деген қызығушылықтарын арттыру үшін сын тұрғысынан ойлау модулі оқушылардың да, мұғалімдердің де сыни тұрғыдан ойлауды дамытуды саналы және оймен қабылдауын көздейді.

Сын тұрғысынан ойлау – Қазақстандағы оқыту мен оқуды дамыту үшін өзекті болып отырған жетекші заманауи педагогикалық ұғым. «Сын тұрғысынан ойлаудың маңызды ерекшеліктерінің бірі оның пайымдауларды талдауға және құрылымдауға, кәсіптік қызмет саласына тәуелсіз білім алуға үйретуінде. Оның шеңберінде «қалай?», «қашан?» және «неліктен?» деген сұрақтар қаралады, жалпы қарастыру мән-мәтінінде осы немесе басқа да қорытынды жасалады.

Адамның жиі ақпараттың үлкен ағынымен бірде-бір қалатыны жасырын емес, дегенмен, ақпаратты меңгеріп қана қоймай, оны сын

тұрғысынан бағалау, ұғыну, түсіну және оны күнделікті өмірде қолдану қажет. Ал сын тұрғысынан ойлау осы дағдыларды дамытуды ұйғарады.

Сын тұрғысынан ойлау – идеялар мен бар мүмкіндікті шығармашылықпен қарап жақындастыратын концепциялар мен ақпараттарды қайтадан түйіндеп тұжырымдайтын күрделі құбылыс. Сыни ойлау деген – әр жеке тұлғаның кез келген жағдайдағы мәселені ойлап, зерттеп қорытып, өз ойын еркін ортаға жеткізе алуы. Ол – әр мәселеге байланысты өз пікірін айту оны дәлелдей алу, сонымен қатар басқалардың пікірлерін дәлірек қарастыруды және сол дәлелдемелердің қисынын зерттеу дегенді білдіреді. Сын тұрғысынан ойлауды дамытуға бағытталған білім беру оқушыға білімді өз бетінше алуға ғана емес, сонымен қатар оны ары қарай қолдануға мүмкіндік береді. Сын тұрғысынан ойлау сабақтарында оқушы өзін-өзі еркін ұстап, өзгеге сенімін, жылуын күшейтеді. Кейде өзгеге көмектессе, кейде өзіне көптің көмегі қажет болады. Оқушыларға сын тұрғысынан ойлауды үйретуді біз өзіміздің сабақтарда бастаймыз. Ол қалай жүзеге асырылады?

Конфуций айтқан екен: «Танымның үш жолы бар: ең оңайы – еліктеу, ең ащысы – тәжірибе, ең мәртебелісі – ойлау», – деп [4]. Сондай-ақ, сын тұрғысынан ойлау бойынша сабақты өту кезеңдерінің де үш сатысы бар. Біріншісі – тақырыпқа қызығушылықты ояту, екіншісі – мағынаны ажырату, танып білу, үшіншісі – ой толғану.

Біріншіден, сабақтың мақсаттарын жақсы ойластыру қажет. Олар қол жеткізілетіндей, нақты, түсінікті болуы тиіс.

Екіншіден, «сын тұрғысынан ойлау сұрақтар қоюдан және шешуі қажет мәселелерді анықтап алудан басталады. Сабаққа дайындалу барысында оқушылардың алдында тұрған мәселелер шеңберін анықтап алуымыз керек, ал ары қарай оқушылар оған дайын болған кезде оларға осы мәселелерді өз беттерінше тұжырымдауға көмектесуі керек.

Сабақтағы маңызды келесі саты сабақ барысында шешуге тиесілі бірқатар мәселелер анықталатын ой шақыру сатысы болып табылады.

«Ой шақыру сатысы жаңа ақпарат алуға алып келеді... Осы сатыда мұғалім оқушылардың осы тақырып бойынша бар білімдеріне ой шақыртады, олардың ойлау әрекетін жандандырады, сонымен қатар мақсаттарды түзеу және нақтылау жүреді. Оқушылар өз кезегінде, игерілген тақырып бойынша оларға не белгілі екендігін естеріне түсіреді, ақпаратты жүйелейді, жауап алғылары келетін сұрақтар қояды» [3].

Осы сатыда мұғалім өз алдына келесідей міндеттер қоюы тиіс:

Оқушылардың тақырып бойынша бар білімдерін көкейкесті ету және жинақтап қорыту;

Игерілетін тақырыпқа деген қызығушылықты ояту;

Оқушылардың игерілетін тақырып бойынша осы сәттегі білім деңгейін анықтау.

Ой шақыру сатысында біз барлық оқушыларды зерттеу аясындағы сұхбатқа тарту мақсатында «Миға шабуыл» стратегиясын қолданамыз,

соның нәтижесінде олар әдетте мәселе тудыратын тақырыпқа қамтылады. Жоғары деңгейдегі тапсырмалар – топ ішіндегі байланыстың жақсаруына алып келеді; қиындықсыз мәселеден шығуға жәрдемдеседі; сайысқа түсу рухының пайда болуына ықпал етеді, ол сондай-ақ, ауызбірлікке алып келеді; олар сонымен қатар өте маңызды болып табылатын зияткерлік ойлау әрекетін дамытады. Сонымен, ой шақыру сатысы бар білімді көкейкесті ету және жаңа деңгейге өту үшін қажет.

Үшіншіден, «сын тұрғысынан ойлау сендірерлік дәлелдемелерге ұмтылады. Сын тұрғысынан ойлайтын адам мәселенің өзіндік шешімін табады және осы шешімді қисынды, негізделген дәлелдермен бекітеді. Ол сондай-ақ сол мәселенің басқа да шешімдері болуы мүмкін екендігін мойындайды және өзі таңдаған шешімнің басқаларына қарағанда қисынды әрі оңтайлы екендігін дәлелдеуге тырысады». Дәлелдерді, шешімдерді оқушы ұғыну сатысында табады.

«Ұғыну – бағытталған, тиянақты жұмыс жүргізілетін саты... Осы сатыда оқытушының қызметі жаңа ақпаратпен тікелей жұмыс жасау барысында оқушылардың игерілетін тақырыпқа деген қызығушылығын сақтап қалу және оқушыларды «ескі» білімнен «жаңасына» жеткізу болып табылады.

Ұғыну сатысы мұғалімнің алдына келесі міндетті қояды – оқушыларды жаңа ақпаратты белсенді алуға, ұғынуға, оның қоршаған ортамен байланысын саралауға ынталандыру. Оқушы дәл осы сатыда өз сұрақтарына жауап алады, қандай да бір қорытындылар, шешімдер жасайды. Осы мәселелердің, сұрақтардың шынайы өмірге барынша жақын болғаны, өзекті болғаны абзал.

Төртіншіден, «сын тұрғысынан ойлау өзіндік ойлау әрекетіне қатысты рефлексия дағдыларының, түсініктермен, пайымдаулармен, ой қорытындыларымен, сұрақтармен жұмыс жасай білу қабілетінің болуын, талдау қызметіне, сондай-ақ басқа адамдардың осы тектес мүмкіндіктерін бағалауға қатысты қабілеттерді дамытуды ұйғарады».

«Рефлексия сатысында сабақта меңгерілетін ақпарат өзіндік білімге түрленеді. Ол ақпаратты жүйелендіруге, жаңа идеялар тудыруға, бұрындары қойылған мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған». Осы сатыда бірыңғай ұғыну, алынған ақпаратты жинақтап қорыту жүреді, сондықтан ол мұғалім үшін де, оқушы үшін де маңызды. Балалар өз білімдерін жинақтайды, ал мұғалім оқушының қандай деңгейде екендігін көреді.

Сын тұрғысынан ойлауда оқушы болжайды, зерттеп, қорытып, өз ойын жеткізеді, негізін ашады, сұрыптайды, талқылайды, сын көзбен қарайды, пікірін дәлелдейді, пікір алмасады, ортақ пікірге келеді, мақсатқа жетеді, өзін-өзі басқарады, топпен жұмыс істеуге үйренеді, жан дүниесін өзгертеді, ойлауды дамытады, қызығушылықты арттырады, кез келген сабақты меңгереді, оқушы өзін-өзі тәрбиелейді.

Сын тұрғысынан ойлау арқылы білім алушы өз бетінше ізденуге үйренеді, сұрақ қойып, сұрақтарға жауап беруге машықтанады, тақырыпқа жан-жақты түсінігін аңғарта отырып ынтасын одан әрі дамытуға мүмкіндік жасалады, ой идеясының ішкі астарына үңілуге, өзекті мәселені терең барлауға бағыт беріледі, ақпаратты саралауға, жүйелі жүргізуге дағдыланады, өз өміріне, қоршаған ортаға сын көзбен қарауға үйренеді, білім алушының ой-қиялының дамуына, пікір айтуына еркіндік беріледі, шыншылдық, әділдікке дағдыланады, өзгенің пікірімен санасуға үйренеді.

Сын тұрғысынан ойлауды практикаға енгізу және мақұлдау нәтижесінде келесідей қорытындылар жасауға болады:

- сын тұрғысынан ойлау технологиясы оқу үдерісіне деген қызығушылықты арттырады;
- әртүрлі жанрдағы мәтіндерді жазу дағдыларын қалыптастырады;
- кез келген күрделі ақпаратпен өз бетінше талдау және бағалау жұмыстарын жүргізу қабілеттерін дамытады;
- алған білім, дағды, біліктерін жаңа жағдаятта қолдана алуына қажетті дағдылары дамытылады;
- қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырады.

Сын тұрғысынан ойлауды игеру және қолдану мұғалімге не береді? Біріншіден, біз оқушының өз ой қорытындысын, оның дауысын ести аламыз. Екіншіден, балаларға сенуді үйретеміз. Сын тұрғысынан ойлау стратегияларын қолдану сабақта өте маңызды болып табылатын танымдық әріптестік атмосферасын құруға; оқушылардың оқытылатын пәнді түсіну дәрежесін бағалауға; айналадағыларға оң көзбен қарауға; оқу үдерісін жаңашаландыруға мүмкіндік береді.

Сын тұрғысынан ойлау оқушыларға не береді?

Балалар басқа оқушылармен еркін пікір алмасуды үйренеді; өз ойларына дәлелдер келтіру дағдыларына ие болады; өз беттерінше ақпарат іздейді және іріктейді және ең бастысы, өз ойларын айта алады, сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу қабілеті артады.

Практика көрсеткендей, сын тұрғысынан ойлауды дамыту арқылы тұлғаның бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын, қабілетінің дамуын ескере отырып, функционалдық сауаттылығына қол жеткізуді қамтамасыз етіп, жан-жақты дамыған, мектепте алған білімін өмір бойы пайдалана алатын тұлға өсіру – бізге жүктелген үлкен міндет деп түсінгеніміз жөн.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру – білім алудағы дербестікті, ақпарат пен технологияны пайдалана білуді, проблемаларды шешуді, іскерлік пен сыни тұрғыда ойлауды қарастырады.

Сократ: «Біреуді бір нәрсеге иландырғың келсе, құр сөзбен уағыздама, одан да бірге әрекеттен. Дені сау бала өзінің өмір сүрген уақытындағы табиғат заңы, саясат заңы білімін онсыз да біледі. Енді оны ғылымға түсірту – мұғалімнің жұмысы» – деп ұстаздың бақылаушылық рөлін белгілеп береді.

Сонымен бала жас кезінен-ақ еркін ойлауға, алдына қойған істі жоспарлап, оны соңына дейін жеткізуге, кедергіге қарсы тұруға бейімделгені жөн. Сондықтан әр сабақта оқушылардың кез келген мәселеге сыни көзқарасын қалыптастырып, оларды ашық, еркін сөйлеуге баулу – әр мұғалімнің міндеті деп ойлаймын.

Төменде келтіріліп отырған 7-сыныпта геометрия пәнінен Блум таксономиясы бойынша құрылған қысқа мерзімді сабақ жоспары.

Сабақ жоспары		
Сабақтың тақырыбы	Шеңбер және дөңгелек	
Сабақ мақсаты	Шеңбер және дөңгелек тақырыбы бойынша алған білімдерін бекіту, есеп шығаруда қолдануды үйрену	
Күтілетін нәтиже	А) Шеңбер мен түзудің, екі шеңбердің орналасу сызбаларын жасайды, формуланы қолданып есеп шығарады В) Осы тақырып бойынша алған білімдерін айқын тұжырымдайды. С) Осы тақырып бойынша алған білімдерін тұжырымдайды, жалпылайды	
Оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер	«Сенемін, сенбеймін» стратегиясы, жоғарғы және төмен дәрежелі сұрақтар, тест, интербелсенді тақта, кеңейтілген деңгейлік тапсырма.	
Барлық оқушыларды сабаққа тарту жұмысы	Сергіту сәті, «Сенемін, сенбеймін» стратегиясы, жеке кеңейтілген деңгейлік тапсырмалар, тест, Кері байланыс	
Үйрену барысын бағалау	Формативті бағалау, критерийлер арқылы бағалау.	
Негізгі дереккөздер, құрал-жабдықтар	Дидактикалық үлестірме материалдар, Интерактивті тақта, электрондық оқулық	
	Мұғалім әрекеті	Оқушы әрекеті
Ұйымдастыру	Оқушылармен амандасамын. Оқушыларды ортаға шаттық шеңберіне тұрғызып сергіту сәтін өткіземін. Оқушыларды «хорда», «радиус», «диаметр», «центр», «доға» сөздері бойынша 4-тен топқа бөлемін.	Орын-дарынан тұрады. Шеңберге тұрып, кезекпен бір сөзбен жақсы тілектерін айтады.

Кесте жалғасы

Білу, түсіну 7 мин	«Сенемін, сенбеймін» ойыны				Оқушылар жеке тапсырмаларды орындайды, өздерін және бір-бірін критерий бойынша бағалайды.
		Сұрақтар	“+” сенемін, “-” сенбеймін		
		1. Қисық сызықтардың ең қарапайымы - шеңбер?			
		2. Ертедегі үнділер, «радиус» сөзін білмесе де, шеңбердің негізгі элементі радиус деп есептеген дегенге сенесіз бе?			
		3. «радиус» сөзі алғаш рет 16 ғасырда кездескен дегенге сенесіз бе?			
		4. «Радиус» латын тілінен аударғанда «сәуле» деген сөз дегенге сенесіз бе?			
		5. Берілген периметрлердің ішінде ең үлкен аудан шеңбермен шектелген дегенге сенесіз бе?			
		6. Бір кездері «дөңгелекпен жүру» деген «прогресс» дегенді білдірген дегенге сенесіз бе?			
		7. «Жанаманың» анықтамасы алғашқы геометрия оқулығы Евклидтің «Бастамаларында» кездеседі дегенге сенесіз бе?			
Қолдану 10 мин	Тест тапсырмасы. Электрондық оқулықтан тест беріледі.				Тест тапсырмасын орындайды. Жұпта дұрыс жауап бойынша бірін бірі тексеріп, бағалайды.

Кесте жалғасы

Талдау Топтық жұмыс 10 мин	Топтарға тапсырма Шеңбер және дөңгелек тақырыбына 1-топ. Жоғары деңгейлі сұрақтар құрастыру 2-топ. Постер салу 3-топ. Сөзжұмбақ құрастыру 4-топ. Венн диаграммасын салу 5-топ. Шеңбер мен дөңгелектің өмірдегі қолданысы	Топтар өздеріне берілген тапсырмалар бойынша жұмыс жасайды. Жұмыстарын қорғайды. Формативті бағалайды.
Жинақтау 10мин	Өздік жұмыс(PISA тапсырмалары) 1.Егер тісті доңғалақтың екі қатар тұрған тістері арасындағы шеңбердің доғасы 15°-қа тең болса, онда тісті доңғалақтың неше тістері бар екенін табыңдар. <i>Жауабы:</i> 24. 2.Тісті доңғалақтың 12 тістері бар. Егер бұл доңғалақ бір айналым жасағанда онымен тіркескен екінші доңғалақ 120о-қа ғана бұрылса, екінші тісті доңғалақтың неше тісі бар екенін табыңдар. <i>Жауабы:</i> 36 3. «Беларусь» ауылшаруашылық тракторының алдыңғы және артқы доңғалақтарының диаметрлері сәйкесінше 60 см және 120 см-ге тең. <i>Сұрақ.</i> Егер алдыңғы доңғалағы артқыға карағанда 1000 айналым артық жасаса, «Беларусь» қанша қашықтықты (километрмен) жүріп өткен? ($\pi = 3$ деп қабылдаңдар). <i>Жауабы:</i> 1,8 км.	Бағалау оқушылардың алған білімді өмірде қолдана білу дағдысына байланысты
Қортынды. Рефлексия 5мин	<i>Маған не ұнады? Мен не үйрендім? Мен үшін жаңалық болды? Мен мынаны түсінбедім? (Сұрақтарға жауап бере отырып рефлексия парағын толтыру арқылы алған білімдерін тексеріп, кері байланыс орнату)</i> Сабак бойы жұмыстану бойынша оқушыларды формативті бағалаймын. Оқушылар өзін-өзі бағалайды	Оқушылар бүгінгі сабақтан алған әсерлерін қағазға мына сұрақтар бойынша жазып береді.

Сәтті тұстары: Сабақтарымда жаңа технологияны пайдалана отырып, мынадай қорытындыға келдім. Оқушылар математика сабағында: күрделі үдерістерге ауызша, жазбаша түсініктеме бере алуы; өз ойына дәлелдер келтіріп, сөйлей алуы; тақырыпқа байланысты шығармашылық идеяларды ортаға салуы; бақылау жүргізу; оқу-шылардың топта қызыға жұмыс жасауы; жұмыстарын қорғау кезінде бәсекелестік байқалуы; білмекке құмарлықтарының артуы; сұрақ, сөз-жұмбақ құрастыруға машықтанып қалғандығы; проблеманы бірлесіп шешуге жетіскендігі; функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатында берілген PISA халықаралық зерттеуі тапсырмасын орындауда қызығу-шылығы мен ерекше белсенділігінің көрінуі.

Сәтсіз тұстары: Уақытты тиімді пайдаланбау. Шудың молайып кетуі. Оқушылардың есте сақтау қабілеттерінің нашарлығы жұмыс кезінде кедергі келтірді. Бағалаукезінде нақтылықтың болмауы. Кері байланыс беру кезінде ойларын жинақтап жаза алмау фактілері орын алды.

Нені жақсартуым керек: Қызықты тапсырмалар бере отырып, есте сақтау қабілеттерін жетілдіру. Күрделі сұрақтар құрастыру дағдыларын дамыту. Кйбір оқушыларды өз ойларын жүйелі жеткізуге қалыптастыру

Әдебиет

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық I, II, III деңгей
2. Математика және физика ғылыми-әдістемелік журналы 2013 №3
3. Н.Ә. Назарбаев. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты. – 2012 ж. «Ана тілі» газеті,
4. Педагогика және психология
5. PISA-2015 халықаралық зерттеуге дайындықты әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету – әдістемелік жинақ. Астана 2015

ПРОЦЕСС ФОРМИРОВАНИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА

А.С. Ахметов

ПГПИ, г. Павлодар

Главной задачей современной высшей школы является раскрытие способностей каждого студента, воспитание личности, готовой к жизни в высокотехнологичном, конкурентном мире. Концепция модернизации образования указывает на необходимость подготовки высоко квалифицированного специалиста, обладающего новым критическим мышлением, высокой мобильностью, компетентностью, толерантностью, готового к постоянному профессиональному росту. Указанные требования связаны с необходимостью формирования и развития критического мышления студентов, являющегося неотъемлемой и необходимой частью их профессиональной компетентности [1, с.337].

Многие люди считают, что нет необходимости в отдельном изучении критического мышления, т.к. оно всегда используется в нашей жизни само по себе. Однако, стоит заметить в данном случае эти люди «искажают» данное понятие, «отдаляются» от понимания его содержания. Не секрет, что любые наши решения и поступки зависят во многом от качества нашего мышления, т.е. недостаточно верное мышление влечет за собой и низкое качество жизни (недостаток времени, денег, знаний и т.д.). Отсюда следует, что формирование и стимулирование развития данного типа мышления должно развиваться систематически, т.е. сопоставимо и соизмеримо с требованиями нашей повседневной жизни.

Безусловно, можно считать, что критическое мышление – это тип мышления о любом предмете, его содержании или какой-то проблеме, в котором думающий человек улучшает качество своего мышления посредством качественного использования интеллектуальных стандартов и структур, присущих общему типу мышления.

Например, если обратить внимание на последние исследования ученых в области критического мышления, то можно увидеть, что в последние десятилетия немало работ видных философов-педагогов образования посвящено кризису образования в мире, что, несомненно, относится и к казахстанской системе образования.

На сегодняшний день, отечественная система образования нуждается в дальнейшем совершенствовании. Вместе с тем, появляется немало проблем. В чем причина появления этих проблем?

Одна из причин кроется в противоречии в развитии общества, суть которого заключается в разрыве между декларируемыми и желаемыми целями и ценностными ориентациями людей и их реальными мотивационными установками, общими и профессиональными компетенциями, выраженными в виде конкретных умений при реализации практической деятельности. При декларировании общих целей общества система образования и каждый человек стремятся к развитию, инновациям, разнообразию способов достижения целей, к самостоятельному принятию решений, к коллегиальности и применению демократических свобод на всех уровнях, проявлению инициативы, гибкости и т.д. В реальной социальной и профессиональной жизни люди слабо мотивированы к эффективному взаимодействию в коллективе, рефлексии по поводу ошибок и недостатков, самостоятельности в принятии решений, к творчеству и инновациям [2].

Отсюда можно сделать вывод, что в качестве новых подходов, позволяющих сформировать необходимые компетенции студентов вуза, необходимо выбрать концепцию формирования критического мышления в организации учебной, учебно-исследовательской и научно-исследовательской деятельности студентов.

Критическое мышление исторически выступало как наиболее практически ориентированное и педагогически значимое приложение теоретических результатов, полученных формальной и неформальной логикой. В своих работах Д. Дьюи высказал мнение о важности формирования критического мышления, так как «в процессе именно его развития ученик путем экспериментирования, исследования открывает для себя новые истины» [3, с.45].

Что такое критическое мышление? Существует несколько определений понятия «критическое мышление». Все они довольно близки по смыслу. Приведем одно из самых простых, передающее суть: критическое мышление – это использование когнитивных техник или стратегий, которые увеличивают вероятность получения желаемого конечного результата [4].

Критическое мышление – это точка опоры, естественный способ взаимодействия с идеями и информацией. Мы стоим перед проблемой выбора информации. Необходимы умения не только владеть ею, но и критически оценить, осмыслить, применить. Получая новую информацию, обучающиеся должны научиться рассматривать ее с различных точек зрения, делать выводы относительно ее ценности и точности. На занятиях по иностранному языку в техническом вузе необходимо привлекать информацию, при которой обучающийся должен осознавать, что изучение иностранного языка в большей степени связано с его личностью и интересами, нежели с заданными преподавателем приемами и средствами обучения [1, с.338].

Критическое мышление часто понимается как мышление, преодолевающее все сомнения и трудности с одной стороны, и обеспечивающее осмысленный, аргументированный выбор вариантов для принятия решения, с другой [5, с.165].

Следует отметить мнение Е.Д. Климовой, которая «...находит актуальным и значимым исследование теоретической основы развития у студентов навыков критического мышления для того, чтобы грамотно внедрить эти положения в процесс обучения, сформировать техники критического мышления, сделать результаты обучения студентов более осмысленными и эффективными, осознавая, что развитие критического мышления стало новой важной составляющей современного высшего профессионального образования, важным фактором профессиональной компетентности студента» [6, с.211].

Изучая особенности критического мышления нельзя не уделить внимание вопросу о соотношении формальной и неформальной логики.

Что такое формальная и неформальная логика? Здесь необходимо обратить внимание на исследования известного российского философа И.Н. Грифцовой, которая считает, что «...В исходном пункте своего анализа и формальная, и неформальная логика ставят однотипные задачи – выявить структуру рассуждения и его элементов. В этом

заключается их общность, позволяющая считать неформальную логику видом логики. Принципиальное отличие определяется тем уровнем абстракции, на котором представляется структура рассуждения, и теми оценками, с которыми подходят к рассуждению в этих двух системах логики, а также отношением к использованию формализованных исчислений в качестве методов анализа. Формальная логика, следуя своей основной установке выявить логическую форму рассуждения, стремится максимально освободиться от естественного языка (дескриптивных терминов). Для неформальной логики характерно внимание к рассуждениям, выраженным в естественном языке, с присущими им естественной многозначностью, неопределенностью, незавершенностью. Другое отличие формальной и неформальной логики проходит по линии трактовки логических процедур, в первую очередь, рассуждения, с точки зрения их индивидуальной или коллективной природы. В основе неформальной логики лежит взгляд на знание как на свойство сообщества, а не только индивида, цель познания видится не в построении ясного знания на надежном фундаменте самоочевидности, а в улучшении и расширении знания с помощью сомнений и вопросов [7, с.99].

Неформальную логику не следует противопоставлять формальной логике, тем более рассматривать ее как форму отрицания последней (что свойственно некоторым наиболее радикальным неформальным логикам). Неформальная логика анализирует «естественные» рассуждения, не стремясь подогнать их под стандартные структуры формальной логики, она чувствует себя более свободной в рассмотрении тех аспектов осуществления субъектом логических процедур, которые носят принципиально «антропологический» характер, являются следствием укорененности человека, рассуждающего о жизни, в самой этой жизни. В этом смысле неформальную логику можно рассматривать как реализацию «феноменологического» подхода в логике, а ее «недостаточная» теоретичность и отсутствие собственных формализованных методов делают ее более доступной для изучения и применения в реальной жизни. В то же время, проводя «первичную обработку логического материала», неформальная логика не только не исключает, но привлекает те методы формальной логики, которые являются адекватными для конкретного случая, и, в свою очередь, может обладать эвристической значимостью для формальной логики [7, с.100].

Процесс формирования критического мышления это – процесс воспитания и обучения, в результате которого развиваются и актуализируются природные качества личности: самостоятельность, любознательность, восприимчивость, уверенность в себе, коммуникабельность, свобода выражения мыслей, развитие которых в совокупности позволят студенту наиболее эффективно познавать новый материал, мыслить критически и в конечном итоге быть конкурентоспособным специалистом по своей специальности.

По мнению Еникеева М.И. при оценивании критичности мышления важно принимать во внимание следующие основные качества мышления:

- логичность мышления, характеризующаяся строгой последовательностью рассуждений, учетом всех существующих сторон в исследуемом объекте, всех возможных взаимосвязей;

- доказательность мышления, проявляющаяся в способности использовать в нужный момент такие факты, закономерности, которые убеждают в правильности суждений и выводов;

- широта мышления, которая заключается в способности охватить вопрос в целом, не теряя из виду всех данных соответствующей задачи, а также в умении видеть новые проблемы;

- ригидность (негативное качество мышления) – негибкое, предвзятое отношение к сущности явления, преувеличение чувственного впечатления, приверженность шаблонным оценкам [8, с.183].

В заключение можно поставить вопрос: Какой результат может дать нам критическое мышление?

Человек с хорошо развитым критическим мышлением:

- обладает умением постановки вопросов и уяснения проблем, которые нужно решить, т.к. человек по своей природе любопытен, ему всегда хочется узнать что-то новое, описать и объяснить изучаемый материал. Отсюда выделяется подлинный познавательный процесс посредством критического мышления;

- формулирует свои идеи, оценки и убеждения независимо от остальных, т.е. никто не может думать критически за нас, мы делаем это исключительно для самих себя (индивидуальный характер);

- умеет собирать и обрабатывать информацию, которая является отправным, а отнюдь не конечным пунктом критического мышления. Сами знания (без которых человек не может мыслить критически) создают мотивацию у человека в решении задач;

- формирует умения убедительной аргументации, посредством критического мышления. Критически мыслящий человек находит собственное решение проблемы и подкрепляет это решение обоснованными доводами (фактами).

- эффективно общается с другими при выработке решения, т.е. процессы коммуникации между людьми, т.к. критическое мышления – это явление социальное, направлено на общение и обмен знаниями между людьми.

Таким образом, можно утверждать, что развитие критического мышления будет способствовать качественному усвоению изучаемого материала и давать возможность студентам реализовать свой потенциал и творчество, что в итоге даст возможность готовить вузам высококвалифицированных специалистов.

Литература

1. Агафонова Е.А. О формировании и развитии критического стиля мышления у студентов на занятиях по иностранному языку в техническом вузе [Текст] / Е.А. Агафонова // Молодой ученый. – 2012. – №3. – С. 337-339.
2. Плотникова, Н.Ф. Критическое мышление и его формирование в высшем учебном заведении [Электронный ресурс] / Н.Ф. Плотникова. – Режим доступа: http://ifets.ieee.org/russian/depositary/v12_i1/pdf/6r.pdf - (Дата обращения: 10.08.12).
3. Дьюи, Д. Психология и педагогика мышления [Текст] / Д. Дьюи. – М.: Лабиринт, 1999. – 192 с.
4. Халпер, Д. Психология критического мышления [Электронный ресурс] / Д. Халпер. – Режим доступа: <http://academy.odportal.ru/documents/akadem/bibl/education/supporting/2.1.html/> – (Дата обращения: 15.07.09).
5. Кукушкина, Ю.А. Критическое мышление как фактор профессиональной компетентности программистов [Текст] / Ю.А. Кукушкина, В.Ф. Спиридонов // Психология: Журнал Высшей школы экономики. – 2008. – № 1. – С. 165-174.
6. Климова, Е.Д. Критическое мышление как фактор профессиональной компетентности (на примере менеджеров) [Текст] / Е.Д. Климова // Вектор науки ТГУ. – 2012. – № 2 (20). – С. 209-212.
7. Грифцева, И.Н. Логика как теоретическая и практическая дисциплина (к вопросу о соотношении формальной и неформальной логики) [Текст] / И.Н. Грифцева. – М.: Эдиториад УРСС, 1998. – 152 с.
8. Еникеев, М.И. Общая и социальная психология. Учебник для вузов [Текст] / М.И. Еникеев. – М.: Норма, Инфра, 1999 – 624 с.

ӘЛЕУМЕТТІК - МӘДЕНИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІҢ ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДА АЛАТЫН ОРНЫ

Г.К. Ахметова

Б. Ахметов атындағы Павлодар педагогикалық колледжі, Павлодар қ.

Қазіргі таңда дүниежүзілік мәдениеттің дамуы, халықтың сана-сезімінің өсуі, дүниежүзілік қауымдастыққа кіруі бұрыннан сіресіп қалған пікірлер мен қағидаларды сын көзбен қарап, жаңаша әдістемелік қатынас тұрғысынан ойлау мен жан-жақты әрекетімізді ұйымдастыру бүгінгі күннің кезек күттірмес өзекті мәселесіне айналып отыр. Мұндай жағдайда ұлтаралық мәдениеттің, коммуникативтік қарым-қатынастың күшеюі табиғи нәрсе.

Еліміздегі білім берудің барлық сатыларында халықаралық қатынас тілдеріне үйретуде коммуникативтік әдіс-тәсілдерді қолдану кеңінен қанат жаюда.

Бұл реттегі оқыту мазмұнында тілді нақты бір жағдайларға байланысты қолдануды анықтап, себепші болатын, сондай-ақ, оқушының немесе студенттің басқа тілдегі коммуникативтік хабардарлығына әсер ететін фактор ретінде әлеуметтік-мәдени компонентке басты назар аударылады.

Шетел тілін оқытуда коммуникативті бағыттың дамып, таралуымен тілді қолдануда белгілі бір әлеуметтік-мәдениеттік ситуацияларға маңызды көңіл бөлінуде.

Қазіргі таңда шетел тілін коммуникативтік тұрғыдан оқытудың кеңінен таралып, дамуына байланысты тілді белгілі бір әлеуметтік және мәдени жағдайларға байланысты қолдануға көбірек көңіл бөліне бастады. Осы уақытқа дейін қолданылып жүрген жекелеген бір сөйлем немесе фраза төңірегінде ғана қарастырылатын *аудиолингвальды әдіс* студентті өзінің ішкі ойларын басқа тілде бірден жеткізе білуді үйретуге жарамсыз екендігі анық болып отыр.

Коммуникативті қарым-қатынас тұрғысында оқытудың батыстағы танымал өкілдері *Canale M.*, *Swain M* әлеуметтік мәдени компонентті әлеуметтік лингвистикалық білім берудің құрамды бөлігі ретінде қарастырады [1]. Яғни, мінез-құлық ережелерін, құндылықты, қарым-қатынас қағидаларын білу тіларалық қатынасты дұрыс таңдап, әрі қарай дамуына септігін тигізеді.

Шетел тіліне оқытудағы әлеуметтік мәдени компонент мазмұнын әлеуметтік қарым-қатынас құралы ретінде, ұлттық ой өріс және ұлттық игілік тәрізді үш бағытта қарастыруға болады. Әрине, мәдениетті барлық жағынан да қамтитын кез-келген жасанды кедергілермен шектеп қоюға болмайды. Сондықтан да, аталған компоненттер «мәдениет» категориясына қатысты қалыптасқан маңызды көзқарастар жүйесінің басты бағыттары ретінде ғана ұсынылады. Аталмыш компоненттердің мазмұнын толығырақ жеке-жеке қарастыралық.

Әлеуметтік қарым-қатынас

«Әлеуметтік қарым-қатынас» ұғымын белгілі бір мәдениет өкілдерінің ақпаратты ауызша және жазбаша түрде жеткізудегі әдіс-тәсілдерінің жиынтығы деп түсінуге болады. Бұл қарым-қатынастың аса маңызды құралы-*тіл*, сондай-ақ, тіл аралық қатынастағы әрбір тілдің өзіне тән айырмашылықтары. Аталмыш айырмашылықтар тілдің атқаратын қызметіне қарай түрлі жақтарынан байқалуы мүмкін, атап айтсақ лексикалық жағынан: *to prepare*- сөздің британдық варианты/ *to ready*-американдық вариант; *shop/store*; *garden/yard*; *football/soccer*; *holidays/vacations*; *maize/corn* т.б. *грамматикада*-мысалы, ағылшын тілінің американдық варианты британдық вариантта қолданылатын *Present Perfect* шағының орнына *Past Simple* шағының көбірек қолданылатындығымен сипатталады; фонетикада-түрлі әлеуметтік дәрежедегі, әртүрлі штат өкілдерінің сөйлеу мәнеріндегі дыбыстық айырмашылықтар және т.б.

Ұлттық ой-өріс (менталитет)

Ұлттық ой-өрісті белгілі бір мәдениет өкілдерінің ойлау қабілеті арқылы олардың мінез-құлқын айқындайтын тәсілдердің бірі деп түсінуге болады. Менталитетке қатысты зерттеулерге сәйкес, оқытылатын тіл елі халқының ой-өрісін үш өлшемде қарастыруға болады: жалпы, ситуативті, яғни белгілі бір жағдайға байланысты және мәдени өзін-өзі айқындауы.

Ұлттық менталитеттің жалпы сипаттамаларына білім, мінез-құлық және қарым-қатынас тәрізді үш компонентті жатқызуға болады.

Бұл құрамды бөліктерге сол тіл өкілдерінің мейрамдары, салт-дәстүрлері, дағдылары айқын мысал бола алады.

Е.В Малькова бойынша: менталитеттің ситуативті сипаттамасы ой-өріс мақсаттылығын, түйсікті және ішкі сезімнің сырт көрінісінің әлпетін құрайды [2, 85-б]. Американдық менталитетке қатысты мақсаттылықтың төмендегідей белгілерін айтуға болады. Жеке өзіндік қасиет (индуализм), болашақты бағдарлау, еркіндік, бәсекелестік және т.б.

Әрине, аталған мақсаттылық белгілі отандастарымызға, мысалы, жеке өзіндік қасиеттер немесе бәсекелестік ерекшеліктері тіпті де тән емес деген пікірге келіп саймайды. Дегенмен, мәдениетаралық деңгейде екі ел өкілдерін (Қазақстан және Америка Құрама Штаттары) психологиялық тұрғыдан салыстырғанда оқытуға, айтуға қажетті негізгі бағыттар байқалады.

Ұлттық ой-өріс туралы сөз болғанда жоғарыда айтылған жалпы және ситуативті сипаттамалармен қатар тұратын тағы бір элементті арнайы атау керек, ол-*өзін-өзі мәдени айқындау*. Қоғамда адамдар, әдетте, арнайы бір белгілеріне қарай «топталады», яғни олардың ортақ мүдделері, тілектері, бағыттары, құндылықтары болады, олар бірге қызмет атқарады, саяси көзқарастары да бір болады және т.б. Келтірілген әрбір белгіге қарап адамның қандай топтық құрылымға жататындығын бірден айқындауға болады.

Айталық, шетел тілдерін үйрету барысында студенттерді тек ағылшын ұлтының мәдениеті мен өзін-өзі ұстау нормаларымен ғана емес сонымен қатар Ұлыбритания мемлекетінде тұратын шотландықтар, уэльстіктер және солтүстік ирландиялықтар және мемлекеттік тілі ағылшын болып саналатын АҚШ, Канада, Австралия және Жаңа Зеландия мемлекеттері мәдениеттерімен таныстырамыз. Осы және басқа да мәселелерді бірге қарастыру студенттерге оқытылатын тіл елінің мәдениеті туралы толық мәлімет алуға шынайы шетелдік әлеуметтік мәдени органы жақынырақ тануға мүмкіндік береді.

Ұлттық игілік

Шетел тілін оқыту мазмұнындағы әлеуметтік мәдени компоненттің құрамдас бөлігі болып табылатын ұлттық игілікті төмендегідей мәдени бағыттарда қарастыруға болады: ғылым және өнер, тарих пен дін, ұлттық бақтар, тарихи қорықтар және басқа да тәуіп етуші туристік орындар. Бұл тізбекті өте кең көлемде қарастырып, шексіз мысалдар келтіруге болады. Алайда, шетел тілінің әдіс-тәсілдері арқылы әлеуметтік мәдени білім берудің мақсаты-студенттерді ұлттық игіліктің өз тілін сақтап, өз тілін насихаттаушының әрқайсысы білетін, мақтан тұтатын бөлігімен таныстыру, сондай-ақ, ұлттық игіліктің мәдени құндылығын да көрсету маңызды болып табылады. Мысалы, Англияның саяси жүйесін талқылағанда алдымен міндетті түрде Қазақстанның

саяси жүйесімен салыстыра отырып, ұқсастықтар мен айырмашылықтарды көрсетіп отыру керек деп білеміз. Өйткені көп жағдайда өз студенттерімізден Ұлыбритания ханшайымы Елизаветаның II-нің резиденциясы Букенгем сарайы туралы студенттерге егжей-тегжейлі баяндап бере келіп, ал өз мемлекетіміздің елбасы резиденциясы туралы қандай ақпарат білесіздер деп сұрасақ, өкінішке орай студенттеріміз Ақ орда деумен ғана шектеледі. *Мәрмәр залы, Алтын зал, Доғал зал, Қонақ бөлме, Кеңейтілген келіссөздер залы, Қауіпсіздік кеңесінің залы, Күмбезді зал, Отырыс залы, Келіссөздер залы, Тұңғыш Президент атындағы Кітапхана т.б.* жөнінде ақпараттарды мүлде білмей жатады. Осы олқылықтарды жою мақсатында өзім дәріс беретін студенттеріммен бірге «Юь Тюб» ғаламторынан төмендегі сілтеме бойынша <https://www.youtube.com/watch?v=KzA9y88ZuaE> Ақ Орда туралы 12 минуттық видео-презентацияны студенттеріммен бірге тамашалап, оларды өз ұлттық құндылықтарымызды бағалауға дәріптеймін. Сонымен қатар АҚШ президентінің резиденциясы Ақ үй туралы 6 минуттық видеоны төмендегі сілтеме бойынша <https://www.youtube.com/watch?v=Rf6r8Zcj7Sc> сабақ барысында тамашалап, негізгі ақпаратты тірек сөздерге мән бере отырып, видеоны көріп болғаннан кейін түсінген мағлұматтарын Concept map түрінде тақтаға сызады немесе ортаға бір студентті шығарып барлық студенттер орындарынан сол студентке сұрақтар қойып, студент олардың сауалдарына жауап береді. Осындай жаттығулар арқылы студенттердің тілдік материалдарды қалай меңгергендігін білуге болады. Мысалы: «Саясат, мемлекет және жеке тұлға» тақырыпшаларында төмендегідей тақырыпшаларда ашылады: «ҚР және тілін оқып жатқан елдің мемлекеттік құрылымы», «Сайлау жүйесі», «Саяси партиялар» т.б. осы аталған тақырыпшалар келесі мәдениетаралық-коммуникативтік технологиялармен: типтік жағдаяттармен, конференциялармен, брейн-рингтермен, пікірталастармен, пікірсайыстармен, рөлдік ойындармен жүзеге асырылады [3, 4-б].

Ағылшындық лингвист ғалымдар К. Брумфит, К. Джонсон, У. Литлвуд өз тұжырымдамаларында теориялық білімнен гөрі тілдің практикалық қолданысын аса маңызды деп тапқан. Қатысымдық элементтерді шетел тілін оқытуда бірінші орынға қойған. Одан кейін дайындаған тапсырмалар жиынтығы жаттығулар жасауға мүмкіндіктер береді. Маңыздылық принципі: студент үшін маңызды нәрселер білім беру процесіне мүмкіндік туғызады. Тілдік материалдар студенттердің деңгейлеріне сай іріктеледі.

Бұл ғалымдар шеттілдік білім алуда үш ұстанымға ұсынды:

- *когнитивті*;
- *бихевиористік*;
- *альтернативтік* [4].

Бұл теория коммуникативтік дағдыны дамытуда практикаға үлкен мән беруді ұсынды, яғни ауызша қатысымды сол тілін оқып жатқан

мемлекетке барып игеруге де болатыны әбден мүмкін. Әрине, олар бейресми жағдайда тіл тасымалдаушыларды түсініп, сұрақ қойып түсінісуі мүмкін. Ол ресми жағдайда шетел тілінің барлық тілдік нормаларын, тіпті реалияларды, этикеттерді меңгерген білікті маман болу, шетелдік әріптестермен тіл тасымалдаушы деңгейінде тілдесе алуына мүмкіншіліктер береді.

Қатынастық жиегінде ауыса алатын жаттығулар типтерінің көлемі практикалық түрде шектелмеген. Оқу жоспарындағы студенттің коммуникативтік мақсаты жаттығу, бұл адамдармен қарым-қатынас және ақпарат алысу сияқты талқылау, өзара әрекеттесу.

Коммуникативтік білім беруде мұғалімнің рөлі дәстүрлі білім беруден елеулі түрде ерекшеленеді. Мұғалім екі түрлі рөлді атқарады: біріншісі, аудиториядағы барлық студенттермен түрлі тапсырмалар мен мәтіндерді беру арқылы қатынас құру. Мұғалім студенттерді жаттығу орындау барысында бақылайды, бірақ олардың лексика мен грамматикадағы бос орындарын толықтырмайды, оларды пікірсайыспен дайындыққа негіздейді. Жаттығу жасаудан соң мұғалім керекті талдау жасауға көмектесіп, сонымен бірге, топтың өздеріне талдау жасауына көмектеседі. Бұл тәсілді мен әдетте өз сабақтарымда кеңінен қолданамын.

Тіл-кез-келген халықтың тұрмыс-тіршілігі, салт-дәстүрі мен мәдениетінің айнасы болғандықтан, студенттерге шетел тілін оқыта отырып өз елінің және тілін үйреніп жатқан елдің әлеуметтік-мәдени бейнесін терең меңгертуге аса назар аудару бүгінгі күн талабы. Өз елінде және тілін үйреніп жатқан елде болып жатқан жағдайларды сипаттап, оларға баға беріп, айырмашылықтарын көрсету. Басқа елдің өкілдеріне өз елінің мәдени жетістіктері туралы айта отырып, оларға әлеуметтік-мәдени ақиқаттан реалийлар туралы түсінік беру болып табылады.

Барлық оқу орындарында мәдениетарлық коммуникацияны іске асыруға қатысушы тілдік тұлғаны қалыптастыру мынадай міндеттердің орындалуын көздейді:

- Қазіргі заманғы көптілді әлемді қабылдау мәдениетін қалыптастыру;
- Тіл үйренушінің кешенді билингвистикалық және көпқырлы мәдениетті дамуы;
- Тіл үйренушінің полифункционалды әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін дамыту.

Ағылшын тілін оқытқанда студенттер жаңа шығармашылық іс-әрекетке үйренуге, жеке тұлғалық және мәдениетаралық қарым-қатынастағы қарама-қайшылықтарды болдырмауға және оларды шеше білуге икемді болулары қажет. Мұның барлығы «елтанымдық мәтіндерді» жолдану барысында мүмкін болады. Мұндай мәтіндер студенттерді тілін оқып жатқан ел туралы мол дерек алуға, сол елге тән елтанымдық ақпаратпен жұмыс жасауға, шетел тіліне деген қызығушылықты да оятуға, алдарына мақсат қоя білуге, оқу үрдісінің нәтижелі болуына және

ең бастысы әлеуметтік-мәдени құзіреттілігінің қалыптасуына септігін тигізеді. Ал, мәдени ерекшеліктерді бейнелейтін және мәдени элементтер енген елтанымдық мәтіндер танымдық қызығушылықты да оятады, яғни студенттер тек бағдарламадағы материалдарды ғана меңгеріп қоймай, сонымен бірге өздерін қызықтыратын мәдениеттің белгісіз фактілерімен танысады.

Е.М. Верещагин және В.Г. Костомаров елтанымдық мәтіндерді меңгеруде фондық білімнің маңыздылығын атап көрсетеді. Мұндай білім-өз кезегінде ұлттық қауымның барлық мүшелеріне белгілі мәліметтер береді. Осыған орай, студенттер елтанымдық мәтіндерді оқып, танысқаннан кейін өзге мәдениет жайында фондық білімін алады. Елтанымдық мәтіндер осындай білім алудың негізгі көзі болып табылады [5, 68-б].

Елтанымдық мәтіндер студенттердің шетел тілінде қарым-қатынас жасау іскерлігін дамыта отырып, оларды өз мәдениетіне тән, күнделікті өмірде қолданылатын сөздері мен тілін оқып үйреніп жатқан елдің мәдениетіне тән ерекшеліктерді ажыратуға мүмкіндік береді. Мұндай мәтіндер өз кезегінде географиялық, тарихи, қоғамдық және экономикалық салаларға байланысты бірнеше топтарға бөлінеді. Шетел тілін оқытуда, негізінен тілін оқып үйреніп жатқан елдің географиялық жағдайына қатысты мәтіндер бірінші курс студенттеріне шетел тілін үйретуде көптеп қолданылады (табиғат, көрікті жерлер, қала көрінісі және т.б.), ал тарихи, экономикалық және әлеуметтік фактілермен байланысты мәтіндер жоғары курстарда қолданылады.

Мәдениетаралық коммуникацияда сөздердің көп мағыналылығын, синонимдік қатарын, сөз қолданылу аясын, сөз мағынасының көлемін т.б. сол сияқты лингвистикалық түсініктерді жақсы меңгеріп білу қажет. Мысалы ағылшын тіліндегі «sister-in-law» сөзінің мағынасы қазақ тілінде бірнеше сөзбен беріледі: келін, абысын, қайын апа, қайны сіңлі, жеңге, балдыз. Коммуникация кезінде сөзді дұрыс қолдана білу үшін ол сөздің қандай контексте тұрғанын анықтап, менталды ой жүйені бір тілден екінші тілге көшіре білу қажет. Ол үшін адам санасында екі мәдениеттің де түсініктері бірдей сақталуы шарт. Оларды дұрыс ажырата, қолдана білу сөйлеушінің тіл біліктілігіне байланысты.

Әдебиет

1. Canale M., Swain Theoretical Basis of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // Applied Linguistics. 1980. – Vol. 1. – 47 p.
2. Малькова Е.В. Формирование межкультурной компетенции в процессе работы над текстами для чтения: Автореф. дис. канд. пед. наук. М., 2000.
3. Шетел тілінен бастауыш білім беру мамандығы бойынша типтік оқу бағдарламасы. 4 б.
4. Чехова С.Э. Роль и место социокультурной компетентности в подготовке сту – дентов вуза. Автореф. дис. канд. пед. наук. Н. Новгород, 2003.
5. Верещагин Е.М., Костамаров В.Г. Язык и культура. Индрик, 2005-1308 б.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА ПО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ

Р.М. Гимазов, Г.А. Булатова

ГОУ ВПО ХМАО-Югра «Сургутский государственный педагогический университет», г. Сургут

Сегодня любая сфера деятельности требует все возрастающего количества специалистов, обладающих профессионально-педагогическими важными качествами, определяющих их профессиональное мастерство как педагога, обладающих гибкостью и мобильностью в использовании инновационных технологий обучения студентов, способных применять их в меняющихся условиях динамического общества и отстаивать собственную линию профессиональной деятельности, стремиться к саморазвитию в сфере профессиональной компетенции, имеющих высокий уровень общей и профессиональной культуры.

С изучением мыслительной деятельности как специфической формы человеческого бытия связаны многие науки – философия, культурология, психология, педагогика и другие.

В аспекте нашего исследования особый интерес представляют труды философов Б.С. Гершунского, Ю.Н. Емельянова, Б.М. Едрова, П.В. Копнина, М. Коула, Л. Леви-Брюля, В.А. Лекторского, которыми отмечалось, что мышление всегда направлено на отражение конкретного объекта деятельности человека, следовательно, и формирование мыслительных процессов должно вестись исходя из особенностей данного объекта. В этой связи особую актуальность приобретает формирование культуры профессионального мышления будущего учителя физической культуры. Это обусловлено тем, что на современном этапе эффективность работы школы зависит не столько от объема теоретических знаний педагога, сколько от системности его мышления, способности самостоятельно, творчески решать профессиональные задачи любого уровня сложности. Формирование личности учащегося невозможно без свободного владения учителем понятийным аппаратом, приобретения им устойчивых аналитических навыков, освоения умений прогнозировать и моделировать педагогический процесс в соответствии с поставленными целями.

В педагогике понятие «культура профессионального мышления» находится в тесной связи с другими терминами, такими как «педагогическое мышление», «профессиональное мышление», «профессионально-педагогическое мышление», «культура мышления». В педагогике формирование культуры мышления связывают с процессами активизации познавательной деятельности (И.А. Зимняя, А.П. Тряпицына, Г.И. Щукина), развития самосознания личности (А.А. Орлов, А.Г. Спиркин). Особенности

формирования культуры мыслительной деятельности исследуются в условиях общего (А.П. Безуглова), среднего специального образования (Л.А. Ильиных), высшей школы (К. Шураханова).

Под *педагогическим мышлением* понимается отражение сущности и особенностей целостного педагогического процесса как объекта деятельности учителя с целью его преобразования в соответствии с поставленными целями.

Профессионально-педагогическое мышление есть такое мышление, которое позволяет проникать в причинно-следственные связи педагогического процесса, анализировать свою деятельность, отыскивать научно обоснованное объяснение успехов и неудач, предвидеть результаты работы.

Составляющими культуры личности являются культура мышления, культура языка и речи, культура выражения эмоций, культура общения и поведения, общественно-историческое сознание, духовность личности. Таким образом, формирование культуры мышления индивида как основы его общей культуры выступает обязательным условием всестороннего развития личности. Развитие творческих, духовных и физических возможностей личности, формирование прочных основ нравственности и здорового образа жизни, создание условий для обогащения интеллекта и развития индивидуальности; подготовка специалистов, конкурентоспособных на рынке труда определены Законом «Об образовании».

Основной целью Федерального государственного образовательного стандарта в сфере физкультурного образования определено формирование культуры движений, телосложения, здоровья; овладение системой знаний о физической культуре и воспитание положительных качеств личности одним из способов достижения которых может стать воспитание физической культуры личности учащегося [2].

Новые модели обучения строятся в формах диалога, учебно-поисковой, исследовательской, учебно-игровой, моделирующей деятельности.

В настоящее время перед высшим педагогическим образованием стоит задача подготовки учителя физической культуры не только качественно осуществляющего профессиональную деятельность, но и способного сохранить и приумножить здоровье школьников. Учитывая важнейшую роль двигательной активности в сохранении здоровья, необходимым профессиональным качеством педагога становится его готовность к использованию в этих целях средств физической культуры.

Деятельность преподавателя физической культуры весьма специфична, поскольку объект педагогической деятельности – развивающаяся личность. Основными задачами деятельности преподавателя физической культуры являются – освоение системы знаний, необходимых для личностного физкультурного самосовершенствования; формирование опыта социально-корректного поведения в физкультурно-спортивной практике; оптимизация адаптационных возможностей физического развития личности.

Различные аспекты готовности будущего учителя к деятельности по физическому воспитанию учащихся рассматривались в работах А.М. Вороновой, И.Ю. Глиняновой, Е.Г. Горбачева, Е.Н. Медведевой. Психолого-педагогические проблемы физкультурного образования студентов педагогического вуза обозначены в исследованиях М.Я. Виленского, В.М. Выдрина, Б.С. Гершунского, В.И. Глухова, Л.И. Лубышевой, Г.А. Пивоварова, М.И. Станкина, В.И. Столярова и др. Осмысление феномена физической культуры с философско-культурологических позиций находим в работах В.К. Бальсевич, И.М. Быховской, Н.Н. Визитей, Б.Н. Воронцова, С.В. Дмитриева, Б.Ф. Ломова, Н.А. Пономарева. Изучением вопросов функций физической культуры занимались Д.Д. Донской, Л.П. Матвеев, Ю.М. Николаев, А.Д. Новиков и др.

В числе основных особенностей, обуславливающих развитие современного образования и необходимость формирования у будущих учителей физической культуры профессионального мышления, можно указать следующие. Во-первых, современная модель образования ориентирована на творческую инициативу, самостоятельность, конкурентоспособность участников образовательного процесса. Творческий потенциал учителя во многом зависит от степени сформированности его профессионального мышления. Профессионально направленное мышление инициирует рефлексивную деятельность учителя, повышает его творческую активность, пробуждает способность к самостоятельной инновационной деятельности, и, как результат, его востребованность и конкурентоспособность в профессиональной среде.

Сегодня дифференциация обучения рассматривается как средство построения «индивидуального образовательного маршрута» [В.В. Башев, В.А. Болотов, А.Г. Каспаржак, К.Г. Митрофанов, А.А. Пинский, К.Н. Поливанова, Е.Л. Рачевский, А.В. Хуторской, И.Д. Фрумин и др.].

Резкое изменение социально-экономических условий: стрессовые ситуации, увеличение учебной нагрузки, отсутствие уверенности за будущее, отсутствие механизмов адаптации детей к быстро меняющимся условиям, преобладающие рыночные отношения, смена духовных ценностей и отсутствие для детей образца здорового образа жизни - все это обостряет противоречия между реальными возможностями ребенка и условиями его жизнедеятельности и развития. Возникает необходимость стабилизировать процессы сохранения здоровья детей и создать условия, препятствующие резкому снижению уровня их здоровья.

При этом вскрываются наиболее серьезные проблемы, без разрешения которых, на наш взгляд, освоение ФГОС и учебных программ по предмету, формирование профессионально-педагогического мышления будущего специалиста по физической культуре окажется затруднительным:

– необходимость разработки комплексного психолого-педагогического контроля с учетом внедрения комплекса ГТО;

– необходимость модернизации воспитательной системы внутри занятий;

– потребность в новых подходах к деятельности учителя физкультуры с детьми.

Указанные выше изменения и выявленные проблемы в условиях перехода на ФГОС нового поколения предъявляют повышенные требования к учителю физкультуры. Необходимо отметить, что требования к педагогическим работникам определяются квалификационными характеристиками, утвержденными в установленном порядке, должностными характеристиками, утвержденными директором МОУ. Сегодня педагогические работники имеют право самостоятельно определять формы и методы обучения и воспитания в соответствии с индивидуальными способностями учащихся и требованиями учебных программ.

Общеобразовательный модуль должен быть направлен на формирование у школьников знаний, умений и навыков в соответствии с требованиями ФГОС.

Учитель физической культуры на своих уроках должен обеспечить обучающимся:

– право на получение информации и знаний с учетом их запросов и интересов в соответствии с требованиями ФГОС;

– повышенный уровень подготовки по направлению здоровьесбережения.

В условиях перехода на ФГОС нового поколения необходимо переосмыслить роль учителя физкультуры, нацелив его на воспитание субъектной позиции ребенка.

Быть субъектом – значит занимать активную авторскую позицию по отношению к собственной жизни, строить ее сознательно и целенаправленно. При этом человек как субъект активно проявляет себя во всех сферах жизни: деятельности, общении с другими людьми и самосознании. Субъектами не рождаются, а становятся. Поэтому, одной из задач учителя физкультуры является воспитание у школьника конкурентноспособности в современном постоянно меняющемся мире.

Для реализации полноценного физкультурного обучения в школе в условиях перехода на ФГОС нового поколения необходим учитель, имеющий собственные идеи, проявляющий интерес к разработке новых учебных программ, обладающий высоким интеллектуальным потенциалом и научной компетенцией. Педагог по физической культуре должен иметь хорошую методическую подготовку, владеть различными методами познавательной деятельности учащихся на уроке, проводить вместе с ними поисково-исследовательскую работу, укрепляющих их интерес к собственному здоровью и физической подготовке. Учитель физкультуры – это организатор учебной поисковой работы, наставник, консультант.

Урок физической культуры должен решать задачу реализации прав ребенка на полноценное собственное развитие и образование, и той инновацией, которая активно способствует решению задач государственной образовательной политики.

Важно, чтобы помимо «академического настоящего» у старшеклассника появился опыт реальной деятельности в рамках формирования собственного здоровья и физической подготовки, чтобы он смог их примерить на себя. Эта задача должна решаться также и средствами элективных курсов по физической культуре, содержание которых может быть представлено освоением определенных способов деятельности со значительной долей практики. Необходимо учитывать собственно познавательные интересы учащегося, которые могут быть направлены на самые разнообразные предметы, далекие от базового содержания общего образования. Эти интересы также следует использовать для интенсификации процессов самоопределения учащегося. Это может решаться средствами дополнительного образования, которое должно быть интегрировано в образовательный процесс.

Необходимые изменения учебно-воспитательного процесса по предмету физическая культура в условиях перехода на ФГОС нового поколения:

1. Изменение учебного плана дисциплины:
2. Корректировка учебных программ по предмету:
 - расширение учебного материала
 - введение дополнительных глав в учебную программу по предмету
3. Внедрение новых учебных технологий:
 - проблемное обучение
 - технология интенсификации обучения
 - групповые технологии
 - использование активных форм обучения.

В систему изменения учебно-воспитательного процесса по предмету физическая культура предположительно входит:

- учебная деятельность: урочная, факультативная, элективные курсы, участие в соревнованиях;
- проектно-исследовательская деятельность: школьное самоуправление, творческие студии, кружки, академические практики
- внеклассная деятельность: мероприятия внеучебного времени.
- внеурочная деятельность: соревнования, конкурсы, олимпиады, конференция

Жизнь требует, чтобы школа стала полифункциональной: здоровье-сберегающей, обучающей, воспитывающей, развивающей, психокоррекционной, оздоровительной.

Опираясь на анализ нормативных документов по развитию отечественного и зарубежного образования, философских, социологических, психологических и педагогических источников, а также обобщая

опыт функционирования здоровьесберегающего процесса в школе, мы сделали предположение о том, что формирование профессионально-педагогического мышления будущего специалиста по физической культуре в высших профессиональных заведениях возможно при соблюдении следующих основных педагогических условий, предусматривающих: реализацию интеграции образовательной, оздоровительной и развивающей деятельности; здоровьесберегающее сопровождение и индивидуальную траекторию развития в зависимости от состояния здоровья, учебных возможностей и степени социально-психологической адаптированности детей; формирование здоровьесберегающего процесса в образовательном учреждении, реализующим программу комплексного оздоровления школьников; определение критериев эффективности управления развитием ребенка с учетом специфики региональной системы здоровьесбережения населения ХМАО.

В этом, по нашему мнению, и заключаются формирование профессионально-педагогического мышления будущего специалиста по физической культуре в высших профессиональных заведениях

Литература

1. Данилова, А.В. Формирование готовности бакалавров физической культуры к реализации требований ФГОС // Спортивно ориентированное физическое воспитание – новая педагогическая технология XXI века: сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (4 апреля 2014 г.) / под ред. К.В. Чедова, Д.В. Фонарёва. – ФГБОУ ВПО ЧГИФК, Чайковский: ФГБОУ ВПО ЧГИФК, 2014. – С.63-66.
2. Быховская, И.М., Лубышева, Л.И., Столяров В.И. Концепция физической культуры и физкультурного воспитания (инновационный подход) // Теория и практика физической культуры. – 2008. – № 5. – С. 11-15.
3. Виленский, М.Я., Бегидова, С.Н. Профессионально-творческое развитие специалиста физической культуры и спорта в процессе обучения. – М.: Иркутск: МПГУ, 2004. – 213 с.
4. Гимазов, Р.М. Формирование потребности в физкультурно-оздоровительных занятиях у старшеклассников северного региона Сибири: Автореф. дис... на соискание ученой степени канд. пед. наук. – Челябинск, 2002. – 23 с.
5. Гимазов Р.М., Булатова Г.А. Методы анализа пространственной конфигурации осанки школьников в здоровьесберегающем процессе // Физическое культура: образование, тренировка, воспитание. – 2009. – № 3. –С. 54-57.
6. Рекомендации по организации профильного обучения на основе индивидуальных учебных планов обучающихся. Приложение к письму Департамента общего и дошкольного образованияот 20.04.2004 № 14-51-102/13. [Электронный ресурс] / <http://internet-school.ru/prosveschenie/prosveschenie38/prosveschenie38460/> (дата обращения 28.10.2013).

CULTURE INTEGRATED TEACHING

G.M. Gauriyeva

candidate of pedagogical sciences

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Kazakhstan

Over the past several decades, increasing attention has been paid to the place of culture in our classes. As research and practice have progressed over these years, the definition of «culture» and the relationship between language and culture have been defined and redefined. Here we see an overview of this evolution. In particular, we will show culture and its role in language learning are designated in each definition.

Ned Seelye writes: «Learning a language in isolation of its cultural roots prevents one from becoming socialized into its contextual use. Knowledge of linguistic structure alone does not carry with it any special insight into the political, social, religious, or economic system (1976).»

This was kind of an interesting little contention in 1976. N.Chomsky disagreed and argued that we all have this box in our head that is our language processor. And, if you put in a structure, a grammar, and if you put in a bunch of words, lexicon and shake them around in the black box, language comes up, that's what language is, a grammatical structure and a bunch of words, and you get language.

Well, Seeley quickly says: «Mr. Chomsky. You are leaving out one big chunk, an important chunk – culture. That if you don't know when to use, how to use it, with whom, what register, and what tonality of all these wonderful things in our languages that we have around, all you have is grammar and words. You really don't have language, really language».

According to Wilga Rivers: «We must focus on both appropriate content and activities that enable students to assimilate that content. Activities should encourage them to go beyond fact, so that they begin to perceive and experience vicariously the deeper levels of the culture of the speakers of the language (1981).»

Claire Kramersch points out: «At the intersection of multiple native and target cultures, the major task of language learners is to define for themselves what this 'third place' that they have engaged in seeking will look like, whether they are conscious of it or not (1993).»

The third place is a position between the two cultures from which one can interact comfortably with people from the other culture while maintaining one's own identity.

It is more than merely learning about a culture and comparing it to one's own. It is the ongoing development of skills to effectively negotiate the differences and enhance mutual understanding between the first and the target languages and cultures and a reflective capacity to deal with cultural difference and to modify behaviour when needed.

It is generally agreed that culture is an essential part of studying a foreign language. When we say culture, we mean history, geography, life and institutions, literature, customs, but also greetings, body language, proverbs, etc.

Culture is an essential part of any language. As has been noted by numerous authors the way in which individuals percept and express messages is heavily influenced by their cultural background [1; 2; 3]. This connection between language and culture has a great significance in language education: it stands to a reason that those who intend to become truly proficient in their target language must be familiar with the language's culture.

As will become evident, the role of cultural learning in the foreign language classroom has long been a concern of many educators and scholars. Since the 1960s scholars made endeavor to 'emphasize the importance of culture not for the study of literature, but for language learning' [4]. Contemporary educators stress the role of culture in language teaching as even more central, calling it not just a fifth skill, but rather something that is «always in the background, right from day one»[1].

Numerous empirical studies have been published in recent years showing a mismatch between language education policy and teaching practice. The most important findings of large-scale studies were that FL classes are still dominated by grammar instruction and translation, especially in secondary education.

However, in the late 1990s, early 2000s, the possible enlargement of the EU altered the frameworks in which educational experts viewed intercultural issues. Given the possibility of integrating into Europe, Kazakhstan, together with surrounding ex-Soviet countries, tried to leave behind provincialism and view the intercultural arena in a more complex way. The ever-growing demand for modern FLs, especially English, resulted in the acknowledgment of FL classes as suitable places to develop students' ability to carry out effective and successful communication with members of other language communities. Experts in education started to realize the inherent possibility to develop students' ICC through FL teaching. Bárdos (2002) reasons for the integration of cultural elements in language teaching by presenting a historical overview of language education and underlining to what extent culture has always been part of language education [5]. The author emphasizes that the communicative approach is the most suitable for the integrated teaching of language and culture. Kramsch contradicts this idea, as in her views communicative language teaching is based on solving communication problems and developing strategies for effective communication, whereas an intercultural approach should teach students not only strategies to overcome breakdowns in communication, but competences to identify the nature of the communication problems and reflect on them [6].

The main argument for integrating English in language learning classroom is that teaching culture should be integrated into the foreign

language textbooks and classroom practices. Although language teaching materials may not include the target language culture and its teaching, it is the language teachers' responsibility to find practical solutions to this problem to integrate culture into their teaching in one way or another, and it would not be reasonable to assume that language learners will later be exposed to cultural material after they reach mastery of the linguistic features of the language.

Subsequently, language teachers should adhere to clear goals and successful instructional strategies to put their cultural awareness into practice to establish an intercultural understanding in the classroom. Seelye puts forward a number of goals for language teachers to set while teaching culture, which serves as a reference list in the process of selecting, collecting and compiling cultural materials. According to Seelye, teachers should first invoke interest and curiosity about the target culture. Secondly, they should ensure that their students recognize the fact that social factors like age, gender, social class, and ethnicity influence how people use the language. Thirdly, teachers should seek to present to their students the case that language use changes according to whether the particular situation entails an ordinary routine for people of the target culture or is an unusual and unexpected situation (i.e., emergency). Hence, students should be able to make sense of why people of the target culture choose to behave in certain ways in certain situations, and ultimately, acquire the skills to know the proper thing to say, at the appropriate time and place, and to the right people. However, students should avoid oversimplifications by carefully analyzing and assessing the generalizations about the target culture through utilizing a wide range of available sources, such as books and the media, authentic materials from the target culture, and personal experiences, if applicable.

Throughout the history of language teaching and learning, different approaches to teaching culture have come into vogue and gained importance. Among these approaches some have lost popularity; some others had been and remained dominant. These approaches can be classified in different ways. Saluveer has divided them into two broad categories: 1) those which focus only (or mostly) on the culture of the country whose language is studied (the mono-cultural approach) and 2) those which are based on comparing learners' own and the other culture (the comparative approach). Risager describes four approaches to the teaching of culture, namely, the intercultural approach, the multicultural approach, the trans-cultural approach, and the foreign-cultural approach [7, 243-252]. The intercultural approach draws upon the idea that culture is best learned through comparison of the target and the learners' own culture. Though the main focus is on the target culture, the intercultural approach pinpoints the relations between the learners' own culture. This approach is aimed at developing learners' understanding of intercultural and communicative competences, enabling them to act as mediators between the two cultures. However, this approach could possibly be considered inadequate as it is «blind to the actual multicultural character of almost all existing

countries or states» and suggests that teachers should use the multicultural approach [7]. The multicultural approach is based on the idea that in every country a number of sub-cultures exist within one culture. This approach not only includes a focus on the ethnic and linguistic diversity of the target country, but also on the learners' own culture. Similar to the intercultural approach, comparison is an important factor here. Risager stresses that a balanced and anti-racist view of cultures should be involved [7, 246]. This approach emphasizes the principle that cultures are not monolithic. The third approach propounded by Risager is called the trans-cultural approach. The fundamental tenet behind this is that due to mass communication, World Wide Web, globalization, and the ensuing phenomena, the modern world cultures are intricately interwoven. Since a large number of people use the foreign languages as lingua-francas, this approach considers the foreign language as an international language, so that it is not necessary at all to link the foreign language to any specific culture. However, Byram asserts that although it is possible to introduce topics which are of universal significance in all cultures, such an approach leaves learners without topics which are characteristic of a particular country, that is the ones which «characterize its uniqueness for the language learner» [8, 55]. Foreign-cultural approach is shaped upon the concept of a single culture and focuses on the target culture. It solely focuses on the target culture and neither takes the learners' own culture into consideration nor does it compare the two cultures together. What is important here is to develop the target language's communicative competence and cultural understanding. However, this approach has been criticized on the grounds that it does not focus on the relations between the two cultures. Stern presents eight approaches and techniques to teaching culture, which include:

1. Creating an authentic classroom environment (techniques include, for example, displays and exhibitions of realia);
2. Providing cultural information (for example, cultural aside, culture capsule and culture cluster);
3. Cultural problem solving (for example, culture assimilator);
4. Behavioral and affective aspects (for example drama and mini-drama);
5. Cognitive approaches (for example student research);
6. The role of literature and humanities (for example, literary reading and watching films);
7. Real-life exposure to the target culture (for example, visits to the class by native speakers, pen-pals and visits to other countries);
8. Making use of cultural community resources (for example, when a foreign language learning takes place in the target-language community, the everyday environment can be used as a resource) [9, 223-232].

As far as the history of teaching culture is concerned, literature review has revealed that culture was not explicitly taught, or much thought about, for many decades. Teaching culture was mainly approached from two

perspectives. It was either taught as a separate subject in the form of history, literature and fine arts or integrated along with foreign language teaching in the form of knowledge about the target country and people to be passed on to foreign language learners.

References

1. Kramsch C., Language and Culture, USA, Oxford University Press, 1998.
2. Hinkel E., Objectivity and credibility in L1 and L2 academic writing. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
3. Jiang N., Lexical development and representation in a second language. Applied Linguistics, 2000.
4. Brooks N., Teaching culture in the foreign language classroom. Foreign Language Annals, 1968.
5. Bárdos, J. (2002). Kulturális kompetencia az idegen nyelvek oktatásában. Modern Nyelvoktatás 8(1), 5-17.
6. Kramsch, C. (1995). The Cultural Component of Language Teaching. Language, Culture and Curriculum, 8(12), 83-92.
7. Risager, K. Language teaching and the process of European integration. In M. Byram & M. Fleming(eds.), Language learning in intercultural perspective: Approaches through drama and ethnography. Cambridge: CUP (1998).
8. Byram M., Teaching and Learning Language and Culture. Great Britain: WBC., 1994
9. Stern, Language Learning Strategies, Oxford, 1992

ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ ПОНЯТИЯ «КУЛЬТУРА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ТРУДА»

Е.Т. Ержанов, В.Х. Адилова, И.Ш. Бектурганова
ПГПИ, г. Павлодар

Теоретический анализ проблемы сущности и феномена «культура интеллектуального труда», показал, что многие аспекты этой проблемы являются объектами междисциплинарных направлений медико-биологических, психологических и общественных наук. В научных исследованиях существуют различные подходы к изучению культуры интеллектуального труда. Это, с одной стороны, позволяет выявить различные её компоненты, а, с другой, – затрудняет определения сущностного содержания данного понятия, а также объясняет отсутствие единой трактовки понятия «культура интеллектуального труда».

Анализ различных определений дает возможность выделить сущностные признаки понятия «культура»: уровень развития общества и людей в определенной области; способы достижения этого уровня; деятельность, в которой этот уровень проявляется, результатом которой, являются духовные и материальные ценности, производимые на основе достигнутого уровня и при помощи соответствующих уже освоенных способов.

В современной науке, в различных областях знаний, существует несколько сложившихся подходов к изучению проблемы культуры.

Наиболее значительные труды в области философии принадлежат Э.Я. Баллеру, Л.Н. Когану, В.С. Соловьеву, А. Швейцеру и др., в культурологии – В.С. Библеру, В.Е. Давидовичу, Э.С. Маркарян и др., в педагогике – Н.В. Кузьминой, В.А. Сластенину, А.И. Щербакову, Д.В. Вилкееву и др., в психологии – Б.Г. Ананьеву, Б.Ф. Ломову, А.В. Петров-скому и др.

Аксиологическая концепция культуры подчеркивает роль и значение идеальной модели, и в ней культура рассматривается как трансформация должного в сущее, реальное. Но, как справедливо утверждает М.К. Мамардашвили, «культура не есть совокупность высоких понятий или высоких ценностей. Она не есть это хотя бы потому, что никакие ценности, никакие достижения и никакие механизмы не являются гарантией. С любых высот культуры всегда можно сорваться в бездну» [1, с.144].

По мнению Л.Б. Соколовой, культура обладает всеобъемлющими функциями и свойствами развития общества, творческих сил и способностей человека. В культуре аккумулирован человеческий опыт бытия и освоения мира в виде способов восприятия, мышления, переживания и действия, а также в виде знаний, ценностей, норм, целей и смыслов, хранящих и воспроизводящих опыт духовной и практической деятельности, а образование – её живой «переводчик» и транслятор [2].

Деятельностная концепция культуры рассматривает её как специфический способ, качественную характеристику жизнедеятельности человека и результат его жизнетворчества. Культура как феномен подразумевает сознательную работу духа над совершенствованием и упорядочиванием всего того, что окружает человека. «Культура – это усилие человека быть» [1, с.120].

Данный подход к культуре оформился в два основных направления, одно из которых состоит в трактовке культуры как творческой деятельности, второе – понимает культуру как способ (технология) деятельности.

Под деятельностью, которая имеет отношение к культуре, большая группа авторов (Э.А. Баллер, Ю.Р. Вишневский, Н.С. Злобин, Л.Н. Коган и др.) стала понимать творчество. Они считали, что культура – это творческая созидательная деятельность человека - прошлая и настоящая. В рамках этой концепции постепенно возникал и усиливался акцент на развитие через творчество самого субъекта, носителя деятельности. Согласно такой логике, культура – это понятие, характеризующее только человека.

Социально-педагогические условия формирования культуры интеллектуального труда будущего специалиста будут выступать как система при условии, что они обеспечат активизацию всех компонентов учения в соответствии с конкретной целью учебно-познавательной деятельности. В психологии, философии и логике существуют различные

подходы к выделению компонентов деятельности. В частности, М.С. Каган выделяет пять компонентов: мотивационный, ориентационный, операционный, энергетический и оценочный [3, с.175-176].

В основу вычленения этих компонентов положена главная функция психики – управление конкретными процессами человеческой деятельности. С нашей точки зрения, этот подход может быть использован в педагогических исследованиях при разработке системы факторов, обеспечивающих повышение роли самого студента в процессе образования, превращение его из пассивного объекта управления в активного субъекта деятельности. Структура управления деятельностью, предложенная М.С. Каганом, на наш взгляд, послужит основой для выделения компонентов процесса формирования культуры интеллектуального труда будущих специалистов.

Однако, с точки зрения Т.И. Шамовой, в модели М.С. Кагана процесс управления отрывается от содержания деятельности, тогда как деятельность человека немыслима без содержания. «Содержание деятельности оказывает значительное влияние на мотивационную сферу и тем самым – на волевые усилия субъекта. Кроме того, прогнозирование деятельности, её самокоррекция не могут осуществляться без знания предмета деятельности. Таким образом, все компоненты структуры самоуправления процессом деятельности связаны с её содержанием. Для обучения это особенно важно, так как одна из основных целей учения состоит в познании» [4, с.11]. В этой связи мы считаем целесообразным выделить в структуре обучения содержательно-операционный компонент.

Расширяя число компонентов структуры деятельности М.С. Кагана для решения проблемы нашего исследования, мы исходим, во-первых, из того, что формирование культуры интеллектуального труда представляет собой отражательно-преобразующую деятельность по овладению опытом; во-вторых, в процессе этого развития все компоненты деятельности находятся в единстве.

Культуру интеллектуального труда, как компонент педагогической системы, мы рассматриваем в единстве её структурных и функциональных компонентов. Эти компоненты являются системообразующими элементами культуры интеллектуального труда. Основываясь на этом, попытаемся раскрыть сущность каждого из выделенных компонентов.

Мотивационный компонент опирается на эмоционально-волевую и мотивационную сферу личности, предполагает развитие познавательного интереса и направленности, убеждений (системы осознанных потребностей, побуждающих личность вступить в деятельность в соответствии со своими взглядами, принципами, мировоззрением и стремлениями), готовности к преодолению трудностей в процессе решения проблемных задач (саморегуляция). Основная задача преподавателя – выработать у студентов мотивацию учения, так как именно она является основой целенаправленной познавательной активности.

Когнитивный компонент опирается на культуру мышления личности:

- умение в конкретном видеть общее, из общего выделять конкретное, частное, видеть внутри – и межпредметные связи относительно различных научных понятий;
- осознание единства и целостности научной картины, умение соотносить научные категории с объективной реальностью;
- уровень понимания относительного характера знаний и необходимость уточнять их путем систематического познания;
- умение анализировать, синтезировать, абстрагировать, классифицировать, типологизировать, группировать и обобщать;
- умение логически и критически мыслить, обосновывать, доказывать и аргументировать, заниматься творческой и исследовательской деятельностью;
- включает в себя систему ведущих знаний -представления, факты, понятия, закономерности, законы, теории, концепции.

Технологический компонент предполагает:

- владение основными процедурами и способами интеллектуального труда:
 - а) целеполагания, планирования, подготовки, организации, реализации целей;
 - в) самоанализа и самоконтроля, самоотчета, самооценки;
- умение ориентироваться в разнообразной информации, культуре её восприятия, понимания и запоминания;
- умение аналитически и критически относиться к информации;
- умение рационально фиксировать и оформлять знания, логично, ясно, грамотно излагать мысли;
- использовать источник информации при самоконтроле и самооценке качества результатов самообразования.

Управленческий компонент предполагает знание и выполнение санитарно-гигиенических норм при организации учебной деятельности, умение разумно расходовать свои физические силы, определять и грамотно распределять нагрузку, чередовать различные виды деятельности с целью предупреждения переутомления и сохранения здоровья.

Эстетический компонент обеспечивает основу эмоционально-ценностного отношения личности к интеллектуальному труду, позволяющего воспринимать, ценить и создавать прекрасное в этом творческом процессе.

Согласно нашему представлению, одним из важнейших педагогических факторов формирования культуры интеллектуального труда будущего учителя является укрепление познавательной составляющей мотивации учения и интеллектуального роста личности будущего учителя, которое включает в себя:

- формирование познавательной потребности, направленности;
- воспитание устойчивых познавательных интересов;
- педагогическое стимулирование культуры интеллектуального труда;

– формирование познавательной и профессиональной направленности.

При этом формирование культуры интеллектуального труда будущего специалиста будет происходить целенаправленно и результативно, если в процессе его профессиональной подготовки в ВУЗе будут учтены следующие факторы, на уровне принципов организации данного процесса. Этим факторам относим:

– укрепление познавательной составляющей мотивации учения и интеллектуального роста личности, обеспечивающей формирование мотива культуры интеллектуального труда:

- а) формирование познавательной потребности;
- б) воспитание устойчивых познавательных интересов;
- с) сочетание эмоционального и рационального в обучении;
- д) педагогическое стимулирование развития культуры интеллектуального труда, формирование познавательной и профессиональной направленности);

– содействие формированию культуры интеллектуального труда будущего специалиста посредством совершенствования содержательного и технологического компонентов познания.

Данные компоненты:

- а) способствуют формированию системы знаний и умений студентов в сфере самообразования;
- б) отражают в содержании образования социальный опыт осуществления культуры интеллектуального труда;
- с) способствуют формированию интеллектуальных умений, связанных с переработкой усваиваемой информации;
- д) способствуют формированию информационных умений и навыков, связанных с умением извлекать необходимую информацию из различных источников знаний;

– педагогическое сопровождение преподавателями самоорганизации интеллектуальной деятельности студентов, цель которого самоуправление студентом процессом обучения, а именно, формирование умений осуществлять планирование, самоорганизацию и самоконтроль в процессе самообразования; развитие умственной работоспособности для достижения максимальной эффективности физиологических, психических функций и поведенческих реакций личности в образовательном процессе, развитие действий самоанализа, самоотчета, самооценки.

Культура интеллектуального труда будущего специалиста представляет собой интегративную многоуровневую профессионально значимую характеристику его личности, выражающуюся в наличии устойчивой познавательной мотивации, культуры мышления, гигиены умственного труда и его педагогически целесообразной организации, рассматриваемые нами в единстве и целостности. Основу развития культуры специалиста составляет понимание её сущности как качественной характеристики личности, включающей мотивационный, когнитивный, организационно-технический, эстетический, гигиенический составляющие.

В качестве критериев сформированной культуры интеллектуального труда специалиста мы выделяем следующие:

- а) сформированность познавательных мотивов;
- б) специальная образованность (компетентность) и интеллектуальная подготовленность;
- в) учебно-познавательная компетенция и самоорганизация интеллектуальной деятельности;
- г) сформированность гигиены умственного труда;
- е) культура предметной деятельности.

Показатели эффективности формирования культуры интеллектуального труда:

- а) уровень развития познавательных мотивов;
- б) знания о методах познания;
- в) действенность знаний (направленность на практическое использование); уровень развития познавательных процессов – восприятия, внимания, памяти, воображения;
- г) уровень владения технологиями интеллектуального труда; результативность интеллектуального труда;
- е) состояние нервно-психического здоровья и комфорта студента; эстетическое выполнение и оформление работы.

В качестве педагогических факторов, обеспечивающих формирования культуры интеллектуального труда будущего специалиста выделяем следующие:

- укрепление познавательной составляющей мотивации обучения и интеллектуального роста личности будущего специалиста;
- совершенствование содержательного и технологического компонентов обучения;
- педагогическое сопровождение самоорганизации интеллектуальной деятельности студентов.

Таким образом, в данной статье мы рассмотрели научный аппарат исследования процесса формирования культуры интеллектуального труда, что и определило состав, компоненты и сущностное содержание данного понятия, а также отсутствие единой трактовки понятия «культура интеллектуального труда».

Литература

1. Мамардашвили М. К. Как я понимаю философию. М., 2014. – С. 144.
2. Соколова, Л.Б. Становление культуры педагогической деятельности учителя; Монография. – Оренбург: Издательство ОПТУ, 2003. – 352 с.
3. Каган, МС. Человеческая деятельность (опыт системного анализа) / М.С. Каган. М.: Политиздат. 2009. – 328 с.
4. Шамова, Т. И. Активизация учения школьников / Т.И. Шамова. – М.: Педагогика, 2012. – 208 с.

ОҚЫТУДЫҢ БЕЛСЕНДІ ӘДІС –ТӘСІЛДЕРІ АРҚЫЛЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

А.Қ. Жанакова

Тілектес ЖОББМ, Павлодар облысы

«Білім беру реформасының ойдағыдай жүргізілуінің басты өлшемі – тиісті білім мен білік алған еліміздің әрбір азаматы әлемнің кез келген елінде қажетке жарайтын маман болатындай деңгейге көтерілу. Біз бүкіл елімізде әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметін жолға қоюға тиістіміз», – деген еді Н.Ә. Назарбаев.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев білім мен ғылым қызметкерлерінің екінші съезінде «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары. Мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан жүктелетін міндет өте ауыр» деген болатын. Осы ғылым мен білімнің негізін тереңдету нәтижесінде ғана еліміз өзінің елдігін басқа елдер алдында көрсете алады. Ал ел тағдыры келешекте кемелді ел болуы қандай негізде құрылуына байланысты болмақ.

Қазіргі таңда Қазақстан бүкіл әлемдік білім кеңістігіне ену табалдырығында. Өмір ағымына қарай білім беру жүйесінің моделі күрделі өзгерістерге ұшырап отыр. Сондықтан заман талабына сай жаңа мазмұнда білім беруді ұйымдастыру 12 жылдық оқытуға көшумен тікелей байланысты. Ондағы өзекті мәселе әлемдік білім кеңестігіне шығудағы Қазақстанның жаңа ұлттық білім моделін қалыптастырудың тиімді жолын анықтауында.

12 жылдық білім берудің басты мақсаты - өзінің және қоғамның мүддесінде өзін-өзі белсенді етуге дайын, өзгермелі даму үстіндегі ортада өмір сүруге бейім, бәсекеге қабілетті және құзіретті, шығармашыл, білімді тұлғаны қалыптастыру.

Педагогика ғылымында баланы оқыту мен тәрбиелеудің мақсаты – жан-жақты дамыған жеке тұлға қалыптастыру болса, оқытудағы негізгі мақсат – өздігінен дамуға ұмтылатын жеке тұлғаны қалыптастыру. Жеке тұлғаның дамуында маңызды роль атқаратын оқушының өз бетінше жұмысын тиімді ұйымдастыра білу; сол арқылы материалды саналы меңгерудің жүйесін жасау; оқушының түрлі дара қабілеттерін арттыру.

Өз бетінше жұмыс қазіргі жеке тұлғаны қалыптастыру және тәрбиелеуде, білім берудің приоритетін түбегейлі өзгертуде, яғни бұрынғыша оқушыны пәндік білім, біліктердің белгілі бір жиынтығымен қаруландыруды түбегейлі өзгертуде.

Өзіндік жұмыстың негізгі мақсаты оқушылардың танымдық міндеттерін қалыптастыру, шығармашылық қабілеттері мен қызығушылығын жетілдіру, білімге құштарлығын ояту. Мұғалім сабақта белсенді әдіс-

тісілдерді пайдалана отырып, балалардың ұсыныс – пікірлерін еркін айтқызып, ойларын ұштауға және өздеріне деген сенімін арттыруға мүмкіндік туғызып отыру қажет. Белсенді әдіс – тәсілдер арқылы өткізген әрбір сабақ оқушылардың ойлануына және қиялына негізделіп келеді, баланың тереңде жатқан ойын дамытып оларды сөйлетуге үйретеді. Түрлі әдістемелік тәсілдер пайдалану арқылы қабілеті әртүрлі балалардың ортасынан қабілеті жоғары баланы іздеп, онымен жұмыс жасау, оны жан-жақты тануды ойлап, оқушылардың шығармашылық деңгейін бақылап отыру әрбір мұғалімнің міндеті.

Оқушылардың өзіндік жұмыстарының мән-мағынасын ұйымдастырудың тәсіл-амалдарын бір ғана белгімен сипаттауға болмайды. Өзіндік жұмыстың ұйымдастырудың негізгі шарттары мыналар:

Мұғалімнің нақты тапсырмалар беруі;

Жұмысты орындаудың уақытын белгілеу;

Мұғалімнің басқаруымен оқушылардың

Дербестігінің өзара байланысы олардың жұмысты өз еркімен орындау.

Оқушылардың өзіндік жұмысы – мұғалімнің қажетті нұсқаулары бойынша оқушының оқу жұмысының жеке дара және ұжымдық түрі. Өзіндік тапсырмаларды орындау барысында оқушылардан белсенді ойлау талап етіледі. Осының нәтижесінде оқушылар өздігінен бақылауды үйренеді, олар да тапсырылған істі орындаудағы жауапкершілік сезім, еңбексүйгіштік, табандылық, ұйымшылдық, бір-бірімен деген жолдастық көмек қалыптасады. Өзіндік жұмыстың негізгі мақсаты оқушылардың танымдық міндеттерін қалыптастыру, шығармашылық қабілеттері мен қызығушылығын жетілдіру, білімге күштарлығын ояту.

Осы міндетті шынайы өз мәнінде атқару мақсатында Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептері педагогтерінің біліктілігін арттыру курсының үш деңгейлі курстың пайдасы зор екенін түсіндім. Жаңа технологияның басты мақсаттарының бірі – баланы оқыта отырып, ой еркіндігін, белсенділігін, ізденімпаздығын қалыптастыру, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру. Ең әуелі жақсы атмосфера қалыптастыруды жөн көрдім. Сабақтарымда ынтымақтастық пен сенім атмосферасын қалыптастыру үшін, мен оқушылар арасында ұйымдастыру ойындарын жиі пайдаланып жүрмін. Топпен жұмыс кезінде оқушы мүмкіндігіне шектеу қоймау, өзара пікір алмастыру, пікірлерін дәлелдету және бағалау түрлері сабақтың сәтті өтуіне мол әсерін тигізеді. Қоғамымызда болып жатқан өзгерістерден білім саласы да шет қала алмайды. Себебі, кешегі әбден қалыптасып қалған ескі жүйе бүгінгі күннің талап-тілегін орындай алмай отыр. Сондықтан, қазіргі оқытудың жаңа тәсілдері қарастырылуда. Солардың бірі – сабақ барысында оқытудың белсенді әдіс-тәсілдерін қолданамын. Ондағы мақсат – оқушының өзінше ойлау қабілетін арттыру жағдайында электронды оқулықтарды пайдаланамын, ол пәнге деген қызығушылығын

арттыруда. Сабақтардағы басты өзгерістер бұрынғы өткен дәстүрлі сабақтардан айырмашылығы көбінесе оқушылардың топпен біріге отырып жұмыс жасауында және оқушылар жаңа тақырыпты проблемалық сұрақтар арқылы тақырыпты өздері ашуы және мақсат қоя білуінде. Сондай-ақ басқада өзгерістер әрі қарай үй тапсырмасынан бастап, сабақтың әр кезеңдерінде де, сабақты қорыту барысында да көрініп отырады.

Сабаққа дайындалған уақытта белсенді әдіс –тәсілдерді сабақ түрлерін айқындап, іріктеп аламын. Олар: топтық, ұжымдық, жекелей жұмыстарға бағытталған. Сабақтың әр кезеңіне белсенді әдіс-тәсілдерді қолдану оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін жетілдіруге, коммуникативтік құзыреттіліктерін дамытуға ықпал етеді. Мысалы: назарларыңызға бір сабақтың жоспарын ұсынамын:

Қысқа мерзімді жоспар

Әдебиет. 5 сынып

Тақырып: Асан Қайғының жерұйықты іздегені

Сілтеме: Әдебиет оқулығы, деңгейлі тапсырмалар

Негізгі мақсаты: Тақырыптың мазмұнын меңгеруге ықпал ету, тиімді әдіс-тәсілдерді қолдана отырып ауызекі сөйлеу дағдыларын қалыптастыру. Жоғары деңгейлі сұрақтар арқылы ой-өрістерін кеңейту

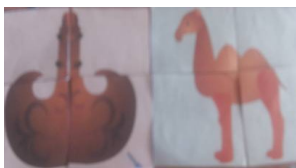
Күтілетін нәтиже: «Асан Қайғының жерұйықты іздегені» тақырыбы бойынша «С» – оқушы сұрақтар қоя алады,

«В» – оқушы төменгі, жоғары деңгейлі сұрақтар құрастыруға дағдыланады,

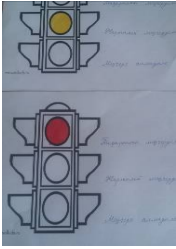
«А» – оқушы Асан Қайғының барып қайтқан өңірлерінің картасын салып, қорғай алады.

Түйінді идеялар: Тақырып бойынша өз көзқарастарын білдіре алады. Берілген тапсырмаларды орындай алады. Қолданылған әдіс-тәсілдердің барлығы іске асырылды.

Сабақтың кезеңдері:

Сабақтың этаптары	Мұғалімнің іс-әрекеті	Оқушылардың іс-әрекеті
Ұйымдастыру кезеңі	Шаттық шеңбері. Оқушыларды шеңберге тұрғызады, Оқушыларды топқа бөлу. Түйе мен торсықтың қиынды суреттерін ұсынылады.	Оқушылар шеңберге тұрады, мұғалім берген жұмсақ ойыншықты (түйені) алып, еркелету қимылдарын көрсетіп, келесі оқушыға береді. Сөйтіп, шеңбер бойы көрсетеді. Оны болған соң, сол қимылдарды бір-біріне жасайды. Мысалы: сипау, маңдайынан иіскеу, арқасынан қағу т.с.с Оқушылар түйе және торсықтың қиынды суреттерін жинау арқылы топқа бөлінеді.

Кесте жалғасы

Үй тапсырмасын тексеру	«Диалогтік оқыту» тәсілі арқылы өткен тақырыпты қайталау. 	Оқушылар екі қатарға қарама-қарсы жұптасып тұрып, бір-біріне сұрақтар қояды. Сөйтіп жылжып отырып барлығы бір-біріне сұрақтар қойып, жауап алады.
Жаңа тақырыпқа шығу	1. «Асан Қайғының Жуалы жерін көруі» суреті таратылып сол бойынша «Сұрақ, жауап, толықтыру» карточкалары береді 2.Өздерінің туған жерлерін жарнамалау. 3. Қазіргі заманның Асан қайғысы... ауызша ойларын айту. 4. Асан қайғының барып қайтқан өңірлерінің картасын салу.	Топтық жұмыс. Әр топ өз сұрақтарына жауап беріп, бір-бірімен алмасып, жауаптарын тексеріп, қосатыны болса толықтырады. Әр топ өз туған жерлері жайлы жарнамалайды. Әр топ өз ойларын айтады. Асан қайғының барып қайтқан өңірлерінің картасын салады.
Қорытынды	«Дұрыс, бұрыс» тәсілі арқылы тест.	Оқушылар тестік жұмыс орындайды
Бағалау	Бағдаршам суреті салынған қағаздар таратады. 	Оқушылар тақырыпты меңгергені болса қызыл бояумен, жартылай меңгергені болса сары бояумен, мүлде меңгермегені болса жасыл бояумен бояуы тиіс.
Кері байланыс	Жетістік ағашы	Оқушылар өздерінің ағаштың қай тұсында екенін белгілейді.

Жалпылай айтатын болсам сабақтың ұйымдастыру кезеңі білім алушылардың білімге деген тиімді көзқарасын дұрыс бағыттауға апаратын бірден-бір жол. Себебі, кез-келген ортада қарым-қатынас үлкен рөл атқарады, оқытушы өзінің алдындағы шәкірттеріне білімге деген

ұмтылысын бір бағытқа, яғни жаңалықты тиімді қабылдауға итермелеу. Оларға: топқа бөлу әдістері, әртүрлі қызықты тренингтер, жас ерекшеліктеріне байланысты сергіту сәттері т.б. жатады. Сондықтан өзімнің іс-тәжірибемде жағымды орта тудыруға бағытталған бірнеше әдіс-тәсілдерді қолданамын. Олар: «Сөйлей алатын қолдар», «Комплимент», «Күлегеш», «Атомдар мен молекулалар», «Жел соғады, соған кімде...», «Құпия қолбасшы», «Адам адамға», «Шеңберде тұрып массаж жасау».

Үй тапсырмасын тексеру кезеңінде: «Жокей мен жылқы», «Диалогтік оқыту», «Ой себеті»,

Жаңа сабақты меңгерту: «Өткеншек», «Үш қадамдық сұхбат», «Суреттер сөйлейді», «Мозайка», түсініктері бойынша тақырыптың мазмұнына байланысты криптограмма салу.

Бекіту. «Блум таксономиясы» бойынша деңгейлі тапсырмалар, «Ақылдың алты қалпағы», «Бос микрофон»,

Рефлексия: «Дұрыс, бұрыс тәсілі», «Мини тест», «Сұрақ, жауап, толықтыру» карточкалары.

Кері байланыс. «Жетістік ағашы», «Бағдаршам», «Бес саусақ»

Бағалау: «Критерий бойынша», «Смайликтер», «Екі жұлдыз, бір тілек»

Бұл әдіс –тәсілдердің қайсысын алсақ та өздіктерінен ақпарат жинақтауға, талқылау барысында барлық ой операциялары (ойлану, талдау т.б.) дамытуға, басқа топтардың идеяларын бірлесіп бағалап, сұрақтарға өздерінің жауаптарын білдіреді. Ұстаздың басты мақсаты – шәкіртінің өзінен де білімі терең, дәрежесінің биік болуы. Сол кезде ғана қоғамда алға жылжу үрдісі жүреді.

Әдебиет

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы // Астана . 2004. 28-б

2. 12 жылдық білім беру және жаңа мұғалім Р.К. Алшоразова 12 жылдық білім № 8 2006 37 – бет

3. Педагогика. Бейсенбаева А.А. Калиева С.Ш Алматы. 2003 ж

4. К. Құдайбергенова. Құзырлылық – тұлға дамуының сапалық критерий // «білім сапасын бағалаудың мәселелері: әдіснамалық негізі және практикалық нәтижесі» атты халықаралық ғылыми – практикалық конференцияның материалдары. 2008. 30-32-б

5. В.А. Хуторской. Ключевые компетенции как компонент личностноориентированной парадигмы образования. // «Народные образования», №2, 2003. 58-94-б

6. Б.А. Тұрғынбаева. Мұғалімнің шығармашылық әлеуметін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту.: теория және тәжірибе // Алматы. 2005, 174-бет

ҚАЗАҚТЫҢ ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРЫ-ХАЛҚЫМЫЗДЫҢ МӘДЕНИ АСЫЛ МҰРАСЫ

А.М. Женсеханов
№39 ЖОББМ, Семей қ.

Жалпы қазақтың ұлттық ойындарының түрі өте көп. Кейінгі кезде осы тақырыпта көптеген тың мәселелер көтеріліп жүр. Атап айтқанда кәзір өсіп келе жатқан жеткіншек ұрпаққа ұлттық ойындарды таныстыру және жеткіншектерді барынша осы ойын түрлеріне баулу. Атап айтқанда аңға байланысты ойындар: ақсерек-көксерек, аңшылар, аңшылар мен қояндар, кірпіше қарғу, қас-құлақ, ордағы қасқыр. Малға байланысты ойындар: аларман (қойға қасқыр шапты), асау көк, бура-қотан, көксиыр, соқыр-теке, түйе мен бота. т.с.с. Мысалы – *соқыртеке*. Ойыншылар дөңгелене тұрады. Ортаға орамалмен көзі байланған адамды – «соқыр-текені» шығарады. Шеңбер бойынша тұрған ойынға қатысушылар «соқыртекені» түрткілейді. Ол сол кезде түрткен ойыншыны ұстап алып, атын айтуға тиіс. «Соқыртекенің» тыныш тұрған ойыншыны да ұстап алуына болады. Ұсталынып қалған ойыншы «соқыртекеге» айналып, ойын жалғаса береді.

Түйе мен бота. Ойын көгалды жерде немесе спорт залда өтеді. Балалардың санына шек қойылмайды. Бұл ойын орыс халқының «мысық-тышқан» ойынына ұқсас. Оның басқарушының нұсқауымен бір бала түйе болады, екіншісі ботаның роліне сайланады. Қалған ойыншылар өзара қолдарынан ұстап, шеңбер бойына қатарға тұрады. Түйе шеңбердің сыртында, ал ботасы ішінде қалады

Түйе шеңбердің сыртында жүріп ботасына үйге жүр дейді. Бота жоқ, үйге бармаймын дейді. Түйе ботасын әкетпек болып қуа бастайды. Ал бота шеңбер бойымен айнала қашады. Ойын шарты бойынша бота шеңбердің ішіне кіріп-шығып, еркін қозғалып жүре алады. Ал түйені аса еркіне жібермей, кей кездерде шеңбердің ішіне еркін кіріп-шығуына әртүрлі кедергілер жасалады, яғни шеңбер бойындағы ойыншылар қысып қалады. Ақырында түйе алдап жүріп ботасын қолға түсіргенде, бота жібер дейді. Түйе жібермеймін дейді. Осы сәтте шеңбер бойында тұрған ойыншылар түйені қоршап, ұстап алып: - «шөк, шөк» деп түйені шөгеруге тырысады. Түйе оған көңісі келмегенімен көпшілік болып шөгереді, яғни жүресінен отырады. Содан кейін ойыншылар сапқа тұрып, кезек-тесіп ботадан бастап шөккен түйенің үстінен бір-бірлеп секіре бастайды. Ойын шарты бойынша түйе жүресінен екі қолын жерге тіреп отырады да, үстінен секіргендерді орнынан қозғалмай қолымен ғана ұстай алады. Осы кезде түйе үстінен секірген ойыншылардың қайсысын бірінші ұстаса, сол түйенің ролін ойнайды да, екінші ұстағаны ботаның ролін ойнайды. Осылайша ойынды қайта жалғастыруға болады.

Түйенің үстінен секірген ойыншы оған қолымен, болмаса аяғымен тиюіне болмайды. Түйенің үстінен секіргенде мүмкіндік болғанша алысқа түсуге тырысады. Сондай-ақ зеректілікті, ептілікті және икемділікті қажет ететін ойындарда бар.

Зеректілікті, ептілікті және икемділікті қажет ететін ойындар: айгөлек, айдапсал, атқума, аударыспақ, бағана өрмелеу, балтам шап, бөріктастамақ, бұғнай, бұғыбай, бұқатартыс, бұрыш, біз де, егер..., жасырынбақ, жаяу жарыс, көкпар, көрші, күрес, қарамырза, қассың ба, доссың ба?, қындық-сандық, орын тап, отырмақ, санамақ, сұрақ-жауап, тасымақ, тасымалдау, тең көтеру, тымпи-тымпи, ұшты-ұшты, үй үстіндегі кім?, шымбике.

Аударыспақ. Ол – қазақ, қырғыз халықтарының арасында кең тараған ойын. Атқа мінген екі жігіт жекпе-жекке шығып, бірін-бірі аттан аударып тастауға тырысады. Аударыспаққа үлкен тойларда арнайы жүлде тағайындалады. Оған он сегіз жастан асқан қарулы жігіттердің қатысқаны жөн. Аударыспақ ойынының ережесі бойынша сайысқа қатысушылар салмақтарына қарай үш топқа бөлініп, күш сынасады. Ептілікті, күштілікті, тапқырлықты, батылдықты талап ететін спорттық ойын.

Арқан тартпақ. Оны арқан тартыс деп те атайды. Бұл ойынның екі түрі бар. Біріншісі жазда көгал үстінде, екіншісі қыста қар үстінде ойналады. Жазда ойыншылардың саны 10 баладан көп болмаса, ой-ын қызықты болады. Ойынға ұзындығы 8-10 метрлік екі ұшы түйілген арқан әзірленеді. Оның тең ортасына белгі ретінде қызыл матаны байлап қояды. Ойынға қатысушы екі топтағылар өз жағында бойларына қарай сап түзеп, ойын бастауға белгі берілгенде арқанды өз жағына қарай тартады. Қыста он – он бес бала тартқанда үзілмейтін арқан таңдап алынып, үлкен адамның алақанының көлеміндей екі тақтайдың ортасынан өткізіліп, ортасына аққала үйіліп, екі жақ оны өзіне қарай құлату үшін тартады. Соңғы кезде қалып-тасқан ойындар: әріп таңдау, бригада, мейрамхана, нөмір, пароль, пошта, сымсыз телефон, сыңарын табу. Бұлардың ішінде бірқатар ойындар спорттық, той ойындары болып саналады. Ал енді, қазақтың ұлттық ойындарының ішінде «қуырмаш» тәрізді жас сәбилерге арналған да ойындар бар.

Алтын қабақ. Мергендер сайысы. Жігіттер садақ жебесін нысанаға әрі тез, әрі дәл тигізуге тиісті. Бұл сайыс үлкен тойларда арнайы жүлде тағайындалып өткізіледі. Алтын қабақ сайысының түрлері: жаяу немесе ат үстінен сы-рық басындағы теңгені атып түсіру, жоғары лақтырылған қалпақты, басқа да заттарды атып түсіру, ат үстінде шауып келе жатып нысанаға дәл тигізу. Мергендер сайысының тағы бір түрі – жамбы ату, садақ тарту. *Ат сайысы.* Спорттық ойын. Оның түрлері: ат омырауластыру, аударыспақ, жорға жарыс, көкпар тарту, теңге алу, қыз қуу, қыз жарыс, сайысу т.б. Олар үлкен тойларда ұйымдастырылады. Сайысқа түсетін аттар алдын-ала жаратылады. Ат сайысындағы кейбір ұлттық ойындар Олимпиада ойындарының жоспарына енгізілген.

Аламан бәйге. Мұнда жүйрік, жарыс аттар 25-100 шақырымдық қашыққа шабады. Оның жолында айналып өтетін көл, сай-сала, бел-белестер тәрізді кедергілі жерлер болуға тиісті. Аламан бәйге үлкен тойда, үлкен аста, торқалы тойлар мен зор мерекелерде жарияланады.

Теңге алу. Жерде жатқан теңгені атпен шауып келе жатып іліп алу үлкен ептілікті, ат құлағында ойнайтын шабондоздық тәжірибені талап етеді. Теңгені жерден іліп алғандарға бәйге беріледі. Бұрындары қазақ жігіттері атпен шауып келе жатып қолындағы қылышымен жерде жатқан тезекті түйреп алып көкке лақтырып жіберіп, оны жалма-жан қылышымен екіге бөліп шауып түсіретін.

Қыз қуу. Ол – ұлттық ат спорты ойыны. Қазір бұл ойынның ережесі жасалып, бір жүйеге келтірілді. Қазақстан-да қыз қуудың алғашқы спорттық жарыстары 1923 жылы өткізілді. Содан бері мерекелік бағдарламаларға енгізіп келеді. Қыз қуу жарысында атқа мінген жігіт айналып қайтатын жерге дейін алдында атпен шауып бара жатқан қызды қуып жетіп, оның бетінен сүюге тиісті. Бұл – жігіттің жеңгені. Қуып жете алмаса, қайыра шапқанда қыз жігітті, оның атын қамшының астына алады. Бұл – қыздың жеңгені. Көкпар. Ұлттық ат ойыны. Этнографтардың айтуынша, әуелгі атауы «көк бөрі» сөзінен шыққан. Бұрындары мал баққан көшпелі халықтар көк бөріні соғып алғанда өлігін ат үстінде сүйрелеп, бір-бірінен ала қашып, мәз-мәйрам болған. Кейін ол ұлттық ойынға айналған. Көкпар Орта Азия халықтарының да сүйікті ойыны. Көкпар жаппай тартыс және дода тартыс болып екіге бөлінеді. 1949 жылы елімізде көкпар жарысының жаңа ережесі бекітілді. Алаң көлемі қатысушылар санына сәйкес. Ата салтынан келе жатқан осындай ұлттық ойындар түрлерін ешқашан ұмытпай өскелең ұрпақты тек қана білім нәрімен ғана сусындатып қоймай, тәрбие жүйесінде де бұл ойын түрлері үлкен орын алады. Сондықтан қазағымыздың ұлттық ойындарын ұмытпай барынша өскелең ұрпақтың бойына сіңіріп, тәрбиелей білейік. Қазақтың ұлттық ойындары: көкпар сайыс, күрес, теңге алу, қыз қуу, алтын табақ ату т.б. спорттық сипатпен бірге үлкен тәжірибелік маңызға да ие болды.

Көшпелі қазақтардың өмір-салты денсаулыққа аса зор мән берген. Атқа міну өнері жас баланы сезімі мен денесін жаттықтырудың басты және ортақ дәстүріне айналды. Бозбала да, қыз бала да жастайынан аттың құлағында ойнауға бейімделді, соған тырысты.

Ойын-сауық тәжірибе мен тәсілдің еркіндігі, тапқырлық пен болжамның қиылысатын шебі, мұрат пен меженің тоғысқан шеңбері. Жарыссыз ойын, ойынсыз әзіл-қалжың бола берді. Ойын-сауық қара күш көрсететін озбырлық немесе біреудің намысын жыртатын қастандық емес. Ой өтімділігі мен сөз өткірлігі, шеберлер өз мәртебесін мойындатып жатады. Ойын серіктесті таба білуге, онымен тіл табысуға үйретеді. Ойында адам қарсыласының олқы және оң жақтарып дұрыс анықтауға ерекше мән береді. Оның күш қабілетін тура бағалау ережесіне енеді. Халқымызда қозғалмалы ойындардың түрі кең таралған.

Ұлтымыздың тұғыры мықты болуында ұлттық ойындардың ұмытылмай ойналып тұруы да өз үлесін қоспақ.

Әдебиет

1. Құрманбаева С.К. «Ұлттық ойындардың бүгінгі мен келешегі», «Алматы» 2004 жыл, 209 б.
2. Несіпбаев Б.К. «Ұлт мәдениеті мен өнері», «Білім» 2003 жыл, 198 б.
3. Атабаев А.С. «Ұлттық ойындар – халық мұрасы», «Кітап» 2006 жыл, 275 б.
4. Наурызбаев Ж. «Ұлттық мектептің ұлы мұраты», «Алматы» 1995 жыл, 98

СТУДЕНТТЕРДІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

А.А. Жусупова

Инновационный Евразийский университет, Павлодар қ.

Адамның мәні оның қоғамдағы алатын орны, өткені, қазіргісі, болашағы, қалыптасуы, дамуы, адамзатты үнемі толғандыратын мәселелер қатарына жатады.

Ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауында, Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында, Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасында, «Білім» мемлекеттік бағдарламасында, мемлекеттік білім беру саясатының тұжырымдамасында және тағы да басқа стратегиялық құжаттарда жеке тұлғаның физиологиялық және рухани мүмкіндіктерін ашу, салауатты өмір салтын, қарапайым негізгі адами қасиеттерін қалыптастыру, шығармашылық күш-қуатын ашуға қолайлы жағдай туғызу ең негізгі міндеттер екендігі көрсетілген.

Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасының негізгі мақсаты: «әлемдік білім беру кеңістігіне ықпалдастырылған және жеке тұлға мен қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыратын көп деңгейлі үздіксіз білім берудің ұлттық моделін қалыптастыру үшін білім беруді дамытудағы стратегиялық басымдықтарды белгілеу» – деп атап көрсетілген [1].

Бұл үлкен жауапкершілік артатын күрделі мақсат. Оны шешу үшін ең алдымен оқыту мазмұны жаңартылып, ол әрбір тұлғаның жеке басының қасиеттері мен қабілеттерін дамытып, шығармашылығын ұштайтындай болып ұйымдастырылуы қажет. Сонда ғана мектептен өз өмірін өзі реттей және басқара алатын, әлеуметтенген шығармашыл тұлға тәрбиеленіп шығады.

Жоғары білім беру жүйесі дамуының әр кезеңінде де бұл мәселе көкейкесті болып келді. Осы тұрғыда педагогика саласында зерттеулер жүргізіліп, оның нәтижелерін жоғары оқу орындарының практикасына енгізіп оқу процесіне шығармашылық сипат беру ойластырылды.

Алайда оқытудың шығармашылық сипатын күшейтіп, сол арқылы тұлға қабілетінің дамуына жүйелі басшылық жасау, мақсатты бағыт-

бағдар беру, педагогикалық ықпал ету негізінен күн тәртібінде тұрғанымен оның ішкі мазмұны ашылмай, көмескі күйінде қалып келді. Оның өзіндік себептері бар. Бірінші себебі оқу процесін ұйымдастыруға негіз болатын нормативтік-оқу құжаттарында студент шығармашылығын дамытудың тиісті дәрежеде ойластырылмауы болды. Осыған дәлел ретінде Л.В.Занковтың зерттеу нәтижелерін айтуға болады.

Профессор Л.В. Занковтың зерттеулерін зерделей келе соңғы жылдарға дейінгі оқу бағдарламаларында төмендегідей кемшіліктер орын алып келген деген тұжырым жасауға тура келеді. Олар:

- оқу бағдарламаларында оқытудың жүйелік ұстанымының толық сақталмауы;

- оқу бағдарламаларына, оқулық мазмұнына оқушыларды қызықтырарлықтай теориялық мәселелердің енгізілмеуі;

- оқушылардың оқу-тәрбие процесінде алған білімдері олардың ой-өрісінің дамуына жеткілікті әсер етпеуі;

- оқулықтағы тапсырмалардың оқушылар қызығушылығын оятарлықтай деңгейде ойластырылмауы;

- оқу бағдарламасындағы кейбір материалдардың бірнеше рет қайталануы. Ал мұндай оқулықтар орын алып отырғанда оқушылардың шығармашылығын дамыту мүмкін емес.

Тұлға шығармашылығының тиісті дәрежеде дамуына әсер ететін екінші себеп – оқулықтар мен әдебиеттердің сапасы.

Мемлекет басшысы мұғалімдердің III съезінде сөйлеген сөзінде білім беру сапасы көп ретте оқулықтардың сапасына байланысты болатынын атай отырып, шығарылатын оқулықтардың сапасына да назар аударды. Сонымен қатар мемлекеттік тілде педагогикалық мамандықтарға арналған әр пән бойынша әдебиеттер мен оқулықтардың аздығы және т.б. [2].

Педагогика ғылымдарының докторы, профессор М.Ж. Жадринаның пікірінше, Қазақстан Республикасының төл оқулықтарының басты жаңалығы «тұңғыш рет әрбір оқу курсының мазмұны білім беруді гуманизациялау, сараландыру, кіріктіру және гуманитаризациялау ұстанымдарын жүзеге асыруға бағындырылған оқу материалының құрылымы мен қисынын (логикасын) өзгерту арқылы жасалынуда» [3].

Демек, қазіргі кезде оқушы шығармашылығын дамыту үшін әр пән бойынша оқулықтар жоғарыда аталған қызметтерін толық орындайтындай сапаға ие болуы тиіс.

Ғалымның ойынша, білім беруді гуманизациялауды жүзеге асыру дамушы жеке тұлғаның өзінің жеке құндылықтар жүйесіне (бақыт, әділдік, өмірдің мәні жайлы тұжырымдама және т.б.) кепілдік берілетіндей жағдайлар туғызуды талап етеді.

Ал, тұлғаның шығармашылық әрекет жасай алмауының үшінші себебі – оқу процесінің ұйымдастырылу деңгейінің заман талаптарына сай болмауы.

Осы уақытқа дейін жоғары оқу орындарда оқу процесі жаңаша педагогикалық ойлауға орай ұйымдастырылмады, оқу процесінде субъект-субъектілік қатынас жүзеге аспады. Өйткені, оқу процесі дәстүрлі оқытуға негізделді.

Ғалым Е.Ө.Жұматаеваның пікірінше дәстүрлі оқыту жүйесінің негізгі кемшіліктері:

- пікірдің қажеті жоқ, оған уақыт кетеді;
- күрделі оқу материалын мұғалімнің жеңілдетіп түсіндіруі;
- фактілерге жүгініп, білімді жинақтап қабылдауға мән берілмейді [4].

Ендеше мұндай оқылықтың орнын толтырып, тұлға шығармашылығын дамытуға қолайлы жағдай туғызудың бір жолы – бұл оқу процесіне тұлғаға бағдарланған технологияларды енгізу деп ойлаймыз. Шығармашылықты дамыту мәселесіне арналған ғылыми-зерттеулерді саралай келе, біз студент шығармашылығын дамытудың ең маңызды шарттарының бірі ең алдымен оны дамытуға қолайлы ахуал туғызуды қамтамасыз ету үшін оқу процесін гуманизациялау қажет деген қорытындыға келеміз.

Адамзаттың, прогрестің, әрбір жеке тұлғаның дамуындағы негізгі қозғаушы күш шығармашылық болып табылады.

Ал мектеп табалдырығын аттаған баланың негізгі әрекеті оқу әрекеті болғандықтан оның шығармашылық сипатта болуының мәні зор. Өйткені шығармашылық сипаттағы әрекет баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуына зор ықпал ететіні ғылыми тұрғыда негізделген.

Тұлғаның шығармашылығын дамыту жолдарын, құралдарын анықтау психология мен педагогика ғылымдарында ертеден зерттеліп келеді. Егер бұл мәселенің зерттелуіне ретроспективті шолу жасасақ, онда оның әлемдік мәдениеттің барлық дәуіріндегі ойшылдардың назарында болғанын, «шығармашылық теориясын» жасауға деген ізденістердің аз болмағанын байқаймыз.

Шығармашылық қабілеттердің жоғары деңгейі – дарындылық, таланттылық мәселесінің теориясын жасаған В.Э. Чурновский, В.С. Юркевич, И.П. Волков, Ү.Б. Жексенбаева осы феноменнің ерекшеліктері, олармен жұмыс түрлері, дарынды, талантты балалар экологиясы жайлы ой қозғап, оқу-тәрбие процесін жетілдіруге байланысты тәжірибелермен бөлісіп, ұсыныстар береді [5].

Педагогикалық еңбекті шығармашылық процесс ретінде қарастырған В.А. Кан-Калик, Н.Д. Никандровтың зерттеулерінде ұстаз шығармашылығының психологиялық негіздеріне, мұғалімнің жеке шығармашылығын қалыптастыру жолдарына талдау жасалады.

Біз жоғарыда аталған еңбектерде шығармашылық қабілеттердің белгілерін анықтау, шарттарын айқындау, жолдарын табу сияқты ортақ идеялардың қарастырылғанын анықтадық.

Оқу процесінде студенттердің шығармашылығын қалыптастыру және дамыту мәселесі шығармашылық процестің қандай кезеңдерден

тұратындығын білуді талап етеді және оған деген көзқарастар түрліше. Мысалы, көрнекті француз математигі Ж. Адамар шығармашылық процесті 3 кезеңге бөледі:

Дайындық кезеңі.

Инкубация, жасырын идеялар, тұйыққа тірелу кезеңі.

Интуицияның жарқ етуі. Эврика.

Тексеру кезеңі.

Ал А.Н. Лук шығармашылық процесті 5 кезеңге бөледі:

Айқын және дұрыс қойылған мақсат.

Күшті жұмылдыру, қосымша мәліметтер іздеу.

Проблемадан уақытша кету. Инкубация.

Интуицияның оянуы. Инсайт.

Нәтиженің дұрыстығын тексеру.

Б.А. Тұрғынбаеваның зерттеуіндегі шығармашалық процестің кезеңдерге бөлінуі назар аударуға тұрарлық:

Жаңалықпен бетпе-бет келу.

Шығармашылық белсенділік, екіұштылық.

Шешімнің жарқ етуі.

Шығармашылық акт.

Шешімнің дұрыстығын дәлелдеу.

Біз талдаған зерттеулерден арнайы ұйымдастырылған оқыту әдістері шығармашылық процестің дамуына, ойлаудың икемділігіне әсер ететінін көреміз. Осыдан барып бала психологиясындағы шығармашылыққа ерекше көңіл бөлу керектігі шықты. Әрине, мұндай ғылыми шығармашылық еңбек пен баланың шығармашылық әрекетінің арасында үлкен айырмашылық бар екенін ескеруіміз керек. Психологтардың көзқарастары бойынша «шығармашылық» – субъектінің қандай да бір жаңалық табудағы әрекеті. Сондықтан да шығармашылық тура және кері мағынадағы «таңдаулылар» үшін ғана емес, әрбір адамға тән қасиет. Мейлі жаңа білімді меңгерген оқушы болсын, мейлі жаңа техникалық тапсырманы орындаған оқушы болсын, олар шығармашылықпен әрекет жасайды. Осылайша, психологиялық көзқарас бойынша, оқытудағы шығармашылық процесті субъект үшін бұрын белгісіз болып келген мәселелердің шешімін табу, жаңалық ашу деп түсінуге болады.

Шығармашылық қабілет жалпылама сипаттау – оны субъектінің шығармашылығының жемісі деп қабылдауға мүмкіндік береді. Олай болса, шығармашылықтың шарттарына сәйкес, «шығармашылық» жеке тұлғаға бағытталған екені, оның қатысуынсыз шығармашылық қабілеттің болуы мүмкін еместігі анықталған.

Шығармашылықты дамытудың жолдарын зерттеу мақсатында шығармашылықты адамның ақыл-ой белсенділігі деп анықтау мен оған басқа да педагогтардың толық келісетіндігін ескере отырып, шығармашылықтың білімді игеру қарқындылығына байланысты болатындығын анықтадық. Яғни, білімді игеру қарқындылығы төмен

болса, онда шығармашылықтың құрылымы (ерекшелігі, күрделілігі, нақтылығы, түсініктілігі, т.б.) төмен болатыны және, керісінше, білімді игеру қарқындылығы жоғары болса, онда шығармашылықтың құрылымы жоғары болып, нәтижесінде шығармашылық қабілеттің дамитындығы айқындалады.

Оқу процесінде шығармашылықтың құрылымы аз қолданылғанмен, ғылыми процесте ол «оқушылардың өзіндік іс-әрекеті» ұғымына сәйкес келеді. Басқаша айтқанда, оқушылардың шығармашылығының нәтижесі өз мәнінде ғылыми шығармашылық еңбектен айырмашылығы шамалы.

Жеке тұлғаның шығармашылығын дамыту үшін оқытуға проблемалық жағдаяттар енгізілуі тиіс, сонда оқушылар алдында қойылған түйінді мәселені өз бетімен немесе мұғалімнің көмегімен шешеді. Мұндай оқыту барысында танымдық қызмет құрылымында маңызды психологиялық заңдылық – ойлау қабілетінің проблемалық сипаты жатады. Байқаулар көрсеткендей, шығармашылықпен жұмыс істейтін оқушылар проблемалық тапсырманы шешуде қосымша материалдар іздеуге белсене кіріседі, мәселені шешудің түрлі жолдарын белгілеп, оларды қолданады. Олар неғұрлым көбірек дербестік танытқысы келеді.

Болашақ мұғалімнің шығармашылығы дегеніміз – ой бостандығы мен еріктілік болған жағдайда ойлау процесін бір ізділіктен шығарып, логикалық ойлауды талдағыштық тұрғыға жетелеп өзін-өзі дамытатын белсенді ой еңбегі. Осындай еңбектің негізінде білім игеруге, оқуға, оқи білуге тәрбиелеу білім беру процесінің негізіне айналса, баланың жан-жақты дамып, шығармашыл адам болып жетілуінің негізі болады [6]

Демек, оқыту әдістері студенттердің шығармашылығын дамытуға бағытталуы керек. Олай болса, студенттердің танымдық іс-әрекеті мен шығармашылық дамудың нәтижелілігі, оқыту әдістерін комплексті түрде ұйымдастырудың алғышарттарын жасауда болып табылады. Оқыту әдістерін дұрыс қолданған жағдайда ғана оқушылардың ой-өрісін тереңірек дамытуға мүмкіндік туады, бұл студенттердің интеллектін, зейінін, ойлауын арттырады.

Оқу процесінде шығармашылық түсінігін бірінші кезеңде жеке бастың қасиеті емес, студенттердің оқу процесіндегі іс-әрекеттің құралы және табыстың «белгісі» деп білу керек. Яғни, оқу процесіндегі негізгі мәселе – студенттердің белсенді іс-әрекеті және ол шығармашылықтың дамуына негіз болады деген қорытынды жасауға болады. Бұл кезде студенттердің іс-әрекеті неғұрлым үйлесімді, кемелденген, тиімді оқыту әдістерімен ұйымдастырылса, онда олардың белсенділігі де соғұрлым жоғары болып, шығармашылықтың дамуы қарқынды түрде көрінеді. Яғни, оқу процесіндегі негізгі мәселе – студенттердің белсенді іс-әрекеті және ол шығармашылықтың дамуына негіз болады.

Ол үшін ең бастысы оқу процесін гуманизациялау қажет. Яғни, пәндерді жүргізу барысында студенттерге проблемалық ситуация, ойын ситуациясын құру, сезімдік ықпалмен әсер етуге болады, бақылау мен

талапты күшейту, ынталандыру, әр студенттің тәртібі мен мінез–құлқына және жұмыс істеу ырғағына үйлесімді тәсілдер қолдану, шаршау мен жалығудан арылту шараларын жасау оқу процесін гуманизациялауды жүзеге асырады.

Бұдан біз шығармашылықтың мәні – алдымен оның қажеттілігінде, әрбір адамның шығармашылық қабілетінің нәтижесін рухани қанағаттану мен қуаныш сезіміне айналдыруға жаңаша қадам жасауда деп түсінеміз.

Болашақ мұғалімдердің шығармашылығын дамытудың педагогикалық-психологиялық негіздерін талдай келе, мынадай түйіндер жасауға болады деп ойлаймыз. Я.А. Пономаревтың пікірінше, адамның шығармашылық қабілеттері оның жалпы және арнайы қабілеттеріне тәуелсіз болып, олармен қатар өмір сүре береді. Осыған сүйене отырып, оқу процесін ұйымдастыру арқылы студенттердің шығармашылығын дамытудың сан түрлі қыры мен жолын тануға болады. Өйткені студенттердің шығармашылығын дамыту барлық педагогикалық технологиялардың көздеген мақсаттарының ең биік шыңы десе болады.

Қорыта келе, шығармашылықтың негізгі сипаты жаңалық ашуға, жаңа тәсілдер табуға ұмтылу деп айтуға толық негіз бар. Шығармашылыққа, жаңа, тың нәрсе жасау тән десек, ертеден белгілі нәрсені қайталауды немесе көшіруді шығармашылық деп айтуға болмайды, бірақ бұрыннан белгілі, таныс нәрселердің өзінен қандай да бір ерекшелік табу, оны жаңаша түрде жасау, ерекше қасиеттерін табу шығармашылыққа тән құбылыс деп тұжырымдауға болады. Шығармашылық әрекетке – болашақ мұғалімнің проблеманы көре білуі, өз іс-әрекетінің бағдарламасын жасай білуі және ойды іске асыру үшін жаңа идеялар тудыра алуы жатады.

Сонымен, шығармашылық проблемалық сипаты бар, барлық ішкі байланыстарды біріктіретін, нәтижесінде жаңа материалдық және идеялық құндылықтар алынатын адамның мақсатты әрекеті.

Литература

1. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы // Қазақстан мұғалімі. 20.01.04, № 6, Б.1-3
2. Назарбаев Н.Ә. Еркін елдің ертеңі – кемел білім мен кенен ғылымда // Егемен Қазақстан. 13 қазан 2004 жыл, № 225, Б.1-2
3. Дидактические требования к разработке и экспертизе программ, учебников и элементов УМК / сост. Караев Ж.А., Нурахметов Н.Н., Дуйсенбаев Б.М., Жадрина М.Ж., Байжасарова Г.Ж. – Алматы: Респ. изд. каб., 1998. – 54 с.
4. Жұматаева Е.Ө. Жоғары мектеп дидактикасы дамуының ғылыми-педагогикалық негіздері / п.ғ.д. ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация. – Алматы, 2003.- 301 б.
5. Жексенбаева У.Б. Теория и практика работы с одаренными детьми. – Алматы, 2005
6. Мырзабаев А.Б. Оқушылар шығармашылығын дамытуда белсенді оқытудың дидактикалық мүмкіндіктері // п.ғ.к. ғыл.дәр.... авторефераты. – Қарағанды, 2004. – 30 б.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ СТУДЕНТОВ ПОСРЕДСТВОМ УЧАСТИЯ В ОЛИМПИАДАХ

Т.И. Иконникова

*Екибастузский колледж инженерно-технического института им.
академика К.И. Сатпаева, Павлодарская обл.*

Изменения, происходящие в жизни нашего общества, настойчиво требуют от человека готовности эффективно использовать свои возможности в меняющихся условиях, умения мобильно перестраиваться, активизации личностных качеств, творческих способностей. Смена образовательных парадигм и использование педагогических технологий, ориентированных на вариативность, индивидуальные и творческие методы обучения, определяют формирование всестороннее развитой личности учащегося.

Задачей современного образования становится создание таких условий, которые будут способствовать формированию профессионально значимых качеств личности, творческого потенциала, привлечению в процесс познания жизненного опыта обучаемых.

Под творческим потенциалом понимаются «личностные возможности человека по реализации творчества, характер их проявления зависит от конкретных характеристик действительности, в которых оказывается личность, и от нее самой (ее мотивации, волевых качеств, креативности, самостоятельности, уверенности в себе и др.)» [1].

Талантливые дети – это будущее нашей страны. Не случайно практически все развитые государства мира считают систему поиска талантов своей главной задачей. Мы должны создавать условия равной учебы всем, заботиться о том, чтобы случайные обстоятельства не помешали действительно одаренному ребенку раскрыть свой талант.

Так как основная цель олимпиады – выявление наиболее интеллектуально способных и одаренных учащихся, – то значение такого мероприятия трудно переоценить. Участие в нём должно пробудить интерес к научной деятельности, пропагандой которой обязан заниматься преподаватель. Очень важно, чтобы первоначальный олимпийский опыт, приобретаемый учащимся, был позитивным, а это возможно лишь в случае, когда итоги олимпиады радуют и учащегося, и преподавателя.

В колледже олимпиада, это итог работы преподавателя с одарёнными детьми не только в ходе учебных занятий, но и во внеурочной деятельности (кружках, факультативах и т. д.) и здесь единого подхода не существует. Каждый педагог может поделиться опытом и дать рекомендации о том, как проводить подготовку к олимпиаде, как развить у детей творческое отношение к изучаемому предмету вне рамок образовательной программы.

Поэтому процесс обучения должен быть построен таким образом, чтобы учащийся оптимально использовал свои психологические возможности (внимание, память, мышление и т. д.) для развития таких способностей и навыков, которые, сохраняясь и после завершения образования, обеспечивали бы ему возможность не отставать от ускоряющегося роста научно-технических знаний. С этой целью необходимо использовать соревновательные моменты в обучении для подготовки к участию в предметных олимпиадах.

Рассмотрим ещё с одной стороны роль олимпиады. Первый год обучения студента в любом учебном заведении считается по праву самым проблематичным. Трудности, ожидающие первокурсника любой специальности, связаны с резкой сменой содержания и объёма учебного материала; специфичными для колледжа или вуза видами занятий; с новой профессиональной и предметной терминологией; отсутствием навыков самостоятельной работы; неумением конспектировать, работать с первоисточниками; новой социальной средой; иными нормами поведения и взаимоотношениями «преподаватель-студент»; слабой профессиональной ориентацией и т.д. Все эти трудности адаптационного периода различны по своему происхождению, одни из них имеют объективный характер, другие – субъективный.

Адаптация первокурсников – это сложный и многогранный процесс, требующий совместных усилий студентов, преподавателей, администрации, а также семьи. В настоящее время существует множество подходов к решению этой проблемы, включающих в себя применение инновационных моделей образования, вовлечение учащихся в общественную жизнь учебного заведения, работа кураторов групп, разработка системы организационного, научно-методического сопровождения воспитательной и внеучебной работы со студентами младших курсов.

Как показывает анализ работы с первокурсниками, проведение предметных олимпиад и привлечение студентов к участию в них является одним из способов решения проблемы адаптации. Действительно, общение участников олимпиады между собой, экспериментальная работа, беседы с преподавателями, консультации, даваемые ведущими преподавателями, обеспечивает содержательное взаимодействие между студентами и преподавателями, способствует передаче и закреплению социального опыта, создает условия для установления личностного контакта и заинтересованного диалога между представителями различных поколений, способствуют развитию познавательного интереса учащихся. Свойственный юношескому возрасту дух состязательности является стимулом к систематическим углубленным занятиям отдельными предметами с целью максимальной реализации своих способностей во время олимпиады. Участие в олимпиаде для многих студентов – это, прежде всего, возможность:

- получить новые знания, необходимые для успешной профессиональной деятельности;
- подготовиться к сдаче сессии;
- приобрести опыт в работе со сверстниками и преподавателями;
- определить и развить свои способности и интересы;
- приобрести опыт самостоятельной работы;
- самореализоваться;
- интересно провести свободное время (свой досуг);
- повысить свой авторитет в учебной группе и среди преподавателей.

В качестве примера приведем методику проведения олимпиады или интеллектуального марафона, который ежегодно проводится в колледже. Методика организации основана на следующих положениях:

- массовость и доступность для всех желающих, независимо от текущей успеваемости студента;
- равноправное и добровольное участие студентов первого курса всех специальностей, всех форм обучения;
- обеспечение возможности самостоятельного углубленного изучения отдельных предметов, путем использования, в ходе подготовки к олимпиаде, методических пособий, разработанных преподавателями;
- моральное и материальное стимулирование участников-победителей.

Как правило, работа по подготовке к интеллектуальному марафону начинается с начала учебного года. Уже на первых занятиях, до студентов доводят информацию о возможности участия в олимпиаде, порядке подготовки к ней, наличии методических разработок и поощрениях за победу и участие.

Условия проведения интеллектуального марафона могут быть различными, но принцип единый – это массовость олимпиады.

Методика проведения олимпиад предусматривает следующие этапы работы:

- утверждение состава комиссии по проведению интеллектуального марафона;
- разработка положения по проведению интеллектуального марафона;
- составление списка участников;
- подготовка комплектов олимпиадных задач;
- проведение интеллектуального марафона;
- проверка задач;
- подведение итогов олимпиады;
- награждение и поощрение победителей интеллектуального марафона.

В ходе подготовки к олимпиаде преподавателями подбираются задачи, для решения которых необходимо знать материал учебной программы, уметь нестандартно мыслить, логически или творчески подходить к решению задания. Как правило, в комплект заданий по

дисциплине входят тестовые вопросы, на которые за определенное время может ответить учащийся с хорошим уровнем знаний. В задания входят вопросы средней сложности, которые возможно решить большинству участников, повышенной сложности, позволяющие выявить победителей, иногда задачи на логику или задача для творческого подхода (дисциплины социально-экономического цикла).

Учащиеся, проявившие большую активность и заинтересованность в процессе подготовки и участия в олимпиаде, привлекаются к творческой или исследовательской работе в колледже.

Такой подход к проведению олимпиад позволяет развивать у учащихся навыки творческого, нетрадиционного подхода к решению задач, а также способствует повышению их интереса к изучаемым дисциплинам.

Можно сказать, что олимпиада или интеллектуальный марафон – это творческое соревнование, являющееся гармоничным сочетанием интеллектуального состязания, образования и науки и способствует успешному завершению процесса адаптации первокурсников в учебном заведении.

Таким образом, вовлечение в учебный процесс олимпиад по общеобразовательным или профессионально-ориентированным дисциплинам позволяет повысить эффективность обучения, активизировать процесс самообразования.

На основании накопленных фактов, наблюдений отдельных педагогов, А.И. Поповым делается предположение, что «участие студента в творческой деятельности в процессе подготовки к олимпиадам и решении профессиональных задач благотворно сказывается на развитии как интеллектуальных способностей, так узкопрофессиональной подготовки. Следовательно, вовлечение обучающихся в олимпиадное движение важно не само по себе, а в качестве предпосылки одного из мощных воздействий на становление и развитие личности».

Литература

1. Попов А.И. Формирование творческой компетентности специалиста в условиях олимпиадного движения / А.И. Попов // Открытое образование. – 2005. – № 6. – С. 23-30.
2. Сластенин, В.А. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; под ред. В.А. Сластенина. – М.: Изд. центр «Академия», 2002. – 576 с.

РАБОТА ПСИХОЛОГА ПО ДИАГНОСТИКЕ И КОРРЕКЦИИ РАЗВИТИЯ ИНТЕЛЛЕКТА УЧАЩИХСЯ

К.Г. Исинбаева, Н.К. Махметова, Г.С. Аяпбергенова
ПГПИ, г. Павлодар

В настоящее время в психологических исследованиях особое место занимают исследования, направленные на диагностику интеллекта человека и его творческих способностей. Научно-технический прогресс диктует определенные требования к человеку XXI века: он должен быть не просто созидателем, а созидателем творческим и интеллектуально развитым. Воспитанием и становлением такого человека занимается современная школа, где по мере возможностей реализуются принципы индивидуального подхода к учащимся. Важнейшее место в системе школьного образования отводится начальным классам, как базовому звену в развитии интеллектуально-творческой личности.

Психологическая диагностика сегодня располагает достаточно широким арсеналом методик, направленных на изучение индивидуальных различий людей по степени их интеллектуального развития. Рисуночные методики выгодно выделяются среди других методов своей естественностью и полным соответствием требованиям, предъявляемым к процедуре психологического обследования. Рисунок фигуры человека как инструмент для изучения психики ребенка интересует исследователей уже около сотни лет. Анализируя рисунок, можно наблюдать за ходом общего психического развития ребенка, дифференцировать норму и нарушения, вычленять эмоционально – личностные особенности. Однако возможности использования рисунка фигуры человека и особенности интерпретации, получаемых с его помощью данных, до сих пор признаются не до конца изученными.

В качестве критерия интеллектуального развития можно рассматривать так называемый «Социально-психологический норматив» (СПН).

В сжатом виде СПН можно определить как систему требований, которые общество предъявляет к психическому и личностному развитию каждого из его членов. Требования, составляющие содержание СПН присутствуют в образовательных программах, в квалификационных профессиональных характеристиках, собирательном мнении учителей, воспитателей, родителей. Такие нормативы историчны, они меняются вместе с развитием общества. Жизнь нормативов, т. е. время их существования, зависит от отнесенности к той или иной сфере психического, с одной стороны, и от темпов развития общества, с другой.

Так, наиболее динамичны нормативы умственного развития, поскольку научно-технический прогресс выдвигает все новые требования к человеку, его подготовленности, знаниям, умениям, а это влечет за собой пересмотр учебных программ, квалификационных требований. Можно предположить большую консервативность нормативов, относящихся к нравственной и другим сферам личности.

Рассмотрим психодиагностические методики по их отнесенности к разным возрастам. Для диагностики умственного развития учащихся младших классов может быть применен тест Д. Векслера и тест Дж. Равена. Тест Векслера необычайно популярен во многих странах мира, поэтому рассмотрим его подробнее.

В 1939 году была опубликована первая форма шкал Дэвида Векслера, известная как шкала интеллекта Векслера-Беллевью. Первым отличием теста от других было то, что это один из немногих тестов, которые разрабатывались сначала для взрослых и лишь позднее переделывались для детей разного возраста. Еще одно отличие теста от всех других состояло в том, что он включал две шкалы: вербальную и невербальную (шкалу действия), при этом предусматривалось вычисление IQ для каждой шкалы в отдельности и суммарного IQ. Задания одного типа не сгруппированы по возрастам, а объединены в субтесты и расположены в порядке возрастающей трудности. И, наконец, тест предусматривал возможность установления психиатрического диагноза, связанного с умственной отсталостью.

Помимо шкал для взрослых, Векслером были созданы шкалы для детей (от 6,5 до 16,5 лет). Последнее издание WISC было опубликовано в 1974 году. В него были включены 12 субтестов. По сравнению со шкалой для взрослых тест для детей включает еще один дополнительный субтест – «лабиринты».

Тест прошел все необходимые проверки. Получены высокие показатели его надежности и валидности.

В настоящее время имеются три формы шкал Векслера, предназначенные для разных возрастов. Предполагается, что тест может быть использован для диагностики готовности к школе и оценки причин неуспеваемости. В нашей стране тест Векслера был адаптирован в 1985 году. Одним из самых существенных недостатков теста Векслера является неотчетливость его содержательного наполнения (что характерно для многих зарубежных методов), поэтому по результатам тестирования трудно строить коррекционно-развивающую работу с детьми.

Еще одним очень популярным тестом умственного развития, который пригоден для младших школьников, является тест Дж. Равена, или «Прогрессивные матрицы Равена».

Это невербальный тест, разработанный Л. Пенроузом и Дж. Равеном в 1936 году в черно-белом варианте и в 1949 году в цветном. Черно-белый вариант теста предназначен для обследования детей, начиная с 8 лет и взрослых до 65 лет. Тест состоит из 60 матриц или композиций с пропущенным элементом. Испытуемый выбирает недостающий элемент среди 6-8 предложенных. Задания сгруппированы в пять серий (А, В, С, Д, Е), каждая из которых включает 12 однотипных матриц, расположенных в порядке возрастающей трудности. Тест не ограничен во времени и может проводиться как индивидуально, так и в

группе. При выполнении теста испытуемый должен проанализировать структуру образца, понять характер связей между элементами и выбрать отсутствующую часть путем сравнения с предлагаемыми на выбор ответами. Для успешного выполнения заданий от обследуемого требуется умение концентрировать внимание, умение мысленно оперировать образами в пространстве, хорошо развитая перцепция, логическое мышление (своеобразная «визуальная логика»).

Более простой вариант «Цветные матрицы Равена» предназначен для обследования детей от 5 до 11 лет, для лиц старше 65 лет, для лиц с языковыми затруднениями, для различных групп пациентов, имеющих нарушения в интеллектуальной сфере. Помимо обычной бланковой формы тест существует в виде так называемых «вкладышей», когда испытуемый может пользоваться вырезанными карточками с вариантами ответов, вкладывая выбранную часть в качестве недостающей детали (чаще всего это используется для дошкольников).

Для диагностики умственного развития учащихся 3-6-х классов разработан Групповой интеллектуальный тест (ГИТ) словацким психологом Дж. Вандой. ГИТ, как и другие тесты интеллекта, выявляет, насколько испытуемый к моменту обследования овладел предлагаемыми ему в заданиях словами и терминами, а также умениями выполнять с ними некоторые логические действия – все это характеризует уровень умственного развития испытуемого, существенный для успешного прохождения школьного курса.

ГИТ содержит 7 субтестов: исполнение инструкций, арифметические задачи, дополнение предложений, определение сходства и различия понятий, числовые ряды, аналогии, символы.

Таким образом, мы видим, что психолог школы обладает достаточным арсеналом методик по определению интеллекта, уровня мышления младших школьников.

Литература

1. Векслер Д. Детский интеллект. – М.: Академия, 1995. – 114 с.
2. Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. – М.: Знание, 1994. – 298 с.
3. Занков Л.В. Развитие умственных способностей младших школьников. – М.: Просвещение, 1994. – 190 с.
4. Тихомирова Л.Ф. Исследование интеллекта детей. – Ярославль: Гринго, 1995. – 275 с.

ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЛИЧНОСТНОЕ САМООПРЕДЕЛЕНИЕ СТУДЕНТОВ

А.И. Казанцева

Инновационный Евразийский университет, г. Павлодар

Цель современной педагогической науки – способствовать созданию условий самоорганизуемого творческого обучения и воспитания личности, главным из которых является эффективное функционирование педагогического взаимодействия. Профессиональное становление педагога во многом зависит от проведения поиска и обретения им смысла жизни, от осознания профессиональной работы как своего жизненного призвания.

К этому времени многим из нас стало понятно, что эпоха классической педагогики как науки об образовании заканчивается. Заканчивается и педагогический нарратив – повествование о процессе образования. В нем обнаружился намеченный Л.С. Выготским поворот от системы к судьбе. Поворот этот трудный и длительный: образование XXI в. – это усилие быть гуманитарным образованием. Он означает переход от педагогики патернализма, предметоцентризма, монолога, объяснения к педагогике другодоминантности, сотрудничества, диалога понимания [1, 5с.].

В гуманистических педагогических воззрениях всех времен особое значение придавалось роли самоопределения, самосовершенствования и саморазвития в становлении персоны учителя. К.Д. Ушинский говорил, что стремление к поиску человеком своего места в жизни является врожденной потребностью человека, признавая, что учитель и вся воспитательная система определяют характер и результаты этого поиска.

Достижение человеком счастья связывается им с выбором и определением учителем главной цели, смысла жизни, которым должно быть то главное дело его жизни, тот труд, в котором обретается человеческое призвание и «выполнение которого значит для него больше, чем жизнь». Такое высокое значение в жизни имеет лишь свободный труд, такой, который является результатом осознанного выбора, произведенного в процессе серьезной духовной работы по самопознанию, осмыслению своего места в жизни, своей роли на земле. Работа учителя пронизана его убеждением в том, что помочь развивающейся личности в ее жизненном и профессиональном самоопределении может лишь воспитатель, который сам прошел подобный путь.

Л.Н. Толстой видел суть воспитания не в воздействии воспитателя на воспитанников, а в образовании той атмосферы, той среды, в которой молодой человек развивается, поэтому им упраздняется вопрос воспитания и ставится вопрос о личности и образе жизни воспитателя,

о его работе над собой. Убежденность в том, что самым главным является личностное совершенствование, а не профессиональное, и в том, что необходима разработка целой области науки, ориентированной на самосовершенствование воспитателя, проявляется в таком высказывании Л.Н. Толстого: «Для того чтобы воспитание детей было успешно, надо, чтобы воспитывающие люди не переставая воспитывали себя, помогали бы друг другу все более и более осуществлять то, к чему стремятся. Средств же для этого, кроме главного внутреннего – работы каждого человека над своей душой, – может быть очень много. Надо искать их, обдумывать, прилагать, обсуждать... думаю, что это целая и важнейшая область науки воспитания себя для воздействия на детей».

Известный педагог конца XIX в. П.Ф. Каптерев видел главное условие становления учителя как свободного и самостоятельного деятеля в его работе над собственным развитием и усовершенствованием. Он считал, что учитель, стоящий в стороне от культуры, от трудов по ее усвоению и личному совершенствованию, не развивающийся сам, не может способствовать развитию других и в личностном плане находится значительно ниже ученика, постоянно ищущего себя и работающего над собой.

Проблема личностного и профессионального самоопределения является особенно актуальной в условиях трансформации ценностных ориентаций и жизненных установок, характерных для современного российского общества. Новые социально-экономические изменения предъявляют все более высокие требования к профессионализму специалистов, в частности их конкурентоспособности, мобильности, быстрому приспособлению к новым условиям труда. Все это требует серьезного внимания к личностному и профессиональному становлению молодежи.

Самоопределение – self-determination: процесс и результат выбора личностью собственной позиции, целей и средств самоосуществления в конкретных обстоятельствах жизни; основной механизм обретения и проявления человеком внутренней свободы. Суть процесса самоопределения состоит в актах выявления и утверждения индивидуальной позиции в проблемных ситуациях, когда человек оказывается перед необходимостью альтернативного выбора и должен принимать экзистенциальные или прагматические решения. Результатом самоопределения выступает, с одной стороны, выход человека на цели, направления и способы активности, адекватные его индивидуальным особенностям, а с другой стороны, – на формирование духовной самооценности, способности через целеполагание самобытно и самостоятельно реализовать свое природное и космическое предназначение [2].

Самоопределение – интеграция отдельных качеств в личностную направленность или процесс выявления и утверждения собственной позиции в проблемных ситуациях [3, с.247].

В результате изучения работ по данной проблеме был получен материал, анализ которого позволил определить следующие теоретические положения:

- профессиональное самоопределение осуществляется непрерывно на всем протяжении активной жизни человека (Е.А. Климов, Т.В. Кудрявцев, Л.М. Митина и др.);

- потребность в самоопределении, его уровень зависят от среды, системы отношений, в которой находится человек (в какой мере среда стимулирует подобные размышления) и от зрелости личности, мотивации человека (Э.Ф. Зеер);

- профессиональное самоопределение – это ведущая форма активности субъекта на всех этапах его профессионального становления и развития, процесс осознания своего места в профессиональной среде и целей своей профессиональной деятельности, направленный на разрешение возникающих противоречий и выбор предпочтительных перспектив профессионального развития (Ю.П. Поваренков);

- активизация профессионального самоопределения носит циклический характер, то есть происходит в те моменты, когда возникают конкретные задачи профессионального развития: в процессе поиска, выбора или смены профессии, при переходе с одной стадии профессионального становления на другую (В.А. Бодров, Ю.П. Поваренков, М.Г. Угарова, Н.А. Цветкова).

Профессиональное становление будущего педагога во многом зависит от проведения поиска и обретения им смысла жизни, от осознания профессиональной работы как своего жизненного призвания. Личностный и профессиональный рост педагога прежде всего связан с качественным изменением его личностного и профессионального потенциала: расширением сознания и самосознания, открытием истинного, сущностного в себе, обретением профессионально и личностно ценных смыслов и целей своего бытия, индивидуального способа осуществления себя в профессии.

Для этого необходимо понимать и принимать себя с имеющимся опытом деятельности, но, чтобы двигаться дальше, нужно, прежде всего, вычленив смысловой разрыв между своей педагогической позицией и деятельностью. Отсюда в педагогическом образовании возникает необходимость создания ситуаций осмысления каждым студентом значимости собственного профессионального саморазвития.

В этой связи преподавателям необходимо реализовывать определенные условия самоопределения студентов в высшей школе. Во-первых, важно понимать, что студент не становится субъектом педагогического взаимодействия, а им изначально является, как носитель субъективного опыта. Исходная позиция студента: самопознание, самореализация. Во-вторых, педагогическое образование должно стать личностно-ориентированным, включающим идеи развивающего взаимо-

действия. Чтобы воспитать саморазвивающегося педагога, необходимо ставить студента в условия, в которых он может проявить себя как личность, ориентированная на саморазвитие. Согласимся с Э.В. Ильенковым: человеком нужно стать, совершая поступки, свойственные человеку. Педагогическая деятельность «поступочна». Она нацелена на создание событийного образовательного пространства, в котором каждый реализует свою собственную позицию. Отсюда и приоритет активных методов и приемов обучения: написание эссе, организация дискуссий, обнаружение и решение педагогических задач, моделирование учебных ситуаций, проектирование и др.

Следует отметить, что влияние педагога на личность студента в данном случае происходит опосредованными методами, не ущемляя его свободы, творческой активности какими-либо ограничениями. При этом собственная активность студентов в процессах как личностной, так и межличностной организации становится реальной предпосылкой для развития более высокого уровня профессионального самосовершенствования, проявляющегося в деятельностном саморазвитии, в ходе которого студент осознает значимость совершаемых им действий.

В основе самоопределения в юношеском возрасте лежит личностное самоопределение, имеющее ценностно-смысловую природу, активное определение своей позиции относительно общественно выработанной системы ценностей, определение на той основе смысла своего собственного существования. М.Р. Гинзбург полагает, что в юношеском возрасте личностное самоопределение является генетически исходным, определяющим развитие всех других видов самоопределения [4]. Профессиональное самоопределение, по мнению Н.С. Пряжникова, – это «самостоятельное, осознанное и добровольное построение, корректировка и реализация профессиональных перспектив, предполагающие выбор профессии, получение профессионального образования и совершенствование себя в данной профессиональной деятельности» [5]. Процесс профессионального самоопределения, в свою очередь, включает развитие самосознания, формирование системы ценностных ориентации, моделирование своего будущего, построение эталонов в виде идеального образа профессионала.

Таким образом, во-первых, профессиональное самоопределение является составной частью личностного самоопределения, во-вторых, профессиональное и личностное самоопределение неразрывно связаны и взаимодействуют друг с другом.

Литература

1. Сенько Ю.В. Образование в гуманитарной перспективе [текст]: монография / Ю.В. Сенько. – Барнаул: Изд-во Алт.ун-та, 2011. – 367с.
2. Новые ценности образования: тезаурус для учителей и школьных психологов. / Сост. Н.Б. Крылова. – М., 1995. – 110с.

3. Фроловская М.Н. Гуманитарное основание профессиональной культуры педагога [Текст]: монография/ М.Н. Фроловская; под ред. Ю.В. Сенько. – 2-е изд., стереотип. – Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2013. – 256с.

4. Гинзбург М.Р. Личностное самоопределение как психологическая проблема // Вопр. психол. 1988. № 2. С. 19–27. 5. Пряжников Н.С. Психология труда и человеческого достоинства. М.: Academia, 2001. 478 с.

CRITICAL THINKING AND EDUCATION

A.O. Karimova

Pavlodar State Pedagogical Institute, Pavlodar

The practical use of critical thinking strategies is enormous. Currently many Kazakhstani educators are working on «critical thinking» topic. To make it clear, we should identify what «critical thinking» means or how to use it.

Critical thinking means making reasoned judgments that are logical and well thought out. It is a way of thinking in which you don't simply accept all arguments and conclusions you are exposed to but rather have an attitude involving questioning such arguments and conclusions [1, 256]. It requires wanting to see what evidence is involved to support a particular argument or conclusion. People who use critical thinking are the ones who say things such as, 'How do you know that? Is this conclusion based on evidence or gut feelings?' and 'Are there alternative possibilities when given new pieces of information?'

Critical thinking is a central concept in educational reforms that call for schools to place a greater emphasis on skills that are used in all subject areas and that students can apply in all educational, career, and civic settings throughout their lives. It's also a central concept in reforms that question how teachers have traditionally taught and what students should be learning—notably, the 21st century skills movement, which broadly calls on schools to create academic programs and learning experiences that equip students with the most essential and in-demand knowledge, skills, and dispositions they will need to be successful in higher-education programs and modern workplaces. As higher education and job requirements become competitive, complex, and technical, proponents argue, students will need skills such as critical thinking to successfully navigate the modern world, excel in challenging careers, and process increasingly complex information.

Critical thinking also intersects with debates about assessment and how schools should measure learning acquisition. For example, multiple-choice testing formats have been common in standardized testing for decades, yet the heavy use of such testing formats emphasizes—and may reinforce the importance of—factual retention and recall over other skills. If schools largely test and award grades for factual recall, teachers will therefore stress

memorization and recall in their teaching, possibly at the expense of skills such as critical thinking that are vitally important for students to possess but far more challenging to measure accurately.

One of the significant aims of education is to produce learners who are well informed, that is to say, learners should understand ideas that are important, useful, beautiful and powerful. Another is to create learners who have the appetite to think analytically and critically, to use what they know to enhance their own lives and also to contribute to their society, culture and civilization.

These two aims for education as a vehicle to promote critical thinking are based on certain assumptions.

1. Brains are biological. Minds are created. Curriculum is thus a mind-altering device. This raises the moral requirement to treat learners as independent centres of consciousness with the fundamental ability to determine the contours of their own minds and lives.

2. Education should seek to prepare learners for self-direction and not pre-conceived roles. It is, therefore, essential that learners be prepared for thinking their way through the maze of challenges that life will present independently.

3. Education systems usually induct the neophyte into the forms-of-representation and realms of meaning which humans have created thus far.

4. Careful analysis, clear thinking, and reasoned deliberation are fundamental to democracy and democratic life.

On the basis of these considerations the capacity for critical assessment and analysis emerges as fundamental for enjoying a good quality of life.

Additionally, critical thinking can be divided into the following three core skills:

1. **Curiosity** is the desire to learn more information and seek evidence as well as being open to new ideas.

2. **Skepticism** involves having a healthy questioning attitude about new information that you are exposed to and not blindly believing everything everyone tells you.

3. Finally, **humility** is the ability to admit that your opinions and ideas are wrong when faced with new convincing evidence that states otherwise.

This major intellectual and practical skill seems to be a skill that the majority of students coming into higher education and the workforce are not only lacking in function, but also in understanding what the concept is. According to B. Arend «*Oftentimes, critical thinking is something that has been overlooked at the elementary, middle, and high school levels where students are taught how to learn, as well as how to analyze information*» [2, 45].

Research suggests several activities. One of them is utilizing. By utilizing activities to enhance critical thinking, students are better able to understand why something has occurred as opposed to just understanding

what has occurred. This deeper understanding allows the students to better analyze the circumstances surrounding the occurrence and differing viewpoints about the occurrence. As Tsai says «*In order to engage students in critical thinking, the educator needs to act as a facilitator to allow for discussion and encourage a freer thought process ...*» [3.89].

Critical thinking can be infused in lessons throughout all disciplines by utilizing in depth questioning and evaluation of both data and sources. Having students track patterns in information forces them to look at the information as a process instead of simply information to be memorized and helps them develop skills of recognition and prediction. Evaluation of information and sources helps students to learn appropriate procedures for finding and utilizing credible information, as well as helping students learn acceptable and appropriate ways to use discretion. These are skills that will help with reading comprehension and problem-solving skills, both of which play an important role in standardized assessments.

These types of activities could be worked into the normal instructional time, with little additional time needed, simply by utilizing things such as online discussion boards, in-class discussions, or alternative modes of assessment in classroom settings [4,66]. It is also important that any changes to the curriculum be met with training about the new activities and how to utilize them to their full effect. The establishment of professional learning communities allows educators to think critically about the methods they are using to teach, and is a good starting point for ideas about inclusion of critical thinking skills in the classroom [5, 126].

It is important for educators to understand that the role they play in developing critical thinking is different than the role they are typically playing. In order to engage students in critical thinking, the educator needs to act as a facilitator to allow for discussion and encourage a freer thought process, as well as to encourage understanding that thinking critically does not always end with a right answer, but instead sometimes ends in more questions or differing evaluations of the topic [6, 119]. The educator's role as facilitator also encourages a peer review process, even in the youngest of children, and helps students to learn appropriate responses to conflicting evaluations and opinions.

Activities such as writing essays and utilizing questions that adhere to Bloom's Taxonomy higher order thinking are examples of ways to engage students in critical thinking in the classroom [5, 23]. Another option for an activity that helps to enhance critical thinking is the use of wikis in education. This activity can be utilized by having students create a wiki about the subject content they are studying or by having them analyze the information currently available in existing wikis [4, 46]. «This utilization of wikis, a web 2.0 application, also appeals to education in that it enhances the *student's skills in technology, another vital skill for both higher education and the workplace*».

The development of critical thinking skills is not only applicable to core subjects such as reading, math, language arts, science, and social studies. Kokkidou sets forth ways that critical thinking can be developed in music education by examining musical environment, comparing and contrasting different eras or pieces of music, and self-evaluation of performance [7, 21].

References

1. Oxford Advanced Learner's Dictionary, Oxford University Press, 2001.
2. Arend, B. (2009). The journal of educators online, volume 6, number 1, january 2009 1, encouraging critical thinking in online threaded discussions. *The Journal of Educators Online*, 6(1), doi: 10.1.1.412.1694
3. Tsai, P., Chen, S., Chang, H., & Chang, W. (2013). Effects of prompting critical reading of science news on seventh graders' cognitive achievement. *International Journal of Environmental & Science*, 8(1), 85-107. doi: 10.1002/tea. 20385.
4. Choy, S., & Cheah, P. (2009). Teacher perceptions of critical thinking among students and its influence on higher education. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 20(2), 198-206.
5. Halx, M., & Reybold, L.E. (2005). A pedagogy of force: Faculty perspectives of critical thinking capacity in undergraduate students. *The Journal of General Education*, 54 (4), 293-315. doi: 10.1353/jge.2006.0009
6. Henderson-Hurley, M., & Hurley, D. (2013). Enhancing critical thinking skills among authoritarian students. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 25(2), 248-261. doi: 10.1080/10511250300085841
7. Kokkidou, M. (2013). Critical thinking and school music education: Literature review, research findings, and perspectives. *Journal for Learning through the Arts*, 9 (1), Retrieved from <http://www.escholarship.org/uc/item/4dt433j3>
8. McCollister, K., & Sayler, M. (2010). Lift the ceiling: Increase rigor with critical thinking skills. *Gifted Child Today*, 33 (1), 41-47.
9. Rowles, J., Morgan, C., Burns, S., & Merchant, C. (2013). Faculty perceptions of critical thinking at a health sciences university. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, 13(4), 21-35. doi: 10.1177/2048872612472063
10. Smith, V.G. & Szymanski, A. (2013). Critical thinking: More than test scores. *International Journal of Educational Leadership Preparation*, 8 (2), 15-24.
11. Snodgrass, S. (2011). Wiki activities in blended learning for health professional students: Enhancing critical thinking and clinical reasoning skills. *Australasian Journal of Educational Technology*, 27(4), 563-580.
12. VanTassel-Baska, J., Bracken, B., Feng, A., & Brown, E. (2009). A longitudinal study of enhancing critical thinking and reading comprehension in title classrooms. *Journal for the Education of the Gifted*, 33(1), 7-37.

СТУДЕНТТЕРДІ ДАЯРЛАУДАҒЫ БІЛІМ БЕРУДІҢ ТИІМДІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Н.П. Корогод, Ә.Б. Шайхимова
ПМПИ, Павлодар қ.

2011-2020 жылдарға Қазақстан Республикасында білім беруді дамыту бағдарламасына сәйкес көптілді, көп мәдениетті, коммуникативтік және технократиялық қоғамды қалыптастыру басымды бағыт болып саналады. Кәсіби әрекетінде түрлі интербелсенді техникалық ресурстарды сапалы пайдалану қабылеті заманауи мемлекет азаматы үшін қажеттілік болып саналады. Сондықтан жоғарғы оқу орындары оқу үдерісі кезінде осыларды игертуге қызмет етуі керек.

Білім берудің технологизациясы – оқушы мен мұғалім мотивациясы ескерілетін, болжаудан басталып және жоспарланған, сапалы және қайталанатын нәтижемен аяқталатын басқарылатын білім беру [1].

Нарық талаптарына сәйкес сапа деңгейін көтеру мақсатында Қазақстан Республикасында жоғарғы білім беру жүйесін реформалау және жаңғырту шаралары қабылданған.

Білім беру сапасын арттыру қажеттілігімен оқу үдерісін технологизациялау үрдісімен байланысты. Технология – мұғалімге барлық оқушыларды сапалы және тиімді оқытуға көмектесетін құрал болып табылады. Технология міндеті – білім беруді балалардың табиғи қасиеттері мен олардың психофизиологиялық ерекшеліктерін ынталандырма түрінде пайдалануға болатындай етіп ұйымдастыру. Заманауи дидактиканың басты әдістері мен құралдарын қолдану, оқытуды ұйымдастыру, білім беру үдерісін компьютерлендіру есебінен технология тиімділігі іске асады [2].

2010 жылы Қазақстанның Болон үдерісіне енуіне байланысты студенттерге оқу ақпаратын беру әдістері түрлі өзгерістерге ұшырады. Соның ішінде оқу ақпаратын қаншалықты игергенін тексеру және бақылау үшін мониторинг пайдаланылады.

Мониторинг (лат. monitor – ескертетін, еске салатын; ағыл. monitoring – бақылау, аңду жүргізу) – біртұтас жүйе күйінің болжамын динамикалық бақылау, аналитикалық бағалау кешені. Болжау, бақылау мақсатында пайда болған жаңа заманауи құрал, ол мамандарды даярлаудағы педагогикалық үдерісіне басқаша қарауға мүмкіндік жасайды.

Кәсіби жоғарғы оқу орнында білімдердің мониторинг жүйесі келесі қызметтерді атқарады:

- кәсіби оқу орнында білім беру жүйесіне деген сұраныс түрелір мен ақпарат жинақтау әдістемелерін іріктеу технологиясын жасау;
- ақпарат жинақтау;
- ақпаратты, мәліметтерді жалпылау, жіктеу және біріншілік талдау үшін компьютерлік негіздерді жасау;

- дерекқорға ақпаратты енгізу, өңдеу және түзету;
- ақпаратты біріншілік талдауды жүзеге асыру, ақпараттар ауқымын жіктеу;
- кәсіби оқу орнында білім беру жүйесі дамуының негізгі беталысы;
- болжам, аналитикалық, ақпарат материалдарын, баяндама құрастыру;
- кәсіби жоғарғы орнындағы білім беру жүйесі мониторинг технологиясын жетілдіру;
- ұйымдастыру-басқару әрекетінің сәттілік және сәтсіздік типтік белгілерін айқындау [3].

Мониторингті заманауи кәсіби білім берудегі оқытушының рөлін айқындайтын технологиялық үдеріс ретінде қарастырған жөн.

Республиканың барлық дерлік жоғарғы оқу орындарында түрлі ақпараттық және коммуникациялық технологиялар қолданылады. Жоғарғы білім беруде АКТ пайдаланудың нормативтік құқықтық қамсыздануын жасау және жетілдіру ақпараттандыру үдерісі бойынша және оның барлық бағыттарына сәйкес жүзеге асады [4]. Қазақстанның барлық жоо-ларында интернет торабына қолжетімді, жеке web-сайттары және білім беру порталдары бар.

Ақпараттық технологияларды енгізу оқытудың интербелсенді моделінің кеңінен қолданылуына мүмкіндік туғызады. Бұл модель берілетін ақпаратын түсінуге жету қажеттілігіне бағдарланған [5]. Әрі ақпаратты беру үрдісі оқытушы мен студенттің өзара әрекеті принципіне сүйенеді.

Әдебиет

1. Куркин Е.Б. Технологизация образования – требование времени // Школьные технологии, №1, 2007. – с. 22-32.
2. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров. Под ред. Е.С. Полат. М.: Издат. центр «Академия», 2001.
3. Будникова В.С. Особенности формирования системы мониторинга в условиях многопрофильного колледжа / В.С. Будникова // Среднее профессиональное образование. – 2007. – № 6. – С. 25-28.
4. <http://www.nci.kz>
5. http://www.rusnauka.com/31_NNM_2013/Istoria/2_147825.doc.htm

ПСИХИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ КАК УСЛОВИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ САМОРЕАЛИЗАЦИИ

И.В. Ксюнина

Инновационный Евразийский университет, г. Павлодар

Становление педагога как профессионала и субъекта продуктивной деятельности – процесс поэтапный. Профессионализация будущего педагога в вузе предполагает следующую последовательность: осознание себя в новой образовательной среде, познание своих возможностей при освоении теории и практики педагогической деятельности; самореализация в педагогической деятельности, сохранение физического и психического здоровья.

Психическое здоровье личности школьника и учителя является одним из главных условий инновации в образовательном процессе. В системе рыночных отношений здоровье становится базовым свойством человека, его субъективной ценностью, экономическим фактором, а это предусматривает:

Сохранение в образовании профессионалов высокого уровня, чье здоровье определяет стабильность результатов их труда;

Смену психологических установок на здоровье как на социально-экономическое благополучие[1].

Социальный прогресс в образовательном пространстве немыслим без права на саморазвитие и выбор, каким обладает психически здоровый человек, понимающий, на что направлена его активность и трудоспособность, инициативность и пристрастность. Без психической энергии, стабильности, самодостаточности, субъективного ощущения своего благополучия в мире других людей он не может влиять на прогресс общества.

Об этих вопросах много сказано философами и экономистами, политиками и психологами, оперирующими понятиями экономического и социального благополучия, счастья и душевного комфорта. В своих трудах Б.Г. Ананьев, С.Л. Рубинштейн, В.Н. Мясищев и др. рассматривали различные аспекты психического здоровья[2].

Однако, несмотря на очевидную значимость исследований субъективного ощущения человека своего благополучия и психического здоровья, эти вопросы в педагогической психологии представлены слабо.

Термин «психическое здоровье» принадлежит одному из основателей гуманистического направления в психологии А. Маслоу. По мнению этого ученого, большинство людей изначально, биологически

Не имеющий отклонений от нормы индивид полностью использует нацелены на сохранение здоровья, а не на болезнь, страдания или смерть [3]. свои способности, реализует свои потенции. Обычный («хороший») человек – не тот, кому просто что-то дано, а тот, у кого ничего не отнято.

Его противоположность – такой, у кого заглушены и подавлены способности и одаренность. А. Маслоу писал: «Нам необходим такой человек, который был бы ответственен за себя и свое развитие, досконально знал самого себя, умел осознавать себя и свои поступки, стремился к полной актуализации своего потенциала. Проблему хорошего человека можно с уверенностью назвать проблемой самоэволюции человека» [3, с.36].

Известный исследователь считал появление психически здорового человека первейшим условием для совершенствования человечества. В противном случае мир людей погибнет в катаклизмах.

Развитие и психическое здоровье неразрывно связаны, если под первыми понимать постоянный поиск человеком своего предназначения и опираться в этом на парадигму гуманных ценностей.

Представители гуманистической психологии А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл не только предложили понятие о психическом здоровье, но и разработали свои принципы осмысления человека[4]. Они таковы:

1. Человек целостен и должен изучаться в своей целостности.
2. Каждый человек уникален.
3. Человек открыт миру; переживание им мира и себя в нем является главной психологической реальностью.
4. Жизнь должна рассматриваться как единый процесс становления и бытия человека.
5. У человека есть потенции к непрерывному развитию и самореализации, которые являются частью его природы.
6. Человек обладает определенной степенью свободы от внешних сил благодаря смыслам и ценностям, которыми он руководствуется в своем выборе.
7. Человек – активное, творческое существо.

Эти принципы очень важны для понимания того, как расширить резервы человека. Нарушения в реализации высших духовных потребностей вызывают метапатологии. Невозможность удовлетворить свои базовые потребности приводит человека к депривации.

Понятно, что люди стремятся к добру, справедливости, красоте, порядку, законности, сохранению ценностных ориентиров. И если на пути встречаются преграды, личность должна их преодолеть, однако если и это она не способна сделать, наступает дисбаланс, расстройство психики, которое сродни биологическим аномалиям.

Что же подразумевается под «психическим здоровьем» для будущих педагогов?

Прежде всего – это сбалансированность внутренних (когнитивных, эмоциональных, физиологических) и внешних (требования социального окружения, соответствие стиля научения детей стилям обучения и воспитания) особенности развития его личности. Соответственно психическое нездоровье будет означать несбалансированность, асинхронию внутренних и внешних особенностей личностного изменения.

Профессия учителя относится к разряду стрессогенных и эмоционально наиболее напряженных. По степени напряженности, как свидетельствуют данные исследований, нагрузка педагога в среднем больше, чем у директоров и главных инженеров промышленных предприятий. Однако, психологическая помощь, направленная на обучение будущих учителей выдержке и самообладанию, умению сохранять профессиональную форму, осуществляется эпизодически. Отсюда и столь многочисленные «провалы» в их физическом и психологическом состоянии.

Низкий уровень психологической культуры, недостаток коммуникативных способностей и навыков саморегуляции делают молодого учителя в стрессовых ситуациях и палачом, и жертвой одновременно. Страдают, конечно, дети, ибо попадают в невротизирующую среду обитания. Но страдает и сам педагог, расплачивающийся за все соматическими и нервно-психическими болезнями.

Как профессиональная группа (в процентном отношении к другим профессиям) учительство отличается крайне низкими показателями физического и психического здоровья. И эти показатели снижаются по мере увеличения стажа работы. Для проработавших в школе 15-20 лет характерны «педагогические кризисы», «истощение», «сгорания», а у трети учителей показатель степени социальной адаптации равен или ниже, чем у больных неврозами. Поэтому приоритетной задачей можно назвать сохранение трудового потенциала народного образования страны – профессиональное долголетие учителей.

Речь идет о создании нового направления медико-психологической профилактики и охраны здоровья уже будущего учителя, от которого в огромной степени зависит здоровье подрастающего поколения, будущего страны.

Теория профессионального здоровья учителя предполагает осмысления единства и взаимосвязи представлений о здоровье и факторах, лежащих в его основе. Можно обозначить два подхода в определениях здоровья и его нормы – традиционно медицинский и психологический [5]. Медицина рассматривает норму как меру вероятности возникновения болезни, а психология – с точки зрения сформированности позитивных личностных сил, обеспечивающих здоровье. Психическое здоровье не есть отсутствие конфликтов, фрустраций, проблем, оно, скорее, означает зрелость, сохранность и активность механизмов личностной саморегуляции, обеспечивающих полноценное человеческое функционирование.

Мы придерживаемся представления о многоуровневости профессионального здоровья учителя. Что это значит? На наш взгляд, высший уровень личностного здоровья, определяющий смысловые ориентации и вообще общий смысл жизни, отношение к другим и себе, оказывает регулирующее воздействие на нижележащие уровни, и все они взаимосвязаны.

Нацеленная непосредственно на снятие, купирование соматических и психических расстройств помощь является главным образом объектом медицины. Психолог же обращается к более высоким уровням саморегуляции: инструментально-экспрессивному, смысловому, экзистенциальному.

Обращение к первому уровню помогает будущему учителю изменить стилевые характеристики, развить социальные навыки и делает более успешной его социально-психологическую адаптацию к текущей ситуации. На смысловом уровне психолог может помочь учителю принять решение, разобраться в проблеме, не выходя, как правило, за пределы привычных смысловых ориентаций. Все это стимулирует развитие конкретных способностей (коммуникативных, рефлексивных, гностических и др.) и, несомненно, оказывает позитивное влияние на эффективность профессиональной деятельности учителя и его психическое самочувствие[5].

Ведущий же фактор развития зрелой личности – это высший экзистенциальный уровень. Лишь он открывает возможности для личностного выбора и автономного развития, что не в состоянии обеспечить регуляторные механизмы более низких уровней.

К сожалению, именно механизмы высшего уровня чаще всего у наших учителей не сформированы, потому-то многие из них остаются объектами внешних воздействий, не способными превратиться в субъектов собственной жизни. Отсюда и нарушение механизмов саморегуляции, деформация внутреннего мира и как следствие – большое число соматических и психосоматических заболеваний.

Все вышесказанное позволяет дать определение профессиональному здоровью учителя как способности организма сохранять и активизировать компенсаторные, защитные, регуляторные механизмы, обеспечивающие работоспособность, эффективность и развитие личности [6]. Восстановление такого здоровья – это не просто лечение, а управление механизмами, способствующими формированию позитивного отношения к самому себе, к открытому взаимодействию с миром, к изменениям, принятию ответственности.

Таким образом, охрана и восстановление профессионального здоровья учителя предполагают усиление межпредметных связей между медициной, психологией, психофизиологией, психотерапией, гигиеной, а также экономикой, информатикой, трудовым законодательством. При этом мы считаем, что в комплексе наук, обеспечивающих разработку научно-практической концепции профессионального здоровья учителя, психологические науки как изучающие различные формы индивидуального опыта, внутреннего мира личности должны доминировать.

Научное осмысление практики жизни и труда будущего учителя предусматривает разработку в вузе комплексной (межведомственной) программы, подкрепленную во всех звеньях: информационном,

методологическом, профилактическом, диагностическом, оздоровительно-восстановительном, лечебном. Конечно, в каждой области – свои приоритеты, однако есть и много общего. Остановимся на некоторых общих приоритетах.

Ключевая проблема – низкая престижность здоровья, резко заниженное осознание учителями его ценности. Необходимо поднять их осведомленность об истинном состоянии здоровья, причинах его снижения и предлагаемых средствах, а формах укрепления. Важная задача – сформировать социально-психологическую установку на возрастающую роль взаимной ответственности за здоровье как со стороны директоров школ и других руководителей образования, так и со стороны учителей, учеников, родителей.

Будущие учителя нуждаются в развивающих программах, направленных на воспитание ценностного отношения к здоровью. Этому способствует спецкурс «Основы формирования психического здоровья будущего учителя», в рамках которого дается теоретическая информация и используются новые технологии диагностики физического и психического здоровья. На тренинговых занятиях происходит обучение будущих педагогов приемам саморегуляции психических состояний.

В разработанной и апробированной нами программе «Основы формирования психического здоровья будущего учителя» показателем профессионального здоровья и долголетия учителя являются три интегральные характеристики – педагогическая направленность, педагогическая компетентность и эмоциональная (поведенческая) гибкость.

Первое направление в решении проблемы гармонизации и гуманизации личности – воспитание и поддержание мотивации на педагогическую деятельность, сотрудничество с ребенком.

Второе направление – обеспечение социально-психологических условий повышения уровня психолого-педагогической компетентности, прежде всего коммуникативной и конфликтной.

Третье направление – психологическое обеспечение повышения культуры эмоциональной жизни учителя. Это, с одной стороны, его психологическая готовность к адекватному эмоциональному реагированию в нестандартной ситуации (конфликт, фрустрация и т.п.), с другой – способность ценить, правильно понимать, искренне принимать переживания учащихся и уметь экспрессивно выражать свои собственные. Эмоциональная, поведенческая, интеллектуальная гибкость дает педагогу возможность учитывать многообразие индивидуальных характеров, мнений, позиций. Косность, упрощенчество, заорганизованность – прямая угроза его профессиональному здоровью и долголетию.

Созданная нами технология конструктивного изменения поведения будущего учителя, обуславливающая его профессиональное развитие и здоровье, включает:

- четыре стадии изменения поведения (подготовку, осознание, переоценку, действие);
- анализ процессов, происходящих на каждой стадии (мотивационные, когнитивные, аффективные, поведенческие);
- комплекс методов воздействия (традиционные и активные).

Проводимая нами практическая работа с будущими учителями включает: различные виды психодиагностики; тренинги «Эффективная коммуникация – основа педагогического общения», «Приемы саморегуляции в деятельности учителя», «Личностный рост», «НЛП-техники в учебном процессе», «Танцевально-двигательная терапия»; деловые игры, направленные на отработку экологических приемов взаимодействия учителей с учащимися и родителями; лекции, беседы, индивидуальные консультации по запросам, а также комплекс спортивно-оздоровительных и восстановительных мероприятий.

В проекте «Психологическое здоровье учителя: сущность, структура, уровни развития» студенты обосновали значимость проблемы сохранения психического здоровья учителя, в частности проанализировали подходы ученых к определению его сущности.

Результаты анкетирования будущих учителей свидетельствуют об эффективности и своевременности внедрения программы. Внедрять новые педагогические технологии, по нашему убеждению, может только психически здоровый, самоактуализирующийся учитель. Мы видим, как активизируются механизмы личностной саморегуляции у будущих педагогов, формируется социально-психологическая установка на здоровый образ жизни. Повысилась эмоциональная устойчивость, активизировалось юмора, а это помогает создавать благоприятную эмоционально-психологическую атмосферу для сотрудничества с учениками и учеников друг с другом.

Пришло осознание цели своего труда: активизировать стремление учеников к восприятию знаний в атмосфере доверия, уважения и сформировать у них потребность в здоровом образе жизни как высшей радости бытия.

В психологии известно, какие образцы поведения, отношений, переживаний, способы действия использует учитель во взаимодействии с учеником, – такие усваиваются и присваиваются ребенком, а затем, переходя от внутреннего к внешнему, от мысли к действию, проявляются в его собственном поведении. Здоровый учитель становится для своих учеников еще и учителем здорового образа жизни, всем своим поведением убеждает их в том, что именно в этом заключено благополучие каждого, семьи, коллектива и общества в целом.

Таким образом, психическое здоровье – это мера способности учителя выступать активным и автономным субъектом собственной деятельности в изменяющемся мире. Определяя психическое здоровье в терминах активности и личностного развития, мы подходим к

определению его критериев как характеризующих в большей степени сам процесс, нежели состояние. И цель психологической работы с будущим учителем заключается в том, чтобы запустить новые продуктивные механизмы, обеспечивающие формирование способности к собственному развитию, к созданию мотивов быть здоровым.

Литература

1. Цукерман Г.А., Мастеров Б.М. Психология саморазвития. – М., 1995. – с. 13.
2. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя. – М.: Флинта, 1998. – С.39.
3. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики. – СПб., 1997. – с. 32.
4. Кораблина Е.П. Психологическая помощь в развитии личности. – СПб., 1994. – с. 4.
5. Маркова А.К. Психология труда учителя. – М.: Просвещение, 1993. – с. 47.

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ И ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИХ БУДУЩЕЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

*Н.К. Махметова, К.Г. Исинбаева, Г.С. Аяпбергена
ПГПИ, г. Павлодар*

В современных условиях социально-экономических преобразований все большую значимость приобретает проблема профессионального становления личности. Развитие системы педагогического образования акцентирует внимание на формирование учителя-профессионала, способного адаптироваться к меняющимся условиям социума, продуктивно реализовывать инновационные педагогические технологии, осуществлять в профессиональной деятельности саморазвитие, самообразование, самопроектирование личности. Современная педагогическая и психологическая наука предполагает различные системы профессиональной подготовки студентов в зависимости от их индивидуальных возможностей и различий, и с учетом ряда других факторов

Профессиональная подготовка специалистов предполагает профессиональное обучение, в результате которого обучающийся овладевает системой научных знаний и познавательных умений, навыков.

В результате профессионального образования развивается мировоззрение. Обучение происходит во взаимодействии педагога и студента, также важна самостоятельная работа студента, его активная позиция в обучении. Цель профессиональное самоопределение, теснейшим образом связанное со смысложизненным самоопределением. Для профессионального занятия психологией важны личностные качества,

так как инструментом работы для психолога, во многом, является его личность. С целью формирования личности профессионала используются разнообразные психолого-педагогические стратегии, такие как, стратегия развития и доразвития нужных психологических качеств; стратегия жесткого формирования, обучения четкому составу трудовых действий; стратегия мягкого формирования как обучения широкому спектру трудовых действий; стратегия коррекции; стратегия развития личности профессионала.

Важным аспектом профессиональной подготовки является формирование обобщенной ориентировки в целях, предмете, средствах, составе профессиональной деятельности. Это является проблемой, так как сложные виды профессиональной деятельности не поддаются строгому анализу, всегда оставляют человеку пространство для творческого поиска.

Особую проблему составляет построение смысловой картины мира профессионала. По мнению гуманистических психологов, основная задача образования – не передача знаний, а с формирование способности находить уникальные смыслы. Профессия – это один из способов ответить на вопрос: зачем я в этом мире? Где мое место в нем? Ответы на эти вопросы связаны с развитием профессионального самосознания, собственно и обеспечивающего профессиональное развитие, рост и нормальное ежедневное функционирование профессионала.

Профессиональное самосознание – это представление о себе как о профессионале, совокупность самооценок и описаний, эмоциональных отношений к себе как к профессионалу. Именно эта структура позволяет недовольство собой превратить в профессиональный рост.

При подготовке специалистов встает один из основных вопросов о подготовке нравственного профессионала. Главное в такой подготовке – это формирование правильного отношения к труду. Чтоб труд становился потребностью, привычной и любимой частью жизни.

Важное место в подготовке занимает активность, самостоятельность и интерес самого студента. Многим студентам только предстоит стать субъектами учебной деятельности, овладеть теми навыками самостоятельно, индивидуально учиться, то есть большая часть подготовки к учебным занятиям СРС (самостоятельная работа студента), которыми они не успели овладеть в средней школе. Самостоятельность студента в обучении – это умение систематизировать, планировать, осуществлять, контролировать и регулировать свою учебно-профессиональную деятельность и познавательно-мыслительные действия без видимой помощи и прямого руководства преподавателя. Для развития самостоятельности у студентов нужно формировать следующие умения: планировать соответствие выполнения учебных заданий, определять и систематизировать умственные и практические действия (методы и средства), необходимые для этого;

самостоятельно контролировать свои действия, сопоставляя их с целью, если есть необходимость, то нужно согласовывать их между собой, корректировать, уточнять и регулировать их применения оценивать результаты работы и определять дальнейшие ее перспективы. Студентам рекомендуется вырабатывать свой стиль учебно-профессиональной деятельности, овладевать самостоятельной работой с учебниками, развивать склонности к исследовательской и практической работе. Становления будущего мастера своего дела зависит от того, что сам студент сделает: – От его установок, интересов, потребностей, активности при получении научных знаний и умений, – От целеустремленности при работе над собой. Активная позиция студента относительно своей личности, своей будущей профессиональной деятельности является важнейшим мобилизирующим фактором и зарядом для саморазвития. Для повышения мотивации студентов к профессиональному самосовершенствованию важно соотносить учебный материал с будущей профессиональной деятельностью, к содержанию учебного материала вводить информацию, имеющую значение для личностного роста студента как профессионала; наращивать содержание и новизну учебного материала; предоставлять студентам необходимую свободу для выражения своих возможностей; моделировать ситуации, которые требуют поддержки или побуждения к деятельности.

Важное значение для формирования готовности будущих специалистов к профессиональному самосовершенствованию имеет их самовоспитания. Эффективность самосовершенствования зависит от установки человека, его ориентации или на самосовершенствование или на бегство от жизненных трудностей. Самосовершенствование прежде всего состоит в управлении своими переживаниями, чувствами, это понимание причин своих радостей и страданий, приобретаемое в опыте, следовательно самосовершенствования заключается в получении этого опыта. Учитывая это главным условием и средством успеха профессионального воспитания и самовоспитания студента должна быть деятельность. Как средства самовоспитания можно использовать также такие организационные формы, как индивидуальные планы. Студентов нужно ознакомить с такими методами самовоспитания: самопознание (самонаблюдение, самоанализ) и самооценка, самостимулирование. Важными методами и приемами самовоздействия является самоинструкция, самоконтроль и самоотчет. В идеале система мобилизации студентов к самовоспитанию должна способствовать тому, чтобы студент вырабатывал в себе навыки самонаблюдения и самопознания; учился проектировать изменения своей личности; сознательно руководил своим поведением, развитием необходимых качеств; овладевал аутогенной тренировкой и учился управлять своим физическим и психическим состоянием. Это приводит к значительной перестройке мышления студента в сторону формирования профессионального.

Личностная и профессиональная значимость не всегда совпадают в реальном процессе обучения студентов педагогике и психологии. То, что может стать профессионально значимым в будущей практической педагогической деятельности не всегда осознается, как таковая в актуальной профессионально-образовательной ситуации, а то, что является для студентов личностно-значимым не всегда соотносимо с актуальными задачами профессионального обучения.

То есть непременным условием повышения качества подготовки профессионала является готовность к профессиональной деятельности, самообразование, профессиональное и личностное самосовершенствование, саморефлексия, формирование профессионального самосознания, совершенствование профессиональных умений и личностных духовно ..

Литература

1. Алексеева И.С. Теоретико-методологические аспекты профессионального становления специалистов педагогического профиля / Под ред. С.В. Паниной. – М.: Спутник, 2006.
2. Макаров С.П. Профессиональная подготовка специалистов / Материалы межрегиональной конференции. – Элиста, 2003.

ФОРМИРОВАНИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ В ФОРТЕПИАННОМ КЛАССЕ

Е.И. Москвина

ПГПИ, г. Павлодар

Проблема критического мышления является одной из актуальных тем, разрабатываемых в настоящее время в педагогике. Интерес ученых и педагогов к данной теме обусловлен тем, что современный человек в условиях тотального информационного потока разного свойства и качества, окруженный различными мнениями и суждениями, стоит перед проблемой обобщения, анализа, осмысления полученной информации. Необходимость самому принимать решение заставляет его так или иначе использовать стратегии и технологии, в основе которых лежит критический стиль мышления.

Традиционное обучение не в достаточной мере способствует развитию умений рассуждать логично, критично, аргументировано, контекстуально. Поэтому проблема формирования критического мышления в настоящее время приобретает особую значимость.

Формирование и развитие критического мышления будущего педагога-музыканта обусловлено самой спецификой музыкально-исполнительского процесса, который состоит из трех этапов: исполнение –

слуховой контроль – самооценка [1]. На этапе самооценки актуализируются и развиваются такие качества личности как самостоятельность, инициативность, восприимчивость, уверенность в себе, смелость в высказывании идей, в выражении собственного мнения. Именно самооценка позволяет студенту быть критичным по отношению к себе, к своей деятельности, что является основой развития, движения к совершенству.

Этапы исполнительского процесса «исполнение – слуховой контроль – самооценка» лежат в основе различных приемов, направленных на формирование критического мышления, которые могут быть использованы в процессе обучения игре на фортепиано:

– **самооценка домашней работы.** Студент-музыкант, после исполнения домашнего задания, проводит самооценку сделанного им дома: анализирует, достигнута ли поставленная на предыдущем уроке цель, отмечает места, на которые было затрачено больше времени, выделяет отрывки, которые не вызвали затруднения. Разбираются причины тех или иных затруднений. Подобный разбор вырабатывает в студенте привычку прислушиваться к своей игре, анализировать, оценивать ее.

– **выявление своих ошибок при прослушивании педагогического показа.** При работе над музыкальным произведением на начальном этапе сложным является умение распределять внимание на различные компоненты музыкального текста: ритм, нотный текст, динамика и т.д. Зачастую, сконцентрировавшись на музыкальном тексте, студент непроизвольно напрягает мышечный аппарат, что недопустимо в исполнении. В результате он не может проследить те или иные исполнительские недочеты. Преподаватель, путем собственного показа, повторяет ошибки студента, предлагая выявить их. Тем самым активизирует внутренний слуховой контроль студента.

– **выбор исполнительской трактовки.** Преподаватель играет несколько вариантов музыкального отрывка. Он может повторить исполнительский вариант студента, а также продемонстрировать другие возможные варианты исполнения данного эпизода. Сопоставляя услышанное, студент делает свой выбор, объясняя и аргументируя его. Такая работа формирует творческий подход к исполняемому произведению, развивает самостоятельность в поиске решений.

– **преодоление исполнительских трудностей.** Известно, что занятие музыкой требует от ученика больших затрат времени, сил, вырабатывает трудолюбие, упорство, настойчивость в достижении цели. Эти качества становятся основой в развитии самостоятельности, ответственности, активности. Преподаватель должен помочь студенту научиться справляться с трудностями, которые возникают в процессе обучения игре на фортепиано, научить его учиться. Для этого можно использовать прием, в котором ученик временно становится педагогом и сам выбирает метод или прием работ над тем или иным музыкальным отрывком, обосновывая свой выбор.

– **сравнение нового музыкально-учебного материала с пройденным.** Аналогия нового музыкального материала с уже пройденным позволяет выявить полученные в процессе обучения игре на фортепиано знания, осмыслить приобретенные исполнительские навыки. Такой анализ стимулирует самостоятельный мыслительный поиск на определение аналогичных исполнительских задач в новом материале и самостоятельное их разрешение.

– **всестороннее, глубокое знакомство с исполняемым произведением.** Преподаватель дает задания в виде вопросов, касающихся истории создания исполняемого произведения, анализа его формы, фактуры, стиля, интерпретации. Вопросы должны вызывать интерес, стимулировать самостоятельный поиск ответов. Таким образом, развиваются мыслительные способности, навыки поисковой деятельности.

– **анализ нескольких вариантов интерпретации произведения.** Сравнение различных профессиональных трактовок произведения, анализ и собственный выбор оптимального варианта является хорошим стимулом для всего процесса работы над произведением. Способность сравнивать, анализировать и осуществлять выбор исполнительских трактовок активизирует музыкальное мышление и творческий потенциал студента, формирует его музыкально-эстетическую культуру.

– **самостоятельная оценка достигнутого.** В конце занятия (полугодия, года), обобщив достигнутое студентом, выделив положительные и негативные моменты, предложить будущему педагогу-музыканту самому оценить свою работу, тем самым, направляя его внимание на критическое осознание собственных результатов. На основе выводов, совместно определить следующие задачи для самостоятельной работы.

Данные методические приемы, стимулируя развитие у студентов навыков критического мышления, позволяют самостоятельно анализировать, рассуждать, выдвигать гипотезы, выбирать определенный вариант действий на основе принятого решения, способствуют созданию атмосферы взаимодействия, обучению правильному восприятию критики, и умению отвечать на нее обдуманно. Формирование критического мышления должно происходить в процессе целенаправленной работы, систематически и последовательно.

Кроме того, критическое мышление позволяет студенту повышать не только уровень музыкально-профессионального мастерства. Развивая исполнительские навыки, появляется способность критически осознать себя как будущего педагога.

«Каждый уважающий себя пианист должен пройти школу критической дисциплины. Иначе он будет плохо развиваться в решающие годы» [3].

Литература

1. Кенгерлинская Т.Ф. – Музыкальная педагогика. – Баку: РЦСС НАНА, 2004. – 251 с.
2. Исмаилова С.А. Разработка методов по формированию музыкально-критического мышления учащегося-пианиста // «Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук» №11, 2010
3. Мильштейн Я.И. – Статьи. Воспоминания. Материалы. // Сост. Е. Калинковицкая, Я.И. Мильштейн. – М.: «Советский композитор» – 1990. – 288с.

РОЛЬ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ЗАИМСТВОВАНИИ РУССКИМ ЯЗЫКОМ СЛОВ ВОСТОЧНОАЗИАТСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ

Б.Т. Муканова

Педагогический колледж им. Б. Ахметова, г. Павлодар

В настоящее время не вызывает сомнения тот факт, что английский язык получил статус языка №1 международного общения, распространенного глобально, используемого практически в каждой стране мира и потому оказывающего влияние на языковые и культурные процессы многих других народов. Выступая в роли языка-посредника, английский язык, подобно насосу, собирает, втягивает в свой вокабуляр, так называемые «культурно-нагруженные» слова, известные в отечественной лингвистике как реалии, и способствует их распространению среди других этносов. Так происходит опосредованное английским языком распространение инокультурных понятий, традиций, заимствуемых другими культурами и отражаемых в опосредованных заимствованиях.

Посредническая роль английского языка усиливается тем, что в настоящее время основная масса заимствований осуществляется письменным путем – сообщения в Интернете, страноведческая информация в энциклопедиях и справочниках подается на английском языке. Так например, правительство Республики Корея официально заявило, что необходимым условием вхождения Кореи в мировое сообщество является политика интернационализации, под которой понимается облечение традиционной национальной культуры в современную форму выражения, доступную другим народам, т.е. форму выражения посредством языка мирового общения, английского языка.

Нередко опосредованные заимствования иностранных слов конкурируют с прямыми заимствованиями. Под прямыми заимствованиями мы понимаем процесс и результат непосредственного перехода слова из одного языка в другой, а опосредованными – через третий язык, язык-посредник.

В процессе русско-восточных (напр., китайских, японских, корейских) контактов сложилась своя система оформления прямых заимствований. Назовем ее востоковедческой традицией, поскольку эта система закрепилась именно в отечественной школе востоковедения, пользующейся не только этническими фонетическими и иероглифическими алфавитами, но также и латиницей. Так, в частности, в отечественной китаистике используется латинская система письма, называемая пиньинь; известны системы латинизации корейского письма, разработанные А.А. Холодовичем, описанные Л.Р. Концевичем; в отечественном японоведении используется также система Ромадзи, или система латинизации.

Эти системы латинизации первоначально не имели привязки к английскому языку – порою они использовали также традиции, заложенные еще голландскими и португальскими миссионерами на Дальнем Востоке. Эти системы латинизации опирались на практическую транскрипцию, то есть на передачу звукового облика слова, и не всегда соответствовали звучанию, передаваемому английскими буквами. Так, например, система латинизации пиньинь проявляет особенно значительные расхождения с англоязычным звучанием: *qigong* – *цигун*; *renminbi* – *жэньминьби* – система же передачи слов буквами кириллического алфавита построена на передаче звучания этого слова и отражает определенные иероглифы. Исконные звуки восточноазиатских языков не всегда однозначно совпадают со звуками европейских языков, поэтому представителями разных этносов они воспринимаются по-разному и по-разному коррелируют с буквами в разных системах латинизации и кириллизации. Так в японском и корейском языках есть согласный который лишь в некотором роде напоминает свистящий и шипящий и поэтому в разных системах латинизации он передается то как мягкий *S*, то как *SH* (*Silla*, *Shilla*), в то время как в русском изображении чаще всего используется буква *C* (*Силла*; тж. *Синто* – *Shinto*).

Вместе с тем, как только доминирующим стал письменный способ заимствования, в русскоязычных текстах, особенно текстах, написанных не востоковедами, стали все чаще появляться заимствования, в которых преобладающей стала корреляция, соответствующая английскому произношению отдельных букв и буквосочетаний. Так появились формы *суши*, вместо *суси* (<*sushi*), *тай-чи* / *тай-джи* вместо *тайцзи* (<*tai-chi*, *tai-ji*), *Фуджи* вместо *Фудзи* (<*Fuji*), *Хумачи* вместо *Хумати* (<*Hitachi*).

Это явление опосредованного заимствования восточноазиатских слов через английский язык стало массовым сравнительно недавно – в последней четверти XX в. Такие слова имеют до сих пор, как правило, неустойчивую форму и входят в разные лексикографические источники по-разному, образуя переводческие дубликаты. Однако надо отметить, что зародилась эта традиция достаточно давно, о чем свидетельствуют давно зафиксированные словарями русского языка формы *гейша*, *рикша*, *джиу-джицу*, вытеснившие соответственно *гэйся* (*geisha*), *рикися* (*jin-rikisha*), *дзю-дзицу* (*jiu-jitsu*).

Под влиянием англоязычного написания в русском языке оформляются и многие корейские слова: *Самсунг* (vs. *Самсун*), *тэквондо* / *таэквондо* (vs. *Тхэквондо* < *taekwondo* < *t'aekwondo*).

Естественно, что такие образования создаются людьми, не знающими восточных языков, но читающих по-английски и переносящих правила англо-русской корреляции на корреляцию восточных и русских слов, записанных латиницей и кириллицей. Возникнув на базе просторечия, последняя тенденция распространилась также и в область профессиональных заимствований (спорт, кулинария, бизнес, торговля). Так, например, составив англо-русский глоссарий восточноазиатских заимствований из области восточных единоборств, я дала его на редактирование спортсменам, занимающимся профессионально ушу, дзюдо и другими единоборствами. Предполагалось, что они подправят некоторые дефиниции, толкования, но, к моему удивлению, основная масса правок свелась к замене букв в русской терминологии по англоязычной модели: *waza-ari* – *ваза-ари* вместо *вадза-ари* («полпобеды»), *bojitsu* – *бо-джитсу* вместо *бодзицу*, «искусство борьбы с использованием длинных деревянных палок в качестве оружия»; *hidarishizentai* – *хидари-шизэнтай*, *хидари-сидзэнтай*, «левая стойка»; *neko-ashidachi* – *нэкоасидати*, *нэко-аши-дачи*, «стойка кошки».

Такой разноречивой в оформлении восточноазиатских заимствований не мог не привести к необходимости создания специального переводного англо-русского словаря, закрепляющего существующие формы и предлагающего доминирующий вариант. В связи с этим актуален стал вопрос о разработке явлений опосредованного перевода заимствований с английского языка на русский, о сущности этого перевода и возможных корреляциях таких графически разных систем письма, как латиница и кириллица.

Литература

1. Korea in the 21 Century: Presidential Commission on the 21 Century. – Seoul, 1995, p.94.
2. Холодович А.А. О латинизации корейского письма // Советское языкознание. – Т.1. – Л.: Изд-во Ленингр. Науч.-иссл. Института Языкознания, 1935. – С. 147-161.
3. Концевич Л.Р. Корееведение. – М., 2001
4. Высочина О.В. Понимание значения иноязычного слова (психолингвистическое исследование): Дис. ... канд. ф. н. – Воронеж, 2001. – 183 с.
5. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 2000. – 400 с.
6. Лотте Д.С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. – М.: Наука, 1982. – 149 с.
7. Kachru B. The Alchemy of English: The Spread, Functions and Models of Non-Native Englishes. – Oxford a. o., 1986. – 200 p.
8. Hudson R.A. Sociolinguistics. Foreign Language Teaching and Research Press. Cambridge University Press. Second Edition, 2000. – 284 p.
9. Myers-Scotton C. Social motivation for code-switching: Evidence from Africa. Oxford: Clarendon Press (Oxford University Press), 1995. – IX, 177 p.

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ-ДЕФЕКТОЛОГА В СОЦИАЛИЗАЦИИ УЧАЩИХСЯ С НАРУШЕНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТА

А.Ж. Муратова, Ж.Т. Измайлова
ПГПИ, г. Павлодар

Учитель-дефектолог работает в специальном образовательном учреждении для введения коррекционно-педагогической работы с различными категориями обучающихся и воспитанников, они могут вести индивидуальное обучение и воспитание детей с отклонениями в развитии в домашних условиях. Учитель-дефектолог это человек с особым складом души, деятельный, инициативный, энергичный, уверенный в успешном результате своей профессиональной деятельности, доброжелательный и тактичный. Для него характерна гуманная оценка роли человека в современном мире, в том числе и человека с особыми образовательными потребностями. Оптимизм профессионала проявляется в его социально активном отношении и к субъекту педагогического воздействия, и к нормальному большинству общества – среде, в которую должны включаться воспитанники учителя-дефектолога, к себе самому как активной личности и решающему фактору положительных перемен в жизни людей с проблемами в здоровье.

Важнейшие черты профессионального учителя-дефектолога: доброта, ответственность, оптимизм, терпение, энергичность, верность жизненным интересам людей с особыми образовательными потребностями, уверенность в своей работе, уважение и любовь к своим воспитанникам, профессиональная честность и порядочность. Не должен распространять информацию о своих воспитанниках и их семьях, все должно быть конфиденциально.

С каждым годом процент детей с нарушением интеллекта, к сожалению, увеличивается. Такие дети нуждаются в особом подходе и особой организации обучения и воспитания.

Социализация – важнейшая и первостепенная задача такого обучения. Л.С. Выготский говорил о том, что социальное воспитание глубоко умственно отсталого ребенка является единственно состоятельным научным путем его воспитания. Современная педагогика под социализацией личности понимает процесс взаимодействия человека и общества, развитие человека на протяжении всей его жизни во взаимодействии с окружающей средой, предполагающее усвоение социальных норм и культурных ценностей того общества, к которому он принадлежит. Этот процесс происходит как в условиях стихийного взаимодействия человека с окружающей средой, так и в ходе целенаправленного, педагогически организованного воспитания. Суть социализации состоит в том, что она формирует человека как члена того общества, к которому он принадлежит.

Учителя-дефектологи, работающие с детьми, имеющими отклонения в интеллектуальном развитии, сталкиваются с целым рядом трудностей. Главная проблема детей с ограниченными возможностями заключается в нарушении его связи с миром, в ограниченной мобильности, бедности контактов со сверстниками и взрослыми, в ограничении общения с природой, недоступности ряда культурных ценностей. Эти проблемы являются следствием не только психофизического состояния ребенка, но и результатом социальной политики и сложившегося общественного сознания.

Процесс социализации глубоко умственно отсталого ребенка крайне затруднен, прежде всего, тем, что у него значительно снижена способность к обобщению и присвоению общественного опыта. Это явление Выготский Л.С. называл «социальным вывихом», имея в виду, что ребенку с интеллектуальными нарушениями очень трудно усвоить именно социальный и культурный опыт, выработанный обществом. Главную задачу педагога-дефектолога он видел в том, чтобы «вправить» ребенка в окружающую среду, то есть помочь включиться в жизнь общества, занять в нем свое место. Одним из важнейших средств, способствующих социальной адаптации детей, является процесс формирования целой совокупности принципов, убеждений, взглядов, определяющих отношение личности к действительности. Ребенку трудно освоить сложный окружающий мир во всей его полноте, многообразии и сложности отношений в мире природы и человеческом обществе.

Общение-это фундаментальная основа человеческой жизни. Умственно отсталый ребенок, вступая в различные социальные контакты, чаще всего терпит неудачу, т.к. его попытки общения либо не имеют цели, либо не обеспечены необходимыми коммуникативными средствами, из-за чего и являются непродуктивными. Слабо формируется умение пользоваться средствами речевого этикета, принятого в обществе. Учащиеся испытывают затруднения при оформлении адекватного речевого высказывания, допуская ошибки в его правильности, точности, логичности, чистоте и уместности высказывания.

На современном этапе развития специального образования особое внимание уделяется организации эффективных условий обучения и воспитания детей с особыми образовательными потребностями, ведущих к их успешной социализации.

Социализация представляет собой непрерывный процесс включения личности в жизнь общества, но, с другой стороны, общество развивается благодаря привнесению в него индивидуальности каждой личности. Неоднозначность этого явления обуславливает сложность ее протекания у любого здорового человека. У человека, который имеет проблемы в развитии, включение в общую социальную жизнь с сохранением своей индивидуальности представляет очень серьезные трудности. Развитие

учащихся с нарушением интеллекта в условиях специфического общения приводит к трудностям социального взаимодействия. К неблагоприятным условиям социализации следует отнести отторжение ребенка с нарушением интеллекта, т.е. семейную депривацию, лишаящую ребенка богатства, разнообразия и опыта семейных отношений.

Семья, воспитывающая ребенка с нарушением интеллекта, переживает сильный психологический стресс. В таких ситуациях семье необходима специальная помощь, чтобы активно включиться в воспитание и социализацию ребенка, понять психологические закономерности развития. Умения педагогического общения – коммуникативная культура учителя-дефектолога.

Литература

1. Занков Л.В. Избранные педагогические труды. М.: Просвещение, 1996.
2. Леви В. Нестандартный ребенок. М.: Просвещение, 2006.
3. Психологическое и социальное сопровождение больных детей и детей-инвалидов / Под ред. Г.Ф. Безух. СПб: Речь, 2007.
4. Тупоногов Б.К. Коррекционная направленность методов обучения детей с нарушением развития // Дефектология. 2001. №3. С. 15-18.
5. Уфимцева Л.П., Трубачова Т.П. Образовательная среда как ведущий фактор социализации воспитанников-сирот с нарушением интеллекта // Дефектология. 2002. №4. С. 57-61.

МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИКТ-КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ В СИСТЕМЕ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

С.Т. Мухамбетжанова

АО НЦПК «Өрлеу», г. Алматы

В процессе информатизации образования и в поиске эффективных путей применения средств информационной технологии для развития личности ученика одной из актуальных проблем является создание приемов и методов обучения.

В решении данной проблемы важную роль играет информационно-коммуникационная компетентность – одна из ключевых компетентностей педагога. Особая ее функция заключается в том, что открывается возможность для творческой работы учителя с применением средств информационно-коммуникационной и интерактивной технологии в учебно-воспитательном процессе, а также автоматизируются многие виды деятельности педагога.

Необходимо отметить, что в подготовке компетентного педагога специалистами выделяются три вида компетентности: базовая, специальная и профессиональная. В образовательных стандартах

второго поколения наряду с ними появилась «информационно-коммуникационная компетентность». Рассмотрим в целом компоненты формирования информационно-коммуникативной компетентности:

- общие виды информационных действий, основанных на использовании ИКТ;
- информационные действия, методы использования ИКТ в процессе обучения, в профессиональном действии учителя;
- обеспечение подготовки учителя по применению ИКТ, всех видов информационных действий в предметной методике [1].

В системе повышения квалификации модель формирования информационно-коммуникационной компетентности педагогов включает следующие компоненты:

- информационно-коммуникационные технологии обладают развивающим потенциалом, т.е. скрытыми развивающими возможностями, проявление которых при определенных условиях обеспечивает преобразование педагогической деятельности;
- результатом реализации развивающего потенциала информационно-коммуникационных технологий в процессе обучения учителей-предметников является развитие их ИКТ-компетентности, как готовности к самостоятельному использованию современных информационно-коммуникационных технологий для решения широкого круга образовательных задач;
- основными принципами моделирования процесса повышения квалификации учителей-предметников в сфере ИКТ выступают: принцип всеобщего развития (ориентация на развитие ИКТ-компетентности педагогов, адекватной развитию современных ИКТ), принцип активного включения в деятельность (обеспечение оптимальной трансформации учебно-познавательной деятельности в деятельность профессиональную с соответствующей сменой потребностей, целей, средств, мотивов и др.), принцип непрерывности педагогических воздействий (организация консультирования, поддержки и сопровождения слушателей и др.).

Обобщение выделенных компонентов позволило рассмотреть систему повышения квалификации учителей в сфере ИКТ как совокупность компонентов, включающую в себя: организационно-педагогические и дидактические условия для формирования и развития ИКТ-компетентности; учебный процесс, ориентированный на использование развивающих образовательных технологий и средств обучения; самостоятельную работу педагогов и организацию взаимодействия, предполагающих формирование сетевых педагогических сообществ; экспертизу результативности и рефлексивный анализ процесса обучения.

Перечисленные теоретические идеи, выделенные условия и принципы информационной компетентности явились основанием для разработки модели реализации развивающего потенциала информационно-коммуникационных технологий в системе повышения квалификации педагогов.

Рассмотрим инвариантный и вариативный учебный план в соответствии с нормой, указанной в стандарте по повышению квалификации педагогов по ИКТ(1-таблица).

Таблица – 1. Учебный план модульной программы в системе информатизации по повышению квалификации педагогических кадров

Названия модулей	Учебные блоки, в том числе		
	Всего часов	Лекции	Семинары, практические занятия
Инвариантная часть			
Методологический модуль	8	4	4
Концептуальный	40	20	20
Технологический	24	10	14
Всего:	72	34	38
Вариативная часть			
Создание мультимедийных электронных фондов	12		
Использование интерактивных технологии в учебно-методическом комплексе	12		
Образовательный портал.	12		
Всего	36		

Инвариантная часть. *Методологический модуль.* Методологические основы обучения школьных предметов при переходе на 12-летнее образование. Тенденции обучения с применением ИКТ средств. Сравнительная характеристика преподавания предметов в условиях информатизации образования. Формирование информационной культуры при преподавании учебных предметов.

Концептуальный модуль. Нормативно-правовая основа в отрасли образования. Государственный стандарт образования. Служебные требования к специальности педагога. Эргономические требования к школьным кабинетам. Методическая система, дидактика применения информационной технологии в обучении школьным предметам. Формирование информационной культуры учащихся. Особенности применения ИКТ средств в обучении школьным предметам.

Технологический модуль. Педагогические технологии. Технологизация учебного процесса ориентированного на результат, введение в образовательную систему. Концептуальные и процессуальные стороны педагогической технологии. Организация учебного процесса на технологической основе. Структурные особенности содержания по применению педагогической технологии в школьном предмете. Технология модульного обучения. Прием коллективного обучения. Применение возможностей ИКТ в обучении предметам. интерактивные технологии в обучении предметам. Проектная технология обучения предметам.

Вариативная часть. Создание мультимедийных электронных ресурсов. Основные виды электронных ресурсов. Инвариативная структура электронных ресурсов. Требования к созданию электронных ресурсов. Фреймовая структура электронных ресурсов. Создание дизайна электронных ресурсов. Оформление информации электронных ресурсов. Создание эргономических требований. Методика регистрации электронных ресурсов. Информационная безопасность создания и применения электронных ресурсов. Особенности разработки учебно-методического комплекса с помощью интерактивной технологии.

Особенности разработки учебно-методических комплексов с использованием интерактивных технологий. Качественные характеристики образовательного процесса в условиях применения интерактивных устройств. Интерактивные технологии как один из механизмов перехода от репродуктивного к развивающему типу обучения. Возможности учебного курса, основанные на использовании интерактивных технологий, т.е. создание режимов аудиторной и самостоятельной работы; дистанционного обучения; погружение в информационную среду; широкие междисциплинарные связи; выделение уровней освоения курса; организация системы контроля усвоения курса на разных уровнях. Принципы организации оперативной системы мониторинга и контроля знаний. Методические рекомендации по подготовке занятий с использованием интерактивных технологий в мультимедийных и многофункциональных аудиториях.

Образовательные порталы. Понятие образовательного портала. Алгоритмы создания образовательного портала. Роль образовательного портала в условиях ДО. Критерии определения качества содержания образовательного портала. Виды образовательных порталов.

На основании рассмотренных концептов и теоретических положений информационно-коммуникационная компетентность педагога заключается в следующем:

- знает основные направления, перспективы, цели и задачи в информатизации общества в целом и системы среднего образования в частности;
- знает и соблюдает Государственный общеобязательный стандарт образования по учебному предмету;
- обеспечивает уровень подготовки учащихся, соответствующий требованиям Государственного общеобязательного стандарта образования по учебному предмету;
- организует деятельность учащихся по выбору, соответствующему требованиям к профильным курсам;
- содействует информатизации образовательного процесса в школе при наличии для этого материально-технической базы;
- систематически повышает свою профессиональную квалификацию;

- знает функциональное назначение, принципы и особенности организации школьного кабинета информатики, оборудованного современной компьютерной техникой и телекоммуникационной сетью;
- выполняет правила и нормы охраны труда, техники безопасности и противопожарной защиты;
- обеспечивает охрану жизни и здоровья, обучающихся в период образовательного процесса с использованием современной компьютерной техники;
- знает основы общетеоретических дисциплин в объеме, необходимом для решения педагогических и научно-методических задач;
- знает психолого-педагогические основы информатизации образования в школе;
- использует в работе психолого-педагогическую и научно-методическую литературу;
- может провести виртуальные лабораторные работы по химии, физике и биологии;
- умеет делать сравнительную характеристику учебно-методических комплексов по курсу;
- может создавать электронные уроки по интерактивной доске;
- использует дидактические возможности компьютера как средства обучения;
- знает теорию обучения и принципы разработки электронных учебных средств;
- знает основы информатизации педагогических технологий образования;
- развивает у учащихся самостоятельность, формирует устойчивый познавательный интерес, всемерно сочетает индивидуальные и коллективные формы работы с учащимися;
- проводить диагностический анализ уровня подготовленности учащихся;
- содействует посредством предмета выявлению способных и одаренных учащихся для дальнейшей целенаправленной работы с ними [2].

Как показывает практика деятельности системы по повышению квалификации учителей, для эффективного и полноценного формирования информационной компетентности педагога, необходим: модульный характер учебных программ; использование групповых и сетевых форм работы с опорой на коммуникативную и рефлексивную деятельность педагогов; участие слушателей во время обучения и послекурсовой деятельности в педагогических Интернет-конференциях, форумах, чатах и других формах сетевого взаимодействия (использование программ Skype, ICQ и др.). После прохождения базовой ИКТ-подготовки педагоги должны иметь возможность продолжить изучение некоторых модулей программы с использованием дистанционных образовательных технологий.

Литература

1. Лапчик М.П. Новые информационные технологии в подготовке и повышении квалификации педагогических кадров. // Компьютер в школе и педвузе. Методические разработки. – Одесса, 1990. – С.11-25.

2. № Мухамбетжанова С.Т. Нормы формирования компетентности педагогов в среде электронного обучения. – Методическое пособие. – Алматы. 2011. 165 с.

ДОМИНИРУЮЩИЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Д.П. Мучкин, Б.С. Юсупова
ПГПИ, г. Павлодар

Одним из приоритетных направлений процесса модернизации систем образования в глобальном масштабе является переход от принципа «образование на всю жизнь» к принципу «образование для всех на протяжении всей жизни». Важную роль в развитии этой тенденции сыграло принятое в 1996 году Советом Европы определение пяти ключевых компетенций, которыми «должны быть оснащены молодые европейцы». В их числе была названа: «способность учиться на протяжении всей жизни в качестве основы непрерывного обучения в контексте как личной, профессиональной, так и социальной жизни» [1]. Очевидно, что реализация выше указанного принципа на практике детерминирует возникновение необходимости адекватной к нему адаптации образовательных систем всех стран желающих видеть себя в числе стран участниц глобального образовательного пространства. В связи с этим, как мы считаем, становится актуальным проведение нашего теоретического исследования, цель которого – выявление объективной актуальности тенденции перехода от принципа «образование на всю жизнь» к принципу «образование для всех на протяжении всей жизни».

На наш взгляд, адекватность возникновения необходимости перехода от принципа «образование на всю жизнь» к принципу «образование для всех на протяжении всей жизни» аргументируется тем, что современный нам мир является быстро изменяющимся. Мы обосновываем наше утверждение следующим образом. Как известно, модернизация образования детерминируется, в первую очередь, потребностями производства, так как именно благодаря производству становится возможным «процесс активного преобразования людьми природы с целью создания необходимых материальных условий для своего существования» [2; с.388]. Развитие производства начинается с развития его определяющей стороны – производственных сил, которые

на определённом уровне вступают в противоречие с производственными отношениями, в рамках которых они до сих пор развивались. Это приводит к закономерному изменению производственных отношений. Замена же производственных отношений, то есть старого экономического базиса новым, приводит более или менее быстро к смене возвышавшейся над ним надстройки, к изменению всего общества. Эта смена придаёт развитию всего общества характер естественно-исторического процесса смены общественно-экономических формаций, то есть смены способа производства [там же; с.454]. По мнению некоторых учёных (Д. Белл, Й. Масуда, О. Тоффлер, М. Кастельс, С. Щенников, К. Колин и др.), примерно в конце второй половины 20-го века, в жизни наиболее экономически развитых цивилизованных странах мира стали происходить кардинальные изменения во многом «напоминающие смену общественно-экономической формации» [3; с.21]. Человечество стало свидетелем изменения самого общества – его перехода от индустриального периода развития к информационному. «В последние десятилетия 20 века возникла информационная цивилизация, глубоко изменяющая характер человеческого жизнеобеспечения, цели и работу разных учреждений. Изменяется и перечень самых необходимых обществу специальностей, образ жизни и работы людей» [4]. О. Тоффлер писал, что ближайший исторический рубеж «так же глубок, как и первая волна изменений, запущенная десять тысяч лет назад путем введения сельского хозяйства... Вторая волна изменений была вызвана индустриальной революцией. Мы – дети следующей трансформации, третьей волны» [5; с.6-8]. Для возникновения и развития той или иной общественно-экономической формации необходимо наличие определённой материально-технической базы общества, то есть совокупности материальных, вещественных условий производства (орудия и средства труда) [2; с.270]. Материально-техническая база той или иной общественно-экономической формации может отличаться от предыдущей количественно и качественно. Качественные изменения наблюдаются тогда, когда в развитии производства происходят перевороты, имеющие характер производственных революций. Каждый такой скачок позволяет обществу, человечеству подняться на качественно новую ступень в характере труда и уровне его производительности [там же; с.271]. Первый качественный скачок произошёл в рамках первобытнообщинного строя и был связан с открытием выплавки металлов, созданием металлических орудий труда. Следующими ступенями прогрессивного развития мировой истории человечества стали рабовладельческий строй, феодализм, а затем произошёл ещё один качественный скачок в развитии вещественных условий производства – так называемый промышленный переворот, который стал основой капитализма. Третий качественный скачок начался со второй половины двадцатого века и продолжается сейчас [там же]. К. Колин считает, что «По существу, сегодня буквально на наших глазах, осуществляется

наиболее грандиозная в истории цивилизации глобальная революция, результатом которой и станет переход к глобальному информационному обществу» [6; с.3]. Переход общества от индустриального периода развития к информационному, стал возможен благодаря научно-техническому прогрессу, детище которого – информационные технологии обусловили возникновение доминирующих тенденций динамики современной цивилизации. Так М. Кастельс убежден, что в конце двадцатого столетия мы переживаем ещё один из редких моментов истории который характеризуется трансформацией нашей «материальной культуры» через работу новой технологической парадигмы, построенной вокруг информационных технологий [7; с.49]. Необходимо отметить, что появление информационного общества было бы невозможны без ускоренного развития компьютеров и телеинформационных сетей. Они стали источником глубоких цивилизационных преобразований. «Хотя компьютерные технологии развивались на протяжении всего 20-го века, заключённый в них потенциал стал полностью понятен и очевиден только в 80-е годы прошлого века» [3]. Как отмечает М. Кастельс: «процессы экономических, политических и культурных изменений были усилены и увеличены необычайно могущественными информационными технологиями, из-за чего за последние 20 лет изменился мир в целом» [7; с.21-22]. Материально-техническая база общества является составным элементом производственных сил и предъявляет определённые требования к другому их элементу – работнику, его культурному развитию, интеллектуальным и волевым качествам [2; с.270]. Следовательно, если происходит модернизация материально-технической базы общества, то происходит и изменение требований к работнику. Так, по мнению О.Тоффлера, если индустриальная экономика предъявляла к человеку такие требования как – исполнительная точность, умение подчиняться власти, смирение с однообразным пожизненным трудом, то информационная экономика требует от него – творчества, способности быстро реагировать на изменения, инициативности, коммуникабельности, разностороннего развития [3]. Такая смена требований обусловлена, прежде всего, спецификой производства в информационном обществе, ключевым элементом материально-технической базы в котором являются информационные технологии. Основные функции, благодаря которым информационные технологии и стали играть доминирующую роль в современном производстве, заключаются в том, что благодаря им стало возможно совершенствование средств хранения, обработки и передачи информации, причём в глобальных масштабах. «Информационная революция», базирующаяся на соединении компьютера с телекоммуникационными сетями, коренным образом преобразовала человеческое бытие. Это можно объяснить тем, что «информация – это форма существования всех знаний, накопленных человечеством за свою историю. Различие между знанием и информацией состоит только в том,

что любое знание – это информация, а информация – это всегда исходный материал для знания, требующий включения мышления, систематизации и обобщения» [8; с.125]. И здесь «нельзя не отметить, – как считает К. Колин, – что новые информационные технологии являются эффективным средством усиления интеллекта и развития творческих способностей человека, которое, в первые в истории цивилизации люди, наконец-то, создали. Мало того, это средство позволяет не только усиливать, но и развивать способности человека – его память, пространственное мышление, творческое воображение, логику, что даёт возможность утверждать: сегодня общество стоит на пороге нового этапа интеллектуальной революции, революции, которая произойдёт в его ментальной сфере. Главными же её результатами, по мнению автора, станут: 1) повышение интеллектуального потенциала людей как главного ресурса дальнейшего общественного развития; 2) создание условий для практической реализации творческого потенциала личности, который заложен в самой природе человека» [6; с.6]. Таким образом, развитие производства в информационном обществе не исчерпывается накоплением капитала и расширением производства – оно измеряется также увеличением объёма знаний, используемых на практике. Информация и знания становятся ключевым источником общественных изменений, поскольку начинают исполнять роль капитала [4]. Как отмечает М.М. Лебедева: «Главным ресурсом становятся знания, а так же умения их применять и создавать новые. Знания, в отличие от сырья, не являются исчерпаемым ресурсом. Они, наоборот, постоянно приращиваются: одни влекут за собой другие, новые [9]. Эксперты международного банка реконструкции и развития утверждают, что «способность общества создавать, отбирать, адаптировать, превращать в источник прибыли и использовать знания имеет решающее значение для устойчивого экономического роста и повышения жизненного уровня населения. Знания превращаются в наиболее важный фактор экономического развития» [10]. О. Тоффлер определяет информационное общество как общество, в котором фактор знания и сфера, знания играют решающую роль в общественном развитии. Представляя общество как систему, распределяющую свою власть между тремя основаниями (силой, деньгами и информацией), Тоффлер строит своеобразную периодизацию истории: в основании доиндустриальной эпохи лежит сила; в основании индустриальной – деньги; в основании современного ускоряющегося общества – «Знание производит мощь высшего качества» [5; с.7]. Одна из наиболее интересных и разработанных философских концепций информационного общества принадлежит японскому ученому Й. Масуда. По его мнению основой нового общества будет являться компьютерная технология с ее фундаментальной функцией замещать, либо усиливать умственный труд человека; информационная революция будет быстро превращаться в новую производительную силу и делает возможным массовое

производство когнитивной, систематизированной информации, технологии и знания; ведущей отраслью экономики станет интеллектуальное производство продукция которого будет аккумулироваться, а аккумулированная информация станет распространяться через синергетическое производство и долевое использование; в новом информационном обществе основным субъектом социальной активности станет «свободное сообщество», а политической системой будет являться «демократия участия»; основной целью в новом обществе будет реализация «ценности времени» [там же]. Ныне термином «информационное общество» обозначают особую форму социумов, для которых характерно превращение информации в товар, в особую нематериальную ценность, важность которой уже равняется или уже превышает важность материальных изделий [4].

Таким образом, основываясь на выше сказанном, можно сделать вывод о том, что именно знания человека – как основной производственной силы и её личного элемента, – играют ключевую роль в совершенствовании материально-технической базы – как основы всего общественного развития. В то же время, благодаря информационным технологиям человечество получило возможность постоянно совершенствоваться уже известные и создавать новые знания, что, в свою очередь, детерминирует дальнейшую динамичную модернизацию материально-технической базы. Следовательно, исходя из того, что «материально-техническая база общества является составным элементом производственных сил и предъявляет определённые требования к другому их элементу – работнику, его культурному развитию, интеллектуальным и волевым качествам» [2; с.270], – требования к работнику и его профессиональной подготовке должны и будут изменяться по мере обновления знаний и совершенствования, на их основе, материально-технической базы общества. На наш взгляд необходимо подчеркнуть, что обновления знаний и совершенствования, на их основе, материально-технической базы общества, происходит весьма динамично, что и позволяет, как мы считаем, называть современный нам мир – быстро изменяющимся, и как отмечает Мацей Танась, наш мир «скорее всего, всегда будет отличаться этими свойствами» [4]. Сегодня знания обновляются каждые 3-5 лет. В результате молодые люди, выпускники высших учебных заведений, уже к 23-25 годам оказываются обладателями уже устаревших знаний [11; с.14]. Необходимо так же отметить то, что развитие информационных технологий так же способствует ликвидации множества традиционных секторов производства (или приводит к их полной автоматизации), но одновременно и порождает новые. Так, по мнению Т.В. Медзяновской: «Возрастание объемов информации неразрывно связано с сокращением циклов обновления производственных, социальных технологий. Базирующиеся на новых достижениях науки преобразования в технологии производства стали опережать темпы смены поколений. Это порождает необходимость постоянного повышения квалификации, обновления

знаний специалистов, освоения новых видов деятельности [8; с.97]. Следовательно, ответом на закономерный вопрос: «Каким образом в условиях быстро изменяющегося мира современному работнику возможно добиваться успеха в профессиональной деятельности?», – можно считать переход от принципа «образование на всю жизнь» к принципу «образование для всех на протяжении всей жизни». Реализация данного принципа может стать возможна благодаря развитию системы повышения квалификации, а так же самообразованию работников.

Таким образом, в результате проведённого нами теоретического исследования, мы пришли к выводу о том, что переход от принципа «образование на всю жизнь» к принципу «образование для всех на протяжении всей жизни», бесспорно, является объективно актуальной тенденцией в современном глобальном образовательном пространстве. Мы надеемся, что проведённое нами теоретическое исследование и его результаты могут рассматриваться как: 1) попытка осмысления доминирующих тенденций развития современной цивилизации предопределяющих приоритеты модернизации образовательных систем в интегрированном мировом образовательном пространстве; 2) средство пропаганды и популяризации перехода от принципа «образование на всю жизнь» к принципу «образование для всех на протяжении всей жизни». Так же мы надеемся, что проведённое нами теоретическое исследование может поспособствовать более глубокому пониманию читателем сущности изменений происходящих в системах образования по всему миру и в нашей стране в частности.

Литература

1. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня.- 2003. – №5. – С.35-42.
2. Философский словарь / Под ред. И.Т.Фролова. – 5-е издание. – М.: Политиздат, 1987. – 590 с.
3. Щенников С. Тенденции социально-экономического развития и ОДО взрослых // Alma mater. Вестник высшей школы. – 2002. – №7. – С.21-28.
4. Танась М. Образование и информационная эпоха // Народное образование. -2003. – № 4. – С.32.
5. Нуртазина Р.А. Глобализация и образование в Казахстане. – Новосибирск, 2004. – 52 с.
6. Колин. К. Информационная глобализация общества и гуманитарная революция // Alma mater. Вестник высшей школы. – 2002. – №8. – С. 3-9.
7. Кастельс М. Информационная эпоха (экономика, общество и культура). – М., 2000. – С.21-22.
8. Медзяновская Т.В. Роль традиционных институтов в формировании информационной культуры в современном обществе (на примере библиотек): дис. канд. культуролог. наук. – М., 2004. – 178 с.
9. Лебедева М.М. Мировая политика. – М., 2003. С.281-282.
10. Формирование общества, основанного на знаниях. Новые задачи высшей школы. Доклад Всемирного банка // Весь мир. 2003. С.7.
11. Нуртазина Р.А. Образовательная политика и социализация Казахстанского общества. – Новосибирск, 2004. – С.14.

О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ СТУДЕНЧЕСКОГО ЛИДЕРСТВА В ВУЗЕ

С.В. Осипова

ПГПИ, г. Павлодар

Проблема формирования лидера в современном студенческом обществе актуальна. Без лидеров невыполнима деятельность любого управленческого механизма в вузе. Лидеры нужны обществу: они должны вести за собой к конкретно поставленной цели, ставить перед собой четкие и выполнимые задачи. В связи с этим, современная педагогическая практика должна опираться на личностно-ориентированное образование, с позиций которого студент рассматривается как субъект педагогического процесса.

Важно учитывать особенности студенческого возраста как периода совершенствования и развития личности (Эриксон Э.Х., Давыдов В.В., Реан А.А., Коломинский Я.Л., Козубовский В.М., Андриенко Е.В., Смирнова Е.О. и др.). Опора на исследования в области межличностных взаимоотношений обучающихся (Марциновская Т.Д., Кулагина И.Ю., Газман, О.С. Давидович В. и др.) – главный ориентир в решении рассматриваемой проблемы.

В середине 19 века предпринимались попытки объединить существующие понятия лидерства в одну теорию (Б. Бан, Ф. Фидлер и др.).

Опрос показал, что студенты желают достичь успеха во всем и быть признанными коллективом, являться лидером в учебе, развивать свои организаторские и лидерские качества. Быть лидером и авторитетом для других не так просто, сложно поддерживать статус лидера.

Сущность понятия «лидерство» исходит от английского слова «lead» (вести), означает что лидер – ведущий, идущий впереди. Понятие «лидер» встречается в психолого–педагогической литературе как социальный и психологический и педагогический феномен. Личность, обладающая лидерскими качествами, влияет на суждение и действия группы для достижения определённой цели [1].

В первых изучениях сущности понятия «лидер» Платон, Аристотель, Гегель считали, что человека как лидера определяют его личностные качества.

В настоящее время сущность понятия «лидерство» изучается зарубежными, отечественными политологами, социологами, юристами, педагогами и психологами.

Лидер – это высокоавторитетная личность, за которой группа признает право принимать ответственные решения в значимых для нее обстоятельствах.

Философы, психологи, педагоги, социологи исследовали сущность качества, присущие лидеру. Изучая труды исследователей, был сделан вывод о том, что представления, какие черты характера должен иметь лидер, разошлись. Результаты исследования трудов ученых были объединены в таблице 1.

Приведенная выше таблица указывает на разнообразие представлений исследователей о понятии «лидерство». Анализ данных суждений позволяет обобщить определение этого феномена: лидер – это человек, обладающий целеустремленностью, авторитетностью, уверенностью в себе, справедливостью, а так же доброжелательностью и честностью.

Сущность понятия «лидерство» определяется как расположенность к доминированию и подчинению себе окружающих, как главенствующий человек в группе.

Исследователи проблемы лидерства придавали огромное значение трем важнейшим переменным:

1. Цель деятельности группы.
2. Личность лидера.
3. Влияние факторов на изменение поведения группы.

Ф. Фидлер утверждал, что на результативность групповой деятельности влияют три фактора [2]:

1. Межличностное отношение среди членов группы.
2. Сила позиции лидера.
3. Структурированность задач.

Лидерство выражается как совокупность следующих обстоятельств:

1. Появление конкретной профессиональной или социальной ситуации, которая требует воздействия лидера;
2. Личность, обладающая лидерскими качествами.
3. Восприятие лидера участниками группы.

Существуют три концептуальных подхода к проблеме лидерства: психоаналитический, персонологический, ситуативный.

1. Психоаналитический подход.

А. Адлер лидерство формулировал как следствие комплекса неполноценности, зарождающегося у людей в детском возрасте, которые являются движущей силой развития личности.

З.Фрейд рассматривал лидерство как итог стремлений личности, которые были не реализованы в социальной жизни. Нереализованные влечения являются источником социальной активности, которая приводит человека к лидерской позиции.

2. Персонологический подход.

По утверждению Н.К. Михайловского, лидер владеет общими для всех лидеров чертами, вследствие чего он и стал лидером. Данные черты были приобретены вследствие имитирования «великой личности». Н.К. Михайловский утверждал, что не только лидер, имеет лидерские черты, присущие не только ему, но и другие люди. Каждый лидер имеет свою индивидуальность. Из этого следует что, нужны иные способы интерпретации лидерства [6].

«Теория черт личности лидера».

Данная теория направлена на изучение уникальности лидерских качеств. Социологи Э. Богардус, П.Ф. Лазарсфельд, М. Вебер работали над этой теорией. Было изучено поведение лидеров в разнообразных социальных группах, Э. Богардус установил десятки качеств лидера, такие как чувство юмора, энергия, такт, ум и т.д. Б. Бэрдом была опубликована работа «Социальная психология, где было рассмотрено 12 исследований лидерства и выявлено 79 черт, лишь 5% черт было упомянуто в работах, а прочие упоминались единожды. Ученый сделал вывод, о том что «теория черт» не объясняет природу лидерства, предложив изучить другие групповые процессы[7].

3. «Ситуативный подход».

Данный подход состоит из нескольких теорий лидерства.

1. Лидерство как функции группы. Дж. Хоманс утверждал что, лидера отражает групповые ценности, а социальная сфера нуждаются в лидере, способного удовлетворить потребности.

2. Ситуативного лидерство. Р.Стогдилл предложил анализировать лидерство в динамике. Изучив большое количество трудов направленных на исследование лидерства, он выявил огромную путаницу. Было определено, что лидер выявляется в одной ситуации и не выявляется в другой .

Раскритиковал эту теорию Ф. Сельзник, пояснив, что нельзя подвергать рассмотрению лидерство как выявление в ситуациях, потому что с изменением ситуации не происходит изменение природы лидерства.

3. Взаимосвязанные факторы. Лидерство зависит от личностных качеств лидера, взаимоотношений и потребностей в группе.

Лидерство формируется из следующих компонентов: делового, эмоционального и информационного .

1. Деловое лидерство. Характерно для формальных групп в основе которого свойственны высокая компетентность. Такое лидерство сильно воздействует на руководство. С деловым лидером хорошо работается, этот лидер сможет организовать работу и наладить необходимые деловые связи.

2. Эмоциональное лидерство. Проявляется в неформальных социальных группах на основе человеческих симпатий. Такой лидер пробуждает у окружающих доверие и уверенность.

3. Информационное лидерство. К такому лидеру обращаются, чтобы он пояснил или помог найти нужную информацию.

Считается что, лучший лидер, тот который имеет все три компонента. Чаще наблюдается сочетание двух компонентов: эмоционально-делового, информационно-делового.

Существуют типы лидеров, зависящих от восприятия группой:

1. «Один из нас». Не отличается от других, воспринимается как более удачливый;

2. «Лучший из нас». Отличается по многим качествам, образец для подражания;

3. «Хороший человек». Воспринимается как обладатель лучших нравственных качеств: порядочности, нравственности, доброжелательности, внимания к другим, справедливости;

4. «Служитель». Полагается на мнение группы.

Ф. Селзник выделяет два типа лидеров:

1. Институциональный лидер – личность, выдвигающая и защищающая ценности группы, решает официальные задачи, установленные перед группой.

2. Межличностный лидер – личность, сглаживающая отношения в группе, формируя чувство лояльности среди членов группы. Такой лидер больше связан с окружающими людьми, чем с задачами группы.

Лидер – это руководитель, но не каждый руководитель – лидер. Не имеет значения, какой лидер, формальный или неформальный, у лидера всегда имеются последователи, выполняющие его поручения.

Чтобы быть лидером, кроме таланта нужно уделять немало времени своему профессиональному и личностному развитию.

Некоторые исследователи сосредоточили свое внимание на присутствии личностных и харизматических качествах лидерства, свойственных любому признанному или потенциальному лидеру.

Выделяют пять личностных факторов лидера:

1. Отзывчивость. Лидер, проявляет доброжелательность, налаживает сотрудничество, умеет прощать, доверяет, принимает чужую точку зрения.

2. Экстраверсия. Лидер готов к общению, коммуникабельный, разговорчивый, способный налаживать контакты с незнакомыми ему людьми.

3. Добросовестность. Способность лидера быть ответственным, обязательным, целеустремленным, настойчивым.

4. Открытость опыту. Способность лидера к расширению кругозора, воображению, творчеству, всему новому.

5. Эмоциональная стабильность. Лидер способен адаптироваться к ситуации, сохраняет спокойствие и уверенность.

Вышеперечисленные факторы, если не определяют, то существенно воздействуют на успех лидера. Необходимо создавать такую нравственную среду, где воспитание в коллективе положительно ориентированного лидера, уверенного в себе и в своих возможностях, положительно скажется на деятельности всех членов студенческой группы. Заметить, что некоторые лидеры в немаловажной степени все пять личностных факторов. Значительные показатели по предоставленным критериям не показывают полноценной гарантией успеха. К сожалению, это тема мало исследована и изучение научных трудов показало, что фактор «открытости опыту» зависит от ситуации и от требований времени.

Литература

1. Алифанов С.А. Основные направления анализа лидерства. // Вопросы психологии. – 2011. №3. – С.90.
2. Зубанова Л.Б. Сущность лидерства и возможность формирования его потенциала. // Педагогическая наука и образование. – М., 2007. – С. 53.

КӘСІПТІК ӨЗІН-ӨЗІ АЙҚЫНДАУЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Б.Ғ. Сәрсенбаева
ПМПИ, г. Павлодар

Кәсіби өзін-өзі айқындаудың мәнін іздеу, кәсіпті таңдаудағы, қазіргі кездегі маңызды проблемалардың бірі болып табылады. Әр зерттеуші кәсіптік өзін-өзі айқындау түсінігін әр түрлі қарастырады. Р.С Немов кәсіптік өзін-өзі айқындауды, адам өзінің істі таңдауы ретінде көрсетеді [1]. Бұл пікірді И. М. Кондаков та ұстанады, оның айтуынша, кәсіби таңдау, тұлғаның кәсіби даму кезеңінің жеке бір сатысы ретінде сипатталады. В.Б. Шапарь басқа көзқарасты ұстанады. Оның пайымдауынша, кәсіптік өзін-өзі айқындау бұл – тұлғаның барлық кәсіби дамуын қамтитын процесс: алғашқы кәсіби ниеттерінен бастап, еңбек қызметінен шығуына дейін созылады [2]. Бұл екі тәсіл де, В.Н. Дружинин берген анықтамсымен сәйкес келеді. Кәсіптік өзін –өзі айқындау- кәсіпті анализдеу негізінде таңдау, ішкі ресурстарды бағалап оларды болашақ мамандықпен салыстыру [3]. Педагогикалық энциклопедияда, кәсіптік өзін-өзі айқындау, тұлғаның өз кәсібіне, жеке тұлғалық-әлеуметтік қажеттіліктерді қалыптастыру ретінде анықталады. Ол өмірінің өзін-өзі айқындаудың бір бөлігі, яғни әлеуметтік және кәсіби топқа енуін немесе белгілі бір өмір салтын таңдауын дейміз. [4] Н.С. Пряхников кәсіптік өзін өзі айқындауды былай түсіндірген: еңбек қызметін таңдауындағы және өзін-өзі айқындау процесіндегі табылған өзіндік мән ретінде[5]. Осындағы өзін-өзі айқындаудың парадоксы көрінеді: табылған мән, осы жерде-ақ өмірді құнсыздандырады. Сондықтан да, мәнді іздеу процесінің өзі маңызды болып келеді. Әр адам оған шығармашылық тұрғыдан қатысқаны жөн. Қиын проблемалардың бірі – мәнді іздеудегі,өзін-өзі айқындаудағы адам болып табылады. Кәсіптік өзін-өзі айқындауға қатысты жалпы мағына: жұмысты іздеу барысында, жалақыны оған кетірген күшке тең әділдікпен алу. Келесі мән-мағынаның нұсқасы – элитарлыққа тырысу. Бұл көбінесе қазіргі кездегі әлеуметтік-экономикалық шайқалыстарда орын алады: алдыңғы қатарға ең алдымен, шығармашылық, жоғары мамандырылған специалистер емес, «авантюристер», яғни жақсы жұмыс істеп қана қоймай, жақсы орналасуға икемді адамдарды айтамыз.

Айтылған авантюризм идесы қазіргі өзін-өзі айқындауыш жастарда көп кездеседі Н.С. Пряжниковтың айтуынша, жетістікке жетудің мәні бір жақты емес. Мысалы, алғашқы кезеңдерде, еңбек субъектісінің дамуы, ата-аналардың балаға әділ де шығармашылық еңбекке баулып, тәрбие беруіне байланысты болып келеді. Талапкер үшін – престижді жоғарғы оқу орнына түсу. Ал студент үшін, ең алдымен, оқуда белгілі бір жетістікке жету және беделі жоғары оқытушылармен ғылыми-кәсіби қатынас орнату болып табылады. Адам тек қана мамандықты тандап қана қоймай, сол кәсіпті таңдау арқылы, өзінің өмірін толыққанды сезінуге мүмкіндігі үшін әрекет жасайды. Жұмыс адамның өмірінде маңызды роль атқарады және оның жағдайына өзін сезінуіне ықпалын тигізеді. Дұрыс таңдалған кәсіп, адамның өзін-өзі құрметтеуін, өзі туралы позитивті ойларды қалыптастыруға, денсаулықтың психикалық және физикалық проблемаларын алдын алуға септігін тигізеді, өмірге деген ризалығын жоғарылатыады. Кәсібін адекватты таңдау және оны меңгеру деңгейі өмірдің барлық жақтарына және оның сапасына әсер етеді. Сондықтан да, мұнда бірнеше жағдайды еске алған жөн. Біріншіден, кәсіптер әлемі әрқашан, тұрақсыз және ауыспалы. Екіншіден, қазіргі кездегі ерекшеліктердің бірі, монопрофессионолизмнің орнына полипрофессионолизм келеді. Оның мәні, қазіргі кезде тек қана бір мамандықты игермей, екі аралас мамандықтың иесі болған жөн. Үшіншіден, адам өмір бойы тек қана бір мамандыққа бағытталмай, өзінің қалауы бойынша басқа кәсіпті игеріп, білімін жоғарылата алады. Н.В. Самоукинаның пікірі бойынша, мамандықты таңдау – жастардың әлеуметтік маңызы бар нәтиже үшін шешім қабылдау процесі: ересек өмірге, жұмысшы ретінде аяқ басуы. Кәсіптік өзін-өзі айқындау мамандықты таңдаудамен сәйкес келуі, келесі жағдайда болуы мүмкін, егер жастар өз кәсібін қызығушылықтарына, психологиялық ерекшеліктеріне, қабілеттеріне сай таңдауын жасағанда. Ал керісінше, кәсіптік өзін-өзі айқындау мамандықты таңдаудамен сәйкес келмеуі, келесі жағдайда болуы ықтимал, егер жастар өз кәсібін кездейсоқ таңдаса, яғни жұмыс орнының тұрғылықты жеріне жақын орналасуымен, мамандығының таралуына, таныстарына және т.б байланысты. Кәсіптік өзін-өзі айқындаудың анықтамасы адамның өз кәсібіне деген қатынасында, кәсіби іс әрекеттің субъектісі ретінде сипатталады. Студенттің кәсіптік өзін-өзі айқындау динамикасы, оның қабілеттеріне психологиялық ерекшелігіне сай «мамандығын іздеу» процесі болып табылады. Кәсіптік өзін-өзі айқындау процессі – бұл студенттің өзін-өзі анализдеуі, өзін-өзі тануы, бағалауы. Қойылған мақсаты әлеуметтік-кәсіптік шарттармен сәйкестеніп және іс әрекетінде орындалуы көрінгенде студенттің кәсіптік өзін-өзі айқындаудың белсенділігі бар екендігін айтуға болады. Е.А. Климовтың пайымдауынша, кәсіптік өзін-өзі айқындаудың қате түсінігі ретінде осыны айтады: бір ретті шешім қабылдау процессі немесе тездетіп, баяулатуды

талап ететін процесс ретінде оны қабылдау. Жоғарғы сынып оқушылары оқу орнын бір рет және тез мезетте таңдағанымен, олар үшін бір сәтте, өз өмірлік таңдауын жасайтындарына көбінесе мән бере бермейді. Жоғары сынып оқушыларында өткен өмірлік тәжірибелеріне, жас ерекшеліктері мен психологиялық ерекшеліктеріне сай, әр мамандық жайлы өз пікірлері қалыптасады. Кәсіптік өзін-өзі айқындауды адамның іс әрекетінің мазмұнының, еңбек субъектісінің дамуы ретінде түсінген жөн. Кәсіби жетістіктерге жету үшін, бір орында отырмай, керісінше, жаңа қойылған мақсаттарға жетіп, кәсібінді одан сайын жетілдіру керек. Сондықтан да, кәсіпті таңдамас бұрын, ақыл-ой мен ерікті қосып, өз кәсіптік жолынды қызықты және жақсы нәтижелерге жететіндей етіп, ойластырған жөн. Кәсіпті таңдау бұл – бейімделу стратегиясын таңдаумен байланысты, қоршаған ортасына бағыну, бір жағынан, адами құндылықтарды сақтай отырып сол ортаға қарсы тұру. Сондықтан да кәсіптік даму адамның әр өмір кезеңінде оның нәтижесі немесе тұлғалық жетілудің құралы ретінде келеді. Н.С. Пряжников кәсіптік өзін-өзі айқындаудың келесі түрлерін атайды: белгілі бір әрекеттермен шектелгенімен, өзінің кәсіби дағдылары арқылы еңбек қызметтерінде өзін-өзі айқындау.

1. Белгілі бір еңбек процессінде, өзінің машықтарын кеңейту арқылы айқындалу.

2. Кәсіп бойынша жұмыс тауып, белгілі бір мекемелерде негізгі мамандық бойынша қызмет ету.

3. Кәсіпте өзін-өзі айқындау, аралас келген мамандықты игеруге көмектеседі. [5].

Жоғарыда айтылып кеткендей, кәсіптік өзін-өзі айқындау түсінігі қиын және әр жақты құрылымды болып келеді. Ең алдымен, оған қозғамдама жатады. Жастардың кәсіптік қозғамдамасы қоршаған ортаның шынайылық факторларынан құралады. Кәсіптік қозғамдама динамикалық, тұрақсыз және үзіліссіз процесс ретінде сипатталады, объективті және субъективті факторлар әсер астында өтеді. Адамның кәсіпті таңдауы оның өмірлік құндылықтарына байланысты болады. Бұл құндылықтар когнитивті эмоциялық және кәсіби танымдылық арасындағы байланысты көрсетеді. Өзін-өзі бағалау өткен (тәжірибе және білім), болашақ (мақсат) және нақ осы шақ («Мен») кездерін салыстырып отырады. Кәсіптік өзін-өзі айқындаудың басты түрткісі бұл – өзіне-өзі сәйкестігі болып табылады. Бұл түрткі «Мен» бейнесіне қайшылықсыздық әкеледі. Келесі мағыналық түрткі бұл – өзін-өзі құрметтеу. Бұл түрткіге адамның өзінің адами, психологиялық ерекшеліктері, құндылықтары әкеп соғады. Бұл жерге адамның жетістікке жету және сәтсіздіктерді болдырмауын атап кетпеуге болмайды. Түрткілердің екі түрі бар: сыртқы және ішкі. Кәсіпті таңдаудағы ішкі түрткілер: оның қоғамдық және жеке маңыздылығы; жұмыстың шығармашылық жағы беретін қанағаттылық, басқа адамдармен қарым-қатынас жасау

мүмкіндігі және т.б. Ішкі түрткілер адамның қажеттіліктерінен туындағанымен, сыртқы қысымға қарамастан, жұмысты бар құлшынысымен атқарады. Сыртқы түрткілер: жалақы, престижге талпыну, басқа адамдардың көзқарасы және т.б. Осыған орай, бұл түрткілер жағымды және жағымсыз болып екіге бөлінеді. Жағымды түрткілерге: материалдық, жұмыс бабымен жетістікке жету, басшылар тарапынан мақұлдауы, яғни мұраттары үшін адамның ниетімен еңбектенуі. Жағымсыз түрткілерге: жеке тұлғаға қысымдылық жасау, жазалау, сыни тұрғыдан қарау және басқа да негативті іс әрекеттер жатады. Е.А. Климов кәсіби таңдау жасау үшін 6 негізгі факторды атайды:

1. Үлкен адамдардың, отбасының позициясы немесе көзқарасы;
2. Құрдастардың позициясы;
3. Мектеп ұжымының позициясы;
4. Жеке кәсіби және өмірлік жоспар.

Жеке кәсіби және өмірлік жоспардың құрылымы осылайша көрсетілуі мүмкін: басты мақсат жақындағы және алыстағы мақсаттары туралы ойлары, жақындағы мақсаттарға жету жолдары, мақсатқа жетудегі сыртқы шарттар, мақсатқа жетудегі ішкі шарттар, мақсатқа жетуде қиындықтар болған кезде, алдын ала дайындалған шешу жолдары

5. Қабілеттер мен білімдер. Қабілеттер іс әрекетті сапалы және жақсы орындаудың кепілі. Қабілеттер – жеке тұлғаның белгілі бір іс әрекетті тез меңгере алу қабілеті.

6. Басқалардың көзқарасына тәуелді болу.

Н.С. Пряжников келесі мүмкіндіктерді іске асыру кезеңдерін көрсетеді: іс әрекеттен үндеместен қашу, іс әрекетті стереотиптік негізде іске асыру, өз кәсібінің жеке элементтерін меңгеруге тырысу, өз кәсібін жалпылай толық меңгеруге талпыну. Бүгінгі күнде студенттер мен жас мамандар өз болашағы үшін, мүмкіндіктерін кеңейтуге ат салысуда. Бірақ бұл жағдайда оңтайлы шешім – студенттердің бар мүмкіндіктерін жүзеге асыруын үйрету қажеттілігі. Өйткені кәсіби тұрғыда жетістікке жету әр адамға келе бермейді. Кәсіби өзін-өзі айқындау деп – субъектің кәсіпті таңдаудағы оның қызығушылықтары мен психологиялық ерекшеліктерін есепке алу. Қызығушылықтар мен психологиялық ерекшеліктер кәсіпті таңдаудағы ең маңызды фактор болып табылады. Қызығушылық пен психологиялық құрамының негізінде оның танымдық қасиеттері жатады. Танымдық қызығушылықтар төңірегінде кәсіпке деген қызығушылық пайда болады.[5] Кәсіби қызығушылық – адамның белгілі бір қызметке эмоционалды қатынасы. «Қызығушылық» түсінігі «икемділік» сөзімен тұтас келеді. Қызығушылық – нақты бір нәрсеге бағытталған рационалды, танымдылық құбылыс. Егер де қызығушылықтың болуы – «білгім келеді» дегенді білдірсе, онда икемділіктің мағынасы – «істей аламын» дегенді білдіреді. Кәсіби өзін-өзі айқындауда – қызығушылық пен икемділік үлкен роль атқарады.

Осының нәтижесінде кәсіби жетістікте мазмұнды, тұрақты, терең қызығушылықтар маңызды болып келеді. Кәсіби қызығушылық психикалық сипаттың және күйдің динамикалық кешені болып табылады. [6]. Кәсіптік өзін-өзі айқындау өте қиын, созылмалы, белсенді, көп жоспарлы, қарама-қайшылықтары көп үдеріс болып табылады және 4 кезеңді қамтиді:

1. Тұлғаның кәсіби даму кезеңі оның кәсіппен байланысты ниеттерінен және өзін түрлі қызмет баптарында көруінен басталады. Бұл кезеңді жақсы өту психологиялық өлшемі ретінде қоршаған ортаның қажеттіліктеріне және тұлғаның қажеттіліктеріне сай болуы керек.

2. Бұл кезең – кәсіби оқыту мен тәрбиелеу кезеңі. Кезеңнің психологиялық критерийі ретінде, тұлғаның кәсіптік өзін-өзі айқындауы, яғни кәсіби бағытталған және белгілі бір қызметтің субъектісіне ретінде өзіне деген көзқарасты қалыптастыру.

3. Толығымен кәсіби ортаға ену кезеңі. Шынайы еңбек процесінде кәсіпті толық меңгеру және қызметкерлермен тіл табысу, бұл кезеңнің психологиялық критерийі болып табылады.

4. Өзіндік еңбекте тұлғаның кәсіби мақсаттары мен мүмкіндіктерін іске асыру. Бұл кезеңді жемісті өтудегі психологиялық критерийі – кәсіптік іс әрекеттің операцияльдік меңгеру деңгейі, кәсіби маңызы бар тұлғалық қасиеттерді меңгеру деңгейі, еңбекке қатынасы, кәсіби шеберлігі және шығармашылығы. [7].

Қиындықтар бір кезеңнен екінші кезеңге өтуде ғана емес, белгілі бір кезеңнің ішінде де болуы мүмкін. Жиі болатын жайыт, бірінші жылдың соңына немесе екінші және үшінші жылға жақын кәсіпті меңгеру процесіне деген қатынас өзгере бастайды. Студенттер өзінің тандаған кәсібіне күмәнданып, жоғары оқу орнын немесе кәсібін ауыстыру жайлы ойланады. Бұл құбылыс, практиканы жақсы өткенімен де кездеседі. Бұның себептері студенттердің қабілеттерінде еместігін көрсетеді. Психологиялық жақтан мұндай парадокс болып жатады: студент кәсіби дамуының екінші кезеңінде бола тұрып, психологиялық көзқараспен, іс жүзінде бірінші немесе біріншіге жақын кезеңнің алдында ғана болады. Сонымен, кәсіптік өзін-өзі айқындау, ада өмірінің көп бөлігін қамтып, созылмалы үдеріс болып табылады. Қазіргі кездегі кәсіптік өзін-өзі айқындаудың негізгі проблемасы болып, тек қана өзінің қызығушылықтарын, икемділіктері мен қабілеттерін іске асыру емес, сонымен қатар лайықты жалақы мен қоғамдағы беделі қажет.

Әдебиет

1. Немов Р.С. Психология. Словарь-справочник. Ч.2. – М.: ВЛАДОС-Пресс, 2003. 352 с.
2. Дружинин В.Н. Психология. – СПб.: Питер, 2002. – 672 с.
3. Педагогический энциклопедический словарь. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.

4. Пряжников Н.С. Методы активизации профессионального и личностного самоопределения. – М.: МПСИ, 2002. – 400 с.
5. Пряжников Н.С. Психология труда и человеческого достоинства. – М.: Академия, 2001. – 480 с.
6. Самоукина Н.В. Психология и педагогика профессиональной деятельности. – М.: ТАНДЕМ, 2000. – 384 с.
7. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов на Дону.: Феникс, 1996. – 509 с.

ФОРМИРОВАНИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ ФКС

***Г.К. Сатабаева, Н. Толеутай**
ПГПИ, г. Павлодар*

Тот факт, что организация учебного процесса прямо влияет на его эффективность, как правило, не оспаривается, но тем не менее именно этот вопрос почему остается в тени при обсуждении проблем преподавания дисциплин. В статье будет рассмотрено несколько групп проблем, связанных с организацией познавательной деятельности студентов, изучающих комплекс спортивно-медицинских дисциплин. Я опишу методику организации экспертных групп, которая для меня является основополагающей формой практических занятий студентов. Для меня вопросы тематического содержания курса неразрывно связаны с вопросами восприятия и понимания, поэтому существенную роль в организации курса будут играть принципы теории критического мышления.

Как известно, важную роль в развитии мышления играет логика: по логичности мышления человека можно судить о выраженности и развитости его мыслительных операций. Если студент владеет законами «правильного мышления», он легко оценивает факты, делает аргументированные выводы, дает компетентную оценку результатам исследований и, производит коррекцию в дальнейшей работе тренера или преподавателя ФК.

Целью формирования критического мышления-стимулирование выдвижения новых идей, разрушающих привычные стереотипы и общепринятые взгляды, не навязывать учащимся единственный путь решения проблемы, а учить их активному, альтернативному, более рациональному выбору приемов и способов решения задачи. Для решения этой цели на дисциплинах «Лечебная физическая культура» мы даем студентам разработать различные лечебные комплексы при определенных патологиях. Студенты охотно выполняют данное требование, так как нет особых затруднений в выборе материала из

ресурсов интернета. Но при практическом выполнении комплекса во время разбора предложенного материала они самостоятельно ищут недостатки и нестыковки в «списанных» готовых комплексах и проводят корректировку. Недопустимо для проведения оздоровительной работы в ЛФК подходить схематично, ведь у каждого имеются свои особенности патологии, следовательно и работу надо проводить индивидуально, используя особенности патогенеза и степени, стадии, расположения патологического процесса. При обсуждении предложенных работ студенты учатся внимательно относиться к предложенному диагнозу, локализации патологии. Например, при бронхите дренажные упражнения направлены на удаление мокроты в зависимости от локализации исходное положение, наклоны туловища, угол наклона будут меняться. Теоретические вопросы по патологиям они получают в лекционном курсе, используя эти знания при построении комплекса они должны вывести цель и задачу проведения занятия ЛФК и основываясь на которые формируют оздоровительный комплекс. Выполняя работу по этому алгоритму, на занятиях не бывает идентичных работ.

В этом году мы также планируем проводить оздоровительные занятия с сотрудниками ПГПИ, что даст студентам возможность проверить свои навыки как в проведении занятий так и формировании оздоровительно комплекса. Такая работа покажет нам недостатки в подготовке студентов к активной трудовой деятельности.

Кроме того, механизм критического мышления включает мыслительные операции, определяющие процесс рассуждения и аргументации: постановка цели, выявление проблемы, выдвижение гипотез, приведение аргументов, их обоснование, прогнозирование последствий, принятие или непринятие альтернативных точек зрения. Он включает способность применять базовые интеллектуальные умения (знания и понимание) для синтеза, анализа и оценки сложных и неоднозначных ситуаций и проблем. Сюда можно отнести умения выявления проблемы, прояснения ситуации, анализ аргументации, всестороннего изучения вопроса, разработки критериев для оценки решений и надежности источников информации, избегание обобщений.

На дисциплине «Спортивная медицина с основами реабилитации» студенты более активны, так как дисциплина им интересна как действующим спортсменам. В блоке теории даются методики исследования, проведение функциональных проб по системам. Навык проведения проб и исследований студенты отрабатывают активно, но обработка полученных данных у них вызывает большие трудности. Для формирования критического мышления были подготовлены практические задачи, близкие по содержанию к спортивной деятельности студентов, где даются результаты определенных проб. Студенты должны делать выводы о функциональном состоянии спортсмена с учетом вида спорта и на основании своих выводов формулировать рекомендации

тренеру в дальнейшей работе. Очень часто задачи составляются на примерах из спортивной жизни, сами студенты задают вопросы, ответы на которые мы можем найти после изучения темы, совместно рассматривая решения возникшей проблемы или изменения в самочувствии.

Знания, полученные по восстановлению спортсменов после нагрузки, дают возможность использовать физические механизмы для восстановления, что в своей работе редко используют как тренера так и учителя физической культуры. Девиз, под которым они получали свое спортивное воспитание «Больше, быстрее, дальше» часто приводит к патологическим изменениям, что в конечном счете ставит крест на спортивной карьере в дальнейшем, поэтому я стараюсь научить студентов в своей работе уметь использовать функциональные возможности спортсмена, не допускать срывов физиологических механизмов восстановления и перетренированности. Умение правильно оценивать результаты функциональных проб, формирует навыки не только критического мышления, но и формирует навык правильной организации тренировочного процесса. В конечном итоге это приведет к грамотной организации профессиональной деятельности тренера и учителя.

Литература

1. Шабалина А.Н. Гуманитарно-ориентированный подход в системе университетского комплекса как фактор модернизации образования / А.Н. Шабалина // Среднее проф. Образование. – 2009. – №9. – С.
2. Шакирова Д.М. Теоретические основания концепции формирования критического мышления // Педагогика. 2006, №9
3. Кашлев С.С. Современные технологии педагогического процесса. Минск, 2002.

ДОМБЫРА ӨНЕРІНДЕГІ ДӘСТҮР ЖӘНЕ ЖАҢАШЫЛДЫҚ ҮРДІСІ

К. Сахарбаева

Құрманғазы консерваториясы, Алматы қ.

«Тарих көшінің ұлы шеруінде әр ұрпақтың өзіне ғана тиесілі міндеті болады. Ол міндетті тек сол ұрпақ қана келістіріп атқара алуға тиісті. Себебі кез келген ұрпақ – өзі ғұмыр кешкен кезең үшін өткен мен болашақ арасының жанды көпірі», – деп белгілі этнограф-ғалым А. Сейдімбек орынды пікірін айтқан.

Сан ғасыр бойы заманның талай зобалаңын бастан кешірсе де, қазақ халқының саналы ұрпағы, оның еңсесін елден ерекше биікте ұстап тұрған күдіретті – өнерін, көкірек көрігінде қыздырып, құлақ

кұндағында әлдилеп, саусақ сиқырымен сәндеп уақыттан оздырып, жарқын болашақ сыйлады. Ол, қазақ халқының бүгінгі күні самғау биіктерден әйгіленген-музыка өнері, сөз өнері және қол өнері.

Қазақ елі, жері, өнері десек, алдымен ауызға алып, ойға келетіні шегі жоқ сары дала, көшкен ел, аттың жалында, түйенің қомында дүниеге келген қордалы өнердің күрделі саласы музыкалық мұрамыз, оның ішінде әлемде теңдесі жоқ-домбыра күйлері.

Жалпы халық музыкасы, домбыра, күй және оның қалыптасуы, бізге жетуі, дамуы, дәстүрлі халық өнері ретінде жер жүзіне танымал болуы жөнінде әңгіме қозғағанда Ахмет Қуанұлы Жұбановты еске алмау мүмкін емес. Ол, кәсіби арнайы музыкалық оқу орындарын ашуды қолға алды, 11 адамдық домбырашылар ансамблінен басталған ұжым, дүние жүзіне аты әйгілі Халықтар Достығы Орденді, академиялық Құрманғазы атындағы халық аспаптар оркестріне, домбыра және басқа да ұлттық аспаптарымызда күй шертуде кәсіби мамандандыруда бір кездегі алты студенттен басталған халық аспаптар бөлімі- қазір бірнеше кафедрасы бар үлкен факультет. Халық арасындағы көне көз, шежіре дарындарды бір орталыққа ұйымдастырып, күй өнерінің дәстүрлі орындаушылығы мен дамуының ғылыми жүйесін жасап, болашақ ұрпаққа мол дәстүрлі мұра қалдырды.

Жоғарыда айтылған бұрынғы мен қазіргі дәстүрлі өнер үдерісінің арасындағы жанды көпір, ұлттық өнерге риясыз қызмет еткен, қазақ халқының ұлықты ұрпағы деп те академик А. Жұбановты айта аламыз.

А. Жұбанов іргесін қалаған, 70 жылдан астам уақытты өткерген халық аспаптар факультетінен білім алған түлектер, қазіргі уақытта, алды қазақ өнерінің ұлы тұлғалары, кемеліне толған ардагерлер тәрбиелеген, зиялы өнер қауымы.

Тарих көшінде заман өзгерістерімен бірге халықтың әлеуметтік тарихи жағдайының, рухани деңгейінің өзгеріп отыруы табиғи құбылыс. Қазақ халқымен егіз ғұмыр кешкен, оның бар болмысын домбыра пернесіне зерделеген күй өнеріне бұрынғы құйма құлақтық дәстүрлі әдісімізбен бірге нота сауаты, арнайы музыкалық жан-жақты білім ағымы қосылды.

Біз халықтық, дәстүрлі нұсқадан ауытқыдық деп айта алмаймыз. Домбыра, оның күй өнері – тамыры тереңдегі, жетілген, әлемде теңдесі жоқ-тұңғыш ғылым. Осы салада бірнеше күй танушыларымыз, күйшілеріміз, зерттеуші ғалымдарымыз, композиторларымыз аянбай еңбек етіп, тыңнан түрен салып, дамытып келеді. Оған осы мақалада шығармашылық үрдістері талдауға алынып отырған авторлар ізденісі мысал бола алады.

Олар еуропалық мәдениетті толық зерделеген, арнайы музыкалық жоғары білім алған, шығармашылық салада кеңінен танылған мамандар. Бәрі де түпкі негізінде домбырашы-күйшілер.

Бүгінгі таңда – домбырада тек күй ғана емес, фортепиано сүйемелімен лайықталған шетел композиторлары туындыларымен қатар, Қазақстан композиторларының инновацияландырылған «Фантазия», «Увертюра», «Поэма», «Концерт», концерттік пьесалар сияқты күрделі шығармалары үйлесімді үндестікпен орындалып жүр.

Күйші-композиторлар күй жанрын әр қырынан қарай отырып, бітім-болмысын, нысанын, орындаушылық техникасын дамытып, жаңа штрихтар (тремело, пицicato) арқылы және диатоникалық белгілердің баршасын қолдана, фортепиано сүйемеліне арналған туындыларының мазмұнын айқара ашып, жаңа белеске көтерді. Осылайша домбыра өнеріндегі жаңа жанр, жаңа ағым дүниеге келді. Қазіргі, сан салалы қолданыстағы ұғыммен айтар болсақ, бұл жаңалық (инновация) домбыра өнерінде үлкен мектепке айналып отыр. Тарих ғылымдарының кандидаты Г. Жусанбаева өзінің «Білім берудегі инновациялық технологиялар» атты мақаласында, инновациялық үрдісті – модификациялық, комбинаторлық және радикалдық, – деп үш түрге бөледі. Оның: «Модификациялық инновация – бұл бұрын қолда барды дамытумен, түрін өзгертумен айналысу. Комбинаторлық модификация – бұрын пайданылмаған, белгілі әдістеме элементтерін жаңаша ру...», деп айтқанындай, домбыра өнеріндегі жаңа жанрды екі инновациялық бағыт түрі аясында қарастыруға болады.

Домбыра ойнаудағы технологияның инновациялық үрдісіндегі алғашқы маманның бірі – домбырашы, зерттеуші, композитор, профессор Х. Тастанов.

Бұл жөнінде А. Жұбанов: «...Тастанов жолдас педагогикалық репертуарды өзге халықтардың музыкасын өңдеу немесе қазақ күйлерін енгізу арқылы толықтырумен шектеліп қалмай, домбырашылардың фортепианоға қосылып тартуы үшін қиындығы әртүрлі төлтума пьесалар жасауға кірісті. Тенор домбыраның кәнігі маманы болып табылатын ол, бұл істі ойдағыдай атқарып шықты» –, деген екен. Оның «Фантазия» шығармасын талдап қарасақ, композитор еуропалық «Allegro», «Andantino», «Вальс» сынды шығарма нысандарын ала отырып, әр бөлімді жеке күй есебінде қарайды және оларды циклдық жүйеге ұластырған. Автор «Фантазия» туындысында – еуропалық әдісті, нұсқаны, дәстүрлі күй шығармашылығына жақындатып, орындаушының да, тыңдаушының да ой тұжырымының бір келісімге келуі мақсатында, домбыра өнеріндегі орындаушылық, шығармашылық өнеріне соны жаңалықтар әкелген. Композитор домбыраның орындаушылық шеберлігіне күй дәстүріндегі саусақ аралық, қағыстық жүйені ұңғыттықпен дамытқан, ол қонымды да ұтымды шыққан.

Сондықтанда Х. Тастанов алғаш осы тың мәселені игеруші және игерілген саланың инновациялық бағыттағы ғылыми іргелендірушісі.

Ол бастаған жаңа жанр-күні бүгінге дейін өз жалғасын табуда. Фантазия айдарымен жазылған шығармаларды, кейінгі буын композиторлары М. Әубәкіров, Е. Үсенов, Қ. Жұмағалиев т.б. композиторлар туындыларынан көруге болады.

Келесі талдауға алынып отырған шығарма – домбырашы-композитор М. Әубәкіровтың М. Төлебаевтың «Біржан-Сара» операсының тақырыбына жазылған фантазиясы. Бұл М. Әубәкіровтың, классик композиторымыз

М. Төлебаевтың күрделі шығармалары, саз-сарындары төл аспабымыз домбырада да орындалып жүрсін деген ізгі ниеттен туындаған ойы екен.

Шығарманың басына операдағы хор тақырыбынан кіріспе алынған «Adagio» атауымен сол екпінде беріген. Бір және екі дауыста үлкен толғаныспен орындалып, «Moderato» екпініндегі негізгі бөлімге дайындық жүреді. Негізгі бөлім от жалындай жылдамдықпен өтетін күй дәстүрінде жазылған. Орта бөлім хор тақырыбын дамыта отырып, бастапқы күй әуеніне ұласады. Шығарма жігерлі қысқаша кодамен бітеді.

Ал, Е. Үсеновтың «Майра» фантазиясына келетін болсақ, біздің баршамызға белгілі жағдай – ән мен күй құлақтан құлаққа өтуі арқылы біздің заманымызға жетті. Мол мәдени мұрамызды қағаз бетіне түсіруді алғаш А. Жұбанов, Б.Н. Ерзакович, В.А. Затаевичтер бастады. Бұл шығармаға сол заманнан жеткен «Майра» әнінің екі нұсқасы алынған. Ән тақырыбы дами отыра, құбыла түсіп (вариация) негізгі тақырыпқа оралады.

Кейінгі буын Е. Үсеновтың осы шығармасынан бірнеше дәстүрлік қағиданың, дәстүрлік мектебіміздің жалғасуын көреміз.

1. Бұрауы-теріс бұрау (квинта)

2. Орындаушылық дәстүрі – төкпе, шертпе мектептерінің ойнау әдістерінде туындайды. Бұл әдісті бірінші композитор А. Жайымов қолданған болатын. «Майра» фантазиясы – шертпе күйшілік дәстүріндегі кіріспемен басталады. Ал, негізгі бөлімінде аса бір екпінмен төгіп ала жөнеледі. Домбырашының орындаушылық қырын ашу мақсатында тақырып түрлене отырып, кең құлашты әнге ауысады. Одан қарай негізгі буынға өтіп, бастапқы тональді тіректе бітеді.

Домбыра өнеріндегі жаңашылдық үрдісті домбыраға арнап жазылған «поэмалар» қатары жалғастырады. Күйші композиторларымыз бұл ретті «поэма» атымен және атауы өзге болса да, мазмұн арқауына поэмаға шендес нысанмен туындатқан.

Н. Тілендиев «Алтын дән», «Махамбет», К. Күмісбеков «Қорқыт туралы аңыз», М. Қойшыбаев «Қызыл құм», А. Жайымов «Поэма»,

Е. Үсенов «Поэма», С.Бүркітов «Отырар туралы поэма» т.б. болып жалғаса береді.

Н. Тілендиевтің оркестрге арнап жазған «Алтын дән» атты поэмасы – өнер сүйер қауымға өте жақсы таныс. Домбыра кафедрасының түлегі «Жігер» фестивалінің жүлдегері А. Тұрсынбеков профессор М. Әубәкіровтың жетекшілігімен осы шығарманы домбыра мен фортепианаға лайықтап түсірген болатын. Сонымен қатар оны мемлекеттік емтиханда орындап, қазақ халқының бірегей, тума-талант композиторы Н. Тілендиевтің шығармашылығы жөнінде

дипломдық жұмыс жазды. «Алтын дән» поэмасы Н. Тілендиевтің музыка жанрындағы тамаша, ірі туындыларының бірі. Шығармада қазақ халық аспаптарының барлық орындаушылық мүмкіншіліктерін сарқа пайдаланып, ұлттық күй жанрын асқан шеберлікпен дамыта білген. Поэма-еркіндік құрылымымен ерекшелінетін аспаптық шығарма. Оның мақсаты, жоспары, анық болжамы болады.

«Алтын дән» поэмасында қарама-қарсы екі бейне бірін-бірі толықтыра отырып, жаңа құрылымдық, көркемдік жетістікке жеткен. Бірақ сол дәстүрлі нұсқадан аспай, шеберліктің әдіс, амалдарын іздей отырып, негізгі бөлімді «АШегро» кең дамыған классикалық күй формасында батыс өңірінің тегеурінді төкпе әдісінде алған. Бұл шығармаға алыптық, батырлық сипат береді. Әрине шығарманың сан қырлы, ойлы болуы-«Алтын дән» атынан-ақ көрініп тұрғанындай: «Тың жер», «Сары далада жайқалып өскен бидай», халықтың қажымас күш жігері, терең бейнеленген. «Алтын дән» тыңдаған түркі баласының тұла бойы шымырлап, ұлттық сезімінің тереңінен тебіреніп, жігердің жебесіндей серпіліп күш қайратты батыр сезінбегендері жоқ шығар. Оркестрге арналып жазылған «Алтын дән» поэмасы іспеттес көптеген туындылар бар. Олар, К. Күмісбеков «Дала сыры», М. Қойшыбаев «Қазақстан» С. Мұхамеджанов «Шаттық отаны», т.б. Бұл шығармалар да домбыраға фортепиано сүйемелімен лайықталып репертуардан берік орын алған.

Домбыра өнеріндегі жаңа үрдістің келесі бір белесі увертюра нысанындағы шығармалар.

Д. Ботбаевтың «Бәйге» увертюрасы дамып жетілуі, тақырыптық түрленуі жағынан алып қарағанда фантазия жанрына жақындайды. Увертюра жанр таңдаудың бір қыры. Увертюра-шығармаға бастама, кіріспе деген ұғымды береді. Шығармада тональді, үндестік өзгерістер көп-ақ. Бұл арқылы автор қазақ халқы өнерінің ең өрелі түрі-бәйгенің болмысын, мазмұнын жеткізген. Бәйгеде озу-қалу, жүйрік-шабан, жарыс-тартыс деген сияқты ұғымдарды тональді қарама-қарсылықтар арқылы берген. Ат шабысының қозғалысын ырғақтық өзгертулер көрсетсе, өзгеріп отыратын шымыр қағыстардың өзі де төкпе күй дәстүрінде шығармадағы біртұтастықты сақтай отыра, бәйге өнерінің бітім-болмысын тыңдаушы көз алдына толық суреттемесін әкелгендей әсер береді.

Фантазия увертюра, поэма бұл жанрдағы шығармалардың бәрі де дәстүрлі күй шығармашылығына – күйге еуропалық жанрларды жақындату болып табылады. Бірақ оның мазмұны дәстүрлі күй болса, екінші бір авторларымыздың ізденісінде күйдің өзінен, дәстүрлі музыкадан осы бағыттағы үлгіні дамыту, жаңа жанрды күй аясында биікке көтеру құбылысы байқалады.

М. Қойшыбаевтың «Қызылқұм» атты концерттік күйінде композитор тақырыпты түрлендіре отырып, жаңаша кескін іздеген. Бұл шығарма да

үлгі (формасы) жағынан үш бөлімнен тұрады. «Қызылқұм» деген атына сай, ә дегеннен негізгі күй тақырыбы абыр-сабыр, өте тез екпінде басталып, көз алдымызға құм көшкінін әкеледі. Табиғат құдіретінің тұрақсыз өзгерісін өте тез екпін, өзгермелі ырғақ, өлшемдер арқылы берген. Жел басылып, саябыр тапқан ашық аспан, бей-жай қалыпқа түскен жан-жануар жусауы, ортаңғы бөлімде тыныштықпен әдемі үндеседі. Осылайша біртіндеп дамыта отырып бастапқы тегеурінде күй тақырыбы, құм көшкіні қайта басталады.

«Қызыл құм» іспеттес концерттік күй, концерттік пьесалар легінің жалғасып келе жатқанын байқаймыз. Мысалы, М. Әубәкіровтың «Жас екпінін» алайық. Бұл шығарма ұстазы Х. Тастановқа арналған. М. Әубәкіров ұстаз ұлағатын сан қырлы шығармашылығымен жалғастырған маман.

«Жас екпін» К жеке жоспарлы арнайы концерттік шығарма.

Автор шығармада-жастық шақты, құбылмалы да жігерлі, еш нәрседен қаймықпайтын қайсарлықты көрсете білген. Шығарманың бірден жоғары нүктеден басталуы да біріншіден, мазмұнына байланысты, екіншіден, бұл күй дәстүріміздің сиректеу кездесетін нұсқасы. Өте тез екпін, триольді қағыстар құбылмалы динамикалық бояулар күрделі үш бөлімді шығарманың мазмұнын аша түседі.

Екінші бөлім нәзіктік, сыршылдық әуенімен түрленеді. Автордың бұл жерде алға қойған мақсаты алынған тақырыпты дамыта отырып, орындаушының орындаушылық шеберлігін, техникасын кең түрде қолданысқа жетелеу. 2-бөлімнен кейін каденция, жаңғырықты дыбыс (обертон) (флажолет) әдісін қолданады. Бұл да домбыра өнеріндегі ізденісі, жаңалығы. Каденция негізгі бөлімге қайта оралып, үшінші бөлімге ауысады, бастапқы екпінде бір тыныста шығарма бітеді.

Жас шамасы жағынан соңғы буын өкілі деп қарасақ та, шығарманың мазмұн тереңдігі мен сан қилы орындаушылық ерекшеліктерімен танымал күйші-композитор – А. Жайымов. Оның «Шалқыма» атты концерттік күйі қазіргі таңдағы домбырашылардың орындаушылық негізін көрсететін, асқан шеберлікті талап ететін, атымен де, мазмұнымен де күй дәстүрі аясында құрылған қолма-қол туындылығымен дараланып тұрады. Республикалық сайыстарда ұдайы орындалатын шығармалардың бірі. Ал, «Дамылсыз қозғалыс» және «Концерттік пьеса» тырнақ алды туындылар. Бұл шығармаларды автор фортепианамен қосылып орындағанда домбыра техникасын жан-жақты дамыту жағын алға мақсат етіп қойған.

«Дамылсыз қозғалыста» екі ішекті кезектестіре қолданып, сол қол саусақтарын пернеге жеке-жеке басу тәсілдерімен домбыра мойнындағы бүкіл кеңістікті толығымен пайдаланады. Шығарма рондо үлгісінде жазылған.

«Концерттік пьеса» күрделі үш бөлімнен тұрады. Құрманғазының «Сарыарқа» күйінің тақырыбына жазылған. Күй тақырыбын жаңаша

тілмен өрбітіп, оны фортепианомен шебер жарыстыра білген. Мұнда домбырада кездесетін әдіс-амалдар, орындау тәсілдері одан әрі дами түскен. Жалпы домбырашыдан жоғары ептілікті, орындаушылықты талап ететін шығарма. Оның «Балдәурен» атты концертиносы күрделі нысандағы концерттерге ұмтылыс болатын. Автор орта бөлімінде алғашқы рет шерпе күй үлгісін қолданды.

Концерттік пьесалар» тізбегін Е. Үсеновтың «Жігер», «Түркі әлемі» «Шәмші дастаны», С. Балмағамбетовтың «Күй дастаны» жалғастырады. «Жігер» күй дәстүрін қолдана отырып жазылған шығарма. Үш бөлімнен тұрады. Орта бөлімінде әдеттегідей жәй, әндете, негізгі тақырыбын құбылтып, 1-бөлімді қайталайды.

Ал С. Балмағамбетовтың «Күй дастаны» – дастан деген атына лайық толғау күй. Әуен жоғарылаған сайын, тақырып ырғақ, қағыс түрлене дамиды. Шығарманың А.Жайымовтың «Шалқыма» күй поэмасы сынды, үлкен бір бөлімді болуының өзі күй негізін дәлелдейді.

Еліміз егемендік алып, жалпы халық, қоғам өмірінде түбегейлі өзгерістер болып жатқанда – елім, жерім, халқым деген азаматтың жүрек тебіренісі, құлшынысы табиғи және түсінікті жағдай болып табылады. Е. Үсеновтың «Түркі әлемі» шығармасы осы бір тебіреністің әсерінен туындаған. Барлық түркі халықтарының басының бірігуіне арналған.

Шығарманың бірінші бөлімі түркі халықтарының әуендеріне құрылған тез екпінде түрлене отырып, каденция арқылы 3-бөлімге өтеді. Шағын кодамен аяқталады.

«Шәмші дастан» болса «Қазақ вальсінің королі» еліміздің бір туар таланты Шәмші Қалдаяқовтың өмір суреттерінің галереясы. Жоспарлы поэма, фантазия деп қарасақ та болады.

Қысқаша кіріспеден басталып, көңілді жігерлі 1-бөлімге ойысады. Бірінші бөлімнің өзі үш бөлімдік үлгіде жазылған.

2-бөлім Шәмшінің «Цыган серенадасы» әнінің негізінде құрылған.

3-бөлімде «Вальс» – ырғақпен өзгерістерге түсіп, әрі қарай марш тектес әуенге ойысады.

Шығарма Шәмшінің «Менің Қазақстаным» әнінің негізін ала отырып аяқталады. Ш. Қалдаяқов: «Қандары қызған, нағыз жастық шақтарында менің әндерімді аспандатып шырқаған, сол әнмен бірге есейген қыздар мен жігіттер бұл күндері егде тартып, беттеріне әжім, шаштарына ақ түскен жасамыс болыпты. Менің әндерімді солар шырқайды. Мені «Шәмші» деп бастарына көтерген сол асылдарым дүниеден өткен соң менің әнімді кім салады? Кім мені есіне алады? Менің сонда оқты айдалаға атқаным ба?, өмірімді босқа өткізгенім бе? – деп тұңғыыққа тіреліп сұрақ қойғанда, – оны болашақ айтады» – деп досы, жазушы О. Бодықов жауап берген екен. Шығарма тақырыбында Шәмші әндерінің бірнешеуінің әуені бар «Шәмші дастан» орындаушы мен тыңдаушының сүйіктісіне айналып та үлгерді.

Бірақ осы үрдіс самарқау, алмағайып өтпелі жылдарда тоқырау тауып, қазір жандану байқалады. Себебі бұрынғыдай консерватория ұстаздарының сағат жүктемесінің 2-ші жартысына есептеу қысқартылған, композиторлар одағы да шығармашылыққа қаламақы төлемейді, алайда домбыра кафедрасының ұстаздары жекелеген күйші-композиторларға тапсырыс беріп, соңғы кезде толықтырулармен жұмыс атқаруда.

Жас композитор Арман Жайым 3 бөлімді «Концерт», Махамбет тақырыбына арналған «Рапсодия», А. Жайымовтың «Отпан тау» атты концерттік күйі, Қ. Жұмағалидың «Элегия», «Концерттік күй» т.б. шығармалар соңғы 1-2 жылдың жемісі. Домбыра аспабы үшін ұлт аспаптар сүйемеліне алғаш «Концерт» жазған белгілі композитор С. Мұхамбетжанов болатын.

Домбыра өнеріндегі маманды орындаушылық, оқу әдістемелік, ғылыми-зерттеушілік сынды сан қырымен білім жолына бастар бұл бағытты, маңызды саланы жандандыру-біздің міндетіміз

Әдебиет

1. А. Сейдімбек «Күй шежіре» Алматы 3-бет.
2. Г. Жусанбаева Білім берудегі инновациялық технологиялар // Білім берудегі менеджмент – 2014. № 1. 134-135 б.
3. А. Жұбанов «Өскен өнер» Алматы 1985. 135 бет.
4. К. Сахарбаева «Атырау эн-күй мұхиты». 2001.
5. К. Сахарбаева «Домбыра-дастан». Алматы. 2002.
6. Е. Үсенов «Шәмші дастан». Алматы. 2001.
7. А. Жайымов «Шалқыма» (құр. А. Үлкенбаева) Алматы. 1997.

ТВОРЧЕСТВО КАК ФАКТОР СТАБИЛЬНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РОСТА ПЕДАГОГА

Л.И. Струценко, Т.Д. Командик, Н.А. Пантова
ПГПИ, г. Павлодар

Педагог – одна из важнейших фигур в становлении гражданина, его социализации, развитии его творческих способностей. Поэтому очень важно, чтобы педагог, работающий с детьми, был человеком творческим, был личностью неповторимой и особенной, обладал высоким профессиональным мастерством. Современный педагог – это непрерывно развивающаяся личность, открытая для всего нового. Он не только постоянно учится сам, но и учит учиться подрастающее поколение. Уровень образования современных учеников находится в прямо пропорциональной зависимости от уровня самообразования учителя. Ведь чем больше знает и может педагог, тем больше знаний и умений может получить его ученик.

В связи с этим высшее педагогическое образование призвано направить свои силы на решение задач, связанных с подготовкой специалистов, способных не только сформировать качественные знания, умения и навыки, но и зажечь творчеством души детей.

Проявление творческих способностей в профессиональной деятельности педагога связано с его стремлением вносить в процесс труда новые, оригинальные идеи и желанием участвовать в творческой деятельности, при обязательном выполнении организационно-педагогических требований. Творческая деятельность педагога является и результатом, и важным условием дальнейшего развития личности, её творческого потенциала. Кроме того, она требует осознания цели поиска, активного воспроизведения ранее изученного, потребности в пополнении недостающих знаний, самостоятельности поиска, внимания, воображения, вдохновения.

Сущность творческих способностей специалистов по физической культуре и спорту видится в умении самостоятельно ставить проблемы и решать их нетрадиционными методами, импровизировать, порождать нечто качественно новое, отличающееся неповторимостью и оригинальностью, применять имеющийся опыт в новых условиях. Наличие таких способностей у спортивного педагога может, в определенной степени, гарантировать успех в достижении поставленных целей:

- в физической культуре – сохранение и укрепление здоровья;
- в спорте – достижение наивысшего спортивного результата.

Труд учителя физической культуры является сложным и многообразным. В процессе уроков он дает знания о механизме владения своим телом, учит учащихся формировать себя, ощущать выполняемые упражнения, вникать в их смысл, управлять ими. Внеклассная физкультурно-оздоровительная работа направлена на формирование потребности у ребенка к самосовершенствованию и стремлению творить красоту в себе самом. Эффективность этой деятельности возможна при наличии у педагога творчества, выражающегося в высокой активности его духовной жизни, в стремлении к инновациям, поиску нестандартного решения педагогических проблем, непрерывному профессиональному **самосовершенствованию** на основе изучения и внедрения в практику достижений спортивно-педагогической науки.

Особенности творческой деятельности тренера определяются сферой спорта, специфичностью решаемых задач. Обострение конкуренции на арене спортивной борьбы, постоянный рост спортивных достижений побуждает наставника к поиску новых подходов к технико-тактической, волевой, интеллектуальной и других видов подготовки спортсменов. И в этом смысле тренера-творца отличает стремление к научному познанию, способность критически оценивать работу, видеть неполноту своих знаний, умений управлять познавательной деятельностью. Не менее важным в работе тренера является умение развивать

творческое мышление своих воспитанников. Высокий уровень их спортивного мастерства может быть достигнут при условии проявления творчества самим спортсменом. Умение его самостоятельно формулировать двигательные задачи и владеть двигательным действием на высшем уровне может рассматриваться, как нравственная готовность осознать необходимость творческого труда. Создание оптимальных условий для творческого развития учеников возможно лишь при творческой работе самого тренера, его творческом саморазвитии.

В связи с этим в профессиональной подготовке будущих учителей, преподавателей-тренеров играет большую роль формирование у них творческой активности. Творчество не поддается жёсткой регламентации, ему трудно обучать непосредственно, поэтому необходимо создать условия, благоприятные для его проявления. Стимулами повышения творческой активности студентов являются, прежде всего:

- раннее включение их в исследовательскую работу, которая становится фактором их профессионального роста и развития творческой готовности, а также привлечение студентов к творческой разработке по проблематике, важной для их будущей самостоятельной работы;

- введение в процесс теоретического обучения студентов направленности на творческий подход к возникшим задачам путём овладения ими комплексом теоретических знаний, использование специальных систем творческих заданий и видов работ, приближающих их к задачам и методам деятельности педагога на уровне мастерства и новаторства. Эти задания незамедлительно будут побуждать студентов к прогнозированию, выдвижению и проверке гипотез, конструированию и мысленному «проигрыванию» вариантов;

- применение в учебном процессе спортивно-практических дисциплин системы проблемных задач (теоретических, практических, двигательных), основанных на методах активизации творческого мышления и реально отражающих проблемы физкультурно-спортивной деятельности, что позволит формировать у студентов потребность к творческой практической деятельности;

- повышение значимости творческого подхода в период прохождения педагогической практики.

В качестве основных моделей обучения в педагогике используются:

- **пассивная** – обучаемые выступают в роли «объекта» обучения, которые должны усвоить и воспроизвести материал, передаваемый им преподавателем – источником знаний. Основные методы: лекция, чтение, опрос;

- **активная** – обучаемые являются «субъектом» обучения, выполняют творческие задания, вступают в диалог с учителем. Основные методы: творческие задания, вопросы от студента к преподавателю, и от преподавателя к студенту;

– интерактивная – «субъект – субъектные» отношения преподавателя и студента, предполагающие широкое взаимодействие студентов не только с педагогом, но и друг с другом при доминирующей их активности в процессе обучения..

С точки зрения формирования творческих способностей, наиболее эффективными являются интерактивные формы обучения, суть которых состоит в том, что учебный процесс организован таким образом, что практически все студенты оказываются вовлеченными в процесс познания, они имеют возможность понимать и обсуждать то, что они знают и думают. Совместная деятельность в подобном процессе познания, освоения учебного материала означает, что каждый вносит свой особый индивидуальный вклад, идет обмен знаниями, идеями, способами деятельности между преподавателем и студентами. Причем, происходит это в атмосфере доброжелательности и взаимной поддержки, что позволяет не только получать новое знание, но и развивает саму познавательную деятельность, переводит ее на более высокие формы кооперации и сотрудничества.

Особенностями педагогического процесса с широким применением интерактивных форм обучения являются: пребывание субъектов образования (преподавателя и студента) в одном смысловом пространстве; совместное решение проблемных задач, т. е. включение в единое творческое пространство; согласованность в выборе средств и методов реализации решения задачи. В таком взаимодействии обучаемый становится полноправным участником процесса восприятия, его опыт служит основным источником учебного познания. Преподаватель в данном случае не даёт готовых знаний, но побуждает студентов к самостоятельному поиску. По сравнению с традиционными формами ведения занятий, в интерактивном обучении меняется взаимодействие преподавателя и обучаемого: активность педагога уступает место активности обучаемых, а задачей педагога становится создание условий для их инициативы.

В этой связи на учебных занятиях специальных дисциплин («Теория и методика избранного вида спорта», «Совершенствование профессиональной тренерской деятельности в избранном виде спорта», «Управление процессом спортивной подготовки в избранном виде спорта») специальности 5В010800 «Физическая культура и спорт» разрабатываются и внедряются такие формы и методы организации обучения как:

– **«метод проектов»**. Основная идея – активизация интереса студентов к проблемам при изучении новых и закреплении уже полученных знаний;

– **«мозговая атака»** – коллективное объединение идей. Позволяет формировать гибкость мышления, умение сосредоточиться на конкретной цели;

– **анализ конкретных ситуаций.** Характерными чертами этой формы являются: наличие сложной конкретной задачи или проблемы; формирование преподавателем контрольных вопросов по проблеме; разработка соревнующимися группами студентов вариантов решения проблемы; обсуждение разработанных вариантов решений, публичная защита;

– **деловые игры.** В них совмещены две модели – имитационная модель учебного процесса и игровая модель профессиональной деятельности педагога. Данная форма обучения способствует не только эффективной профессиональной подготовке, но и выработке у студентов собственных убеждений, умений их отстаивать и, значит, формированию социально активной жизненной позиции. Наиболее широко деловые игры используются на практических занятиях;

– **творческие задания.** Эта форма требует от студентов не просто воспроизводства информации, а творчества, т.к. задания содержат определенный элемент неизвестности и имеют, как правило, несколько подходов. Неизвестность ответа и возможность найти свое собственное «правильное» решение, основанное на своем персональном опыте и опыте тренера, своего коллеги, друга, позволяют создать фундамент для сотрудничества, общения всех участников образовательного процесса, включая педагога. Так, при изучении дисциплины «Теория и методика ИВС» студентам предлагаются такие творческие задания, как: спроектировать фрагмент тренировочного занятия, направленного на развитие отдельных физических качеств или на формирование двигательного действия избранного вида спорта; подготовить презентацию на одну из тем, не вошедших в учебную программу; разработать серию тестовых заданий для определения уровня усвоения студентами учебного материала, изучаемой дисциплины.

Во время изучения дисциплины «Управление процессом спортивной подготовки в ИВС» студенты четвертого курса составляют модели тренировочных программ собственной (индивидуальной) подготовки в микро-, мезо-, макроциклах, разрабатывают годичный план тренировочного процесса на различных этапах подготовки спортсменов в избранном виде спорта.

Изучая курс «Совершенствование профессиональной тренерской деятельности в ИВС» студенты составляют и моделируют проблемные педагогические ситуации, дают рекомендации в их решении. Будущим тренерам предлагается спроектировать собственную характеристику «идеального спортивного педагога», написать эссе на темы «Какого учителя физической культуры ждет современная школа», «Личностный фактор в педагогической деятельности новаторов в сфере физической культуры и спорта» и др..

– **мини-лекция** – является одной из эффективных форм преподнесения теоретического материала. Мини-лекция проводится в

интерактивном режиме; чтение лекции сопровождается активным обсуждением студентами рассматриваемых вопросов;

– **круглый стол**. Проводится с целью выработки общего мнения, позиции участников по рассматриваемой проблеме. Характеризуется возможностью перехода к дискуссии;

– **защита творческих работ**. Приучает студентов к творческой деятельности, поиску ответов на поставленные вопросы, формирует умение публично отстаивать собственную точку зрения обсуждаемой проблемы.

При использовании подобных форм обучения роль преподавателя в корне меняется, перестаёт быть центральной, он лишь регулирует процесс и занимается его общей организацией. Студенты, для решения поставленных перед ними задач, обращаются к социальному опыту – собственному и других людей (опытных педагогов, тренеров), при этом они вынуждены вступать в общение друг с другом, совместно решать поставленные задачи, преодолевать конфликты, находить общие точки соприкосновения, действовать, творить. Все это, несомненно, способствует формированию профессионально значимых качеств современного педагога, способного к инновационной деятельности в сфере физической культуры и спорта.

Литература

1. Копылова И. А. Самообразование педагога как условие профессионального роста // Теория и практика образования в современном мире: материалы VII междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, июль 2015 г.). – СПб.: Свое издательство, 2015. – С. 51-54.

2. Бронский Е.В., Струценко Л.И. Формирование личности учителя физической культуры в условиях внедрения в мировое образовательное пространство/ Международная научно-практическая конференция «Национальные виды спорта в формировании социальной адаптации личности» – Павлодар ПГПИ 2010. – т.2, С. 101-105

3. Бронский Е.В., Струценко Л.И., Хорунжая Т.С. Подготовка специалистов с высшим физкультурным образованием в контексте перехода средней школы на 12-летнее обучение/ XIII Международный научный конгресс «Современный Олимпийский спорт и спорт для всех» 7-10 октября 2009, 1 том С. 426-428

4. Кенарева Л.Ф. Педагогическое творчество спортивного педагога // Международный конгресс учителей физической культуры и специалистов, пропагандирующих здоровый образ жизни. – Петрозаводск, 2008

ФОРМИРОВАНИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ИГРОВЫХ СИТУАЦИЯХ

Н.Е. Тарасовская
ПГПИ, г. Павлодара
Г.А. Оразалина
СОШ № 23, г. Павлодара

Формирование критического мышления предполагает умение противостоять ложной информации, логично и обоснованно доказать ее неправоту, с какой бы целью эту информацию ни преподносил собеседник, электронный или печатный источник. В споре, как известно, рождается истина. Нужно уметь спорить и доказывать. Кроме того, участие в разного рода диспутах и спорных ситуациях не только повысит эрудицию и сформирует критическое мышление у обучаемых разного возраста, но и поможет приобрести навыки коммуникативной культуры. Да, можно поставить вопрос именно так. Потому что в тех ситуациях, когда человек противоречит, он рискует обидеть собеседника либо оказаться непонятым. Чтобы этого избежать, нужно учиться грамотно и корректно вести спор, аргументировано доказывать свое мнение, уважать собеседника, не унижать его человеческое достоинство, мягко и не в обидной форме указывать на его ошибки. Этому можно научиться только в непосредственных спорных диалогах или полилогах (что можно образно сравнить с ситуацией, когда человек не научится плавать на суше, без контакта с водой). А для развития навыков диспута необходимо создавать соответствующие ситуации в учебных заведениях – на уроках или же в конкурсных, игровых и других учебно-воспитательных мероприятиях. Споры и диспуты в группах паритетного общения, которые практикуются в современной педагогике конструктивного обучения, являются наиболее эффективной формой для развития соответствующих коммуникативных навыков, быстрой актуализации знаний, формирования функциональной грамотности и критического мышления.

В предлагаемой нами методической разработке игры «Оправдания Вовочки: стоит ли верить?» создаются своеобразные игровые ситуации, когда в роли источника сомнительной информации выступает не совсем грамотный одноклассник (пресловутый «Вовочка», роль которого может взять на себя учитель или (по договоренности) любой ученик). Он преподносит надуманные оправдания за пропущенные уроки или нехорошие привычки, в которых фигурирует неверная информация. Задача одноклассников – после коллективного обсуждения дать обоснованный ответ, почему их товарищ по учебе неправ. По нашему замыслу, вмешательство учителя здесь должно быть минимальным (оно должно сводиться, при необходимости, лишь к направлению диспута в

нужное русло или небольшим подсказкам, которые в конструктивной педагогике образно называют «подмости»). Однако в ходе импровизации учитель может в каких-то ситуациях временно принять сторону Вовочки – чтобы усложнить задачу остальным ученикам.

В некоторых случаях парировать Вовочкины выдумки не так просто: нужны знания, выходящие за рамки школьного курса. В этих случаях небольшую помощь может и должен оказать учитель. К тому же в спорах может и должен сыграть позитивную роль бытовой жизненный опыт учеников подростковых и старших классов, который формируется и накапливается наряду с научными знаниями, получаемыми в школе. Итак, мы предлагаем следующий сценарий игры-диспута.

В конце мы приводим небольшой список учебной и научной литературы, которой учитель и ученики могут воспользоваться для выяснения того или иного вопроса. Умение самостоятельно найти ответ в заслуживающих доверия литературных источниках станет важным показателем не только критического мышления, но и сформированных навыков самостоятельной работы учащихся.

Вовочка, как известно, не отличается особым старанием в учебе, и занятия часто пропускает. Но он большой мастер сочинять различного рода оправдания, если случится где-то отсутствовать, и учительница просит объяснения. Вот какие объяснения Марии Ивановне удалось собрать за текущий учебный год. Учительница их всегда корректно выслушивала, и, недоверчиво улыбнувшись, предлагала самим ученикам решить, правду ли говорит их «находчивый» одноклассник. И ребята всегда правильно и логично объясняли, почему Вовочка сочинил очередную нелепость, в которую никто не поверит (еще бы, ведь остальные одноклассники учились добросовестно). А вы сможете рассудить, в чем именно неправ Вовочка?

1. Ездил на выходные к бабушке и дедушке в село. Пошел загонять корову домой, дал ей кусочек хлеба, а она неожиданно так укусила передними зубами за руку. Пришлось идти в травмпункт, и долго еще ходил с повязкой, писать не мог.

Предполагаемый ответ одноклассников. Корова не имеет верхних фронтальных зубов (резцов и клыков), как и все жвачные. Она щиплет траву нижними резцами и верхней губой [1]. Укусить человека передними зубами и нанести серьезную травму она не могла.

2. Почему почти две недели не был? Вы не поверите, второй раз ветрянкой и третий раз корью болел! Такая сыпь на руках и на лице, что людям на глаза не покажешься.

ПО. К ветряной оспе и кори антители сохраняются много лет (длительный стерильный иммунитет), чаще всего – пожизненно [2]. Этими инфекциями обычно болеют в детстве, и повторных случаев заражения почти не бывает (изредка взрослые люди могут второй раз заболеть корью или коревой краснухой – при ослаблении иммунитета,

воздействии на организм стрессовых факторов и т.д.). Переболеть корью или ветрянкой 2-3 раза в течение года юноше подросткового возраста попросту невозможно.

3. Вчера на уроках не был – ходил в ветеринарную клинику. Собака упала с лестницы, сломала ключицу. Сложный перелом, пришлось снимок делать и гипс накладывать. Так весь день с ней и провозился.

ПО. Домашняя собака, как и другие хищники семейства собачьих, адаптированы к быстрому бегу. В их плечевом поясе отсутствует ключица, и за счет этого конечности проигрывают в подвижности, но хорошо фиксированы в плечевом суставе и приспособлены к длительному быстрому бегу [1]. А раз нет такой кости, то и такого перелома у собаки быть не могло.

4. Почему уроки не выучил? Да я же вижу плохо. У нас с дедушкой были одни очки на двоих, по очереди читали, а сейчас и они разбились. Дедушка носит их с 45 лет, и мне они как раз подошли, когда из-за компьютера зрение испортил.

ПО. Пожилой человек пользуется очками от дальнозоркости: у него в силу возрастных особенностей глазное яблоко уплощается, изображение предмета фокусируется позади сетчатки, и поэтому дедушка хорошо видит далекие, но плохо – близкие предметы. Для чтения или выполнения какой-то мелкой работы ему нужны рабочие очки. Но они никак не могли подойти подростку, который отличается близорукостью (при этом изображение предмета возникает впереди сетчатки). В дедушкиных очках Вовочка вообще бы ничего не увидел, и не смог бы прочесть ни одной строчки. Да и вообще пользоваться чужими очками нельзя: окулист их должен подобрать каждому индивидуально.

5. В ветеринарную клинику ходил позавчера, в этот раз с котом. У него живот заболел, доктор сказал, что это аппендицит, пришлось ждать, пока операцию сделают.

ПО. Мы рады, что наш одноклассник так любит своего кота и заботится о нем. Только вот аппендицита у кота попросту не могло быть. Ведь червеобразный отросток слепой кишки (аппендикс) хорошо развит у потребителей растительной пищи (кроликов, полевок, копытных), практически рудиментарен у человека, который питается в основном негрубой, рафинированной пищей, и совершенно отсутствует у кошачьих – самых специализированных мясоедов. Так что, если у кота и болел живот, то по другой причине.

6. На днях сам в больницу ходил. Что-то печень стало прихватывать; прошел обследование – оказалось, что описторхоз. Заразился от соседа-рыбака, мы с ним часто общаемся, вместе чай пьем и в шахматы играем. Вот оно и передалось – как и кишечные инфекции.

ПО. Зря Вовочка все на соседа свалил, даже если и вправду заразился описторхозом. Человек не мог заразиться описторхозом от

другого человека – даже при интенсивном выделении яиц с фекалиями, близких контактах или несоблюдении гигиены. Яйца описторха, как и других трематод, должны пройти обязательные стадии развития в брюхоногих моллюсках (партениты). Заражение людей и животных описторхозом происходит только при употреблении сырой или непроваренной рыбы. Рыбак действительно мог заразиться от рыбы при ее недостаточной кулинарной обработке в полевых условиях. Но он не мог стать источником заражения других людей – членов семьи, друзей, соседей; те могли заполучить описторхоз другими путями – но тоже от недостаточно обработанной речной рыбы [3].

7. Да у меня была целая трагедия! Такое о своей семье узнал – хуже некуда. Проходил медкомиссию в военкомате, определили группу крови – оказалось, что четвертая! У отца – вторая, у матери – третья, а моя ни с одним из родителей не совпадает. Неродной я им, они от меня скрывали. Теперь вот надо идти на анализ ДНК, чтобы узнать, мог ли я быть их сыном. А у сестренки младшей первая группа крови, так что она и им, и мне неродная. Должен же я узнать истину!

ПО. Такое распределение групп крови в семье, как у Вовочки, еще не означает, что дети и родители не родные. Известно, что специфические белки эритроцитов – агглютиногены А и В – доминируют над их отсутствием. Люди с первой группой, не имеющие ни того, ни другого белка, могут иметь только гомозиготный генотип 00. Люди с четвертой группой крови – гетерозиготы – АВ, поскольку оба гена и, соответственно, оба белка равноправны. А вот люди со второй и третьей группой крови могут быть как гомозиготными (АА или ВВ соответственно), так и гетерозиготными (А0 или В0) [4].

Если оба родителя гетерозиготны, то 25% вероятности появления ребенка с I, 25% – со II, 25% – III, и 25% – с IV группой.

	P	♀	B0	X	♂	A0
			↓			↓
			B			A
			0			0
		♂	A			0
♀						
B			AB			B0
0			A0			00

Этот вариант распределения генотипов, видимо, и имел место в семье нашего недоверчивого одноклассника. Думаем, что теперь, когда мы все вместе решили такую генетическую задачу, Вовочка убедился,

что и он, и сестра являются родными детьми своих родителей. И вряд ли по этой причине надо проходить какие-то дополнительные обследования, необходимые лишь в серьезных случаях.

8. Почему три дня не был? Да стыдно сказать, не мог я с такой проблемой в школу прийти. Был в деревне, заразился вшами от коровы (мне так дерматолог сказал). Так пока нашел специальный шампунь, чтобы вывести вшей и привести себя в порядок.

ПО. Вши каждого вида животных и человека специфичны к определенному виду хозяев, они не могут передаваться от одного вида животных к другому, а также от животных к человеку [3]. Вши очень чувствительны к составу крови и быстро гибнут от питания чужой кровью. Виды вшей, паразитирующие у крупного рогатого скота, строго специфичны именно к коровам, они не могут жить у человека. Компетентный врач или ветеринарный специалист не могли сказать, что человек заразился педикулезом от животных: специфичность вшей является хорошо известным фактом. Вероятно, Вовочка сам это придумал.

9. Почему курить начал, спрашиваете? Да вот болеть начал, доктор сказал, что не хватает витамина, который называется никотиновая кислота. Почему говорят, что никотин вреден? Ведь никотиновая кислота организму нужна, а вдруг она из никотина будет синтезироваться – благодаря табаку.

ПО. Ядовитый для человека алкалоид никотин в организме не может превращаться в никотиновую кислоту – это является очевидным и давно установленным фактом [5, 6]. Курильщик не добавляет в свой организм никаких витаминов, в том числе витамина РР (никотиновой кислоты, выполняющей в организме роль кофермента при переносе электронов в дыхательной цепи), а получает лишь угарный газ и токсичные вещества.

10. Почему вчера опять в школе не был? Да собака укусила. Я от нее на забор – она за мной, я на дерево – она и туда залезла. Пришлось идти в травмпункт, делать прививку от бешенства, да еще с владельцем собаки выяснять отношения.

ПО. Что-то у нашего одноклассника все собаки с анатомическими аномалиями: то ключицу ломают, то по деревьям лазят. Ведь у собаки и ее диких родственников – волков и лисиц – в плечевом поясе нет ключицы. Поэтому передние лапы проигрывают в подвижности, не могут осуществлять отведение в сторону, а значит, обхватить ствол дерева. Ведь у лазающих зверей – мелких или крупных (кошек, куниц, медведей, обезьян) ключица сохранена и хорошо развита [1, 5]. А если добавить тупые невяжные когти собак, то даже с самой развитой фантазией сложно представить, как собака лезет на дерево. Кошки от преследования собак успешно спасаются на деревьях, а наш бедный Вовочка не сумел. А если его и действительно собака укусила, то все же при других обстоятельствах.

Безусловно, приведенные нами сценарии не исчерпывают предлагаемого сюжета игры: учитель и сами учащиеся могут предложить различные – неправдоподобные и правдоподобные – ситуации для обсуждения (в том числе из реально услышанных где-либо). Главное – заставить учащихся размышлять, критически подходить к любой информации, не принимая на веру никакие суждения, от кого бы они ни исходили.

Литература

1. Константинов В.М., Наумов С.Р., Шаталова С.П. Зоология позвоночных: Учебник для студ. биол. фак. пед. вузов. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 496 с.
2. Клиническая иммунология и аллергология. В 3-х т. Т. 1 /Пер. с нем.: С.С.Кирзон, А.П. Портновой; под ред. Р.В. Петрова. – М.: Медицина, 1990. – 527 с.
3. Паразитология и инвазионные болезни сельскохозяйственных животных // Абуладзе К.И., Демидов Н.В., Непоклонов А.А., Никольский С.Н., Павлова Н.В., Степанов А.В.; под ред. К.И. Абуладзе. – М.: Агропромиздат, 1990. – 464 с.
4. Дубинин Н.П. Общая генетика. – М.: Высшая школа, 1986.
5. Биологический энциклопедический словарь / Гл. ред. М.С. Гиляров; редкол.: А.А. Баев, Г.Г. Винберг, Г.А. Заварзин и др. – М.: Советская энциклопедия, 1986. – 832 с.
6. Петров А.А., Бальян Х.В., Троценко А.Т. Органическая химия. Учебник для вузов / Под ред. А.А. Петрова. – М.: Высшая школа, 1981. – 592 с.

РАЗМЫШЛЕНИЯ О ЛИЧНОЙ И КОГНИТИВНОЙ КУЛЬТУРЕ УЧИТЕЛЯ (ЭССЕ)

Г.А. Оразалина
СОШ № 23 г. Павлодара
Н.Е. Тарасовская
ПГПИ, г. Павлодара

Педагогическую профессию люди выбирают не только для того, чтобы учить других, но и для того, чтобы самим всю жизнь учиться. И не только идти в ногу со временем, но и создавать что-то свое (главным образом в аспекте методического творчества).

Путей и способов работы над собой, над своими методическими умениями и творческим потенциалом много – от полностью личных и самостоятельных до строго организованных и подотчетных. Главное – чтобы такая работа многое давала учителю в плане личностного и профессионального роста, но в то же время и не нарушали академическую свободу и свободу творчества, столь необходимую для педагогов любой ступени образования.

Пожалуй, каждому нашему коллеге нужно начать с работы внутри себя, и начать с самого общего – призадуматься о своей личной культуре (а не только о профессиональной этике). Ведь мы учим и воспитываем многих окружающих людей, а не только учеников, у которых ведем уроки. По моему мнению, культура – это сложный феномен взаимодействия человека с окружающим миром – причем со всеми его составляющими (самые крупные из которых – природа, техносфера, общество).

Личная культура учителя – явление особое, потому что учителя являются социальными родителями нескольких поколений молодежи, они транслируют свою культуру десяткам и сотням (а в течение жизни – даже многим тысячам людей). Я считаю, что в числе составляющих культуры должен быть здоровый эгоизм, забота о своем здоровье и рациональное распределение своего времени. Я считаю справедливым известный афоризм: «Хочешь много сделать для других – живи для себя». Время, отданное работе, я не считаю принудительным или потерянным (кто так считает, это глубоко несчастные люди), потому что выбрала профессию по душе. Мне нравится преподавание своего предмета, учебно-методическая работа, общение с подростками и молодежью. Но в то же время у любого человека должно быть занятие для души – хобби, которому он будет отдавать любую свободную минуту. И желательно, чтобы таких хобби было несколько (но не слишком много, ибо в мире есть сотни тысяч занятий, и освоить их все – это разменять душу, а не работать над собой). Мои хобби связаны с природой и народными ремеслами (которые по сути своей носят природосообразный характер). Увлечения для души во многом определяют личность и являются составляющими общей культуры – без чего немыслима личность учителя.

Толерантность является важной составной частью профессиональной и человеческой культуры учителя. В таком многонациональном государстве, как наш Казахстан, на первое место должна выходить межэтническая, межрелигиозная и межкультурная толерантность; в лучшем варианте – это кросскультурная толерантность, предполагающая обмен ценностями в позитивном взаимодействии народов. Немаловажное значение играет гендерная, возрастная, социально-классовая толерантность – она лежит в основе адекватного взаимодействия с обучаемыми, их родственным окружением, коллегами, администрацией. У каждого социального класса есть свои неписанные установки и правила, и мы должны найти подход к ученику, чьи родители принадлежат к низшим социальным слоям и отличаются крайне низкой культурой; в противном случае и сам ученик, и его взрослые родственники будут закрыты от наших воспитательных воздействий. Толерантность должна включать также позитивное отношение ко всем живым и неживым, природным и техногенным предметам – без

малейших деструктивных установок по отношению к ним. Это гуманное отношение ко всем растительным и животным индивидам (особенно одомашненным животным и окультуренным растениям, которые находятся в прямой зависимости от человека), бережное отношение к любым техногенным предметам как продуктам человеческого труда.

Толерантность учителя должна заключаться также в адекватном взаимодействии с людьми разных социальных групп и слоев. Она проявляется в уважении к коллегам и администрации, позитивном отношении к учащимся и их родителям, желании изменить всех окружающих людей в лучшую сторону – с учетом их жизненных установок. При взаимодействии с учащимися и их взрослыми родственниками из низших социальных слоев (нередко без работы и устойчивых источников дохода) я стараюсь по мере возможности оказать им материальную помощь, проявить сочувствие, а главное – изменить в лучшую сторону, дать установку работать над собой, максимально развить свои природные задатки, чтобы судьба детей сложилась лучше, чем их родителей.

В основе успешно учебно-воспитательной работы учителя должны лежать культурные традиции самого учителя. Я – один из потомков Машхур Жусупа, и полностью поддерживаю философские и педагогические установки своего прадеда. В нашем роду много известных людей, и это – не только генетические задатки наших одаренных предков, но и трансляция нравственных и культурных ценностей, заложенных великим философом.

По моему мнению, наиболее неприемлемыми чертами поведения обучаемых любого возраста можно считать вербальную и невербальную агрессию, деструктивные настроения по отношению к другим людям и предметам окружающего мира, избыточное самолюбие и чрезмерно завышенная самооценка, неуважение к человеческому труду, равнодушие к природе (что мы считаем даже формой социально-педагогической запущенности), отсутствие устойчивых социально-полезных увлечений. На базе этого формируется как неадекватная учебная мотивация, так и негативные человеческие качества.

Чувство юмора я высоко ценю – как у своих коллег, так и учеников. Это – знак философского отношения к жизни, умение посмотреть на многие привычные вещи с другой стороны и свежим взглядом. Однако, по моему мнению, юмор должен быть добрым, исключаящим злую насмешку и негативное отношение к окружающим. А главное, надо уметь пошутить не только над другими людьми, но и прежде всего над собой: это лучшая самокритика, которая без обид поможет измениться в лучшую сторону.

Когнитивная культура учителя достигается при работе над своим педагогическим мастерством и методическими умениями. В этом у нас сейчас много прекрасных помощников, в их числе можно назвать

организаторов и тренеров уровневых курсов. Их основная идея заключается в «обучении обучению», то есть мастерство учителя заключается не только в эффективной передаче предметно-дисциплинарных знаний, но и в обучении учеников тому, как нужно учиться. А в это должно входить формирование эмоционально-положительного отношения к учебе (чтобы сам процесс познания был источником положительных эмоций и стимулом для дальнейшего получения новых знаний), конкретной системы самообразования и рационального учебного режима (чтобы учебный процесс был источником физического, психического и социального здоровья личности, а не разрушал имеющиеся ресурсы организма), а также авторской системы «обучения обучению» (чтобы развить потенциальные педагогические таланты обучаемых, которым, во-первых, предстоит воспитывать своего ребенка, а, во-вторых, для кого-то педагогическая профессия может стать делом всей жизни).

Основные идеи «обучения обучению» актуальны для современных педагогических технологий и для содержания образования на всех его ступенях – от всеобщего среднего до профессионального и даже послевузовского. Для обучаемых любого возраста многократно возрос объем учебного материала – то есть информации, подлежащей обязательному усвоению. Возникает угроза когнитивной и психо-эмоциональной перегрузки, а из-за этого – состоянию здоровья учащихся в целом. Кроме того, по моему мнению, отбор необходимой информации, подлежащей усвоению, определяет мастерство педагога любой ступени образования. «Интеллектуальная булимия», то есть перегрузка информацией, ничем не лучше перекорма на физическом уровне, и никакой образованный человек не будет считать очень полного человека самым здоровым, а некритично накачанного вызубренными и бесполезными знаниями – самым умным. Педагогическое мастерство – это формирование «интеллектуального атлета»: человека знающего, умеющего оперировать этими знаниями и превращать их в прикладные умения.

И в этой связи позволю высказать еще одну аналогию. Есть ключевые сведения в любой области наук – своего рода «букварь» и «таблица умножения», которые подлежат обязательному усвоению. Это – самое ценное в знаниях. Но их не нужно заучивать механически, а нужно усваивать наглядно, практически, в эмоционально позитивной, коллективной и соревновательной обстановке – тогда они и запомнятся надолго. А есть сведения, которые можно лишь помещать в оперативной памяти: завтра или через год они уже не потребуются. Их не нужно фиксировать в долговременной памяти и хранить долго. При нерациональной системе обучения чаще делают наоборот: пытаются заучить и усвоить все подряд, а в итоге в памяти остаются малозначительные детали, а забываются и теряются основополагающие

сведения. Это похоже на домохозяйку, которая выбрасывает в мусор столовое серебро и хрусталь, но хранит в серванте дешевые безделушки и мишуру. Этого в образовании нужно избежать!

Замечу также из своего личного опыта о пользе эмоционально-положительного отношения к учебе вообще, а не только к самим знаниям и их применению. Никто на полном серьезе не будет утверждать, что невкусная пища самая полезная, а горькое лекарство – самое эффективное. Но приготовить пищу так, чтобы она была вкусной и полезной – это мастерство повара. Так вот и педагогическое мастерство (а оно стоит на много порядков выше мастерства в рабочей профессии, и за него, соответственно, выше спрос) должно заключаться в том, чтобы процесс обучения был от начала до конца эмоционально привлекательным. Никто не предлагает развлекать учеников (это слишком поверхностные, кратковременные и преходящие положительные эмоции); нужно сформировать определенную систему ценностей, в которой познавательный интерес будет занимать одно из ключевых мест. И тогда при минимуме волевых усилий обучаемые получают максимум положительных эмоций от самого процесса обучения – индивидуального или коллективного, полностью самостоятельного или в общении с учителем.

Говоря о перспективах развития ИКТ в образовании, проведем параллель между педагогическим и дружеским общением. Для людей любого возраста дружеское, паритетное общение в неофициальной обстановке является основным развлечением и основным источником положительных эмоций. Смеем даже утверждать, что многие виды хобби служат людям главным образом для общения, а предмет хобби – основной предмет дружеских разговоров. Однако – почему бы в определенной мере не превратить педагогическое общение в дружеское? Идеи педагогического сотрудничества не новы, и они справедливо утверждают, что такое сотрудничество – не панибратство, а эмоционально-положительное общение, при котором каждая сторона выполняет свои обязанности (учить или учиться). А если учебный предмет в равной мере будет интересен учителю и ученику, он станет живым предметом общения, которое будет приносить положительные эмоции обеим сторонам. И тогда обратная связь учителя с классом, преподавателя со студенческой аудиторией станет естественной, не требуя никакой стимуляции со стороны. А это будет практической реализацией ИКТ в учебных заведениях и в педагогическом общении в любой обстановке. Когда учит и воспитывает только один учитель – это скучно, и ученик чувствует себя пассивным пассажиром автобуса. Каждому нужно дать «порулить» и доказать, что он выбрал правильное направление. В коллективе ошибиться не страшно, зато можно и нужно приобрести опыт в принятии ответственных решений.

Активно внедряя ИКТ-технологии, я лишний раз убедилась в правильности и этичности своих педагогических принципов. В частности, я считала и считаю, что любые предметно-дисциплинарные знания должны выходить за рамки предмета, нести воспитательную и мировоззренческую нагрузку, формировать функциональную грамотность обучающихся (ведь окружающий мир един, и мы лишь для удобства его изучения поделили все на области предметных знаний). Конечной целью образования в целом и преподавания отдельных предметов являются не только знания, умения и навыки, но и сама личность ученика (что особенно ценно). В процессе учебно-воспитательной работы я старалась организовывать педагогические наблюдения так, чтобы как можно полнее оценить круг интересов и возможности ученика, правильно построить работу с ним, помочь адекватно выбрать сферу деятельности. Настрой на длительное педагогическое сотрудничество, равнодушие, работа не только с самим учеником, но и с его микросоциальным (родственным и дружеским) окружением позволяет проследить и изменить в лучшую сторону судьбу ученика. Восприятие роли учителя как социального родительства позволяет вложить в ученика порой не меньше родных (биологических) родителей, позволить ему достичь пика своих возможностей. Подростки и старшеклассники становятся более открытыми для общения с учителем и одноклассниками, а значит, более открытыми для обучения. Очевидно, что все люди разные, в том числе по своим возможностям и способностям. Но разнообразие – залог выживания общества, тогда как однообразие – регресс и гибель. Одаренными – только каждый по-своему – являются все дети, а также все люди любого возраста. Многие скрытые таланты и возможности не поздно проявить человеку солидного возраста, только их нужно разглядеть в себе и других.

Для этого нужно ближе контактировать не только с учениками, но и их ближайшим окружением – прежде всего родителями и друзьями. Моя мечта – научиться воспитывать учеников через их родителей, родственников и друзей, а также самой что-то брать в свой жизненный опыт из общения с ними. А еще – в высшей степени развивать социальный интеллект ученика, формировать у каждого подростка позитивное отношение к окружающему миру, с умением и желанием изменить его в лучшую сторону и найти в нем достойное место.

РАЗВИТИЕ ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОГО МЫШЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ УСТАНОВЛЕНИЕ ВЗАИМОСВЯЗЕЙ

Н.Е. Тарасовская
ПГПИ, г. Павлодар

Взаимосвязь предметов и явлений живой природы является важной составной частью естественнонаучного мировоззрения обучаемых на любой ступени образования. А умение устанавливать такие взаимосвязи – признак сформированного логического мышления как основного инструмента исследователя. Для этого нужно создавать условия в соответствующих учебных ситуациях, в том числе умышленно моделировать такие ситуации – на уроках, семинарских занятиях студентов, в различных интеллектуальных конкурсах и предметных олимпиадах. На основании опыта работы в вузе и связи со школами мы разработали три новых типа таких заданий, которые могут быть использованы на школьных уроках биологии, биологических дисциплинах в вузе (при соответствующем подборе по уровню требующихся фактических знаний), на конкурсах и олимпиадах. При правильной организации постановки и оценки таких заданий они могут выполнять обучающую, формирующую и контролирующую функцию. Общая методическая сущность предлагаемых нами заданий – необходимость при их выполнении установить связь между фактами, предметами, явлениями живой природы. При этом обучаемые должны актуализировать и направить в нужное русло имеющиеся фактические знания, а при отсутствии таких знаний – выдвинуть и доказать рабочую гипотезу. Целесообразная и логичная гипотеза в конкурсах и олимпиадах должна оцениваться не ниже, чем наличие соответствующих знаний у участников.

1. Установить связь между фактами.

По своей форме такие задания не содержат вопроса. Они представляют собой небольшие рассказы из повествовательных предложений, в которых кратко описаны 2-3 факта, связанные между собой. Задача участников – найти связь между изложенными фактами (или предложить приемлемую рабочую гипотезу). Задания такого типа: 1) формируют и проверяют общий уровень фактических знаний и эрудиции; 2) заставляют актуализировать и практически применять имеющиеся знания; 3) вырабатывают детерминистическое мышление, то есть умение устанавливать связь между фактами и явлениями; 4) формируют естественнонаучное мышление; 5) развивают научное творчество – умение выдвигать и доказывать рабочие гипотезы; 6) создают проблемные ситуации, побуждая добыть часть знаний самостоятельно, из заслуживающих доверия источников.

Приведем примеры таких заданий – с предполагаемыми ответами.

1. В зоне тундры очень короткое лето. Большинство растений размножаются вегетативно, семенная продуктивность их невелика. Многие формы являются многолетними и вечнозелеными. Из мелких грызунов там почти нет представителей семейства мышей, а преобладают полевки.

Предполагаемый ответ. При коротком лете вегетативное размножение целесообразнее семенного; многолетние вечнозеленые формы хорошо сохраняются под слоем снега. Мыши едят в основном семена, а полевки приспособлены к питанию зелеными частями растений (у них более длинный кишечник и объемная слепая кишка).

2. В одном лесхозе было решено снизить численность сорок (путем отстрела) – под предлогом того, что сороки часто уничтожают яйца и птенцов мелких певчих птиц – естественных врагов вредных насекомых. Но вскоре в этом лесном хозяйстве деревья стали сильно повреждаться грызунами – в результате снижения численности хищных птиц.

ПО. У мышевидных грызунов не стало их естественных врагов – хищных птиц. Сокола и совы не строят себе гнезд, а используют гнезда ворон и сорок. При снижении численности сорок упала численность хищных птиц.

3. Домовый и полевой воробьи – зерноядные птицы, но птенцов выкармливают исключительно насекомыми. Птенцы гнездового типа, беспомощные, слепые, голые. В период выкармливания птенцов воробьи и другие зерноядные птицы становятся полезными для человека.

ПО. Недоразвитым и неоперенным птенцам нужен легкоусвояемый животный белок, который содержится в насекомых, червях и других беспозвоночных. Зерновая пища слишком груба для новорожденных беспомощных птенцов, они не могут ее усвоить. Кроме того, птенцам необходима вода, которую родители не могут доставить в гнездо иначе, как принося птенцам мясистых беспозвоночных. Метаболическую воду птенцы получают также за счет окисления жирового тела насекомых (которое особенно велико у гусениц, запасавших энергетические вещества для метаморфоза). За счет уничтожения многих вредных насекомых, особенно личиночных форм, воробьи становятся полезными для человека.

2. Найдите связь между объектами. При таких заданиях стимульный материал предъявляется обучаемым в виде изображений. Сущность самого задания заключается в том, что участники игры или конкурса должны найти те или иные экологические стороны взаимодействия между объектами, их «точки соприкосновения» в природе и дать обоснованный, аргументированный устный или письменный ответ. Это задание не только проверяет эрудицию, но и формирует естественнонаучное мышление, а также развивает творческую фантазию, заставляя выдвигать и обосновывать приемлемые рабочие гипотезы (особенно если участник не знает каких-то фактов).

Кроме того, связи между различными биологическими видами могут быть разносторонними; задача участников – выявить по возможности все стороны взаимодействия названных объектов в природе. Приведем примеры таких заданий (в вербальном варианте).

1) Сорока (ворона) – сокол. Врановые птицы, в том числе ворона и сорока, а также грачи, являются поставщиками гнездового фонда для хищников, которые сами не строят гнезд.

2) Волк – олень. Помимо прямых трофических связей в системе хищник – жертва, волки и копытные являются облигатными звеньями в циркуляции однокамерного эхинококка. При этом олень служит промежуточным хозяином, у которого в печени и легких развивается личиночная стадия, а волк – окончательным, со взрослым ленточным гельминтом в кишечнике [1]. Кроме того, хищников можно считать факторами естественного отбора и оздоровления для популяций жертвы, «санитарами леса», если речь идет о какой-то инфекции. Но в цикле эхинококка волки становятся не санитарами, а диссеминаторами паразита.

3) Муравей – тля. Муравьи используют сладкие выделения тлей для питания («доят» тлей), и ради этого нередко охраняют от других хищных насекомых. Такие отношения можно рассматривать как взаимный синергизм. И этот факт нередко расценивается как снижающий общеизвестную пользу муравьев.

4) Дятел – сосна. В зимнее время дятлы переходят на питание семенами хвойных – ели и сосны (к весне под деревьями остаются «кузницы» из расклеванных шишек). В связи с этим нередко считается, что дятлы приносят некоторый вред лесоводству за счет уничтожения семян хвойных деревьев. Но в то же время дятлы, наряду с другими потребителями семян, участвуют в их распространении (экзозоохории), хотя эти семечки с крылатками могут распространяться и ветром.

5) Ель – кислица. Между этими растениями существуют облигатные топические связи: кислица растет исключительно в темнохвойных еловых лесах. При этом еловый лес создает условия для обитания кислицы и других облигатных сциофитов (тенелюбивых растений, не выносящих солнечного света). Светлюбивые растения не смогут расти в еловом лесу. Но травянистая растительность в лесу нужна – для формирования устойчивых трофических связей и геоэкологического равновесия в круговороте элементов.

6) Рыба – лисица. Рыба является дополнительным, хотя и не облигатным объектом питания лисицы. В природных очагах описторхоза рыба служит источником заражения лисицы и других хищных млекопитающих, которые являются окончательными хозяевами трематоды. Но в то же время лисица при питании рыбой уничтожает личинки паразитов, которые заражают чаек и других рыбоядных птиц, не получая в организме млекопитающих дальнейшего развития.

7) Клоп-солдатик – божья коровка – жук-могильщик. Это кольцо мимикрии (мимикрия Мюллера), при которой ядовитые и аллергенные животные обладают сходной предостерегающей окраской (сочетание красных пятен на черном фоне или наоборот). Птицы, люди или зверьки, выработав рефлекс на один вид, не будут трогать сходные объекты, что поможет сохранить жизнь особям 2-3 видов сразу [2].

8) Береза – ель. Береза и осина – «еловые няньки». Под тенью этих мелколиственных деревьев прорастают семена елей. В дальнейшем ели вытесняют мелколиственные породы (их семена не прорастают в слишком тенистом еловом лесу), а темнохвойный еловый лес становится климаксным сообществом, которое может уничтожить только вырубка или стихийное бедствие.

9) Человек – волк. Волки вредят хозяйственной деятельности человека за счет уничтожения домашних и охотничье-промысловых животных, могут напасть на человека. Во время вспышек бешенства волки являются диссеминаторами вируса, источниками заражения домашних собак, а нередко и людей. Являясь окончательными хозяевами однокамерного эхинококка, волк поддерживает природные очаги эхинококкоза и может служить источником заражения людей (охотников, скорняков). Является охотничье-промысловым объектом.

3. Семь вопросов – один ответ.

Задания такого типа предполагают один ответ на несколько вопросов, содержащий одну закономерность, за которой кроется сущность ответа на несколько, казалось бы, разноплановых вопросов. Приведем примеры таких заданий (с предполагаемым ответом перед вопросами).

1. Способность растений семейства ивовых (Salicaceae) образовывать мощную систему стеблеродных придаточных корней.

1.1. Почему для закрепления склонов оврагов и балок чаще всего используют иву?

1.2. Почему пойменные леса и колки обычно состоят из тополя, ивы, осины?

1.3. Почему корни тополей часто разрушают асфальт в городе?

1.4. Почему иву не рекомендуют садить вблизи огородов, так как она сильно разрастается, и ее поросль ползет на участок?

1.5. Почему в осиновых рощах обычно бывает много молодой поросли?

1.6. Почему ива или осина, смытые течением, чаще всего не погибают, а укореняются в другом месте?

1.7. Почему тополя и ивы для озеленения удобнее всего размножать черенками?

2. Одновалентные катионы, в том числе натрий, способны удерживать воду в живых тканях за счет гидратной оболочки [3].

2.1. В соленых озерах Северного Казахстана добывали соль для блокадного Ленинграда, и за счет этого удалось сохранить много жизней. Почему? Ведь соль – неорганическое вещество, и в ней нет калорий?

2.2. В романе М.Дрюона «Железный король» один из героев заметил, что в голодный год многие люди гибнут при недостатке соли. Прав ли он?

2.3. В Казахстане во время джута (голодные годы с массовой гибелью скота) люди не теряли вес и выживали в основном благодаря доступности соли. Почему?

2.4. Почему при обезвоживании и потере веса вводят физиологический раствор и другие растворы солей одновалентных катионов, и недопустимо введение больших количеств гипотонических растворов и растворов глюкозы (без солей)?

2.5. Почему избыточное потребление соли приводит к отекам?

2.6. Почему народы, живущие в условиях сухого жаркого климата, пьют соленый чай?

2.7. На чем основан совет при путешествии по пустыне брать с собой кусочек соли?

2.8. Почему бессолевые диеты приводят к быстрой потере веса?

3. Дизруптивная (расчленяющая) окраска в виде пятен, полос, разводов позволяет животному сливаться с фоном, нарушая восприятие его тела как единого объекта [2].

3.1. Почему пятнистый и полосатый рисунок на теле часто бывает характерен и для хищника, и для жертвы?

3.2. Почему у кошачьих, подстерегающих жертву из засады, большее число видов имеет пятнистую или полосатую окраску, чем у других хищников, преследующих жертву загоном?

3.3. Для чего нужна «маска» (черная полоса) на мордочке бурундуку, барсуку, лесной соне?

3.4. Форма пограничников сходна своим рисунком с телом зеленой жабы. Одинаковый или разный смысл этого?

4. Жировая ткань имеет слабую теплопроводность, и у гомойотермных животных слой подкожного жира играет теплоизолирующую роль.

4.1. Почему китообразные, утратив шерстный покров, приобрели толстый слой подкожного жира?

4.2. Почему большинство животных полнеют к зиме? Обусловлено ли это только необходимостью запаса на случай зимней бескормицы?

4.3. Почему люди и животные, которые резко сбрасывают вес, часто страдают простудными заболеваниями?

4.4. Почему люди, занимающиеся экстремальными видами закаливания (ходьба по снегу, купание в проруби) часто поддерживают значительный процент жира в теле?

Литература

1. Паразитология и инвазионные болезни сельскохозяйственных животных // Абуладзе К.И. и др.; под ред. К.И. Абуладзе. – М.: Агропромиздат, 1990. – 464 с.
2. Биологический энциклопедический словарь / Гл. ред. М.С. Гиляров. – М.: Советская энциклопедия, 1986. – 832 с.
3. Якушкина Н.И. Физиология растений: [Учеб. пособие для биол. специальностей пед. ин-тов.] – М.: Просвещение, 1980. – 303 с., ил.

ИГРОВЫЕ МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЦЕНТРИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У УЧАЩИХСЯ И СТУДЕНТОВ

Н.Е. Тарасовская
ПГПИ, г. Павлодар

Отношение человека к природным объектам складывается главным образом, исходя из вреда или пользы для хозяйственной деятельности. И это отношение настойчиво пропагандируется на всех ступенях образования, формируя определенные стереотипы отношения к природным объектам, особенно к представителям животного мира. В результате формируется сугубо технократическое, антропоцентрическое отношение к живым существам. Между тем эталоном и конечным итогом экологического воспитания должно стать экоцентрическое, биоцентрическое мышление молодых людей. И это важно не только с нравственной, но и с прикладной точки зрения: без экоцентрического мировоззрения невозможно формирование рационального природопользователя во всех отраслях хозяйства. На наш взгляд, позитивное отношение ко всем живым существам, среди которых не может быть абсолютно вредных для человека видов, должно красной нитью проходить через все учебно-воспитательные мероприятия. Это важно как в курсе естественнонаучных дисциплин средней школы, так и в профильных вузах, при обучении будущих учителей биологии. Но при этом необходимы и «концентрированные» учебно-воспитательные мероприятия, направленные на формирование экоцентрического мировоззрения, в том числе в виде диспутов, игр, интеллектуальных шоу, привлекающих внимание молодых людей. Одна из таких игр, разработанных нами, по уровню необходимых фактических знаний одинаково хорошо подходит и для школы, и для биологических факультетов вузов, во многом опирается на бытовой жизненный опыт участников, позволяя обмениваться убедительными аргументами. Игра проводится в виде командного диспута или сценки. Для сценического экологического шоу участники могут, разделившись на две команды – свидетели обвинения и «экологические адвокаты» – сделать соответствующие костюмы и аксессуары.

Предварительная подготовка участников зависит от роли, которую они получают (или выбирают) заранее. При этом «свидетели обвинения» должны четко сформулировать, какой ущерб хозяйственной деятельности человека могут нанести те или иные животные. «Свидетели защиты», наоборот, употребляют всю свою эрудицию для доказательства пользы этих видов для человека. Круг обсуждаемых биологических видов (хорошо знакомых и не нейтральных для жизни и хозяйственной деятельности человека) определяется заранее, с приблизительной информацией об их позитивной и негативной роли для людей. Импровизация в ходе игры, безусловно, тоже нужна – это вызовет живой интерес участников и зрителей, и степень такой импровизации будет зависеть от эрудиции, подготовки и артистических способностей участников. Итоги игры могут быть подведены с позиций аргументированности ответов и красноречия участников (поощрить самую находчивую и эрудированную команду). А основная экологическая резолюция данного шоу – это коллективное заключение о том, что польза и вред любого вида животных для человека относительны, они могут меняться в зависимости от технической вооруженности и конкретных способов хозяйствования, а главное – регулироваться самим человеком, если он считает себя мудрым царем природы. Говорить об абсолютной вредности какого-либо биологического вида для человека попросту неэтично.

Наилучшим вариантом предварительной подготовки к игре может стать самостоятельный сбор сведений о позитивной и негативной роли животных для человека. Однако участники могут получить от преподавателя краткие предварительные сведения (из достоверных источников [1, 2, 3]), которые мы приводим в нижеследующей таблице.

Пример вида	Роль для человека	
	Позитивная	Негативная
Сорока	Уничтожение вредных насекомых.	Уничтожение яиц и птенцов мелких певчих птиц – естественных врагов вредных насекомых.
	Уничтожение грызунов.	
	Предоставление гнездового фонда хищникам-миофагам и охраняемым видам.	
	Уничтожение пищевых отходов, улучшение санитарного состояния населенных пунктов.	
Домовый и полевой воробей	Выкармливание птенцов насекомыми, среди которых много вредителей.	Уничтожение зерна в период уборки урожая, на токах и элеваторах.
	Уничтожение семян сорняков.	Участие в диссеминации инфекций.
	Объект для наблюдения в любых населенных пунктах.	

Продолжение таблицы

Кукушка	Уничтожение вредных насекомых, в том числе мохнатых гусениц, которых не берут другие птицы.	Уничтожение яиц и птенцов мелких певчих птиц – естественных врагов насекомых.
Волк	Фактор оздоровления и обновления популяций зайцев и копытных.	Уничтожение сельскохозяйственных животных.
	Фактор регуляции численности зайцеобразных, особенно когда они приносят вред при высокой численности.	Снижение численности охотничье-промысловой дичи.
	Перераспределение вещества и энергии в экосистемах.	Диссеминация бешенства, особенно в неблагополучных регионах.
	Промысловый объект, шкура имеет промышленное значение.	Участие в цикле однокамерного эхинококка, особенно в природных очагах.
		В некоторых случаях – угроза жизни людей.
Чайки	Уничтожение грызунов и вредных насекомых (особенно саранчи) во второй половине лета.	Уничтожение рыбы в естественных и культурных рыбоводческих водоемах.
	Уничтожение пищевых отходов животного происхождения в населенных пунктах.	Диссеминация паразитарных заболеваний рыб (лигулез, диплостомоз).
	Круговорот вещества и энергии в водоемах.	
	Уничтожение снулой рыбы, оздоровление популяций промысловых рыб.	
	Уничтожение личиночных стадий описторха, который у птиц не получает развития.	
Хорь	Уничтожение мышевидных грызунов.	Уничтожение яиц и птенцов мелких певчих птиц – естественных врагов насекомых.
	Объект промысла.	
	Объект клеточного разведения в пушном звероводстве, в том числе для получения гибридов.	Нападение на домашнюю птицу в мелких личных хозяйствах.
	Одомашненная альбинотическая форма черного хоря – фуру: декоративный и лабора-торный зверек, потребитель грызунов.	
Ящерица	Уничтожение вредных насекомых (активная энтомофагия)	Уничтожение, наряду с вредными, ряда полезных насекомых.
	Объект для содержания в террариуме для эстетических, декоративных, лабораторных целей.	Участие в цикле иксодовых клещей (особенно двуххозяинных и треххозяинных) – резервентов пироплазмозов и клещевого энцефалита.

Продолжение таблицы

Лягушка	Уничтожение вредных насекомых (активный энтомофаг).	Уничтожение, наряду с вредными, некоторых полезных насекомых.
	Уничтожение моллюсков – промежуточных хозяев трематод.	
	Лабораторный и учебно-методический объект.	
Коршун	Спорадическое уничтожение грызунов.	Нападение на цыплят и домашнюю птицу при свободном выгуле.
	Снижение количества пищевых отходов в населенных пунктах, улучшение санитарного состояния.	Уничтожение мелких певчих птиц.
	Участие в круговоротах вещества и энергии в экосистемах.	
Лисица	Уничтожение мышевидных грызунов, в том числе в агроценозах и окрестностях населенных пунктов.	Поддержание очагов бешенства, в том числе за счет приближения к населенным пунктам.
	Объект промысловой и любительской охоты.	Участие в диссеминации альвеококкоза в качестве дефинитивного хозяина.
	Объект клеточного разведения в пушном звероводстве.	Уничтожение домашней птицы при свободном выгуле и в небольших личных хозяйствах.
		Уничтожение охотничье-промысловой дичи.
Голубь	Уничтожение семян сорняков.	Диссеминация заболеваний в населенных пунктах.
	Украшение населенных пунктов (эстетическая роль).	Ухудшение санитарного состояния городов и поселков городского типа при высокой численности.
	Разведение для декоративных целей.	Уничтожение зерна на токах и элеваторах.
	Объект для лабораторных занятий.	
Ворона	Уничтожение мышевидных грызунов.	Уничтожение яиц и птенцов мелких певчих птиц, разорение гнезд.
	Утилизация падали и пищевых отходов животного происхождения на свалках и в населенных пунктах.	Антисанитарное состояние населенных пунктов (при большом скоплении).
	Создание гнездового фонда для хищных птиц.	Вред техногенным сооружениям при устройстве гнезд на ЛЭП.
Саранча	Участие в процессе почвообразования, переваривание фитомассы.	Уничтожение зеленой массы и урожая всех сельскохозяйственных культур и декоративных растений, кормовых трав и пастбищных угодий.
Рысь	Охотничье-промысловый объект (второстепенный пушной вид).	Небольшой ущерб охотничьему хозяйству (уничтожение зайцев и конкуренция с лисицей).
	Регуляция численности грызунов и зайцеобразных.	Уничтожение яиц и птенцов мелких певчих птиц.
	Распределение вещества и энергии в сообществах (крупный хищник как высшее трофическое звено).	

Продолжение таблицы

Заяц-беляк	Охотничье-промысловый объект (ради мяса и шкур).	Причинение вреда плодовым деревьям и лесопосадкам (при зимнем питании корой).
	Кормовая база промысловых хищников.	Диссеминация ряда инфекционных заболеваний.
	Переваривание растительной массы, участие в ее минерализации.	
Гадюка	Уничтожение мышевидных грызунов.	Угроза укусов для неопытных туристов.
	Источник змеиного яда (объект промысла и разведения) и змеиного жира для косметических целей.	
Дождевой червь	Участвует в почвообразовании и формировании оптимальной структуры почвы.	Промежуточный хозяин ряда видов гельминтов (метастронгилов свиней, амеботений у кур).
	Принимает участие в уничтожении некоторых яиц и личинок гельминтов.	Резервуарный хозяин аскаридий и гетеракисов домашних куриных птиц.
	Лабораторный и учебно-методический объект.	
Золотистая шурка	Уничтожение большого количества насекомых – вредителей лесного и сельского хозяйства.	Уничтожение большого количества пчел на пасеках – благодаря толерантности к пчелиному яду.
Ястреб	Спорадическое уничтожение мышевидных грызунов.	Уничтожение мелких певчих птиц – естественных врагов вредных насекомых.
	Участие в круговоротах вещества и энергии как высшего трофического уровня.	Нападение на цыплят и домашнюю птицу при свободном выгуле.
Полевая мышь	Переваривание фитомассы, участие в процессе почвообразования.	Уничтожение урожая сельскохозяйственных культур.
	Кормовая база для промысловых хищных зверей.	Вредит саженцам плодовых деревьев и лесоводству (погрызы коры и уничтожение семян).
		При синантропизации уничтожает и портит пищевые продукты и корма.
		Диссеминатор и резервент более десятка инфекций.
Дрозофила	Классический лабораторный и учебно-методический объект для генетики.	Уничтожение и порча плодоовощной продукции.
		При синантропизации – нарушение эстетики жилища.

Литература

1. Соломатин А.О., Шаймарданов Ж.К. Птицы Павлодарского Прииртышья. Полевой определитель-справочник. Павлодар, 2005. – 251 с.
2. Биологический энциклопедический словарь / Гл. ред. М.С.Гиляров. – М.: Советская энциклопедия, 1986. – 832 с.
3. Тимофеев-Ресовский Н.В., Воронцов Н.Н., Яблоков А.В. Краткий очерк теории эволюции. – М.: Наука, 1977.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОГО ПОДХОДА В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ БЕГЛОГО ЧТЕНИЯ

Л. Песоцкая, Л. Токатова

ПГПИ, г. Павлодар

Содержание культуры интеллектуального труда будущего специалиста включает умение сформировать у младших школьников навык беглого чтения.

Навык беглого чтения – явление сложное, комплексное. Это умение понимать содержание читаемого текста, умение прочитывать слова без пропусков, изменений, перестановок, замен, искажений букв, звуков, слогов, слов, умение интонировать знаки препинания.

В методической науке выделяют три этапа формирования навыка чтения: аналитический, синтетический и этап автоматизации.

Аналитический этап требует от ученика отдельных усилий по произведению конкретных операций: увидеть гласную букву, соотнести ее со слогом-слиянием, подумать, куда надо причитать буквы вне слияния, озвучить каждый увиденный графический слог. Считается, что аналитический этап соответствует периоду обучения грамоте. На синтетическом этапе восприятие, произнесение и осмысление читаемого происходит одновременно. На этом этапе ребенок начинает читать целыми словами. Этап автоматизации описывается как этап, на котором техника чтения доведена до автоматизма и не осознается чтецом [1, с. 47].

Переход от аналитического этапа до этапа автоматизации должен обеспечить учитель, создав определенный режим работы: упражнения в чтении должны быть каждодневными; отбор текстов для чтения не должен быть случайным, а должен производиться с учетом психологических особенностей детей и литературных особенностей текстов; учителем должна вестись систематическая работа по предупреждению ошибочного чтения; учителем должна быть использована в работе целесообразная система исправления допущенных при чтении ошибок; специально должно быть организовано обучение чтению про себя, предполагающее несколько ступеней: чтение шепотом, беззвучное артикулирование читаемого, «тихое чтение» (в плане внутренней речи), собственно чтение про себя [2, с. 62].

Навык чтения складывается в целом из двух сторон – смысловой и технической. Смысловая сторона чтения – это совокупное понимание читающим:

– значений большей части слов, употребленных в тексте как в прямом, так и в переносном смысле;

- содержания каждого из предложений, входящих в состав текста, уяснение смысловой связи между предложениями;
- предметного плана содержания отдельных частей текста (абзацев, эпизодов, глав) и смысла этих частей (т.е. не только о чем говорится, но и что этим сказано);
- основного смысла всего содержания текста, т.е. осознания этого содержания и своего отношения к прочитанному [3, с. 72].

Техническая сторона чтения, техника чтения, охватывает все другие компоненты навыка чтения – способ чтения, правильность, выразительность, скорость или темп чтения. Каждый из этих компонентов, как и их совокупность, подчинен смысловой стороне, пониманию, служит ее более полному выражению.

Работу по формированию навыка чтения у младших школьников необходимо оценивать: как отрабатывается этот навык в целом и в каждой из составляющих его сторон. Судить о навыке чтения только по одной какой-либо его стороне (чаще всего в этой роли выступают замеры по скорости чтения) неправильно и неполно. Окончательное суждение об уровне навыка чтения можно выносить только на основе совокупных данных по каждому из компонентов, при соотнесении данных по смысловой и технической сторонам чтения и учета ведущей роли смысловой стороны.

При оценке уровня сформированности навыка чтения у младших школьников чрезвычайно важно проследить, создаются ли надлежащие требования для использования этого навыка как общеучебного. Оценку результативности чтения надо производить так, чтобы охватывались все 3 сферы приобретения детьми умения и навыков чтения – уроки классного чтения, уроки по всем другим учебным предметам начального цикла, внеклассное чтение.

Существуют определенные требования к формированию навыка беглого чтения:

1. При формировании навыков чтения необходимо опираться на развитие таких важнейших психических процессов, как восприятие, внимание, память, мышление.

2. Навык чтения значительно укрепляется, совершенствуется, если параллельно с ним развиваются и другие виды деятельности; кодирование, говорение и письмо.

3. Формирование полноценного навыка чтения необходимо рассматривать как задачу не только специального урока – урока литературного чтения, но и как одну из задач уроков математики, природоведения, русского языка. Осуществляя межпредметную связь, мы не только совершенствуем навык чтения, но и способствуем усвоению других учебных дисциплин.

4. Занятия по чтению необходимо строить так, чтобы содержание, формы и методы работы на уроке формировали у учащихся положительную мотивацию интерес к чтению и книге вообще.

5. Необходимо преодолеть наметившийся крен в техническую сторону урока чтения в ущерб художественной.

6. Огромную роль в формировании положительного отношения к чтению играет процесс обучения грамоте. Дифференцированный подход к учащимся в этот период – важнейшее педагогическое условие руководства процессом формирования навыков чтения.

7. Разнообразная внеклассная работа с книгой, помощь родителей и библиотекарей – важные стимуляторы роста техники чтения и интереса к книге в младшем школьном возрасте [4, с.125].

Развитию навыка беглого чтения во многом способствует применение на уроках элементов новых педагогических технологий, к примеру, дифференцированного подхода. Нужно отметить, что применение инновационных педагогических технологий в практике работы с младшими школьниками во многом зависит от профессиональной компетенции педагога. Учитель должен обладать системой фундаментальных знаний о проектировании образовательных систем; владеть технологией конструирования учебного процесса.

Анализ психолого-педагогической, лингвистической и учебно-методической литературы по проблеме дифференцированного подхода в обучении позволил сделать вывод о высоких требованиях, предъявляемых к данной технологии. Ведущее место в формировании теоретических основ дифференциации обучения занимают психолого-педагогические исследования. Среди них следует назвать работы Б.Г. Ананьева, А.Н. Леонтьева, Б.Ф. Ломова, Г.И. Щукиной и др. по проблемам мотивации деятельности, по проблемам дифференциации обучаемых по характеру мотивации (А.А. Бодалев, А.Н. Леонтьев), по качественным характеристикам внешних и внутренних позиций (Л.И. Божович, Т.Н. Мальковская, К.Д. Радина, Л.С. Славинова), индивидуально-личностным характеристикам деятельности (К.М. Гуревич, С.Л. Рубинштейн), возможностям восприятия обучаемыми учебного материала (Д.Н. Богоявленский, И.В. Дубровина, З.А. Калмыкова, В.А. Крутецкий, Н.А. Менчинская) и т.д.

Справедливости ради отметим, что в педагогике дифференцированное обучение имеет положительные и некоторые отрицательные аспекты. К положительным относят: отсутствие усреднения школьников, эффективность работы с разноуровневыми учениками, отсутствие в классе отстающих, повышение уровня – концепции, когда сильные утверждают в своих способностях, слабые – получают возможность испытывать учебный успех, избавиться от комплекса неполноценности, повышение уровня мотивации обучения в сильных группах. К отрицательным аспектам относят: негуманность деления по уровню

развития, отсутствие возможности для слабых учеников «тянуться» за более сильными учениками, отсутствие взаимопомощи и соревновательного элемента на занятии, снижение уровня самооценки в слабых группах, снижение уровня мотивации учения, разрушение коллектива при перекомплектовании.

Подготовка к овладению полноценным навыком беглого чтения начинается с момента перехода учащихся на чтение целым словом, так как к этому времени у детей увеличивается «поле зрения» в результате работы над глобальным восприятием слов. Специальные занятия, направленные на ознакомление детей с окружающими предметами и явлениями, на развитие их речи, создают достаточный запас представлений, помогающий школьникам быстрее осмысливать доступный им текст. Для формирования данного качества, так же как и любого другого, важна многократность упражнений в самом чтении. Поскольку учащиеся с отклонениями в развитии, как правило, мало читают вне класса, важно и на последующих годах обучения организовывать работу таким образом, чтобы текст, предлагаемый для урока, читался всеми учащимися, чтобы к его прочтению обращались неоднократно, чтобы у школьников не пропадал интерес к произведению на протяжении всего урока. Для этой цели каждое повторное чтение сопровождается дифференцированными заданиями: чтение по абзацам (по уровню), чтение с «эстафетой», выборочное чтение (на основе дифференцированных вопросов учителя или иллюстраций к тексту), предварительное чтение текста с последующей записью читающего на магнитофон, подготовка к выразительному чтению, деление текста на части, озаглавливание частей и др.

Дифференцированный подход можно использовать при чтении про себя. В младших классах чтение про себя – это всегда повторное чтение, осуществляемое после анализа произведения. Для чтения про себя, или молчаливого чтения выбирается тот или иной отрывок текста. Задания к нему могут быть следующие: прочитать и ответить на вопрос (вопрос не должен повторять заданий, которые ставились при анализе произведения), выборочное чтение, отметить незнакомые слова, спросить значение слов у своих товарищей, прочитать про себя в течение одной минуты, при этом посчитать, сколько слов за это время прочитано, сравнить, какое количество слов было прочитано в предыдущий раз за этот же промежуток времени, подготовиться к записи на магнитофон. Кроме этого, в учебном процессе можно применять «речевую разминку» на специальных текстах, напечатанных на карточках (обычно в начале урока перед чтением основного произведения). Подбор текстов для чтения про себя осуществляется с учетом нескольких требований: доступность содержания, простота структуры слов и предложений, входящих в текст, относительная занимательность сюжета, различия в объеме текстов и сложности фабулы для обеспечения дифферен-

цированного подхода к школьникам. При использовании «речевой разминки» тексты на карточках (разные по содержанию в зависимости от уровня развития учащихся) раздаются школьникам. Объем текстов соответствует технике чтения каждого ученика. При этом учителю необходимо контролировать, чтобы количество слов в рассказах постепенно увеличивалось по мере продвижения ребенка в технике чтения. В «речевой разминке» тексты должны быть подобраны с точки зрения дифференцированного подхода по отношению к объему и к содержанию.

Итак, полноценный навык чтения – это база для дальнейшего обучения всем другим школьным предметам, основной источник получения информации. С научной точки зрения значимость процесса чтения велика. Успешное овладение полноценным навыком беглого чтения – один из показателей общего уровня развития познавательной деятельности ребенка. Дифференцированная педагогическая технология предполагает дифференциацию учебного материала, разработку систем заданий различного уровня трудности и объема, разработку системы мероприятий по организации процесса обучения в конкретных учебных группах, учитывающей индивидуальные особенности каждого учащегося. Будущему учителю необходимо знать и уметь создавать педагогические условия использования дифференцированного подхода для формирования навыка беглого чтения.

Литература

1. Нечаева Н.В., Занков Л.В. О методической системе начального обучения // Русский язык в школе. – 1995. – №11. – С. 47-53.
2. Загвязинский В.И. Теория обучения. Современная интерпретация. / М.: Академия, 2001 г. – 564 с.
3. Граник Г.Г. Секреты техники чтения. – М.: Эксмо, 2011. – 502 с.
4. Васильева М.С., Оморокова М.И., Светловская Н.Н. Актуальные проблемы методики обучения чтению в начальных классах. – М.: Инфра -М, 2007. – 356 с.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУ - ДӘЛЕЛІ СЕБЕПТЕРІН МАҚАЛ – МӘТЕЛ, ЖҰМБАҚТАР, ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОРЫС ТІЛДІ МЕКТЕПТЕРІНДЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Н. Умиева

№ 36 ЖОББМ, Павлодар қ.

Қазіргі кезде бастауыш сыныптарында оқыту мазмұнын жанарту жұмыстарын жүргізіп, оқыту, тәрбиелеу, дамытудың жаңа мүмкіндіктері ашылды. Келешек ұрпақтың еркін дамуын, жан-жақты білім алуын, белсенді шығармашыл болуын талап етеді. Осыған байланысты оқыту мазмұнын, түрін, әдісін таңдай білу қажеттілігін туғызады. Сабақты бүгінгі күн талабына сай мақал-мәтел, жұмбақтар, ойын арқылы қалыптастырып өткізуге тырысып. Техникалық құралдар мен карточкалар, суретті дидактикалық материалды кеңінен қолдануға керек. Бірақ, сабақта әр алуан ойын түрлерін қолдануымыз керек. Ол оқыту барысында оқудың бай материалдарын жақсы меңгеруге, сөйлеу әрекетінде сөздік қорды жан-жақты дамытуға, логикалық ойлауын және оны тілдік қолданыста дұрыс пайдалана білуін дамытуға, интеллектуалдық әрекеттің қасиеттерін жандандыруға мүмкіндік туғызады. Ойынды сабақтың барлық кезеңінде ойнатуға болады. Мәселен, жаңа тақырыпты ойын арқылы меңгертуде небір жақсы нәтижеге жетеріңіз анық. Өтілген материалды бекіту және қорытындылау кезінде оқушыларға бұрыннан таныс ойынды ойнату арқылы біз оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятып, сабақты жандандырып, оқушыларды ынталандыра түсетініміз айғақ.

Ойын арқылы тілді меңгерту қиынға түспейді, өйткені адам баласы кішкентайынан-ақ ойын ойнауға жақынырақ тұрады. Оқушының бірінші міндеті – оқушылардың ойынға деген талғампаздығы мен қызығушылықтарын оята білу. Екінші міндеті-тілді меңгертуге тиісті ойын түрлерін таңдай білу. Үшінші міндеті- ойынды қажетті бағытта дұрыс қолдана білу. Қазақ тілі сабағында ойын жай ғана ойын ретінде емес, тілді оқытудың, меңгертудің құралы ретінде қабылданады. мысалы:

Сүйікті сөздер. Лексиканы қайталау.

Тақтаға оқушы жақсы көретін сөзді жазу керек. оқушы бұл сөз неге жақсы көретінің, түсіндіру керек. оған бұл сөз неге ұнайды: мүмкін әуезді дыбысталады, мүмкін бұл сөз оның достарының, қызықты оқиганы, мезгілді, есте ұзақ сақталып қалған қызықты кезенді еске түсіретін шығар.

Басқа нұсқасы: оған ұнамайтын сөз бар ма, түсіндірсің.

Сөзді суретке салындар. Лексиканы бекіту үшін.

Оқушының қолындағы ақ қағазға жаңа сөзді не сөйлемді жазыңыз немесе оқушының құлағына бір сөзді жылдам айтыңыз. Оқушы жаңағы сөзді тақтаға жазады немесе ым, ишара арқылы сөз мағынасын түсіндіреді. қалған оқушылар қандай сөз екенін табуы керек.

ЗАДАЧИ, ПРИНЦИПЫ, ФОРМЫ И МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО МЫШЛЕНИЯ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Л.Р. Халиуллина

*Елабужский институт Казанского Федерального
университета, Россия*

В настоящее время опыт исследовательской работы специалистов востребован во многих компаниях, работающих в области технологий, производства, анализа данных, в системе образования и других сферах жизнедеятельности нашего общества. Если посмотреть на развитые экономики мира, то можно заметить, что там сектор именно интеллектуального труда и его ценность являются драйверами и создают кадровую потребность. Поэтому необходимо развивать пластичное, гибкое исследовательское мышление у студентов в вузах, чтобы их выпускники легко адаптировались к условиям современного труда и были компетентными в своей области. Умение нестандартно мыслить, делать неожиданные выводы, создавать новое качество взаимодействия с материальным миром могут быть полезны во многих областях в будущем.

Одной из главных задач современной высшей школы является создание таких условий обучения, которые способствуют развитию высокого уровня исследовательского мышления студентов. Оно позволит будущим специалистам решать проблемы не только в профессиональной, но и в других сферах жизнедеятельности.

Как считает М.А. Беялова [2], ориентация вуза на приоритетное развитие исследовательского мышления предполагает решение ряда дидактических и воспитательных задач:

- оптимальное развитие профессионального сознания и самосознания (В.В. Горшкова, В.И. Горовая, И.Я. Лернер, Е.Н. Шиянов, А.И. Шутенко);
- обеспечение высокого уровня профессионализма;
- психологическая подготовка к социальной ситуации выживания, профессиональной адаптации, социальному и профессиональному самоопределению (А.С. Анисимов, А.А. Петраков, А.А. Разин, В.Н. Пушкин);
- самоадаптация к неблагоприятным и вредным явлениям в жизни, что предполагает гибкость мышления и мгновенную ориентацию человека в конкретных обстоятельствах (М.В. Богуславский, А.И. Уемов).

По мнению некоторых ученых (В.М. Полонский, П.И. Пидкасистый, Н.С. Пряжников) содержание информации переходит в профессиональное сознание и мировоззрение через системное мышление, частью которого является исследовательское мышление.

В рамках учебного времени при обогащении традиционных форм организации учебного процесса развитие исследовательских умений и способностей студентов возможно в случае использования средств развивающего, проблемного, исследовательского, проектного, эвристического видов обучения, главная задача которых – постановка познавательных противоречий в процессе изучения той или иной дисциплины.

На основе изучения психолого-педагогической литературы (В.И. Андреев, В.А. Сластенин, В.И. Загвязинский), можно выделить следующие общедидактические принципы, реализация которых способствует развитию исследовательского мышления: всестороннее развитие личности, связь теории с практикой, доступность, систематичность обучения; герменевтический принцип, который применительно к обучению должен быть направлен на то, чтобы обучаемый понимал смысл изучаемого материала, а главное, чтобы он видел смысл в том, что он изучает, осознавал, для чего он владеет этим знанием и умением. Особое значение имеет принцип деятельностного подхода. Реализация данного принципа предполагает формирование у студентов умения быстрой ориентации в стремительно растущем потоке информации, осмысления и ее дальнейшего применения [7].

В процессе развития исследовательского мышления [3] должны так же реализовываться принципы проблемного, развивающего, проектного и интерактивного обучения, принцип вариативности (составление заданий с учетом индивидуальных особенностей студентов); принцип синтеза интеллекта, аффекта и действия (предполагает гармоничное сочетание трех способов освоения действительности: познавательного, эмоционально-волевого и действенного); принцип приоритетного старта (способствует выявлению того, что является самоценным для студентов, что им нравится, что удалось освоить).

Для развития исследовательского мышления целесообразно использовать интерактивные формы обучения, которые способствуют формированию «культуры мысли и слова» [4]. Т.С. Панина и Л.Н. Вавилова [6] выделяют следующие формы и методы интерактивного обучения: дискуссионные (групповая дискуссия, анализ ситуаций и т.д.), игровые (дидактические, творческие, деловые игры и т.п.), тренинговые задания.

В системе высшего профессионального образования, как считает Л.В. Чупрова [8], можно выделить несколько направлений по применению и внедрению видов и форм научно-исследовательской деятельности студентов:

– обогащение традиционных академических форм организации учебного процесса (лекций, семинаров, практических и лабораторных занятий) выполнением задач исследовательского типа;

– развитие внеучебных форм вовлечения студентов в научную деятельность (например, написание научных докладов, статей, подготовка сообщений; проведение олимпиад и научных конференций; разработка проектов для получения грантов; факультативные формы обучения; формы научного сотрудничества вуз – производство и др.);

– внедрение специфических для высшего образования коллективных форм научно-практической деятельности студентов (научные исследовательские кружки, коллективы молодых исследователей и др.).

По мнению Л.В. Абакумовой [1], актуально так же введение в задание на курсовое и дипломное проектирование специальных разделов, связанных с решением проблемно-технических и творческих задач; проведение научно-учебных семинаров; выступление с докладами на студенческих региональных, федеральных конференциях, что так же будет способствовать развитию исследовательского мышления.

Важным для развития исследовательского мышления является письменная рефлексия, так как во время письма человек активно включается в мыслительный процесс, еще и еще раз переосмысливает свои чувства, идеи и т.д. Выделяется ряд принципов использования в учебном процессе механизмов письменной рефлексии, среди которых: поощрение исследовательского письма. Важно поощрять студентов к написанию различных отзывов, обращая особое внимание на умение зафиксировать идеи для последующего размышления и обсуждения, а не для обнародования в некоей законченной форме; поощрение личного авторства студентов. Изначально важна позиция, заключающаяся в том, что каждый студент является экспертом хотя бы в узкой области собственного опыта; поощрение самого процесса письма [5].

В процесс развития исследовательского мышления будущих учителей целесообразно применять разнообразные методы обучения. Из классификации методов обучения, предложенной Ю.В. Бабанским, наиболее соответствующими решаемой задаче являются:

- методы организации и осуществления учебных действий и операций, среди которых, наиболее подходящими для развития исследовательского мышления будущих учителей являются индуктивные, дедуктивные, метод аналогий, проблемно-поисковые (проблемное изложение, эвристический метод, исследовательский метод и др.) и др.;

– методы стимулирования и мотивации учебно-познавательной деятельности: а) познавательные игры, деловые игры, для них характерны особенности, отличающие их от традиционных методов: наличие игровых моделей объекта, процесса или деятельности; активизация мышления и поведения ученика; высокая степень задействованности в учебном процессе; обязательность взаимодействия студентов между собой и преподавателем или учебным материалом; усиление эмоциональности и творческий характер занятия;

самостоятельность в принятии решения; б) учебные дискуссии; в) создание ситуаций успеха в учении; г) разъяснение. Да Надежда Николаевна, это Бабанский. Посмотрела.

Из классификации методов обучения И.Я. Лернера и М.Н. Скаткина, развитию исследовательского мышления будущих учителей, могут способствовать следующие методы обучения:

- частично-поисковый;
- исследовательский – метод обучения [6], заключающийся в постановке педагогом познавательных и практических задач, требующих самостоятельного творческого решения. Сущность исследовательского метода обучения обусловлена его функциями. Он организует творческий поиск и применение знаний, обеспечивает овладение методами научного познания в процессе деятельности по их поиску, является условием формирования интереса, потребности в творческой деятельности, в самообразовании.

В настоящее время популярными стали и инновационные методы обучения, которые так же могут активизировать развитие исследовательского мышления студентов. К таким методам обучения можно отнести:

- метод синектики, т.е. метод коллективной творческой деятельности, основанный на использовании интуитивно-образного, метафорического мышления её участников;
- метод мозгового штурма;
- кейс-стади;
- организационно-деятельностные игры (ОДИ);
- проектный метод и др.

Различные вариации форм и методов обучения позволяют полнее использовать их потенциал и целенаправленно выбирать в процессе развития исследовательского мышления у будущих учителей соответствующие варианты методов, учитывая их достоинства и недостатки. Процесс обучения – это объективно сложное и разноплановое явление, поэтому эффективное развитие исследовательского мышления может быть организовано только путем реализации соответствующих принципов и комплексного использования различных форм и методов организации педагогического процесса, способствующих достижению поставленных задач.

Литература

1. Абакумова Л.В. Организация исследовательской деятельности студентов как один из методов развития творчества и формирования профессионального мастерства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://festival.1september.ru/articles/566667/>.

2. Белялова М.А. Исследовательское мышление и исследовательские умения студента в обеспечении качества современного профессионального образования //

Международный журнал экспериментального образования. – 2014. – № 10 – С. 78 – 81 URL: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.rae.ru/meo/?section=content&op=show_article&article_id=6026. (дата обращения: 31.07.2015).

3. Бердникова И.А. Теоретические основы технологии развития критического мышления студентов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.yafalian.ru/konfer/005.pdf> (Дата обращения: 03.08.2015).

4. Галицких Е.О. Организация самостоятельной работы студентов // Высшее образование в России. – 2004. – № 6. – С. 160–163.

5. Ноэль-Цигульская Т.Ф. О критическом мышлении. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zhurnal.lib.ru/c/cigulxskaja_t_f/criticalthink.shtml.

6. Панина Т.С., Вавилова Л.Н. Современные способы активизации обучения: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Академия, 2006. – 176 с.

7. Халперн Д. Психология критического мышления. – СПб., 2000. – С. 4.

8. Чупрова Л.В. Научно-исследовательская работа студентов в образовательном процессе вуза // Теория и практика образования в современном мире: материалы междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). – СПб.: Реноме, 2012. – С. 380 – 383.

ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ К РАЗРАБОТКЕ И РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ ВОСПИТАНИЯ И СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ ШКОЛЬНИКА

А.Н. Хузиахметов

(Приволжский) Федеральный Университет, Россия

Система образования любой страны динамично изменяется. Особенно ярко эти изменения выражены в период с 18 века по 21 век.

Современный учитель, как и прежде, выполняет заказ государства. Российская школа сегодня работает по новым Федеральным образовательным стандартам. Для трех ступеней школьного образования были разработаны новые образовательные стандарты:

– Федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования (1-4 кл.) (утвержден приказом Минобрнауки России от 6 октября 2009 г. № 373; в ред. приказов от 26 ноября 2010 г. № 1241, от 22 сентября 2011 г. № 2357).

– Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования (5-9 кл.) (утвержден приказом Минобрнауки России от 17 декабря 2010 г. № 1897).

– Федеральный государственный образовательный стандарт среднего (полного) общего образования (10-11 кл.) (утвержден приказом Минобрнауки России от 17 мая 2012 г. № 413).

В стандарте четко прописан портрет выпускника, где определены основные качества личности выпускника, прописаны требования к условиям реализации общеобразовательной программы. В содержании многих из перечисленных выше документов отмечается важное значение социализации личности школьника.

Новые Федеральные образовательные стандарты внедряются не только в общеобразовательную школу, но и в высшую. Вот уже реализуются ФГОСы третьего поколения.

Образовательная система высшей школы сегодня видится в условиях сетевого взаимодействия. Разработка и реализация встраиваемых в ООП модулей – является новым для системы российского высшего образования, значит и для студенчества. Для разработчиков встраиваемых модулей, рабочих программ встраиваемого модуля важно не только содержание рабочей программы, инструментарий, материально-техническое оснащение и т.д., но и рекламная составляющая данной работы. Как и для любого проекта, важно преподнести информацию таким образом, чтобы заинтересовать студента и привлечь его к участию в этом проекте.

Прежде всего, нами были изучены и проанализированы следующие документы:

- принятый в декабре 2012 года Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» (№273-ФЗ), который привнес в систему образования колоссальные изменения;

- утвержденная Постановлением Правительства Российской Федерации от 15 апреля 2014 г. № 295 Государственная программа Российской Федерации «Развитие образования» на 2013 – 2020 годы;

- приказ Минтруда России от 18.10.2013 N 544н (с изм. от 25.12.2014) "Об утверждении профессионального стандарта «Педагог (педагогическая деятельность в сфере дошкольного, начального общего, основного общего, среднего общего образования) (воспитатель, учитель)» (Зарегистрировано в Минюсте России 06.12.2013 N 30550), которому будут следовать работодатели при формировании кадровой политики и в управлении персоналом, при организации обучения и аттестации работников, заключении трудовых договоров, разработке должностных инструкций и установлении системы оплаты труда.

Мы пришли к выводу, что изучение процесса социализации в общеобразовательной школе с каждым годом расширяется и углубляется [4, с.127; 5, с.176]. В Федеральном государственном стандарте школьного образования указано на обязательность реализации в рамках школы программы воспитания и социализации. Соответственно каждый студент (направление подготовки «Педагогическое образование») должен быть подготовлен к разработке и реализации данной программы в общеобразовательной организации.

Данная программа довольно сложная по своей структуре:

- «1) цель и задачи духовно-нравственного развития, воспитания, социализации обучающихся на ступени среднего (полного) общего образования;

- 2) основные направления и ценностные основы духовно-нравственного развития, воспитания и социализации;

3) содержание, виды деятельности и формы занятий с обучающимися по каждому из направлений духовно-нравственного развития, воспитания и социализации обучающихся;

4) модель организации работы по духовно-нравственному развитию, воспитанию и социализации обучающихся;

5) описание форм и методов организации социально значимой деятельности обучающихся;

6) описание основных технологий взаимодействия и сотрудничества субъектов воспитательного процесса и социальных институтов;

7) описание методов и форм профессиональной ориентации в образовательном учреждении;

8) описание форм и методов формирования у обучающихся экологической культуры, культуры здорового и безопасного образа жизни, включая мероприятия по обучению правилам безопасного поведения на дорогах;

9) описание форм и методов повышения педагогической культуры родителей (законных представителей) обучающихся;

10) планируемые результаты по духовно-нравственному развитию, воспитанию и социализации обучающихся, их профессиональной ориентации, формированию безопасного, здорового и экологически целесообразного образа жизни;

11) критерии и показатели эффективности деятельности образовательного учреждения по обеспечению воспитания и социализации обучающихся»[10].

Для разработки и реализации данной программы нужна специальная подготовка, которую на занятиях по специальным предметам не осуществить, а вот в рамках психолого-педагогического модуля можно [7, с.122; 8, с.116]. Учитель должен сегодня уметь в полной мере использовать безопасную образовательную среду школы для успешной социализации личности школьника. Для многих родителей, учеников, учителей и школьной администрации вопросы насильственных отношений в школе стали ведущей проблемой. 30,1% из опрошенных детей указали на унижения или жестокое обращение со стороны учителей, 21,2% указывали на деспотизм и подавление личности педагогами, 33.5% опрошенных детей испытывали жестокое обращение со стороны одноклассников [1, с.127]. Курс «Педагогика социализации личности школьника в безопасной образовательной среде» направлен на формирование знаний о сущности социализации личности школьника в образовательных организациях основного общего, среднего общего образования, на освоение студентами теоретических основ организации процесса социализации личности школьника в образовательной среде, на приобретение навыков по конструированию программ воспитания и социализации [9, с.109]. В конце изучения данного курса студенты должны будут обладать

следующими компетенциями: осознавать социальную значимость своей будущей профессии, обладать мотивацией к осуществлению профессиональной деятельности; готовностью к психолого-педагогическому сопровождению учебно-воспитательного процесса; способностью осуществлять педагогическое сопровождение социализации и профессионального самоопределения обучающихся.

Литература

1. Габдрахманова Р.Г., Егерев С.Ф. Полипрофессиональный подход к антинаркотическому воспитанию молодежи как фактор саморазвития личности // Образование и саморазвитие.- №4, 2012. – С.126-131.
2. Габдрахманова Р.Г., Егерев С.Ф. Экология школьника – залог успешной социализации личности // Казанская наука. – №5, 2012.
3. Габдрахманова Р.Г. Условия успешной социализации старшеклассников в школьных трудовых объединениях // Образование и саморазвитие, №4, 2013 – С.120-126.
4. Хузиахметов А.Н., Габдрахманова Р.Г. Социализация личности школьника: проблемы, поиски, решения. Учебно-методическое пособие. – Казань: Изд-во «Хэтер», 2011. – 274 с. (в соавторстве, авторских 137 с.)
5. Хузиахметов А.Н. Теория и методика воспитания: Учебник для ВУЗов и ССУЗов. – Казань: «Магариф», 2006. - 288 с.
6. Хузиахметов А.Н. Общественно-педагогическое движение в России: нравственно-воспитательная парадигма. Монография. – Москва: Изд-во «Школьная пресса», 2011. – 178 с.
7. Хузиахметов А.Н. Проблемы социализации личности в педагогической теории и практике // Образование и саморазвитие. – Казань, 2012. – №2(30). – С. 121-127.
8. Хузиахметов А.Н. Воспитать патриотов: Статья. – М.: Журнал «Высшее образование в России», 2005. – №6. – С. 115 – 119
9. Хузиахметов А.Н. Ценностный потенциал педагогического воздействия: Статья. – М.: Журнал «Высшее образование в России», 2004. – №12. – С. 108 – 112.
10. Федеральный государственный образовательный стандарт среднего (полного) общего образования (10-11 кл.) (утвержден приказом Минобрнауки России от 17 мая 2012 г. № 413)

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ МЫШЛЕНИЯ

Р.Х. Шаймарданов
СурГПУ, РФ

Мышление, как известно, является функцией человеческого мозга, которая возникла и развивалась в процессе общественно-преобразующей деятельности человека. Интеллект – это способность мышления, рационального познания, в отличие, например, от таких духовных способностей, как чувство, воля, интуиция, воображение и т.д. Поэтому,

когда говорят об интеллектуальном развитии, то, прежде всего, имеют в виду формирование высокой культуры мышления, рационального (в отличие от эмоционального) познания, проще говоря, умения широко и глубоко мыслить, без чего невозможны научно обоснованные самоуправление и самовоспитание личности. Наличие этой способности позволило человеку развить свое сознание, усвоить знания о мире в целом, о его закономерностях, понять свое назначение и место в мире, верно оценить самого себя, свои качества и выбрать для себя путь в жизни.

Казалось бы, нет ничего проще, чем научить человека думать, ведь, так или иначе, думают все. Но речь идет о подлинной культуре мышления, т.е. об умении мыслить творчески, логично, критично, углубленно осмыслять явления действительности. Под культурой мышления обычно понимается определенная степень развития способности мыслить, включающая разумное суждение, продуктивное воображение и т.д. Мышление – это активный творческий процесс, требующий от человека напряжения, умения сосредоточиться на важном, «раствориться» в предмете мысли.

Эксплуататорское общество не только не способствует развитию, особенно у трудящихся, стремления думать, анализировать действительность, но и всячески подавляет такое стремление и различными способами отвлекает народные массы от попыток постичь сущность угнетающих их порядков. Реакционный политический деятель XIX в. австрийский канцлер Меттерних как-то сказал: «Народ нужно отравлять вином и искусством, чтобы ему некогда было думать». Именно этой цели служили и ныне служат религия, так называемая массовая культура буржуазного общества, различные легковесные развлечения, пропаганда алкоголизма, секса и т.д. В результате, как писал В.И. Ленин, очень многие люди «не умеют думать, а только заучивают слова».

В социалистическом обществе, которое, по словам В.И. Ленина, сильно сознательностью масс, делается все возможное для того, чтобы каждый человек мог глубоко осмыслить происходящие события, явления действительности, и не просто брал на веру те или иные мысли, идеи, а самостоятельно разбирался в событиях, усваивал марксистско-ленинскую теорию и основанную на ней политику Коммунистической партии и Советского государства, формировал свои убеждения и побудительные мотивы к активной деятельности по осуществлению высшей цели построения коммунизма.

За годы Советской власти вместе с ростом общей культуры и сознательности граждан в огромной степени выросла культура их мышления. Тем не менее, в этой области нужно сделать немало. Нередко люди не могут отличить следствие от причины, частное от общего, установить диалектическую связь явлений, найти в них главное, четко выразить свои мысли, детерминанты происходящего и т.д. Не всегда они умеют объективно-критически оценить свои собственные действия и действия других людей.

Что нужно для развития культуры мышления?

Прежде всего, знание о предмете мысли. Способность человека правильно, логично и критично мыслить зависит от объема и прочности знаний, которыми он обладает.

Знать все невозможно, но научиться ориентироваться в быстром потоке информации каждый образованный человек может и обязан. Это достигается, прежде всего, приобретением фундаментальных знаний и умением правильно оперировать ими. Без широких и глубоких знаний невозможно творческое мышление. «Сильная, обширная деятельность рассудка, – писал К.Д. Ушинский, – непременно предполагает обильный материал, в котором и над которым сознание только и может выразить свою рассудочную работу» [1].

Приобретение знаний должно быть не хаотичным, а целенаправленным многоступенчатым процессом. О порядке, способах приобретения знаний И.П. Павлов писал: «С самого начала своей работы приучите себя к строгой последовательности в накоплении знаний. Изучайте азы науки, прежде чем взойти на её вершины. Никогда не беритесь за последующее, не усвоив предыдущее ... Приучите себя к сдержанности и терпению. Научитесь делать черновую работу в науке. Изучайте, сопоставляйте, накапливайте факты» [2, с.9].

К. Маркс и Ф. Энгельс писали, что «сознание, конечно, есть вначале осознание ближайшей чувственно воспринимаемой среды и осознание ограниченной связи с другими лицами и вещами, находящимися вне начинающего сознавать себя индивида... Производство идей, представлений, сознания первоначально непосредственно вплетено в материальную деятельность и в материальное общение людей, в язык реальной жизни» [3, с.29]. В таком виде сознание выступает как обыденное сознание, как социальная психология индивидов, классов, наций и т.д. Таким сознанием обладает каждый нормальный человек. Но важно, чтобы человек не останавливался на уровне обыденного сознания, а, обогащаясь научными знаниями, шел дальше, от простого наблюдения явлений, от констатации их до установления их сущности. Мог путем многих умственных операций воспроизводить новые знания из имеющихся, известных ему знаний.

Указывая на различия обыденного и научного сознания, Ф. Энгельс подчеркивал: «... искусство оперировать понятиями не есть нечто врожденное и не дается вместе с обыденным, повседневным сознанием, а требует действительного мышления, которое тоже имеет за собой долгую эмпирическую историю, столь же длительную, как и история эмпирического исследования природы» [3, с.24].

Это значит, что овладение знаниями общественных и естественных наук, особенно материалистической диалектикой, – необходимое условие развития «действительного мышления». Ф. Энгельс писал: «... теоретическое мышление является прирожденным свойством только

в виде способности. Эта способность должна быть развита, усовершенствована, а для этого не существует до сих пор никакого иного средства, кроме изучения всей предшествующей философии!» [4, с. 366]

«Учиться мыслить» – значит овладевать диалектикой, умением видеть противоречия в развитии любого процесса, явления, а затем находить способ их разрешения путем конкретного анализа действительности. Догматический ум чуждается противоречий, он не прилагает самостоятельных усилий, а предпочитает пользоваться плодами умственного труда других. Это не что иное, как духовное иждивенчество. Для культурно мыслящего человека обнаружение противоречий служит призывом к активной деятельности мышления. Всестороннее рассмотрение любой возникшей проблемы, учет в процессе размышления всех условий с момента возникновения и развития составляют суть подлинно продуктивного мышления. «Чем отличается диалектически мыслящий человек от мыслящего недиалектически?» спрашивал советский философ Э.В. Ильенков и отвечал: «Умением наедине с собой, без «оппонента», взвешивать все «за» и все «против», не дожидаясь, пока эти «против» со злорадством предъявит противник. Поэтому культурно мыслящий человек и оказывается всегда прекрасно вооруженным в спорах. Он заранее предвидит все «против», учитывает их вес, заготавливает контраргументы». Далее Э.В. Ильенков приводил слова Гегеля о том, что «человек, обладающий умственной культурой, никогда не мыслит абстрактно, потому что это слишком легко, по причине внутренней пустоты и ничтожности такого занятия» [5, с.18]. Он никогда не успокаивается на «тощем словесном определении», а старается всегда рассмотреть самую вещь во всех её связях и отношениях, в развитии. Вот такое гибкое мышление философия и называет *конкретным мышлением*. Такое мышление всегда руководствуется собственной логикой вещей, а не субъективным интересом, пристрастием или отвращением. Оно ориентировано на объективную характеристику явления, на раскрытие существенного в нем, а не на случайно выхваченные, бросающиеся в глаза мелочи, будь они даже особенно «наглядными».

Весьма поучителен в этом отношении пример К. Маркса. Вот как характеризовал деятельность К. Маркса – ученого Поль Лафарг: «Маркс постигал суть вещи, подобно богу Вико; он видел не только поверхность, он проникал внутрь; он исследовал все составные части одну за другой в их действии и в их противодействии; он выделял каждую из этих частей и прослеживал историю её развития. Затем от вещи он переходил к окружающей её среде и наблюдал действие последней на первую и обратно; он возвращался опять к возникновению объекта, к его изменениям, эволюциям и революциям, которые этот последний проделывал, и доходил, наконец, до самых отдаленных его

действий. Он видел перед собой не отдельную вещь, сама по себе, вне связи с окружающей её средой, но весь сложный, находящийся в постоянном движении мир. И К. Маркс хотел изобразить всю жизнь этого мира в его столь разнообразных и непрерывно меняющихся действиях и противодействиях» [6].

Справедливо говорится, что гений не тот, кто много знает, а тот, кто много прибавляет к тому, что знали до него. Классики марксизма-ленинизма требовали от революционеров «умения мыслить», умения анализировать условия борьбы за социализм [7, с.12].

В.И. Ленин всегда обращал внимание на необходимость самостоятельных размышлений о предмете. Выступая перед слушателями Свердловского университета с лекцией о государстве, он говорил: «самое главное, чтобы в результате ваших чтений, бесед и лекций, которые вы услышите о государстве, вы вынесли умение подходить к этому вопросу самостоятельно... Только тогда, если вы научитесь самостоятельно разбираться по этому вопросу, - только тогда вы можете считать себя достаточно твердыми в своих убеждениях и достаточно успешно отстаивать их перед кем угодно и когда угодно» [8].

Разумеется, развитие мышления, тем более научного, требует немалых усилий. Стремясь обрести истину, человек должен приложить максимум стараний. В.Г. Белинский писал: «Истина развивается исторически: она сеется, поливается потом и потом жнется, молотится и веется... Много шелухи должно отвеять, чтобы добраться до зерен» [9].

Отсеивать шелуху и бережно хранить все ценное, каждую крупицу истины – такова задача «действительного мышления». Тот, кто мыслит себя всезнающим, как правило, знает мало и ему недоступно проникновение в суть явлений, ибо это требует постоянных усилий, на которые способен лишь культурный, глубоко мыслящий человек. В.И. Ленин писал: «Как доискаться истины? Как разобраться среди противоречащих друг другу мнений и утверждений?» [10].

Всякий разумный человек понимает, что если идет горячая борьба из-за какого бы то ни было предмета, вопроса или проблемы, то для установления истины необходимо не ограничиваться заявлениями спорящих, а самому проверять факты.

Спора нет, это сделать не всегда легко. Гораздо «легче» брать на веру то, что попадется, что доведется услышать, о чем более «открыто» кричат, и тому подобное. Но только людей, удовлетворяющихся этим, зовут «легонькими», легковесными людьми, и никто с ними серьезно не считается. Без известного самостоятельного труда ни в одном серьезном вопросе истины не найти, и кто боится труда, тот сам себя лишает возможности найти истину» [11, с.67-68].

Самостоятельное мышление требует не только усилий, но и определенного мужества, готовности оспаривать установившиеся суждения, если они неадекватно отражают действительность. И такое

мужество необходимо каждому культурному человеку. Ромен Роллан писал: «Мужество ума состоит в том, чтобы не отступать перед тягостями умственного труда. Честность ума состоит в том, чтобы не отступать перед правдой, стремиться к ней, находить её любой ценой, гнушаться легких и удобных половинчатых решений, унижительной лжи... Иметь смелость самостоятельно мыслить. Быть человеком» [12, с.126].

«Заучивать слова», механически усваивать то, что сказано или написано другими, – дело сравнительно легкое, но и бесполезное, так как простое, без глубокого осмысления, запоминание готового знания не формирует у человека твердых убеждений и не побуждает к активным действиям. Научить продуктивно мыслить должны учителя, пропагандисты – все, кто занимается воспитанием, распространением знаний и формированием убеждений людей. В.И. Ленин указывал: «...наша школа должна давать молодежи основы знания, умение вырабатывать самим коммунистические взгляды, должна делать из них образованных людей... Мы должны понять, что на место старой учебы, старой зубрежки, старой муштры мы должны поставить умение взять себе всю сумму человеческих знаний, и взять так, чтобы коммунизм не был бы у вас чем-то таким, что заучено, а был бы тем, что вами самими продумано, был бы теми выводами, которые являются неизбежными с точки зрения современного образования» [13, с.309, 306]. Но для того чтобы учить мыслить других, воспитатель сам должен уметь мыслить.

К сожалению, в нашей школе многие предметы до сих пор преподаются таким образом, что ученикам сообщают знания, не объясняя того, как они были добыты человечеством. Конечно, нельзя отрицать необходимость использования готовых знаний, но важно не только постоянно требовать от учащихся запоминания тех или иных фактов, но и учить их думать, размышлять над ними.

Многие воспитатели в прошлом придерживались этого правила. Так, Сократ свой метод обучения называл «повивальным», подчеркивая этим, что воспитатель должен не просто вкладывать в голову воспитуемого готовые знания, а способствовать рождению у него нового знания. Философ развивал у людей, по его словам, «ищущее мышление». Он сводил собеседников, сталкивал их в споре (поэтому Сократ называл себя «сводником»), чтобы в результате рождалась истина. О необходимости вырабатывать у учащихся способность к размышлениям писали многие выдающиеся мыслители прошлого, такие, как М. Монтень [14, с.11], Р. Декарт [15, с.98] и др.

Теоретики педагогики обращали внимание учителей на необходимость воспитывающего, развивающего обучения. «Не в количестве знаний заключается образование, – подчеркивал, например, А. Дистервег, – но в полном понимании и искусном применении того, что знаешь» [16, с.212]. Привнесение готовых знаний, не вызывающее у

учащихся стремления самостоятельно мыслить, порождает лень мысли и, в конце концов, притупляет интерес к знаниям. В.А. Сухомлинский подчеркивал: «Страшная это опасность – безделье за партой: безделье шесть часов ежедневно, безделье месяцы и годы – это развращает, морально калечит человека... ничто не сможет возместить того, что упущено в самой главной сфере, где человек должен быть тружеником, – в сфере мысли» [17, с.19].

Следует учитывать, что простое насыщение знаниями не только препятствует выработке способности к самостоятельному мышлению, но и в определенной степени приглушает развитие эмоциональной сферы человеческого интеллекта, формирование правильных этических и эстетических чувств. Человеку нужны и обширные знания, и глубокое понимание ценностей духовной культуры человечества, в том числе литературы и искусства, нужно эстетическое образование. Однако во многих общеобразовательных школах, в профессиональных лицеях, колледжах и училищах и в технических вузах не уделяется должного внимания – воспитанию культуры чувств. Это может породить у людей равнодушие к великим сокровищам мировой культуры.

Образованный, но эмоционально бедный человек, как правило, мало интересен для окружающих. В обращении с людьми для него характерны грубость, равнодушие к их горестям и радостям. Уверенность знающего, но недостаточно воспитанного человека часто перерастает в самоуверенность, в результате чего он может причинить боль, унижить, оскорбить другого человека. Более того, в руках невоспитанного, некультурного человека знания могут стать разрушительной силой. Они то и вызывают опасения. Вот почему так важно во всех видах обучения не только давать учащимся знания, но и развивать их чувства, добиваться гармонического сочетания рассудочности и эмоциональности.

Литература

1. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии // Собр. соч.: В 10 т. Том 3 – М. – Л.: 2006.
2. Сапарина Е.В. Последняя тайна жизни. М.: Молодая гвардия. – 2001. – С. 9.
3. Маркс, К., Энгельс, Ф. Соч., т. 3. с. 29, 24.
4. Маркс К., Энгельс. Ф. Соч., т. 20, стр. 366.
5. Ильенков Э.В. Школа должна учить мыслить. – Наука и жизнь, 2006. №8. с. 18.
6. Поль Р.У. Критическое мышление: Что необходимо каждому для выживания в быстро меняющемся мире. 2009.
7. Давидович В.Е. Сущность культуры / В.Е. Давидович, Ю.А. Жданов. Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. ун-та, 2009. С. 12-21.
8. О государстве. Лекция в Свердловском университете. 11 июля 1919 г. Ленин В.И. Полное собрание сочинений Том 39.

9. Белинский В.Г. Сочинения князя В.Ф. Одоевского. Собрание сочинений. Три части. Санкт-Петербург. 1844.
10. Ленин В.И. Пол. Собр. Соч. М.: Изд-во полит. литературы, Том 23. 1973.
11. Ленин В.И. Полн. собр. соч., т. 23, с. 67-68.
12. Роллан Р. Собр. соч. 14-ти т., т. 13. М., 1958. с. 126.
13. Ленин В.И. Полн. собр. соч., т. 41, с. 313, 306.
14. Монтень М. Об искусстве жить достойно. М., 1973. с. 11.
15. Декарт Р. Правила для руководства ума. М. – Л., 1936. с. 98.
16. Дистервег А. Избр. педагог. соч. М., 1956. с. 212, 165.
17. Наука и жизнь. 2004. №8. с. 19.

ИНТЕРАКТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ-МАГИСТРАНТОВ

А.Ф. Шарафеева

Казанский (Приволжский) Федеральный Университет, Россия

Главным стратегическим ориентиром в развитии образования на современном этапе выступает общественный заказ на подготовку в стенах школ и профессиональных учебных заведений молодого поколения, с выраженной установкой на успех и развитые способности к самостоятельным действиям в будущей профессиональной деятельности, а также готовности к непрерывному образованию. Особую значимость это имеет в деле профессиональной подготовки учителей преподавателей высшей школы. В связи с этим, сегодня есть все основания говорить о новой парадигме образования, на что и были направлены введенные государственные образовательные стандарты, базирующиеся на компетентностном подходе. Как справедливо отмечает А.А. Вербицкий, «...если исследователь, преподаватель или работник управления использует, скажем, термин «компетентностная парадигма образования», он должен отдавать себе отчет в том, что речь идет не просто о введении на этой основе государственных образовательных стандартов, о новом типе обучения, по сути, о революции в образовании» [1, с.37].

Одним из главных компонентов качественного обновления образовательного процесса в высшей школе, несомненно, выступают эффективные технологии обучения, направленные на формирование профессионально-педагогического мышления студентов и мотивации к постоянному самосовершенствованию в преподавательской деятельности, а также способствующие их творческому саморазвитию. Именно данной проблеме посвящена наша статья на примере обучения студентов по магистерской программе «Высшее образование» в процессе преподавания учебной дисциплины «Педагогическое мастерство преподавателя высшей школы».

Обучение по дисциплине «Педагогическое мастерство преподавателя высшей школы» предполагает изучение дисциплины на аудиторных занятиях и самостоятельную работу магистрантов. Преобладающую долю вполне закономерно занимают практические занятия, т.к. данный курс носит профессионально-прикладной характер, преследуя цель формирования необходимых педагогических способностей и умений: коммуникативных, организаторских, импровизационных, познавательных, информационных и иных. Это должно дать почувствовать каждому студенту-магистранту свое профессионально-ролевое предназначение; суметь увидеть в себе недостатки, мешающие эффективному выполнению преподавательских функций. В связи с этим, почти каждое занятие направлено на показ путей профессионального самосовершенствования в решении практико-педагогических проблем.

При организации обучения по дисциплине «Педагогическое мастерство преподавателя высшей школы» особое значение мы придаем организации лабораторных занятий и самостоятельной работы магистрантов, поскольку курс предполагает широкое использование интерактивных технологий обучения, что вытекает из самого дидактического смысла данного учебного курса.

Функция преподавателя на интерактивных занятиях сводится к направлению деятельности магистрантов на достижение целей занятия. Преподаватель также разрабатывает план занятия (обычно, это интерактивные упражнения и задания, в ходе выполнения которых магистрант изучает материал).

Интерактивные технологии предполагают демократический стиль взаимодействия между преподавателем и магистрантом и доминирование активности магистрантов в процессе обучения. Сам преподаватель также должен быть эмоционально заразительным и обладать актерской психотехникой, что позволяет создать в студенческой аудитории творческий настрой на работу в условиях дидактической игры и тренинговой деятельности.

При реализации дисциплины используются следующие интерактивные технологии проведения занятий:

- Технология «педагогическая мастерская».
- Мозговой штурм (мозговая атака)
- Организационно-деятельностная игра
- Метод «социодрама».
- Технология «Педагогический театр».
- Технология проектирования программы индивидуального личностно-профессионального развития.

Выбор образовательных технологий обусловлен целевой необходимостью обеспечения на занятиях целенаправленного сотрудничества преподавателя со студентами, их активной включенности в учебный процесс, стимулирование студентов к профессионально-педагогическому

самопознанию, самовоспитанию и самообразованию. В связи с этим, усвоение содержания данной дисциплины организуется с преобладанием диалоговых форм, проблемных ситуаций в преподнесении материала на лекциях. На лабораторных занятиях преимущественно используются интерактивные образовательные технологии, часть из которых разработана автором данной программы. Раскроем суть этих технологий.

Технология «педагогическая мастерская» предполагает разделение учебной группы на несколько подгрупп (не более 5 чел.), каждая из которых на период обучения становится «именной» педагогической мастерской. В связи с этим, на самом первом лабораторном занятии каждая педмастерская получает задание придумать себе эффектное название, содержащее в себе духовно-ценностный смысл. Кроме того, мы предлагаем также придумать слоган для своей творческой команды, отражающей их жизненное кредо, с пожеланием выразить его в стихотворной форме. На следующем занятии проводится презентация вновь созданных мастерских. Далее, мы объясняем, что каждая мастерская имеет свой дневник, в котором отражаются все результаты творческой работы по поставленной теме занятия. Практически на каждом лабораторном занятии выделяется время для выполнения группового задания. За организацию командной работы отвечает менеджер-студент – член подгруппы. На каждом следующем занятии эту функцию выполняет каждый раз новый студент. Мы видим в такой организации работы следующие воспитательные, дидактические и развивающие преимущества:

- приучение студентов к командному стилю работы, что важно для них, как будущих членов педагогических коллективов;
- менеджерские поручения формируют лидерские качества у студентов, что является весьма ценной чертой будущего преподавателя;
- воспитание качеств конкурентоспособности, т.к. одним из признаков этой технологии является создание ситуации соревновательности при выполнении заданий;
- создание возможности творческой самореализации для каждого и повышение статуса в учебной группе. Основные задания для работы в педмастерской касаются группового обсуждения поставленных проблем по теме занятия; совместного обсуждения проблемных педагогических ситуаций из реальной практики; разработки педагогических задач для команд-соперниц, участие в духовных поединках, обсуждение видеозаписей презентации лучших молодых педагогов вуза и др.

Метод мозгового штурма – оперативный метод решения проблемы на основе стимулирования творческой активности, при котором участникам обсуждения предлагают высказывать как можно большее количество вариантов решения, в том числе самых нереалистичных. После чего из числа высказанных идей отбирают наиболее удачные, которые могут быть использованы на практике.

Мозговой штурм — один из наиболее известных популярных методов стимулирования творческой активности. Используется для поиска нетрадиционных решений самых разнообразных задач при тупиковых или проблемных ситуациях.

Сущность метода заключается в том, что процесс выдвижения, предложения идей отделен от процесса их критической оценки и отбора. При этом используются разнообразные приемы «включения» фантазии, для лучшего использования «чисто человеческого» потенциала в поиске решений. Например, иногда используется привлечение неспециалистов, которые могут благодаря неосведомленности сделать «безумные» предложения, которые в свою очередь стимулируют воображение «специалистов».

Организационно-деятельностная игра используется в разработке темы «Подготовка преподавателя вуза к самопрезентации в студенческой аудитории». Ее применение имеет профессиональный контекст и при ее применении мы ориентируемся на сущность и технологию контекстного обучения А.А. Вербицкого [1, с.123-145]. В ходе обучения по данной технологии осуществляется деятельностный подход и моделируется в аудиторных условиях квазипрофессиональная деятельность, отражающая содержание и динамику производственной деятельности (в нашем случае, профессионально-педагогической). С этой целью студентам даются такие задания, которые предлагают им попытаться войти в профессиональную роль преподавателя и проиграть ее в заданной ситуации.

Метод «социодрама» (Н.Е. Щуркова) также актуален для проведения занятий по курсу «Педагогическое мастерство», особенно, при освоении темы «Профессионально-ценностное самоопределение преподавателя ВШ». Суть ее применения сводится к тому, что мы проводим в целях решения задач по названной теме сюжетно-ролевую игру, которая нацелена на стимулирование осознания студентами своей ценностно-профессиональной позиции. На основе конкретной проблемной педагогической ситуации, непременно связанной с моральным выбором, формируются 2 группы студентов (в нашем случае, это представители двух педмастерских), каждая из которых защищает определенную идею решения ситуации, альтернативную позиции команды-соперницы. Это неперемное условие игры, как бы не относились к защищаемой идее участники команд. На первом месте здесь стоит задача умения аргументированного и убедительного словесного поведения участников, т.е. навыкам культуры защиты своих позиций в споре. Лишь в конце игры при участии третейских судей из числа студентов мы можем перейти к оценке подлинности защищаемых ценностей. В такой форме и проводится нами занятие на тему: «Что значит быть гуманным педагогом?».

Технология «Педагогический театр» применяется в разработке темы: «Использование возможностей театральной педагогики в развитии эмоционально-профессиональной культуры преподавателя». Данная технология имеет возможности развития способности студентов к педагогической импровизации. Педагогический театр подпитывается идеями актерской психотехники, раскрытой в учении К.С. Станиславского. Предлагаемые игровые ситуации, разыгрываемые в педагогическом театре, направлены на развитие особой тактильной чувствительности будущего преподавателя, которому предстоит сталкиваться со студентами, имеющими сложную психологическую натуру, плохо идущих на контакт, имеющих различные комплексы. Технологию «Педагогический театр» мы рассматриваем, в первую очередь, как школу воспитания у студентов качеств эмпатии, терпеливости, толерантности, уважения к личности обучаемого.

Технология проектирования программы индивидуального личностно-профессионального развития важна в преподавании данной дисциплины тем, что дает возможность оценки качества проведенной образовательной работы в целом и рассматривается нами как перспектива и стимул для дальнейшего профессионального самосовершенствования студентов. Именно с этой целью по завершении данного учебного курса студенты получают специальное зачетное творческое задание по разработке индивидуальной программы освоения основ педагогического мастерства преподавателя высшей школы. При этом мы предлагаем студентам-магистрантам провести самоанализ сформированности у них способностей к педагогической рефлексии по следующим направлениям.

- умения эмоционального самоуправления и владения техникой саморегуляции педагогического тонуса;

- сформированность профессионально-ценностной позиции в организации педагогического взаимодействия со студенческой аудиторией в аудиторной деятельности и ситуациях неформального общения;

- покомпонентный самоанализ готовности преподавателя к самопрезентации и владению невербальными средствами общения в студенческой аудитории (осанка, одежда, прическа, макияж, мимика, пантомимика);

- уровень сформированности культуры педагогического мышления и познавательно-исследовательских умений;

- самооценка сформированности коммуникативных умений и постановка задач самосовершенствования в области коммуникативной культуры;

- самооценка уровня развития информационных умений (ораторское мастерство);

– самооценка и самоанализ сформированности организаторского мастерства в организации жизнедеятельности учебной группы.

При составлении программы освоения основ педагогического мастерства студенты ориентируются на материал проведенных лекционных и практических занятий, результаты тестирования, самонаблюдение и учет экспертной оценки однокурсников, преподавателей и людей референтного круга. При подготовке к зачету предлагается обращение к рекомендуемым источникам [2, 3, 4, 5, 6].

При работе со студентами важно сконцентрировать их внимание на двух условиях:

1. Результаты занятий во многом зависят от продолжения работы над собой во внеучебное время, используя те тренинговые методики, которые разъясняются на занятиях.

2. Особое значение имеет ведение дневника самонаблюдений, где студенты, активизируя свои рефлексивные способности, должны оставлять свои записи о недостатках или успехах, которые они в себе обнаруживают на тренинговых занятиях, и учиться ставить перед собой конкретные задачи профессионального самосовершенствования.

Литература

1. Вербицкий А.А. Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции / А.А. Вербицкий, О.Г. Ларионова. – М.: Логос, 2013. – 336 с.
2. Андреев В.И. Педагогика высшей школы. Инновационно-прогностический курс: учеб. пособие. – Казань: Центр инновационных технологий, 2008.
3. Андреев В.И. Конкурентология: Учебный курс для творческого саморазвития конкурентоспособности. – Казань: Изд-во «Центр инновационных технологий», 2009. – 465 с.
4. Сластенин В.А. Педагогика для студ. учреждений высш проф. образования / В.А. Сластенина. – 10-е изд., перераб. – М.: Издательский центр «Академия», 2011с. – (Сер. Бакалавриат).
5. Макаренко А.С. Проблемы советского школьного воспитания // Пед. соч. в 8 т., Т. 4 – с.196-201.
6. Станиславский К.С. Работа актера над собой // Собр.соч. – в 8 т. – Т.3 – с. 27-59.

БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІНІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ ӨЗІН –ӨЗІ ЖЕТІЛДІРУ БАҒЫТТАРЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Б.Қ. Шарбақбаева
№ 35 ЖОББМ, Павлодар қ.

«Егер бір жылдығынды ойласаң егін ек, ал 100 жылдығынды ойласаң ағаш ек, ал 1000 жылдығынды ойласаң адам тәрбиелеп, білім бер»

Ел Президенті Н. Назарбаев өз жолдауында: «Ұлттық бәсекелестік қабілеті бірінші кезекте оның білімділік деңгейімен айқындалады»- деген. Бүгінгі күні білім берудің басты мақсаты –баланы оқыта отырып, жалпы дамыту. Сондықтан да қазіргі мұғалім:

Педагогикалық үрдісте жүйелі жұмыс жүргізе алатын;

Педагогикалық өзгерістерге тез төселетін;

Жаңаша ойлау жүйесін меңгере алатын;

Оқушылармен ортақ тіл табыса алатын;

Білімді, іскер, шебер;

Жеке тұлғаны жан-жақты дамыта алатын болуы қажет деп ойлаймын.

Қазіргі кездегі өзекті мәселенің бірі жаңа форматты мұғалім өз пәнінің терең білгірі болу ғана емес, тарихи танымдық, педагогикалық, психологиялық және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Ол заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылық пен жұмыс істеп, оқытудың жаңа технологиясын меңгерген жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты саналады. Сонымен қатар «...қандай болмасын бейімділікті қалыптастыру үшін, іс- әрекеттің белгілі бір түріне байланысты өмірлік қажеттілік туғызу керек...» Шығармашыл мұғалім үшін біреудің тәжірибесін қайталағаннан гөрі өз жаңалықтарын, білгендері мен түйгендерін басқаларға ұсына алуының, шығармашылық бағыттылықтың болуының мәні зор. Ең бірінші кезекте мұғалімнің « өзіндік жаңалығы» болуы қажет. Ғылым жаңалығын түрлендіруде өз үлесін қосу арқылы жасаған нәтижелі жұмысы өзгелердің тәжірибесін толық көшірмей, жаңа ортаға икемдеп, өзіндік іс- әрекет жиынтығы арқылы айтарлықтай нәтижеге қол жеткізу керек. Қазіргі педагогикалық қызмет қандай мұғалімді талап етеді. Мұғалім – оқушылардың жеке тұлғасын дамытуға басымдық беретін, күрделі әлеуметтік-мәдени жағдайларда еркін бағдарлай алатын, шығармашылық процестерді басқара алатын, адам туралы ғылымның жетістіктерін, оның даму заңдылықтарын, компьютерлік оқыту өнерін терең меңгерген жан- жақты дамыған шығармашыл тұлғаны талап етеді. Мұғалім ізденгенде ғана мұғалім. Ол әрдайым өз білімін шыңдап, жетілдіріп отыруы қажет. Заман талаптарына сай жаңа технологияларды

меңгеру, өзінің іс-тәжірибесімен бөлісу, инновациялық білімді дамытып, өзгеріс енгізу, жаңа педагогикалық идеялар мен жаңалықтарды өмірге әкелетін болуы керек. Жаңа технологияны меңгеруде мұғалімнің жан-жақты, білімі қажет. Қазіргі мұғалім оқушылардың ойлау қабілеті, дүниетанымы жоғары, өнерпаз, іздемпаз, талапты, өз алдына мақсаттын қоя білетін, өздігімен білім іздейтін жеке тұлға қалыптастыру.

Әрине бастауыш сынып оқушысының зейіні тұрақсыз, импульсивті, қабылдау мүмкіндіктері әртүрлі болады. Дегенмен әр баланың бір нәрсеге бейімі болады. Бейімділік – оянып келе жатқан қабілеттің алғашқы белгісі. Баланың жасырын, тіпті тым терең жатқан қабілеттерінің көрінуін мүмкіндік жасау тек оқыту үрдісі кезінде үлкендердің басшылығымен жүзеге асады. Педагогика ғылымы еш нәрсеге бейімі жоқ, қабілетсіз адам болмайды деп дәлелдейді. Сол себебі, балалардың қабілетін кеңінен өрістете дамытуға тек ұстаз ғана мақсатты түрде ықпал ете алады. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда әр түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады. Оқушылардың өзіндік жұмыстарының мән-мағынасын ұйымдастырудың тәсіл-амалдарын бір ғана белгімен сипаттауға болмайды.

Өзіндік жұмыстың ұйымдастырудың негізгі шарттары мыналар:

Мұғалімнің нақты тапсырмалар беруі;

Жұмысты орындаудың уақытын белгілеу;

Мұғалімнің басқаруымен оқушылардың дербестігінің өзара байланысы олардың жұмысты өз еркімен орындау;

Кейде балалардың сабақ үлгерімі нашарлай кетті деп, оның себебін табуға қиналамыз, мәселен үйдегі дайындық қандай? Оқушы білімін жүйеге алуымыз керек. Үй тапсырмасына мезгілімен орындауына дағдылану оқушының жауапкершілік сезімін қалыптастырады. Оқушы шамасына келетін жұмысқа жігерлене кіріседі, сондықтан балаға тапсырманы, шамасына қарай күрделендірмей беру керек, өйткені кез-келген бала тапсырманы қиналмай орындауы қажет. Оқушының тапсырманы ойдағыдай меңгеру үшін мұғалім әдіс-тәсілдерді түрлендіріп отыру керек. Сондықтан қазіргі сабақ үстінде тыныштық емес оқушының жоғары белсенділігі көрсетілуі керек. Оқушы бұрынғы білімді жаңа біліммен ұштастырды, бір-бірімен пікірлесе отырып, ортақ пікірге келуге, бірін-бірі тыңдауға, құрметтеуге және бір-бірін бағалауды, қорытынды жасауды үйренді. Олар белсенді әрекетте болды, өз беттерімен орындауды, ойлау қабілеттері дамытылды. Мұғалім тапсырмалар арқылы бағыт-бағдар беріп, оқушылардың өздігінен ізденуіне талап етіп отырды. Баланы қызықтыру үшін әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдану керек. Берілетін тапсырманы қызықты етіп құрастырып, оқушылардың ол тапсырмаларды сапалы орындалуын қадағалау қажет.

Жалпы баланың сабаққа деген қызығушылығын дамытудың негізгі екі жолы бар: *бірінші тәсіл* оқушы белгілі тақырыпқа міндеттеу

жолымен емес, оқушының өз еркі деп түсіну керек. Сондықтан тақырыпқа байланысты қызықты ойындар, суреттер, бейнероликтер, бейнефильмдер арқылы оқушының қызығушылығы мен ынтасын арттыру қажет. *Екінші тәсіл* баланың жас ерекшелігіне, қабілетіне басты назар аудару керек. Қосымша материалдар мен өткізілетін жұмыстардың түрі мен формасына байланысты көлемін, мазмұнын түрлендіріп отыру да баланың жасына тікелей байланысты. Тақырып пен ойын түрлері шағын ғана баланың түсінігіне ықпал ететіндей болуы шарт. Осындай жаңалықтар оқушылардың ақыл-ойын, шығармашалығын дамыту мәселелерін шешеді. Білімнің сапасын көтереді, сауаттылығы, қағазбен жұмыс істеу дағдысы артады. Оқушының ойын, қиялын, сөзбен-сөзді байланыстырып, көпшілік алдында шығып батыл, жүрексіңбей сөйлеу дағдысын, ойлау жылдамдығын қалыптастырады. Сонымен қатар зейінін, есте сақтау қабілетін, логикалық ойлауын дамытады. Тәжірибелік жетістігіме келсек: сыныптар арасында бір-біріне деген көмек, жолдастық сезімдері оянады, еңбек етуге деген құлшыныс туады.

Қолданылған жаңа әдістерді пайдалану үшін мұғалім өзінің алдында отырған оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, алдына мақсат қоя білу керек. «Баст. сын. оқыту, 2010, №5»

Білім беру үрдісіндегі өзара қарым-қатынас дегеніміз – сабақтағы және сабақтан тыс уақыттағы оқушылар мен оқушылардың, мұғалімдер мен оқушылардың, мұғалімдер мен ата-аналардың, әкімшіліктің арасындағы ақпараттық, әрекеттік, ұйымдастырушылық, коммуника-тивтік және басқа да байланыстардың тұлғалық бағдарлы сипаты. Мұндай қарым-қатынастар педагогикалық үрдісте сипатына қарай субъектаралық, ұжымдық-диалогтік және тұлғалық-рефлексиялық қатынастар деп қарастырылады.

Көркем әдебиет сабағында суретті кесте қолданып өлең жаттату өлең мазмұнын терең түсініп, есіне тез сақтап жаттауына көмектеседі. Суретті кесте оқушының есте сақтау, қабылдау, ойлау, қиялдау, сөйлеуін дамытумен бірге әңгіме, ертегілерді әңгімелегенде қолдану, әңгіме мазмұнын түсініп, оны шебер әңгімелеуге үйретеді. Ал, суретке қарап теңеу сөз айту оқушының ақыл-ойын дамытып, сөздік қорын молайтады, тілін ширатады. Суретке қарап, заттарды сипаттау, балалардың сөздік қорын толықтырып, білімін тиянақтаса, жұмбақ шештіруде суретті – кестелі жұмбақ жасыру әдісін қолдану да тиімді. Бұл балалардың қиялын ұшқырлап, қиялын жетілдіріп, жұмбақ шешуге деген қызығу-шылығын, шығармашылық талпынысын арттырады. Педагогикалық қызметте өзін-өзі жетілдіру бағыттарының маңыздылығы мұғалімнің жан-жақты, ұшқыр ойлы, кез-келген жағдаяттан шығу мен мақсатқа жетуі, әдіс-тәсілдерді өздігінен таңдауы, таба білуі, өз тәжірибесімен бөлісіп, талантты, шығармашыл, жеке тұлға қалыптастырады. *Білім алуды үйрету* өз бетімен оқуды ойластыру және кейінгі оқу үдерісінде мұндай ойлаудың нәтижелерін саналы қолдану үдерісі ретінде сипаттауға болады. Бұл үдерісте мұғалім оқушыға:

– білім міндеті қоятын талаптарды түсінуге;

- жеке ойлау үдерістерін және олардың жұмыс қағидағтарын зерттеуге;
- міндеттерді орындау стратегияларын әзірлеуге және ойластыруға;
- нақты міндет үшін сәйкес келетін стратегияларды таңдауға көмектеседі.

Осы төрт тармақты іске асыру үшін оқушылардан білім алуды үйрену талап етіледі.

Мұғалімдер, өз кезегінде өзінің сабақ беруіне емес, оқушылардың оқу ептілігін дамытуға назар аударуы тиіс. Осы мақсатта мұғалім білім беру ортасын құру керек, соның арқасында оқушылар ақпаратты енжар қабылдамай, оқу үдерісіне белсенді қатысатын болады. Әңгімеге арқау болған бөлімнің негізгі идеясына *ақпарат беріледі*, бірақ білім мен түсінік оқушы бойында қалыптасады, ал мұғалім – бұл үдерісте көмек көрсететін жан.

РОЛЬ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ ДЛЯ РАБОТНИКОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ТРУДА

И.Ф. Яруллин

Казанский (Приволжский) Федеральный Университет, Россия

Общественное значение профессионально-прикладной физической подготовки студентов, будущих бакалавров, магистров и др. специалистов различного профиля современного производства повышается с каждым годом. Это связано с нарастающей тенденцией социально опасного снижения двигательной активности. Мы живем в эпоху научно-технического прогресса и высоких технологий.

Развитие цивилизации способствует лавинообразному увеличению доли интеллектуального труда, сопряженного с ограниченной подвижностью.

В процессе интеллектуального труда наиболее типичным является рабочее положение, сидя за столом. В таком, многократно согнутом в различных суставах ног, рук, туловища и шеи, положении, с несколько наклоненными вперед головой и туловищем, кровь распределяется по органам и тканям очень неравномерно, могут проявляться неблагоприятные застойные явления в мозге, брюшной полости, полости таза, в ногах.

Многие мышечные группы при этом испытывают длительные и однообразные статические напряжения, особенно мышцы шеи и поясницы. В результате такого длительного, специфически наклоненного положения тела у работников интеллектуального труда, не занимающихся физкультурой и спортом, вырабатывается поверхностное дыхание, уменьшается жизненная емкость легких, нарушается осанка, дряхлеют мышцы скелета, понижается обмен веществ.

Таким образом, научно-технический прогресс, наряду с улучшением условий жизни и работы в современном обществе, создает предпосылки для малоподвижного образа жизни. Ограничение функции движения вызывает особое состояние – гипокинезический синдром или болезнь. Гиподинамия (или гипокинезия) как ржавчина разъедает профессиональную работоспособность, ухудшает здоровье, сокращает продолжительность жизни. Недостаток движений – это начало болезней, ведущее место среди которых занимает сердечно-сосудистая патология: гипертония, атеросклероз, ишемия, инфаркты и др.

Разнообразные виды труда условно подразделяются на три категории:

- труд мышечный или физический;
- труд, преимущественно связанный, с деятельностью органов чувств или сенсорный (работа водителей, машинистов и др.).
- труд интеллектуальный или умственный.

Условность такого деления определяется двумя обстоятельствами:

1. Физическая работа всегда сопровождается определенной умственной активностью.

2. Любая профессиональная физическая и особенно умственная деятельность сопровождается определенным нервно-психическим, эмоциональным напряжением. Степень этого напряжения и сопровождающие его вегетативные сдвиги в организме зависят от мотивации относительно деятельности и неопределенности внешней среды, в которой эта деятельность осуществляется.

Интеллектуальный труд внешне выражается в различных видах деятельности. По организации рабочего процесса распределению нагрузки, степени нервно-эмоционального напряжения в нем условно выделяются следующие разновидности:

1. Характер труда инженеров, экономистов, бухгалтеров, работников канцелярий отличается преимущественно напряжением мыслительных процессов, осуществляемых по разработанным планам.

2. Управленческий; труд руководителей учреждений, предприятий, фирм, преподавателей связан с неравномерностью нагрузок, необходимостью принимать нестандартные решения, возникновением и разрешением конфликтных ситуаций.

3. Труд научных работников, конструкторов, художников, композиторов, писателей, артистов характеризуется созданием новых продуктов творческой деятельности, нерегламентированностью, периодически нарастающими нервно-эмоциональным напряжением.

4. Труд операторов связан с управлением машинами, оборудованием, технологическими процессами и отличается особой ответственностью и высоким нервно-эмоциональным напряжением.

5. Особенности труда медицинских работников является то, что он связан с большой ответственностью, часто с дефицитом информации,

необходимой для принятия правильного решения, сложностью взаимоотношений с больными, что обуславливает его высокое нервно-эмоциональное напряжение.

6. Труд, связанный с освоением новых знаний, требующий от обучающихся напряжения памяти, внимания, мыслительных процессов, необходимых для восприятия и воспроизведении новой информации.

Интеллектуальная деятельность с позиций физиологии отличается большим мозговым напряжением, обусловленным концентрацией внимания на ограниченном круге явлений или объектов. В силу этого возбуждающий процесс в центральной нервной системе (ЦНС) сосредоточен в сравнительно небольшой области нервных центров, что обуславливает их быстрое утомление. Поэтому отличительными чертами умственного труда принято считать высокое напряжение ЦНС и органов чувств при ограниченной двигательной активности.

Работающий мозг потребляет значительно больше кислорода, чем другие ткани тела. Составляя 2-3% общей массы тела мозговая ткань в состоянии покоя поглощает до 20% кислорода, потребляемого всем организмом. Наблюдения над человеком, прорабатывающим трудную книгу показали, что при чтении первых 8 страниц выделение углекислого газа повысилось у него на 12% по сравнению с покоем, после 16 страниц – на 20%, а после 32-на 35%.

Обмен веществ и энергии мозга в состоянии покоя составляет в среднем 35 калорий в минуту или всего 3% от общего обмена в организме. Возрастание интенсивности умственной работы сопровождается усилением расхода энергии.

Влияние умственного труда на организм складывается из непосредственного воздействия в конце рабочего дня /острое влияние/ и на накапливающегося годами (хроническое влияние).

Острое влияние выражается в следующем:

- связанное с малой двигательной активностью уменьшение импульсации от мышц в ЦНС снижает ее тонус и ведет к развитию тормозных процессов в коре головного мозга;
- значительно снижается тонус мышц всего тела;
- ослабляется функция внутренних органов, становятся вялыми обменные процессы.

Эти неблагоприятные явления вызваны, главным образом, снижением двигательной активности и могут быть устранены после окончания работы.

Систематически не устранимое длительное влияние профессионального умственного труда на организм может вызвать в нем следующие изменения:

- ослабление и вялость миокарда, склеротические изменения в сосудах, гипотонию у молодых и гипертонию у взрослых, развитие быстрой утомляемости;

– понижение функции дыхания, застой крови в нижних отделах легких, в полости живота и нижних конечностей, атонию / вялость движения / кишечника, которая способствует накоплению в организме продуктов гниения, появлению головных болей;

– уменьшение выделения железами внутренней секреции жизненно важных гормонов, что ослабляет защитные реакции и неспецифическую устойчивость организма – появляется склонность к простудным и инфекционным заболеваниям;

– снижение активности окислительных процессов, способствующая ухудшению питания клеток и тканей, что приводит к малокровию, ожирению;

– недостаточность сенсорной информации, поступающей в головной мозг от мало работающих мышц, ведет к ослаблению возбудительного процесса и развитию торможения в определенных зонах коры, возникновению условий повышающих утомляемость, понижающих работоспособность, а падение мышечного тонуса ухудшает осанку.

Социально-экономическое значение профессионально-прикладной физической подготовки (ППФП). Под профессионально-прикладной физической подготовкой понимается специальное направление физического воспитания, которое наилучшим образом обеспечивает формирование и совершенствование свойств и качеств личности, имеющих существенное значение для конкретной профессиональной деятельности.

Цель и задачи ППФП обусловлены в первую очередь требованиями, предъявляемыми профессией.

Специальные задачи ППФП – развитие физических способностей, отвечающих требованиям избранной профессиональной деятельности; формирование и совершенствование двигательных умений и навыков, которые необходимы в избранной профессии; повышение резистентности организма к неблагоприятному воздействию специфических условий профессиональной деятельности; воспитание средствами физической подготовки необходимых морально-волевых качеств, требующихся в избранной профессии.

Профессионально-прикладная физическая подготовка призвана решать следующие задачи:

1. Вооружить учащихся прикладными знаниями о профессии, о физических качествах, необходимых им для успешного выполнения трудовых операций, для высокоэффективного труда.
2. Сформировать у учащихся двигательные умения и навыки, которые будут способствовать производительному труду будущих специалистов.
3. Воспитать у них физические и психические качества, необходимые в будущей трудовой деятельности.
4. Способствовать лучшему освоению трудовых операций, ускоренному обучению профессии.

5. Научить использовать средства активного отдыха для борьбы с производственным утомлением, для быстрого и полного восстановления сил.

6. Предупредить и снизить производственный травматизм за счет увеличения силы, быстроты, выносливости, ловкости и гибкости при выполнении трудовых операций, в процессе жизнедеятельности.

С позиции социально-экономической значимости внедрение ППФП в практику физического воспитания студентов вузов, рабочих промышленных предприятий создает предпосылки для сокращения сроков профессиональной адаптации, повышения профессионального мастерства, достижения высокой работоспособности и производительности труда. ППФП эффективно содействует укреплению здоровья, повышению устойчивости к заболеваниям, снижению производственного травматизма. Труд систематически занимающихся профессионально-прикладной физической подготовкой – более квалифицирован, производителен, надежен, экономичен. Эти специалисты сравнительно меньше утомляются во время работы и гораздо успешнее справляются с ней.

Применение ППФП в вузах позволяет значительно поднять прикладную действенность физического воспитания и в конечном итоге повысить качество подготовки высококвалифицированных специалистов.

Средствами ППФП являются традиционные средства физического воспитания, подобранные и организованные в полном соответствии с ее конкретными задачами. В зависимости от направленности и форм использования средства ППФП можно разделить на следующие группы:

1. Прикладные физические упражнения.
2. Прикладные виды спорта.
3. Оздоровительное влияние природной среды.
4. Гигиенические факторы.

Основным средством ППФП являются физические упражнения. Они заимствуются из богатого арсенала основных, подготовительных и специальных упражнений актуальных для этой цели видов спорта, общей физической подготовки, лечебной физкультуры и используемой трудовой деятельности.

Физические упражнения, применяемые в ППФП, классифицируются по группам. В зависимости от преимущественной направленности упражнений, их влияния на функционирование и надежность отдельных органов и систем, выделяют упражнения, развивающие и совершенствующие сердечнососудистую, дыхательную системы, вестибулярный аппарат и т.д. Они чаще всего берутся из арсенала лечебной и оздоровительной физкультуры.

Физические упражнения ППФП разделяют на упражнения для развития нужных психофизических качеств: силы, быстроты движений, общей и статической выносливости, гибкости, ловкости, внимания,

эмоциональной устойчивости и т.д. Такие упражнения широко используются в общей физической и спортивной подготовке студентов. Выделяют упражнения для формирования навыков прикладного характера в лазании, работе на высоте, переноске рабочих грузов, рациональной ходьбы и др. Они преимущественно заимствуются из основных и специальных упражнений подходящих видов спорта (альпинизм, скалолазание, гимнастика, тяжелая атлетика, туризм, легкая атлетика).

Наряду с физическими упражнениями для решения задач ППФП активно используются природные факторы – солнце, воздух и вода. Правильное их применение усиливает эффект использования физических упражнений и вместе с тем может служить относительно самостоятельным средством ППФП. Например, пребывание в высокогорных условиях в течение 30-40 дней повышает физическую и умственную работоспособность, общую резистентность организма, способствует улучшению переносимости различных экстремальных факторов окружающей среды.

К гигиеническим факторам, способствующим рациональному решению задач профессионально-прикладной физической подготовки, относятся: санитарно-гигиеническая обстановка мест учебных или трудовых занятий и оборудования (чистота используемого помещения, воздуха, температура, влажность, освещение); режим дня, сна; режим и рацион питания; отказ от вредных привычек; гигиена кожи; вспомогательные гигиенические средства восстановления и повышения работоспособности организма (массаж, душ, парная баня, портативная тепловая камера).

Индивидуальные самостоятельные занятия учащихся профессионально-прикладными физическими упражнениями, элементами специально-прикладных видов спорта – перспективная форма организации ППФП будущих специалистов.

Естественную потребность в движениях человек удовлетворял на протяжении жизни в трудовом процессе. По мере развития научно-технического прогресса стали изменяться условия жизни людей. Таким образом, научно-технический прогресс, наряду с улучшением условий жизни и работы в современном обществе, создает предпосылки для малоподвижного образа жизни. Поэтому общественное значение профессионально-прикладной физической подготовки студентов, будущих бакалавров, магистров и др. специалистов различного профиля современного производства повышается с каждым годом. В современных условиях важное значение приобретает проблема формирования профессиональных качеств и навыков, повышения устойчивости организма человека к различным профессиональным заболеваниям на основе широкого использования средств и методов физической культуры, и, в частности, физического воспитания.

Литература

1. Аксенова О.Э., Евсеев С.П. Технология физкультурно-спортивной деятельности в адаптивной физической культуре: Учеб. пособие. – М.: Сов. спорт, 2014.
2. Кабачков В.А. Основы физического воспитания с профессиональной направленностью в учебных заведениях профтехобразования. М., 2006.
3. Кузнецов В.С., Колодницкий Г.А. Прикладная физическая подготовка. – М.: Владос, 2003.
4. Нестеров В.А. Оптимизация психофизического состояния человека, занимающегося различными видами профессиональной деятельности. – Хабаровск: ДВ ГАФК, 2008.
5. Раевский Р.Т. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов. М., Высшая школа, 2007.

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА В НОВЫХ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ УСЛОВИЯХ

Н.П. Ячина

Казанский (Приволжский) федеральный университет, Россия

Анализируя социокультурную ситуацию в нашей стране и мире, в экономике, в науке и образовании, а также в других сферах и видах человеческой деятельности, В.И. Андреев (2015) в своей монографии «Педагогическая эвристика», пишет, что мы находимся в ситуации системно-многомерного кризиса. Кризисные явления в ученом мире осознаются и воспринимаются как своеобразные вызовы всему человечеству, в том числе и педагогу-исследователю XXI в.

У современного человека, в том числе и у подрастающего поколения, происходит колоссальное рассогласование и отставание в развитии интеллекта, нравственных, эмоциональных, коммуникативных, организационных и других способностей. Современному человеку и человечеству в целом не хватает нравственной культуры и мудрости для эффективного решения особо сложных и трудных проблем. [5].

Современное образование ориентируется на развитие ценности свободы, ответственности, саморазвития и самореализации, успешности и творчества. Главной задачей вузовского образования является формирование профессионально-педагогической культуры специалиста.

Профессионально-педагогическая культура состоит из трех основных компонентов: аксиологического, технологического и личностно-творческого (Сластенин, 2007).

Аксиологический компонент включает в себя совокупность педагогических ценностей, принятых учителем и воспринятым из разных источников на всем протяжении жизни и профессиональной

деятельности. Культура педагога с этой точки зрения определяется набором этих ценностей, распределением приоритетов среди них, умением выявлять новые ценности в окружающем мире, процессах жизнедеятельности и педагогической сфере. В педагогике исторически сложилась система объективных ценностей, которые определяют уровень мастерства и развития педагога в зависимости от субъективного восприятия и принятия им этих ценностей.

В современных исследованиях активно изучаются макросоциальные обусловленности ценностных ориентаций личности такими факторами как :этнический фактор, сферы профессиональной деятельности: педагогической.

С.С. Бубнова (1998) считает, что ценностные ориентации – важнейшая составляющая личности, ее индивидуальная характеристика, выражающая отношение человека ко всему окружающему[6]. Ученые разных стран также подчеркивают важность формирования нравственных черт и культуры будущих специалистов. Rozuel C. (2014). пишет, что в настоящее время бизнес является доминирующей парадигмой, а это приводит к потере души и исследует этические последствия этой потери [7].

Strohminger N., Nichols S. (2014) находят, что моральные черты наиболее существенные особенности личности [8].

Van Nunspeet F., Ellemers N., Derks B. Nieuwenhuis S. (2014) в своем исследовании отмечают, что сегодня на первый план ставят формирование компетентностей, а не моральных качеств человека, что намного важнее [9].

В статье Я.В. Примаченко и Л.Г. Дикой, А.А Алдашевой профессиональная направленность рассматривается как отношения претендента к деятельности, представленные в нравственной позиции человека и выступающие критериями его профессиональной зрелости. Разные социально-экономические и политические условия взросления поколений отражаются по – разному на их ценностно-смысловых предпочтениях. Если одних (группа 1963-1982 года рождения характеризует индивидуализм и прагматизм, 1988-1991 года рождения – стремятся к самовыражению и свободе, деньги для них способ достижения удовольствия, а не показатель успешности [10]. Поэтому мы считаем, что при приеме на педагогические направления подготовки необходимо учитывать ценностные предпочтения абитуриентов.

Определимся с понятием нравственности современного учителя как критерия индивидуальной ответственности в профессиональной культуре. Современный учитель является представителем социальной группы, носителем общественных отношений.

В результате обострившихся конфликтов в мире происходят миграционные процессы. В конкретных взаимоотношениях педагогу придется не навязывать свои цели, установившиеся взгляды, а стать

посредником между обучаемыми, разными культурами. В процессе индивидуального развития современному учителю необходимо уметь рефлексировать над собственными убеждениями. По высказыванию Канта: «Самообладание не только хорошо, но и является частью внутренней ценности личности; благонравный темперамент тоже является ценностью, и все это вместе с чувством долга делает нравственность высшей ценностью характера человека» [11].

Освоение нормативных требований профессии и формирование высокого уровня педагогического мастерства происходят только в процессе приобщения учителя к общечеловеческой и педагогической культуре общества, становления на этой основе своей собственной общей и профессиональной культуры.

Основой становления профессиональной культуры педагога выступает его общая культура, которая проявляется в разносторонности, широком кругозоре, высоком уровне духовных интересов и запросов, эстетических и нравственных потребностей в общении с искусством, людьми, природой; культуре мышления, эмоциональной культуре личности, культуре труда, общения, правовой и экологической культуре.

Вместе с тем общая культура далеко не сводится к универсальности, разносторонности личности. Для характеристики подлинно культурного человека чаще пользуются такими понятиями, как «духовность», «интеллигентность». В Педагогическом словаре понятие «воспитание духовное» или воспитание духовности определяется как «формирование ценностного отношения к жизни, обеспечивающего устойчивое и гармоническое развитие человека... воспитание чувства долга, справедливости, искренности, ответственности и других качеств, способных придавать высший смысл делам и мыслям человека» [12].

Коваль Н. дает следующее определение духовности: «Духовность есть системное психическое явление, структура которого включает личностно-эмоциональные элементы рационально-иррационального типа в этико-эстетической, интеллектуально познавательной, морально-нравственной сферах, формирующиеся в результате активного жизненного поиска, приводящего в конечном итоге к пониманию духовного роста как смысла жизни, что является определяющим фактором духовности как личностного явления» [13]. А.А. Андрущакевич определяет духовность как «...способность человека различать и выбирать истинные нравственные ценности и подчинять им свои поступки, поведение, способ жизни» [14].

В философском словаре представлено самое общее сущностно-содержательное определение, а именно: «Культура – (лат. – cultura) возделывание, воспитание, образование, развитие, почитание, специфический способ организации и развития человеческой жизнедеятельности, представленный в продуктах материального и духовного труда; в системе социальных норм и учреждений; в духовных ценностях; в совокупности отношений людей к природе, между собой и к самим себе...» [15, с.525].

Наиболее общее определение культуры описывает ее как исторически развивающееся, сложное и многогранное общественное явление, способ освоения действительности, создания ценностей, реализации творческого потенциала человека в сфере материальной и духовной деятельности.

На учителя возлагается ответственность по воспитанию и обучению. В данный момент насущной становится задача перед современным учителем – создание пространства новых культурных форм образовательного взаимодействия с обучающимися разных культур. Следовательно, подготовка будущих педагогов в вузе, наряду с приобщением к знаниям, не может не игнорировать духовно-нравственное становление личности студента.

В науке появилось понимание того, что человек с помощью ценностей осуществляет выбор отношений к миру и к людям. Превращение ценностей социума в ценности будущего учителя происходит в процессе образования и воспитания. Поэтому в вузе очень важно создавать условия для формирования культуры профессиональной деятельности будущего учителя.

В результате эмпирического исследования нами была изучена система ценностных ориентаций различных возрастных и социальных групп школьников, студентов различных профессиональных ориентаций. Было установлено, что система ценностных ориентаций в школьном возрасте через каждые 1,5-2 года меняет структуру.

Также нами были выявлены и обоснованы структурные компоненты профессиональной культуры педагога в новых социокультурных условиях. Структура представляет собой: ценностные ориентации педагога нового типа; профессионально-этические нормы (внутренне содержащиеся и внешне проявляемые), определяющие поведение личности в профессиональной среде. Все представленные компоненты профессиональной культуры педагога тесно переплетаются, и человек, вступающий на путь педагогической деятельности, застает ее как сложившуюся, уже готовую систему образа жизни, мировоззрения и поведения, систему норм, прав, обязанностей, ценностей.

Анализ анкет студентов (в анкетировании участвовали 90 студентов) показал, что:

- отдают предпочтение престижу профессии при поступлении в вуз 90%;
- выбирают профессию своих родителей 20%;
- отмечают важность материальных ценностей 100%;
- считают важными для себя духовно-нравственные ценности – 90% студентов.

Выяснялось отношение студентов к таким понятиям как долг, ответственность, совесть, честь, достоинство, поверхностность. Студенты 1 курса считают своим недостатком поверхностность, неумение распределить свое время. 100% студентов отметили важность формирования таких качеств как долг, совесть, достоинство.

Данные эмпирического исследования показали, что аксиологический подход позволяет определить совокупность приоритетных ценностей студентов. Ценностные ориентации являются одной из главных «глобальных» характеристик личности, а их развитие основной задачей гуманистической педагогики и важнейшим путем развития общества. Педагогическая аксиология, опираясь на этические учения философов и на трактовку теории ценностей, выделяет ценности педагогической деятельности, которые определяются гуманистическими идеалами и образуют фундамент профессиональной культуры учителя. Выбор профессии педагога должен, прежде всего, основываться на любви к детям.

Таким образом, приоритетами современного образования являются не столько знаниевые компетенции, сколько развитие конкретных нравственных критериев, актуализация духовных потребностей. Чтобы подготовить педагога нового типа, необходимо у студентов сформировать ключевой компонент современной культуры профессиональной деятельности – новое мировоззрение, которое должно изменить систему ценностей и целей деятельности.

Литература

1. Леонтьев, Д.А. О некоторых аспектах проблемы «культура и личность» // Культурно-историческая психология. 2013. №1. С.22-30.
2. Рубинштейн, М.М. Идея личности как основа мировоззрения. – М., 1909 \ 4.
3. Божович, Л.И. Проблемы формирования личности: избранные психологические труды / Под ред. Д.И. Фельдштейна. – Москва; Воронеж: Ин-т практической психологии, 1995.
4. Докучаев, И.И. Ценность и экзистенция. Основоположения исторической аксиологии культуры1 С-Пб. Наука, 2009 – 595с.
5. Андреев, В.И. (2015). Педагогическая эвристика для творческого саморазвития многомерного мышления и мудрости. Казань. Изд-во «Центр инновационных технологий». 2015. С. 42
6. Бубнова С.С. Ценностные ориентации как нелинейная система и диагностика внутриличностной неопределенности www.ipras.ru/conf/bubn.htm
7. Rozuel, C. Calling to the anima mundi: restoring soul within organizations. Journal of Management, Spirituality and Region. Volume 11, Issue 2, 3 April 2014, p. 123.
8. 4. Strohminger, N., Nichols, S. The essential moral Self. Cognition. Volume 131, Issue 1, April 2014, P. 159.
9. Van Nunspeet, F., Ellemers, N., Derks, B. Nieuwenhuis, S. (2014). Moral Concerns Increase attention and response monitoring during IAT performance: EPP evidence. Social Cognitive and Affective Neuroscience. Volume 9, Issue 2, February 2014, Article number nss 118, P 141.
10. Гурье, Л.И. Технология развития профессиональной компетентности преподавателя вуза. Монография. Казань. 2010. С.50
11. Кант, И. Сочинения в 6 томах. – М.: Мысль. – 1966

12. Коджаспирова, Г.М., Коджаспиров, А.Ю., Словарь по педагогике. – Москва: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ». – 2005. – с. 206.

13. Koval, N. (1997). Spirituality in the system of professional development of a specialist: Dis. for Ph.D. of a doctor of Psychology: 19.00.13. Moscow. 1997. p.11. (e-resource) URL:<http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/122189.html> (date of access 02.02.2013).

14. Andruschakevich, A.A. (1999). Personal psychology in determining the nature of a man and nature of education // Humanism and Spirituality in Education: Proceedings of the First Nizhny Novgorod scientific-practical conference. Nizhny Novgorod. 1999. p.11

15. Педагогика. Большая современная энциклопедия. Минск. Изд-во ИООО «Современное слово», 2005. С. 16

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА-ФИЛОЛОГА

З.Б. Жаркенова

ГУ СОШ № 30, г. Павлодара

Перемены в культурной и материально-производственной сферах повлекли изменения в мышлении и в отношении к инновационной деятельности. Формирование и развитие критически мыслящей личности стало одной из ведущих задач высшего образования (М.А. Холодная, А.М. Матюшкин, Р. Поул, Д. Халперн и др.).

В процессе индивидуального развития у человека складываются способы мышления, соответствующие виду его деятельности. Формирование и развитие критического мышления будущего специалиста-филолога является необходимым условием его профессионализации. В условиях учебной, а в дальнейшем и профессиональной деятельности будущего специалиста-филолога особое значение приобретает формирование специализированного мышления, позволяющего критически пересмотреть имеющиеся профессиональные способы и приемы и построить новые способы, соответствующие новым задачам и новым требованиям.

Современное состояние проблемы свидетельствует о необходимости исследования развития критического мышления будущего специалиста-филолога в проектной исследовательской среде, которое позволит повысить уровень умений студентов в получении знаний, участия в совместном принятии решений, развития логики, аргументации и доказательства.

В современной отечественной литературе проблему развития критического мышления рассматривали такие ученые как В.П. Зинченко, Н.А. Менчинская, Б.М. Теплов, С.И. Заир-Бек, А.М. Матюшкин и др.

Благодаря исследованиям отечественных (И.А. Зимняя, СЛ. Рубинштейн, Б.М. Теплов, Б.В. Зейгарник, М.А. Тарасова и др.) и зарубежных (Дж. Дьюи, Д. Клустер, М.Н. Браун, Ральф Х. Джонсон, Дж.

Чеффри, Дж. Барелл и др.) ученых накоплен обширный материал по проблеме развития критического мышления. Выявлены и описаны различные аспекты критичности как качества мышления (Д.Б. Богоявленская, М.Б. Ерохина, В.П. Зинченко, З.И. Калмыкова, И.А. Кудрявцев, Л.В. Резник, Ф.Ф. Минкина, Е.А. Филонова).

Отдельные исследования (А.В. Брушлинский, И.В. Блауберг, В.И. Загвязинский, А.Н. Ксенофонтова, Т.Е. Климова, А.Р. Лурия, Г. Линдсей, В.В. Селиванов, О.К. Тихомиров и др.) посвящены критическому мышлению как психолого-педагогической образовательной проблеме, направленной на развитие системного мышления, формирование альтернативного мышления, исследовательской культуры личности, ориентацию на творческое мышление. Тем не менее, развитие критического мышления будущего специалиста-филолога в проектной исследовательской среде является малоизученной проблемой, хотя некоторые ее аспекты отражены в работах В.А. Шамис, В.А. Попкова, Е.И. Федотовской, О.Е. Ломакиной и др.

При всей значимости упомянутых исследований, проблема развития критического мышления будущего специалиста-филолога в проектной исследовательской среде в психологической науке представлено недостаточно.

Остаются не полностью решенными следующие противоречия:

- между объективной потребностью общества в критически мыслящей личности и недостаточной изученностью этой проблемы в педагогической психологии;

- между развитием критического мышления будущего специалиста-филолога в проектной исследовательской среде и традиционной организацией образовательного процесса в вузе;

- между практической необходимостью развития критического мышления будущего специалиста-филолога и недостаточной изученностью психолого-педагогических условий по его развитию в проектной исследовательской среде.

Необходимость разрешения данных противоречий определила проблему исследования – поиск и обоснование психологического содержания и средств развития критического мышления будущего специалиста-филолога в проектной исследовательской среде, повышающих уровень профессиональной подготовки специалистов высшей школы. В связи с этим, будущие филологи нередко демонстрируют формально-декларативные знания, предпочитают некритическое прочтение текста и недостаточно раскрывают собственные интеллектуальные возможности. Этим обусловлена актуальность выбранной темы исследования.

Объект исследования: критический аспект мыслительной деятельности будущего специалиста-филолога.

Предмет исследования: развитие критического мышления будущего специалиста-филолога в проектной исследовательской среде.

Цель исследования: обосновать комплекс психологических условий развития критического мышления будущего специалиста-филолога в проектной исследовательской среде и апробировать полученные результаты в опытной работе.

Задачи исследования:

- теоретически проанализировать психологическое содержание и структуру критического мышления будущего специалиста-филолога;
- исследовать развитие критического мышления будущего специалиста-филолога;
- определить психолого-педагогические условия и факторы развития критического мышления будущего специалиста-филолога;
- рассмотреть проектную исследовательскую среду как проблему педагогической психологии;
- выявить динамику развития критического мышления будущего специалиста-филолога в проектной исследовательской среде.

Гипотеза исследования заключается в предположении, что критическое мышление будущего специалиста-филолога как процесс доказательного решения проблемной задачи эффективно формируется в проектной среде, которая представляет собой психолого-педагогическое пространство, организованное в соответствии с исследовательской субкультурой, которая обладает деятельностным содержанием, стимулирует познавательную деятельность, выполняет функции решения возникших проблем, достижения поставленных целей, активизации межличностных отношений, повышает индивидуально-личностный потенциал участников проектирования и развивает способности к оценке, осмыслению и трансформации знаний на основе знаний, опыта и интеллектуальной деятельности.

Научная новизна исследования состоит в том, что в нем на основе анализа уже имеющихся теоретических и практических данных раскрыта структура критического мышления будущего специалиста-филолога, включающая выдвижение гипотез, поиск доказательств, отбор аргументов, логическое выстраивание суждений, проверку гипотез и окончательное умозаключение.

Выделены особенности проектной среды развития критического мышления будущего специалиста-филолога, а именно исследовательская субкультура, деятельностное содержание, познавательные процессы, решение проблем, достижение целей, межличностные отношения, индивидуально-личностный потенциал участников проектирования и рефлексивная оценка результата.

Рассмотрена проектная деятельность с ее проблемностью, инновационностью, интерактивностью, направленностью на конечный продукт и преобразующим характером.

Доказана зависимость критического мышления будущего специалиста-филолога от проектной исследовательской деятельности, а именно от направленности деятельности на проблему, на процесс, на продукт, на развитие команды, которая включает критическое изучение имеющихся знаний, анализ, структурирование, классификацию, сравнение, обработку результатов исследования, формулировку выводов, работу с информацией, интеллектуальный труд и научное исследование.

и трансформации знаний на основе знаний, опыта и интеллектуальной деятельности.

Предустановочный этап позволил дать определение понятию «проектная среда формирования критического мышления будущего специалиста-филолога», определить его значимость.

Установочный этап определил оптимальный способ формирования проектной среды через проектную деятельность, представляющую собой совместный поиск решения проблемных задач в совокупности внешних условий (пространственные, социальные, физические и технологические) и внутренних компонентов (узнавание ситуации критического мышления, владение информацией, выдвижение гипотез, диалогическое общение) деятельности.

Пилотирующий этап направлен на создание оптимальных условий для проектной среды, в которой, в дальнейшем, будет сформировано критическое мышление будущего специалиста-филолога. К таким условиям были отнесены особые характеристики проблемной задачи (индивидуальные и групповые усилия, значимость задачи, продолжительность решения), ролевая структура группы (интеллектуальный лидер, организатор, генератор идей, критик, коммуникатор и эрудит) и диалог.

Формирующий этап создал проектную среду решения проблемных филологических задач. Этот процесс осуществлялся в трех этапах: концептуальном, предполагающим формулирование цели создания проектной среды, определение путей и средств достижения, прогноз результатов, обозначение критериев результативности; технологическом, позволяющем создать программу действий в соответствии с представленными идеями; операциональном, подразумевающим проведение диагностики результатов и действий.

Рефлексивный этап доказал сформированность проектной среды формирования критического мышления будущего специалиста-филолога за счет таких психологических свойств среды как наличие единой цели, общей задачи.

Проведенное исследование позволило сделать следующие выводы:

В психологии критическое мышление рассматривается как когнитивное умение, облегчающее поиск правильных решений и состоящее из проверки гипотез, как осознанный контроль за выполнением интеллектуальной деятельности с такими ведущими качествами как контролируемость, обоснованность и целеустремленность. Критичность мышления предполагает поиск логических ошибок, выявление стереотипов, предвзятости и предрассудков, их анализ и обоснованность, а также поиск альтернативных путей решения проблем.

Критическое мышление будущего специалиста-филолога – это процесс доказательного решения проблемной задачи через выдвижение гипотез, поиск доказательств, отбор аргументов, логическое выстраивание суждений, перепроверку гипотез и окончательное умозаключение.

Критическое мышление представляет собой динамический психологический конструкт, развиваемый поэтапно (мотивационный, системный, практический и продуктивный) которые определены сложностью и последовательностью выполняемых действий, в соответствии с уровнями (репродуктивный, ориентировочный, восполняющий, адаптирующий и преобразующий) помогающими определить степень развития критического мышления будущего специалиста-филолога, при помощи внутренних средств (проблемная ситуация, личностные позиции, диалогическое взаимодействие, профессиональные знания и оценка результата) и внешних средств (формы, проблемные задачи диалог), и оцениваемый по критериям (осознанность, рациональность, перенос, полимодальность, 1 информативность, динамичность, продуктивность, оценка ситуации).

К условиям развития критического мышления будущего специалиста-филолога, позволяющим пересмотреть имеющиеся профессиональные способы и приемы и построить новые способы, соответствующие новым задачам и новым требованиям относятся мотивационная готовность, креативная деятельность, проблемное обучение, исследовательская деятельность, формирование когнитивных и метакогнитивных умений, и психологические факторы влияющие на развитие критического мышления будущего специалиста-филолога: проблемная ситуация, личностная позиция, диалогическое взаимодействие, профессиональные знания и оценка результата.

Критическое мышление будущего специалиста-филолога эффективно развивается в проектной исследовательской среде, она представляет собой психолого-педагогическое пространство, которое обладает исследовательской субкультурой, деятельностью содержанием, стимулирует познавательную активность, выполняет функции решения возникших проблем, достижения поставленных целей, активизации межличностных отношений, повышает индивидуально-личностный потенциал участников проектирования и развивает рефлексию в проектной деятельности.

Полученные в ходе опытно-поисковой работы результаты указывают, что решение проблемных филологических задач в проектной исследовательской среде улучшает динамику развития критического мышления будущего специалиста-филолога.

Литература

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Абульханова-Славская К.А. Проблема определения субъекта в психологии. Субъект действия, взаимодействия, познания. Психологические, философские, социокультурные аспекты. М.: Московский психолого-социальный институт: Изд-во НПО «МОДЭК», 2001. – 288 с.
3. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – М.: Сов.педагогика, 1977. 119 с.
4. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. Основы педагогики творчества. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 236 с.
5. Анисимов О.С. Методологическая культура педагогической деятельности и мышления. М.: Экономика, 1991. – 415 с.
6. Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. Учеб.-метод. пособие. М., Высш. школа, 1980. – 368 с.
7. Асмолов А.Г. Деятельность и установка. М.: МГУ, 1979. – 119 с.
8. Ахметова З.А. Академическая группа как фактор профессионально-личностного роста студентов. Дисс. канд. психол. наук, М., 2006. – 201 с.
9. Баева И.А. Психологическая безопасность образовательной среды. Дисс. докт. психол. наук. СПб. – 386 с.
10. Баженов А.Б. Основные вопросы теории гипотезы. М.: Высш. школа, 1961. – 68 с.
11. Балабанов П.И. Методологические проблемы проектировочной деятельности. Новосибирск, 1990. – 134 с.
12. Балабанова Н.В. Влияние образовательной среды на интеллектуальное и личностное развитие младших подростков. Дисс. канд. психол. наук. – Краснодар, 2002, 231 с.

СОДЕРЖАНИЕ

Н. Аршабеков

Кіріспе сөз / Вступительное слово 3

**Модель и технология формирования
мышления будущего специалиста, учителя в средних и высших
профессиональных заведениях**

Г.С. Абдрахманова

Қазақ тілі сабағында қолданылатын әдістер 8

Ж.С. АвкуроваЖаңа ақпараттық технологиялармен оқытудың педагогикалық процестегі
тиімділігі 12**Ж.Ж. Азатова**Обобщение опыта по теме самообразования «развитие познавательной
активности учащихся на уроках с использованием игровой технологии 15**Г.Ж. Аманжолова**

Бастауыш сынып білім беру үдерісінде жаңа технологияларды қолдану 20

Ж.М. БайғожинаӘлеуметтік жұмыскерлерді дайындаудың практикасында қолданылатын оқыту
технологияларының болашақ маманның өзіндік дамуындағы маңыздылығы....23**Х.С. Байкабулов, Б.Н. Қалшабек**

Оқыту процесінде жаңа технологияларды пайдаланудың маңызы.....26

Г.А. Байкадамова

Информационные технологии в музыкальном образовании 29

А.Б. БакраденоваАрнайы оқу іс-әрекетінде және сабақтарда коммуникативті-тілдік
құзыреттілікті қалыптастыру 31**А.К. Баядилова**Компьютерлік дизайн – болашақ маманның ойлау қабілетін қалыптастыру
технологиясы ретінде 38**А.Қ. Бексейтова**

Ойын технологиясы арқылы оқушылардың оқу белсенділігін арттыру 41

А.И. БеляновскаяОценка отношения выпускников педагогических вузов к использованию
деловых игр в учебном процессе.....47**М.В. Булаева**Эмоциональная компетентность педагога в основе здоровьесберегающих
технологий в работе с детьми.....49**И.З. Валеев, А.Н. Хузиахметов**Формирование математической культуры учеников средствами
информационных технологий.....55**С.И. Васильев, Д. Аманбаев**

Особенности компьютерной технологии обучения 59

А.К. ДосанбаеваИнновациялық педагогикалық технологиялар негізінде педагог маманның
кәсіби даярлығын жетілдіру мәселесі.....63

А.С. Дюсенбаева

Құзыретті тұлға қалыптастыруда ғылыми зерттеу жұмыстарының тиімділігі 72

А.М. Ережепова

Қазіргі заман сабағы қандай болу керек?..... 76

А.Е. Игнатъев

Дистанционное обучение в инклюзивном образовании 83

К. Калелхан

Бастауыш мектепте оқушыларына жаңа материалдарды меңгерту шарты
ретінде өздік жұмысты ұйымдастырудың әдіс-тәсілдері 88

Ю.З. Касимова

Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту – педагогикалық
технология..... 90

Е.А. Кириллова

Технология проведения учебной практики будущих педагогов в инклюзивной
образовательной организации 97

Ж.К. Қоңырханова

Білім мазмұнын меңгертудегі белсенді әдіс- тәсілдерді
топтық жұмыстарда тиімді қолдану..... 100

N. Korogod, M. Skripnik, A. Belyanovskaya

Basic techniques and innovative teaching methods students..... 105

З.К. Кульшарипова, Б.Б. Исабекова, Ж.К. Сыздыкова

Модели формирования культуры интеллектуального труда у будущих
специалистов..... 107

Ш.И. Кыпшақпаева

Инновационные подходы и методы обучения на уроках истории и географии 112

Б.М. Мауенова

Мектеп жасына дейінгі балалардың экологиялық тәрбие берудегі және оның
ақсиологиялық негіздері..... 118/

Б.Қ. Мұратбекова

Ағылшын тілін оқытуда ақпараттық технология түрлерін пайдалану..... 121

А.Т. Мусина

Инклюзивті білім беру саласындағы мүмкіндіктер..... 127

Г.К. Мустафина

Актуальность использования здоровьесберегающих технологий
в образовательном процессе..... 131

Ф.Б. Нұғманова

Математикалық есептерді шешу кезіндегі экономикалық тәрбие және
педагогикалық көзқарас 134

А.А. Сарсенова

уманитарлық пәндерді оқытуда заманауи технологияларды пайдаланудың
маңызы 139

С.Д. Сеулханова

Сын тұрғыдан ойлауға үйрету оқушылардың өздігінен білім мен идеялар құру
бастамасының негізі 144

Ж.Ж. Сергазина

Жаңа тұрпатты бастауыш мектеп мұғалімін дайындау мәселелері 150

М.К. Сирлибаев, М.С. Қаназатова

Болашақ маманның қалыптасуы мен өзін-өзі дамытудың моделі 155

М.К. Сирлибаев, А.С. Қанағатова

Экономикалық ойлауды қалыптастыруда ақпараттық маркетинг инновациялық пән ретінде 159

Д.С. Солтангазино

Қазақ тілі сабақтарында даралап-саралап оқыту арқылы оқушылардың білім сапасын көтеру 161

Е.О. Кольев, О.К. Кольева

Методы и формы воспитания личности в спорте 166

А.А. Сыздыкова

Ақпараттық коммуникациялық технологиялар информатика сабақтарында оқушылардың өзіндік танымдық іс-әрекетін белсенділендіру факторы ретінде 172

Қ.Қ. Теленгутова

Биология сабақтарында ақт-ны қолданудың тиімділігі 176

Е.С. Темирханова

Использование подкастов в образовательном Процессе 183

А.Б. Хамитова

Халық ауызекі шығармаларын қолдану арқылы оқушыны тәрбиелеудің жолдары 186

А.Н. Хузиахметов, И.З. Валеев

Формирование математической культуры учеников средствами информационных технологий 189

И.Р. Шиахметов

Технология проблемного обучения 193

С.Р. Мусалинова

Сын тұрғысынан ойлау технологиясы элементтері арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту 198

Концепция формирования критического мышления будущего специалиста

Р.З. Абенова

«Мектеп жасына дейінгі балалардың сенсорлық таным процесінің дамуы» 204

В.Х. Адилова, Е.Т. Ержанов, С. Бекен

Механизм выработки когнитивности мышления 207

С. Әлісжан

Ғылым тіліндегі метафораларының көріністері 211

Ж.К. Архабаева

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру 216

А.С. Ахметов

Процесс формирования критического мышления будущего специалиста 224

Г.К. Ахметова

Әлеуметтік – мәдени құзыреттіліктің шетел тілін оқытуда алатын орны 229

Р.М. Гимазов, Г.А. Булатова

Формирование профессионально-педагогического мышления будущего специалиста по физической культуре 235

G.M. Gauriyeva Culture integrated teaching	241
Е.Т. Ержанов, В.Х. Адилова, И.Ш. Бектурганова Подходы к изучению понятия «культура интеллектуального труда».....	245
А.Қ. Жанакоева Оқытудың белсенді әдіс –тәсілдері арқылы қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында оқушылардың коммуникативтік құзыреттіліктерін қалыптастыру	251
А.М. Жемсеханов Қазақтың ұлттық ойындары-халқымыздың мәдени асыл мұрасы	256
А.А. Жусупова Студенттердің шығармашылығын дамытудың ғылыми-педагогикалық мәселелері	259
Т.И. Иконникова Интеллектуальное развитие студентов посредством участия в олимпиадах	265
К.Г. Исинбаева, Н.К. Махметова, Г.С. Аяпбергенова Работа психолога по диагностике и коррекции развития интеллекта учащихся ..	269
А.И. Казанцева Профессионально-личностное самоопределение студентов	272
А.О. Karimova Critical thinking and education.....	276
Н.П. Корогод, Ә.Б. Шайхимова Студенттерді даярлаудағы білім берудің тиімді технологиялары	280
И.В. Ксюнина Психическое здоровье будущего учителя как условие профессиональной самореализации	282
К. Махметова, К.Г. Исинбаева, Г.С. Аяпбергенова Особенности профессиональной подготовки специалистов и обеспечения их будущей деятельности.....	288
Е.И. Москвина Формирование критического мышления студентов в фортепианном классе	291
Б.Т. Муканова Роль английского языка в заимствовании русским языком слов восточноазиатского происхождения	294
А.Ж. Муратова, Ж.Т. Измайлова Роль учителя-дефектолога в социализации учащихся с нарушением интеллекта.....	297
С.Т. Мухамбетжанова Методы формирования икт-компетентности педагогов в системе повышения квалификации.....	299
Д.П. Мучкин, Б.С. Юсупова Доминирующие тенденции развития современного образования	304
С.В. Осипова О некоторых аспектах студенческого лидерства в вузе	310
Б.Ғ. Сәрсенбаева Кәсіптік өзін-өзі айқындауының психологиялық ерекшеліктері	315
Г.К. Сатабаева, Н. Төлеутай Формирование критического мышления студентов фкс.....	320

К. Сахарбаева

Домбыра өнеріндегі дәстүр және жаңашылдық үрдісі..... 382

Л.И. Струценко, Т.Д. Командик, Н.А. Пантова

Творчество как фактор стабильного профессионального роста педагога..... 329

Н.Е. Тарасовская, Г.А. Оразалина

Формирование критического мышления в игровых ситуациях..... 335

Г.А. Оразалина, Н.Е. Тарасовская

Размышления о личной и когнитивной культуре учителя (эссе) 340

Н.Е. Тарасовская

Развитие естественнонаучного мышления через установление взаимосвязей 346

Н.Е. Тарасовская

Игровые методы формирования эгоцентрического мышления у учащихся и студентов..... 351

Л. Песоцкая, Л. Токатова

Педагогические условия использования дифференцированного подхода в процессе формирования навыков беглого чтения 356

Н. Умиева

Қазақ тілі сабақтарында оқу-дәлелі себептерін мақал – мәтел, жұмбақтар, ойын арқылы орыс тілді мектептерінде қалыптастыруі..... 361

Л.Р. Халиуллина

Задачи, принципы, формы и методы развития исследовательского мышления у будущих учителей 362

А.Н. Хузиахметов

Подготовка будущего учителя к разработке и реализации программы воспитания и социализации личности школьника 366

Р.Х. Шаймарданов

Формирование культуры мышления 369

А.Ф. Шарфеева

Интерактивные технологии обучения в процессе формирования профессионально-педагогического мышления студентов-магистрантов 376

Б.Қ. Шарбақбаева

Бастауыш сынып мұғалімінің педагогикалық қызметіндегі өзін –өзі жетілдіру бағыттарының маңыздылығы 382

И.Ф. Яруллин

Роль физической подготовки для работников интеллектуального труда 385

Н.П. Ячина

Формирование культуры профессиональной деятельности будущего педагога в новых социокультурных условиях..... 391

З.Б. Жаркенова

Формирование и развитие критического мышления будущего специалиста-филолога 396

**БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ЗИЯТКЕРЛІК ЕҢБЕК МӘДЕНИЕТІН
ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР:
ПАРАДИГМАЛАР, ҮРДІСТЕР, ТӘЖІРИБЕ**

**Халықаралық ғылыми-практикалық
конференциясының материалдары**

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ
ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ТРУДА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ:
ТЕНДЕНЦИИ, ПАРАДИГМЫ, ОПЫТ**

**Материалы международной
научно-практической конференции**

II том

Компьютерная верстка: Н.Т. Кудайбергенова
Корректоры: Р. Кайсарина, С. Абдуалиева

Подписано в печать 29.10.2015 г.
Формат 29,7 × 42½. Бумага офсетная.
Гарнитура Times New Roman.
Объем 23,9 усл. печ. л. Тираж 100 экз.
Заказ №0932

Научно-издательский центр
Павлодарского государственного педагогического института
140000, г. Павлодар, ул. Мира, 60